ב״ה

אין ליכט
פון תורה

מקראות גדולות - כתובים

משלי

עם ח״י פירושים

בלשון הקודש

עם פירוש עברי טייטש

879

הוצאת אמונה
ברוקלין נוא יארק,
שנת תשם״א לפ״ק

מקראות גדולות

משלי

מן עשרים וארבעה

כתבי קודש

דפוס והוצאת
אברהם יצחק פריעדמאן
ניו-יארק נ. י.

מקראות גדולות

ספר

משלי

מן עשרים וארבעה

באותיות גדולות, ובכל פאר ויופי אשר עוד לא היה לעולמים

מוגה, ומדויק היטב על פי המסורה, עם ח"י פירושים

חדשים גם ישנים, מגדולי המפורשים הראשונים והאחרונים ואלה הם:

א) תרגום יונתן בן עוזיאל, על כל הנ"ך.
ב) תרגום רב יוסף, על דברי הימים.
ג) פי' רש"י, שלם. כאשר בספרים ישנים.
ד) פי' אבן עזרא, על נביאים האחרונים ועל כתובים.
ה) פי' אבן עזרא, על ישעיה.
ו) פי' מהר"י קרא, הועתק מכ"י ישן כתוב על קלף לפני שש מאות ושלשים שנה.
ז) פי' רבינו סעדיה גאון, על דניאל.
ח) פי' הרד"ק
ט) פי' הרלב"ג
מוגהים מכל השגיאות אשר נפלו בם בדפוסים אחרים.
י) מנחת שי, מנוקד היטב עם הערות רבות.
יא) מצודת דוד
יב) מצודת ציון
מוגהים ומתוקנים היטב מאוד.
יג) הגהות הגרי"ב, מהגאון ר' ישעי' ברלין זצ"ל.
יד) תולדות אדרן, מסומן בסימנים מדויקים.
טו) ציוני המסורה, כולם, לא יחסר דבר.

ולמען לא יהיו ספרי העו"א האלה חתומים לאלה אשר לא יבינו בטוב הפירושים האלה, וחפצים גם הם להתחכם באורן של חכמים, ולהנות מטובם. הוספנו עליהם עוד פירושים אחדים יקרים בשפת יהודית-המדוברת. מועתקים מספרי רבותינו הראשונים והאחרונים, למען יהיו כבאר מים חיים, לשתות מהם כל צמא לדבר ה'. והם:

טז) פי' ע"ט על כל הנ"ך, מתוקן היטב מאוד ביתר שאת מן הע"ט הנרפם בכל ספרי הנ"ך.
יז) משלי חכמים, פי' יקר חדש, מפרש כל פסוק ע"פ משל ערב ומתוק לחיך מאוד.
יח) לקוטי יקרים, מפרש כל פסוק בדרך דרוש, כלוקט מגדולי המפורשים הראשונים והאחרונים, הלא המה:

ט) אלשיך הקדוש. כ) אברבנאל. ל) אבן עזרא. מ) אפיקי יהודה. נ) אבן משה. ס) אמרות טהורות. ע) ארץ החיים. פ) אמרי בינה. צ) אוהל יעקב. ק) אהבת יונתן. ר) אדרת אליהו. ש) אור עולם. ת) באר שבע. א') בינה לעתים. ב') גלי רזיא. ג') דרכי יוסף. ד') דבר שמואל. ה') דברי שאול. ו') זוהר הקדוש. ז) זקן אהרן. ח) זרע ברך. ט) חזון למועד. י) חזה ציון. יא) ילקוט הראובני. יב) ילקוט השמעוני. יג) ילקוט חבקוק. יד) ילקוט חרש. טו) כלי פז. טז) כלי חפץ. יז) כנף רננים. יח) כפלים לתושיה. יט) מדרש רבה. כ) מדרש הנעלם. כא) מדרש שמואל. כב) מדרש משלי. כג) מגדל דוד. כד) מדרש תלפיות. כה) מהר"י ספורני. כו) מלבי"ם. כז) ספר חרדים. כח) ערבי נחל. כט) פני ארי' זוטא. ל) פרקי דר"א. לא) פרשת דרכים. לב) פי צדיק. לג) קב בשמים. לד) רמב"ם. לה) רמב"ן. לו) רד"ק. לז) רלב"ג. לח) ראש אמנה. לט) רבי הוהב. מ) ריקאנטי. מא) שמן המור. מב) שוחר טוב. מג) שמן הטוב. מד) תנא דבי אליהו. מה) תנחומא. מו) תיקוני זוהר. מז) תולדות נח. מח) תאומי צביה.

לובלין

בדפוס המשובח של השותפים המפורסמים

הרבני הנגיד מוה' משה נ"י שנירדמעסער, והנגידה האלמנה מרת נחמה תחי'

אשת המנוח ר' יעקב ז"ל הערשענהארן.

שנת ומצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם (משלי ג') לפ"ק

דברי שלמה *)

בישלי. מ"ה גדולה. מלמד שנתענה מ' יום שתנתן לו חכמת התורה כמשה. רבתיב ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה (שמות לד) (ילקוט שמעוני ריש משלי):

דברי. אגור בן יקא. אלו דבריו של שלמה. אגור. שאגר חלצים לחכמה. בן יקא. שהיה נקי מכל חטא ועון. המשא. שנשא עולו של הקב"ה. נאם הגבר. ששרתה עליו רוח הקודש. לאיתיאל. שהבין אותיות של מלאכי השרת. ואוכל. שהיה יכול לעמוד ברין. הא כיצד. מלך על העליונים ועל התחתונים שנאמר וישב שלמה על כסא ה'. (שם רמז תתקס"ב):

בגבעון נראה ה' אל שלמה בחלום הלילה ויאמר אלהים שאל מה אתן לך (פ"א ג'). אמר שלמה. אם אני שואל כסף וזהב ומרגליות הוא נותן לי. אלא הריני שואל את החכמה והכל בכלל. הה"ד ונתת לעבדך לב שומע (שם) וכו'. מיד שרתה עליו רוה"ק ואמר ג' ספרים הללו. משלי ושיר השירים וקהלת (מד"ר ריש קהלת):

אמר רב המנונא מאי דכתיב וידבר שלשת אלפים משל ויהי שירו חמשה ואלף (פ"א ד') מלמד שאמר שלמה על כל דבר ודבר של תורה שלשת אלפים משל. על כל דבר ודבר של סופרים חמשה ואלף טעמים (עירובין כא):

אמר ר' יהודה אמר שמואל בשעה שתיקן שלמה עירובין ונטילת ידים יצתה בת קול ואמרה בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני (משלי כג) ואומר חכם בני ושמח לבי ואשיבה חורפי דבר (שם כז) (שם):

ואזן וחקר תקן משלים הרבה (קהלת יב) אמר ר' אלעזר בתחילה היתה תורה דומה לכפיפה שאין לה אזנים עד שבא שלמה ועשה לה אזנים (שם) שתיקן עירובין וידים וגזר על השניות לעריות כדמפרש ביבמות (דף כא) ועל ידי כך אוחזין ישראל במצות שנתרחקו מן העבירה כדרך שנוח לאחוז בכלי שיש לו בית יד משאין לו (רש"י שם):

מהלכין בשבילי הרשות שלמה אמרה כדהניא הרי שבלו פירותיו מן השרה ואינו מניח בני אדם ליכנס בתוך שדהו. מה הבריות אומרות עליו. מה הנאה יש לפלוני ומה הבריות מזיקות לו עליו הכתוב אומר מהיות טוב אל תקרי רע. ומי כתיב מהיות טוב אל תקרי רע. אין כתיב כי האי גוונא אל תמנע טוב מבעליו בהיות לאל ידך לעשות (ב"ק פא):

ואמר ר' אבהו שאלו את שלמה בן דור עד היכן כחה של צדקה. אמר להן צאו וראו מה פירש דוד אבא פיזר נתן לאביונים צדקתו עומדת לעד קרנו תרום בכבוד (תהלים קיב) (ב"ב י'):

ואמר ר' אבהו שאלו את שלמה איזהו בן העולם הבא. אמר להם כל שכנגד זקניו כבוד (ישעי' כד) (שם):

פתח שלמה ואמר רגלוהי דבר איניש אינון ערבין ביה לאתר דמיתבעי תמן מובלין יתיה (סוכה נג):

אמר ר' הושעיא בשעה שבנה שלמה בית המקדש נטע בו כל מיני מגדים של זהב והיו מוציאין פירות בזמניהן. וכיון שהרוח מנשבת בהן היו נושרין פירותיהן שנאמר ירעש כלבנון פריו (תהלים עב) וכו' ועתיד הקב"ה להחזירה לנו שנאמר פרוח תפרח ותגל אף גילת ורנן כבוד הלבנון נתן לה (ישעיה לה) (יומא כא):

---

*) אב נבוא לסדר דברי תולדות הכולל התכם הזה אשר רבו מלספור. הקצר הירוצה מחכיל. ע"כ חצגנו את רק גרגרים אחדים. אשר לקטנו מדבריו המפוזרים בדברי חז"ל. נוסף על דבריו אשר חמת "בכתובים". למען יהיו יחד לעין הקורא לשעשוע ולמיטב השכל:

א א מִשְׁלֵי שְׁלֹמֹה בֶּן־דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל׃ ב לָדַעַת חָכְמָה וּמוּסָר לְהָבִין אִמְרֵי בִינָה׃ ג לָקַחַת מוּסַר הַשְׂכֵּל צֶדֶק וּמִשְׁפָּט וּמֵישָׁרִים׃

א א מַתְלוֹי דִשְׁלֹמֹה בַּר דָּוִד מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל׃ ב לְמִדַּע חָכְמְתָא וּמַדְרוּתָא לְאִתְבָּנָאָה אִמְרֵי בִינוּתָא׃ ג לְמִקְבָּלָא מַדְרוּתָא דִשְׂוּכְלָא וְצִדְקָתָא וְדִינָא

מ' רבתי רש"י להת

א (א) משלי. כל דבריו דוגמות ומשלים מפי התורה נתפזה עזבה ומפי הע"ג נלקטה וזמה׃ (ב) לדעת חכמה ומוסר. המשלים ההלו ימרו להודיע

אבן עזרא

א (א) משלי שלמה וגו'. זה חלק האחרון הודיע בו מעלת החכמה הקדושה כי היא נכבדת מכל מה והזהיר להדבק בה ולסור מן החכמה השוואה והוכיח להמית הפתאות ותאות הבוער מן החכמה ולהתיר הכשל התמיד: בן דוד. לספר מעלתו שהיה בן הכם ומשכיל: מלך. כי כיצוד הכמתם מלכו שניהם על ישראל או שהיה מלך עם חכם וגבון ומלך שם התואר כמו עבד תרך מבר: (ב) לדעת. התי"ו נוסף וכן לקחת וכן הלמ"ד ומעם במשלים יש החדש. חכמה והיא ערך הכל שהוא יראת ה' שנאמר ראשית הכמה יראת ה'. ומוסר לשמור מצותיו וי"ו המהבו בין עם האחרן. ויכה להבדיל בין דבר לדבר שלא יהיה הפך לאור ואור להפך: (ג) לקחת. המשיבה והלמוד מפי המוסר הם הלקיחה: והשכל. שם הפועל והוא הפר וי"ו: צדק. כולל עבודת האלהים וכל מעשה הטוב: ומשפט. שיפוט בין

באור המלות

(א) משלי. הנה המשל הוא דבר נאמר על צד הדמיון עשם להתי ציור בדבר הנרצה לדבר בו ועשם להעיר על ענין הדבר אשר יכוין בו מצד שהוא מרוחק או נרצה או מה שידמה לזה והוא כי הדבר המרוחק ישתל אולהו בדבר שיש לו בו קצת דמיון שהוא יתאבר ענין כדבר הנרצה ובשאר מה שידמה לזה: (ב) לדעת חכמה. היא הידיעה אשר בדברים יבואו לה מדברים עצמיים ומתיחסים לה. כיוצר הנה יאמר על חכונר אשר בבדות ועל המוסר אשר בדעות. המוסר אשר בבדיות הוא לשוב המדות המגונות ולהתנהג בבדו' המשובחות והמוסר אשר בדעות הוא לדרוך בהשגות כפי סדורם ולפי הדדכים אשר יובילו אליהם ושלא לעיין בבה שאין דרך להגיע אל השנהו ושלא לקצר בלעיין בבה שאפשר לאדם לחשיגו. בינה היא הידיעה אשר בדברים יבואו לה סדברים בלתי עצמיים כאברנו שהשמש יחמם והירח יקרר ואם אין להם בעצמם דבר באלו האיכיות וזה גם כן יקרא תבונה: (ג) מוסר השכל. היא המוסר אשר בעיין. צדק ומשפט ומישרים. אלו הג' נופלים על דבר אחד או קרוב מאחד והם בכללם נופלים על היושר והראוי

מצודת דוד

א (א) משלי שלמה. כולם נומר מלה הם המשלים שחמר שלמה כי מן המוסר המשיל על מכה מוסר והמיעות לזוכה וכן כלוב הדברים ממן כדרך משל: (ב) לדעת. מועלת הדברים להודיע לבני מדם חכמה ומוסר ותחן במשל למען שכין נזולת דברי בינם כי סוף מבוא גדול לקולת השכנה: (ג) לקחת. לעמוד מוסר מפוסם: צדק. היא עבודת האלהים: ומשפט. מה שבין מדם

מצודת ציון

א (ג) לקחת. ענין ידיעה ולימוד כמו לקח טוב נתתי לכם (לקמן

פתיחה לספר משלי

דָּאס סֵפֶר הָאט נִימַאכְט שלמה המלך. עֶר הָאט עֶם גִירוּפְען משלי. וַוייל דִיא רַייד פון דֶעם סֵפֶר זָעגען נִיזָאגְט מִיט משלים. דְרוּם דֶארף מֶען וויסְען. אַז וִויא עֶם וָועְרְט נִיבְּרַאכְט אִין דֶעם סֵפֶר מֶען זָאל זִיך בֶּאהָעפְטֶען צוּא אִין גוטֶע אִשָּׁה. מֵיינְט עֶר דִיא תורה אוּנ דִיא מצות וָואס מֶען דֶארף זִיך צוּ בֶּאהָעפְטֶען אִין זַייא. אוּנ וִויא עֶם וָועְרְט נִיבְּרַאכְט צוּ עֶרְוַוייטֶערְן זִיך פון אִיין שְׁלֶעכְטֶע אִשָּׁה מֵיינְט עֶר דָאס רשעות אוּנ אפיקורסות וָואס מֶען דֶארף זִיך פון זַייא צוּ דֶער וַוייטֶערְן:

פירוש ע"ט

א (א) מִשְׁלֵי שְׁלֹמֹה בֶּן דָּוִד דָּאס זָענען דִי מִשְׁלִים פון שְׁלֹמֹה דֶר זון פון דָּוִד דֶער מֶלֶךְ פון דִי יִשְׂרָאֵל: (ב) לָדַעַת חָכְמָה וּמוּסָר (דִי מִשְׁלִים זָענען) צוּ מַאכֶן וויסְען דִי לַייט קְלוּגְהַייט אוּנ שִׂטְרַאף לְהָבִין אִמְרֵי בִינָה אוּנ צוּ מַאכְן פַּר שְׁטַיין דִי פַּר שְׁטַאנְדִיגְע רַייד פון דֶער תּוֹרָה: (ג) לָקַחַת מוּסַר הַשְׂכֵּל מֶען זָאל זִיך פון דֶער מוּסָר הַשְׂכֵּל פון אַרוֹם גְעמֶן פון דִי מִשְׁלִים אַיין קְלוּגְע שְׁטָרַאף צֶדֶק וּמִשְׁפָּט וּמֵישָׁרִים דָּס אִיטְלִיכְער מֶענְטש זָאל טָאן

צדקה

ד לָתֵת לִפְתָאִים עָרְמָה לְנַעַר דַּעַת
וּמְזִמָּה: ה יִשְׁמַע חָכָם וְיוֹסֶף לֶקַח וְנָבוֹן
תַּחְבֻּלוֹת יִקְנֶה: ו לְהָבִין מָשָׁל וּמְלִיצָה
דִּבְרֵי חֲכָמִים וְחִידֹתָם: ז יִרְאַת יְהוָה

ד לְמִתַּן לִשְׁבָרֵי עָרִימוּתָא
וְלִטְלָאֵי יְדִיעָתָא
וְתַרְעִיתָא: ה יְשַׁמַּע
חַכִּימָא וְיוֹסִיף סַדְרָא
וְסוֹכְלְתָנָא מַדְבַּרְנוּתָא
יִקְנֵי: ו לְמִתְבְּנָא
מַתְלָאָה וּפִלְּאָתָא וּמִלֵּי
דְחַכִּימֵי וְאוּחֲדָתְהוֹן: ז רֵישׁ חָכְמְתָא דְּחֵלְתָא

ת"א יפתח מחס . (כלומר נב) : הא' נחה

רש"י

חלק ומיסור כוה לזה ולזה : (ד) לתת לפתאים ערמה . מפלים הלו לחמר קהלה לקנות בהם הפתיים ערמה: לנער דעה . וגם לנער המוער מכל שלח למד עליון כלום : ומזמה . מחשבת עלה: (ה) ישמע חכם . המשלים הללו : ויוסף. על הכמתו : לקח . למוד : חכם . זה בעל המשועה : ונבון . מוסיף על ידיעת חכם מיודע להבין דבר מתוך דבר ומוסיף על המשועה : (ו) להבין משל ומליצה . מנחת שי

ומיסרים ג' וחו לא ונכתבו שלשתן מלינים : (ד) לתת לפתאים . בס"ם הכלל"ף כמה והיו"ד נעשה כמ"ם בחכלים פי' ק"ו :

יללה והנכון לחתת ללכת על מעקל לכבת וטעמו יביט לתת בהם לפתאים ערמה ביסורו הפתיות מהם כיון שלמד יוכלו להשיג חכמה וביטה יביטו דרכם בעולם הזה ואיך יהיו שמח' הכמת ערום הגיון והם המתבכה והמובכלות הכלכלותם לו שם שיקבל עליהם ולומר זכר תמלא מדעת כי הוא יותר נכבד מהמתבכות ולא תחשוב שלא יהיה בהם תועלת כי אם נלמד שיקבל עליהם שום שלומות מכל ימלא ג"כ תועלת גם לחכמים ונבונים וזה בכבר ישמע חכם ילמד המשלים ויוסיף קנין בחכמה ושמע מוחם הגיון ויקנה תחבולות להמליץ ההקדמות המסופקמות מפר יוכלו על הכשבה בדמות דלום מלמד המקנות הפילוסופיות הנה אלו המשלים יביטו המיסרים: (ו) להבין משל ומליצה. אבר יחמרו החכמים והנביאים כי בהם יעמד התדם דלכי המקרייס מבר יבינו להמשיל ולחקות בהם וכבה יחייסר להבין דברי החכמים ואם הם דברי המוסר ויבין מיחודתם אלה הביטו דברי החקויים מבר יבינו להמשיל בהם:(ז) יללת ה'. היה המוסר במדות והיה החחלה וישרה מל קנין הדעת כי לא יחתן מיחודתו לחדם לקנין המושללות בם היותו

מצודת ציון

ד') : (ד) ערמה . ענין התחכמות כמו עכוס ישרם הוא (משלי ל"ג) : (ה) תחבולות . ענינו לקח מחכמה כמו ומחקתו שדה ותקחהו (לקמן ל"ח) : (ו) להבין משל ומליצה . ענינו לקוח הענין כמו ובתחבולות עשה מלחמה (לקמן כ"ו) : יקנה . ענינו לבון קנין חף מם מין שם מוכר כמו קונה שמים ואחן (לבראשית י"ד) וכלים כמוהו : (ו) ומליצה . ענינו ממרים לחים המקובלים על הלב : וחידותם .

כענין כד בדקות המחשבה : (ו) להבין משל ומליצה . יוסף לומר הדברים האלו נאמרים על שני דרכים אלו כדי שיבין האדם את המשל בוסף מה שמשיל על המליצה ומה שמליץ על המשל ובוסף לומר שני הדברים האלו נאמרו בשלמה שהוא חכם מכל האדם ומשל ג' אלפים ושיר חמשה ושלשה אלפים ומלא כל הארץ חכמה ובינה ורחב לב כחול אשר על שפת הים ולכן נאמרו עליו כל הדברים האלו ומי שיבין דברי חכמים וחידותם יבין כל הדברים הנאמרים בכל מקום ובכל זמן ולכן נאמרו בלשון רבים : (ז) יראת . יודיע

ביאור הדברים רל"ב-ג

(ד) לתת לפתאים.עומק מחשבה ונקלת שלשל שמעו מהפתיות ולתת לנערי הענים הדברים דעה שם כל התחלות העיון וסם המחשבה והמובכלות הכלכלותם לו שם שיקבל עליהם ולומר זכר תמלא מדעת כי הוא יותר נכבד מהמחשבות ולא תחשוב שלא יהיה בהם תועלת כי גם נלמד שיקבל עליהם שום שלומות מכל ימלא ג"כ תועלת גם לחכמים ונבונים וזה בכבר ישמע חכם ילמד המשלים ויוסיף קנין בחכמה וישמע מוחם הגיון ויקנה תחבולות להמליץ ההקדמות המסופקמות מפר יוכלו על הכשבה בדמות דלום מלמד המקנות הפילוסופיות הנה אלו המשלים יביטו המיסרים: (ו) להבין משל ומליצה. אבר יחמרו החכמים והנביאים כי בהם יעמד התדם דלכי המקרייס מבר יבינו להמשיל ולחקות בהם וכבה יחייסר להבין דברי החכמים ואם הם דברי המוסר ויבין מיחודתם אלה הביטו דברי החקויים מבר יבינו להמשיל בהם:(ז) יללת ה'. היה המוסר במדות והיה החחלה וישרה מל קנין הדעת כי לא יחתן מיחודתו לחדם לקנין המושללות בם היותו

ביאור המלות

בדברים הוה אם בדעות אם במדות : (ד) ערמה . הוא פלפול בדברים המדעיים. דעה הם מושללות ראשונות, אומה שקורם אלהים להמלות האמת בו. ומזמה היא המחשבה שהיא התחלי לדעת ובישרות אליו הוה שבאשר יבצה האדם לעבור על האמת בדבר יקח המחשבה המופשות בו ויקח הצודק מהם ויכיח המבלתי צודק בבו שנמצר בספר חניצה ובספר בית שאחר המבוי: (ה) לקח . קנין: תחבולות . דברים לקחים בדקות מחשבה: (ו) והידותם . הנה החידה היא מאמר בחוש נאבר על דבר צד המשל ויש שמל בינות מתחלפיות:

מצודת דוד

לקבינו : ומשרים . כוכר המוסר וכהנהג המוסר : (ד) לתת . המדברים הנאמרים פה יובינו מהם ויתקחו מהם לכושים התחכמות להסיר מם הפתיות מלבם : לנער . למי שהוא קן בכנים אשר יעשה מעשי בכל דעת ולבי מחשבה קדומה הדבוים הסם יועילו לקנות דעת ומחשבה. ולזה לומר משחר יתחיל הדבר עד לא יעשבה : (ה) ישמע חכם . מזה לומר גם לחכם יועילו הדבוים כי כשישמע יוסיף עוד ללמוד מדעתו ויכבון יקנה על ידו תחבולות והם דבוים עמוקים

פירוש ע"ט

צְדָקָה פוּן זַיין גְּעלְט אוּנ זָאל מִשְׁפָּטִין אֱמֶת אוּנ
מֵעַן זָאל טָאן רֵעכְט פַאר־מֵיקייט: (ד) אוֹךְ וָעגֶן דִי
מְשָׁלִים לְתֵת לִפְתָאִים עָרְמָה צוּ גֶעבֶּן דוּרְךְ זַיי צוּ דִי
דִי נאַרִין קלוּגהַייט לְנַעַר דַּעַת וּמְזִמָּה צוּ דֶעם וָום אִיז
אום גִילַיידִיגְט פוּן אַלֶעְרלַייא לֶעְרנוּנג דֶם עֶר הָט
נָאךְ נָאר נִיט גִילֶעְרנְט דֶר זָאל בַּאקוֹמֶעַן דֶם עֶר הָט
מְשָׁלִים וויסֶען שַׁאפְט אוּנ אִין מַחְשָׁבָה פוּן אִיין
גוּטֶער עֵצָה: (ה) יִשְׁמַע חָכָם וְיוֹסֵף לֶקַח אוּנ דֶער חָכָם
עֶדֶם אִיז דֶר וָום קָאן לֶעְרנֶען הוֹרָה) זָאל הֶערִין דִי
פְּסוּק פוּן וָועגֶן וָום הָט שְׁלֹמה גֶימַאכְט דֶעם סֵפֶר):

דַּיָּנֵי וְחָכְמְתָא וְסַדְּרוֹתָא סִיכְלֵי שָׁבְחִין׃ ח שְׁמַע
בְּרִי מַדְרוּתָא דַּאֲבוּךְ וְלָא תִּטְעֵי מְגִימוּתָא
דְּאִמָּךְ׃ ם מְטוּל דְּאִינּוּן אֲגוּן לְרֵישָׁךְ
וְחִסְרָא אֲגוּן לְרִישָׁךְ וְהַמְנִיכָא לְעָנָרָךְ׃ י בְּרִי
אִין נְשַׁדְּלוּ לָךְ חַטָּאֵי

ראשית דעת חכמה ומוסר אוילים
בזו׃ ח שמע בני מוסר אביך ואל־תטש
תורת אמך׃ ט כי לוית חן הם לראשך
וענקים לגרגרתך׃ י בני אם־יפתוך

ת"א אמת יי . פיהוס לה פתחים ל' כפנדיס קל זוהר יתרו : ולא תיהוס . תהלים נע : לוית חן . עירובין נה פושה כה: תהלים יג : ופיקים . פירוקין נה ב"ב פה : לא יאמר . עבודה זרה נע בל הפרשה :

רש"י

דעת . ע"כ פירש לעורך מה עשה שלמה הספר הזה ושתה מתהלת הספר (סה"ח) : יראת ה' ראשית דעת . היא תרומ' עיקר הדבקת והיה תהיה לך הרחשונה לדעת לפני תכמיך הקדש ליראה את יוצרך והיה תתן בלבבך לעשות בחכמה ובדעת כי החוילים הכר ליכם ירחים את ה' הם בוזים את החכמה ואת המוסר : (ח) שמע בני מוסר אביך . מה אתן הקב"ה לאיסה בכתב ועל פה : אמך . זו משתך בכתב ישראל כמו (משלי י"ט) מה אמך לביה . והם דברי סופרים אחדקו והוסיפו ועשו סייגים לתורה : (ט) לויית חן . תכור על הן הם לראשך . כלומר התורה והמוסר יהיו לראשך לויות הן וכענקים על עדי והב יהיו : לגרגרותיך . לגיתך . ועל שם שהקנה עשויה טבעות

אבן עזרא

כי רחשית הדעת והמוסר הוא שיהיה ירא אלוים תף על פי שחכמת הירחה והמוסר חוילים יבזו אין רחוי לבזוי אותם על כן אחריו : (ח) שמע בני מוסר וגו' . תורת אמך . כי החכם הנמה מורה הדרך היכרה לבנה בכת שבא אחרי' יסרה למוחל ותלת אל לבן עיוש מן המעבה ומהם תלקוט עמו אל מות : (ט) כי לויה . חסר כ"ף והוא מענין יליה חיכי ופירושו כחבור דבר הן הם המוסר והתורה נחים

מנחה שי

(ט) לגרגרתך . במקלא ספרים מדוייקים חסר וא"ו ומסר יו"ד פיין

דלב"ג

כלכך כרחת כמדות הפמוחות והנה החוילים אבר הם הממחים כמוסר והוזים אותו הם בוזים חכמה ומוסר ולא יכניעו דם כי במסבח המוסר יכחיקו מסם החכמה והוא שבואר כי החוכל לא יקח מוסר מוסר לא יקח (ויק' ה) ממע בני הנה המוסר הכתבון מקח הוא מוסר החב ומהם כי הם ייכרו אותו ויכחישוהו בקבטתו ותם"ס יתיכל לקרות המוסר מהבלי התורה ולזה מיכה המורה המוחם לכפלה לכן סמך ומיכה מפני שלא ממע בקול מבין ובקול אמו ולזה הזהיר זה החבס ואמר ממע בני מוסר אביך ולא תטוש החבזבוח אחריך ממך דם כי אלו המוסרי' אחקבה אלחי מהם הם כמו מכבישים לך להסיר ממך לכלוך החדות החבזותיות הו קרא מוסר אב ותורת אם החורה והבה קרא ס"ו אב כלומר הלא הוא אחיך קך הוא הבכל הפיעל הבר בחמלטיהו הגיעה הכיולה ומפילו אל הקבלה היחם אל הם"ל כי הוא מקבל הכח ממני והב"ו הוא הפיעל הבלימות לו כעשה אמרו אמו לוחת הבבס בעשרה לו אמו לוחת הבבס בקלמוחו ז"ל מבארון שהוא הם בלשון רומי

(ט) כי לויה חן . ולזה אחר זה משבח אלו המוסרים הוא הם לראחך כמו חיבור ולחבוש הוא הקשר היפה אשר בשיחחבר לראש החדם יפה חן בעיני רואיו וכמו לצואר כמו ענקים הם החכמיים אשר בחבבם

חַטָּאִים אַל־תֹּאבֶא׃ יא אִם־יֹאמְרוּ לְכָה
אִתָּנוּ נֶאֱרְבָה לְדָם נִצְפְּנָה לְנָקִי חִנָּם׃
יב נְבַלָּעֵם כִּשְׁאוֹל חַיִּים וּתְמִימִים
כְּיוֹרְדֵי בוֹר׃ יג כָּל־הוֹן יָקָר נִמְצָא
נְמַלֵּא בָתֵּינוּ שָׁלָל׃ יד גּוֹרָלְךָ תַּפִּיל
בְּתוֹכֵנוּ כִּיס אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּנוּ׃ טו בְּנִי
אַל־תֵּלֶךְ בְּדֶרֶךְ אִתָּם מְנַע רַגְלְךָ

לָא תִתְפֵּיס׃ יא אִין
יֵימְרוּן אִתָּא עִמָּנָא נְכַמּוֹן
לְדָמָא נִטְשֵׁי לְזַכָּאי חֲנָן׃
יב נְבַלְעִנּוּן כִּשְׁיוֹל לְחַיֵּי
וְלִדְלָא מוּת הֵיךְ נְחָתֵי
גוּבָּא׃ יג כָּל עוֹתְרָא
וְיַקִּירָא נִשְׁכַּח וְנַמְלֵי
בָּתָּנָא בִּזְוָנָא׃ יד פִּיסָךְ
אַרְמִי בֵּינָתָנָא כִּיסָא
חַד יְהֵוִי לְכוֹלָנָא׃
טו בְּרִי לָא תֵיזֵיל בְּאֹרַח
עִמְהוֹן מְנַע רַגְלָךְ מִן
שְׁבִילֵיהוֹן

רש"י

טְמוּנוֹת קִינְרִין הַצּוֹפֵר כְּלַשּׁוֹן רַכִּים׃ (י) חַטָּאִים. חוֹטְפִים׃ אַל תֹּאבֶא. אַל תֹּאמַר לָהֶם׃ (יא) נֶאֱרְבָה לְדָם. לִצְפּוֹן דָּם׃ נִצְפְּנָה. לִצְפּוֹן מִמֶּרְחָק׃ נִצְפְּנָה לְנָקִי חִנָּם. הַכָּתוּב חוֹמֵר שֶׁצְּפִינָתָם לְנָקִי הִיא הוֹן׃ (יב) נִבְלָעֵם. לְנָקִיִּים׃ כִּשְׁאוֹל. הַבּוֹלַעַ כָּל נוֹף עָלָיו׃ וּתְמִימִים. הָיוּ לָהֶן לְמְדִינִים לְשׁוֹן מַלְּ' שְׁלֵמִים נִבְלָעִים כְּהֶם שְׁלֵמִים כְּאִלּוּ הָיוּ בְּתוֹךְ הַבּוֹר כְּהוֹוֹת שָׁם׃ כְּיוֹרְדֵי בוֹר. כְּלוֹמַר כְּעוֹדָם בְּעוֹדָם מְהֻרָּגִים וְעֵירֻם וְכַסְיָתָם׃ (יד) גּוֹרָלְךָ תַּפִּיל

מגחת שי

כמסופת׃ (יד) גורלך תפיל. כתי"ו דגומה מפני הכפתה כמלת לורתך. כלגרגרותך. סכיכות הגרון נקראו גרגרות וכן על וחמי"ם נוסף כמו ריקם׃ (יב) נבלעם. יהיו נבלעים כיורדי בור פ"ת שלמים כלם שאול פי' תהה פעם כלשון זכר שרוש שאול ופעם כלשון נקבה שאול מתחת רגזה לך׃ (יג) כל הון. ממין מכסף וזהב. שלל בזדים׃

אבן עזרא

רלב"ג

תשגוב מלינם׃ (יא) אם יאמרו. אם יאמרו לכם אתנו. ונאמרה להזהר מהם מ' כדי שיקח הענין ויסתיר ולזה הענין עצמו אם ישמע אחד מהם ביחסת בו אם ב"ש אל תשב אתנו ולא ילחם הנה כמו שיעלע הקבר הזה שיקבר בו בלבע תמו החלבוש כשיהם וכלבע החלבים ואם הם תתעיפם כלילו הם יהיהם נקבר והם הסכימו להרוג בעבור שיקח מלכם כי כאב כמלא עמהם על הון יקר ומעלת ביתו מהשלל שיקח מהם להלן הפלם׃ (יד) גורלך תפיל בתוכנו. ויהיה לך עמנו לו חלק בתקבלו לכלנו יהיה כיס אחד לא יהיה בו יתרון לאחד על האחר והנה זכר דבר הכלימה כלו להתרחק ועוד כי הוא התכלית אבר יביאהו אליו הדבר הרע׃ יום שהם יפני על רבוי המכילה ויכתוב פעמים מלא הלא לפי ויבואו לעגות ולפעמים ימלאם החלון ויחלמוהו וכן הם יפני על הערמית ולייחד הדברים הלעים אבר מצאה מיפני להיפוך׃ (טו) בני אל תלך דרך אתם. דרך אחד לכל תלוה מעבריהם׃ מנע רגלך

מצודת ציון

(יא) נארבה. נכוב כמו מארב לשון: נצפנה. ענין הסתר׃ (יב) כיום. אל תחלה׃ (יג) הלם. לשון דם׃ נצפנה. יסתיר להחזיר על דם נקי לשון מום עד לא תמצא בכולו ובפל הדבר כמלות שונות כדרך המליצה

ולהתעמת השחור׃ (יב) כשאול. כמו השאול בולע כל הנוף כן נבלע כל הגוף כן נבלע כל מום כשהם שלמים בתורתית בתוכן ומהו היחוד לכוד בו שלם כלל תיבדו והיה היחוד בו שלם ובפל הדבר כמלות שונות׃ (יג) כל הון. הן כמלת מלוי כל הון יקר ואת כתיבו כמלת מהשלל אבר נקח ממנו׃ (יד) גורלך. ויוסי לומר לך והם אבלה לתת תציל לת השלל אבר תשלה לכבר לכל אחד מלבו׃ כיס. הם תרמיל יהיה כיס אחד לכולנו כלום לומר נחלקה כשותפות מן דמי הגולל׃ (טו) בדרך אתם.

מצודת דוד

משלי חכמים

פירוש ע"ט

אִם יַסְתְּךָ חַטָּאִים אַיִן זוֹן וְעֵין דִּי יִנְדְּנִיגְעֵר וְוָעֶלֶן דִּיךְ
וְוָעֶלֶן אִיבֶּעֶר רִייכְדֶן צוּ בִּייזִין אַל הִיבֶּא וְאַלְטוּ נִיט
וְוָעֶלֶן מְרוּעָה וְוָעֶרֶן צוּ זִיי׃ (יא) אִם יֹאמְרוּ לְכָה אִתָּנוּ
וְוָעֶן זִי וְוָעֶלֶן וְאַנֶּעֶן צוּ דִיר גִּי מִיט אוֹנְז׃ נֶאֱרְבָה לְדָם
לָאמֶר לוֹקֶערִין אוֹנְז פַּר גִּיסֶען בְּלוּט נְצְפְּנָה לְנָקִי חִנָּם
לָאמֶער זִיךְ בַּהַאלְטִין צוּא לוּעֶרִין צוּם רִייגֶעם מַאן
אוֹמְזוּסְט חַאטְשׁ עֶר אִיז גָאר נִיט שׁוּלְדִיג׃ (יב) נְבַלְּעֵם
כִּשְׁאוֹל חַיִּים לָאמֶער אַיִן שְׁלִינְגֶען דִּיא רִייגֶע אוֹנְז
אוּמְשׁוּלְדִיגֶע לֶייט לְעֶבְּעדִיגֶער הַייט אַז וִוִיא דִיא
גְּרוֹב שְׁלִינְגְט אַיִן דֶם נָאנְצֶן גְּוִוהּ יְתֹמִים כְּוִוהּ בּוֹר
אוֹנְז נָאנְצֶער הַייט לָאמֶער זִי אַיִן שְׁלִינְגֶען לְיֶיךְ
וִוי דִי יָם נִדֶּערִין אִין דֶם גְּרוֹב מִיט אִין נָאנְצֶן גְּוִוהּ כְּלוֹמַר לָאמֶער זִי הַרְגִּינְגֶן אַז זִי נְעְמֶען נָאךְ דִייךְ׃
(יג) כָּל הוֹן יָקָר נִמְצָא וְוָעֶלֶן מִיר גִּיפִינְגֶן נָאר אִין שַׁיינֶער רִייכְקִייט נְמַלֵּא בָתֵּינוּ שָׁלָל אוֹנְז מִיר וְוָעֶלֶן דִּיר
פִּילֶן אוֹנְזֶערֶי הַייזֶער מִיט נָאךְ רִיב׃ (יד) גּוֹרָלְךָ תַּפִּיל בְּתוֹכֵנוּ דַּיין גּוֹרָל וְוִעֶסְטוּ וַיַּאֲרְפֶּן עֲיִישִׁישׁ אוֹנְז׃ אוֹנְז
וְוִעֶסְטוּ דִּיר גְּעֶמֶען דַּיין חֶלֶק כִּיס אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּנוּ אִין בֵּייטֶיל וְוִעֶט זִיי אוֹנְז אַלֶּע כְּלוֹמַר מִיר וְוִעֶלֶן דִּיר
אַלֶּע גְּלֵייךְ אִין טֵיילֶען מִיט דֶעם גְּעֶלְט׃ (טו) בְּנִי אַל תֵּלֵךְ דֶּרֶךְ אִתָּם מֵיין זוֹן דוּא וִוִילְסְט נִיט

שְׁבִילֵיהוֹן : מז מְטוֹל דְּרַגְלַיִּהוֹן לְבִישְׁהָא
רְהָטָן וּמִסְתַּרְהֲבִין לְמִשְׁפַּךְ דָּמָא : יז מְטוֹל
דְּמַגָּן פְּרִיסָא מְצוּרְתָּא עַל פְּרַחֲתָא דְּנָפָא :
יח וְהִנּוּן לְרַהֲטוֹהִי בְּמַגָּן וּמְמַשְּׁיִן לְנַפְשָׁתְהוֹן :
יט הֵיכְדֵּין אִנּוּן אָרְחָתָא דְּכָל דָּיְרִין עִילָּא

מְנַתִּיבָתָם : מז כִּי רַגְלֵיהֶם לָרַע יָרוּצוּ
וִימַהֲרוּ לִשְׁפָךְ דָּם : יז כִּי חִנָּם מְזֹרָה
הָרֶשֶׁת בְּעֵינֵי כָּל־בַּעַל כָּנָף : יח וְהֵם
לְדָמָם יֶאֱרֹבוּ יְצַפְּנוּ לְנַפְשֹׁתָם : יט כֵּן
אָרְחוֹת כָּל־בֹּצֵעַ בָּצַע אֶת־נֶפֶשׁ בְּעָלָיו

ת"א כי תמי , סופה לת : בן לחיות , כ"ק קיט ל"א קיב :

יקח

רש"י

בהובנו . לפי תרגומה תחלתן ולפי תרגומה יהיה בסופות :
כים אחד יהיה לבלנו . ניחוד : (מז) לרע ירוצו .
לרעת עלמם כי רגיש ואינם יודעים לתת לב לדבר : (יז) כי
חנם מזורה הרשת . כי הצופות הרוחות חפים וקצויים

אבן עזרא

(יז) כי חנם . שלא ירחה הרשת ולא יפחד ממנה עד שיזוח כה
ירחה החוכל שבה ולא הרשת כך הם ירחו מה שיקחו ויחמר
כל הון יקר ממלא לא ירחו הרשת שהם הולכים עליה שנ'
כי שלא ברשת נרגלו : (יט) כן . נפש בעליו . הענוד

רלב"ג

מהיותם . ואי זה דבר מהדברים שיעשה אליהם : (מז) כי רגליהם לרע ירוצו . ותמ"ש שיחשב מתחלת העניין שהיו דולכים אל הרליחה
הנה הם יתמהו לשמוע דם כי הם בדולכים רעים מבלין אל הרליחה כמו שזכר וזה שלא שמע ושלא חטא : (יז) כי חנם מזורה הרשת .
ללמוד הם כי העוף לא תעוף לעני שהוא לד תאחה . ופ"ל : (יח) והם לדמם יאורבו . הנה פורבי הרשת חוכים לדמם ולוקחים נפשותם :
(יט) כן ארחות . כל מי שילקח ממון מאחר שלא קדין הנה הוא יקח אם בפה בעליו ר"ל שבשכר שהרגוהו כדי שלא תגלה מרפחתו אם
ימלטו או אם יתעלם כענדו למעוט ממנו מה שילקח ללקחו . והנה מחשוב שהמשיל זה הענין לפריסת הרשת על לד הפשלה והבוחמה
וזה כי פריסת הרשת יהיה עקר הכוונה בה ללכוד העוף וכפיית יתיסר בה להחזיק העוף מזון מהמזונות וזה יאמר שהבא לגזול
יכון בגזילה להמית בעליה על הכוונה הכלכולה ובשליחת יתיסר בה לחועלת הממון וזה כלו יאמר להעיר כל אלו הדברים הרעים
יתיסרו מאד בליחה כאילו היתה הרליחה היא המכוונת בהם לחשוב כי אלו הרעים יסכימו עם מחשבתם בחחלה שהם יחלה להם מוצא
מעציות אם שכוונו והנראה הנה זה ביחוד דברי זה המלך שהגלגלו ביחוסיהו עם . ואולם התועלות המגיעות ממנו הנה :
הוא לחודיע מי הוא המחבר הספר והועלתו ומדרגת הלימוד הנעשה בו ואולם התועלת בידיעת מי הוא המחבר הוא היכלה על ממחת
הכוונה בדברים הכאים דעות אלים הנה מפולפלות לו ממקומות אחרים לו מקום אחר ואולם התועלת בידיעת מועלת הספר הוא
גם כן להעמיד על כוונת הדברים כי לרוע ביפולפו במקום מקום בדרך יגיע מהם מועלת אחר מפיעות הפעולות הנזכרות בזה
המקום ואולם התועלת בידיעת מדרגת הלימוד הנעשה בו והוא שהוא ידבר על לד המשל והדמיון הוא מבואר כי כן הישרים ינלחם
לשמוד על הכוונה במקום מקום . כי הוא לחודיע כי בלעות המדות הוא הנעשה בלעות המושכלות כי לא יתכן שיהיו האדם נפש
משכלות בעוד שלא המדות הפחותות בו והוא ממרו יחלה כ' לחיות דעת . כי הוא לוזי על קבול המוסר מהכוזרים לפי זה
המוסר הראשון שיקנה האדם והוא דרך לא לקיחת האדם המוסר על הלעות והוא ממרו שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך .
כי הוא לחודיע מתכלת הרשעים כי היא מביאה בקלות גדולים עם שהאדם מוכן מאד מתחלת עניני לחטוא והוא ממרו בני

מצודת דוד

רוצה לומר בדרך אשר אתם הולכים בה אולכים בה אל תלמד ממעשיהם :
מנתיבותם . מהדרך שהם הולכים בה : (מז) לרע ירוצו . ר"ל עם
כי לא ניכר לעין שהדרך הזה הוא לע מכל מקום סוף מוחתם על
הרעה וימהרו לשפוך דם כאשר ממלא ידם : (יז) כי חנם . ר"ל כמו
המושה על הליכיה ומחוך כך יוכל בחוך הרשת לאחוז מהזרועים אשר בה : (יח) והם . אבל לחמת מוכני הרשת לא בחוך שהרשת
כי הם יאחזו לעני שהדרך הזה הוא לע ומכל מקום סוף מוחתם על : (יט) כן ארחות . כן הדרך של הגולן לעשות ולגזול שהרשת מחבולות ולבל

פירוש ע"ט

גַּיִן אִין וַוּעג מִיט זַיי מַבְּרִיכְלָךְ מִנְּתִיבָתָם פַּר מַיִיד דַּיינֶ
פִּים פּוּן זַייעֶר שְׁטֶעג : (מז) פִּי רַגְלֵיהֶם לָרַע יָרוּצוּ דָּעֶן
זַייעֶרע פִּים לוֹפֶן צוּא זַייעֶר בַּיין וִימַהֲרוּ לִשְׁפָךְ דָּם אוּנ
זַיי אַיילֶן צוּ פַּר גִּיסִין אוּם שׁוּפְדִיג בְּלוּט : (יז) כִּי חִנָּם
מְזֹרָה חֲרֶשֶׁת דָּעֶן אוּמְזִיסְט אִיז פַּאר שְׁפָּרַיִים דִי נָעֶע
אִין דִי אוּגֶן פּוּן אַיטְלִיכֶער פּוֹגֶל כְּלוּמֶר דִי פַייגֶלֶן
זֶעהֶן וַויִיל אֲדֶער אַרְבֶּעסִין זֶענֶען פַּר שְׁפָּרַיִים אוֹף
דֶר נֶעע מַייגֶן זַיי מֶעהֶן הָט עִם אוּמְזִיסְט פַּר שְׁפָּרַיִים
אוּנ דְּרוּם נִידֶערֶן זַיי אִין דֶר נֶעע אוּנ עֶסִין : (יח) וְהֵם
לְדָמָם יֶאֱרֹבוּ אוּנ דִי לַייט וּום פַּאר שְׁפָּרַיִים דָּו נֶעע
לוֹקֶרן צוּ זַייעֶר בְּלוּט פּוּן דִי פַייגֶל וְצָפְנוּ לְנַפְשֹׁתָם זַיי
בַּהַאלְטִין זִיךְ פּוּן וַוּעגֶן צוּ פַאנְגֶן זַייעֶרע לַייבֶער :
(יט) כֵּן אָרְחוֹת כָּל בּוֹצֵעַ בָּצַע אָזוֹ זֶענֶען דִּיא וַוּעגֶן פּוּן
אִיטְלִיכִין וּום גַּזֵילָה אִיז גַּזֵילָה אֵת נֶפֶשׁ בְּעָלָיו יִקַּח דָּם

לייב

משלי א

שמיעה על הרשת הנה הוא בעיניהם שחוטים מכוונים על מה
הם נזרת ויורדין בה ואוכלין : (יח) והם לדמם יארובו .
והביידים יתרוצו לדמם על עופות : (יט) כן ארחות כל
בוצע בצע . גוזל גזלה. ולה ונחמדה היא לגזן והנם היא

מנחה שי

גולגן : (יז) מזרה . בספרים מדוייקים מפר ות"ו וכן נמצא עליו ליח
ותפל : (יח) יארובו . בהוד בספרים המל"ף בחטף קמוץ : (יט) בלע
בלע . כן הוא במדוייקים בב' מעמים וכם"ו נמצא לית בחטף
מלעיל ואו בשבחמת שבשה מדת דלת מד וחד מלעיל ולית דכוחתים
דמסיק ליה כגוויהו ומ"ש בישעיה ס"ג :

יְקָר׃ כ חָכְמוֹת בַּחוּץ תָּרֹנָּה בָּרְחֹבוֹת תִּתֵּן קוֹלָהּ׃ כא בְּרֹאשׁ הֲמוֹיוֹת תִּקְרָא בִּפְתְחֵי שְׁעָרִים בָּעִיר אֲמָרֶיהָ תֹאמֵר׃ כב עַד־מָתַי פְּתָיִם תְּאֵהֲבוּ פֶתִי וְלֵצִים לָצון חָמְדוּ לָהֶם וּכְסִילִים יִשְׂנְאוּ־דָעַת׃

ה"א תכמות . כרשת מ מ"ק וט זוכר תולדות לתרגם כפת׃

נַפְשְׁתָא דְמָרֵיהוֹן נָסְבִין׃ כ חָכְמְתָא בְּשׁוּקָא מִשְׁתַּבְּחָא וּמִשְׁקָקֵי יְהַבָא קָלָהּ׃ כא בְּרֵישׁ בִּירְתָא מַכְרְנָא וּבְמַעֲלָנָא דְתַרְעֵי בְּתָרֵי מִלָּהָא אֲמָרָה׃ כב עַד אֵימָת שְׁבָרֵי רָחֲמִין שַׁבְּרוּתָא וּמְסָקְנֵי מְסָקְנוּתָא רָגִיגוּ לְהוֹן וְסַכְלֵי קָנִין יְדִיעָתָא׃

השובו

רש"י

לו. וסופו. את נפש בעליו יקח. נפש עצמו שנעשה עכשיו בעל הממון שנזל מחבירו: (כ) חכמות בחוץ תרונה. הרי חכמותיה של תורה בחוצותיה תועקנה להזהירם לשוב מליחס. ומה הן הוצותיה כתי מדרשות: ברחובות. במקום שמרחיבין לומה. כך דרש רבי תנחומא:

מנחת שי

(כא) תומר. ד׳ בלילי בספסק וסי׳ ועמה לוה ויכלכו לי מרגיש (מלכים ב׳ ה׳). בספסי שעריס: (כב) פתים. נכתב בלא ל״ף עם יו״ד למ״ד הפעל לבד ויו״ד הרבים בפלה וכן כי מבוזה פ״ח בהכנס בכתמוך והמבוזת תבא עליהם ב׳ הסר כתיב בתר יו״ד לחוד: תאהבו פתי. בגעיל ובה״א במקום פתח ועיין בס׳ הכללה: תאהבו. בילקוט מיכה רמז תתק״ל תאהבו פתי תאהבון בתיב תמר הקדום בלוך הוא בזוהר שבעולם אדם אוכל לתוך ד׳ ימים או ג׳ ימים ובפסו קנוסה עליו ואתם הרי כמה שנים ואתם עומדים פלילים שכחוב בם לא תמנר לו לוחה תמנר לו ואין בפסכם קנוסה ע״כ פי׳ לתוך דגים קטנים כבוזים בדפוס פרק י׳ דתלמות רבי יהודה מתיר בלתוך. וכפ׳ העודר מן המבוזל מן הלתוך מותר בלעיסה. וכה דרים עו״ן תאהבון

ביאור הדברים

סם יפתוך תעשים של תאכה של תלך בדרך לתם וגו׳: (כ) הנה החכמות הנמלות יגביהו קולן בחוץ לרי שישמעו התוצים דבריהם ברחובות לתר בעיר: תתן קולה. כל לתת מהן: (כא) בלשם המדבקת בקול גדול שיו קולתה למרחוק: בפתחי. כל שער ושער בעיר תומר דבריהם והכה תמר זה לשבועות תכמת שיו״ בנמלות בגלות שפלתה בחוכמה שיתן בילקוט שיש בילילת נמלה שהיא בגלות שפלתה בחוכמה שהיא מקבלת פרנסתה בקיץ ואוגרת בו מזה כמו שבתבתי שיר השירים בתמלה בחוכמה יתר ממה שילמה. ואתה אם לא. לצים הם האנשים המדברים דברי לעג ושחוק. וכסילים הם בעלי התכלית שהוא קנין ד״ל

ביאור המלות

(כ) חכמות בחוץ תרונה. יגביהו קולם: (כא) בראש הומיות. מדברות בקול רם: (כב) עד מתי פתים. הם אשר דעתם קלה והם מתפתים בקלות אל איזה דבר שיעלה בהשבתם מזולת חקירה אם הוא ראוי אם לא. לצים הם האנשים המדברים דברי לעג ושחוק. וכסילים הם בעלי התכלית שהוא קנין ד״ל

מצודת ציון

ענין הנהגה ומדה: בוצי בצע. ענין גזל כמו מה תקות חנף כי יבצע (איוב כ״ז): (כ) תרונה. ענין הכרזה והשמעת קול כמו ועשבו כלהה כמהנה (מלכים ג׳ כ״ב): (כב) פתים. כמו פתוים

וסיומים: בעיר. בכל עיר ועיר תאמר כל תכמה אם תאמיה והוא ענין מליצה וכאומר אם תאמיה גלוים לכולם ומזהירים על קיומה: (כב) ולצים. מוסב על עד מתי תאמרו בתחלת המקרא וכן וכסילים וגו׳:

משלי חכמים

קָרְקָעַר וְעוּלִין דִּיא פִּיקְלַאדְ אֵיין גִּיקְלַקְבִּיבְּט וְעִירִין אֵין דָאם פָּאדְ אוּנ זִיא וְעִים נִים קְעִנְגִן אַרוֹיס פָּלִיכְּן. וְעִן דָאר פוּינְ׳ל וְעִהְם דִּיא קְעִרְעָר אִין דִּיא קְלַאדְקָא טֵיינְט וִיא דָאם הָאס טָעִן אַרַיין גִּישָׁאפֶן פוּן אִירְעִם וְעִנְגִן נָאר וִיא נָאל הָאבִין צוּ עָסִן אוּנְזִיכְּט אוּנ טָעִן פָאר־לַאנְגְט פוּן אִיר נָאר גִישְׁט. אוּנ בָּאמָת הָאס טָעִן אַרַיין גִּישָׁאפֶן וְעִנְגִן נִיל וֵייא קָרְעָר פוּן אִירְעִם וְעִנְגִן. נָאר פוּן זַיינֶע וְעִנְגִן נִיל וֵייא וִילְן זִיא פָאנְגְן אוּנ אִיר דָאם לֶעבִּן אַוּועק נֶעמֶן. דָאם וָעלְבִּינְג אִיז מִים דָם טָעִנְקְט אוֹיף. עָר כַּיינֶם אוּנְזִיכְּט וְעוּלִין וֵייא אִים נְעבִּן צַ חֶלֶק. אוּנ זִי כַּיינֶן נָאר זַיין טוֹבָה. זִי כַּיינֶן נָאר זַיינֶר טוֹבָה. עָר נָאל גִּיוּוֹאהְנְט וְעִירִין צוּא זָעהְן וְיִא טָעִן הַרְגָּת צַ טָעִנְקְט אוּנ טָעִן נֶעמְט צוּא זַיין פָאדְטָעִנְגִן. וְעִמְ עָר נָאכְדָם אוֹיךְ צוּוִי מָאן אוּנ וְעִם זַיין טִים זַיי צַ שׁוּתָף׃

בְּיוּ וְוִי לַאנְג וָעִם אִיר נָארְן לִיבּ הָאבֶּן נָארִישְׁקִייט וְלֵצִים לָצון חָמְדוּ לָהֶם אוּנ דִּיא נָארִישְׁטֶער וְעוּלִין גְּלוּסְטִין

כג תָּשׁוּבוּ לְתוֹכַחְתִּי הִנֵּה אַבִּיעָה לָכֶם
רוּחִי אוֹדִיעָה דְבָרַי אֶתְכֶם: כד יַעַן
קָרָאתִי וַתְּמָאֲנוּ נָטִיתִי יָדִי וְאֵין
מַקְשִׁיב: כה וַתִּפְרְעוּ כָּל־עֲצָתִי
וְתוֹכַחְתִּי לֹא אֲבִיתֶם: כו גַּם־אֲנִי
בְּאֵידְכֶם אֶשְׂחָק אֶלְעַג בְּבֹא פַּחְדְּכֶם:
כז בְּבֹא כְשׁוֹאָה ו פַּחְדְּכֶם וְאֵידְכֶם
כְּסוּפָה יֵאָתֶה בְּבֹא עֲלֵיכֶם צָרָה

כג התפנון למיכסנותי
אגב לכון רוחי
ואודעינון מלי: כד על
דקריית ולא הימנתון
ארים מית אידי ולא
אצייתון: כה ושגנתון
כל הרעיתי ומכסנותא
לא אביתון: כו אף
אנא בתברכון אגחך
ואדחך כד ייתי דלותיא
עליכון: כז כד ייתי
ר ש ל א דלוחיכון
וחבריכון כעלעולא ייתי
כד תיתא עליכון עקתא
ושנוקא

רש"י כשואה קרי וצוקה

(כד) נטיתי ידי. לרמוז להם לסור מלי כתלמיד המרמז לחבירו כיצד ומוטב ידו מליו לסור מליו: (כה) ותפרעו. אבן עזרא

תדברו לכני מדם שיחלכו הפתיות שם התלר: (כג) תשובו. עד מתי תשובו לשמוע תוכחתי: אביעה. מן נהל ניבע: (כו) גם אני באידכם. יתכן שהיה מל' ויחד יעלה כעין בקלסם וכן בכתבים עדיך ת ת ם (מיכה ד) כמוס המל"ך ובמוע (חיוב ג) מלפון זהב יאתה. כסופה יאתה והמכוונת עליהם יאתה

אבן עזרא

ביאור המלות

שתהא להם דעת כיוצה בדברים אם מפני מיעים חקירתם או מפני שנדלו על האמנתם או בעלי הסבלות שהוא הערר קנין חכמה: (כג) תשובו. הוא מענין נביעה והרצון בו אוציא לכם רצוני כאילו הוא נובע מפי או מלבי בדברי שאודיע אתכם או יהיה הרצון בו הגה אשים לכם נובע השפע שלי: (כה) ותפרעו. ת"ל שלא שמעתם: (כז) בבא כשואה. ר"ל בהמיה גדולה:

רלכ"ג

ביאור הדברים

בדבריו עם מוזן הנעלמה ועד מתי ממנו להם לזין הלשים ויתעסקו בדברי ההבלים ולמו לשכל לא די שאין להם הועלת לכל ים להם הספק כי בדברים המדוייקים עד מתי ישמעו דעת הנסיונים שלא יתלולו לתקוך בעיון הלמת: (כב) תשובו. שובו מדלקיכם וקבלו התוכחות ממני הנה אשים אני רוחי ונביא בדברים להשפיע לכם כמו שיהיו נוכחים הדברים מהמקום כי הדברים המוחשים מעידים על המחשה אשר לכם הם"י כה לוחם המחשה הנה זה גמול לכם על זה כי במקום שסיימם בעונים כי ר' השגחה מוחי ל"ל המחשה וזהו בעת הבעה כי מלד המחשה יהיה הלדם מוגבל מכמ"י וע"ל מהבעות כמו שכתבתי בד' מספר מלחמות. ז' לז יסיר מכם העוך ולא הבעות הם לם פחד עליהם לם כי כשואל: (כז) בבא. לסופם. וכבא עליכם להם ולמקם כי מידכם סיהם זאת לכם.ועוד

מצודת דוד

(כג) לתוכחתי. לשמוע מוכחתי: אביעה. הלא אדבר לכם רוח פי. רוצה לומר הלא אני מהגיד לכם בכל עת: אודיעה וגו'. כפל הדבר כשלות שמוח: (כד) יען. לכן כיוצא ואמלחם לשמוע מה שקראתי: נטיתי. כלומר אדם אחר מלמנו בעגיית היד להקריב מלחמיו: ואין מקשיב. אין מי מקשיב: (כה) ותפרעו. בשלשם עלמי ולא לליתם לקבל מוכחתי: (כו) גם אני. לכן גם אני לא אחום עליכם ואשחק בעת בוא פחדכם: (כז) כבוא. בעת בוא לכם שהה כחוסך ואידכם כרוח סערה ולמוסבת בימור ממר בבוא

פירוש ע"ט

אוֹג לִיב הָאבְּן גִישְׁפָּעט צוּא זִיךְ וּכְסִילִים יְשִׂנְאוּ דַּעַת
אוֹן דִי נָארֶן וְוִעלֶן פַּיינְט הָאבֶּן וְוִיסִין שָׂאפְט:
(כג) תָּשׁוּבוּ לְתוֹכַחְתִּי קֶעהְרְט אַיִךְ אוֹם צוּ מַיין שְׁטְרָאף
הִנֵּה אַבִּיעָה לָכֶם רוּחִי נוּן אִיךְ וֶועל רַיידִין צוּ אַיִךְ מַיין
גֵימְיט אוֹדִיעָה דְּבָרַי אֶתְכֶם אִיךְ וֶועל אַיִךְ מַאבֶּן וְוִיסִין
מַיינֶע רַייד: (כד) יַעַן קָרָאתִי וַתְּמָאֲנוּ אוֹג וַוייל אִיךְ
נָאט הָאב אַיִךְ גִירוּפֶן אוֹג אִיר הָאט נִיט גִינוֹאלְט
צוּ הֶערִין מִיךְ נָטִיתִי יָדִי וְאֵין מַקְשִׁיב אִיךְ הָאב גִינֶיגְט
מַיין הָאנְט אוֹג הָאב גִיוואוּנְקֶען צוּ אַיִךְ אִיר וְאלְט
אָפְּ קֶערִין צוּ מִיר אוֹג קֶיינֶער פוֹן אַיִךְ הָט עִם נִיט
פַּר נוּמְעֶן: (כה) וַתִּפְרְעוּ כָּל עֲצָתִי אוֹג אִיר הָאט פַּאר

וְצוֹקָה׃ כח אָז יִקְרָאֻנְנִי וְלֹא אֶעֱנֶה יְשַׁחֲרֻנְנִי וְלֹא יִמְצָאֻנְנִי׃ כט תַּחַת כִּי־ שָׂנְאוּ דָעַת וְיִרְאַת יְהוָה לֹא בָחָרוּ׃ ל לֹא־אָבוּ לַעֲצָתִי נָאֲצוּ כָּל־תּוֹכַחְתִּי׃ לא וְיֹאכְלוּ מִפְּרִי דַרְכָּם וּמִמֹּעֲצֹתֵיהֶם יִשְׂבָּעוּ׃ לב כִּי מְשׁוּבַת פְּתָיִם תַּהַרְגֵם וְשַׁלְוַת כְּסִילִים תְּאַבְּדֵם׃ לג וְשֹׁמֵעַ לִי יִשְׁכֹּן־בֶּטַח וְשַׁאֲנַן מִפַּחַד רָעָה׃ ב א בְּנִי

וְשָׁנוֹקָא׃ כח הֲדֵין יְקָרוּנִי וְלָא אֶעֱנֵה נְקָרֻנַּן וְלָא תְשַׁכְּחֻנַּנִי׃ כט עַל דְּסָנְאוּ יְרִיעָתָא וְרַחֲלָא דַיְיָ לָא אִתְרְעוּ׃ ל לָא צְבוּ בְּתֻרְעִיתִי וְאַשְׁלְיוּ כָּל מֵכֶסְנוּתִי׃ לא וַאֲכָלוּ מִן פֵּרִי דְאָרְחָתְהוֹן וּמִמֵּלְכֵיהוֹן יִסְבְּעוּן׃ לב מְטוּל דְּנַהְפְּכוּתָא דְשָׁבְרֵי תִקְטוֹל אִנּוּן וְטוּעֵי דָמְכֵי תוּבָדְנוּן׃ לג מַן דְּשָׁמֵעַ לְיֵי נְשָׁרֵי בְּסִבְרָא וְנִשְׁרָא מִן דְּלוּחָא דְבִישָׁקָא׃ א בְּרִי אִין

ת"א ומעצוריהם . קרקנין מ' (פאה פ"ז) :

כלע"ז . כל"ל ווירבעלווינד . וכן פירש רש"י בירמיה ל' י"ב . תהלים פ"ג ע"ז) : יאהה . יבח : (כח) ישחרוננני . יבקשוני : (לא) מפרי דרכם . הפירות שאוכלים בחייהם בצרות המולות אותם והקרן שמורה להם בניהנם : (לב) משובת פתים . תמר לכם שוכב : ושלות

מנחה שי

ב' : (כח) תשחר . תעיין בתענית פרקן : (לא) ויאכלו . הוא"ו בנענ"ם בע"פ : (לג) ושאנן . סכון בפתח גדול : מפחד רעה . זהו ל' מן מלאכתה ומי' נמשך בירמיה סימן ל' במסרת גדולה :

רש"י

בסוילים תאבדם . לפי ברוחים הרשעים שהם מלילים נדפקים ברעתם וחיתם הורגן : (לג) וישבן בטוח . בעולם הזה : ושאנן . לעולם הבא : מפחד רעה . מדינה של גיהנם . ושאנן . ויהי שליו ושקט . ומאמן לשון עתיד לכן נקוד פתח : ב (א) בני אם תקח אמרי . כני תהיה אם

הקבל

אבן עזרא

יום עון ושרפל : (לב) כי משובת . מן כשובה ואת והעניין ושלות כסילים ופירושו משובת פתיים תאבדם היא תהרגם כי כהיות להם מנוחה יעשו רצע וכשהם שלוים מפגעי

העולם השלוה תאבדם.פירוש אחר מענין שלו כל כונדי כגד כמו אחר מוטע שוחה רע ונו' על כן מלת לב ונו' והוא הנכון: (לג) ושומע לי . וכל זה דבר החכמה שיאמר הכמות כמוץ תרומה : ב (א) בני אם תקח אמרי וגו' . לו תבין לדק

ביאור המלות

רלב"ג

ביאור הדברים

תאבד החכמה למלו התגשים ע"ד מכל מי יקלקולכי להשוך כי ולא תשיב יחקירות על בת שראוי ואות התכונה מבני תקרא בישיבה לפי שלא יתקיים בענין אחד אבל שם יתפתה לענין זה ושם

(לב) כי משובת פתים . השתי חולך שוכב בדרך לבו מוליך פתיים בענין אחד ואבל שם יתפתה לענין זה ושם

מצודת ציון

ענין פיתה כמו מלפון הכי יפתה (שם כ"ו) : (כח) ישחרוננני . יבקשוני : (כט) תחת . בעבור שאר שלא דעת : (ל) נאצו . הוא לשון מיאוס על עלמי : נאצו . כזו אח התוכחה : (לא) ויאכלו . הוא לשון כמו המעט אילן מוכל הוא מפריותיו כן יקבלו פרי גמול דרכם ויהיו שבעים מגמול עלמם כי הם יקבלו את הגמול מכלם : (לג) מישובת . הוא לשון מה שכתוב לשבת בהשקט ומהגוע מכלי שיהם שול תוכם

עליכם לרב ולוקה : (כח) או . בכוף הלשם : יקראוננני . יבקשו אלי : (כט) תחת . בעבור שאר שלא דעת : (ל) לא אבו . לא לקו לשמוע לעלי : נאצו . כזו את התוכחה : (לא) ויאכלו . הוא לשון כמו המעט אילן מוכל הוא מפריותיו כן יקבלו פרי גמול דרכם ויהיו שבעים מגמול עלמם כי הם יקבלו את הגמול מכלם : (לג) מישובת . הוא לשון מה שכתוב לשבת בהשקט ומהגוע מכלי שיהם שול תוכם

כמלגוע הניח מחכות פומם כי יקבלו גמולם : ושלות . היא היא ובכל הכבר במלות שוחות : (לג) ושמע לי . זו סוף דברי החכמה שמאמר אל יסכון בעמו מן מחד רעה כ"ל בעוד יהיו שלא מחוש עלי מחד רעה : ב (א) בני . אמר שלמה בפתח כי כן תחבר בו תם

פירוש ע"ט

אַיִךְ אִין אָרָה אוּנ אִין עֶנְג שַׁאפְּט: (כח) אָז יְקְרָאוּנְנִי אוּנ וְלָא אֶעֱנֶה דֶעֶנְטְט מְאל וֶועלֶן זִיי מִיךְ נָאט רִיפֶּן אוּנ זַיֶּרְעֶר בֶּייזֶע וֶועלֶן וִיסְוּכְּתִיהֶם יְשַׁחֲרֻנְנִי אוּנ פוּן זַיי עֶרְרִי אִיךְ וֶועל זִיי גִיט עֶנְטְפֶּערְן יְשַׁחֲרֻנְנִי וְלֹא יִמְצָאוּנְנִי זִיי וֶועלֶן מִיךְ פֶּארְשְׁטִין אוּנ זוֹכֶן אוּנ וֶועלֶן מִיךְ גִיט גִיפִינְן: (כט) תַּחַת כִּי שָׂנְאוּ דַעַת דֶר וַויי"ל וְוָם זִיי הָאבֶּן פַיינְט גִיהַאט דָם וְויסֶן שַׁאפְּט פּוּן דֶר הוֹרָה וְיִרְאַת ה' לֹא בָחֲרוּ אוּנ נָאטְט פֶּארְכְט הָאבֶּן זִיי גִיט אוּם דֶר וֶויילְט: (ל) לֹא אָבוּ לַעֲצָתִי זִיי הָאבֶּן גִיט גִיוֹואלְט צוּ הֶערִין צוּ מִיין עֵצָה נָאצוּ כָּל תּוֹכַחְתִּי אוּנ הָאבֶּן דֶער פֶּערְנְט נָאר מִיין שְׁטְרָאף: (לא) וְיֹאכְלוּ מִפְּרִי דַרְכָּם

וְיִשְׂבְּעוּ

אִם־תִּקַּח אֲמָרַי וּמִצְוֹתַי תִּצְפֹּן אִתָּךְ׃
ב לְהַקְשִׁיב לַחָכְמָה אָזְנֶךָ תַּטֵּה לִבְּךָ
לַתְּבוּנָה׃ ג כִּי אִם לַבִּינָה תִּקְרָא
לַתְּבוּנָה תִּתֵּן קוֹלֶךָ׃ ד אִם־תְּבַקְשֶׁנָּה
כַּכֶּסֶף וְכַמְּטֻמָנִים תַּחְפְּשֶׂנָּה׃ ה אָז
תָּבִין יִרְאַת יְהוָה וְדַעַת אֱלֹהִים תִּמְצָא׃
ו כִּי־יְהוָה יִתֵּן חָכְמָה מִפִּיו דַּעַת
וּתְבוּנָה׃ ז וְצָפַן לְיְשָׁרִים תּוּשִׁיָּה מָגֵן

תקבל מלי ופוקדני תטשי גבך׃ ב והצלי אדנך לחכמתא והפני לבא לבינא׃ ג ואמא לבינו תקרא ולבינא תהון קלך׃ ד ותבעי היך סימא היך סיטתא הצבויה׃ ה היריז תדע בדחלת יי׃ ודאלהא וירעתא מן קדם אלהא תשכח׃ ו משול דאלהא יהב חכמתא מן פומיה ירעתא וביונא׃ ז וטשי להריצי שבהור ומסתיא לאילן דמהלכין בלא

ת"א לגיהנם . בדרומו מ"ם הנקוטה . עקדים מ"ג פ"ג : מן תחתן . (בקונט' בקלים מצ) כי ה' . ודוד ע' מקדים מ"ב פ"ו : יצפן קדי רשיי

תקח אמרי: (ב)להקשיב לחכמה. לעשות כתורה: (ה)אז תבין יראת ה'. מיסב על ענין שלמעלה שאמר כי אם

אבן עזרא

המזכירים ברוחם הספר וכלשון תניא לזה המקום ואמר, כי תבונה תכמה היא תבונה לך כמו חיים לביתו. תבונה תגדרנה. להגילך מלשה ורעה: (ז) תושיה. התי"ו נוסף מן ים ותקרת אם היו שם למקרא ולמשורת כי פה דמיונן בתלמוד כפי הדוחה הבא על ממו בחלום יפקה לביתו שנאמר כי שם לביתו תקרת׳ ובכי מיתת בהדיא במדרש בכה פ׳ נשא דכתי למולל מלך מצח ועוז זו היתה תורה שנקראת שם לומדיה שמה החיתה כי שם לביתו תקרת שם כתוב ש"כ. וכן הוא בהסכמת תיקוני הזוהר דף ק"ו ע"ב לית לן בר ב"ש ובזוהר ד"ה ותיקונים ד"ל ד"ה ע"ב לית לן אלא ב' תמוזה דף ק"ו ובכתבי האר"י ז"ל שכתב שאין לדקדק בכתיבתו שכתב כלומר אם ואפילו אחד מהם לדקדק כי כמה פעמים כתב בספר הפסוק ובעצי לדק סוף מנה שמיות לדקדק

לְהַלֵּכְי תֹם׃ ח לִנְצֹר אָרְחוֹת מִשְׁפָּט
וְדֶרֶךְ חֲסִידָו יִשְׁמֹר׃ ט אָז תָּבִין צֶדֶק
וּמִשְׁפָּט וּמֵישָׁרִים כָּל־מַעְגַּל־טוֹב׃ י כִּי־
תָבוֹא חָכְמָה בְלִבֶּךָ וְדַעַת לְנַפְשְׁךָ
יִנְעָם׃ יא מְזִמָּה תִּשְׁמֹר עָלֶיךָ תְּבוּנָה
תִּנְצְרֶכָּה׃ יב לְהַצִּילְךָ מִדֶּרֶךְ רָע מֵאִישׁ

מדבר חסידיו קרי

ת"א מזמה . ע"ג ה :

מום׃ ה לְמִנְטַר
אָרְחָתָא דְדִינָא וְאָרְחָתָא
דַחֲסִידָיקִין נְנַטַּר׃ ט הֵידִין
תְּתְבַּן צִדְקָתָא וְדִינָא
וּתְרֵיצוּתָא כָּל שְׁבִילֵי
שַׁפִּירֵי׃ י אֲרֵי תֵּעוֹל
חָכְמְתָא לְלִבָּךְ וְיַדְיְעָתָא
לְנַפְשָׁךְ יְכִמָּס׃
יא הַרְעְיָתָא תִּנְטוֹר עֲלָךְ
בְּיוּנְתָא תִּנְצְרָךְ׃ יב דִּי
תְּתְפְּצֵי מִן אָרְחָא
בִּישָׁא וּמִן גַּבְרָא דְמַמְלֵל

רש"י

לישרים תושיה . גמזה הקפ"ה תגלו כ"ו דורות עד שנתנה לדור המדבר : מגן להולכי הום . (ילפון מגן להולכי תם) כלומר והיא תהיה לך למגן : (ח) לנצור ארחות משפט . שעל ידה יגלו תרחות משפט והוא דרך חסידיו ישמור שלא יכשלו : (יא) מזימה תשמור עליך . התורה תשמור עליך : (יב) מאיש מדבר אבן עזרא

כן החכמה בעבור שהיא יש ושומרת לעד והשם יפעניה ליסרים בעבור שילכו בה לתרחות משפט והם המלות . ודרך חסידיו ישמור השם כלומר ישמרו התורחות : (ט) אז תבין. (י) כי תבוא . כלומר תבוא חכמה בלבך : ינעם . כלשון זכר כמו דעת לנבון נקל: (יא) תנצרכה.כדי שתלילך מדרך לים רע : (יב) ההפוכות . הדברים שהיפוך על תקונם והעניין

מוסך שיש עמו וכן הוא תכין מיסרים ותכין כל מענל טוב : ביאור הדברים רלב"נ

זכר כמו דעת לנבון נקל: (יא) תנצרכה.כדי שתלילך מדרך לים רע : (יב) ההפוכות . הדברים שהיפוך על תקונם והעניין

הם לכך יתכן שיגיעו למשגות הפיוטים מפני היותם יסרים במדות הנאותים היותר והמתם בדעות והוא מגן להולכי' בתמימות ובשלמות כלומ' בלו המקיומות השמורות תלוהיות למכלם מהשגות כי השגות המעט מלו העיניים הגדולי' יתקיק מלדם מעלמותו וזה יעשה הש"י מלד הסגולה הפלטית: (ח) לנצור מלכות משפט. והוא יתיכיהו למשור מלדכים היותיכולו לל המשפט הלמת וזה הוא מגן לו : ודרך חסידיו . במקיומיהם הפיוניות יתמור בנפ יכלו בהליכתם כמו שמשפט ליכשל בו לם משלת לקיתת מה שבמקנה תמורת מה שבמשפ ומה שיתמה לזה לם משלת המחשבה והדתיון וזולת זה מהדברים המשפטים : (ט) אז תבין . סנה כשתעשה כן ותשיג העיניים התלהיים זאת בזולת היש והנמצא מהדברים הכורכבים מחיטר וצורה כי המציאות לדברים הוא מזה הצד כמו שהתבאר במקומותיו וזה הענין קרא יש במקום אחר אשר להנחיל אוהבי יש :

ביאור הדברים רלב"נ

בתושיה תניהום הברושבל אשר בדברים וזה הניהום יותר אמתי בזולת היש והנמצא מהדברים הכורכבים מחיטר וצורה כי המציאות לדברים הוא מזה הצד כמו שהתבאר במקומותיו וזה הענין קרא יש במקום אחר אשר להנחיל אוהבי יש :

פירוש ע"ט

שֹׁאפֶט אוּנ דִי פַאר שְׁטַאנְד׃ (ז) יְצִפּוֹן לַיְשָׁרִים תּוּשִׁיָּה
נָאט הָט בַּהַאלְטִין צוּ דִי לֶעְבְט פַאר־טִינֶע דִי תּוֹרָה
מְגֵן לְהוֹלְכֵי תוּם אוּנ דִי תּוֹרָה אִיז אַיין פַאנְצֶער אוּנ אַיין
בֶּשִׁיצוּנְג צוּ רֵיא וּם נֵייגֶן אִין נַאנְצֶן וֶועג׃ (ח) לִנְצוֹר
אָרְחוֹת מִשְׁפָּט צוּ קֶעֶנֶען הִיטִין דּוֹרְךְ אִיר דִי וֶועגֶן פּוּן
מִשְׁפָּט וְדֶרֶךְ חֲסִידָיו יִשְׁמוֹר אוּנ דָעם וֶועג פּוּן זַיינֶע
חֲסִידִים טוּט נָאט הִיטִין זַיי אַלֶין נִיט נִישְׁטָרוּכְיקְט
וָועֶרֶן׃ (ט) אוּנ וֶועֶן דוּ וֶועְסְט זוּכִין דִי חָכְמָה וְאַלְסָט
זִי לֶערֶנֶן אָז תָּבִין צֶדֶק וּמִשְׁפָּט וּמֵישָׁרִים וֶועְסְטוּ דֶעֶנְסְט

דעם

מצודת ציון

נקלקל תושיה מלבון יש כי יבוא לעולם ולא תמצוא לאין כשאר בדברים שבעולם . וכיוצ"ו ז"ל ממרו על שם שמתחת גוף האדם כלומנד : (ב) מענל . שניל וכך כמו רבת ליל מענל (תהלים ק"מ) : (י) יעים . ענין מתיקות ועריבות :

מצודת דוד

ומגן הוא להולכי תום דרך . להלוך ממכשול בשמות : (מ) לנצור . להשמיען לשמור מלחות משפט כי הוא יאמור דרך חסידיו לבל יחו מדרך המתיחי : (ט) אז . רולה לומר כשתבר תחפש אחר המכשה ובשכלה זה ישלוך ה' מן תבין ונו' : כל ביעגל טוב . תבין מהו שמעגל היותר טוב : (י) כי תבוא . כשתבר תבוא החכמה בלבך ודעת מהיה נעים לנפשך : (יא) מזמה תשמור עליך . הוא דרך עיות : מאיש . מאנשי

מְדַבֵּר תַּהְפֻּכוֹת׃ ג הַעֹזְבִים אָרְחוֹת
יֹשֶׁר לָלֶכֶת בְּדַרְכֵי־חֹשֶׁךְ׃ ד הַשְּׂמֵחִים
לַעֲשׂוֹת רָע יָגִילוּ בְּתַהְפֻּכוֹת רָע׃
טו אֲשֶׁר אָרְחֹתֵיהֶם עִקְּשִׁים וְנִלְוָזִים
בְּמַעְגְּלוֹתָם׃ טז לְהַצִּילְךָ מֵאִשָּׁה זָרָה
מִנָּכְרִיָּה אֲמָרֶיהָ הֶחֱלִיקָה׃ יז הָעֹזֶבֶת
אַלּוּף נְעוּרֶיהָ וְאֶת־בְּרִית אֱלֹהֶיהָ
שָׁכֵחָה׃ יח כִּי שָׁחָה אֶלֹ־מָוֶת בֵּיתָהּ

מְדַבְּרִין תַּהְפֻּכוֹת׃ ג הָעוֹזְבִים אָרְחוֹת
יְשָׁרִים לְמֵילַךְ בְּאוֹרְחָן דְּחֶשׁוֹכָא׃ ד דְּחָדְאִין
לְמֶעְבַּד בִּישׁ וְדִיצִין בְּהוֹפְכָא
דְּבִישָׁא׃ טו דְּאוֹרְחָתְהוֹן
עַקְּמָן וּמְפַתְּלִין
שְׁבִילֵיהוֹן׃ טז דְּתַתְּפֵי
מִן אִתְּתָא חִילוֹנִיתָא
מְנוּכְרְיָתָא דְּמָלָּהָא
חַלָּקָן׃ יז דְּשָׁבְקָה
מַרְבִּיתָא דְּסַלִּיוּתָהָא
וְקְיָמָא דְּאָלָהָא טָעֵת׃
יח דְּעָמְקָא דְּמוֹתָא
בֵּיתָהּ וְלָנְבָרְיָא הִלָּכָתָא

ת"א כשפתים . עקיש שבר יב :

רש"י

ואל מכנסיה של ע"ז והיא המיטות . ולפי שיתכן ליזהר שלא דבר חלה על המלאכת ממש כי אם בכהה של תורה שיהיה כהן להצילך מאשה זרה ולפי מעבירה אחרת הלמ זו פריקה עול של כל המלות : (יח) כי שחה אל מות ביתה . מיסב על להצילך וגו' כי הבית יכה ומהליק כמדרון היורד

מנחת שי

במדוייקים כ"י : (יד) בתהפוכות . הכי"ת בנעיה בם"ם : (טו) להצילך מאשה זרה . בדרום מלאולי בקוד ב"ת ושעות הוא : המליקה . בזוהר הספרים הח"ת בתוך בגול וכן מבדו שבכתי ו' :

אבן עזרא

העוזבים מרחות יושר והם תהפוכות : (יד) בתהפוכות רע. פירוש הים רש: (טו) ונלוזים. מעוקלים : (טו) להצילך. פירושו כי כאשר התעורכה תעלרכה מהים רש כן תלילך מאשה זרה וכנריה בעבור שלא למדו מעשה העוכ כלו לם מזרע זר וכנרי : (יז) בריית אלהיה. כי הגשים נכנסות עם התגשים בברית הסם שלא יבגדו הים בחברו והיא בגדה בזרותה. פ"א בם אמו כיהים ואם הוסר מהם מותר מם ומם : (יח) כי שחה . האשה עלמה אשה אל מות שהוא כיתה והוא עומד ואינו יולא כאשר תכבו רגים : רפאים .

ביאור המלות רלב"ג ביאור הדברים

(יז)השכחים וגו' בתהפוכות רע. בתהפוכות איש רע:(טו)ונלוזים. הם בכוי עקשים : (יז) העוזבת אלוף נעוריה. ר"ל בי שהוא אלוף נעוריה ואמר זה על צד המשל כאשה עם בעלה כי היא רחוק שתעזוב האשה בעל נעוריה : (יח) כי שחה . השפילה :

מוכח על זה וכן יגילו בתהפוכות הרע המעשה וכיוצא : (טו) מאד מרחוקים . המלים לאמר דבריהם מעוותים בדעות גם מעמוד מוחך להלילך מאשה זרה והיא האשה הנכרית כמתחלה כי היא זרה וכנריה למדם ר"ל שלימה לו כמה שהוא שם מדם אמר החליקה תמריה במשך הדבר על הזמר והמטה מלד העדרות שאר יהיה הסכם המתעה : (יז) העוזבים . והוא זאת האשה הזרה עוזבת מי שהוא מהזוגה מעשיריה והוא הכבל המאומי כי הוא סומם בתחו הכתות העוזבים תוכו ושוכחת ברית אלהיה כי אין לה תקן בברית הש"י להבדיל בתיה הלילותיה כי שאלה הלילותיה ומהדרתה לעלות בזוגת המעלה : (יח) כי שחה .

מצודת דוד

מים המדבר תהפוכות . רולה לומר במהפך את דברי היושר לתוך דעתו המעוכשת : (יג) העוזבים . רולה לומר העוזבים דרך המעיתי להעמיק על דרכי המיתות : (יד) השמחים. כלאשר יעשו הכע ישמחו ולה ידאגו בדרך המעמיק בהבנתה ובכל ועוכם שלף סם בת לידו דבר עכירה בהסתם הילר הבע מלא הוא מדאגה מפיזת הדין ; בתהפוכות רע מלא מהם מהפכים : (טו) ארחותיהם עקשים . רולה לומר אין מכלוף יפלה בכל דרכי למודם : (טז) להצילך . מוסב למעלה לומר המלמה תבחר עליך להלילך מאשה זרה והיא לשון מים שהיא זרה לך : מנכריה . מן האשה הנכריה היא לאר מחלקת למריה בשתי והסתה : (יז) אלוף נעוריה . בעל נעוריה : ואת בריית . כי גם הנשים נכנסו בבריה כ' לקיים לח מלות ס' ולא תמעול מעל בלימה : (יח) כי שחה .

מצודת ציון

(טו) עקשים . מעוכים : ונלוזים . מעוכים : (יז) אלוף. אדון כמו אלופו ומיודעי : (יח) שחה . ענין כפיפה והשפלה כמו

פירוש ע"ט

דָּעם מַאן וָם טוט רִייֶדן פַּר קֶערוּנג וָם זָעגָען דִי וָום פַּר קֶערָן דִי הוֹרָה צוּ בֶּייזִין׃ (יג) הָעוֹזְבִים אָרְחוֹת יֹשֶׁר לָלֶכֶת בְּדַרְכֵי חֹשֶׁךְ הַשְּׂמֵחִים לַעֲשׂוֹת רָע יָגִילוּ בְּתַהְפֻּכוֹת רָע׃ (יד) אֲשֶׁר אָרְחֹתֵיהֶם עִקְּשִׁים וְנִלְוָזִים בְּמַעְגְּלוֹתָם׃ (טו) לְהַצִּילְךָ מֵאִשָּׁה זָרָה מִנָּכְרִיָּה אֲמָרֶיהָ הֶחֱלִיקָה׃ (טז) הָעֹזֶבֶת אַלּוּף נְעוּרֶיהָ וְאֶת־בְּרִית אֱלֹהֶיהָ שָׁכֵחָה׃ (יז) כִּי שָׁחָה אֶלֹ־מָוֶת בֵּיתָהּ וְנָתִיבוֹתֶיהָ אֶל־רְפָאִים׃ (יח) כָּל־בָּאֶיהָ לֹא יְשׁוּבוּן וְלֹא יַשִּׂיגוּ אָרְחוֹת חַיִּים׃ (יט) לְמַעַן תֵּלֵךְ בְּדֶרֶךְ טוֹבִים וְאָרְחוֹת צַדִּיקִים תִּשְׁמֹר׃ (כ) כִּי יְשָׁרִים יִשְׁכְּנוּ אָרֶץ וּתְמִימִים יִוָּתְרוּ בָהּ׃ (כא) וְרְשָׁעִים מֵאֶרֶץ יִכָּרֵתוּ וּבוֹגְדִים יִסַּח מִמֶּנָּה׃

דָּעם מַאן וָם טוט רִייֶדן פַּר קֶערוּנג וָם זָעגָען דִי וָום פַּר קֶערָן דִי הוֹרָה צוּ בֶּייזִין׃ (יג) הָעוֹזְבִים אָרְחוֹת יֹשֶׁר לָלֶכֶת בְּדַרְכֵי חֹשֶׁךְ׃ (יד) הַשְּׂמֵחִים לַעֲשׂוֹת רָע וָום פְּרֵייעֶן זִיךְ צוּ טָאן בֶּייזִי בְּתַהְפֻּכוֹת רָע׃ (טו) אֲשֶׁר אָרְחֹתֵיהֶם עִקְּשִׁים וְנִלְוָזִים בְּמַעְגְּלוֹתָם׃ (טז) לְהַצִּילְךָ מֵאִשָּׁה זָרָה מִנָּכְרִיָּה אֲמָרֶיהָ הֶחֱלִיקָה׃ (יז) הָעוֹזֶבֶת אַלּוּף נְעוּרֶיהָ וְאֶת־בְּרִית אֱלֹהֶיהָ שָׁכֵחָה׃ (יח) כִּי שָׁחָה אֶלֹ־מָוֶת בֵּיתָהּ וְנָתִיבוֹתֶיהָ אֶל־רְפָאִים׃ (יט) כָּל־בָּאֶיהָ לֹא יְשׁוּבוּן וְלֹא יַשִּׂיגוּ אָרְחוֹת חַיִּים׃ (כ) לְמַעַן תֵּלֵךְ בְּדֶרֶךְ טוֹבִים וְאָרְחוֹת צַדִּיקִים תִּשְׁמֹר׃ (כא) כִּי יְשָׁרִים יִשְׁכְּנוּ אָרֶץ וּתְמִימִים יִוָּתְרוּ בָהּ׃ (כב) וְרְשָׁעִים מֵאֶרֶץ יִכָּרֵתוּ וּבוֹגְדִים יִסַּח מִמֶּנָּה׃

יונינט

וְאֹבְדֵי דְּרָכָא מַעְגְּלָתְהוֹן: יט כָּל־בָּאֶיהָ לֹא יְשׁוּבוּן וְלָא יַשִּׂיגוּ אָרְחוֹת חַיִּים: כ לְמַעַן תֵּלֵךְ בְּדֶרֶךְ טוֹבִים וְאָרְחוֹת צַדִּיקִים תִּשְׁמֹר: כא כִּי־יְשָׁרִים יִשְׁכְּנוּ אָרֶץ וּתְמִימִים יִוָּתְרוּ בָהּ: כב וּרְשָׁעִים מִן־אָרֶץ יִכָּרֵתוּ וּבוֹגְדִים יִסָּחُוּ מִמֶּנָּה:

דְּשַׁבְיְלָהָא: יט כָּל דְּעָיְלָן לָא חָזְרָן בְּשָׁלָם וְלָא צַיְידָן אָרְחָתָא דְּחַיֵּי: כ בְּדִיל דְּתֵהָךְ בְּאָרְחָתָא דְּטָבִי וְשָׁבְיְלֵי דְּצַדִּיקַי תִּנְטוֹר: כא מְטוּל דְּתָרִיצֵי עָמְּדִין בְּאַרְעָא וְאִלֵּין דְּלָא מוּם מְשְׁתָּאַרִין בָּהּ: כב וְרִשְׁיעַיָּא מִן אַרְעָא נְסוּפוּן וּבְזוֹזֵי נְתְעַקְּרוּן

תרגום

ת"א כל מילה. ע"ג יג: למען. כ"מ פנ:

רש"י

כל מיני והתורה הטמון עליך מנפילה זו. הרי דבר גדול כעיניהם לפרוש ממנה ולחזור בהם: (כ) למען תלך. היית לך: רפאים. נרפים מדרך הטוב ועוזבים מלין סומך עד שנופלים בגיהנם: (יט) לא ישובון. קשה אבן עזרא

מהם והוא מלמון נרפים כעבור מתם כחס כענין וגבר ימות ויחלש: (יט) כל באיה. כחיה חליה: לא ישובון.

רלב"ג

הנה ביאר ומשכנה הוא על המות והכפשר ודבקים יכיאו על המתים: (יט) כל באיה. כי אין לה בעצמה הכחות ממה מהבאים אליה להשתך לפתיותה לא יוכל מהמעטים בהם כי תמיד תתמוך עליו ותמשיכו לחזור ולא ישיגו אחרות חיים כי בהשתך על התחלה ימצא הלחם מהבאים בתוכו ולא יוכל לשוב מפני שהדרך היא דרך המיים וזה המופן מהיה התחלה סבה לשמוח בעצמו התבונה כי היא תשמיך כחדם לקיים הדעת ולחשר לא יכעול הלחם בפעלה מהתכונה לפי התחלה והמשל כי חיים רע התחלה יכחר לקיים בחין יתכיך יודע דבר בחלו הבעיניים הבפלים ביניהם מבינים בחם ובחין שם גמול ועונש ממה שיודעים לזה ממה שלא יתנו לבם מדרוש הדבר התחלות ממה מהשתך בחם כמו שזכרנו התבונה והתבונה יליך מהמשה שזכרנו: (כ) למען תלך בדרך טובים. ואמנם הדבר לצדיקים שהם מהכלים מהשתך בחלי הדבר הזה והם החושלת מביא לך מזה הקיום והתמדת המליחות גם כזה השלום העוסיות: (כא) כי ישרים וגו'. החלמים הישרים יחמידו לשכון בחרן לא בפצים להלידם והחתמידים יותרו בה: (כב) ורשעים. והמיים הרשעים יכרתו מחרן ובוגדים יהיו נעקרים ממנה והיה זה כן כי הפנחת הבם יתכיך בדבק הטובים לשמשם מכל רע ושמור מהרשעים. זה הוא ביחור לחו מהבדבקים. ולחלק הטובות המביאות מהם הנה: בהלשון הזה לחודיע כי הבם יתכיך בם מכמיתו בגלות בילידת הבדבים הנמלחות מלמו בחשתך בחלי הבדבר לחקור בה ותביחם להשתוקק על השתוקק תשוקה נפלחה ויחלה השתוקה הנעשית בחר בם הש"י בחלק הזה לחופן הוא הכלי לבעבע על שלימותו כמו שביחלנו בספל שיר השירים ולזה לחמר על לך כחמר כי החכמה קונה לחכמים בקול גדול ביחקרו בה כי הוא מבעבע להם ביחה ומודעת לחוחם דבריה כמה שיראו מחמה ודבריה המעלים השלמות מחמה כי מהם יובעת התכמה החלטים להשתך בחמר חוחם בחם בחם שלו מהשלימות: הכי: הוא לחודיע כי מלד השגת התכמה יהיה הדבר בשגר מהבעת כי הדבר התכמה החלטית לבעלו מהם ולזה לא יהיה לו לחתחזק בבך שחמו ואיתו כי אם מעלמו שלא השתדל לקנה בתכמה החלטית אם שלא קריחתה לו והבלחה תשוקה נפלחה לחקור בה כמו שקדם: הנ' הוא לחודיע כי הדרך בהשגת התכמה היא מהר הלשונות בתכמה והיה זה כן לפי שהבעבת התכמה מן הפכחה אם שלא יהלו לפי שלא יהלו בה בהקדמות מופחיות לחופן מהשת התעבת התכמה בעצמותיה ולפ"ב בחופת לחיה כמו הענין בהתכמה התבעבית מהל בהקדמות מופסקמות וכבר יעמיד בהם הדבר ביחור לדבר והפכו וזכה יקבה הבעבת אם מפני הקדמות הלקוחות בחלק המחבאה אם מפני טעות הדמיון אם מפני שגגל הלדם בדעות מעוות בזה הענין או למלה מעכבים מונעים היות מלים מלד הלמוד או מהבחר או מפני התשוקה שחכיחהו לבקור הדעת שבר הוא יותר בלות לו לדעת למלה והנה יקבה בהבר יקרים הלדם הענין בחכמה לפי שם שהשלו בחופן מהיה שלם בה הנה יעזר בה להשתר מהעלות הבל מפלת הענינים הנזכרים עם שהש"י על לך התכמה יבחרהו מהעלות ויביחהו מל הלדלים והדבקים המבינים שומו מל האנה העמוקות בשר בחכמה הנה ובזה יעבר הקובי המיע בהבעת זאת התכמה לפרך לו עוד ביקבים כלפך וכמעמים שיחפרו עליהם אם ופה על שיעלמו לבן לרוך בוחת התכמה שלם יקבי מלקיות כל ההקדמות התפלסופות הנמלחות בחכמה שיהיה מהם עוזר בהשגת שרוש הדבר ולזה למקום עליו ובזה הדרך ג"כ יהיו בחכמה בעיפופיים הנמיים

מצורת ציון

בה מלם (ישעיה ס'): (לא) יחתרו. מלמון מוהר: (כב) יפורו. ענין עקירה ממקום כמו ויסחו מאוהל (תהלים כ"ו):

מצורת דוד

כיח הזוהר הוא מקום מדרון לדבק בה על המיחה: בעבלותיה ממלכים על כיחה לחלכים בה מקום כמו מל מקום הכפלים המה על המחים שכפו ונמלטו וכחם חג וזולה לומר הבח על כיחה יוכבל בה וימבד נפשו:

(יט) כל באיה. כל הכחים מליה לא ישובון מדרכם הבע כי קשה מאוד לפרוש ממנה ולא יביאו עוד אל מבחה מוכחות מיים, ונלמד מה מבל על דבקי מלכות בחיים שקשה מאוד לפרוש ממנה מחר שכולו מורגל בה: (כ) למען תלך. מוסב למעלה לומר המכמה תשמור עליך מזה למען תלך בדרך טובים מבר יזמינו מהם עזר בהלכה הזה: וארחות וגו'. ואפל הדבר במלות שונות: (כא) ישכנו ארץ. יהיו בחלקם עד עולם: יותרו בה. בעת יגרשו ממנה הרשעים מן המה יעמדו בה:

פירוש ע"ם

יוּנְיָנְטְ וְאֶת בְּרִית אֱלֹהֶיהָ שֶׁכְּתוּב אוּנְ דָּעָם בְּרִיתוּת בְּרִית דִּי תּוֹרָה וְוֶעְטְ דִיךְ אָפְּ הַיְטִין לְמַעַן תֵּלֵךְ בְּדֶרֶךְ טוֹבִים פּוּן פּוּן אִיר נָאטְ הָמְ זִי פַּר גָעסְעִן: (יח) כִּי שָׁחָה אֶל מָוֶת וָעָנְעֶן דִּי וָוָעְנֶעֶן דִּי אֶלְטְ גַיִין אִין וָוָעג פּוּן דִּי גוּטָע וְאֹרְחוֹת בֵּיתָהּ דָּעֶן עִם אִיז אֵיין נִיבּוּנְעֶן צוּם טוּט אִיר הוּז וְאֶל צַדִּיקִים תִּשְׁמוֹר אוּנְ דִי וָוג פּוּן דִיא צַדִּיקִים זְאָלְטְסְטוּ רְפָאִים בְּגַלּוּתָהּ אוּנְ צוּם נִיהִנָּם וָעֶנְעֶן אֵיין נִיבּוּנְעֶן דִי הַיְטִין: (כא) כִּי יְשָׁרִים יִשְׁכְּנוּ אֶרֶץ דָּעֶן דִי רֵעכְטְ פְרַמְטִיגֶ שֶׁטֶעג פּוּן דֶר אִשָּׁה זָרָה דָאם דֶער וָוּם גֵייט אִין דִי יָמִים וְיִתְמִימִים יִוָּתְרוּ בָּהּ דִי וָוָעלֶן רוּעֶן לָעֶתִיד אִין לַאנְד וְיִתְמִימִים יִוָּתְרוּ בָּהּ אוּנְ דִי נַאנְצֶע לַיִים וָוָעלֶן אִיבֶּער בְּלֵיבֶּן אִין לַאנְד: (כב) וּרְשָׁעִים מֵאֶרֶץ יִכָּרֵתוּ אוּנְ דִי רְשָׁעִים וָוָעלֶן פַאר שְׁנִיטִין וָוָערֶן פּוּן דָעם לַאנְד וּבוֹגְדִים יִסָּחוּ מִמֶּנָּה אוּנְ דִי פֶּעלְטְשֶׁער וָוָעלֶן אוּם גֵירִיסִין וָוָערֶן פּוּן אִיר:

זאנט

ג א בְּנִי תּוֹרָתִי אַל־תִּשְׁכָּח וּמִצְוֹתַי יִצֹּר
לִבֶּךָ׃ ב כִּי אֹרֶךְ יָמִים וּשְׁנוֹת
חַיִּים וְשָׁלוֹם יוֹסִיפוּ לָךְ׃ ג חֶסֶד
וֶאֱמֶת אַל־יַעַזְבֻךָ קְשָׁרֵם עַל־גַּרְגְּרֹתֶיךָ
כָּתְבֵם עַל־לוּחַ לִבֶּךָ׃ ד וּמְצָא־חֵן וְשֵׂכֶל
טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם׃ ה בְּטַח אֶל־
יְהוָה בְּכָל־לִבֶּךָ וְאֶל־בִּינָתְךָ אַל־
תִּשָּׁעֵן׃ ו בְּכָל־דְּרָכֶיךָ דָעֵהוּ וְהוּא

מְנָה׃ א בְּרִי נִימוֹסִי לָא
תִּנְשֵׁי וּפוּקְדָנִי יִנְטַר
לִבָּךְ׃ ב מְטוֹל דְּנוּגְדָּא
דְּיוֹמָתָא וּשְׁנַיָּא דְּחַיֵּי
וּשְׁלָמָא נוֹסְפוּן לָךְ׃
ג מֵיבוּתָא וְקוּשְׁטָא לָא
נְשֻׁבְּקוּנָךְ קְטוֹרְנוּן
בְּצַוָּארָךְ וְכָתוֹב אִנּוּן עַל
לוּחַ דְּלִבָּךְ׃ ד וְתַשְׁפַּח
חִסְדָּא וְשִׁבְלָא וְטִיבוּתָא
קֳדָם אֱלָהָא וְקָדָם בְּנֵי
אֱנָשָׁא׃ ה סְבַר בֶּאֱלָהָא
מִן כָּלִּי לִבָּךְ וְעַל בִּיוֹנָתָא
דִּלְבָּךְ לָא תִסְתְּמֵךְ׃
ו בְּכָל אָרְחָתָךְ דְּעִנּוּהִי

ת"א כי תהי . יוסף פת תמים יג : ושלח, שקליס ס' עקידה שער סב (נדפוס מ') שקליס מכ) כשת . עקידה שם : דעהו . כיכוח כפ עקידה שם :

רש"י

יוהרו בה. כשירדו רבעים לגיהנם: ג (ב) אורך ימים וגו'. ושלום יוסיפו לך. תורתי ומצותי: (ה) בטח אל ה'.

אבן עזרא

מדרכם הרע ולא יוכלו להשיג חרטות היו נפש:

ג (א) בני. (ב) יוסיפו לך. התורה והמצוה: (ג) קשרם. כתבם. על הנזכר ולא יעזבוך כי השם יכלה הסדו וחמתו לנערך ולא יעזבוך על כן קשרם וגו' והטעם שלא ביאור המלות

(ג) חסד ואמת. חסד הנושא והרצון בו אדון החסד והאמת:

רלב"ג

כמו שזכלנו בביאורנו שלו הדברים כמה שקדם: (א) למרות המכוון מסודרים מהמכוון הם"י ויכמוך לבך מצות תורה ללמד אותם ולעמוד אותם על כוונתם ומה ביא מהמכוון בעניינים: (ב) כי ארך. הם יוסיפו לך אורך ימים ושנות חיים ושלם ישים ועל הכלן המובל לך לפי מעלתך הכוונים וזכה יוסיפו לך שלום ושוב על הסוד והשלום המבואר לך מהכוונים לפי שהוא מובן להם הם"י מהכת ביום שכלם כי ההשגחה האלהית מדבק באדם כפי התכלית המדוע בו מהתורה ומלך זה יסור ממנו הקצ המיוצל לו מלך הכוונים ויהיה נוסף טוב על הטוב המבואר לו מהם: (ג) חסד ואמת. מי שהוא מדון החסד והאמת אל יעזבך כי תמיד יהן ביניו להשגיח בך ולזה אני אומר אותך שתקשור המצות על גרגרותיך לדבר בם תמיד כדי שתכין עניים ויהיה מצוייר בלבך תמיד: (ד) ומצא חן וכשל טוב. ולזה אם תהיה מעיין לפי מבפני התורה תגיע למצוא חן בעיני אלהים ואדם כי הם כלולים מבציותם המצות אם בימלא כו מהדם הן בעיני האלהים ואם תעמוד בפי מה שתשכל על סוסן התכמה כי הם כלולים מבציותם המצות אז תמלא שכל טוב בעיני אלהים ואדם בשכל מה שתסתפון לומו: (ה) בטח אל ה' בכל לבך. הים מגמתך בהשגחת הם"י ולא תסמוך על ביינך לחשוב כמה שתסתפון לעשותו מתכמתך לומר בכך התכונתי ושפיתי דכרי התכמה בדרך שתשיג המבוקש כלי ספק כי אז תסור ממך למעז שיהיה מגיע לך דבר שבשם יתכלך אם נשגגת על ביינך כי לולן הם"י ביינו הלבבים המשגגים ממנו מה שיפעה להם מהטוב מלד השגחתו ומי שהוא נשען על ביינו יחשוב שלא יסתיר לו דבר עזר מלבניו) בכלל דכיינך ומעיין השמיד לדעת הם"י והמעיל שבשתר תמיל תדע במתכל הם"י שהתכונתך עולם תכמתנו בבינ"ו זה המזון וכשומו כתי הם להביא תומו על עלם הנזון וכשתביל תתבונן כמה שהם הם"י מהכת הנשלח בזבע לגייר כמו זמן הגיורה שנשלח וזכה תדבק תמיד הם"י גם בעבותך השפולות הטעות וזה יהיה שבב שיביל הם"י תומותיך מלד השגחתו שדבקה בך:

מצודת דוד

ג (א) בני. אמר במקום ה' אתה יכול אמר תניב לי כבן לאב המקנא ובנה: ושלום יוסיפו לך. התורה והמצות הם יוסיפו לך כי הם יגמדו עליך זכות: (ג) אל יעזבך. אל תהיה נעזב מהם כ"א תמיד מהיה קשרם. רומה לומר בכל עת חבא מדבר בם ומובר בעניים: (ד) ומצא חן. וזכה תמצא חן ותהיה יקום בעיני אלהים ואדם: (ה) בטח אל ה'. בכל לבך. בים מגמתך בהשגחת הם"י ולא תסמוך על ביינך לחשוב כמה שתסתפון לעשותו מתכמתך לומר בכל מה שתסתפון הים בעיני האדם ומה שתעמוד בפי מה שתשכל על סוסן התכמה כי הם כלולים מבציותם המצות אז תמלא שכל טוב בעיני אלהים ואדם בש

יִשַּׁר אֹרְחֹתָיִךְ׃ ז אַל־תְּהִי חָכָם בְּעֵינֶיךָ יְרָא אֶת־יְהוָה וְסוּר מֵרָע׃ ח רְפָאוֹת תְּהִי לְשָׁרֶךָ וְשִׁקּוּי לְעַצְמוֹתֶיךָ׃ ט כַּבֵּד אֶת־יְהוָה מֵהוֹנֶךָ וּמֵרֵאשִׁית כָּל־ תְּבוּאָתֶךָ׃ י וְיִמָּלְאוּ אֲסָמֶיךָ שָׂבָע

ו לָא תְהֵי חַכִּים בְּצַפְ־ דַּחֵיל מִן אֱלָהָא וְסָטָא מִן בִּישְׁתָּא׃ ח אַסְיוּתָא תְּהֵוִי לְכוּנְשָׁרָךְ וְדוּהֲנָא לְגַרְמָיךְ׃ ט יְקַר לַאלָהָךְ מִן מָמוֹנָךְ וּמֵרֵישׁ כֻּלְּהוֹן עֲלָלָתָךְ׃ י וּמְרַיְשׁ כֻּלְּהוֹן אוֹצָרָךְ שָׂבְעָנָא וּמַעְצַרְתָּךְ חמרא

ת״א לא תהי . עקיבה בס : רפאות . עיקרים נח שבעים ז׳ לחנית יג : יקר . קדושין לא (פאה סו כתובות כח) : הר׳ דגושה רש״י

ופזר מעותיך לבקש לך רב ללוות ממנו . ואל ביניהן לעצותיך : (ו) אל תהי חכם בעיניך . להיות מוקם בדבר מוכיחך : (ח) רפאות תהי לשרך . החכמה משקל שחוה : (ז) אל תהי חכם בעיניך . שתאמר בחכמתי מיצר תרחי : וסור מרע . ממעשה הרע ותן ירפואך הסם מכל מהלה : (ה) לשרך . הזכירו כי הוא מוסד הגידים וכו יכנס הדם להם בכנון הסם והטעם תוקף כמו שריר וקיים :

ברך כמו (סיר ז׳) ברכך וזהו טבורך : ושקוי לעצבותיך . הוא המוח כשיין שנאמר (איוב כ״א) ומוח עלמותיו ישוקה : (ט) מהונך . מכל מה שתעניך תפיר מקיל

אבן עזרא

ביאור הדברים

(ז) אל תהי חכם בעיניך . שתאמר בחכמתי לבדי ולא תשמע לזולתי . ותתרחק מפני זה מלהקור עוד בעיניני החכמה כי זה ימנע ממך הרבה מהבלעות אשר תפסיד לך לקומתו לך תמיד חסוד בחכמה ותכיר מפני ה׳ כי הוא יתברך יודע הכל ומשגיח על מעשי בני אדם תמיד וחוכיח מפני ה׳ שהוא נמלא בתוכן שהשיב על זה היותר ובזוהה מבנים מפיני המדם לפקוד תוחם כל מעשיהם כמו שהתאחר זה בתורה הנה אז יסור ממך השטות בהכיה מהבלעות הנבדלות מהחכמה האלהית : (ח) רפאות תהי לשרך . הנה התורה היא מרפאה לך מחולי הממדות והמעות בעת שתתחלת לדרוך על הבלעיות ותתחיל לקחת מוזן החכמות העיוניות והמעל בזה אל מה שיקח תולד מהמזון בעת היותו בעוי ממו ביקחה דק העכוב גם מהני הלשון בחכמה היא שקוי לעצמותי למלת תוחם תוח ואמר זה שלא תחשוב שתחתי הבלעיך בחכמה לא תצטרך אל התורה ואמר שפרי התורה היא להצמיח החכמה האלהית על הבלעיות מהבנינות העיוניות כי בתחת תמיד תלטרך להקור בה ולכך בתלעות כי היא מוסיפה לך בלעיות תמיד ומיתחך תורה מהיה שכח להסיר ממך הבלעיות ולהפקדו כמו שהבלעיות יצטרכו תמיד אל המוח שכח בתוכם להזין ממנו ות״ם שכחר בלעמה היותם בתוכן מה ובזוהו מהם יפקד מהם מזונם ויפסדו ותשכר שתאמר בזוהה הפסה ג״כ אל תהי חכם בעיניך ילא תה ה׳ וסור מרע ג״כ אלא התבונן בכל הענינים התכונים ותיה לרוך עוד אל התורה שהיא משרת אליה כי בודאי תחה לרוך אליה תמיד ולזה יחוי שתתילת תח ה׳ לשמור מלותיו וזהה תסור מרע תמיד בדעות : (ט) כבד את ה׳ מהונך . כמו שהזהה תוחך התורה מלמדים על תבונתו ובזוהו יבין את המתנות הבלתיות להכיהם ולזולתם כי זהה תועלת נפלא להם״ר ואמר על כל הבזוהות הם שיתפשלו מהם״ר ועוד זהה תועלת להביה ישראל להבזת התכמה והבלעות כי הם יהיה בכבד בבלעיות זה בבשבו בעיון ובתכמה התורה והם יגמרו זה את העם בתמרו יהיו מבשרים ליעקב ותוריהן ליישראל ואמר כי בשפתי כהן ישמרו דעת והזה הם תעשה זה יתן הם״ר בכרך מיהודיך עד שימלא תולדותיך בר וגו׳ : (י) ויתלאו . עד שבכר יעלאו הזורך בה ובזוהן יהיה רבוי מהתיבות כמו שתאמר בבשל דבכי תיהים מהבל התבזוה לבוא בית ה׳ לחול ובבוא ובחוך עתו ואמר והזה העיד בזה עוד לדבר תאר ממך לבזוה הקודמת והזו מבלעות זה המתאר והלזון בזה היא מבלול ודרך לבעמוד על החכמה תאר כי בלזרתה וזה כי תם יוסף שתן שם פוטיפר בזהיות הסוהר ובשעתו הנה תסוב התאר מהבדבים ולא יתבן לתקור דרך תשל אמה היה הענין בזולת התעמוד ובלזו המינים מהלבזות וכן הענין בדבר דבר כי לא תחבן זאת התקדיה תאר שהם יהיו מבקרים תך בבזודע שים בהלן פוטיפר הנה זה יבין לנו הדרך להבזת התכמה הנמלטים תבר לפי הבשועל שבא״ג ממנה יהיה דבקותינו בא״י תשר מושבנו בל תלו הדבדים הוה תלזו ומהמוכבל תשר תלזו שפע מליזוסף והנה בשתפליג לתקוך בתלזו הסבנים היותר בלעיות הם יהיה סוהיך מוהיך תמיד לחת זו בבוד ה׳ ותשבדל מפני זה למזוא הסבנות היותר בלעיות שהוכל בהיה בבוד ה״י הנה זה יהיה סבה למלזות תולדות שהיך מהנין התכמה המתמיים כי בזה תתיבר לעשות בל מה שתאמר על טוהנך לפי מה שתאמר על טוהנך תשמה זכר דבר תלזו הדבדים עם מה שהם עניו הנה בשיקרה שיניעו לך בלך לעות טוהיות הנה זהו בהבכת על לך המוכר לתהי היותר מהתלך בתכמה ובזוהה והזו להסיבך מלבה דעות מנוגות התתחב להתיאר מליהם או מפני שעבך על בלת תוהה כי הסם יתבלך שנים

מצודת ציון

(מ) לשרך . הוא העבור כמו שבתך מגן הסהר (שה״ש ו׳) : ושקוי . ר״ל התוה המשבך המלמות : (י) אסמיך . הם תולדות התבואה כמו לת הבלבה בהמשך (דברים כ״ח) : יקביך . הם שבועות שבר יין

משלי חכמים

(ז) אַל תְּהִי חָכָם בְּעֵינֶיךָ וגו׳ . עָם עֶעְנָן דָא דְּרֵי שְׁרָלֵי קְרָאנְקָע

וָואס דַאַרְפֶן נֶעהֵיילִם וָועדֶן . עָם אִיז דָא אַ קְרָאנְקָער עֶר גֵיים צו אֵיין דָאקְטָאר אוּן וועלְכֶן בֶּעדִיצִין דֶעֶר דָאקְטָאר פַאר שְׁרֵיבֶּם אִים נֶעמֶם עֶר אִים זֵייעֶר נֶעדֶן אוּן פְּרַעגֶם נָאר נִים פִּין וָואס דֶער מֶדִיצִין אִיז נֶעבָאכֶם . אוּן עֶר וָועדֶם נֶעזוּנד . נָאךְ אִיז דָא אַ קְרָאנְקָער עֶר גֵיים אוֹיךְ צו אַ דָאקְטָאר דֶער דָאקְטָאר פַאדְשְׁרֵיבֶּם אִים מֶדִיצִין . אוּן עֶר קְלֵיבֶּם אוּן מַרָאכֶם צו וִוִיסֶן זָואס דֶער מֶדִיצִין אִיז . פִּין דֶעֶם וָועלְכֶן אֶפֶּילוּ עֶר וִוִיסֶם נִים וָואס דֶער בֶּעדִיצִין אִיז . נֶעכֶּם עֶר דֶעם מֶדִיצִין וִוִיא דֶער

קְרוֹמוֹת אוּן מַעֲשָׂרוֹת : (י) וְיִמָּלְאוּ אֲסָמֶיךָ שָׂבָע דֶען מִיט דֶעם זְכוּת וָועט דָער פְּלֶיט וָועלְן דִיינֶי אוֹצָרוֹת

וְתִירוֹשׁ יְקָבֶיךָ יִפְרָצוּ׃ יא מוּסַר יְהוָה
בְּנִי אַל־תִּמְאָס וְאַל־תָּקֹץ בְּתוֹכַחְתּוֹ׃
יב כִּי אֶת אֲשֶׁר־יֶאֱהַב יְהוָה יוֹכִיחַ וּכְאָב
אֶת־בֵּן יִרְצֶה׃ יג אַשְׁרֵי אָדָם מָצָא
חָכְמָה וְאָדָם יָפִיק תְּבוּנָה׃ יד כִּי טוֹב
סַחְרָהּ מִסְּחַר־כֶּסֶף וּמֵחָרוּץ תְּבוּאָתָהּ׃

חַמְרָא נִשְׁפָּנָן׃ יא בְּרִי מֵרְדוּתָא דֵּאֱלָהָא לָא תִּסְלָא וְלָא תִּמְרִיק בְּמֵכְסָנוּתֵיהּ׃ יב מְטוּל דְּלְמַן דְּרַחֵם לֵיהּ אֱלָהָא רָדֵיהּ לֵיהּ וְהֵיךְ אַבָּא דְּרָדֵי לְבְרֵיהּ׃ יג טוּבוּתֵי לְבַר נָשָׁא דְּאַשְׁכַּח חָכְמְתָא וּבַר נָשָׁא דְּמַכְנֵישׁ בִּינְתָא׃ יד מְטוּל דְּטָבְתָא הַגְרוֹתָהּ מִן הַגְרוֹתָא דְּסִימָא וּמִן דַּהֲבָא סַגִּינָא עֲלָלְתָהּ׃

ת"א ומיסרי. יומיף עוי׃ מוסר. מתנה לא שוכר כתיקונו עקידה שטר כד ס' עכ׳ ויורים. כדכתיב ה'׃ סגול בלי מקף

רש"י

ערב (אל תקרא מהוכ אלא מגרוכ) ומראשית. (אלו תרומות ומעשרות) : (יא) מוסר ה' בני אל תמאס. אם יכוחו עליך יסורין היו הכיכין עליך : ואל תקוץ. מלי קלתי בחמי (ברכות כ"ו) : (יב) ובאב את בן ירצה. כדרוכה בכנו לרעיי לי ייסרוכו לתהר ממכהו כשבט כן

אבן עזרא

(י) יפרצו. יפלו מהוכ עד שיפרצו פרץ ביקבים : (יא) מוסר ה'. (יג) אשרי אדם מצא חכמה. כי כה יכמרו מהכות ולא יכוחו עליו ייסורין : יפיק. יולית תבוכה

ביאור המלות

(יג) יפיק. ייצא : (יד) כי טוב סחרה מסחר כסף. הנה השוחר הוא קלת לעוס גופיות ממנו כאשר שוכרו כי זה יהיה סבה לממנו ממך התועלת מאד בעבורו היה זה התועלת יותר ממך ואל תאמר כי הס"ו יולים לה מאד יאהב ואת : (טו) כי הם"י יולים לה מאד יאהב. כי הם"י יולים לה מאד יאהב ויולאי להתמסה ממנו כאשר כתב לה כן הכן שיהיה מוהו לעוסר ואל ומאמר תעשה כן יגיע לך מן התועלת מה שתפעפש במעשיך ובדעותיך עד שיתחכבר לך מה שתחבונן בו ויגיל הוא לעוסר. ויאמר כי יבוהן מלהן : (יג) הנשרי אדם מלא חכמה. כתב מלוסר הלהם שיעלת חכמות הס"י בדברים לפי מה שתשפר לו ולהם שיולית מלכוא הבוהן בדברים המוכיחים בעוה בקנה : (יד) כי טוב סחרה. כי השכלולות לנקב מוסף הוא טוב מלן שיעור מהשתלות לנקנות הכסף מאד בו תועלת

רלב"ג

ביאור הדברים

כתוכיח להמלים מהכתוב הנוסיות לפי מה שביארנו בד' מספר מלמות ס' : (יא) מוסר ה' כני אל תמאס. אל תמאס מוסר ה' כשיקנו לך קלת לעוס גופיות ממנו כאשר שוכרו כי זה יהיה סבה לממנו ממך התועלת מאד בעבורו היה זה התועלת יותר ממך ואל תאמר כי הס"ו יולים לה מאד יאהב ואת' : (יב) כי את אשר יאהב ה' יוכיח. כי הס"י יולים להתמסה ממנו כאשר כתב לה כן הכן שיהיה מוהו לעוסר ואל ומאמר תעשה כן יגיע לך מן התועלת מה שתפעפש במעשיך ובדעותיך עד שיתחכבר לך מה שתחבונן בו ויגיל הוא לעוסר. ויאמר כי יבוהן מלהן : (יג) הנשרי אדם מלא חכמה. כתב מלוסר הלהם שיעלת חכמות הס"י בדברים לפי מה שתשפר לו ולהם שיולית מלכוא הבוהן בדברים המוכיחים בעוה בקנה : (יד) כי טוב סחרה. כי השכלולות לנקב מוסף הוא טוב מלן שיעור מהשתלות לנקנות הכסף מאד בו תועלת

מצודת ציון

יוכך בהם כמו ופן יקב חלב בו (במדבר ה') : יפרצו. ענין התמזקות כדכתוי כמו פרלו לרוב (דכרי הימים ה' ד') : (יא) תקוץ. ענין מלום כמו קלתי בחיי (כהלמים כ"ו) : (יב) ירצה. מלשון לולי ופיום : (יג) יפיק. יולית כמו ויפק לנו (לקמן מ') : (יד) וכתרוץ.

מצודת דוד

יקדמה : (יא) מוסר. ופן קח לך מה' מוסר יסורים לל תמאס בהם מלה קלנם בהכחה : ואל תקוץ. כפל הדבר בשנות שונות : (יב) יוכיח. לשון תוכ לייסר דכרו : וכאב. וכמו הלה מאב יכוחו בהלמה לשלות לה כאב לייסוריו דכרו ולא לעקום נקם : (יג) ואדם. מוסב על הסרי לומר מאשרי אדם שעולה לה התכונה מן החכמה ובוחה לומר מכין דכר מתוך דכר : (יד) כי טוב. משחר החכמה מאשחר הכסף כי מי שמוא נוטל מחיר הכסף לא ישמר הכסף ביוחו ולא המחיר ביד הסחר ולא כן הוא בדבר החכמה כי לם מי שנותנ עם אחר חכמה מחמת נמוך חכמה מחמת לם כן ביוחסם ביד

פירוש ע"ט

מִיט עָמ וְתִירוֹשׁ יְקָבֶיךָ יִפְרְצוּ אוּנ מִיט וַיין וְוֶעלְען דַיינֶע גְרִיבֶּער וּם פַּר דִי קְעלְטֶער זִיךְ שְׁטַארְקֶען׃
(יא) בּוּסַר ה' בְּנִי אַל תִּמְאָס נָאטְס שְׁטַראָף נְאלְסְטוּ מַיין זון נִיט מְמָאס נִיין וְאל תָּקוץ בְּתוֹכַחְתּוֹ אוּנ דוּא נָאלְסְט נִיט פַּר אוּם וְוִירדִיגֶן אִין נָאטְס שְׁטַראפוּנג׃ (יב) כִּי אֵת אֲשֶׁר יֶאֱהַב יְהוָה נָאט נָאט הָאט לִיב דָעם שְׁטַראפְט עֶר וּבְאָב אֶת בֵּן יִרְצֶה אוּנ אַזוֹ וִוי אִין פָאטֶר אִיז מֶרצֶה אוּנ בָּעט אִיבֶּער נִיין זון נָאךְ דָעם אַז עֶר שׁלָאגְט אִים מִיט אִין רוּט אַזוֹ וָועט דִיר וִיס נִיין דִי טוֹבָה וּם גָאט וָועט דִיר גֶעבֶּן נָאךְ דָעם שׁלָאגֶן אוּנ שְׁטַראפֶן׃ (יג) אַשְׁרֵי אָדָם מָצָא חָכְמָה וְאָדָם יָפִיק תְּבוּנָה וואוֹל דֶעם מֶענְטְשֶׁן וּם הַט גִיפוּנֶען דִי חָכְמָה וּנְד יָפִיק תְּבוּנָה אוּנ דָעם מֶענְטְשֶׁן וואוֹל קאן אוּם צִיהֶען דָם פַּאר שְׁטַאנְדִיקֶייט וּדהַיינְט עֶר לֶערְנְט דִיא חָכְמָה אוֹן לַאנְג בִּיז וִיא אִיז אִים גִיווִינְטְלִיךְ צוּ אוּם גִיהֶען זִי מִיט דָער מוֹל׃ (יד) כִּי טוֹב סַחְרָהּ דֶען אִיהר הַאנְדִיל שַׁאפְט אִיז בֶּעסֶר פּוּן דָעם הַאנְדִיל פּוּן זִילבֶּר וּמֵחָרוּץ תְּבוּאָתָהּ

טו יְקָרָה הִיא מִפְּנִינִים וְכָל־חֲפָצֶיךָ לֹא
יִשְׁווּ־בָהּ׃ טז אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ
בִּשְׂמֹאולָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד׃ יז דְּרָכֶיהָ
דַרְכֵי־נֹעַם וְכָל־נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם׃
יח עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ
וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר׃ יט יְהוָה בְּחָכְמָה יָסַד

טו יַקִּירָא הִיא מִן כְּסִיפִּין
וְכָל מְדַמְּיָא לָא
יִשְׁתַּוְּיָן בַּהּ׃ טז אוֹרֶךְ יוֹמִין בִּימִינַהּ
בִּשְׂמָאלָהּ עוּתְרָא
וְיֵקָרָא׃ יז אָרְחָתָא
וְכֻלְּהוֹן
שְׁלָמָא׃ יח אִילָנָא דְחַיֵּי
הִיא לְאִלֵּין דְּמִתְחַזְּקִין
בָּהּ וְאִלֵּין דְּמִתְעַסְּקִין
בָּהּ מְטוּבְיָהִין׃ יט אֱלָהָא

ה"א מפנינים כ. מ"ק מ' כיוצא בו ג' וכל חפציך יג ג' (מלא טו) : לא ישוו . שכתם כ"ג כ"ל כי מכוון יג : בה . לחכמה . כיוצא בו יעמים טו פו מרים סי עגין כה זוהר בשלח עקידה שער סח (עקונין ס' כו) : עץ חיים . ביוצא לה תעויית ז' מרים סי תקוה יג עמיק עקידה שער זהר מקץ עקידה ג' ס' (פוטה כח) : ה' בחכמה . בכרכות נה תגיגה יב זוהר ויצא (סנהדרין כב) :

רש"י

כמלאו פניהם ביד כל אחד ואחד : ומחרוץ . מין זהב הוא : (טו) וכל חפציך . כל המדותיך : לא ישוו בה . לא יהיו שוין כשוויה ודמיון כדמיה : (טו) בימינה . למיימיני' כה ועוסקים בה לשמה . תורך ימים וכל שכן עושר וכבוד .

מנחה שי

מלעיל ולית דמוסיפים כסוף מסורת גדולה : (טו) מפניים . מפניים וכן בכתיב מפניים ודין הוא הד מן מלין דחסרין ון וקרין ולכתו בכתבי סוף פסוקים וכיוצלתי פרק הכותב ובמדלקים דבה ניים פרשם שאר יקרה היא מפניים מכ"ג שבכתב לפני ולפנים ובמלה לי דלשון תלמוד ז"ל קדמאה דהוי מפני ובתר הכי לשון יו"ד מגינה מדבתריה דהוה מסלים והייט דלמר יקרה היא מכ"ג שבכתב לפני ולפנים וקרוב לזה נראיתי אמר כך במסורת הגדול והנאמי : (יז) וכל נתיבותיה . הוא"ו בנעי"ו : (יח) ומתמכים . הוא"ו בנעי"ו : (יט) יסוד בחכמה . יו"ד של שם בנעי"ו בס"י :

ביאור הדברים

מה להעמדת מיי הגוף ופייס יקר מזהב : (טו) יקרה היא מפניני' וכל מפלין וגו'. הכה היא יקרה מכל המרגליות וכללו הכה כל חפצי המדם לא יהו כה והכלון כחפצי המדם הדבר' המחמים מאד יתחזק המדם כי כל מלו המחמים הם כמין נגדה ומאסר שיבוד מה מל התורה והוא הנמון יותר ויולה כי מחובר מאד מי שיעלה החכמה בהורה ומדם ביולית ממנה המבוקה הכלמות כה כי הכל נרמז בתורה כמו שביארנו בדברי הפוזרו לדברי התורה : (טו) אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד . הכה כימיני התורה יהיה אורך ימים ר"ל בשנת שתייס הלמיים כי זהו פניים ולזה ייחס זה לא ימיני וזה יהיה בשנה שיגיע כה מן החכמה והתורה והכה על הכוונה הכנית שיגיע כה עושר וכבוד כי מלד ההשגחה המלהית שתדבק המדם בעבודם ימבאו לו ג"כ עושרים גופיים כמו שהמבאר בתורה ובמלכותו עוד במאמר הד' מספר מלחמות ה' : (יז) דרכיה דרכי נועם הכה לכלי התורה הם דרכים שיגיעו ויתקנו מאד לאדם כי לא המעיבה על האדם שום משעם יקשה לו אבל כל מה שכבר מן המלות והמהוכות הם דרכים ערבים ולויים בעלמותם לא כיומיני' הנוים שהיו' מעמיסים בהם דברים קשים גם את כניסה ואת בעומיהם ישבשו בהם ולאויים בהם שלום לגוף ולנפש והמבאר הוא שהמבאר מדבריהו המורה כי כולם ישיבו לו בכיולות הגוף ובריאות הנפש . הכה התורה היא עץ חיים למחזיקים בה לשמור ולעשות ולחקור בעניניה ובמופן החכמה בשר יהיו מלא ושומרי התורה שמחזיקים בה לעמוד על הסבות בדבריה הוא מפני כי מזה הלד יתיישר לעמוד על כוונותיה לא ביקל בעניניה ויעבור בהם בעבור על ספרי קדמות הימים שבר יגידו לא לימים לך יחקור על כל פנים לתמוך בהם כדי שיעמוד על כוונותיה בלו תאמר שיעמיק לעמוד על הבר בכל ממנה לשה היה בתחר כך ולמה נסמך זה למאמר זה למאמר כי בזה התופן יעלה בה ויסיק ממנה תבונה לפי שבשם החכמה והתבונה והדעת כתר עתה לו זה לבר מהם ומפני מה לתו לבשתם ומאר ס' בחכמה וגו' : (יט) ה' בחכמה יסד ארץ . ואמר כי בחכמה יסד הש"י המבן וזה היסוד הוא מה שבשתים וסם בשבע המלות סטבעיות שבר

מצודת ציון

סיח הזהב הטוב כמו ביקקק מלון (מלכים ס"ח) : (טו) מפנינים . הם המרגליות : (יח) מאושר . משובח כמו מאכי הסיח (תהלים ל"ו) :

מצודת דוד

כל אחד ואחד : תבואתה . כלי החכמה וילה לומר מה שהבין מדעתו מתוך דבר החכמה שלמד הוא טובה היא מחכון : (טו) יקרה . מטובה היא מפניניים הם המרגליות : וכל חפציך . כל הדברים שאתה חפץ בהם וילה בהם לא יהיו שוין בשויה : (טו) אורך ימים . וילה לומר על יד זה שיג אורך ימים ועושר וכבוד . וכדומיתו ז"ל ממנו למיימינים בה לעוסק לשמה היא לו לאורך ימים וכל שכן עושר וכבוד מכל שאר דברי התורה : וכל ונו' . כפל הדבר במלות שונות : (יח) למחזיקים בה . להמוחזים בה היא לחם נעץ חיים כי בעבורו יאריכו ימים : ותומכיה . המומן מאה בגדלים וסייעים הוא מעזרה . (יט) בחכמה . במלעות חכמת התורה כלל תא

פירוש ע"ט

תְּבוּאָתָהּ אוֹנ פון גִּין נָאלְד אִיז אִיר פְרוּכְט בֶּעסֶער׃ דֶּעֶר הוֹרָה בִּשְׂמאלָה עוֹשֶׁר וְכָבוֹד אוֹנ אִין אִיר לִינקֶע
(טו) יְקָרָה הִיא מִפְּנִינִים דִּיא הוֹרָה אִיז טַיעֶרֶר פון זַיִט אִיז דָא עוֹשֶׁר וְכָבוֹד (פְּלוֹמֶר דוֹרֶךְ דֶער הוֹרָה
פְּרֶעכְט וְכָל חֲפָצֶיךָ אוֹנ אַלֶע גְלוֹטְטֶעג זַאכֶען בַּאקוֹמְט מַען לַיכְט גְלֵייכֶען זַיי וְאלְן וֶוערְט זַיין אַזוֹ פִיל
וֶוי דִי תוֹרָה אִיז וֶוערְט׃ (טז) אוֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ דֶער זַיט פון לֶעבְנְגֶערנִיש פון טָעג אִיז אִין דֶר רֶעכְטֶער זַיט פון
זֶעגֶן שָׁלוֹם׃ (יח) עֵץ חַיִּים הִיא אִיין בוֹם פון לֶעבֶן אִיז

אֶרֶץ כּוֹנֵן שָׁמַיִם בִּתְבוּנָה: כ בְּדַעְתּוֹ תְּהוֹמוֹת נִבְקָעוּ וּשְׁחָקִים יִרְעֲפוּ־טָל:
כא בְּנִי אַל־יַלְּזוּ מֵעֵינֶיךָ נְצֹר תּוּשִׁיָּה וּמְזִמָּה: כב וְיִהְיוּ חַיִּים לְנַפְשֶׁךָ וְחֵן לְגַרְגְּרֹתֶיךָ:
כג אָז תֵּלֵךְ לָבֶטַח דַּרְכֶּךָ וְרַגְלְךָ לֹא תִגּוֹף: כד אִם־תִּשְׁכַּב לֹא

בְּחָכְמָתָא שְׁהַאסְיָא אַרְעָא וְאַתְקֵין שְׁמַיָּא בְּקְיוֹנָה: כ בְּרַעֲוָתֵיהּ תְּהוֹמֵי אִתְבְּזִיעוּ וּשְׁמַיָּא צָעֲיֵי מַטַּלָּיָא: כא בְּרִי לָא נַיְזֵל בְּעֵינָךְ נְטַר מַדָּעָא וְהַרְעִיָּא: כב וְיֶהֱווֹן חַיֵּי לְנַפְשָׁךְ וְחִסְדָּא לְצַוָּארָךְ: כג הֵידִין תֵּיזֵל בְּסִבְרָא בְּאָרְחָךְ וְרַגְלָךְ לָא תֶתְקַל: כד אֵם תִּשְׁכּוֹב וְתִדְחוֹף לָא

ת"א אל ילוז . (כלומר לא ימוש מ פושה ית קידמיך סד כ"ב יז):

הפטר

רש"י

בחכמה יסד ארץ . ע"פ התורה . והיא התורה והיא התבונה והיא הדעת : (כ) ירעפו . כמו יטיפו ויחר שכל העולם נברא בהם. לכך : (כא) אל ילוזו מעיניך . אל יתעקמו מנגד עיניך . להסירם מכנגדך : (כב) וייהיו לנפשך . שהרי עץ החיים היא : וחן לגרגרותיך . שהרי זה שבחה החמור למעלה ומעקים לגרגרותיך : (כג) לא תגוף . לשון כשלון (תלמיד"ה כלע"ז . תשקפע"ר בל"ז שטרוילט"ן . וכן בירמיה י"ג ס"ז. תהלים ל"ז י"ג) וכן

מנחת שי

(כא) אל ילוז מעיניך . קדמאי יל"ז תניא ילז ז לנקמן סימן ד וכמ"ש ביש פרשת בשלח בשלמך חשיב להך עם ז' וזעם מתחלפים קדמאי ות"ו תניא יו"ד ומ"ג בתיב הכא ילוז אסר ות"ו לאו לעיין שכתיבה בתיבול במסורה לק לעיין הקריאה כדלקמיה מתחת קטנות הוא מאחת קטנות היא וכ"כ בפ' נשא :

רל"ג

המלה מאין ובמה בחכמה הש"י שפע מליאותם ביום הבראם ומתיסד מעיום ומה שיוסיף למדם מפני המחייבים בהם יקרא תכמה כי כל מה שבסם שמחדש מפעות עמעיות ומתיחסות כלו תחתר בהחם יממם ושהחתר יוליחו תחדיר ותבחנה יכוון בחים על מה שהם עליו מהמחיחר ממנו ומגודל הכוכיבים מבר יעיפם ומחלוף תמונות הגלגלים מבר יעיפו הכוכב ותילופי החנועות בחוכך ובכומב עד שיחתדמו מזה מלופים רבים בחנועה הכוכב הגלחית לנו ויחתדמו מפני זה ממנו פעולות מחחלפות בזה העולם הפעל כמו שביארנו בחמיבי מספר מלחמות ס' והנה יקבל זה בטעין מבוחב לפי שמה שיחחתם בבה מיומו מחחתם בדמיון מה שהחתדם מן הסבות העליונים לו הסתיחסות כי הם יחממו ויחן בהם חום ויקרינו ויחן בהם קור וכן הטעין בשפר מה שיבעב מהם ויחולם מה שהמליח הבם ית' מהבקע החחומות ושיהעבו הבחרים על מבר ט מבוא גדול בקיום זה העולם הפעל כי זה מה שפי שפר הפפר עפיות המלחחים והב"ח מזולבח וכי ג"כ יהיה הבחור כשמר כיבוד בחים עם שפר הפר היכודות הפחבילים לו הנה כיה מדוע זה הטעין בדעות הבם יחבכך והחשבה בו היה קרובה לה המובלות הלילוחות וזה כי חחיד הלה כשיהיה בעטן הארן ויחעבחו מוצע מעלות ולעטך לדעת יחעבה מפני זה ויבוד מיה לו בשיעלה ויפעול המקום הקר הבה הקריכות יעבה לחוא ויחבוה מעמו מים הנה מה שזה דבכו יקרא דעת ומחרי שבטעין הוא בן ל"ל שהלי הדבכים בשפעו מממת הפה יחברך בינחו ודעתו זה המוכן הנה החדם בעמדו על מה שפפר לו להסיע מהלי הדבכים ידבק בחכמת הפה ובינחו ודעתו לפי מה שפפר : (כ) בדעתו תהומות נבקעו . כי בעבור דעת החדם החכמה והחבונה הזאת נבקעו תהומות מלמעה מהעות בהם הלו מידיעות ע"כ ידעפו על יפעפו כי הלו מידיעות והנה כמה שיבעב מלמעה יהיו מועלות הלו מידיעות הל הדבכים הטבעיים המוחבים אליו מבר יהיו חותו על החכמה והחבונה הזאת וכמה שיבעב הו מלמעלה כמו שבעב הו הפפר שיבעב הו מפש"י להסיע הל מידיעות במעלות הבהל העופל והמעיל הפעב הנה בטל לא הגיב כי הטל מחפעב בהל הפויר יוכל טפין מפין כמו המעב וכן הפפר כוה מגיע בהל המהומות היהיו נהותים בהקבל כי בעבמם הם הבהל הנקוה כבשהר מחר המות כמו שביארנו בהלחון בפש"י והנה תנחה חן בדרכיך עם החבירים הנה בפחבים חדבק בך בפחבים חלטיים עד בלא מכשל בלבבך בדרכך : (כד) תם תשכב . גם בהיותך בדרך לא

מצודת דוד

העולם : בחבונה . מבונת החולם : (כ) בדעתו . בדעת החולם נבקעו תהומות הם המעיינות המובעים מחחת : ושחקים . מוסב על בדעתו לומר בדעת החולם יטיפו השמים טל : (כא) אל ילוזו . כולל ומחוכה היה כל כך מהלוי יפול מנגד עיניך : נצור תושיה ובזמה . רוצה לומר שמור החולם מעשה ומחשבה : (כב) ויהיו . במיתת המעשה והמחשבה יהיו סיבה להציל חיים לנפשך ולהליבים חולחך חן : (כג) אז . כשתסיים נפשך בעשה ובמחשבה אז תלך

פירוש ע"ט

דִּי הוֹרָה צוּ דִּי וֶלְט גֶּעשַׁעֶן אָן אִין זַיר אוּב הַאלְטִין זִי וּתְּטֵכֶּרֶ מְאוֹשֶׁר אוּב אִירֶע אוּנְטֶר לֶעהֶנֶער פְּלִיטֶר מִיט דֶר תּוֹרָה אִין יוּא בַּשַׁאפְּן גִינוּאראן מִיט דֶר תּוֹרָה: (כא) דְּרוּם בְּנִי אַל יְלוּ מֵעֵינֶיךָ מֵיין זוּן לָאזִין דִּי רַיידֶ פּוּן דֶער תּוֹרָה נִיט אֶפּ גִיטְאן וֶוערִין פּוּן אֶקְעגְן דֶיינֶע אוּגִין נְצוֹר תּוּשִׁיָּה וּמְזִמָּה הֵיט דִּי הוֹרָה אוּג־דִי גוּטֶע מַחֲשָׁבוֹת: (כב) וְיִהְיוּ חַיִּים לְנַפְשֶׁךָ דֶען וְוֶעלְן זִי זַיין אִיין לֶעבֶּען צוּא דַיין לַייב אוּב אִין חֵן צוּא דַיין הַאלְז: (כג) אָז תֵּלֵךְ לָבֶטַח דֶעמְט מַאל וְוֶעמְט גַיין צוּ זִיכֶער דַיין וֶועג וְרַגְלְךָ לֹא תִגּוֹף אוּג דַיין פֻּס וְוֶעט זִיךְ נִיט שְׁטְרוֹכֶלְן: (כד) אִם תִּשְׁכַּב לֹא תִפָּחֵד וְוֶען דוּא וְוֶעמְט דִיךְ לַייגִין וְוֶעמְט

תִּפְחָד וְשָׁכַבְתָּ וְעָרְבָה שְׁנָתֶךָ׃ כה אַל־
תִּירָא מִפַּחַד פִּתְאֹם וּמִשֹּׁאַת רְשָׁעִים
כִּי תָבֹא׃ כו כִּי־יְהוָה יִהְיֶה בְכִסְלֶךָ
וְשָׁמַר רַגְלְךָ מִלָּכֶד׃ כז אַל־תִּמְנַע־טוֹב
מִבְּעָלָיו בִּהְיוֹת לְאֵל יָדְךָ לַעֲשׂוֹת׃
כח אַל־תֹּאמַר לְרֵעֶיךָ לֵךְ וָשׁוּב וּמָחָר
אֶתֵּן וְיֵשׁ אִתָּךְ׃ כט אַל־תַּחֲרֹשׁ עַל־
רֵעֲךָ רָעָה וְהוּא־יוֹשֵׁב לָבֶטַח אִתָּךְ׃

יהיר י לדעך קרי

ת״א מגלה. (פלא טו): אל תפנע. בכל קצוי ג״ש: לך ושוב. ב״ה: אל תחרוש. ישמוח לו בעין ג״ש

רש״י

כן מנוף בחכן (תהלים ל״ח) וכן וכמרס יתגעפו רגליכם (ירמיה י״ג) וכן ונגפו אמה הרה (שמות כ״ח): (כד) ושכבת וערבה שנתך. ותעשה בחתך כשתישן שלח תירא מפחד פתאום: (כה) ומשואת. כשתבוא על הרשעים: (כו) כי ה׳ יהיה בכסלך. ל״ח בדברים שמתה כסיל בהם. כן מנוי כירושלמי: (כז) אל תמנע טוב מבעליו. אם רשות חברך חפץ להטיב

מנחת שי

(כד) ושכבת שנתך. הוא״ו בגעיא: (כז) לאל ידך. יהך קרי: (כח) לרעך. לרעהך קרי: (כט) והוא יושב. מה מן ל׳ מלא בסמ״ך: (כה)אל תירא מפחד. הכתוב הגדולי׳ המאמיני׳ פתאום ולא מצומת

ביאור הדברים

מפחד. פס מהיר רשה ומן הלפעים לך תשכב ומערב לך שנתך: (כה)אל תירא מפחד. הכתוב הגדולי׳ המאמיני׳ פתאום ולא מצומת רשעים כי תבא: (כו) כי ה׳ יהיה. כמה שתעשה כן ותקוה ממנו ויעניק לך בחיך טוב ואמר אל תמנע טוב מבעליו ואפילו אמר לחברו לך ושוב ואתה תחזיר טוב ואמר אל תמנע טוב מבעליו אפילו אמר לחברו לך ושוב ואתה תחזיר טוב ואמר אל תמנע טוב מבעליו. כי הוא דרך

רל״ג

ביאור המלות

על בקשת הכסף: (כו) בכסלך. בתקותך:

מצודת ציון

תגוף כחכן כנגך (תהלים ל״ח): (כד) וערבה. ענין מתיקות כמו וערבה לה׳ מנחת יהודה (מלאכי ג׳): (כה) ומשואות. ענין מוסך כמו ממס שוחד ומשוחה בלשון מזרחי ומערבי: (כו) בכסלך. ענין בטחון והקוה כמו תסר יקוה כסלו (שם ס״ו): (כז) לאל. ענין כח וממשלת: (כט) תחרוש. ענין מהשבה כמו מוכסי מון (מיוד ד׳):

ממי שכל לקבל הטובה: בהיות. בעת היות לה ביד לעשות הטובה: ריש אחך. דבר הטובה יש עמך ותוכל לתת מיד: (כח) ושוב. לך היום ושוב למחר ואז תתן שהלוך: ריש אחך. בעת היות לה ביד לעשות הטובה: (כח) לרעך. המבקש הטובה: לך ושוב. לך היום ושוב למחר ואז תתן שהלוך: (כט) ובטח. הלה הוא יושב אתך בבטח לבעה רוצה לומר כוחם

פירוש ע״ט

קיין מורא ניט האבן ושכבתך וערבה שנהך אוג ווען דו רוא וועסט ליגען וועט זיין נזיסט דיין שלאף אוף דיר: (כה) אל תירא מפחד פתאום דען דו וועסט קיין מורא ניט האבן פאר אפלוצלונגן פחד ומשואת רשעים אוג פון דעם פינסטערניש פון די רשעים ווען עס וועט קומען אוף די רשעים (וועסטו קיין מורא ניט האבן): (כו) כי ה׳ יהיה בכסלך דען גאט וועט זיין אין דיין פאר זיכערונג ושמר רגלך מלכד אוג עך וועט היטן דייגע פיס פון באצווינגעניש: (כז) אל תמנע טוב מבעליו דו זאלסט ניט פאר מיידין קיין גוטס פון דעם בעל הבית פון דעם גוטס דאס איז דיר ווען דארף האבן דס גוטס דהיינו ווען דיין חבר ווייל זאלסט

אַל־תָּרֹב עִם־אָדָם חִנָּם אִם־לֹא
גְמָלְךָ רָעָה: לא אַל־תְּקַנֵּא בְאִישׁ חָמָס
וְאַל־תִּבְחַר בְּכָל־דְּרָכָיו: לב כִּי תוֹעֲבַת
יְהוָה נָלוֹז וְאֶת־יְשָׁרִים סודו: לג מְאֵרַת
יְהוָה בְּבֵית רָשָׁע וּנְוֵה צַדִּיקִים יְבָרֵךְ:
אִם־לַלְצִים הוּא יָלִיץ וְלַעֲנָיִים יִתֵּן־
חֵן: לה כָּבוֹד חֲכָמִים יְנַחֲלוּ וּכְסִילִים

ת"א אתרע. מסנדרין נח: תם ליצים, יצחק לח מיצים ר' מנחמ עם (פאה טז קידושין סא סנהדרין נו ערובין נג):
כעוב, תמוה יב לב ר' עזריה ספר סה (פאה טז קידושין סא סנהדרין נו):

רש"י

מכין מקום תהלולות בלבו איך יעשוד ויעשה: (ל) אל תריב עם אדם. להתלונן עליו: אם לא גמלך רעה. בעבר על המלות הכתובה בתורה (ויקרא י"ט) ואהבת לרעך כמוך. ומי שהוא רשע רשאי להזה בשלו: (לא) אל תקנא באיש חמס. לעשות כמעשיו לפי תרחה תוכו:

אבן עזרא

בזיון: (לג) ישרים סודו. עם ישרים יודע סודי ועלתו ממה שהוא נוזר להביא על הרשע: (לד) מארת. מן תאור והוא הקרון: (לה) אם ללצים. הפסוק הזה דבק בעליון ולים מן למלך פי' הפס יכרך גיה הלמדיקים אם ללצים יכבר הלדיק ויזכיר לעבר מן דרך הלילות ולעניים ולתיכוחים יתן הן כלומר יתן הפס בעיני כל אדם והעניים הם הלעשים מדבר לעצמה. פ"א אם ללצים הפס יליץ יתן נעמל הלילות ולעניים יתן הן כמו הן והפל להם: (לה) כבוד. הפס יאמלו בעבור התעתון ישועבר לבל הכסילים ירומו הקלון עליהם והטעם שיכבדו חילוק

ביאור המלות

(לג) נלוז. הוא תמונה מהדרך הראויה: (לה) כבוד. מרים קלון. הקלון בשביל אותם או יהיה בו שבל אחד מהכסילים מרים ומגביה הקלון עליו מצד מעלתו:

ביאור הדברים

כאמר מוטב תוכיח ואמבל כי אם תהתם יבלה מהתם יבלה מהתם ולא יבלה מהם לעשות כן לא יעלה לו ולעבוך לו לעשות ולהתוכח מאנשים וכן בעניין בבחר בדרכיו הבר הם לו אבל היותו אם יהיה מהתם כי מהוראה אל הפס יתכוון שלים בעקב כולם לעלה ישר והתכון בישרים כי סוף דבק הפס: (לג) מארת. קללת הפס תאלה בבית רשע והוא יתכון הוא לדיקים והוא תאר הפס בלבון יתיר לפי שהקללה לא יהיה מתעכב ולא תפעים בבית רשע ובתלה הברכה תפיע בבית הלדיקים והלמוקים לה וכפ מצד הדבק הפס שהצדקה הלילית כמו שהיתה בפסבר בכל זה הוי מבפר ע"י. (לד) אם ללצים. הפס יאמלו מתלמידים ומועיעים על הלמוכים תל"י יפבר שתהיים ילציגו עליהם בעוד שהם והולם לעניים מתפדלים לתיכוח בעניים אלמה יתן הפס בעיני הלמוכים: (לה) כבוד הכמים ינחלו. כי יפבדהו הלמוכים ולא תאר מהכסילים מגביה קלון זו או תאר על זה הבפעה כי שולם הקלון ישתלח מעני

מצודת דוד

כן קנה על רעהו ועמה התכוב עליו רעה: (ל) גמלך רעה. גם תהלית הפעשה נקרא בשפה בלשון גמול וכן ואם גומלים אתם עלי (יואל ד'): (לא) באיש חמס. בהלהות אים חמס: ואל. פתר והפוכה מעמיק סוד עמתו מהבאתו אותם וכמו שאתה רו' אמר הפעשה אני יתברך ואל תבחר בדרכיו: (לג) מארת ה'. דולה לעבר בעית הלדיקים דולה מומר לבדבה התבב כי יפפיעו מעוכב לבל ויקללו גמול: (לד) אם ללצים. דולה לעבר לאחר מעשה גמול בעולם הבא פעדה אם לללים המלעיגים בעני הפל ויבפח בעני הפל ויבפח בעני הפל: (לה) יבחלו. יעמלים לעלמם בדבוד: מרים. כל אחד מרים הקלון לחלקו:

פירוש ע"מ

(לב) כי תועבת ה' נלוז רעך דם פר אום ויירדיקיים פון נאט איז דר פאר קריימער ואס איז פאר קרימם אין ייעג ווענן מיט ישרים סודו איז מיט דיא רעכט פארטיג ליים איז נאטם ברכה: (לג) מארת ה' בבית רשע נאטם קללה איז אין דעם הוז פון דעם רשע ונוה צדיקים יברך אוב דם וואנונג פון די צדיקים נאט בעענשט: (לד) אם ללצים הוא יליץ ואל חבחר בכל דרכיו אוב דיא ייעג ווילין אין אלע ייעג ווענן זיא ליצט נים אום דר ווייליז אין אלע ייעג ווענן: כבעקט זיך צו די שפעטער צוא גיין מיט ווענן

מָרִים קָלוֹן: ד א שִׁמְעוּ בָנִים מוּסַר אָב
וְהַקְשִׁיבוּ לָדַעַת בִּינָה: ב כִּי לֶקַח טוֹב
נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרָתִי אַל־תַּעֲזֹבוּ: ג כִּי־בֵן
הָיִיתִי לְאָבִי רַךְ וְיָחִיד לִפְנֵי אִמִּי:
ד וַיֹּרֵנִי וַיֹּאמֶר לִי יִתְמָךְ־דְּבָרַי לִבֶּךָ
שְׁמֹר מִצְוֹתַי וְחְיֵה: ה קְנֵה חָכְמָה קְנֵה

וְסָכְלֵי גְּבָרְהָן צְעָרָא:
א שְׁמַעוּ בְנָא מֵרְדּוּתָא
דְּאָב וְאַצִיתוּ לְמֵדַע
בְּיוֹנָא: ב מְטוּל דְּיוֹלְפָנָא
טָבָא וְהַבִית לְכוֹן
וְנִימוֹסִי לָא תִשְׁבְּקוּן:
ג מְטוּל דִּבְרָא הֲוִית
לְאַבָּא כְּפִנַּק וִיחִידָא
קֳדָם אִמִּי: ד וְאַלְפַנִּי
וַאֲמַר לִי (וְיָ) יְקַבֵּל מִלַּי
לִבָּךְ נְטַר פִּקּוֹדַי וֶחֱיֵה:
ה קְנֵה חָכְמְתָא קְנֵה

ה"א שמעו בנים, עקידה שפד ע': לקח טוב. מדרש פ' מ"ת פשעים ז' ע"ב יג תנחום מ' יב מנחות עג: כי בן, זוהר משפטים ונתנה: ויורני. זהר ג' קסה מכשה, כל כתוב מה (הוריות מה):

רש"י

מרים קלון. לעגמו מפרים קלון לחלקו:

ד (א) שמעו בנים מוסר אב. הקב"ה: (ב) נתתי לכם. הנביא מתנבא ומדבר בשלוחתו של הקב"ה יהרי הוא כפיו: (ג) כי בן הייתי לאבי. ג"ת שלמה

מנחת שי

ד (ג) מוסר אב. חד מן י"ב פתחים ופירוש נמסר בשמעון ז' במ"ג והמלה מעמיל: (ג) לפני אמי. במקלת דפוסים מחלוקים לפני כתיב לפני קרי. ויש בספרים שכתוב בהם לפני אמי בכתיב ובקרי לפני העתיקו ואין הדבר כן שהרי מביאו מלמד עליו לפני אפשים ובאיוב ומשכח תהלים פשעים ע' והמסורת לשתא ולומדת ד' פסוקים לפני וקריין לפני ומעתיק כהו ב"ע כי הדבי עיבהו והכי מבלקוט ספסרי דוקני דכתיבין וקריין לפני: (ד) יתמך דברי. במקלת פסוקים כמוכ יתמוך דברי כתוב המ"ס. וזהו דעת ב"י וכתוב הספרים בקמץ חטף וכ"ה. וכן כתב הד"ק בשלטל דף כ"ב עמ

רלב"ג

כללותם הוא מפרש ומסיר לותם מהמקום ההוא שהם נכלים בו: (א) בעבור בנים מוסר. הנה יתבאר שהוא מביאם והוא זה המוסר הוא תורתו שהוא לימדכל והקבילו ושמעו אותה כדי שתהיו בזה יותר מתקנים אל הטיבה. כמו שזכרנו כ"ל כי התורה מוביל בהדבה מדבריה לגיעת הטיבה למו בהיותם בהתלמדו לדברי התורה: (ב) כי לקח טוב. כי ביאר נתתי לכם קנין טוב אל תעזבו את התורה שנתתי לכם הוא הלא דברי הם"ר כ"ל בהמשיך בלבון כתיבו הם"ר ידבר. ומ"ש מאמר שלמה: (ג) כי בן הייתי לאבי. הנה היותי בן לאבי ומאז בזה נעשה יבואל בן עם"ר היותו נער וכן כשמאר לו הם"ר הלו הדברים והיותי הן יחיד לפני אמי כי הוא מאמת לו קבלה התורה זולתי הנה היה בעת קטנותי בלתי מאלפים כי באמת ומן העתיקה הם"ר לאמיתו ולזאת הסבה אמר ב"ע לפי שהיה אבל יחיד לך חסד עמוך ואמר לפני אמי לפי המבל והוא ב"ע לפי המשפל הלו אל המבל הפועל אמר בשלמותו הבשים הם"ר התורה ליישראל ובאמלטותו הגישים הנמוחה: (ד) ויורני. זה הם"ר ואמר לי לבך יתמוך דברי ויסמוך בתקני כלומר שהוא מוזהר על שמירת התורה כי בזה יגלה מה שיש מהבטיחים והתקנה הנפלאה בדברי התורה. בשורר בלבך דברי מלותי ותשיג כזה הטיב המתמידים אחר אין שמה מום: (ה) קנה

מצודת ציון

מדוד כמו זוה לימין (ירמיה מ"ט) : (לא) מרים. מלשון תרומה ורוממה: קלון. בזיון וזולת מלשון קלי כתם (ויקרא כ') כי בשבוה הבזיון יתחדש הפשים כאלו נקלה בפיו. או הוא מלשון קלות:

ד (ב) ותקשיבו. ענין שמיעה והזנחה: (ג) רך. עדוג: (ד) ויורני. ענין למוד כמו את מי יורה דעה (ישעיה כ"ח):

מצודת דוד

ד (ב) שמעו בנים. אתם בני אל תי בשעו אל מוסר אחד בשמים וקבלו ממנו: קלון. בזיון וזולת מלשון קלי כתם (ויקרא כ') כי בשבוה הבזיון יתחדש הפשים כאלו נקלה בפיו. או הוא מלשון קלות: (ג) כי בן. אתה בלעגה אל תחשבו אתי שוגה את הבוחה הזה ואתה אמר לכם כמו שוב ואתה אמר לכם כמו שהיה אבי מלמדני ואתה אמר לכם כמו שהיה אבי מלמדני את שוגה את סבדיות ולזה אני מוכיחכם מן הדברים שקבלו אל אתם מיוחדתן אל אתה אמרו כן כי הלא בן אחוב הייתי לאבי ויחיד לאמי: (ד) ויורני. ואתה אמר לי יורה ולמדני דעתי ותבונתי ויחיד לאמי

(ה) ויורני. ואם כל אתהבתו אלי כמדבי הדברים האלה ואמר לי כי דברי תוכחתי יסמוכו לבך למען תבאר בילאת ה': שמור מצותי. המלות אבל אני חוזר אליך בשם ס': וחיה. בשמירתם תשיג את המיים: (ה) קנה. הלא שהתה התחבמה והבינה קנוים

פירוש ע"ט

נָאט אוֹן צוּם סוֹף שְׁפָּעטֶען אוֹס אִיהֶם בְּלוֹמֶר עֶר (ג) כִּי בֵּן
וָוּעט וָוערֶן צוּ שָׁאנט פַּר יְעֶרֶען וַלֶּבֶנְדִּיגֶע יְתֵן תֶּן גִּיוּוֶען אִיךְ בִּין
חַיְתִּי לְאָבִי וְואוּרוּם אִיךְ בִּין גִּיוּוֶען אַיין גִּילִיבְּטֶער זוֹן
דֶּר וָום בַּאהֶעפְּט זִיךְ צוּ דִי גוּטֶע פְּרוּמֶע לַיֶּיט וָועט צוּ מֵיין פַּאטֶער רַךְ וְיָחִיד לְפְנֵי אִמִּי וַוייךְ אוֹג אִיינְצִיג
אִים נָאט גֶעבְּן חֶן אִין דִי לַיישְׁנִם אוּנְן: (לה) כָּבוֹד בִּין אִיךְ גִּיוּוֶען פַּאר מֵיין מוּטֶער מְמֶלֶא הָאט מִיךְ
חֲכָמִים יְנְחִלוּ דִיא חֲכָמִים יַרְשִׁינֶן כָּבוֹד וּכְסִילִים מֵרִים דָּאךְ מֵיין פַּאטֶער וְיעֶר לִיב גִּיהַאט: (ד) פּוּן דֶּעסְט
קָלוֹן אוֹג דִי נַאַרִין שִׁיידְט אִיטְלִיכֶר פּוּן זִיי אָפּ שַׁאנְד וְועגֶן זַיינֶע הֶט עֶר מִיךְ גִּילֶעהְרִינְט זַיי זָאגֶן מִיר
צוּא זִיךְ: לֶעהְנֶן דִּין הַארְץ שְׁוּר מִצְוֹתַי וְחְיֵה הִיט מֵיינֶי מִצְוֹת
ד (א) וְאַתֶּם שִׁלְמֹה, שִׁמְעוּ בָנִים מוּסַר אָב הֵעָרֶת צוּא וְועסְטוּ לֶעבֶּן אוֹן אֶלֶן הָאט מִיךְ מֵיין פַּאטֶער
אִידֶר קֶ נֶכְדִּיר וְישְׂרָאֵל דִּיא שְׁטַראף פּוּן דֶּעם גִּישְׁטַראפְּט דְּרוּם וָאג אִיךְ אִיין וְישְׂרָאֵל אוֹךְ אֶהֶן
פַּאטֶער דֶּם אִין נָאט וַהֲקְשִׁיבוּ לָדַעַת בִּינָה אוֹג פַּר גֶּעמְט אוֹף: (ח) קַנֵּה חָכְמָה קוֹךְ דִיר חָכְמָה קוֹךְ דִיר
צוּ גוּט וָוערֶן הָאב אִיךְ גִּיגֶעבֶּן צוּ אַייךְ הוֹרָתִי אַל פַּאר שְׁטַאנְדִּיקֵיים דִי מֶעְנְטְשׁ אַל תַּעֲזֹבוּ וְאַל תֶּם דּוּא

בִּינָה אַל־תִּשְׁכַּח וְאַל־תֵּט מֵאִמְרֵי־פִי׃
וְאַל־תַּעַזְבֶהָ וְתִשְׁמָרֶךָ אֱהָבֶהָ וְתִצְּרֶךָּ׃
רֵאשִׁית חָכְמָה קְנֵה חָכְמָה וּבְכָל־
קִנְיָנְךָ קְנֵה בִינָה׃ סַלְסְלֶהָ וּתְרוֹמְמֶךָּ
תְּכַבְּדֶךָּ כִּי תְחַבְּקֶנָּה׃ תִּתֵּן לְרֹאשְׁךָ
לִוְיַת־חֵן עֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת תְּמַגְּנֶךָּ׃
שְׁמַע בְּנִי וְקַח אִמָרָי וְיִרְבּוּ לְךָ שְׁנוֹת

בִּינָא לָא תְנַשֵּׁי וְלָא תְּסְטֵי מִן מֵאֲמְרֵי פוּמִי׃
וְלָא תִשְׁבְּקִנַּהּ וְתִנְטְרָנָךְ רְחֵמָהּ וְתִשְׁנְבִנָּךְ׃
רֵישׁ חָכְמְתָא קְנֵה חָכְמְתָא וּבְכָל קִנְיָנָךְ
קְנֵה בִּינָא׃ חַבְּבָהּ וְתַרְמִמָּנָךְ תְּקָרְבִנָּהּ וְתַיְקָרָךְ׃ וְתִיהַב
בְּרִישָׁךְ אֲיוּתָא דְחִסְדָּא כְּלִילָא דְשֻׁבְחוֹרָא עֲלָךְ׃
שְׁמַע בְּרִי וְקַבֵּל מֵנִּי וְנִסְגְּיָן שְׁנַיָּא דְחַיָּךְ׃

ת״א מפשלה, לישנא דמלאה ית מאן ג׳: לויח חן, לסגנא יג׳:

חיים

רש״י

כדברים אלו. לכך אני מזהירכם על כך (רבי יוסף קרא"ה). ד"ת כי בן הייתי לאבי הגידה תורה כן הייתי להקב"ה שהברה רומז עלי ומגידו שקראהו הקב"ה לשלמה בן שנאמר (שמואל ב׳ ג׳) כאי אהיה לו לאב והוא יהיה לי לבן ואומר: רך ויחיד לפני אמי. לפני לומדי אני נכבר והביא כאן רך ויחיד לך ויירני אבי: (ו) אל העזבה והשמרך אהבה. אהוב אותה: (ז) ראשית חכמה קנה חכמה. תהלת

אבן עזרא

נהכם כמוני: (ו) אל תעזבה. החכמה כי היא תשמרך מנרע: (ז) ראשית חכמה קנה חכמה. במקנת הזהב והם לא תיכל להעתה הן כל הזהב: (ח) סלסלה. הגביהה ורוממה מן שולי לראוב: תכבדך. תגיע ממעלת הכבוד: כי התחבקנה. ללמוד תורה תמיד: (ט) תמגנך. מן מגן

מצודת דוד

לך (משלי ו׳ כא) ואל תשכח: מאמרי פי. מדברי פי: (ו) אל העזבה. אל תעזוב את התורה וגם היא תשמרך מן כל מכשול: (ז) ראשית חכמה. כלומר ליסוד החכמה קנה החכמה קנויה לך: רומם מעט מעט תתגדל לגמוד לשוד חומה דמך קנע שתאת בקומה קן: ובכל קנינך. סמיומדת כל הדברים תאב קנויים לך ושקועים לך תהיה קנויה הבינה: (ח) סלסלה. תהא מעלתה בקבישות ותקומת קומך: כי תחבקנה. לשבר תחבק חומה לשוח לפרוש דמוקה קן: (ט) לויח חן. מדבק על לשבך מכוני חמן: תמגנך. תשמור לך עטרת תפארת: (י) שמע בני. עיין פ׳ כאן כדי שלא תביא

מצודת ציון

(ח) סלסלה. ענין משמוש כמו כבולר על סלסלות (ירמיה ו׳) ובדרכיהם ל׳ מסלכל כמעגו (זכר ג׳): (ט) תמגנך. ענין משיכה

פירוש ע״ט

וַאלְטֶט גִיט פַּר גֶעבֶּן אוּג וַאלְטֶט נִיט אַוועק גַיינֶן
פוּן דִי וַאנ פוּן מַיין מוּל: (ו) אַל תַּעַזְבֶהָ וְתִשְׁמָרֶךָ דוּא
וַאלְטֶט גִיט פַּאר לָאסֶן דִי הוֹרָה וְוָעט זִי דִיךְ הִיטֶטען
תְּחַבְּקֶנָּה וְוִיא וְוָעט דִיךְ מְכַבֵּד זַיין וְוָען דוּ וְוָעלְסט וְוִיא
הָאלְטֶן אוּג בַּהֲעפְּטֶן צוּ דִיר: (ז) רֵאשִׁית חָכְמָה קְנֵה חָכְמָה
וְוִיט אֶרְוֶוערְבּ פוּן דֵיין חָכְמָה בְּלוֹמֶר צוּם
עֶרְשְׁטֶן בִּיי אַיין רַבִּי דִי רַייד פוּן דֶר תּוֹרָה
וּבְכָל קִנְיָנְךָ קְנֵה בִינָה אוּג וַאס מִיט נָאר וַאךְ דֵיין
קוּפּוּנְג קוֹף דִיר פַּר שְׁטֵיין דֶם לֶעֶרְנֶן פוּן דֵיין רַבִּי: (ח) סַלְסְלֶהָ וּתְרוֹמְמֶךָּ

רלב״ג

חכמה. כאם תקנה החכמה ותקנה בינה. לפי שבקנה דבר מדברי העולם יהיה כלי מעלתו כפי ערך הכלי ההוא ולכן אמר שיקנה החכמה והבינה שהם יותר נכבדים מכל הקנינים: (ו) אל תעזבה. אל תעזוב החכמה ומה היא תשמרך מכל רע אלא אם כן תעזוב אותה: (ח) סלסלה. מהשגתה המלאכות הנמשכות אחרי החכמה ובזה שתקנה החכמה תגיע לך מעלה גדולה ומופלגת: (ט) תמגנך. תשמור עליך כמו שיעשה המגן לנלחם: (י) לחיות. להיות החכמה מתקנה בתקנה מהמדות הנכבדות יגיע לך ממנה חיים נצחיים: (יא) בדרכי חכמה. בדרכים הישרים אשר יוליכו אל החכמה: (יב) לא יכשל צעדך. בהיותך הולך בדרכי החכמה לא תכשל ברגלך ולא תמעד: (יג) החזק במוסר. שלא תניחהו ללכת לבדו כי הוא חיך ואם תניחהו לא יהיה לך חיים: (יד) אל תבא. אל תכנס בעצה רעה: (טו) פסח. עבור ולך לדרך אחרת: (טז) כי לא ישנו. כי לא יוכלו לישון עד שיעשו רעה: (יז) כי לחם. כי דרכם לאכול לחם רשעה ולשתות יין חמס: (יח) ושביל צדיקים. ודרך הצדיקים כאור הזורח שהולך ומאיר עד היום הגדול שהוא חצות היום: (יט) דרך רשעים. ודרך הרשעים כאפלה שאינם יודעים במה יכשלו: (כ) לדברי. אל תניח דברי מלפניך: (כא) אל יליזו. אל יסורו: (כב) כי חיים. הם חיים נצחיים: (כג) מכל נצר. מכל דבר שתנצרהו: (כד) עקשות. דברים עקשים: (כה) עפעפיך. הישר לפניך: (כו) פלס. תקן: (כז) אל תט. אל תסור מן הדרך הישרה: (כח) סלתה. הסר: (כט) פלס. תקן

מנחה שי

כן נקראן חטאת שם פי כלא כפ על מלא ושוכלה לו מלא מלבוש לפי פרש"י מושמדת בגזירת ע"ב. ומלכל מקום קדושת הבוש עה כמו יקם ל פני (תיוב כ"ד): ותיש. הפ"ת בשוא לבדו: (ח) סלסלה. במלכות הפוסים מתכוסים כתב יו"ד מחר למ"ד וכשוב הוא ועיין מ"ש בדברי היעים ס' ה': תכבדך. כ' בשמם מלעיל דלא מתכבדנ בשל מהין ויעוך והין וכן למנם מסלסל בקף ע"ג:

חַיִּים׃ יא בְּדֶרֶךְ חָכְמָה הֹרִיתִיךָ
הִדְרַכְתִּיךָ בְּמַעְגְּלֵי־יֹשֶׁר׃ יב בְּלֶכְתֶּךָ
לֹא־יֵצַר צַעֲדֶךָ וְאִם־תָּרוּץ לֹא תִכָּשֵׁל׃
יג הַחֲזֵק בַּמּוּסָר אַל־תֶּרֶף נִצְּרָהּ כִּי־הִיא
חַיֶּיךָ׃ יד בְּאֹרַח רְשָׁעִים אַל־תָּבֹא וְאַל־
תֵּאַשֵּׁר בְּדֶרֶךְ רָעִים׃ טו פְּרָעֵהוּ אַל־
תַּעֲבָר־בּוֹ שְׁטֵה מֵעָלָיו וַעֲבֹר׃ טז כִּי לֹא
יִשָּׁנוּ אִם־לֹא יָרֵעוּ וְנִגְזְלָה שְׁנָתָם אִם־
לֹא יַכְשִׁילוּ׃ יז כִּי לָחְמוּ לֶחֶם רֶשַׁע וְיֵין

ת"א כחוק נמוסר . פקידה שפר סר : פרעהו . ישמוט לה : יכשילו קרי חמסים

יא אוֹרַחְתָּא דְחָכְמְתָא
אַלְפְּתָךְ וְהַלְכְתָךְ
בִּשְׁבִילֵי תְרִיצֵי׃ יב כַּד
תְּהֵילֵךְ לָא תִתְעוֹק אֲרָחָךְ
וְאִין תְּרַהֵט לָא תִתְקַל׃
יג תְּתַחֲזַק בְּמַדְרוּתָא
וְלָא תִרְפֵּא נְטַרֵהּ מְטוּל
דְּהִיא חַיָּךְ׃ יד בְּאָרְחָא
דִּרְשִׁיעֵי לָא תֵיזֵל וְלָא
תִתְּנֵי בְּאָרְחָא דְבִישִׁין׃
טו אֲרֵיחַ וְלָא תְעַבַּר
עִמְּהוֹן סְטֵי וַעֲבַר
מִנְּהוֹן׃ טז לָא דְמָכִין עַד
מָה דְמַבְאֲשִׁין וּפְרִירָא
שְׁנָתְהוֹן עַד מָה דְעָבְדִין
תְּקָלָא׃ יז דְמִיכָלַהְדוֹן

(יב)בלכתך לא יצר צעדך.מי שמימו מרמיק רגליו קרוב ליפול:(יג)החזק במוסר אל תרף.תחזו כתור' כמו והתזיקו את ידך כו (כרתמית כ"ח) ויעלה ידו ויחזק בו (שמות ד'):

מנחת שי

(יג) חייך. מסר ומ"א למד כ"ח ומלא יו"ד למד כ"ם ומלא תי"ו ומסורת ליח וחד וכוונתיך למוד הדבר ועיין מה שכתבתי בספר ומלה שמות : (יב) בלכתך . הכ"ת בגשיגת כשפרי ספרד : (יג) נצרה. דגם תלמדי למשלחם : (טו) פרעהו . כתי"ם ולים מוחיים וחד מלמ"ם מדגש שתא (תיוב ל"ג) וכמ"ג מעורכת חות הלמ"ח כמה מלמ"ם מ"ם כ"ת מן חד למ"ח וחד כי"ם ולים כמוותא : (טז) כי לא ישנו. כעלמת סיו"ד פ"ח בשגל מכתכתב וו"ד חית"ן מוסמך בגמיח כהוחות עליה . מכלול דף קל"ח . וכתב ר' מלייח המדקדק בספר טוב טעם פרק ז' והבחנה בכתים שהמחג בפעמים מבדיל בין

רלב"ג

שם מו ידבר בזה שלמד ומזה לקחת למדיו ביחוד עליהם : (יא) בדרך חכמה הוריתיך . לעלם בדרך חכמה ובדברי יושר והוא מה שהזהירתיך בעלם בדברי החורה ולמקוה בה מחקר הלמודי ומה תעשה בן תחיה לעזר בש"י בחוכן . בימיו מהבחורוך וישלימו מפיך במה בחלמה בעשותו : (יב) בלכתך לא יצר צעדך . הגם בלכתך בעשות דבר מה לא יצר לעדך מלפשוע ולהשלים הדרך וגם אם תכון בדרכך לא תכשל בלתן נגף ולזו שהכשל : (יג) החזק במוסר . התמיכה . אל תרף ממנו פלוי החורה בלבך כי היא בעלמה היא מיך הלקיים במה שכלל בכוונותיו מהחכמה והבינה : (יד) באורח רשעים אל תבא . אל תכנס בדרך הכסיל ואל תשכון בדרך הרשעים הדרך ההוא רולה לומר שהפרש דרך הרשעים דרך שלא ישלמו אלא אל תעבור להרשעים עמם ואם לא תוכל לבטלו כגה מעליו ועבור ולא תהיה מהרשעים רשע ויהי לא תהיה עמהם הם מפלים לעשות רע על כל פך בשאתה התחלתו בדרך ובמעגל אחר לא יוסיפו בניו להתחלך בו אם לא היה בדרך הרשע ובהשחתה : (טו) כי לא ישנו אם לא ירעו . גם לא יוכלו לישן בלילה אם לא עשו רע להכשיל הלוים : (יז) כי לחמו לחם רשע . מלכלם ומשחיתים יהיו בלם רשע ומתם כי הרשע נותן

מצודת ציון

כמו אשר מגן לניך (בראשית י"ד) : (יא) הוריתיך . עניו למוד : (יב) צעדך . פסיעותיך : תרוץ . עניו מהיכת בהלילה : (יד) תאשר . עניו הילוך ופסיעות כמו ואשרו בדרך בניה (לקמן ל"א) : (טו) פרעהו .

מצודת דוד

כמעשיך : (יג) אל תרף . אל תרפה ידך ממנו : (טו) פרעהו . בשל הדרך ההוא ואל תעבור בו פשוט מעליו ושובו ממנו : (טז) כי לא ישנו . ההולכים בדרך ההוא לא יוכלו לישן אם לא עשו רע להכשיל : אם לא יכשילו . אם לא מצאו מכשול בדרך ממלוי ובכל הדבר במלות עוונות : (יז) לחם

פירוש ע"ט

וְיֵעֵג פּוּן חָכְמָה הָאַב אִיךְ דִיךְ דָא גִילֶעְרִינְט צוּ גַיין
הִדְרַכְתִּיךָ אִיךְ הָאַב דִיךְ גֶימַאכְט טָרֶעטֶען אִין דִיא
רֶעכְטֶע פַארשִׁיעֶדֶנֶע שְׁטֶעגֶע׃ (יב) בְּלֶכְתֶּךָ לֹא יֵצַר צַעֲדֶךָ אִין
דַיין גַיין וְוֶעט נִיט עֶנְג זַיין דַיינֶע טְרִיט וְאִם תָּרוּץ
אוּנ וְוֶען דוּ וְוֶעסְט לוֹפֶּען וְוֶעסְטוּ נִיט גִישְׁטוֹרוֹלִילְט
וְוֶערֶען׃ (יג) הַחֲזֵק בַּמּוּסָר אַל תֶּרֶף נָעם אֶהְן אִין דֶער
שְׁטְרָאף דָס אִיז דִי הוֹרָה אוּנ וְאלְסְט זִי נִיט פַר לָאזֶן
נִצְּרָהּ הִיט דִיא שְׁטְרָאף דֶען זִיא אִיז דַיין לֶעבֶּן׃
(יד) בְּאֹרַח רְשָׁעִים אִין דֶעם וָועג פּוּן דִי רְשָׁעִים וְאלְסְטוּ
נִיט קוֹמֶן וְאִל אֲשֶׁר אוּנ וָאלְסְט נִיט טֶרֶעטֶן אִין וָועג
פּוּן דִי בֶּייזֶע׃ (טו) פָּרְעֵהוּ פַּר שְׁטֶעֶר דֶעם וָועג פּוּן
דִי רְשָׁעִים דוּא וָאלְסְט נִיט אֲבֶּער פָארֶן אִין אִים
שְׁטֶה מֵעָלָיו קֶעֶר אַפּ פּוּן דֶעם בֶּייזֶן וָועג אוּנ פָאר
אַוועק פּוּן אִים׃ (טז) כִּי לֹא יָשֵׁנוּ דֶען דִי רְשָׁעִים קָאנֶן
נִיט שְׁלָאפֶן וָועֶן זִיי טוּעֶן נִיט קֶיין בֶּייזֶס וּנְגְזְלָה שְׁנָתָם
אוּנ עֶס אִיז אַוועק גֶינוֹמֶען זַיינֶער שְׁלָאף פּוּן זִיי וָועֶן
זִיי שְׁטְרוֹקֶלֶען נִיט׃ (יז) כִּי לָחְמוּ לֶחֶם רֶשַׁע דֶען זִיא
שְׁפֵּייזֶן זִיךְ דִי רְשָׁעִים מִיט בֶּייזֶע שְׁפֵּייזֶן וְיֵין חֲמָסִים

ישתו

(יד)באורח רשעים אל תבא ואל תאשר.אל תדרוך כמו כתאורו לחמה רגלי (תיוב כ"ג) וכן ונכון יכין למשוריו (לקמן י"ד):(טו) פרעהו. בעלהו: שטה מעליו. סור: (טז) כי

אבן עזרא

לרוך : (יח) בדרך חכמה . בעבור דרך הכמה שתלמדה : (יט) בלכתך . כלשון תלך בדרך החכמה : (יג) נצרה . רלוי להיות בפתה והה"ח כמו לחכמה הנזכרת למעלה בדרך החכמה והטעם החזק במוסר מיסרתיך ללכת בה : (טו) פרעהו . מן ותפרעו כל עלתי מן למפרע : שטה .

חֲמָסִים יִשְׁתּוּ׃ יח וְאֹרַח צַדִּיקִים כְּאוֹר
נֹגַהּ הוֹלֵךְ וָאוֹר עַד־נָכוֹן הַיּוֹם׃ יט דֶּרֶךְ
רְשָׁעִים כַּאֲפֵלָה לֹא יָדְעוּ בַּמֶּה יִכָּשְׁלוּ׃
כ בְּנִי לְדְבָרַי הַקְשִׁיבָה לַאמָרַי הַט
אָזְנֶךָ׃ כא אַל־יַלִּיזוּ מֵעֵינֶיךָ שָׁמְרֵם בְּתוֹךְ
לִבֶּךָ׃ כב כִּי־חַיִּים הֵם לְמֹצְאֵיהֶם וּלְכָל־
בְּשָׂרוֹ מַרְפֵּא׃ כג מִכָּל־מִשְׁמָר נְצֹר לִבֶּךָ

ת״א ואמת לדיקים , ואזה כתפלים ויקולל שקוראה בשבר סח שקרים פ״ל פליג״ו דאך בכשים , פקודא שער כת : שמים . סם שער כה : כי חיים , שרוחין בה לחנות יג : מכל מבשר , (פתה טו) :

רש״י

לא ישנו . לויס יכולין ליפן : (יח) ואורח צדיקים כאור נגה . שהולך ומאיר מעמוד השחר : עד נכון היום . עד הנית היום שהיא בירורו של יום : (יט) דרך רשעים כאפלה לא ידעו במה יבשלו . פתחום יבא להם מכשול ולא ידעו להזהר ממנו : (כב) למוצאיהם . לחיין מליאה : (כג) מכל משמר . מכל מה שאתה תורה השמר עצור לבך (מעביר עליו) עין עבירה קלה בין עבירה חמורה : כי ממנו ת צאות חיים . כי מתותה

מנחת שי

לפון לשפון פגון לפ יבנו מם כל יבנו היו״ד במתא להזהות על יו״ד הכתים שפבנו יפן . ותחרי דפרי לפ יבנו פתיך כי מתא ברשו פתם . וכן ויילפ׳ שהוא לשון מורה נמלוים מפרים יו״ד הפעל ומתא מורה עליו להפדיל בין לשון מורה לשבון לתים : וגמלה . הוא״ו

נגעים בספרי ספרד : יבשלו . יכשילו קרי : (יט) כאפלה . בכ״ף ולית בותיה :

רלב״ג

שמת לשוניהם לרוב שמתחם בו גם לפ יפשרו לשון מחר מרוב התעצמו בו : (יח) ואורח לדיקים . הנה זה דרך הלדיקים הוא לתוך בוגם המחר שהולך תוכו ומתחזק עד נכון היום והוא כי פ״ה תולך ויום כלישתו ותתקיפו : (יט) דרך לשעים כחפלה . ואותו דרך הרשעים כחפלה בלא יפלו בו ולא יוכלו להתישר על התלולית שבוזו אלא יהיו שמם יכשלו בו היום ובזה הלל כלל ואמתם אחר זה כי דרך לדיקים בלתם לעבות דבר מה שיהיה בו אחור להלילם מהמכשולות והמוגעים ואומרים לנפש על התלולית שבוזו מלאו כי הם עוזרים בכל זה בשם יתברך ואמתם דרך הרשעים שבוזו בו עשיית הרשע הוא בהפך זה כי הם יתכרך אחר מעשיהם פעמים רבות ולא יבשו כלם אחר יומו לעשותו כמו שזכרנו בספר חיוב : (כ) בני לדברי הקשיבה לאמרי הט אזנך . (כא) אל יליזו מעיניך . אל יסורו מעיניך שמהם תמיד בתוך לבך : (כב) כי חיים הם למולאיהם . כי אלו הדברים אחר שיזמר לך הם כעלתם חיים לעיי שיעלאם וישמור על נוכחם והם עם זה מרפא לכל בשרו להסיר ממנו מולי המדות הפקולוות והם אמר זה כי זה הספר בכללו מיועד לשלימות המוסריות ולשלימות המדות : (כג) מכל משמר נציר לבך . והוא הכלל ר״ל שמרהו בלא ספק מכל מה שיהיה אחר שלימות הנפש המשפלה בהיות שמתי מלו חולה לומר בוגים בדעתם ותועים מדרך האמת ואיפ יודעים שהם משחיתים את עצמותיהם ואיפ יודעים מה לתיים ומרפא לכל בשרו : (כג) מכל משמר . יותר מכל הדברים שאתה משמיר שמור לבך מלהשחית בשון כי עיקר

מצודת דוד

רשע . הולה לומר הכא מגזל : חמסים . הבא מן חמס : (יח) ואורח צדיקים . המהם שהלדיקים הולכים בו הוא לשון היום המתוקן ומיוסד בכל שעה יותר עד אחר יומן היום בשלימותו והוא מלות היום הולה לומר בכל זמן שהילוי יותר לעמוד על דעת התורה : (יט) כאפלה . כהולכים בדרך חשיכה ולא ידעו במה יוכלו להכשל

מצודת ציון

ענין בשול והבאתם כמו ותפשהו על עלתי (לעיל ב׳) : שמה . ענין הדעים והכרה כמו הל יבע אל דלקים (לקמן ז׳) : (יח) נוגה . ענין אחתה ממו מוגה וגדו (תהלים י״ח) : הולך ואור . הולה לומר בכל שעה יותר וכן וירא יקר הולך (לעיל ג׳) : (כא) אל יליזו . אל יסורו :

פירוש ע״ט

אוג צו מיינע זאג גייג דיינע אוערן זיי : (יח) ואורח צדיקים אבער דר ווענ פון די צדיקים לייכט אזו ווי א דיא ליכט פון דעם מארגנס שטארקט ווי זאג פון גייט אוג דער לייכט איז ליכט מאל מיין ביז אין אהן ברייטונג פון דעם מאג דאגיגו ביז האלבן מאג אזו לייכט אוף דר ווענ פון די צדיקים : (יט) דרך רשעים כאפלה אבער דער ווענ פון די רשעים איז גלייך ווי איין פינצטערניש לא ידעו במה יכשלו זיי ווייסן ניט מיט וועם זיי ווענלן גשטרוכלט ווערן דען פלוצלונג קומט אוף זיי א איין שטרוכלונג אוג זיי ווייסן עם גיט פריער צו היטן זיך דער פאר : (כ) בני לדברי הקשיבה מיין זון פר נעם צו מייני רייד לאברי הם אזנך

המר

כִּי מְמָצְאֵי תוֹצָאוֹת חַיִּים: כי הָסֵר מִמְּךָ
עִקְּשׁוּת פֶּה וּלְוָזוֹת שְׂפָתַיִם הַרְחֵק
מִמֶּךָּ: כה עֵינֶיךָ לְנֹכַח יַבִּיטוּ וְעַפְעַפֶּיךָ
יִישְׁרוּ נֶגְדֶּךָ: כו פַּלֵּס מַעְגַּל רַגְלֶךָ וְכָל־
דְּרָכֶיךָ יִכֹּנוּ: כז אַל־תֵּט יָמִין וְשְׂמֹאל
הָסֵר רַגְלְךָ מֵרָע: ה א בְּנִי לְחָכְמָתִי
הַקְשִׁיבָה לִתְבוּנָתִי הַט־אָזְנֶךָ: ב לִשְׁמֹר

ה"א מוצאותם חיים . עקידה שער עת : הסר ממך . כתובות כא: יבמות כד : יבמות . עקידה שער פב : ופעפעיך . מגלה יח : פלס . מ"ק יז עקידה שער עב : כי לחכמתי . עקידה שער נג :

דחיי : כד אַעֲבַר מִנָּךְ עִקּוּמָא דְּפוּמָא וְעַוָּתָא דְּשִׂפְוָתָא אַרְחֵק מִנָּךְ: כה עֵינָךְ בְּתָרִיצוּתָא נְאוֹרָן וְתָמָרָךְ גַּרְתָּרִצוּן לְקוּבָלָךְ : כו אַעְבֵּר רַגְלָךְ מִשְׁבִילֵי בִישֵׁי וְכוּלְּהוֹן אָרְחָתָךְ מְתַקָּנָן: כז קְ לָא תִסְטֵי לֵימִינָא סְוֹלְשְׁמָאלָא אַעְבֵּר רַגְלָךְ מִן בִּישְׁתָּא : א בְּרִי לְחוּכְמָתִי צֵית לְבִינִי צְלֵי אָדְנָךְ: ב דְּתִזְדַּהַר

בתרעיתא

רש"י

סְתוּם קַל יִהְיוּ לָךְ חַיִּים וּמִכַּר גָּדוֹל מִם תְּקוֹיְמוּ . כֵּן דֶּרֶךְ תַּגְמוּמָה : (כב) הָסֵר מִמְּךָ עִקְּשׁוּת פֶּה . לֹא תַעֲשֶׂה דָּבָר שֶׁלְּעִיתִּים כּוֹ הַכְּרִיוֹת וְיֵעָקְמוּ עָלֶיךָ פִּיכֶם : עִקְּשׁוּת פֶּה . לְשׁוֹן עִקּוּם כְּמוֹ תַּם תַּגִּי וְיַעְקְמֵי (מִיוֹב ט') וְכַמֶּה מִינֵי עִקּוּמוֹת וְעִקְּשׁוּת: וּלְוָזוֹת שְׂפָתַיִם. עִקְּמִימוּ

מנחת שי

(כד) עִקְּשׁוּת פֶּה . דָּגֵשׁ הַקּו"ף לְהַפְלָגָה : (כה) יַבִּיטוּ . חֹד מִן ד' הַסְּבִיבִים יו"ד בְּתֹךְ ס"ן כְּלִיפָּה וְעֵינֵי הַמְדַפְּיסִים לֹא הִבִּיטוּ לְתוֹכָהּ הַמְּכִיר בְּלִפְּיהֶם : (כו) פַּלֵּס . פְּלֹג יו"ד : וְכָל דְּרָכֶיךָ . הוֹסִי"ו בְּצִנְעָה : יִכֹּנוּ . כְּלֹג וּפ"ו מִתּוֹךְ כ"ף :

רַגְלְךָ מֵרָע . מִדֶּרֶךְ רַע שְׁלֹא תִכָּשֵׁל בּוֹ : ה (ה) בְּנִי לְחָכְמָתִי

אבן עזרא

מִלְּהֵרַהֵר רַע. כִּי מִמֶּנּוּ תּוֹצְאוֹת חַיִּים וְהוּא כְּמוֹ דָגוּשׁ : (כה) יַבִּיטוּ . יִכְּחֲרוּ הַדֶּרֶךְ הַיְשָׁרָה: (כו) פַּלֵּס. כְּמוֹ מֹאזְנֵי הַמְחַשְּׁבָה וְרֹאשׁ לִי זֶה דֶּרֶךְ טוֹב : וְכָל דְּרָכֶיךָ יִכּוֹנוּ. כְּמוֹ תִּפָּלְסֵם : (כז) אַל תֵּט . מֵהַמְעֻגָּל אֶל תִּכָּשֵׁל : (ה) לְחָכְמָתִי : (ג) לִשְׁמוֹר מוּסָרוֹת . שֶׁתִּשְׁמוֹר

רלב"ג

יִמְצָאוּם מִן הַמַּגְזָם הֶסֵּר מִמְּךָ הַדְּבָרִים הַכּוֹזְבִים הַדְּעוֹת אֶסֵּר מִמְּךָ הַלֵּךְ בַּמַּאֲמָרִים וְהַמַּעֲשִׂים הַכּוֹזְבִים כְּשֶׁיִּקָּבְלֵם הָאָדָם בְּעִנְיָן הַהִתְהַלְּכוּת יִהְיוּ שָׁלֵם וְאֶסֵּר מִמֶּנּוּ הַהִתְהַלְּכוּת הֵן שֶׁלֹּא יוּכַל לְהַקְבִּל כֵּן מֵחֲקַר לְהוֹי כִּי הָעוֹת אֶסֵּר מִמְּךָ הַכְּזָבִים וְהַהִתְהַלְּכוּת יִסְמוֹךְ לְהוֹתוֹ וְיֵלֵךְ עַצְמוֹ מִמֶּנּוּ הַמַּעֲשֶׂה : (כה) עֵינֶיךָ לְנֹכַח יַבִּיטוּ . עֵינֶיךָ יַבִּיטוּ אֶל הַיּוֹשֵׁר וְהָאֱמֶת וְלֹא יַעֲקֹר מִמְּקוֹם : וְעַפְעַפֶּיךָ יִישְׁרוּ נֶגְדֶּךָ . לְהַבְּיט בְּזֶה בְּלֹא הַדֶּרֶךְ הַמְּבוּקָשׁ הָעֵינַיִם כּוֹ : (כו) פַּלֵּס מַעְגַּל רַגְלֶךָ . יֵשׁ מַעְגָּל רַגְלֶךָ לְהַקֵּחַת הַסְּדָרִים וְהַדְּבָרִים הַמּוֹלִיכִים אֶל הַתּוֹעִיל אֶסֵּר מִמְּךָ הַמְּקוֹם כּוֹ הוּא יִהְיֶה אֶסֵּר מִיכּוֹנוֹ לְכָל דֶּרֶךְ בָּעֵינַיִם : (כז) אַל תֵּט יָמִין וּשְׂמֹאל . אֶל תֵּט בְּדַרְכֶּיךָ הַמּוֹלִיכִים אֶל הַתּוֹעִיל אֶסֵּר מִמְּךָ הַמְּקוֹם שֶׁיִּקָּבְלֵם מִפְּנֵי טָעוּת הַהּוּא הַדְּעוֹת זוֹלָתוֹ מִפְּנֵי שֶׁהֵם הַמְגַזְּמִים פֶּלֶס וּמֹאזְנֵי וְגוֹ' (לְקַמָּן ט"ז) כְּפִי שֶׁכֵּן מֵיטִיב הַמְּשֹׁל :

מצודת ציון

(כד) וְלוֹזוֹת . עִנְיָן נְטִיָּה וְעִקְּמִימָה : (כה) לְנֹכַח . לְעֻמָּתְךָ . לְיַשֵּׁר הָעַיִן : (כו) פַּלֵּס . עִנְיָן יִשּׁוּר וְעַיֵּן בְּלָקִיחַ מַטֶּה הַמְגַזְּמִים פֶּלֶס וּמֹאזְנֵי וְגוֹ' (לְקַמָּן ט"ז) כְּפִי שֶׁכֵּן מֵיטִיב הַמְּשָׁל :

מצודת דוד

תּוֹצְאוֹת חַיִּים כֹּחַ הַמַּעֲשֶׂה וְהוּא מִן הַלֶּגֶד וְהוּא תַּקָּנָתוֹ כּוֹ מִדֶּרֶךְ הַמַּאֲכָל אֶת הַחַיִּים : (כד) הָסֵר מִמֶּךָּ . כּוֹלֵל לוֹמַר עַל מַעֲשֶׂה דִּבּוּר שֶׁיֹּאמַר כּוֹ מִקּוֹם לִבְלִי לְהַדִּם לְהַרְחִיק וְיִכָּוֵן בְּעִקְּמוּת הַפֶּה וּבְעִוּוּת הַשְּׂפָתַיִם כְּדֶרֶךְ הַמְּרַגְּלִים בְּכִתְמוֹ . לְשׁוֹן הַכְּפוּלוֹת כּוֹ : (כה) לְנֹכַח . לְשׁוֹן הַכְּפוּלוֹת יְתֵרָה : (כו) אַל תֵּט . כְּלֹל לְשׁוֹן מַעְגָּל רַגְלֶךָ וְלֹא תֵלֵךְ בִּכְלִי הַמְּבֻלְבָּל וְהַמְּסֻתָּם : (כז) אַל תֵּט . כְּלֹל דֶּרֶךְ לֹא תֵט אֶלָּא עַל יָמִין וּשְׂמֹאל לֹא תֵלֵךְ מִן הַמֻּתָּם כְּלָל כִּי אִם מִן הַמְּגֻלֶּה וְהַמְּבֹאָר וְכֵן הַמְּשֻׁלָּשׁ וְהַמְּרֻבָּע וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה :

ה (ה) בְּנִי לְחָכְמָתִי הַקְשִׁיבָה . כְּלֹל דֶּרֶךְ לֹא תֵט אֶלָּא עַל יָמִין וּשְׂמֹאל מִדֶּרֶךְ הַמְּלָכִים הַמְּשֻׁלָּשׁ וְכֵן הַמְּרֻבָּע : (ג) לִשְׁמֹר . הוֹסִי"ו הַחִבּוּר

פירוש ע"ט

(כד) הָסֵר מִמְּךָ עִקְּשׁוּת פֶּה טוּא אַף פּוּן דִּיר רָאם פַּאר קְרִימוּנְג פּוּן דֶּעם מוֹל בְּלוּמֶר טוּא גִיט אַז אַיִן זַאהְ וָום לַיִיט זָאלֶן שְׁפֶּעטֶן פּוּן דִּיר וּלְוזות שְׂפָתַיִם הַרְחֵק מִמֶּךָּ אוּג דָם פַּר קְרִימוּנְג פּוּן דִי לְעפְצֶען דֶּר נַיִיעֶר פּוּן דִּיר : (כה) עֵינֶיךָ לְנֹכַח יַבִּיטוּ דַיִיגֶע אוּגֶן זָאלֶן קוּקֶן צוּ דֶעכְט פַּארְטִיקַיִיט וְעַפְעַפֶּיךָ יִישְׁרוּ נֶגְדֶּךָ אוּג דַיִיגֶע בְּרֶעמֶען זָאלֶן קוּקֶן צוּ דֶעכְט פַּארְטִיג מַאכֶּן דַיין וּועג אַנְטְקֶעגֶן דִּיר : (כו) פַּלֵּס מַעְגַּל רַגְלֶךָ וְעג שְׁטֶעג פּוּן דַיִיגֶע פִּים דַּרְיְינִי דֶעם שְׁאדִין וָאם דוּא הָאסְט דּוּרְךְ אַיִן מְצָוָה זָאלְסְט וְעגֶן אַנְטְקֶעגֶן דֶעם עוֹלָם הַבָּא וָום מֶעֶן וּועט דִיר גֶעבֶּן פַּר דֶּר מְצָוָה אוּג אוֹךְ דֶעם רֶוַח וָום דוּ הָאסְט דּוּרְךְ אֵין עֲבֵירָה וֶיעֶג אַנְטְקֶעגֶן דֶעם עוֹנֶשׁ פּוּן עוֹלָם הַבָּא וָום מֶעֶן וּועט דִיר שְׁטֶרָאפֶן פַּר דֶּר עֲבֵירָה אוּג אַז דוּא וּועסְט אַז מַאן זָאל דִּרְכְּךָ יְכוֹנוּ וְכָל דְּרָכֶיךָ יִכּוֹנוּ וְעלֶען אַלֶע דַיִיגֶע וְעגֶען זַיין אָן גֶיבְּרִיים אוּג רֶעכְט פַּארְטִיג : (כז) אַל תֵּט יָמִין וּשְׂמֹאל דוּא זָאלְסְט גִיט אַוועק גֶיין אוֹף דֶּר רֶעכְטֶער זַיִיט אֲדֶער אוֹף דֶּר לִינְקֶער זַיִיט פּוּן דֶעם גוּטֶן גֶיווֹיכְט הָסֵר רַגְלְךָ מֵרָע טוּא אַף דַיִיגֶע פִּים פּוּן בֶּייזֶן :

ה (א) בְּנִי לְחָכְמָתִי הַקְשִׁיבָה כַּיין זוּן פַּאר גֶעם צוּ מַיין חָכְמָה אוּג צוּא מַיין פַּאר שְׁטַאנְד גִיב דַיִיגֶע אוֹזְרִין : (ב) לִשְׁמוֹר מוּסָרוֹת דוּ זָאלְסְט הִיטֶן דִי גוּטֶע מַחֲשָׁבוֹת וְדַיגֶע שְׂפָתֶיךָ יִצְּרוּ אוּג דָם וויסֶן שָׁאפְט פּוּן

בְּתַרְעִיתָא וְדַעְתָּא שְׁפָתָיךְ יְנִצְרוּ: ג כִּי נָפֶת
שְׁפָוָתָךְ נְגִמְרָן: ג מְטַל
דְּכַבְרִיתָא מְנַטְּפָן
שְׁפָוָתָא דְּנוּכְרִיתָא
וּשְׁעִיעַ מִן מִשְׁחָא חִכָּהּ:
ד וְאַחֲרִיתָהּ מְרִירָא הֵיךְ
גִּירָא חֲרִיפָא מִן סַיְפָא
דְּתָרֵין פּוּמִין: ה רַגְלָהּ
נָחֲתָן לְמוֹתָא שְׁיוֹל
הֲלָכְתָהָא מְסַמָּכָן:
ו בְּאָרְחָא דְּחַיֵּי לָא

מְזִמּוֹת וְדַעַת שְׂפָתֶיךָ יִנְצֹרוּ: ג כִּי נֹפֶת
תִּטֹּפְנָה שִׂפְתֵי זָרָה וְחָלָק מִשֶּׁמֶן חִכָּהּ:
ד וְאַחֲרִיתָהּ מָרָה כַּלַּעֲנָה חַדָּה כְּחֶרֶב
פִּיּוֹת: ה רַגְלֶיהָ יֹרְדוֹת מָוֶת שְׁאוֹל
צְעָדֶיהָ יִתְמֹכוּ: ו אֹרַח חַיִּים פֶּן תְּפַלָּס

ת"א תרח חייס . מ"קט עקיבה בעיר עט : (פלח טו) : נעמ

רש"י

ושמאול . מן המשקל הטוב :

ה (ג) כי נופת תטופנה . לשון מתיקה : שפתי זרה . לפיקורסית : וחלק משמן חכה . לשון חיך : (ה) יתמוכו . לשון קורבה : (ו) ארח חיים פן תפלס . כך דרשוהו חכמים שלפעמ הקב"ה מתן שכרן של מצות ולא פירשן כדי שלא ירהה אדם מצוה שמתן שכרה מרובה

אבן עזרא

המזימות בלבך : ינצורו . בשמק הלשון : (ה) רגליה . יורדות למות ולשאול יורדות לעדיה אשר יתמכוה : (ו) תי"ו תפלס ותי"ו תדע לנוכח המוזהר והוא בני לחכמתי הקשיבה. נשו מעגלותיה חסר וכן הוא נשו רגליו מעגלותיה לו המעגלות הם ימושו על דרך משל כאילו הם נשות ומניעות הדרה ופי' רחשון נכון וכן הפי' ארח חתעים בו חיים תולי תפלס ותכחרהו נשו מעגלותיה והטעם הורדתיה לשחול פתחום ולא תרגיש לאחה עד דדתיה שמא תופר אחה ותפלס

רלב"ג

תניד המשל בלשון הדבריה כשכותיו ובדבריו ומשכיל לויסיף על זה כי נופת תטופנה שפתי אשה זרה והוא הכח השלישי : (ג) תטופנה. דבר ישמח שהוא מתוק בטעם ומכה אחר בו חטעם הדבריה ישמח היותו ערב אלך ומלך יותר משמן : (ד) ואחריתה מרה כלענה . ואחריתה מעלת אחה כמו הלעגה ומזה ומוחכת כמו חרב בעל פיות שחותך ומשחית מכל לדדיו : (ה) רגליה . יוכדות אל מות והמשחה ומעדיה הם תומכים ומחזיקים המות כ"ל שהם מוציאים להניח המות באותן שלפעמ יהי המות ומחזיקים אותה על החיים : (ו) פתח תחיים פן תפלס . הלא חתשמח שיהיה חקוה שחשבת אלה כלומר פן חיים ותיכר אלו הכח כלומר שהוא כי משלוחיה עמו וכבר מדרך החיים ולא תוכל לדעת אותן והכה אמר זה לפי שכמדמה חע"פ שהוא עוזר עזר מה אל הכשל כמו שהתבאר במקומו הנה צריכו יעשה מאד בעמיקות המחשבה והתבונה והטעות ביקרה ממנו בדברים הגדולים והחתלות יהיה סבה להרחיק האדם מאד משלימותו ולהתיר לו לעזוב החכמה ולהתעצל בחלוות ולזאת הסבה יביאנו מאד להרחיק מן שזכר וזה מבואר במעט עיון למעיין כזה הספר כי הכריעו בו הם למי שנשלם בפילוסופיה ורצה הכריעו בספר מ"י ותספר שימוש כלשה זה אל הענין המחשוב ויקבוב העיון אל מ"ש

מצודת דוד

את המחשבות ושפתיך ינצרו לדבר דעת : (ג) כי נופת . כ"ל מאוד לריך לשיות נזהר לבל יפותה כי ממדי הזונה המה עריבים ומתוקים כנופת לופים והמה חלקים יותר משמן והוא גם למשל על המיעוט : (ד) ואחריתה . אבל אחריה הפחוי מהם לגמרי וממית הנפשים כחרב שיש בו שני חדודים מזה ומזה : (ה) רגליה . כ"ל דרך רגלי הפחוי מביא המיתה : יתמוכו . חומכים ומחזיקים את המשל שיהיה הפחוי נופל בה : (ו) ארח חיים . רולה לומר הכמת החורה : פן תפלס . פן תייסר לה להחמות אלים : נעו . דמ לך כי

מצודת ציון

ה (ג) נופת . ענין הזלה והמכה וכן ונופף לופים (תהלים י"ט) ומהסר מלת לופים והוא מובן מעלמו שכ"ל להזלת מלות הדבש : תטופנה . חזר מיתין : חכה . רולה לומר מאחרית הפלח כנגיעת הלשון כמיך : (ד) כלענה . שם עשב מר : (ה) צעדיה . ענין פסיעות והנך : (ו) תפלס . תייסר : נעו . מל' נע וד' : מעגלותיה .

פירוש ע"ט

דָּעֶר הוֹרָה וְאֶלֶן דַּיינֶע לֶעפְּצִין הִיטֶען: (ג) כִּי נוֹפֶת
תִּטּוֹפְנָה דָּעֶן זִינְקֶריט טוּען טְרִיפִין דִּי לֶעפְּצִין פוּן דֶּר
אִשָּׁה זָרָה רָם כְּיינְט עֶר דִּי מְסִיתִים צוּם בַּיישְׁלָף וְחֶלְק
מִשֶּׁמֶן חִכָּהּ אוּנ עֶם אִיז גְלַאטֶר פוּן בּוּמִיל אִיר גוּמֶען:
(ד) וְאַחֲרִיתָהּ מָרָה כַּלַּעֲנָה אֲבֶּער אִיר סוֹף אִיז בִּיטֶער וִוִי
וְוָערְמִיס רָאטֶ אִיז אֵין מִין בִּישְׁטֶערְע גְרָאז חַדָּה כְּחֶרֶב
פִּיּוֹת זַיא אִיז שַׁארְף אַזוֹ וִוִי אֵין שְׁווֶערְד מִיט צְווַיי
שַׁארְפֶען: (ה) רַגְלֶיהָ יוֹרְדוֹת מָוֶת אִירֶע פִּים נִידֶערֶען
צוּם טוֹט שְׁאוֹל צְעֶרֶיהָ יִתְמֹכוּ אֵין דֶם גְרוּב טוּען אִירֶע
טְרִיט אֶן גֶעמֶען אוּנ גִיעֶהֶען בְּלוֹטֶר דִי וֶוגֶ גַייען
צוּ אִיר נִידֶערֶען צוּם טוֹט אוּנ פַאלֶען אֲרַיין אִין דֶעם
גְרוּב פוּן גֵיהֶנֹם: (ו) אֹרַח חַיִּים פֶּן תְּפַלֵּס נָאט הָאט
גִימַאכְט טַאטֶער וְוֶעסְטוּ בֶּעטְשְׁט וְוִיעֶן דֶעם וְוֶעג
פִּין לֶעבֶּן בְּלוֹטֶר דִיא מִצְוֹת פוּן דֶּער הוֹרָה וְוֶעלְכֶע מְצוָה עֶם הָאט אִיין גְרוֹסֶן שָׂכָר וְוֶעסְטוּ זִי קֶאן אוּנ

משלי ה

(ו) אֹרַח חַיִּים פֶּן תְּפַלֵּס וגו' . שְׁלֹבֶת הַמָּלֵךְ הָאם נְיזָאנֶט
פָאטֶער וְוֶעסְטוּ וְוֶעלֶין וְוֶעטֶין דִיא מִצוֹת וְוֶעלְכֶעם אִיז
בֶּעטֶער . זָאלְסְטוּ נִים וְוֶעטֶין וְוֶארֶען דִי וֶועסֶם נִים וְוִיסֶען וְוֶעלְכֶע
כִּיזָה אִיז בֶּעטֶער . דֶער עִנְין אִיז לָמָשָׁל אַיינֶער הָאט עָנְהָאט
אַ בּוּים נָארְטֶין טִים פִיל פְּערְשִׁידֶענֶע בּוּיטֶער הָאט עֶר נִידוּנֶענֶן
אַרְבֶּעטֶער וֶיי וֶאלֶין אַרְבֶּעטֶין בַּייא דִיא בּוּיטֶער . אַבֶּער אִיז
הָאבֶּן דִי מֶעטְשֶׁטֶין גֶעאַרְבֶּעט . אַיינֶער הָאט נָאכְגֶעאַרְבֶּעט בַּיי אַיין
אַנְדֶער בּוּים . אוּנ אַווֹי הָאט יֶעדֶער אַרְבֶּעטֶער נָאכְגֶעאַרְבֶּעט בַּייא
אַיין אַנְדֶער בּוּים . עֶם אִיז עֶקְסְטֶין פַאר נָאכְט הָאט דֶער בַּעל
הַבַּיִת נָערוּפֶען דִיא אַרְבֶּעטֶער אוּנ הָאט נָעפְּרָאגְט יֶעדֶער
אַרְבֶּעטֶער בַּאזוּנדֶער . בַּיי וֶיעלְכֶן בּוּים הָאסְטוּ נָעאַרְבֶּעט . הָם
דֶער אַרְבֶּעטֶער נִיינְט נָעזָאגְט . בַּיי אַוֶיינֶן בּוּים . קוּמְט דִיר אַיין
רוּבֶּל . דֶעם אַנְדֶערֶן הָם עֶר נִיאַרְבֶּעטְ בַּיי וֶועלְכֶן בּוּים הָאסְטוּ
נָעאַרְבֶּעט . הָאם עֶר נִיזָאגְט בַּייא אַיין מַיינֶטְל בּוּים . קוּמְט דִיר
פִּינְף אוּנ זִיבֶּעצִיג קַאפֶּקֶים . בַּיי אַ וִיין שְׁפָּאק קוּמְט זֶכְצִיג

נָעוּ מַעְגְּלֹתֶיהָ לֹא תֵדָע׃ | ו וְעַתָּה בָנִים
שִׁמְעוּ־לִי וְאַל־תָּסוּרוּ מֵאִמְרֵי־פִי׃
ח הַרְחֵק מֵעָלֶיהָ דַּרְכֶּךָ וְאַל־תִּקְרַב אֶל־
פֶּתַח בֵּיתָהּ׃ ט פֶּן־תִּתֵּן לַאֲחֵרִים הוֹדֶךָ
וּשְׁנֹתֶךָ לְאַכְזָרִי׃ י פֶּן־יִשְׂבְּעוּ זָרִים כֹּחֶךָ
וַעֲצָבֶיךָ בְּבֵית נָכְרִי׃ יא וְנָהַמְתָּ

באחריתך

ת"א

דְּבָא מְטַלְטְלִין
שְׁבִילָהָא וְלָא יְדָעָה׃
ו וְהָשְׁתָּא בְנַיָּא שְׁמָעוּן
לִי וְלָא תְסְטוֹן מִן מֵימְרֵי
דְּפוּמִי׃ ח אַרְחֵק טַעֲוָה
אָרְחָךְ וְלָא תְקָרֵב
לְתַרְעָא דְבֵיתָהּ׃ ט דִּלְמָא
תִתֵּן לְאָחֳרָנֵי חֵילָךְ
וּשְׁנָיָךְ לְנוּכְרָאִין׃ י דִּלְמָא
נִשְׂבְּעוּן נוּכְרָאֵי חֵילָךְ
וְעוֹבָדָךְ הֲוֵי לְבֵיתָא
דְאָחֳרִינֵי׃ יא וְתִגְהוֹם

רש"י

לאל תאחז זרה לומר מיזו לעשות זו לו זו בי מעגלות הזונה נעו לבלול ולא תדע להזהר עד אחר הטוב ותפול׃ (ט) פן התן לאחרים הודך. כן תפנה לכך לתלמיד חכמים לתת להם תפארת הודך ושנותיך לאכזרי.

מנחה שי

הלך לפי: (ו) יען. מלמד כי [illegible] שעונים: (ז) ועתה. מקום הספיקים במילו ומיסוד יוד מחר תי"ו וכן בית"ו מחר מ"ן: (י) וגמלת. במקלת ספרים כ"י הוס"ו בגימ"ל והומלים

רל"ב"ג

לכאמור מזמות ודעת וגו' שמוש יתירכיהו לזהיר תמיד בהשמר ובהצנר לחופן שתעורב בו כל קן עד בלוף יפוחה בשבתי וכם שמפתח המשך כל המלות אחר יגיע מסם שהוא שזכר והנה זה הציווי הכבי חיוב הנקון יותר׃ (ח) הרחק מעליה דרכך. בהחק דרכך מעל בחבה הזהר בקרם וכבה ואל תקרב אל פתח בייתה כ"ל בלא תעבך אל פתח בייתה הזהר׃ (ט) פן תתן לאחרים הודך. פן תתן כהוד הנקון לך לקנות בהבלימות לאחרים ולא יהיה לך תועלת בו אבל יהיה בו בהתעלות עבעות תחבולות להבית התחות. ושנותיך שיהיו בחעלל בהם לנקות קנין הבלמות אחר הוא אריך תתן אל זה הכח האחזרי בשבחיך בהזהירות וישבעו הכחות הזרים לאחם כמה בחוץ אחר כחך ושנותיך ויגיעך יהיה בבית נכרי כ"ל בחבית הנכרי לא בחבית הנקון הבלמות האמתי ישבעו הכחות הזרים לאחם ממנו ויגיעו כל כחו ויגיעו יהיה בעצמותיהם ובמלאת התחבולות לא ישיגו מבוקשם׃ (יא) ונהמת. והיה בסוף בלות בפרך בעת בוקשם לו הוזק ותחמון:

מצודת ציון

דרכיה׃ (ו) ישראך. כי הוא לשון על הבשר כמו שם יכין שמך לעמו (תהלים ע"ח) וכפל דבריו בבמות נרדפים כמו לתודע שפך דמיון הבהמה כי לא קדוש הוא לה כלל זה׃ (ז) ועתה. עושבי למעלה לומר מוסיף ובמשתם בעם הוה אחי הזהיריכי בדברים חלקה עם כי חייתי מביא לו לזהר אחם בני אל אי שמעו לי וגו׳ כי לא משלמת הבריות אחי מזהיר על כל פלה׃ (ח) הרחק. מן הדרך המעוה׃ (ט) פן תתן. פירוש הכתוב פן תתן בשנותיך לאכזרים כי יהיה עקר ממך ותכתן לאחרים ותעוה בקלי שיעורך ויהיו אחרים עושר מחמת זה שהיה בה בלי עיכוב כל ימי חייך׃ (י) פן ישבעו זרים. הזרים ממך אחים לחוים לזכרך כי שבעו מוקן וזה השיכר הבא עכח ומחממת וכן כשחם כתוב לחלן (משלי כ"ג) ועצבך. שעובי אחך בעלמן ויגיעה וכפל

משלי חכמים

לְאָפְקָעָה. אוֹי לְאוֹ דְּיַר בַּעַל חַבִּית בְּצַפְלָא פַּאר וְעָבֵר בּוּם אֵין אַכְּדֵר נְקָה. דְּיָא אַרְבְּשָׁפֶּר הָאבֶן זִיךְ נְעָקְרִיכְט בִּים דֶּם בַּעַל הַבַּיִת. פַּאר וְוָאם הָאבְּט אוֹנְז נִיט נְיוּאנְם בְּרֵישֶׁר וְוִיא פֵּיל דוּ צְאהְסֶם פַּאר וְיְדֵעֶר בּוּם. וְוָאלְשֶׁן מִיר נְעֶאַרְבֶּעם אֲבֶּר בִּי דְּיָא בּוּכְשֶׁר וְוָאם דּוּא צָאלְטֶם פֵּישֶׁר וְוָאלְשֶׁן מִיר אֲבֶּר נְבֶּיךְ פְּאדְּיכְט. וְוָאם דֶּר בַּעַל הַבַּיִת נִיזְאנְט צוּ דְּיָא אַרְבֶּעטֶער וַיילְ אִיךְ הָאבֶּ נְעוּוּאהְם פּוּ אִיר אֲבֶּר וְוִיא אַרְבֶּעטֶן בִּיי דְּיָא שַׁיינֶע בּוּכְשֶׁר אוּ דִּי וְוָאלְשֶׁלֶּע בּוּכְשֶׁר וְוִילְן בֶּלֶייבֶן נִיט בְּעאַרְבֶּעם דְּרֶכְשֶׁר הָאבֶּ אִיךְ אֵיךְ נִיט נְיוּאלְט זָאגְן וְוִילְבֶּער בּוּכְם אִיז דֶּער שַׁיינֶער אוּ וְוִילְבֶּער אִיז דֶּער וְוָאלְוּטֶעלֶער. אִיר וְוִיט בֶּיינֶען זָא פַּאר אֲבֶּר בּוּכְשֶׁר צָאל אִיךְ נְבֶּיךְ וְוָאם אִיר אַרְבֶּעטֶן אֲבֶּר בּוּכְשֶׁר נֶבֶּיךְ. אִוֹי לְאוֹ דְּיַר וְוָאם הָאבְּט נְיוּאנְם הָקבֶּ"ה אִיךְ הָאבֶּ כְּצוֹת וָאוּ אִיךְ הָאבֶּ פַּאר וִיי מֶיינֶער. אוּ כְּצוֹת וָאם אִיךְ צָאל פַּר וִיי וָאלְוּוִיל. אַז אִיךְ וְוִיל נְאנְן דֶּם שַׁבָּר פּוּן וְיְדֵעֶר מְצוֹה. וְוִיט וְיְדֵעֶר וִיר פַּאן דְּיָא מֶיינֶעֶר מְצוֹה. אוּ דְּיָא וָאלְוּוִילֶע מְצוֹת נִיט פֶּרְן נִיט פַּאן. דֶּרְבֶּיר הָאם הָקבֶּ"ה נִיט נְיוּאנְט דֶּם שַׁבָּר פּוּן דְּיָא מְצוֹה. וְוִיט מִין וְיִם וְוִיסֶן נְיוּלְבֶּע כְּצוֹה אִיז מֶיינֶער אוּ וָאלְוּוִיל וְוִיט פֶּרְן פַּאן אֲבֶּ מְצוֹת נָאךְ הָאם הָקבֶּ"ה נִיבְּאן עֶר הָאם נִישְׁרִיבֶּן אִין דְּיָא הוֹרָה

כְּלוֹמַר דַּיִן רַיְכְּקִיים וְיִם דּוּ בִּיסְט דְּרִיבֶּר טְרוּעֲרִיג גְיוּוֹעֶן אוּ הָאסְט דִּיךְ גִימִיהְט דְּאם וְוָעסְט בְּרוּמֶן אִין דַּיִן סוֹף בְּסוֹת בְּשֶׁרֶךְ פֶּרְעַמְדֶּן הוּז: (א) וְנָהַמְתָּ בְאַחֲרִיתֶךָ אוּ דָּאר סוֹף וְוָעסְט

ושארך

בְּסוּפֵךְ יֵבֹה רִיגְמַר בְּשָׁרָךְ וּגְוִיָּתֵךְ: יב וְתֵימַר הֵיכְנָא סְנֵית מַרְדוּתָא וּמַכְסָנוּתָא אַשְׁלֵי לִבִּי: יג וְלָא שְׁמָעִית קָלָא דְמָרְוָתִי וּלְמַלְפָנֵי לָא צְלִית אֻדְנִי: יד כְּמִעַט הֲוֵיתִי בְּכָל בִּישִׁין בְּגוֹ כְּנִשְׁתָּא וְעִדְתָּא: טו אֶשְׁתֵּי מַיָּא מִן גּוּבְךָ וּרְבָיָא מִן בֵּירָךְ: טז יִשְׁפְּעוּן מַעְיְנָךְ לְבָרָא וּבְפָתְיֵי

בְּאַחֲרִיתֵךְ בְּכָלוֹת בְּשָׂרֵךְ וּשְׁאֵרֵךְ: יב וְאָמַרְתָּ אֵיךְ שָׂנֵאתִי מוּסָר וְתוֹכַחַת נָאַץ לִבִּי: יג וְלֹא־שָׁמַעְתִּי בְּקוֹל מוֹרַי וְלַמְלַמְּדַי לֹא־הִטֵּיתִי אָזְנִי: יד כְּמְעַט הָיִיתִי בְּכָל־רָע בְּתוֹךְ קָהָל וְעֵדָה: טו שְׁתֵה־מַיִם מִבּוֹרֶךָ וְנֹזְלִים מִתּוֹךְ בְּאֵרֶךָ: טז יָפוּצוּ מַעְיָנֹתֶיךָ חוּצָה

תרגום יונתן בן עוזיאל

כחריתיך: (יד) כמעט הייתי בכל רעה. כקפט כיש וכן ניהכם (כלומר כמכיל דכר מועט הייתי עכשיו כל רע בלא כמעתי לקול מורי מחלו שמועתי להם לא ישרע כי כך. מדרי יוסף קר"ח): (טו) שתה מים מבורך. מכור

ברחובות

סגתן לך הקב"ה לתלמיך היה תורת משה. מים מכוסים: ונוזלים מתוך בארך. מים חיים. כלומר התלה כמים מכוסים ולכסוף מעכשן הם יהולכן: (טז) יפוצו מעיונותיך חוצה

רש"י

אבן עזרא

(יד) כמעט. שרה. כמו אמה מן המעדים כמעט אחבא עוד מעט מן הנראה. הייתי תחת אחי. פ"פ כמעט שהוחיל ויעבור יפ"ר לא עבירתי כן אלא הייתי בכל רע: (טו) מבורך. מקוה מים: בארך. ניכא מים פירוש מירדפך כחכמתו ולא כזולתה: (טז) יפוצו. פי' יזלו מימי כחרך עד שיפוצו מעיונותיך אל

בינה שי

כמן הוא נ"א ממש כחילופים אלמו כן הוא נ"א: בכלות. בפי"ת והה כ"ף בכלות כהי (כחלים ש"ו והחיתון ון ת"ך חד ב"ף וחד כ"ף ועיין עם כן במכוונת תהלים ע"ח במ"ג: (יב) ותאמת. פי"ו בעגמת ובעצם מיובב: (יג) ולא בשמעתי. פי"ו בעגת פס"ם: (טו) ונוזלים. כתרגום מהוזיקים מסר ותו"ו מחר ות"ן: (טז) יפוצו. כפל ספרים יפוצו הוא"ו כוחך:

רלב"ג

(יב) ונאמרת איך כשנאתי מוסר. התוכחה ומשם נכוי תוכחת התוכחה: (יג) ולא בשמעתי בקול מורי. כמו שהיתה חלו התכונה ולא הטיתי אזני למדברי: (יד) כמעט הייתי בכל רע בתוך וגו'. אלא שיהיו שם מעט לעולם בשכחי מוסר חו יהיה הכלון שזה כמעט בהייתי מעכו זה בכל רע ולזה בתוך קהל ועדה שיפסרסם זה לפוקם וידעו כשעתי. כתחכתם מאד מזאת התכונה הזאת ולא תחן לה בכלב לה כתוך שם מבורך והוא הבכל הטוב ממנו וניבעים מים ממיר לא ימצאו בבתוקר מהם המים המולשים מהיר כתוכך ו"ש ויש בכל מבר ממנו. ולמפסר בהמרו מחם מים מהר מים שהיה כתחילה ממר זה לשורות הדמיונות ובכיות המיוחס בשמם שקנאו התקדמות התלכנות עם התפעות כי מהו התענין כלכתוב ממנו שכתות לך ישמרו בהכלוכתו קניתי לחזר עד בחשבה כיקנאי כולם וכמו כשמרו ונוזלים מתוך בתוכך לא בכבל שיוסמנו ממנו המיוחלות וזה שהמיוחו נמהר מים חיים ומהר ביניים לך בכלוחות כעיון יפולו מעיונותיך חולה להמשיכם מהם לנולתך יפולו מהם שלגי מים בהמיוחות הבר ישלחו בם המכוים כיום לנחר לוחם מתוכך הנפשות כי עם זה הענין נלכתך מחרי עתי לחו מלה עתנו לעיניים לוחנו הוא יתוסר כנשתוכך זו הוא חנו המחיוחה יהיו לך לבדך ולח נרים אחך בתוכך עם שרים הענין נלכתך מחר עתי אחה הזה כי זו הענין יעיכך לחמרים לך יגיעך ושמלך בתוכתו ובכנות התנוי יהיו לך לבדך כ"ל אחה נבדך מחלכל ערים כמו שתקנה מזה מהחיים הלחיהם והשלכים בתלנות הבעדות זמו שבחרנו בהחבון מספר מ"י ולח"ן זה שותר מ"ם יפולו מעיונותיך חולה כי בעמלו הוא יחלכל ערים הוא לבדו וכם יקנו מלקם בעמלו בעמנו

מצודת דוד

הדבר בחלות בגוף: (יא) באחריתיך. בחחרית ימיך בימי הזיקה כגוף כעת יכלה כשרך ולא תוכיש מלחת נפש: (יג) נאץ לבי. חמס כבי יכלה כשרך ולא תוכיש מלחת נפש: (יג) כעתים הייתי. כעתים הלמה קטנה כמישור היותר מעט הייתי אחר כל רע בתוך קהל רב ועדה גדולה כפרסום רב: (טו) שתה מים. ר"ל תשתה בהתקון ולא כזוח: ונוזלים וגו'. כפל הדבר כמלות זוחות: (טז) יפוצו. לח יפולו מעיונותיך חולה עד כי

מצודת ציון

(כיכלו ר"ת): (יב) נאץ. מוכלכל היה על הכוונן וכן נאלו כל תוכחתי: (עיין ח'): (יג) מורי. מלמדי הוראה ודעת: (טו) ונוזלים. ענין נשיאה: באחך. כלשון המקרא: (טז) יפוצו. לח יפולו מעיונותיך חולה עד כי

פרוש ע"ט

וְשֵׁאֵרֵךְ וְתֹעֶם פֶּר לָעֶגְרֵת וְעֵרִין דִּין פְּלִיש אוֹג דִּיִּן לַיִּם: (יב) וְאָמַרְתָּ אֵיךְ שָׂנֵאתִי כִּיסֵר אוֹג דּוּא וְעֹקֶם זָאֹגֶן וְוִיא הָאב אֵיךְ פַּיִינְט גִּיהַאט שְׁטְרָאף וְתוֹכַחַת זָאֹן לִבִּי אוֹג שְׁטְרָאפוּנְג הָטְרָ צֶעְרִינְט מַיִן הָאֹרֶץ: (יג) וְלֹא שָׁמַעְתִּי אוֹג אֵיךְ הָאב נִיט צוּ גֶהָעֹרְט אִין דָּעם קוֹל פוּן מַיִינֶע לֶעְרֶעֹר וְלִמְלַמְּדַי אוֹג צוּא מַיִינֶע לֶעְרֶעֹר הָאב אִיךְ נִיט גִּינִיגְט מַיִינֶע אוֹעֶרֶן: (יד) כִּמְעַט הָיִיתִי נָאר אִיבֶּעֹר אִין קְלֵיינֶע זָאךְ וָואס אִיךְ הָאב מַיִינֶע לֶעְרֶעֹר נִיט צוּ גִיהַיְרְט בֵּין אִיךְ הַיִּנְט אִין אַלֶּעם בֵּייזִין פּוּן דֶּעם גִּיהָנֹם בְּתוֹךְ קְהִלּוֹתָה צְווִישֶׁן דֶּעם אִין זַאמְלוּנְג פּוּן דִּי רְשָׁעִים: (טו) דְּרוֹם זָאג אִיךְ דִּיר שְׁתֵּה מַיִם מִבּוּדֶךְ טְרִינְק וָואסֶער פּוּן דַּיִין גְּרוּב וּם נָאט הָאט דִּיר גִּיגֶעבֶּן רָאם אִיז דִּי תּוֹרָה וְנוֹזְלִים מִתּוֹךְ בְּאֵרֶךְ אוֹג רִיגֶעדְרִינְג אוֹג קְוֶוועלְנְדִּרִינְג וָואסֶער טְרִינְק פּוּן דַּיִין בְּרוּנֶען: (טז) יָפוּצוּ מַעְיְנֹתֶיךָ

חיצה

בְּרָחֲבוֹת פַּלְגֵי־מָיִם׃ יז יִהְיוּ־לְךָ לְבַדֶּךָ
וְאֵין לְזָרִים אִתָּךְ׃ יח יְהִי־מְקוֹרְךָ בָרוּךְ
וּשְׂמַח מֵאֵשֶׁת נְעוּרֶיךָ׃ יט אַיֶּלֶת
אֲהָבִים וְיַעֲלַת־חֵן דַּדֶּיהָ יְרַוֻּךָ בְכָל־
עֵת בְּאַהֲבָתָהּ תִּשְׁגֶּה תָמִיד׃ כ וְלָמָּה
תִשְׁגֶּה בְנִי בְזָרָה וּתְחַבֵּק חֵק נָכְרִיָּה׃
כא כִּי נֹכַח | עֵינֵי יְהוָה דַּרְכֵי־אִישׁ וְכָל־

טַיָּפֵי דַּמָּיָא׃ יז יְהֵוֹן לָךְ
לְחוֹדָךְ וְנוּכְרָאֵי לָא
נְשַׁתַּתְּפוּן עִמָּךְ׃ יח יְהֵוֵי
מַבּוּעָךְ בְּרִיךְ וְחֶדֵי
מִן אִתַּת טַלְיוּתָךְ׃
יט אַיַּלְתָּא דְּרַחֲמוּתָא
וְרִיצְתָּא דְּחִסְדָּא
תַּדְּנָא אַלֶּף בְּכָל זִמְנָא
וּבְרַחֲמוֹתָהּ תְּגָרֵם
תְּדִירָא׃ כ וּלְמָא תִשְׁתַּגַּע
בְּרִי בְּגוּכְרֵיְתָא אוֹף לָא
תְחַבֵּק עוּבְאָ(ע"ית)חוּבָא
דְּאָחֳרָיְתָא׃ כא מְטוּל
דְּקֳדָם עֵינֵי יְיָ׳ אֲלָהָא אֲנוּן
אָרְחָתַי ה ר ג ב ר א

ת"א יהי מקורך.יצמח בר מינך׳ כב (בראשית ד) מגיה עלך׳: לילת אהבים. צביונין דר בשובבים.(בראשית יט): טפי דמיא. יז (ישעיה ח) ולא בדרך העם הזה: יהיו לך לבדך. לא יהא לך שותף בהון ולא בזכות אבות: ויעלת חן. צביה דחנניא: דדיה. לשון שדים: ירווך. יהון משבעין לך: בכל עת. בכל זמן: תשגה תמיד. תהי שביק ליה: ולמה תשגה. לא יאות: בני. בר קיים: בזרה. בנכריה: ותחבק חק נכריה. ותנסב ברת עממין: נכח עיני. קדם עיני: ה' דרכי איש. כל עובדוי גלן קדמוי:

רש"י

ותורה הוראות כרכים וזולת לך אין אחר לך: ברחובות. עיר הפוליטי"ה בלע"ז: (יז) יהיו לך לבדך. אתה לבדך תתכבד בהם ולא יהלוק אחר עמך לפי שאמר למעלה פן יכבעו זרים כחך אמר כאן יהיו לך לבדך. ומתוך כך: (יח) יהי מקורך ברוך ושמח מאשת נעוריך. היא התורה שלמדת מנעוריך: (יט) השגה תמיד. רלוי"ה בדברי רבי משה הדרשן תבנה תשוקת תמיד והוא לשון מנחה שי

(יח) מקורך כרוך. בכ"מ לפה: (יט) ויעלת חן. הוא"ו נוספת: (כא) וכל מעגלותיו. הוא"ו נוספת:

אהבים. שהוא חומכה והיא מעלת הן בציניו: (כ) השגה. תחבב בשוגה אם · תתעסק בתכונה וכ"ש בזולתה וזהו בלמרו בלמדתו למרו כי המרכה בלמדת אמתו ומשיח עמה תמיד יותר מדאי הוא שוגה כי מהבת המשה תסיר

ביאור הדברים

כמה שהציונו ממנו מהמכמה והסבולה: (יח) יהי. המקום שתלמה ממנו כלומר כי הנשים הנוכריות ממנו תמיד לא יזכו וכם סמוכים בתקח מתוך בתך והוא הכלל הפועל ומשמ וגו' אשר ממלא לך מהמוחזקות בדלות דומם מה שתעזר בו לדעת ההקדמות הרחמו: ות המוכיחים חל הדלות הזה: (יט) חלת החביב. מחוב שתתהבך תרון למלות תפלך במדות המלות או תלמה. וזה שהיא למדת המלות חלת לעלות החביבים שדרשת שתעשה דומם שתחקור בו והיא כמו שלמה ליתן בקלות למלות מה שיעשה לך ויבא מן ציניך כמה שתלמה לחקור בו מדעים תמיד אלו הנשמות הנוכיות והמלות הדמיונית המעוררות לך בדלות דומם לקנות מהם המושלמות הרחמו בחוכן שתתבהך בכסף הנשם ובתורתו ברחמין מספר מלחמות ס' תמיד התעסק בתכונה עד שתושלם התעשרך בה תהיה שוגה בתכונה העניים לפי בלמ הוכל להעדר מתכונתך ממנה:(ב)ולמה תשגה בני. בשבוטי שתתבהך תתעסק בה"ש הנשים הזרות ותתבהך חוק נכריה:(כא)כי

ביאור המלות

(כח) וכל מעגלותיו תשלם. ר"ל וכל דרכיו שוקל:

מצודת ציון

תמה כמים: (ט) אילת. נקבת האיל: ירווך. ענין בציעה: (כ) תשגה. מלשון משגה ותעה:

מצודת דוד

יבקו כשתות פלגי מים רוצה לומר מזוכה אל כניס אבר יהא שתוש למתוק: (יז) יהיו לך לבדך. הכניס שלמה יהיו שלך לבדך ואתה תתבבד בהם ואין נזרים חלק אתך אבל בני הזהר היטב מיוחדים לך

רלב"ג

(יח) ושמח. הנה הזהיר בזכות הבית ובציניו ואמר מהבחת אשת נעוריך: (יט) אילת אהבים. הנה בציניו הזהיר בשמירת הבית ובציניו: (כ) ולמה תשגה. כלומר הנה הזהיר מהיות הבית בציניו ואמר מהבחת אשת נעוריך: באהבתה תשגה תמיד. כ"ל אף שהבחתה למשגה תחבב אם תמיד תהיה וכמ"ש ז"ל אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו: (כא) כי נכח. כלומר כי הנה הזהיר מהיות הבית בציניו ואמר מהבחת אשת נעוריך כי הנה הזהיר מהיות הבית בציניו מפני שהוא נכח עיני ה' ולכל מיני ה' הנמצאות רוצה לומר שהוא משגיח בהם ומשיבר מעגלותיו של הנמצאות כלם ועל כן ראוי שיהיה הבית בצניעות כלם

פירוש ע"ט

חוצה דייגע קוואל ברחובות ווערין
אוף דער נאם ברחובות אין די נאסען ווערין פון
דיא טייכין וואסר וכלומר עם ווערט דיר ארום גיין
אנוטר שם): (יז) יהיו לך לבדך נאם ווערט זיין צו דיר
אליין דו אליין ווערט מכובד ווערין מיט דעם אוג
צוא די פרעמדע ווערט ניט זיין קיין חלק מיט דיר:
(יח) אוג דרום יהי מקורך ברוך ווערט זיין דיין קוואל
גיבענטשט ושמח מאשת נעוריך אוג פרייא דיך מיט
דיין וויב וום דו האסט פון דיין יוגינט כלומר מיט
דר הורה ווים דו האסט גילערינט אין דיין יוגינט:

מפלס

תרגום

וְכוּלְהוֹן שְׁבִילוֹי גְּלַן קֳדָמוֹי׃ כב חוֹבוֹי דְּרַשִׁיעָא יְתַמְּטִין לֵיהּ וּבְחַבְלֵי דַּחֲטוֹי נִתְפְּכֵד׃ כג הוּא יְמוּת בְּלָא מַדְרוּתָא וּבְסוּגְאֵי דְּשָׁטְיוּתֵיהּ נְטַעֵי׃ א בְּרִי אִין עַרְבְתָּא לְחַבְרָךְ אֲשַׁלֵּימְתָּא לְגוֹכְרָאָה יְדָךְ׃ ב אִתְּצִירְתָּא בְּמֵאמְרָא דְּפוּמָךְ אִתְּאַחַדְתָּא בְּמֵאמְרָא דְּפוּמָךְ׃ ג עֲשֵׂה זֹאת וְאִפְּוֹאוּבְנִי וְהִנָּצֵל כִּי בָאתָ בְכַף־רֵעֶךָ לֵךְ הִתְרַפֵּס

ה״א הוֹא יְמוּת, כְּמַדְּרִין קוֹ: לֹא עֲזָבָה, יָמוּת מִי כ״א קְצַר כ״ב קצ״ב מִקְרֶה שֶׁאֵר כג (דְּבָרִים יג):

רש״י

(כב) עֲוֹנוֹתָיו יִלְכְּדוּנוֹ. כְּמוֹ יִלְכְּדוּהוּ: וּבְחַבְלֵי חַטָּאתוֹ. שֶׁהוּא נִתְפָּס בְּחַבְלֵי עֲוֹנוֹתָיו כְּמוֹ שֶׁתָּלוּי בְּחַבְלִים יִתְמֹךְ. יִתָּלֶה שֶׁהַתָּלוּי נִתְמָךְ בְּחַבְלִים: (כג) הוּא יָמוּת בְּאֵין מוּסָר. כְּשֶׁכְּבָר אֵלּוּ לֹקֶה מִיסֵּר: **ו** (א) **בְּנִי אִם עָרַבְתָּ.** עֲרֵבוּת מִמִּין בְּמִשְׁמָעוֹ פֵּירְשׁוֹ רַבּוֹתֵינוּ: (ג) **לֵךְ הִתְרַפֵּס.** הֵתַר לוֹ פֶּה יד לְמָנוֹ לוֹ מְמוֹנוֹ: **וְרַהֵב רֵעֶךָ.** וְאֵם אֵין לוֹ מְמוֹן עִמְּךָ מְלֵא פִּיהוּ שְׁבָחִים כְּמַאֲמָרֵי פִּיךָ לְפַיֵּס הַרְבֵּה עָלָיו רְעִיּוֹת לְכָבְשׁוֹ מִמֶּנּוּ כְּשֵׁיּוֹם לְךָ. ד״ח כְּנִי אִם עֲרַבְתָּ לְרֵעֶךָ. אַחַר

אבן עזרא

הַחֹטֵא מְעַוֶּתֶת הַכֹּל: (כג) **יָמוּת בְּאֵין מוּסָר.** בְּעָבוּר שֶׁאֵין מְקַבֵּל מוּסָר וּבְעָבוּר רֹב אִוַּלְתּוֹ יִפְגַּע דֶּרֶךְ הַיִּסּוּרִים: **ו** (א) **בְּנִי אִם עָרַבְתָּ.** הַקְשָׁעָה לְזָר בְּכַפֶּיךָ. לְזָר הַמְלֹוֶה בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה אוֹ בְּאֶמְצַע הַשָּׁנָה וְאֵין לוֹ פְּרָעוֹן וְאַתָּה עָרַבְתָּ בּוֹ וְהִתְחַיַּבְתָּ לְשַׁלֵּם אִם לֹא יְשַׁלֵּם הַלֹּוֶה. וְכֵן אִם נָתַתָּ כַּף לְחֹמֶר לְהַלְוֹת לְאַחֵר וְאֵין לוֹ פְּרָעוֹן וְאַתָּה

וְרַהַב רֵעֶיךָ׃ ד אַל־תִּתֵּן שְׁנָה לְעֵינֶיךָ
וְתְנוּמָה לְעַפְעַפֶּיךָ׃ ה הִנָּצֵל כִּצְבִי מִיָּד
וּכְצִפּוֹר מִיַּד יָקוּשׁ׃ ו לֵךְ אֶל־נְמָלָה
עָצֵל רְאֵה דְרָכֶיהָ וַחֲכָם׃ ז אֲשֶׁר אֵין־
לָהּ קָצִין שֹׁטֵר וּמֹשֵׁל׃ ח תָּכִין בַּקַּיִץ
לַחְמָהּ אָגְרָה בַקָּצִיר מַאֲכָלָהּ׃ ט עַד־
מָתַי עָצֵל תִּשְׁכָּב מָתַי תָּקוּם מִשְּׁנָתֶךָ׃

ת"א ל' נמלה . תולין ע"ז שקידה שאר כח שקדים פ"ג פ"ו : בקיץ לחמה . שנהנין : עצל תשכב . פוסק כז :

בְּיַד דְּחַבְרָךְ אֱזֵל גְּרֵם
חֲבִיל חַבְרָךְ׃ ד לָא
תִתֵּן שֵׁנָא לְעֵינָךְ
וְנִימְתָא לְגַבְיְנָךְ׃
ה תְּתַפְּצֵי הֵיךְ טַבְיָא
מִן נְשַׁבָּא וְהֵיךְ צִפְּרָא
מִן פּוּחָא׃ ו אִתְרְמֵי
לִשְׁמִשְׁתָּנָא עַטְלָא חֲמֵי
אֹרְחָתְהוֹן וְאִתְחַכָּם׃
ז דְּלֵית לָהּ חַצְדָּא הֵיךְ
אַף לָא סָרְבָא וְשַׁלִּיטָא׃
ח מְתַקְנָא בְקַיְטָא לַחְמָהּ
וְגָבְשָׁא בְּחַצְדָּא מֵיכְלָהּ׃
ט עַד מָה לְאֵימַת אַנְתְּ
דְמוּךְ אַנְתְּ עַטְלָא

רש"י

שיתפללו עליך לפניו וכן נדרם במדרש תהלים : (ה) הנצל כצבי מיד . מהר והשמע מפי כלבי הנמלט מיד הלוחם : (ו) לך אל נמרה עצל וגו' וחכם . והתבונן :

מנחת שי

ורהב רעיך . כל דעך שכספר מכלי מסר יו"ד לחמר עין מן מזה בסיון מלא והיינו דדרש רבי לקמן ביומא פרק י"ם מם ממון ים לו בידך אחר לו ספסל ליד ומם לאחו לחבירה עליו דעים ופירש רש"י לשון בחמה דקמה כחיב מלא לפי

ירלאימה

אין לה קצין . שיוכיח לאותה ויזהירה ויוליך מידה מם תנזול דבר מחברתה . ותפ"כ : (ח) תכין בקיץ לחמה אגרה בקציר מאכלה . מזונה כל אחת ואחת לימה

אבן עזרא

למרמס : ורהב . פועל שומד והוא סבות דבק עם רעך : (ז) אל התן . אחר התרפסך ותינוק ולא תיכון על שתפרע המוב . אז תנצל כלבי מימלט מיד לחם : (ט) אל נמלה . שהיא מקנטי חרן ותלמוד מחכמתה : (ז) אשר תכין לאחמה : (ע) אחה עלל מתי תקום תעור מנומך :

ביאור הדברים רלכ"ג

(ה) הנצל כצבי מיד . סיד המקום אשר נקשם בו והוא הפח או הרשת ובה שדמיה להם :

וחנמלה ואחה בתלמית הספלות בימם אל רוממותו וזה החופן חמלט מזה העכרות ה"ל בהסכדך מהמבך אחר החאוה ובהיותך נכנע מאד לפני הש"י והשכילך לוממותו ואהכמקותו אל מחעצל בזה לך שוב בו בזריזות ואל מחן ביום לעיניך ולא חנומה לעפעפיך לך מקום חניח בהשגת העיונים וזה מדבק בש"י ויסור הרע ממך : (ה) הנצל כלבי מיד . הגלל בזריזות מרובה ובמהירות כמו שיגלל הכלבי מיד הבא לנקמו בדוב מבולמו וכמו שיגלל הלביר מיד המוקש אשר מקנהו בהיותו עוקב במהירות עוחפוחו עד שלא יפסק קודם יפול המוקש עליו : (ו) לך אל נמלה עצל . אחה הים העגל מלהשחדל בקנין המושלמים בהיות לאל יוכל לעשות לך אל נמלה שהיא בריה קמנה מהבעלי חיים הכלמי אעלי שכל לאח הדברים ובכח לעמד מכמה מזה : (ז) אשר אין לה קצין . ביהיותה אל מה שחעשהו כי אין לה קלין שופר ומושל ושוחנים בהשגחה ובפוסרה : (ח) וכבר חבלה מנמה שהיא מכינה בקין לחמה בהגיעה מהבחינות מחוויה מה שיעלה לה בכל הכלה ושם היא לומנת בקין מאכלה ואחללה מאד מדבריה כזה שנאין כי אחה חעלה שאם היחה חוזה בחומל שנה חעלה בחופן שלא חקבה כל כך הפלים עם כוכד הנשא שאחה בזה עם חעלה מדבריה שהיא לומלת חודו של זרע אבל זה מה שמדברנו מדרגת זרע הזכר כמו שכחוב בספר הלמחים בדרך כלל מלת מבנה"ים הסמוך אחרן וכזה יהיה כשחר מהעדות שגם מחלת מדבריהם שאם יכוחו מים בחודי הכמלים יוליחו מהם הזרע עם בזיבו ואחר כן יבוחו להגיעו לבמהו מהשיעור : (ט) עד מתי . אחה בעלל בעבד ואחבחל מקנין הבלימות מתי חקום מבנחך לעשות מעשיך האמיתים הן לעצמן מבא בזיות ומעט חעומות להיות מהבמנם לא יהין ולא מר כמשפט הש"ם המרון זכרון לבחר חבוחהו הבריה ואמנם מעט להביל

מצודת ציון

מרין דריסה ודמיסה כמו ובלחי נלעגלם דפסכה (ישעיה ז') : ורהב . מרין החזקות כמו יבהבו הנשר בזקן (ישעיה ג') : (ו) נמלה . שם בריה קטנה : (ז) קצין . שר ומושל : (ח) אגרה .

מצודת דוד

לידו ונחמיאת לו : לך החרפם . היה לו למרמס הרגל ר"ל הכנע עלמך לפניו : ורהב רעך . החזק והמשל בעל על עלמך : (ד) אל תחן שנה . ר"ל אל תחעלל בדבר : (ה) הנצל כצבי . חהי להנלל כמהירות לבני הממהר לבכות מיד בלוכדו כי אולי יעזבנו : מיד יקוש . מיד מוקש הפח : (ו) עצל . אחה בעלל לך אל הנמלה וראה מהנהגה ולמד ממנה חכמה : (ז) אשר אין לה קצין . לפכריחה על מעשיה להכין מהלכה לבל חצוול מחבירתה : (ח) תכין . עכ"ז מעלמה בחכמתה חכין לחמה בקין מת חמלט ע"פ הנדה וממנה למוד

פירוש ע"ט

אֵיהֶם עֲרֶב גִּיוּוֹן פַּאר אֵיגֶעם לֵךְ הִתְרַפֵּס גֵיא וֶועֶר
שֶׁטַרוּכְלִין : (ו) לֵךְ אֶל נְמָלָה עָצֵל גֵיא דוּ עָצֵל צוּ דָר
גֵימֶרעטִין אוּנטֶער אִים וּדַבֵּר הֵיךְ אוּנ שְׁטַארְק דַיין מֵילְב׃ רְאֵה דַרְכֶיהָ וְחֶכֶם וֶעֶה אִירֶע וֶועֶגען אוּנ וֶועֶר
חֶבֶר אִיבֶּער דִיר (כְּלוּטֶר וָאלְטֶט אִיהֶם בֶּעטִין עֶר קְלוּג : (ז) אֲשֶׁר אֵין לָהּ קָצִין דֶען עֶם אִיז גִיט פַּר הָאנְדִין
יָאל דִיר מוּחֲל עַיִן : (ד) אַל תִּתֵּן שֵׁנָה לְעֵינֶיךָ דוּ וָאלְטֶט צוּ אִיר אַהָאר אוּנ אַשׁוּטֶר אוּנ אִיין גִיוועלְטִיגֶער וּוֹס
גִיט גֶעבִּין קֵין שְׁלָאף צוּא דַיינֶע אוּגִין אוּנ אֵין וָאל טָאהֶן : (ח) אוּנ פוּן דֶעסְט וֶועגֶן פָּכִין בְּגִין לַחְמָהּ טוּהֶט
דֶרעמְלוּנג צוּ דַיינֶע בְּרֶעמִין : (ה) הִנָּצֵל כִּצְבִי מִיָּד וֶועֶר אִיטְלִיכֶע פוּן זַיי אֵן גֶרַיטִין אוּם זוּמֶער אִיר שְׁפַּיי
גִיךְ נִיצוּל אַזוֹ וִוי אֵיין הִירְש אֲנְטְלוֹיפְט גִיךְ פוּן דֶר אֲרָדָה בְּקָצִיר מַאֲכָלָהּ זִיא וַאמְילְט אֵיין אִין שְׁנִיט אִיר
הָאנְט פוּן דֶעם מֶעֲנְטְשִׁין וְוָאם וִויל אִיהֶם חַאפְּין עֶסְין אַזוֹ טוּא דוּ עָצֵל אוּיךְ : (ט) עַד מָתַי עָצֵל תִּשְׁכָּב
בְּצוּפוֹר מִיד יָקוּשׁ אוּנ וִויא אַפוּגִיל וֶועֶרט גִיךְ בִּיז וִוי לַאנְג וֶועסְטוּ עָצֵל לִיגִין מָתַי תָּקוּם מִשְּׁנָתְךָ וֶועֶן
אֲנְטְרוּגִין פוּן דֶער הָאנְט וָיאם וִויל אִיהֶם כַּאכְּעֶן וועסְטוּ

וְלֶאֱסֻתְקִיָּמַת בְּנַשְׁנָהָךְ: י מְעַט שְׁנוֹת מְעַט תְּנוּמוֹת מְעַטּוֹ חִבֵּק
י קְלִיל שְׁנָתָא קְלִיל
נוּמְתָא קַלְיִל תְּחַבֵּק יְדָךְ
לְמַרְבְּצָא: יא וְתֵיתֵי
וְתִדְרוֹךְ מִסְכְּנוּתָךְ
וְחוֹסְרָנָךְ הֵיךְ גַּבְרָא
כְּשָׁרָא: יב בַּר נָשׁ
טָלוֹמָא גַּבְרָא עַוְלָא
מְהַלַּךְ בְּעַקְימוּת פּוּמֵיהּ:
יג רָמֵז בְּעֵינוֹי וְהָכֵם
בְּרַגְלוֹי וְרָמֵז
בְּאֶצְבְּעָתֵיהּ: יד וּמְתַהֲפָךְ
בְּלִבֵּיהּ וְחָשַׁל בְּיֵשְׁהָא

ברגליו קרי

מדנים

רש"י

גוזלת מהכירתה: (י) חבוק ידים. היזן חוכק ידיו (חכרחל"ר כלע"ז) מלטון לטחליה לכרחטחכר"ח כלטון לחכלו לומפלגעט וכרס"י כ"י פלייר מהוס פניט"ר כל"ח פלטלטן לו ומממעלטנען): (יא) ובא כמהלך ראשך. אם תעשה כן יבא מחרוך וכחר כאחה רש ממנו יבוא לך מיד כאדם המהלך מהר ומהמורך יבא ויתמלא כאים מגן הבא מהר להגין על תדויו. המקרות אלו עקרן משל על

אבן עזרא

(י) מעט שנות. כל' רז"ל והטעם תיזן פעם אחר פעם תיזן מעט ותנוח מעט ותחבק ידיך עלה תניא: (יא) והנה יבא ריזך כמהלך. כאורה הבא אלה יודע עד כואן: ומחסורך. יבוא כאים הבא במגן לנגח אחר: (יב) אדם בליעל. אלו הם עניניו: (יג) קורץ. מולל. דובר. מורה לעשות רע כתוב בעיניו ברגליו כאחת מעיניו ואחת מרגליו וכן

מצולטולא שניה כאוב כן בחמלא נמחק מקלי מכמון ומחקן בפניה בעיניו מיכבא ואלו הכאי מוכא מהמחוק דכמעכבא לוא היו"ד נמחר סימן מן ל"ו מלין למחרין יו"ד לחמלא מיכוחא וקליין ומביה בהדייהו מולל ברגליו ומביה מלא בעיניו למימרא דהכי כתיב ביו"ד:

רלב"ג

ממנו לוא הסיכה ומעט יחבק ידיו לשכב לאת מלגוע לל חוציו הלוחים מלל עלקחם בהקילו הזה כשחבא זה המהגר יבא זה העוני לך: (יא) ובא כמהלך. כ"ל אחרי כואו לך לו ויסור ומחסורך יבא לך כאים בעל מגן ולכי מלחמה שכאחר יבא כמקום אה לא יחפכב שם מכל לך לל מלחמתו וזה כי מלל זריזותך בהכאים ישניח הם"י ויתן לך מה שיצטרך לך לו יהיה זוה כי מלל הזריזות יקללו בעיניו לבנות ולחסוף כו בעשנו מה שיחפצך בו והבילול הכחאון הוא יותר כגון. והזה הזהיר אחלה לבלתי היות בעל אחיה כי היא תגנעם הבלימות ואחר זה הזהיר מהעצלה כי היא ג"כ ממנע הבלימות והניח הזה הזהיר מדבור הבקרים אלא ואחר זה יחשוב אחדם אלא יחשוב וכח הזה לדעות גדולות עם זוה יחבב אחדם מוזגות אלה הזה דעות מוזגות להחכמה הבקר. ואמר: (יב) אדם בליעל. הנה אחד אלו מי שהוא אים מון אחר הולך עקשות פה כ"ל ידבר בקרים בפה: (יג) קורץ בעיניו. לו בלחמיותיו אם בשיקריו בחם ממנה בלבו הוא מוכן בעיניהם ומולל ברגליו לרמות בהם ומורה בחלנעו: (יד) מהפוכות בלבו. הנה בלב הזדים תעיה ובהנהם שיחעוו וימינו בהזמנים בעיניהם ומולל ברגליו לרמות בהם ומחלוקות וריבות בין האנשים בשיסבר הזדים מוה לזה ויחחרב מזה בפסד רב

מצודת דוד

להכין הכל בעוד יש לאל יכך: (י) מעט שנות. כן תחבוד חיזן מעט ואחר זה מעט מעט ואחר זה מבבב בחבוק ידים לנוח כי כן דרך הבוחב לחבק ידיו זה בזה: (יא) ובא כמהלך. בעבור זה יבוא עליך עניות פחאום כאחד מבר מהלך בדרך הבא פחאום לביח מלונו ולא נודע מכם בואו: וכחסורך. דבר המחסר מוכרח מהכא יבא לאים המלוכש במגן לנדע לל המלחמה בחין זכרו להחבבב בדרך מהלכו: (יב) אדם בליעל. מי בחוכך מעניני עול מקום הוא אים מון והולך עקשות פה כ"ל מעקש פיו לבמו לשון הבא בלבו. מחבבות לבו להפוך הדבר מכוונת בהוא: חורש רע. מוסב לע בכל עת ומגבה ממלוקות בין האנשים כ"ל ביון שפרק עול

פירוש ע"ט

וְעִסְמוֹ אוֹף שְׁטֵיין פוּן דַיין שָׁלָאף: (י) מְעַט שְׁנוֹה וגו'
(מְאמֶר וְעִסְמוֹ זָאגְן) אִיךְ וִויל נָאךְ אַבִּיסִיל שְׁלָאפְן
אוּן אַבִּיסְעל דְרוּמְלָעְן אוּן אַבִּיסִיל הָאלְטְן דִי הֶענְט
צוּ לִינְין: (יא) אוּן וָועְן דוּ וָועְסְט אַזוֹ טָאן וִוּא כְּמְהַלֵּךְ
רָאשְׁךְ דָאן וָועְט גִיךְ קוֹמְען צוּ דִיר דַיין אָרוּמְגִיִיט
אַזוֹ וִוי אֵיין גִיכְעֶר גִיעֶר וּמַחְסוֹרְךְ כְּאִישׁ מָגֵן אוּן דַיין
מִיְעֶרוּנְג וָועְט גִיךְ קוֹמְן צוּ דִיר אַזוֹ וִוי דֶר מֶענְטְש
בְּלִבּוֹ פָאר קֶערוּנְג אִיז אִין זַיין הַאַרְצָען חוֹרֵשׁ רָע עֶר

מראכט

מְדָנִים יִשָּׁלֵחַ׃ מז עַל־כֵּן פִּתְאֹם יָבֹא אֵידוֹ פֶּתַע יִשָּׁבֵר וְאֵין מַרְפֵּא׃ מח שִׁשָּׁה־ הֵנָּה שָׂנֵא יְהוָה וְשֶׁבַע תּוֹעֲבוֹת נַפְשׁוֹ׃ יז עֵינַיִם רָמוֹת לָשׁוֹן שֶׁקֶר וְיָדַיִם שֹׁפְכוֹת דָּם־נָקִי׃ יח לֵב חֹרֵשׁ מַחְשְׁבוֹת אָוֶן

בְּכָל זְמַן הַגְרֵי רָמֵי׃ מז מְטוּל הֲכַנָּא מִן שְׁלָא נַיְתֵי תַּבְרֵיהּ וּמִן שְׁלָא נִתְבַּר וְלָא הֲהֲוֵי לֵיהּ אַסְוָתָא׃ מח שִׁית אִינוּן רָסָנֵי אֱלָהָא וּבְשַׁבַע אִסְתַּיְית נַפְשֵׁיהּ׃ יז עֵינֵי רָמָתָא וּלְישָׁנָא דְשַׁקְרָא וִידֵי דְשָׁפְכָן דָּמָא זַכְּי׃ יח לִבָּא דְחָשֵׁי

מדינים קרי תועבת קרי רש"י מחשבתא

(מז) פתאום וגו' פתע. לשון תכיפה היא ולא ידעתי את המלה הקרובה ליסול עליו: (מז) ששׁ הנה שנא ה' אבן עזרא

(יד) מדנים. מדינים קרי: (מז) יבוא לידו. כנסמך כ"א יבוא לים מלא כמעלי ומעלי ז': (יז) רמות. המתנאה מעל בסגולת ומסורת מרמת בהעלותך ליכא פלוגתא ובליבאה בתרתי: ויקבר בערי הגלעד כחתי מערי: (יז) תועבת. דסהם לים דמעלי פתאום יבוא לידו לים מלא כמעלי ומעל"ז כפי ז': מחשבתא

רלב"ג

בקבוצים המדיניים על מלו הכעות שהוא עושה יביא הש"י גמולו: (מז) שבירה אין לה מרפא. והשביעי הוא מהם תועבת נפשו והם. (יז) עינים רמות עשה מלך הגשוה ומזוה המלך: לשון שקר. כהוא סורם לדבר שקרים והידים שופכות דם נקי: (יח) לב חורש. לב המחשבים מחשבות בקר ומעמה להרע להם והכוונים שימחרו לרוץ לעשות רע ומי שידבר כזבים ויהיה עד שקר והכה זה יגלוו לשון שקר ועדות שקר מי שמעלה מדנים בין חמים בספרו כזבים מזה לזה. והכה זכר המיכרים על הסדר והתחיל מהמלך הגבוה ובסבל כלה. כלה זה ביאור מלו הדברים שהגלגו ביאורם פה. ואולם המושלות המגיעות מהם הש"ת: הא' הוא להודיע כי החושם ומלמים מדיעות מהדם על הסבת החמשה והתכונה מה שיעלומיים המלחים מה שיעלומיים המדיעת הם יעמיק החדם למקור מה ומהמלמים ממקר לאוי וזה יהיה כשיעמיקו בלבבו תמיד וכה יגיע לו הכרילות בנוף וכפסק בהתבונני לבי מלומיה ויהיה לחוד למשכים ולחוכו לשם עד שתמיד יהיו עיניו בו לא יעזובוהו ויהיו הדברים הטהיים המרכים הכלליים והסוכות הנוספות עד שיהיו בחד מהם מלו מהכעות: הב' הוא להודיע שיהיו לאוי למדם שיבחר הדברים מאשר לא יהיה לך יהיה מבטחו הש"ת לבד ויעזר עם זה בסבות המביאות הדבר הטוב: הג' הוא להודיע שיהיו לאדם שיהן כבוד לב"ו בהקיבוץ והכמה ובהורה כי זה ממה שיעילהו למלות כחמת דברים לפי מה שהפסד לו ויהיה זה כן כי הכמת הש"ת היא נפלאה מאד ולהשבר ולכה המדם למלות בחלו הדברים הכמה נפלאה ולא יתפסק בסבות המלוחות לו יתיבר מאד למלות דברי חפן ופס זה נמדע מזה מועלת עד שיהיו שמי שיבקד ה' מהולו וממתחק מיהותיו ותכיותיו יהן הש"ת בכלו בשיתבדלו קיניון: הד' הוא להודיע שבבר יקרם שיהיו לבוחים בעות על לד המוסר והבשמה ולזה יהיו לאדם שיקבלם מהבהב ואז יגיע לו מהם המועלת הבר בעבורו הביאם הש"ת עליו: הה' הוא להודיע שכמו שעולת הכמה מאלו הדברים הטהיים בהקרבו בהם לאדם היו בחה מהם עליו מהמלימות ומלית התבונה מהגמעים המעיים בהקרבו בהם לפי מה שהאדם בן שבע מלימות מהבחים הש"ת ותבונתו ולזה נהדבק בזה המוסן בהכמת הש"ת ותבונתו דבקות מה שהכר הכמתה והמבונה היות היא שלומתו ית' ובבר בחלו זה והכמתו בהסיקות המועלות בו בהלבחון ובפ' מספר מ"י ומזה המוסן המוסר הספר לוי יתבן שיגיעו לנו הידיעות מהבשגות החוטיות ולא יפקדו בהפקדם למו שבהלבחון מלחמות ה': הו' הוא להודיע שהין לאוי לאדם שיעבוד טוב מהבלאו לו הם יש פיקח בידו לעשותו כי זה מעוד החלאים יאמר שלא יאמר לרעהו לך ושוב ומחר אתן ויש אתר בשה שיהיו אמו נחת לו: הז' הוא מה שהזהיר מלילה עם אדם אבר לא נאמן רע כי זה מהפסד הקנין המדיני מה שלא יעלם וזה מהמדות החמושות שיהיו לאנשים לשמרם מיבא יועילו להם מאומה עם בעל זאת התכונה הפסוחה ויהיו זה מלא הפסד בחדות: הח' הוא להודיע שהחמם והבשע לאוי מילומהם מעבות לפי מה שהוא בעיני הש"ת מאלו בעיני האדם והוא הבלאים יעמיד: הט' הוא להודיע שהבלאים יבשלו ולא יאמן כמה כי דרכם היות בחלקה ולא יוכלו להתייבר בה אל מפליהם: הי' הוא להודיע שהאדם יתפלל אל השם שיעזור שלא יהיו לאוי מהמעבות שיעשו לפי מה שהוא בעיני הש"ת בדרכם אל מה שהליהם: הי"א שהין לאוי שיסלק עלמו ממנו: הי"ב הוא להודיע שהבלאים יעמידים בשנים הש"ת בדרכם אל בכל דומיהם והם מזיבים הם מעיד אל השלים יתפלו בו ומהשם הבלאים בהליהם יבשלו ולא יאמן כמה כי דרכם היות בחלקה ולא יוכלו להתייבר בה אל מפליהם: הי"ג הוא להודיע שהאדם יתפלל אל השם שיעזור שלא יהיו לאוי מהמעבות שיעשו לפי מה שהוא בעיני הש"ת בדרכם אל בכל יחבד בה הבדרי הטוב שהאדם לבעים ממנו והוא הבלאים הבלאים והמבדים ומפני זה לאוי שיעזור מלבל בבשים והשהמלו בוזנות מבטהו מלבשים המעת בשה שהבלאים כי הם יפשו שהלו מלבלבו בהם מהבר לאוי ולזאת הסבה ג"כ לאוי שיהיה הבלאים הבוזנות ועלה כי בשבם כל אחד מהם יהיה הבבל אחוד מעשות שעולתו: הי"ד הוא להודיע לאוחר בדרוש בשים עיזו אל היעזר ואמת ויהיה אין שהשהר מה שהשהר לו כי זה ממה שיעילהו למלוח בחיי דדברים: הטי"ו הוא להודיע שהי שיהיו החכמה והחבונה לאוי שיעזרם בלבו אחיד עם הדברים שהיו בחבמד הידיעה לו בלו אחמד שיעזור עם המשבלות הבשים המבלות בהלאוחות בשהבלאו מהם ויעזור עם החלונות המחשבות אחר הישיבהו אל הבשם: הש"ו הוא להודיע שהלאוי לאדם שיהיה החלוות הבעזים כי בם יובישבו אל בלות על שלא יעשה מעולתו אך יהן בחו בהמלות החחבונות להשבח החלוות המגונות הלזו: הי"ז הוא להודיע שהאדם מחלוזב מחלוזב ועוזב אחיל אחיל אל הבשם שהחלוה הבכל ל"ל דהיכחו אל הבלחות עד

מצודת ציון

כלגע כאלבעותיו: (יד) מדנים. מלבון מדון ומריבה: ישלח. המקום בולחי אח כל אלה יעשה: (מו) ואין מרפא. לא יהיה לפוסקם אל שכבו: (מז) ושבע. הבשביעית היא תועבת נפשו כי"ל שנוסף מכולם: (יז) עינים רמות. זה המתגאה המביט בגיוה כלפי מעלה לא בדרך שפלי הרוח אשר יפשילו עיניהם להסתכל בלפי מעלה: (יח) לב חרש. המפנה לבבו לחשוב מחשבות מון: לרוץ

מצודת דוד

המקום בולחי אח כל אלה יעשה: (מו) ואין מרפא. לא יהיה לפוסקם אל שכבו: (מז) ושבע. הבשביעית היא תועבת נפשו כי"ל שנוסף מכולם: (יז) עינים רמות. זה המתגאה המביט בגיוה כלפי מעלה לא בדרך שפלי הרוח אשר יפשילו עיניהם להסתכל בלפי מעלה: (יח) לב חרש. המפנה לבבו לחשוב מחשבות מון: לרוץ

פירוש ע"ט

מְרֵאכְט בְּיוֹ אִין אֵלֶע צַיִיטִין מִדְיָנִים יִשָּׁלַח קְרִיג טוּט וְשִׁבְעָ תּוֹעֲבוֹת נַפְשׁוֹ אוּג דִי זִיבְעָטֶע זַאךְ אִיז אוֹךְ דָם: עֶר אֶן רַייצִין צְוַוישִׁין מֶענְטְשִׁין: (מו) עַל כֵּן פִּתְאוֹם אוּם וַוירְדְיקֵייט פּוּן זַיין וַוילֶין עֶר הָט זִיא פַּייְנְט: אִיבֶּער דֶעם וַועט פְּלוֹצְלוֹנְג קוֹמֶען זַיין בְּרֶאכְן פֶּתַע יִשָּׁבֵר וְאֵין מַרְפֵּא׃ יז עֵינַיִם רָמוֹת לָשׁוֹן שֶׁקֶר וְיָדַיִם שֹׁפְכוֹת דָּם נָקִי׃ (יז) אוּג דָם זֶענֶן זִיי עֵייְנִים רָמוֹת וגו' הָאֶפְעֶרדִיגֶע אוֹגֶן וַוועט גִיט זַיין קֵיין הֵייל וּנְג צוּא אִים: (מז) שֵׁש הִנָּה אוּם שִׁיבְּעֶטֶע אִיז עֶר אִין אַלֶע זַיין וַוענְדֶן נוּן וָאם נָאט הָט זִיי פַּייְנְט שֵׁנֵא ה' וְעֶקְס זַאכְן זְעֶנֶן נוּן וָאם נָאט הָט זִיי פַּייְנְט אִיין הָאֵרץ וָואם מְרֵאכְט אוּם רֶעכְטֶע מַחְשָׁבוֹת רגלים

מַחְשָׁבָתָא רָעְתָא וְרַגְלַי דְּמִסְתַּרְהֲבָן לְמֵרָהַט לְבִישְׁתָּא : יט סָהֲדָא דְשַׁקְרָא דְּמַלֵּל פָּרֻכְתָּא וּמַן דְּרָמֵי תִּגְרֵי בֵּין אַחֵי : כ טוֹר בְּרִי פּוּקְדָנָא דַּאֲבוּךְ וְלָא תִּטְעֵי מְגִימוֹסָא דְּאִמָּךְ : כא קְטוֹרְנוֹן בְּלִבָּךְ תָּדִירָא וּכְרוֹךְ אִנּוּן בְּצַוָּרָךְ : כב בְּמֵיזָלָךְ תִּתְדַּבַּר עִמָּךְ בְּמַדְמְכָךְ

רַגְלַיִם מְמַהֲרוֹת לָרוּץ לָרָעָה : יט יָפִיחַ כְּזָבִים עֵד שָׁקֶר וּמְשַׁלֵּחַ מְדָנִים בֵּין אַחִים : כ נְצֹר בְּנִי מִצְוַת אָבִיךָ וְאַל־תִּטֹּשׁ תּוֹרַת אִמֶּךָ : כא קָשְׁרֵם עַל־לִבְּךָ תָּמִיד עָנְדֵם עַל־גַּרְגְּרֹתֶיךָ : כב בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה אֹתָךְ בְּשָׁכְבְּךָ

ת"א דמהלך . פוסק כת תנוח יג שהר ייסר : רש"י

השמיר

ושבע תועבת נפשו . כלומר גם השביעית עמהם : (יט) **יפיח** . לשון דבור הוא כל דבור כרוח הפה הוא : **כזבים** . לשון שקר שופכות דם נקי . רוצח : (יט) **יפיח** . לשון דבור והכתוב פירש שהוא עד שקר : (כ) **נצור בני** . כלב אלא תשכחנה : (כב) **תנחה אותך** . אלא תגוף בתכן רגליך : **השמור** . שחיך יכול להשמר בעת שהוא לומד שיהי' השכל נספח בחתך שאר הספרים ולא יהא מתבלבל בעסוקי העולם כדי שלא יהא נשכח ממנו כשיבא לעסוק בו ואז יהא מתבלבל ולא יוכל לעמוד בדבר שקר שיתחילו לטעון עמו ולא יוכל להשיבם ולא יהא מתבייש מהם ולא יהא מתירא מהם שלא יעשו לו כמעשיהם ולא יהא מתירא מהם שלא יעשו לו כמעשיהם ולא יהא מתירא מהם שלא יעשו לו כמעשיהם

מנחת שי

(יח) ממהרות. בופ"ו : (כא) על גרגרותיך. במקלט ספרים שאר ג"ו ומסר יו"ד עי' במסורת הים משלי: (כב) בהתהלכך. בקונטרס ספרי שפרד:

אבן עזרא

מחשבת נבזה . לשון שקר שופכות דם נקי . רוצח : **מריס** עיניו בגאוה . לשון שקר שופכות דם נקי . רוצח : (יט) **יפיח** . לשון דבור והכתוב פירש שהוא עד שקר : (כ) **נצור בני** . כלב אלא תשכחנה : (כב) **תנחה אותך** . שחיך יכול להשמר בעת

ביאור המלות

(כ) בתהלכך . תשיחך . תדבר עמך :

רלב"ג

ביאור הדברים

שהוא לומר שיהי' השכל נספח בחתך שאר הספרים שהגלה בו על המומר כמו שעינן בגיד שבגשיעה בעוף אמר הכא לומר לו שיקבל על

סם"י מחלית מה שמסבר לנקש מחילה וכפרה על חטאיו ויסתכל בזריזות כי להסכיל ולדעת תועה בדרך שיחן לו רוממות נפלא על שאר כמשלמות כמו שהוא שמחם בזה וכזה יפפל לו מחולי העבדות הזה כמו שהם עכיב לעבוד בעבור זה וכשמבר לעשות כפרעון הסוב בעד הזה הנה אין לו הקנה אלא שיקנע לעשות כשמבר ויהן לעשות רוממות וכפוד ע כזה שלי יחמול עליו ויקל ממשלו קלות ויוסיף לו יוסיבה : הי"ח הוא לשלוש שלמי לשדם להקמיק העלה ובדרי הבינה והבינה כמשבע הע"י כי זה ממה שימשיהו מהשנה שום שלימות גם די עכשו לא ישוב אלא לשוי לו שיהא בזריזות לקנות המעלה ובעבך שעם אשר ממנה יזו ויעלה לו זה שבזיות בהתחקה מהשיגה לפי מה שמסבר לו וזה ממה שיגיע אליו בזאת התחבולה והיא שמסבר יחזקהו תמיד שהוא יחמנשם מעם בזולת שהיה שביבה כי כזה יסור הקלות ויתחבל כשנו שהת התחבולה להכמיק הבינה עד שמסבר יין מהיה שהוא מעוטה ומסבר שלא כחותיו מרוב היקולה יבבר מעט ויתבק ידיו כי"ל שיבוות מכל מלאכה ותשוכה כי כזה יסור לאות כחותיו כלילו נתן בינה לעיניו וזה מבוזר מאד מן החום : הי"ח הוא להכמיק השבר ולזה אמר כי מי שהוא מוהב השבר הוא רצע כי זה יביאהו להתעסק גדולים מעם בדעות כי התבונה השבר תשבב עלה ידלות האמת בדעות ומעם במדות כי מזה ימשך שיהם תמיד שבר בפיו ויתבדל מל שיהיה הנאמנים עם שהיו בהמיזותיו ובקריאותיו בתקומות עלה יוכל לדבר והמשל שמסבר יאמר על מה שבר שהיו הנה יקרא בשיבר מה שמסבר שיוכן ממנו בתוכן מה שמסבר שמסבר עליו לו יהמוו למנשים שיקחו עמהם מזה על מחמיה מה שמסבר לנש עליו ומזה ג"כ ימשך שיתחבל מהמבשים לין יוכל לעמוד בדבר שבר שיהיה בו רע עליהם ויעשך ג"כ מזה שיעוכר כיב בין מנשים בכוזבו וכללו הנה כמו שבאמת יקריים שיהיה כן יפסד בשבר ולהכהיק השבר ביתר שבבר יקרה ממנו עוזם רב ונפלא ובכח ביתר בו כי מבוא השבר מלאו מיים שם שנולים ומחועבים ע"י והם מיעים בעוה כי סוף דבר שבר שיתגלה בסוף שם היותו בעיב שפלה ובזיות מעל והנה הגלוה היא מדה מגוהה מעל מפיהם השדם שבל שלימות ובאין שבר ע"כ שיהיה דומר שבריים והיא ג"כ מדה מגוהה ומועבת בשדם ממלות דבריי מעין מבשה ובבוזה וידיים שעוסות בם נקי מוסות ג"כ דבר שבר ומזו בהרגה לים על לא חמם בכפיו והנה מלם גוות זאת המדה מבואר בשקפו ולב חוכם מחשבות מון היא ג"כ מדה מגוהה מאד כי זה שמה שיהיה בעשיים הרשות בדברי שבר שבר בשהעל בשעלותם עם זה לא יחמנשם שמה שהוא לו אל מן הקין בשלימות בשהעלו בעה שהוא מגוהה בשלות הגנות וכלים ממהרות לרון לרעה הוא ג"כ לדבר שבר כמו שפיהת בם נקי לו נגיבה וגזילה ומשלח מדנים בין אחים הוא ג"כ בדברי השבר שיסבר מזה לזה גוות כל שלו המדות והתנועות הוא מבואר ובלה : (כ) נלוך בני מלות אביך . וזהו הע"י שילוה תוכך לשמור תורתו ולא תעזוב התורה שאתן לך ה"י בשלעותו השבל הפועל ושפסר שמעו בשלוה כי הם מיעירים לו הלחן מהמולה שאר כו מלות ואזהרות ומצו בכולה לא שפועי התולה כי הם מיעירים מאד על השלימות כמו שביארנו בזיאורינו לדברי התורה וקלת הספרים הזת שאשר הם עלמו והמקבלו ושלשמר עליו : (ל) מצות אביך . כי כלה מודעי חסן בתקנתך : תורת אמך . מה שיש מלמדתך : (כב) תנחה אותך . מנסל תוסך בדרך הישר : תשמור עליך . מגודדי לילה : היא השיחך . תדבר עמך בתכר טוב השדבר שם תביבו להשתעש

פירוש ע"ט

רַגְלַיִם מְמַהֲרוֹת אוֹג פִּים וָם אַייִלִין צוּ לוֹפֶן צוּ בַייִנִין : (כא) קָשְׁרֵם פּוֹן דָם לֶאזִין דָם לֶעֶרְנִגְנֶג פּוֹן דַיִין מוּטֶער : (יט) יָפִיחַ כְּזָבִים אוֹג דָּר וָם רָעֶש לִיגְנֶט אוֹג אִיז אֵיין עַל לִבְּךָ קְנִיפּ וַייא תָּמִיד אָן אוֹף דַיִין הָאַרְץ עָנְדֵם עַל פְּאלְשֶׁער עֵדוּת וּמְשַׁלֵּחַ מְדָנִים אוֹג דָּר וָם רַייצְט אָן גַּרְגְּרוֹתֶיךָ אוֹג בִּינְד זַיי אָן אוֹף דַיִין הָאלְז : (כב) בְּהִתְהַלֶּכְךָ קְרִיג צְווִישִׁין פְּרַיינְט : (כ) דְּרוּס נְצוֹר בְּנִי וגו' הִיט תַּנְחֶה אוֹתָךְ דָּעֶן וָועֶן דוּ וָועסְט גַיין וָועט דִיךְ רָאט מִיין זוֹן דָם גִיבָּאט פּוֹן דַיִין פָּאטֶער אוֹג וָאלְסְט נִיט לֶעֶרְנִגְנֶג פִּירִין אִין אַיין גוּטֶין וָועג בְּשָׁכְבְּךָ תִּשְׁמוֹר עָלֶיךָ

תִּשְׁמֹר עָלֶיךָ וַהֲקִיצוֹתָ הִיא תְשִׂיחֶךָ׃ כג כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר וְדֶרֶךְ חַיִּים תּוֹכְחוֹת מוּסָר׃ כד לִשְׁמָרְךָ מֵאֵשֶׁת רָע מֵחֶלְקַת לְשׁוֹן נָכְרִיָּה׃ כה אַל־תַּחְמֹד יָפְיָהּ בִּלְבָבֶךָ וְאַל־תִּקָּחֲךָ בְּעַפְעַפֶּיהָ׃ כו כִּי בְעַד־אִשָּׁה זוֹנָה עַד־כִּכַּר־לָחֶם

תִּתְנַטַּר עֲלָךְ וְהִיא תְּהֵי רָצִיף לָךְ׃ כג מְטוּל שְׁרָגָא הוּא פּוּקְדָנָא וְנִימוֹסָא נְהוֹרָא וְאוֹרְחָא דְחַיֵּי וּמַכְסְנוּתָא וּמַרְדוּתָא׃ כד דְּתִנְטְרָךְ מִן אִתְּתָא בִּישְׁתָּא וּמִן שְׁעִיעוּתָא דְּלִישָׁנָא דְּגוּבְרִיתָא׃ כה לָא תִרְגּוֹשׁ שׁוּפְרָהּ בְּלִבָּךְ וְלָא תְשַׁדֵּג נַגְדָּךְ בְּגִירִיתָהּ׃ כו מְטוּל דְּדְמֵי אִיהִי מִלְּתָא דַּעֲנִיָּא

ת"א מן מלזה . כתיבים ה תעתים ו מלא זו פוסיק כל ב"ג ד עקידה בעבר סח עקידים מ"ב עזיים ומ"ג עזיות שהרוויחו מרועה : תפשה זוהב . מיר כג פוסיק ד כתיבים ו (פוסיק טז) :

רש"י

תנחיך : בשכבך . בקבר : והקיצות . להחיות המתים לעמוד לדין : היא תשיחך . תלין בעבדך : (בג) כי נר מצוה ותורה אור . כמו שהאור מחיר לעולם תמיד כך התורה עומדת זכותה לעולם לכל האדם וזכות מצוה לפי שעה כאור הנר . ד"א כי נר מצוה וגו' מצות האב הוא נר כל מי שמקיים מצות אביו כאלו נוטל נר כידו להדליק כמקו' הנר ואם אבד כוס דבר שם הוא מוצאו לאורו וכן מי שהוא מקיים הוראת אמו מורה היא לו וכן הוא אומר אל תטוש תורת אמך וכן הוא ובדלת שמקרא זה מדבר במצות אביו ואמו דכתיב (לקמן כ') מקלל אביו ואמו ידעך נרו כחשוכ חנך ואם נר של אדם ידעך (כוהה) כשהוא מקיים מצות תאומתך : והקיצות . והטעם אף אם אין מדבר איך בהקיצך היה תשיחך כדי שלא תפחד : (כג) כי נר . כי המצוה כנר להאיר לפניך כענין מצות ה' ברה מחירת עיניים והתורה כאור לנומדיה והכסיל בהנך הילך : ודרך חיים . והחכמה לאדם המקבל היא דרך ליהיות בה : (כד) לשמרך . לשמרך מן האשה הרעה ומן לשון נכריה : (כה) ואל תקחך . ואל תעול אחריה בעפעפי עיניה שקורצת בהם בנגדך : (כו) כי בעד אשה זונה עד ככר לחם . יתלה ממונו עד שהוא נדרך לבזיון מן

אכזתיו ממלא כשמקיים מצוה מחיר נרו (רבי יוסף קרא) : ודרך חיים הוכחות מוסר . תיכחות המוסר הם מביאים את האדם לחיים נמצא שהם דרך החיים : (בד) לשמרך מאשת רע . התורה תשמרך מהשבח של מהנא רע ועל כרחך לא דבר אלא רעה אלא כנגד ע"ז מעובדי כוכבים שהיא שקולה כנגד הכל אתם תאמר הבא זונה ממש וכי כל שכרה ובכהה של תורה שנאמרת כן הזונה לבדה אלא ע"כ זו ע"ז מעובדי כוכבים שהיא חמורה כנגד הכל : מחלקת לשון . משחה עושים על לשון נכריה : (כה) ואל תחמד . ואל תעול אחריה בעפעפי עיניה שקורצת להם כנגדך : (כו) כי בעד אשה

אבן עזרא

תאומתך : והקיצות . והטעם אף אם אין מדבר איך בהקיצך היה תשיחך כדי שלא תפחד : (כג) כי נר . כי המצוה כנר להאיר לפניך כענין מצות ה' ברה מחירת עיניים והתורה כאור לנומדיה והכסיל בהנך הילך : ודרך חיים . והחכמה לאדם המקבל היא דרך ליהיות בה : (כד) לשמרך . התוכחות הם לשמרך מאשה רעה שהיא קשה מכל העבירות שהיא גורמת הרעות : מחלקת . תאר לאשה שתדבר לשוה בחלקות . ונכריה תאר הלשון : (כה) ואל תקחך . מן המוסר . בעפעפיה בעטור יופי עפעפיה והם העיניים : (כו) עד ככר לחם . יתלה ממונו עד שהוא נדרך לבזיון מן

קודם שתכנס לישן להגיה המקיים והנה אמר זה כי אם בתחילה מיכנת האדם למלוך התכנת והתבוננה הנה סומר התורה מובטח מכ"ש וזה הוא ענין כי בהשגחה . ואפשר שתהיה התורה הזאת בשבילך מהמקיים כי לקבים לא תתלמד ותשכח מפני זה לדיוקך הם בה והתורה תשמר בעבורך למשמר מהעבות וזה כי לולי התורה הלוי מיני הקובי שיגיע לך בהתחבר בלתי מבקש בלבד הנה יעלו בדמיון הטוב בלבד תשכים לדהות החמת ותגיע מזה לאדם הקיזות שעשו לך בתחילה מאד בהסכיקו לדיוקך הנה הענין הנה התורה תשכיל לך מורה הדברים שיהיה תשיחך יוצא לשלשי וילכו בו כי התורה תשיחך לדבר מורה האדם בתורה והתבוננה הנה סומר מהתורה מיני לך מלו האדם והנה זה הענין תשמרך הוא יותר כאן : (כג) כי נר מצוה . וזה כי המצוה היא נר להאיר הדרך והאדם בתורה והתורה היא מוסר שהוא יותר קוה כזה השועל לבן יתכן מה שיעשה מלכתא התורה לא מה שיעשה מהמקובים ויתכן לחלוק על הכל כמו שהתבאר מדבריהם בפרקית המוסר בתמלות ובזה כי המצוה והתורה כל אחד מהם מיישב על דרך המים והלל מוסר ומה שהיא התורה הנה היא מוסר ומה שהיא המצוה היא ג"כ דרך המים הנלחצים והיא ג"כ דרך תוכחות מוסר והוא בקיזת המוסר בתמלות ובזה כי המצוה והתורה כל אחד מהם מיישב על דרך המים והלל מוסר ומה שהיא התורה הנה היא מוסר והוא מזקה. והיא דרך : (כד) לשמרך מאשת רע . מהשבח לפחות אשת רע לגלוי עמה מלד העונש הפעלת אשר השילה התורה בתמלות וגם בפסוקים בעד שכולה מענין תביאתך ופרעה על דבר אשר אשת אחת רע להורות כי הב"י לא יהין כמו זאת אשת המשפחה לעזובים וקללה ככליה בפי שהיתה אשתו אחת רע : (כה) אל תחמוד . יפוי האשה המשפחת בלבבך ואל תוכל היא לו לשור היופי והשוחד מוסיף היא לו דרך המניע : (כו) כי בעד אשה זונה . כי בעבור אשה זונה יבא אדם עד ככר לחם

מצודת ציון

פנין בעדה מן הפיסה : תשיחך . מלשון שיחה ודבור : (כו) בכר

עמו : (גג) כי נר מצוה . המצוה שאדם עוסק מחיים לו כנר והלומד תורה היא לו לשור חיים והשומע תוכחת מוסר היא לו לדרך המביא

מצודת דוד

מייב : (כד) לשמרך . כי המוסר יועיל לשמרך מאשה זונה : מחלקת . מחלקות פתויי הנכריה והוא כמל ענין במלות שונות : (כה) ואל תקחך . אל תקח נפך להיות נמשך אחריה על ידי ענין עפעפיה : (כו) כי בעד אשה זונה . כי בעבור אשה זונה נתן האדם לזונ

פירוש ע"ס

אוג וְוען דו וועסט לִיגן וועט זִיא הִיטטן אוף דִיר וְהַקִּיצוֹתָ הִיא תְּשִׂיחֶךָ אוג וְוען דו וועסט דִיךְ אוף וַאכֶן דִיר מִצְוָה זִיא פִּיר שְׁפָּרֶכטִן פַאר דִיר׃ (כג) כִּי נֵר מִצְוָה וְוָעט זִיא פִּיר שְׁפָּרֶכטִן פַאר דִיר׃ (כג) כִּי נֵר מִצְוָה דָּעֲן דָּר וָוּם אִיז מְקַיֵּים דִי מִצְוָה פּוּן זַיין פָאטֶער אִיז גַלַיִיךְ וִוי עֶר הַאלְט אִיין לִיכְט אִין זַיין הַאנְט צוא לַיכטִן זִיךְ אִין אִיין פִּינְסטֶער אֶרט וְתוֹרָה אוֹר אוג דָּר וָוּם אִיז מְקַיֵּים דָם עֶרְנוּנג פּוּן זַיין מוּטֶער אִיז צוּגִיג דָּאם מֵיינֶט עֶר דִי וָוּם דָעדִין אֶן צוּם בֵּיינִין׃ (כה) אַל תַּחְמֹד יָפְיָהּ זִיא דוּא זְאלְסט נִיט גְלוּסטִן דָּאם

שינקיים

וְאֵשֶׁת אִישׁ נֶפֶשׁ יְקָרָה תָּצוּד׃ כז הֲיַחְתֶּה אִישׁ אֵשׁ בְּחֵיקוֹ וּבְגָדָיו לֹא
תִשָּׂרַפְנָה׃ כח אִם־יְהַלֶּךְ אִישׁ עַל־
הַגֶּחָלִים וְרַגְלָיו לֹא תִכָּוֶינָה׃ כט כֵּן הַבָּא
אֶל־אֵשֶׁת רֵעֵהוּ לֹא יִנָּקֶה כָּל־הַנֹּגֵעַ
בָּהּ׃ ל לֹא־יָבוּזוּ לַגַּנָּב כִּי יִגְנוֹב לְמַלֵּא
נַפְשׁוֹ כִּי יִרְעָב׃ לא וְנִמְצָא יְשַׁלֵּם

וְאִתְּתָא גַּבְרָא נַפְשָׁא
יַקִּירְתָּא צָיְדָא׃
כז הֲלָמָא יְהַב גַּבְרָא נוּרָא בְּעוֹבֵיהּ (בְּחוֹבֵיהּ)
וּלְבוּשׁוֹהִי לָא יְקִיד׃
כח אִי הֲלָמָא מְהַלֵּךְ
גַּבְרָא עַל גַּוָּרֵי גוּמְרֵי
וְרַגְלוֹי לָא מְתַכְוְיָן׃
כט הֲכַנְא מָה דְּעָאל עַל
אִתַּת חַבְרֵיהּ לְמֶגְזַר
עִמַּהּ לָא נְזַכֵּי כָּל מַן
דְּקָרֵיב בָּהּ׃ ל לָא
לְמִתְרַמְרוֹ לְגַנָּבָא דְגָנֵב
דְּתִשְׂבַּע נַפְשֵׁיהּ מִטּוּל דְּכָפֵן׃ לא וּמִן דְּמִשְׁתְּכַח פְּרַיע חַד בְּשִׁבְעָה וְכוֹלֵיהּ מָמוֹנָא דְּבֵיתֵיהּ יהיב

ת"א והצד חיים . פוטח ד : היחתה . סוטכר נקי : לא יבוזו . עקידה שפר נע פרישי מ"ג ספ"ג :

רש"י

זונה עד ככר לחם . כל לידי עניות יהוסר כל טוב : (כז) היחתה איש . היסתכל אדם בשפולי בגדיו ולא ישרפו . כל לשון התייית גחלים לשון שריכה הוא כמו(ישעיה) כמלמעה כשמלת הכלי כתוב המדורה : (כט) אל אשת רעהו . כתכמעו ולקח על ע"ל מעיכדי כוכבים יש לדרשה : (ל) לא יבוזו וגו' . ומלת יבוזו גוף נוקח אחה וגו' אבן עזרא

הכריות ככר לחם . יחסת אדם תעוד נפש הנואף עמה.ומשל יקרה בעניר שהיא מלולה מאוד השם : תבוד . כי היא תעוד כעניו מלודות את הנפשות : (כז) היחתה . פירוש נופל לו מביא והטעם כאדם הנגדים תשרפנה והרגליס תכוויה : (כט) כן . הנוקף . יקקה שפי יכרת מן ונקה לא תנקך : (ל) לא יבוזו . מכשים לגנוב שירעב אין לו מה יאכל כי אם יגנוב

רלב"ג

כ"ל בלא ישאר לו מהונו כי אם ככר לחם כי יאבד הונו כפי כמעטו והנשא ואבד הון והנה הלוי לאדם להכשל מאד מפעול במלאכה כי ככר יש לם לעוד נפש יקרה מלד קטון התפשות האדם לא המעכל : (כז) היחתה . הנה לאנו אפי מאכל פשיט לם מוחה לם בבגדיו ולא תשרפנה בגדיו : (כח) לם . או שילך על הנחלים לא תכוינה נגליו : (כט) כן נוקח וגו' לא יקקה . בלא ספק יעניבנו שוכב בשלת לאת והתפנון הוא שלא ינאנה מאד ענין הניאוף : לכל (ל) לא יבוזו . הנאבים לגנב כי יגונב לא יבוזו אותו אבל יכבדוהו כי לא יגנוב אלא מפני שהוא רעב ואין לו מה יאכל ואם נמלא לאחד מהנגנבים שיגנוב לא יהיה הכלון כזה והוא יותר נכון מאלו שהוא נגנב בשביל בעל הנגנב היה נתפייס עם בעל הגניבה בשיכלם לו על אחד בשבעה גם יתן לו כל הון ביתו וביהמ וכשכרו יקבלם לו בעל הגניבה בלי ספק ואם הוא מפולר אלא שיגיעו כזה בשם מהשבאים אחר לנקמו למלא נפשו כי יבעל גם לא יגיעו עגב בנוסו מביא הנעבה כי בזוקר ובשביל יקבלם לו ואולם לגילם לפני שיבוזו כי הוא ניקח הון הבבול ועוכבו ממנו לא למלא נפשו בעניו בעגב כמו שהניע לאחיו שיגלוף במכרו המוסר היסודי ולאומו השבעני ברבוי המאכל ועוד שהיכר כי מלקח הבא הוא מסר דעת והא כי מסמיים נפשו הוא יעשה

מצודת דוד

פעוני עד כי יאכל ככר לחם : תצוד . במלכת תאוותיו תלוד את לחם . כן נקראת גחם בלשון : (כז) היחתה . ענין שריכת אדם מתקיימן בשפר עם שריפת יקרים ונקיים מעוון : (כז) היחתה . וכי תאפשר שיהא אדם נותן אש בחיקו ובגדיו לא תשרפנה בגדיו : (כח) אם יהלך . וכי יוכל אדם ללכת על גחלים ולא תכוינה רגליו : (כט) כן הבא . כן הוא כל הבא אל אשת רעהו כי כל הנוגע בה לשם חטא לא ינקה מעונש : (ל) לא יבוזו . אין מכזים לגנב את הגנב ילמד שגנב למלא נפשו כי רעב הוא : (לא) ונמצא . ואם יתפשו לגנב ישלם : (לא) ונמצא . ואם יתפשו לגנב ישלם שבעתים כשיוכל

מצודת ציון

לחם . כן נקראת גחם בלשון : (כז) היחתה . ענין שריכת אדם מתקיימן בשפר עם שריפת יקרים ונקיים מעוון : (כז) היחתה . וכי תאפשר שיהא אדם נותן אש בחיקו ובגדיו לא תשרפנה בגדיו : (כח) התהלך . ענין שריכה כמו שיה אחת טוב (שמות

שֶׁיִּינְקְעִיט פּוּן רֶעֶר אִשָּׁה זָרָה אִין דִּין הָאַרְצְעָן וְאַל זָאלֶן נִיט וֶועֶרְן אָפְּ גִיבְּרִיט דָם אִיז דָאךְ נִיוּוִיס נִיט׃ (כט) בֶּן הַבָּא אֶל אֵשֶׁת רֵיעֵהוּ כֵּיוָן דְּאִיהִי אֵזוֹ אוֹף רֶעֶר וָואס קוּמְט צוּ זַיין חֲבֶרִם וַויִיב וֶועֶרְט נִיט רֵיין פּוּן אֵיין עוֹנֶש אִיטְלִיכֶעֶר וָואס רִירְט אָן אִין אִיר׃ (ל) לֹא יָבוּזוּ לַגַּנָּב מֶען זָאל נִיט פֶּרַאכְטֶן גַּנָּב אוֹב עֶר גֵיט אִין דֶער נויט זַיין זֶעֶל צוּ שְׁטִילֶן אִין הוּנגֶערְיג עֶם קָאן זַיין׃ (לא) וְנִמְצָא דָם עֶר הָט נִיט צוּ עֶסְן דֶרוּם נֶעמְבְּט עֶר׃ יְשַׁלֵּם שִׁבְעָתַיִם אוֹב וֶעֶן עֶר וֶועֶרְט גִיפּוּנֶעֶן טוּט עֶר בְּאַצָאלֶן וִיבֶּן מָאל אַוּ פִּיל וַוי עֶר הָט גִיגֶנְבְּט אֶת כָּל הוֹן בֵּיתוֹ יֵשׁ נָאר זַיין פֶּעֶרְמֶעג גִיט עֶר אַוֶועק מֶען

שִׁבְעָתַיִם אֶת־כָּל־הוֹן בֵּיתוֹ יִתֵּן׃ לב נֹאֵף אִשָּׁה חֲסַר־לֵב מַשְׁחִית נַפְשׁוֹ הוּא
יַעֲשֶׂנָּה׃ לג נֶגַע וְקָלוֹן יִמְצָא וְחֶרְפָּתוֹ לֹא תִמָּחֶה׃ לד כִּי־קִנְאָה חֲמַת־גָּבֶר וְלֹא
יַחְמֹל בְּיוֹם נָקָם׃ לה לֹא־יִשָּׂא פְּנֵי כָל־
כֹּפֶר וְלֹא־יֹאבֶה כִּי תַרְבֶּה־שֹּׁחַד׃
ז א בְּנִי שְׁמֹר אֲמָרַי וּמִצְוֹתַי תִּצְפֹּן אִתָּךְ׃
ב שְׁמֹר מִצְוֹתַי וֶחְיֵה וְתוֹרָתִי כְּאִישׁוֹן

ת״א נוקי תמה. סמדרין לה ע״ב

יהיב׃ לב מַן דְּגַיִר בְּאִתְּתָא חָסִיר דַּרְעָנָא וּמַן דְּבָעֵי דִי יְחַבֵּל נַפְשֵׁיהּ הוּא עָבֵד לָהּ׃ לג מַכְתָּשִׁי וְצַעֲרִי יֶאֱרַע וְחִסּוּדֵיהּ לָא מְטַעֵי׃ לד מְטוּל דְּמִנָּנָא חֵמְתָא דְּגַבְרָא וְלָא חָיֵם בְּיוֹמָא דְּפוּרְעָנָא׃ לה וְלָא נָסֵב בְּאַפַּיָּה דְּכָל דַּיְהַב לֵיהּ מוֹהְבָא וְלָא מִתְפַּיֵּס כַּד תַּסְגֵּא שׁוּחֲדָא׃ א בְּרִי נְטַר מֵימְרִי וּפִקְדֵי תְּטַשֵּׁי נָבְךְ׃ ב נְטַר פִּקּוּדֵי וֶחֱיֵה וְנִימוּסִי כְּבָבַת

רש״י

(הרי שבעה) : (לא) את כל הון ביתו יתן. ואפי׳ לריך למכור כל אשר לו על זה מכל מקום יש לו תקנה ומתחלה מחמת רעב עשה. אכל: (לב) ניאף אשה חסר לב. הוא שהרי לא לרעבון עשה: משחית נפשו הוא יעשנה. הומה: (לג) נגע וקלון ימצא. על עוכדי כוכבים ועל גילוי עריות נגעים כתיב: (לד) כי קנאה. מתקנא לו להפרע כו המתו של הקב״ה שהוא גבור על כל ולא יחמול

מנחת שי

ז (ג) וחיה. דכאפר כפרק היו״ד כשגול כי המעשה בלילי וכן כתוב כמגלול דף קנ״ג הלוזי כתם בלילי ובלא מאד כשגול שמר

כיום נקם: (לה) לא ישא פני. לכל ממון לכפר על חטא כפר כי ובלבד בעבו״ם. ורבותינו דרכו. לא יכיזו לנגד זה המתנגד מלהר הכירו והולך לבית המדרש ושוקד בתורה. ומנלה יפלם שבעתים. סופו שמתמה דיין ומורה הוראות שאין שבעתים אלא תורה שנאמר מנוקד שבעתים (תהלים י״ב):

ז (א) בני שמור אמרי ומצותי וגו׳. כלישון עיוך אבן עזרא

למלאת התאוה הוא גונב: (לא) שבעתים. שבע לבד וכך את הכבשה יפלם ארבעתים בעגין וארבע לאין תחת השה וכן שבעתים יוקר קין והעגין כאור שבעת הימים ובעבור ברוב תבלומי הגניבה המכרית שם החטא וקריב בשלשים שנים על כן אמר שבעתים: כל הון ביתו יתן. עד שיכלם שבעתים וכבר אמר השם ומכר בגניבתו.(לב)אבל הנואף אשת איש הוא חסר דעת כי שם יפחית לעצמו נפשו הוא עושה: (לג) נגע. השם יביא עליו נגעים בעגין ויענש ה׳ את פרשה: וקלון. שיהיה נזקה בעיני כל רואיו: וחרפתו. בשבבו עם אשת איש לא תמחה מפיהבי אדם: (לד) חמת גבר. כי הקנאה מולדת החמה וגבר הוא בעל החטא כי בעלות החמה היה מקנא כו לשבבו עם אשתו: ז (ה) בני שמור

רכב״ג

זאת הפרשה המוזהרת והיא שלמה נגע וקלון וגו׳: (ג) נגע וקלון ימלא. מבעל החטא לשם ימלאהו ויענשו קלון מכל החטאים שידעו זה בספר הנגוב למלא נפשו ובכה זה הקלון הוא חזק ומתמיד עד שלא תמחה לעולם מדכרתו ואמרו כי ימלא נגע התגבר על האוהב עם אשתו כי קנאה תוקף ולא יחמול עליו מלכשותו מכת מהולין כמי זה נקם ביובל לו לשכשם ממנו ר״ת בתחלה במעון כמו העגין בגוכל הבה לא ישא פני כל כפל ולא יחבה כי תרבה שוחד ; (א) בני שמור אמרי. בלשבך וכם בפרוי שוחד ומלות התורה תלמוד תלמוד לשמרם : (ב) שמור

מצודת ציון

כ״ם): (לג) וקלון. עגין הבושה: (לד) קנאה. עגין מהומה: (לה) כופר. שוחד. שוחד. עגיגם נקמה: חמת. מלשון חתה וכעס: (א) תצפון. תשמיר: (ב) כאישון. הוא שם העין ובעבור קטנות ומן הסבירות ימלא קלון: לא תבחמל. לא תהיה נשכמת: (לד) כי קנאה. הנקמה תעורר חמת הבעל ולא יחמול עליו ביום חסר תמלא דו לעקום נקם ותהיה ס״ל הדבר במוך ולא תשבח: (לה) לא ישא. לא יהיה נוחל פניו של עון ממיני הכופר להשביר הקץ בעבורו: לא יאבה. לא ילמה לחמול שם תרבה שוחד והוא כפל עגין במלות שונות: ז (ב) ושימה. התורתי. מושל על מלה שמור

פירוש עט

נֹאמַ אִים אַב לָאזִין׃ (לב) נאַף אִשָּׁה אָבֶּער דֶר וָום אִיז דֶר בַּאריֶמען אִיבֶּער דעם נואַף אין דעם טָאג וָום מְנַאֲף מִיט אִיין אִשָּׁה דֶר אִיז גִימֶענֶערט אִיין הַאֶרְץ עֶר טוט אִיין נֶקמָה אִין אִים׃ (לה) לא ישא נאט פֶּר טָראגט נִיט דָם פָּנִים פון אַלֶערלַיי אוס לייזונג צו פֶּר גֶעבִּין דוּרְך דֶעם וָום הָאט עוֹבר גיווען אוף זַיינֶע מִצות ולא יאבה אוג זַיין שׁאַנד וועט נִיט וועלן צו בַּאווילִיגט וועריז אֶפילו וועז דו מְענטש וועסט

מערין צו געבין אים פיל שוחד׃

ז (א) ואנט שלמה בני שמור אמרי מיין זון היט מיינע ואג אוג מיינע מצות ואלטמו באהאלטין מיט

דיר

בבתא דעינא: ג קטור אגון על אצבעתך כתוב אגון על לוח דליבך: ד אמר לחכמתא אחתי את ומדע לבינה תקרא: ה לשמרך מאשה זרה מנכריה אמריה החליקה: ו כי בחלון ביתי בעד אשנבי נשקפתי: ז ואראה בפתאים ואבינה בבנים נער חסר־לב: ח עבר בשוק אצל פנה ודרך ביתה יצעד: ט בנשף־בערב יום

עיניך: ג קשרם על־אצבעתיך כתבם על־לוח לבך: ד אמר לחכמה אחתי את ומדע לבינה תקרא: ה לשמרך מאשה זרה מנכריה אמריה החליקה: ו כי בחלון ביתי בעד אשנבי נשקפתי: ז ואראה בפתאים ואבינה בבנים נער חסר־לב: ח עבר בשוק אצל פנה ודרך ביתה יצעד: ט בנשף־בערב יום

ג) קשרם על אצבעתיך. שלא תשכחם: (ד) ומודע. קרוב כמו כוזעו: (ה) אחותי את. קרבנה אלי: (ח) אצל פנה. סמוך על זויה

(ג) על לוח לבך. שלא תשכחם: (ד) ומודע. קרוב הידוע: (ה) לשמרך. כי קרובין על מדם ישמרוהו מדרך רע: (ו) נשקפתי. הלא דברי שלמה ושמעו נגליתי ונראיתי למשקיפים לותי כדי שיאמרו כני מדם ברחותו וכן נשקפה ותיבב ושעם הנשקף להרחות עצמו והמשקיף לראות מהריס:

מלותי ותיב. מלות סחורה ותיב"ג החיים הנלחמים ובמור מוסרי כמשך מישון שתשמרם בלבך מכל לניך וגו': (ג) קשרם. שכל לניך שתקשר על מלבושיך לעשות מותה ומתך מלבושיך כשעה שתכנעתיך: כתבם על לוח לבך. שיהיו בליורך תמיד: (ד) תמור לחכמה החיתי לת. למחוכ מותה: ומודע לבינה תקרא. כ"ל שכשך מחכמ שתיה מודע לך וקרוב כשעה ולישתי מודע לחיבה בדבר שתתחבר תמיד לחכמה ולבינה: (ה) לשמרך מאשה זרה. וזה ישמרך מהמשך אחר אשה זרה והוא הכשב המחתה. מנכריה בריה שנוכרת שהלב מתוק כי כחכמה והבינה הם כי מחכמה ומוסקות ומוסקות למודיעין מהכך נפלאה עד שיהיו בעבורם על התחוות כיוצאיות יהיה לניך לך זה לשמרך ממנה לפי שפתיותה חזק למשוך הסכלים אליה ומתך המכל להזהרות על כוד פתיותה לסכלים: (ו) כי בחלון ביתי נשקפתי בעד חלוני. הנה בחלון ביתי נשקפתי בעד חלוני: (ז) ואראה בפתאים. ולחיתי בפתאים אשר דלכם להתפתות לסכלותם וביותר בבנים קטני הסכלים והנה נער לניך חסיר חסר השכל ממנו והוא עובר בשוק אצל פנת מלא זויות והולך דרך בית היה בנשף בערב יום בע' אלכח

מצודת דוד

לומר במוך תוכיחי לחיזון עיניך: (ד) אמר הנו. כ"ל תסא רגיל בחכמה כלומר תחזקנו: ומודע. כפל לדבר במ"ש: (ה) לשמרך. לשמור אותך מלשון הזהר עמך שתיכה מותרת לך: אמריה החליקה. לשון חלק ורך: (ו) כי בחלון ביתי. דרך משל ביתי ומשקפי כשקפתי על החלון ושם עיני מלילה לומר שבשביל שהחכמה לדעת את מעשה הבריות: (ז) ואראה בפתאים. ראיתי חבורות הפתאים והנה הנפתי והבחתי בין הבנים הטה עצל הסר לב: (ח) עובר. כי לחיתי אותו עובר בשוק אצל פנתה של הבית והלך דרך ביתה: (ט) בנשף. בעת הנשף לשון קלה כלה ושמך על החשך: בערב יום. בעת שהיום מתחיל לשכך ולהיות כמו לילה:

מצורת ציון

לומר במוך תוכיחי לחיזון עיניך: (ד) אמר הנו. כ"ל תסא רגיל בחכמה כלומר תחזקנו: ומודע. קרוב: (ה) לשמרך. לשמור אותך מלשון הזהר עמך שתיכה מותרת לך: אמריה החליקה. לשון חלק ורך: (ו) כי בחלון ביתי. דרך משל ביתי ומשקפי כשקפתי על החלון ושם עיני מלילה לומר שבשביל שהחכמה לדעת את מעשה הבריות: (ז) ואראה בפתאים. ראיתי חבורות הפתאים והנה הנפתי והבחתי בין הבנים הטה עצל הסר לב: (ח) עובר. כי לחיתי אותו עובר בשוק אצל פנתה של הבית והלך דרך ביתה: (ט) בנשף. בעת הנשף לשון קלה כלה ושמך על החשך: בערב יום. בעת שהיום מתחיל לשכך ולהיות כמו לילה:

פירוש ע"ט

דיר דו זאלסט זיי גידענקען: (ב) שמור מצותי וחיה תוֹרה היט מיינע מצות וועסטו עפּגען אוג מיין תורה זאלסטו היטן אזו ווי דם אויגאפּפּיל פון דייני אוגן: (ג) קשרם על אצבעותיך קנייפ זיי אן אוף דיינע פינגער אוג שרייב זיי אן אוף דעם טאבליל פון דיין הארץ: (ד) אמור לחכמה זאג צו דר חכמה דו ביסט מיין שוועסטער ומודע לבינה תקרא אוג זיין פריינט זאלסטו רופן צו דר פר שטאנד דאס איז די תורה כלומר גיינעהען די חכמה צו דיר תמיד: (ה) כדי לשמרך מאשה זרה זי זאל דיך היטן פון דר פרעמדר וום זי מאכט גלאט איר רייד דם מיינט עד אין די טיפיתים צו בייזען: (ו) כי בחלון ביתי בעד אשנבי נשקפתי דורך דעם פענסטער פון מיין הוז בעד אשנבי נשקפתי דורך מיין לאך בין איך וואר גיקוקט: (ז) ואראה בפתאים אוג האב גיזעהן אין די נאריין אבינה בבנים איך האב פר שטאנען אוג גיזעהן אין דיא קינדער איין יונג וואס איז גיוועז גימיינערט איין קלוג האַרץ: (ח) עובר דר נאר איז איבער גיפאהרן אין מארק בי דעם ויינקיל פון אהוז פון איין וועג אוג אין דעם וועג פון איר הויז האט ער ניטאן מרעטין: (ט) בנשף אין פינצטערניש אז דר טא: אי אוועק גינאנגען אין פינצטערניש פון

בְּאִישׁוֹן לַיְלָה וַאֲפֵלָה: ׀ וְהִנֵּה אִשָּׁה
לִקְרָאתוֹ שִׁית זוֹנָה וּנְצֻרַת לֵב: יא הֹמִיָּה
הִיא וְסֹרֶרֶת בְּבֵיתָהּ לֹא־יִשְׁכְּנוּ רַגְלֶיהָ:
יב פַּעַם ׀ בַּחוּץ פַּעַם בָּרְחֹבֹת וְאֵצֶל כָּל־
פִּנָּה תֶּאֱרֹב: יג וְהֶחֱזִיקָה בּוֹ וְנָשְׁקָה לוֹ
הֵעֵזָה פָנֶיהָ וַתֹּאמַר לוֹ: יד זִבְחֵי שְׁלָמִים
עָלַי הַיּוֹם שִׁלַּמְתִּי נְדָרָי: טו עַל־כֵּן יָצָאתִי
לִקְרָאתֶךָ לְשַׁחֵר פָּנֶיךָ וָאֶמְצָאֶךָ:
טז מַרְבַדִּים רָבַדְתִּי עַרְשִׂי חֻמְּטוֹת אֵטוּן

ת"א וכמה חשבי . שבעת ימי מרבדים . שבעה קיר : כחכלפה . מנחות סו :

מצרים

בְּמַעֲרֶב יוֹמָא בַּחֲשׁוֹכָא
דְּלֵילְיָא וּבְחֵבֵירָה :
י וְהָא אִתְּתָא לְעוּרְעֵיהּ
בְּאָסְפָּמָא דְּעַנְיָתָא
דְּמַפְרְדָא לְבָא דְּעַלֵּימֵי :
יא מְרַדְדָתָא הִיא
וּפְרִדְתָּא בְּבֵיתָא לָא
שְׁכִנָן רַגְלָהָא : יב בְּעִדָּנָא
בְּשׁוּקֵי בְּעִדָּנָא בְּשֻׁקָּקֵי
וְלְקֹבֶל כָּל פִּנְתָא דַיְיאָ
כְּמָנָא : יג וְאִתְקַפַּת בֵּיהּ
וּנְשַׁקְתֵּיהּ וְאַחֲצַפַּת
אַפָּהָא וַאֲמַרַת לֵיהּ :
יד דִּבְחֵי דְקָרְבָנֵי עֲלַי
יוֹמָנָא שַׁלֵּימִית נִדְרָי :
טו מִטּוּל הֵיכְנָא נְפֵקִית
לְאוּרְעָךְ דְּמַפְּקָא חֵוִית
לְרָגְשָׁא וַאֲמַרַת
אַרְבְּרָנָךְ : טז בְּתַשְׁוִיתָא

רש"י

וע"ח מעובדי כוכבים: (י)והנה אשה. כמשמעה ד"ח אחד מן המסיתים: שית זונה. כמו (שמואל ב' י') שתותיהם כלומר ערות זונה: ו.צורת לב. כמו (יחזקאל ג') עיר לצורה המוקפת כרכים כן לבה של זו מוקפת זימה ותועלת:

מנחת שי

(יג) הבעה פניה. לית מאן"ל מב"ג כשופה בשעה חדש לכל תד ומד מלעיל ולית דמוחים: וחתמר לו. ס' בפתח וזה לבדו מלעיל מיין כמוכרת תסתר ס' ס' ומלזול ק"ג וכשהם המלקדק שם: (טז)חטון.

כי לו מלה זעירה וכן יפעומו הם: (יד) זבחי. דיברת לי כוכים: (טו) חטובות. ממוסכות תכנית היכל:

רלב"ג

בעבור יום מחקך ליום ואפלה והנה הוא כיוצא בו אל המאמר הזולת: (י) והנה המאמר מאמר לקדמותו ערוכה וכוללת לב שעשותה מגולה והלב מכוסה לבד כי על הלב תגלה עצמה וזה מהפלגת המשל כי דרך הזונה לגלות לקוח בגדיה שתהיה גלוית העיניים כדי שיתעוללו המבטים בה עליה ולא תסתיר מנוסה מכוסה בשבילים כי אם מן הלב ולמעלה ולפי המשל הזה הלב מכוסה בזה הפועל כי לא יוכל המבט לעשות פשוללתו עם המשך אל המקום: (יא) הומיה היא וסוררת. הנה היא מתמעטת קולה בהתחלת חק המאמר הלעוטה והיא טוטה מבית בעלה לא יכבדו רגליה בביתה: (יב) פעם בחוץ. לך תלך פעם בחוץ ופעם בלחכוכות ותתחזק בה פה ושם ברחובות ומהלכות ומחוללת שם תמצאנה שם טוף: (יג) והחזיקה בו ונשקה. כתחזק תתחזק בו ונשקה לו למשוך לבו אל הגיהוף: (יד) זבחי שלמים. לפי טוטה מלהמר כו אלו הדברים הנה זבחי שלמים מלפני היום שלמתי נדרי בבית המקדש ולזה יש לי הרבה בביתי מבשר זבח השלמים: (טו) על כן יצאתי לקראתך. לדעתם שניך בחלוקת עמי ולחלוקך: (טז) מרבדים. הנה רבידים וחכוסים יפים שמתי על מטתי והנה ערשי מכוסות

מצודת ציון

יסופי (תהלים קל"ט) : באישון לילה . בחשיכת הלילה כמו באישון (לקמן כ') : (י) שית . ענין שימה ותקון : ונצורת . מל' מצור וכן מצלים בחים (ירמיה ד') : (טו) לשחר . ענין לילוש : (טז) מרבדים .

מצודת דוד

בערב וגו' . הוא כפל ענין כדכר המלילה : (י) והנה אשה . לחיתי והכה לחמה בחה לקראתו : שית זונה . ר"ל בחקון זונה : ונצורת לב . ומותנת מלוי על לבות כני חדם לכבשם חחת ידה : (יא) הומיה . היא משמעת קול הומיה למען ישמעו הזוזים אחר קולה : וסוררת . מדכרת דברי ברה ונחוף : לא ישבנו . לינם כוכים בביתה כדרך הנשים : (יב) פעם בחוץ . פעם הולכת בחוצות לרדוף אחר מחכיה : הארב . הפח כאחרב עד אשר יעבור דרך הפעם בסיוע : (יג) והחזיקה . לחיתי הפעה ביולחת אחזה בעשר ונשקה לו : העזה . חזקה פניה ולח נכלמה : (יד) זבחי שלמים עלי . ממה היה עלי זבחי שלמים והנה היום שלמתי נדרי והכחתים ום ל"ל עמדי בשר השלמים : (טו) על כן . הותילו ום עמדי בשר להחכיל לזה יצחתי לקראתך לעשר פניך לבקש מלפניך : (טז) מרבדים . קשתי מטתי בקשוח הלטוח : חטובות . נדי סמטה המה חכוסים ביופר לל ומסוכנים המה

פירוש ע"ט

בַּיֵּיא נַאכְט אוּן אֵין טוּנְקֶלְהֵייט אִיז עֶר דָאךְטִין
גֵיאַנְגֶען: (י) וְהִנֵּה אוּן גוּן אֵיין אִשָּׁה אִיז אַרוֹיס
גֵיגַאנְגֶען אַנְטֶקֶגְגֶן דֶעם נָאר אֵיין שֶׁעְנְדְלִיכֶע זוֹנָה
אוּן אִיר הַאֶרְץ אִיז בֶּלֶעְנֶערְט אוּן אַרוּם גֵירִינְגְלִיכְט
מִיט בֵּייֵעֶג מַחֲשָׁבוֹת פוּן זְנוּת: (יא) הוֹמִיָּה זִיא אִיז
אַבְּרוּעֶרִין אוּן אִיין אֶפְקֶעֲרִין זִי קֶעֲרְט אֶפ פוּן
דֶעם נוּטִין וְוֶעג אִין אִיר הוּיז טוּעֶן גִיט רוּעֶן אִירֶע
פִּיס: (יב) פַּעַם אֲבֶאל גֶייט זִי אוֹסְטִין וְוִייגִיג פַּר אִיר
הוּז אוּן אֲבֶאל גֶייט זִי אִין דִי גַאסְן אוּן בַּיי אִיטְלִיכֶן

וע"ח (יא) וסוררת. סרה מן הדרך: (יד) זבחי שלמים עלי. כלומר סעודה גדולה הכינותי כי היום הקרבתי נדרי ושלמי: (טו) ואמצאך. כדי שתמלאך: (טז) מרבדים. כגדי תופש וגו' ודומתו בסוף הספר שנתמר מרבדים

אבן עזרא

(יא) הומיה. כדי שתשמיע קולה למתקשים בתפלה: וסוררת. דוברת סרה: ישכנו. בלשון זכר והכוון תשכיחה: (יב) ואצל. על שתמלא חסר לב: (יג) והאמר. כמתנה בעבור ההפסק

שַׁוִּית עַרְסִי וּבְקַרְמָא
קְרַמְתָּא מְצָרָה׃
יז רַסִּית עַל עַרְסִי מוּרָא
וְכוּרְקְמָא וְקוּנְמָא׃
יח תָּא נִתְבְּסֵם בְּרַחֲמָתָא
עַד צַפְרָא וְנֶעְסַק חַד
לְחַד בְּרִגְאָנָתָא׃
יט דְּגַבְרָא לֵית הוּא
בְּבֵיתָא אֲזַל בְּאוֹרַח
רָחִיקָא׃ כ צְרָרָא דְכַסְפָּא
נָסַב בִּידֵיהּ וְלִיוָמָא
דְּעִדָּא אָתֵי לְבֵיתֵיהּ׃
כא וַאֲשַׁבֵּי יָתֵיהּ בְּסוּגְיָא

מִצְרַיִם׃ יז נַפְתִּי מִשְׁכָּבִי מֹר אֲהָלִים
וְקִנָּמוֹן׃ יח לְכָה נִרְוֶה דֹדִים עַד־הַבֹּקֶר
נִתְעַלְסָה בְּאַהֲבִים׃ יט כִּי אֵין הָאִישׁ
בְּבֵיתוֹ הָלַךְ בְּדֶרֶךְ מֵרָחוֹק׃ כ צְרוֹר
הַכֶּסֶף לָקַח בְּיָדוֹ לְיוֹם הַכִּסֵּא יָבֹא
בֵיתוֹ׃ כא הִטַּתּוּ בְרֹב לִקְחָהּ בְּחֵלֶק

ת"א לין כלים . פנחסין לו : לוזר . בס (העתים נג) :

שפתיה

רש"י

עטתיה לה : רבדתי ערשי . קשטתי : חטיבות אטון מצרים . מהוללות בגדי כלי פשתן הבוכים הכתי' ממצרי' שם הפשתן מלוי כדכתיב כסבר (ישעיה י"ט) וכיבו עובדי פשתים : אטון . תרגום מיתריהם לטוויסים : (יז) נפתי משכבי . הגפתי הריח כמיף בסורר בנית הכוסם להניח הריח מלמעלה למטה . ודומם פירש לשון קטור וחמר בחלין

אבן עזרא

(יז) אהלים . חסר ו"י : (יח) דודים . אהבים יתן לת דודי : (יט) האיש. ולא אמרה איפה כי ליבו נחסך בעיניה מלומה בזנותה עם אהרים : (כ) הבסא . רלם מודש שיתכסה בו הירח :

הלל"י בגמ"ש וכן הוא בל"ש : הכסא . הכ"ף בסגול : ליום הכסא יבא הכסף . בס (העתים נג) :

רלב"ג

מכוון לו באר עלים והכלולים המבוארים בו הם מיוחדים ממלרים כ"ל שהם מעבים מהמקו שמעלידים כי שם השם הנקודה : (יז) נפתי משכבי . ופשתי בו מפוקפת הכשמים שיבי הרים בדרי השכבה יותר : (יח) לכה נרוה דודים עד הבקר . יחד נשמח בהתבים כי אין למו מניע שזה : (יט) כי . אין בעלי בביתי ול"ת הוא קרוב ויכה הנה הלך בדרך מרחוק ושם מתמר אולי יכלו הלילה מבלתו תבא בשמח כי לקח לזור הכסף לקנות סחורות רבות לו יבא לביתו עד יום הכסא כ"ל בכ"ה פ' הוא עקרו כסה כאמרו תקצו מחרת שופר הכסא ושולם עקרו כי לו הש"י כ"ל משל יוסף על כסא לשעות מבל בלבד . דבריה הלוקחים לבו בחלק שפתים הדמים מוהו מלדק הלולו ומשבה לבבו על דברי הניסוף ודומה כזה לול מחריל הולך מחריל מחריל בשלמו בשלומים לל מקום מיוחד וכמו הבתים ביכלו בתוכם לל יכולו להתיחד בעדיהם ובגדיהם למנחפים ולל ידעיכו בזה והבה הש"י בם כמו שלא יוכל להם לגלות כי לא יכולו להתיחד בעדיהם ובגדיהם הכוונה בשם לאמר שנכנו ובכה לך לחריל מחריל בשלום כמו שזכינו

ביצודת דוד

בשיחרי שבתן הכה מתלרים בגמות ביותר : (יז) נפתי . התכתי על משכבי מור ועוי להביא הרים : (יח) נרוה . נשבעה להשבים עד הבוקר ונשמחה בה : (יט) כי אין האיש . לל תפחד מבעלי כי לוכלו לביאתו כי הלך בדרך רחוק : (כ) צרור הכסף . לל תחוש מן הלילה כביאתו כי הלך בדרך רחוק : (כא) הטתו . עיין לעיל פסוק ג' : ברוב לקחה . בשעת הכסף יוחמלה מדרכו כי נתן לה ביום ביתו לנכון כסף ויחמלה בדרך עד כי יהיה הכסף לקנות בהון סחורות רבות : ליום הכסא . לזמן המיועד לבל קבע יבוא בעת והזמן הוא עדיין לא בא : (כב) התמת . למל משלה בה בהיות לאותה אשה מחר למל דפתה ברוב הבל דבריה ולא ידע כי לא לזמנה בל היא לאותה לפתוח בני אדם ובחלקת מחמל שפתים הדימה

מצודת ציון

מלעות רגים לקשות כמו מכבדים שפתה לה (לקמן ל"ג) : ערשי מטתי כמו ערש יסורי (תהלים קל"ב) : חטיבות . ענין כריתה והחוך כמו מוסדי עליס (יהושע ע') : אטון . תרגום בל מיתריהם (שמות ל"ו) הוא תשוויטון : (יז) נפתי . ענין הולה ושתכה כמו נפת תטופנה (לעיל ה') : בור אהלים וקנמון . שמות מיני בושם : (יח) נתעלסה . ענין קשר כמו לכול כספו בקשו (בראשית מ"ג) : (כ) צרור . ענין קשר כמו לכול כספו בקשו (בראשית מ"ג) : הבסא . מיעוד זמן קבוע כמו בכסה ליום חגנו (תהלים פ"ל) : (כא) לקחה . ענין למוד והרגל כמו הלוקחים לבושם (ירמיה ג"ג) :

פירוש ע"ט

(שו) אַל־תֵּן דְּרוֹם בֵּין אִיךְ אַרוֹם גִיגַאנְגֶן אַנְטְקֶעגִן
דִיר צוּא פְּאַרְשְׁטֶעהֶן אוּנ בֶּעטֶן דַיין פָּנִים כְּדֵי אִיךְ
זָאל דִיךְ גִיפִינְגִן כְּלוֹטֶר דוּ זָאלְסְט מְרוּיצָה וֶוערֶן
צוּ קוּמֶען אִין מַיין הוּז׃ (שז) מְרֻבְּדִים מִיט שִׁיין בֶּעט
גִיוַואנְט הָאב אִיךְ אוּיס גִיבֶּעט מַיין בֶּעט מִיט
גִילוֹבְטֶע לֵיינְווַוינְט פּוּן דֶעם גִישְׁפּוּנְגֶען פְּלַאקֶס וָום
פּוּן מִצְרַיִם דֶעֶן זַיִן דַארְטֶען קוּמְט אַרוֹם דָם גוּטֶע
פְּלַאקֶס׃ (יז) נַפְתִּי אִיךְ הָאב גְרֵייכֶערְט מַיין גֵילֶעגֶר
מִיט בְּשָׂמִים מִיט גְוּוערְץ אוּנ גֶעגֶעלִיךְ אוּנ צוּטְרוּנְג׃
(יח) דָּרוֹם לָכָה גַיי לָאמֶער זִיךְ אֶן וָעטֶן מִיט פְּרֵיינְט
מֶענְטְשֶׁן זַיי וָאלֶען אִיר נָאךְ גַיין מִיט דִי גְלַאטֶע

רויד

שְׂפָתֶיהָ תַּדִּיחֶנּוּ׃ כב הֹלֵךְ אַחֲרֶיהָ פִּתְאֹם כְּשׁוֹר אֶל־טֶבַח יָבֹא וּכְעֶכֶס אֶל־מוּסַר אָוִיל׃ כג עַד יְפַלַּח חֵץ כְּבֵדוֹ כְּמַהֵר צִפּוֹר אֶל־פָּח וְלֹא יָדַע כִּי־ בְנַפְשׁוֹ הוּא׃ כד וְעַתָּה בָנִים שִׁמְעוּ־לִי וְהַקְשִׁיבוּ לְאִמְרֵי פִי׃ כה אַל־יִשֶּׁט אֶל־ דְּרָכֶיהָ לִבֶּךָ אַל־תֵּתַע בִּנְתִיבוֹתֶיהָ׃ כו כִּי־רַבִּים חֲלָלִים הִפִּילָה וַעֲצוּמִים כָּל־

דְּמָהָא וּבְשָׁעְוָתָא דְּרָפְקָא תְּפַתֵּיהּ׃ כב וְהוּא אָזֵל בַּתְרָהּ שְׁלָיְתִית הֵיךְ תּוֹרָא דְּאָזֵיל לְוַת מַטְבְּחָא וְהֵיךְ כַּלְבָּא לְאִסּוּרָא׃ כג וְהֵיךְ אֵילָא דְּמִסְתַּרְיָם גִּירָא בְּבַרְדְּיָה וּמִסְתַּרְהֲבָ הֵיךְ צִפְּרָא לְוַת פּוּחָא וְלָא יָדַע דְּלְמוֹתָהּ דְּנַפְשֵׁיהּ אָזֵיל׃ כד וְהַשְׁתָּא בְּנָיָא שְׁמַעוּן לִי וַאֲצִיתוּ לְמֵימְרֵי דְּפוּמִי׃ כה לָא יְסְטֵי לִבָּךְ לְאָרְחָהָא וְלָא תְטַעֵי בְּשׁוּבְלָהָא׃ כו מְטוּל דְּמָנֵי־עֵיקְטִין־אָ

ה"א ומשה בניס . עיקוד שעד פו : חללים . פוסיס כב ע"ג יח :

רשי

מן הדרך : (בב) ובעכס . זה חרס נחש : אל מוסר אויל . כנחש הממיר לרוץ בשלימות הקב"ה ליסר החויל

מנחת שי

שבמשוך וכון ע"פ המסורת שבתבתי למעלה בפ"ו ו' : (כג) כבדו . הכ"ף בגעיה : (כה) אל תסע . תעה לבבי פלוות בשבחתי בדמומי רבוי התילופים שנפלו בספרים ללו בלאן תעיתו . שים לדלבו פניתו . ואין מי יורה דעה . ידין בהלכה . בכמה ספרים מדפוס וגם ישנים נכתבים ונדפסים בלה ו"ו ואף בזיהר ספר שבתהלה נכתב בוא"ו נגרלה תמר כך ובקלת דפוסים ישנים כתוב ובל בוא"ו ואף בס"ל כ"י מוגה בוא"ו אף על פי שלא נכתב כן בדפוסים ומסתמא זו מתיבים בעיני מפני שמלאתי בס"ג כ"ג פסוקים בקריאה ביתה ומיצעתא אל הל ושמון נמסר בשמואל ב' ס' ואין זה ממניים וכן הוא עם ו"ו בתיגוס ובפיוסים ן' עזכה ולבל"ג וקב וכני ויתיה ושמואל ומשיר כתיב . אך בקצה שבס"ג נמסר סימן מן כ"ש ימידמין ואל ביתו זוגא ואין זה ממניים בשם יקיים בזו מקרא בכתוב וידעו תועי רוח ביאם : תחת . בשעם אחד לבד בתי"ו בס"ם ואף בספרים בכם בכל . טעמים שניהם בתי"ו בשמואל כי כן משפט המלה להיות מלעיל כמו ותלך ותתעב (בלהלים ל"ח) . תחת גזרה במבין (משלי י"ז) . ובל הקולא תוחו מלבא לומר מלא תוסף : בתרגומים . מלא ו"ו במדוייקים : (כו) ועצומים כל הרגיש . רבים ועצומים המילומים שנפלו על הרגים ועל זוגה שביעשיה סוף סימן

רלב"ג

עד יפלח וגו' : (כג) עד יפלח חץ . עד שיחתך חץ בכדו כמי שיחסר הלשון לבוא אל הסוף שילבד בו ולא ידע בי בשפכו הוא והיה מחשבתו זה בחשבו להיותם מסכים לנשמל ממלו כי בשוב לו בחון לבו לזנות כי זה הפועל מהעשה המתאוה הוא מהרהרים תשב בם חון מעלם האדם אמה שהוא אדם כי זה הכבוד הוא לאדם מלד מה שהוא בהמה לא מלד מה שהוא אדם ויקח זה אל עם החשך כי לא יפותה האדם להמשך אל התאוות בשיאור לו בחור השכל ולזה אמר בתחלה ולבל בפתאים בראיה בבנים וגו' ועתה בניס שמעו לי וגו' : (כה) אל יסע . אל יתה לבך אל דרך המעשה הזה ואמר המניעה אל התאוות ואל תהיה עושה בדבריה : (כו) כי רבים חללים הפילה

מצודת ציון

(כב) וכעכס . הוא חרס הנחש וכן כרגליהם תעשנה (ישעיה נ"ט) : (כג) יפלח . מלין בקיעה כמו פולח ונוקב (תהלים קמ"ח) : כבדו . הכבד שממנה תלויה כח : פח . רשת : (כה) ישט . עלין נטיה ושמה : תתע . תלמין תועה : (כו) חללים . הרוגים :

להפשך בעבור הנאה מופעת למהול מהזרעותיו אשר בה ואינו יודע כי בתחילה היה מתכון בשפכו עולמו בעבור הנאת שעה : (כד) ועתה בנים . הוסיל ומעשהם כן הוא ניזהר שמעו לי ואל תהיו כמוהו : (כה) אל ישט . אל יסור לבך אל הדרך ההולך לצית הזונה ואל תתע מדרך היושר ללכת בתיבותיה : (כו) הפילה . הזונה המתלכת את הגברים : ועצומים . מספר עלום ורב :

פירוש ע"ש

רייד פון אירע לעפצין הט זי פר שטוסן דעם נאר פון דעם גוטין וויל ענין לייב פאנגען אזו אוך דר נאר נואף ואס גייט נאך דר זונה ווי עש קומט פלוצלונג צו קולין ובעכס אוג אזו ווי דר ניפט קינדער הערט צו צו מיר אוג פר געמט צו די זאג פון מיין מול : (כה) אל ישט דיין הארץ זאל גיט אפ קערען צו די ווענ פון דר זונה אל התע דוא זאלסט גיט בלאנזין אין אירע שטעגען : (כו) כי רבים חללים דען פיל דר שלאגינע הט זי גימאכט פאלן ועצומים אוג זיי ערגען שטארק אוג פיל אלע אירע הרוגים : (כז) דרכי שאול די ווענ פון דעם גיהנם איז דר ווענ

פון

אבלה

המחויב למקום ב"ה כן רן מחריה עד שכשכל בה ויפלח מלה את כבדו : (בג) כמהר צפור . לרוץ אל הפח ואינו

אבן עזרא

(כא) תדיחנו . מדרך היסרה : (כב) ובעכס , כמו תעשכנה פי' תרתמה העכסים והם דומים לכבל וכן הפי' ובעכס שהחויל קשה להכיעו רגלו כן הוא קשה להכיעו אל מוסר : (כג) חץ . מדמה נגע הלל לחץ והטעם עד שיפלח חץ כבדו ולא יקבל מוסר : אל פח . כן מהריה יפלההו חץ . ולא ידע החויל כי בעבור נפשו שתמות הוא גוזל מוסר והזו הענין : (כד) ועתה בנים . כי העם כבניס : (כה) ואל

הָרֵנִיָּה: כִּי דַרְכֵי שְׁאוֹל בֵּיתָהּ יֹרְדוֹת
אֶל־חַדְרֵי־מָוֶת: ח א הֲלֹא־חָכְמָה
תִקְרָאוּתְבוּנָה תִּתֵּן קוֹלָהּ: ב בְּרֹאשׁ־
מְרֹמִים עַל־דֶּרֶךְ בֵּית נְתִיבוֹת נִצָּבָה:
ג לְיַד־שְׁעָרִים לְפִי־קָרֶת מְבוֹא פְתָחִים
תָּרֹנָּה: ד אֲלֵיכֶם אִישִׁים אֶקְרָא וְקוֹלִי

אַפֵּי עֲשִׂינִין פּוּלְחָן
קְטוֹלָהָא: כִּי אָרְחָתָא
דְשָׁיוֹל בַּיְתָהּ נְחָתָן
לְקִיטוּגֵי דְקִבְרָא:
א מְטוּל הֵיכְנָא חָכְמְתָא
תְּקְרָא וּבִינְנָא תְּרַמֵּי
קָלָהּ: ב בְּרֵישׁ רָמָתָא
עַל אָרְחָא אֵיתָהּ וּבֵינָהּ
שְׁבִילֵי קָיְמָא: ג וְעַל
תַּרְעֵי בְּפוּמָא דְקִרְיָא
וּבְמֵעָלָן דְּתַרְעֵי
מְשַׁתְּבְּחָא וְאָמְרָה:
ד לְכוֹן נַבְּרֵי קָרֵינָא

ת"א הלא חכמה . עקילס שער מן כל הפרשה : מרומים . ע"ג גג : לפיכם . יומא פו ע"ב :

רש"י

יודע כי הפה נפרש שם כנפשו כל נפור :

ח (א) **הלא חכמה תקרא.** הלא התורה מכרזת עליכם

אבן עזרא

התע. מדרך היסרם בעבור נתיבות הטובה: (כז) **שאול.** שהיא ביתה . יורדת הדרכים ומורידות מוחה כפי' נעו מעגלותיה מי יורדות רמז לרגליה וכאשר דבר נשות החכמה הראה דבר מעלת החכמה שהיא מיסרת הפתיים:

ח (ג) **קרת.** קריה: (ד) **אישים.** עזיריס: **אל בני אדם.**

כספרים מדוייקים מלא וחו"ו : (ג) מבוא פתחים . פליגי היה ספרי המזרן הוה הדפוס :

רלב"ג

כי ככר הסמיתה והקרה כבים ומקיעים : (כז) דלכי שאול ביתה . הנה הלכלים בילבן בהם על דלכי המות והקבל והם יוכדות על מדלי המות כי לא יוכל אמה מיים כמו שקדם על הסבב מיתה הגוף והנפש לכן כוכ מהחשוקות בפחייה ובמעל לפחוי החכמה והביאה בהם מפחים הלהם למחוב בהם במוקם פקדם ואחר ממבל זה המקום להודיע הדבריס אבר בהם יפיעו החכמה והביאה ובצוותם ותוצלחם בחוקן מה : (א) הלא החכמה תקרא . על הלחוזה . ותצוקם תתן קולה לקרוא להם וכדי שיבמעו דבריה הן מיוחדות כרחם מבוחים עלי דרך להשמיע דבריהם לעוברים ולעבים ולשיבים על הדרך אבר יבאו בה והמקוים בחשבר ביקרב עמות בפי שים כי מיחידות דבות היה נלמד שם להוחות מי זה דרך יבאו בה : (ג) ליד שערים . במקום הבעריס אבר לפחה הקריה לחוחות בלי זה בעבר יבאו

מצורה דוד

(כז) ביתה . דרך החולך אל ביתה הוא דרך בחול ויוכדות על מדרי מות כי בקל יחפחה ומחכך עולמו :

ח (ג) **הלא חכמה תקרא.** כ"ל משלח החכמה הלא ובכרת משלח ובמלמה ומחולם היה החמר למעיני להמשך החכמים : (ב) **בראש** עלמה ובחלו היה החמר למעיני להמשך החכמים : (ב) **בראש מרומים.** כלומר עומדת בראש הבריס הבריות להבמיע קולה למרחוק:**לי דרך.** לשלה אל דרך אשר יהפרבו ממנו בריות רבות ומעויים שם מבשים רבים עובדים ובפים : (ג) **ליד שערים.** וממוך הוא אל מקום השערים אבר לפחה הקריה : **מבוא פתחים.** כ"ל עפוים הם לבוא בפחיהם כי השערים ההמה פחוחים ועומדים ולזה רבים בבנים : **תרנה.** שמר מלשון בשמרה : **אליכם אישים אקרא וקולי** הוא ענין מלילה לומר הלא שמעה יהוה וחלטו מבוחות בשמעוחם לב : (ד) **אליכם.** ומלה **אישים** מליעם מיעים וגו' :

פירוש ע"מ

פון איר הוֹ יוֹרדוֹת דִי וועגן נִידעריגן צוּ דִי קאמֶערן
פון דעם טוט פֿלוּמֶר דָר וָם קוּמט אין איר הוֹ דָר
נִידֶרֶט צוּ דִיא חֲדָרִים פון דעם טוט אוֹג אין נִיהנם:
ח (א) הֲלֹא חָכְמָה תִּקְרָא פַר וָאר דִי חָכְמָה דָם אִיז דִי
הוֹרָה דִי טוט רופֿין צוּא אַיִיך לַיִיט דִי רִייד
וָם דָא וויִיטֶער וועט שְׁטַיִיגן וְהבוּנָה תִּתֵּן קוֹלָהּ אוֹג
דִי פַר שְׁטַאגֶר טוט וְעבֶּן איר קוֹל: (ב) בְּרֹאשׁ מְרוֹמִים
אוֹף דִי שְׁפִיץ הוֹךְ בַּיִיא דָעם וְוֶעג וואו לַיִיט נִיִיגֶן
בֵּית נְתִיבוֹת אין דָעם הוֹז וואו פִיל שְׁטֶענֶן צוּ שִׁייךְ
זִיךְ דֶר פון דָארטן שְׁטַיִיט דִי הוֹרָה: (ג) לְיַד שְׁעָרִים
בַּיי דִי טוֹרֶן אוֹבן אוֹף דָעם בַּאלְקֶן מְבוֹא פְתָחִים
אין דָעם אַרַיין קום פון דִי טִירֶן דָארטן טוט דִיא
הוֹרָה שְׁרַייִען: (ד) אוֹג זָאגט זִי אֵלֵיכֶם אִישִׁים צוּ
אַייך מַאנֶען טוא אִיךְ רופֿין וְקוֹלִי אוֹג מַיין קוֹל אִיז
עֶר בָּארַמֶאגט דִיא אוֹיגֶן אוֹג וָהֶרט עֶם . אִיזוֹ וָהֶרט עֶם אוֹג מַיין דָעד קָומֶט עֶם אִידֶע בֶּיהַרְטָה :

אֶל־בְּנֵי אָדָם׃ ה הָבִינוּ פְתָאִים עָרְמָה
וּכְסִילִים הָבִינוּ לֵב׃ ו שִׁמְעוּ כִּי־נְגִידִים
אֲדַבֵּר וּמִפְתַּח שְׂפָתַי מֵישָׁרִים׃ ז כִּי־
אֱמֶת יֶהְגֶּה חִכִּי וְתוֹעֲבַת שְׂפָתַי רֶשַׁע׃
ח בְּצֶדֶק כָּל־אִמְרֵי־פִי אֵין בָּהֶם נִפְתָּל
וְעִקֵּשׁ׃ ט כֻּלָּם נְכֹחִים לַמֵּבִין וְיְשָׁרִים
לְמֹצְאֵי דָעַת׃ י קְחוּ־מוּסָרִי וְאַל־כֶּסֶף
וְדַעַת מֵחָרוּץ נִבְחָר׃ יא כִּי־טוֹבָה חָכְמָה
מִפְנִינִים וְכָל־חֲפָצִים לֹא יִשְׁוּוּ־בָהּ׃
יב אֲנִי חָכְמָה שָׁכַנְתִּי עָרְמָה וְדַעַת

וְקָלֵי עַל בְּנֵי נָשָׁא׃
ה אִתְבַּיְנוּ שְׁבָרֵי
עָרִימוּתָא וְשָׁטָיֵי
נִסְתַּבְּלוּן בְּלִבָּהוֹן׃
ו שִׁמְעוּ מְטוֹל
דְּשָׁרִירוּתָא מְמַלְּלָא
אֲנָא וּמְמַלֵּל פּוּמִי
תְּרִיצוּתָא׃ ז מְטוֹל
דְּקוּשְׁטָא רָגֵא פּוּמִי
וְרִיחוֹקָא דְּשָׁקְרָא
רִשְׁעָא׃ ח וּבִצְדָקוּתָא
אִנּוּן כָּל מֵימְרֵי פּוּמִי
וְלֵית בְּהוֹן פְּתוּלָא
וְעִקּוּמָא׃ ט וְכוּלָּן נְהִירִין
לְאֱנָשׁ דְּמִתְבַּנֵּן וּתְרִיצִין
לְאִלֵּין דְּאָזְבִּין
בְּיִרְעָתָא׃ י קַבִּילוּ
מֵימְרָתִי וְלָא בְּכַסְפָּא
וּגְבוּ לְכוֹן יְדִיעָתָא מִן
דַּהֲבָא סְגִינָא׃ יא מְטוֹל

דְּמָטָא חָכְמְתָא מִן כַּיְפֵי טָבְתָא וְכָל מְדַעֲם לָא פְחִים לָהּ׃ יב אֲנָא חָכְמְתָא דְּרֵית עֲרִימוּתָא

רש"י

ומה היא אומרת אליכם איש חקרו׃ (ו) שמעו כי נגידים אדבר. לשרי גדולות ומכיוסות: (ח) נפתל ועקש. מכוחת שי

(ה) פתאים. הסלק נפש והיוד סמך. (ו) כי ממת. כפעם בחל"ף: (ט) למלעלי דעת. כפו"ל בלעדי: (יב) מני

אבן עזרא

ענייש כמו כן גם בני אדם גם בני חים והענין יחד עשיר ומכיון: (ה) ערמה. שיעריכו להסיר הפתיות מהם:

לב. דעת. לו הכינו ערמה ללב והוא פועל יוצא: (ו) נגידים. כמו נגיד והם דברים מסוכמים וכן הלח כתכתי לך בלשים מן ומלשים על כלו כי ים למלך מסכה גם אלים: (ט) נכוחים. ממת: (יב) שכנתי ערמה. חסר

רלב"ג

כשהתקדמו על הדמות הפחותים ממנה הנה בחי׳ זה פחות יכוף להשיגו על הדמות ומאחר זה כי בהיותם מהתקדמים הקשות יצטרך להכשיר כשם בהקשות ויעתק מהם על הקשות שהן מדמות יותר ומדמה על הדמות וכן מדמה אחר מדמה עד הגיע לדמות והוא החכמה והתבונה ישיגו תמיד בזולת המקנים על הדמות והשלמים אשר יושגו אליו וזה שאמרם על לן מליצת הכתוב הבינו פתאים ערמה וגו׳: (ה) הבינו פתאים ערמה. הפתגלו להשיב על החכמה ומשמוש שזולת העבודה חלקם התשובות כשהתקדמו הענין כי היה תשיב הכסל על דברי ההתבוננות והעיון. ובסילים הנו בינה לבבכם בעניינים העיוניים: (ו) שמעו. כי דברים נכבדים ומדבר ופתיחת מחשבתי היה דברי יושר וחמר זה בלתי יחסרו מושב מכוון מדבר זוה על דרך ההפלגה והעומק בחפשת המחשבים ומבקשים כי הוא מבי יודע דעת לא בפעם וזכוך הכח על יחסרו מן בכם מה שיהיה מדרך התמם: (ח) בצדק. כלם בדברי נכוחים ובעלי הדעת ומבינים ובעלי הדעת כמו שיביאם ויעיר אם בבחם מהכחתי: (י) קחו. אחת מלקוחת מוסרי יותר מלקוחת הכסף הנעלת מאוד מליטוי הוא יותר נכתר מזהב הנה החכמה היא עוכה מכל מבקשיה וכל חפצים לאדם ביחסון כלפני החכם בכתר עניים זולתי בעיון לא ישיגו כח תמרה החכמה לעזות הדברים ההכלליים בהשלמתה: (יב) אני חכמה שכנתי ערמה. בחכמות שבעולם שם עצמם

מצודת ציון

(ו) נגידים. שרים ומכובדים: (ז) יהגה. ידבר: (ח) נפתל. עקמימות כמו ועם עקש תתפתל (תהלים י"ח): (ט) נכחים. ענין יושר כמו עבות נכחה (עמוס ג'): (י) מחרוץ. מן זהב טוב

מצודת דוד

(ה) ערמה. התחכמות ותחבולות להעדים להסיר ספיחות: הבינו לב. מלדעכם: (ו) נגידים. לשרי גדולות: (ח) נפתל. תהו כיוצא בו שקר תתפתל (תהלים י"ח): (ט) נכחים. ל' נגידים, לשרים וגדולים: ונכוחים. שפתי. מה שפתי מוסיפים לדבר המה דברים מישרים וכפל הדבר למלת מוסיף: (י) ודעת וגו'. דבקי בהם מתוספת שפתי

מלבדכם: (ה) בצדק כל אמרי פי. כאמרים הם בלבד: (ט) למבין. למי שיש לו כיוח להבין באמרי: (י) ואל כסף. כ"ל היו הולים לקחת מהם מוסר מוכחתי מלקחת לת הכסף: (יא) וכל חפצים. כל הדברים שאדם חפץ ורולה בהם לא יוכלו לשום עליהם: (יב) שכנתי ערמה. לני

פירוש ע"ט

צוּ דִי מֵעֲנְטְשַׁיְן אוּנ זָאגְ אִיךְ׃ (ה) הָבִינוּ פְתָאִים
פַאר שְׁטַיְיט אִיר נַארִין קְלֵ.גְהַיְיט וּכְסִילִים אוּנ אִירְהַר
נַארִין פַּר שְׁטַיְיט מִיט אַיְיגֶר הַארְץ׃ (ו) שִׁמְעוּ הֶערְט
דֶען הֶערְלִיכְע אוּנ חְשִׁיבְע רֵייד טוּא אִיךְ רֵייד֯ן
וּמִפְתַּח שְׂפָתַי מֵיינְע לְעֶפְענוּנג פוּן מֵיינֶר
כְּלוּמֶר מֵיינְע רֵייד וְעֶנְן רֶעכְט פַּארְטֵיְיט׃ (ז) כִּי
אֱמֶת יֶהְגֶּה חִכִּי דֶען אֱמֶת טוּט מֵיין גוּטֶן רֵייד֯ן וְתוֹעֲבַת
שְׂפָתַי רֵשַׁע אוּנ דָם אוּם וּוְעַרְדִיקְייט פוּן מֵיינֶר לְעֶפְענֶן
אִין דָם בֵּייז כְּלוּמֶר אִיךְ הַוֶּרֶה רֵייד נִיט קֵין בֵּייזֶע
חָכְמָה דֶען דִיא חָכְמָה אִיז בְּעֶסֶער פוּן פְּעֶרְל וְכָל

עקמומיות: (י) מחרוץ. ממיני הזהב הוא: (יא) מפנינים. מרגליות: לא ישוו בה. לא ימשו בה: (יב) שכנתי

חפצים

יְרִיעָתָא וְהַרְעִיתָא מְזִמּוֹת אֶמְצָא: יג יִרְאַת יְהוָה שִׂנְאַת
מַשְׁכְּחָא אֲנָא: יג דְּחֵילָהּ דַיְיָ סְנָיָא רָעֻתָּא גַּאוּתָא וְרָמוּתָא
בִּישְׁתָּא גַּאוּתָהּ וְרָמוּתָהּ וְאֹרַח בִּישְׁתָּא וּפוּמָא
שָׁנֵאתִי: יד לִי עֵצָה וְתוּשִׁיָּה אֲנִי בִינָה
דַּהֲפִיכָא סָנְיָא אֲנָא: יד דִּי לִי הִיא תַרְעִיתָא
לִי גְבוּרָה: טו בִּי מְלָכִים יִמְלֹכוּ וְרוֹזְנִים
וּמְלָכָנָא וּבִינוּיָא וְגִבָּרוּתָא: טו מַמְטוּל אֲנָא

ת"א ירחת ה'. פסדים קיב: לי עלה. לחנם יד: בי מלכים. יומא עב נשין סב (שלח כה):

רש"י

ערמה. לגלל ערמה. שכיון שלמד מדם תורה עכשו נמצא ערום ומוכן לכריות: (טו) בי מלכים ימלוכו. שהדיינים והמשפטים הני מלמדם: רע. זהו המוסר שהחכמה מכרזת לבריות: מנחת שי

כי"ה כמו שכן מרן והטעם שהערמה לריבה חכמה שלח תכון זולתה: ודעת מזימות אמצא. וידיעת מזימת הדורסים לותי למלוח ואניע עד הכלית כוותם ויתכן לפרש הני חכמה מכרח ויודעת כל ערמה כלילו שכתוב בתוכה וגם הני יורדת לסוף דעת כל מזמה ולפי שהדעת היא הממלאת הוה החכמה והתבונה תמר מלא למלאת והטעם כי לא יכנר מן החכמה כל מזמה: (יג) יראת ה' שנאת רע. שנאת מקור בקבל מלחת. ורע כלל כל הסרון ופרט ממנו נגוה ועון ודרך רע ופי תהפוכות דרך רע הנמנה רעה ופי התפוכות שמתהפך מעניין לעניין ואמר שנאתי כלילו אמר שירחת ה' היא שנאת שלא שנאתי הוזם כטעם שלא שנאתי ה' שנאת וכעל הטעמים שפם טעם מפסיק בשלת ופי לא רואה זה הפירוש ויהוי בשלת ופי דכרי החכמה וכלילו אמרה הני חכמה שכנתי ערמה ודעת מזימות למלאת ומדעתי כי ירחת ה' שנאת רע וגאוה וגאון ודרך רע ופי ר"ל אמר כמו כי על פי ה' וזולתה לו הסכמתי ודעתי כמו פה אהד עוב על העלך תהפוכות שנאתי כי החכמה והתהפוכות טוליים זה זה זה כי לא יעמדו כניחם אהד והתפוכות כולל כל נגד וכל הפך מהטוב ויהיר: (יד) לי עצה ותושיה. מפורש. הני כיה לי גבורה ואמר הני כיה ולא אמר לי כיה לפי שהכיה תולדת החכמה ואם אין החכמה אין כיה ואמר לי גבורה כטעם החכמה תעוז לאכם מעשרה שליטים: (טו) בי מלכים ימלוכו. שתעמוד מלכותם לו נקראו על שם סופם כמו ועטרתי קמת: ורוזנים יחוקקו צדק. לחקוק הוקי משפט לדק:

רלב"ג

ודרך השתדלות והם הפדרים השגיונים ויתכן לו גם כן בימלה ירחת ה' כ"ל שקיבת המוסר בחדות ויתכן לו עוד לפרש כן כדי שיתקשק מדלכיו ושבח מדם הגלוה כי היא מפיקה השלימות מהאדם ושנאת דרך רע בדעות והדברים המועטים שבהם כוללים כי מלו יתעכו ממלות החכמה לפי שהטעיין יולה להמשיך המתמידים בשם אחד השתמלות בשמן שהלכו השתמלות ויולה להמשיך תמיד לשמרם וזה יכליהו לטעות כמו: (יד) לי עלה. וזה כי העלה תלקח בדברים העליונים כלילו תחשב השלה בתי שהוא שלש כחוב לתמעו ובשתיהלהו דברים חמים והוא השלה תהיה בחכמות המיוחדות לגד המשפה כמו מחכמת שבועת החדמה ומה שיחמה להם ולי כן תוכיח ר"ל השגת הגימוש המוחכל מגד בדברים והוא שהוסו ומכוגיו העליונים ולולו שם תלקח השגה ההלוחה להעיד על תועלתם ומהותה לוה לא תלמדך נחמת הדברים ההלכתיים קודם ההשתלות כה לפי שבכך ובכך תחכר תחכמה זה ממה שלמדך שתוקדם תחלה התחכמה קודם השתלות בכיה ובכך וכך זה בכ"חוד ממה שקדם. הני כיה לי גבורה כ"ל כי לחכמה יהיו הכוחות בדברים המתיישבים לפי הסדור הנכנצי ואמנם מה שיתחדש בישוב כענד הסדור ההוה כמו הענין בשפלחות והוא הקבלה גבורה אבר לא יכולו בשכות השלימות שהם החקירים עליו אחי גבורה והכה עוד לביאה השגת השלוחות המדיניות אבר כי יתחדשו הענין כולו הדברים המדיניים לוה יביאנו בהם להעמיד הקנון המדיני ומזה יתחשך דבר העושים אבר יועלו על בעלי התכונו החחרית: ולפי שהחת השלוחות על החנון בלחוד יאמרו המלכים ויבואו השרים והמוזי' והנדיבים והשופטים להעמיד דבר משפטי השלוחות על החנון הכללי אמרם הכיה כי מלכים וגו' (משלי כה):

מצודת דוד

וכן בשמחה כ"ל ת"ח לשנאת תאלות להשרים להגלל מיד שלר הרע המסית בזולת הכמות התורה: ודעת. הני ממליח להודיע המחכמות העוזרים על ההלכה מיד שלר הרע המסית ובל הדבר נמלות גאוה: (יג) יראת ה'. וכן יראת ה' היא לשנוא את הרע וכח הגאוה ודרכי עבירה והמהפך בדברי מחכמות לבו: שנאתי. כ"ל את כל אלה שנאתי גם הני: (יד) לי עצה. כי יש מלה עלה להגלל מיד שלר הרע המסית: ותושיה. כ"ל ע"י יתם בח שלר הרע: אני בינה. הני המוהן כיה להלחם למולו: לי גבורה. ע"י יסבור עלו ובל הדבר שמסית אבר לדבר המלילה ובמחזק השגיון: (טו) בי מלכים ימלוכו. ע"י מתקיים מלכותם אם יתהגו במשפט התורה: יחוקקו צדק. ע"י יעשו חוקים צודקים ודרשים:

פירוש ע"ט

חֲצֵים וּאַ גְלֹוסְטִיגֶע וַאֲבֶּעֶן קֶעֶנֶען זִיךְ נִיט
גְלַייכֶן צוּא אִיר וְוַערְטִשַׁקייט: (יב) אֲנִי חָכְמָה אִיךְ
חָכְמָה כְלוּמַר אִיךְ תּוֹרָה רוּא בַּיי קְלוּגְקייט דַּהַיְינוּ
דָּר וָום לֶעֶרְנְט מִיךְ בַּקוּמְט עֶר קְלוּגְקייט פּוּן אַלֶּע
זַאכֶן וַדַּעַת מְזִמּוֹת אֶמְצָא וּוִיסֶן שַׁאפְט פּוּן גוּטֶע
מַחֲשָׁבוֹת מַאךְ אִיךְ גִיפִינְן דַּהַיְינוּ דָּר וָום לֶעֶרְנְט
מִיךְ גִייט אִין אִים אַרַיין דָּם וּוִיסֶן שַׁאפְט פּוּן גוּטֶע
מַחֲשָׁבוֹת: (יג) אוּג דָּם אִיז דִי שְׁטְרַאף וָום דִי תּוֹרָה
זָאגְט צוּ דִי לַייט יִרְאַת ה' שִׂנְאַת רָע נְאטְם פָּאךְכְט אִיז

פסקינען

יְחַקְּקוּ צֶדֶק׃ טז בִּי שָׂרִים יָשֹׂרוּ וּנְדִיבִים
כָּל־שֹׁפְטֵי צֶדֶק׃ יז אֲנִי אֲהֵבַיׄ אֶהֱבָ
וּמְשַׁחֲרַי יִמְצָאֻנְנִי׃ יח עֹשֶׁר־וְכָבוֹד אִתִּי
הוֹן עָתֵק וּצְדָקָה׃ יט טוֹב פִּרְיִי מֵחָרוּץ
וּמִפָּז וּתְבוּאָתִי מִכֶּסֶף נִבְחָר׃ כ בְּאֹרַח
צְדָקָה אֲהַלֵּךְ בְּתוֹךְ נְתִיבוֹת מִשְׁפָּט׃
כא לְהַנְחִיל אֹהֲבַי יֵשׁ וְאֹצְרֹתֵיהֶם

בקצת ספרים ארץ קרי אהבי קרי

מַלְכִי מַלְכִין וְשַׁלִּישֵׁי
אֲנָא מְשַׁחָא בְּצִדְקוּתָא׃
מִנִּי מְטוּל אֲנָא רַבְרְבָנֵי
מִתַּרְבְּרְבָן וְסַרְבֵי
בְּהוֹן דַּיָּנֵי דְּתַרְיצוּתָא׃
יז אֲנָא רָחֲמָא רְחַמֵּי
וְאִלֵּין דְּמִקַּדְּמִין לִי
יִשְׁכְּחָנָנִי׃ יח עִתְרָא
וְיָקָרָא דִּילִי מָטוּנָא
וּמִזְדַּקְּפָא וְצִדְקָתָא׃
יט מָטַבִּין פֵּרָיַי מִן דַּהֲבָא
סְגִי נָא וּמִן דַּהֲבָא
אוּבְרִיזִין וַעֲלָלָתִי מִן
סַגְיָא נַבְיָא׃ כ בְּאֹרְחָתָא
דְּצִדְקָתָא מְהַלְּכָא אֲנָא

ה״א ואצרותיהם. אוצר תבואה׃ סוכה נה ב ב״ק קיז ב סנהדרין ג׳ תענית יב עוקצין פרק אחר תרומות (נדרים נה)׃

בְּנוֹ שִׁבְלֵי דְּדִינָא׃ כא דְּאוֹרַיְתָא לְרַחֲמַי שְׁגָיָא סַגְיָא אֲתָא וְמֵימָתְהוֹן אֲמַלָּא׃

רש״י

(יז) אוהבי. להכניה כתיב לומר שהכניה של תורה מהב. ו׳ שמעתי מרבי אהרן בשם רבי נתן: אוהב. כמו מחתיכו: (כא) להנחיל אוהבי יש. יש מתי מהלה

מנחת שי

יחקקו. במדוייקים מסר ומ״ח לומר מי״ת: (טז) כל שופטי צדק. כמה שפרי ופעליה מיסתפקין ממנה תיכותה מן סכין קדמאין מי קריח מרין מו צדק ולא יצדו להכזיבוני מיכל מוסתי עתיקה דמקדמיתא הוו כתיבי צדק וצדק הכי קריכו לה וכתבו מרין ומיכל מוסתי דמעבדי מיסבת ומיכל מלין דמלכיכים מתני רכסני מרין צדק ומיכל מיכייתי דכתיב מלכה בצדק נוטי ומלה מתקן בכתי כתיבי ולא ידעינן מני מרון הם לית ביכוה לא מתזיק צדק ולא שופט צדק לומר דין מכתכת דמתרגמינן דייכי דמיזומה ומזיכל נמי כמליר ימיית ודכתיב ליה בתכם צדק: שפט. וכתכם צדק וכן הוא בפיוטים ימיית ודכתוב נאפולי. גם בספרו של בעל תוס׳ הוכיח ממקן מלא מרין וכתב צדק ואמר שכתם״ם כתוב צדק ועל פי הספרי קרוביו מרין והכתן צדק ושימוך צדק צדק תרדוף עליך. פיהום דמיזון מרי פסוקין דמפיקי להדדי ופוסיקון צדק. כי יקייס בזו מה שאמר ע״י שמזון דמפיקי להדדי פוסיקון צדק. כי מוספינו ה׳ מחוקקנו ה׳ מלכנו הוא יושיענו ישביה נביולו כי ה׳ שופטנו ה׳ מחוקקנו ה׳ מלכנו הוא יושיענו ממן כן יסי לעון: (יז) מהבניה. להבי קרי: (כ) בתיבות. בספרים מדוייקים מלא ומ״ו: (כא) ומלכתיהם. במקרא בספרים הוא״ו בנעים:

הנקנה לנחלה עולמית וגם כינוי לקנין הממון ים והב ורב פנינים וכלי יקר וים כלי ואחר כן פרט והב ורב פנינים

רלב״ג

מלכים ימלוכו. על פשט. וכוונים יתקנו מקום של סדר ויושר: (טז) כי שרים יושרו. ימשלו: (יז) אני אוהבי אהבה. כ״ל שלא ימנע מי שמיגו אוהבה לך מי שהוא אוהבה ואוסק בה ימלא בעמוד על ממתקה והוא ימלאם מפני כיומו משחר ודומם לומר תעיר: (יח) עושר וכבוד אתי. הנה אתי עושר וכבוד כי בדלכי סביבה יוכל האדם להשיג עושר וכבוד מפני שלשותו במדות וחסידי בהם אל כשבא זו למופת אלמה כי נאות האלמה סדליים יישירו לקנין אלו הסלעיות. ואתי הון עתק וקנין הצדק והיושר במדות: (יט) טוב פריי. כלה טוב פריי מזהב והוא כמהר מלפסח לי בחרוז ומקנין הצדק והיושר כתוך נתיבות משפט: (כ) בתוך נתיבות. כלה טוב פריי מזהב והוא כמהר מלפסח לי בחרוז ומקנין הצדק והיושר כתוך נתיבות משפט: (כא) להנחיל. יש. הוא כינוי לקנין הנלחי

מצודת ציון

חוק וגזרה: (טז) ישורו. ימשלו. ע״פ שכלם ומשפטיהם: (יז) אוהב. כמו מחתיכו: (יח) עתק. מזון כמו יכיעו ידכרו עתק (משלי ל״ד): (יט) מחרוץ. כמו מפז. וכן מפתן פרוץ ופרוץ מפתן: (כ) בתוך. כמו בתוך הגנים:

מצודת דוד

(טז) בי שרים. ע״י תתקיים משפטת השרים והנדיבים שכל השופטים כי כלשכר יכלו במשקלות הראוה תמיד ממשלתם: (יז) אוהבי אהב. מוסב אל את המוסרים אותי: ומשחרי. הקוראים להקיון

ממני ימצאו כי שמרים הכלה: (יח) אתי. ע״י יש. עושר וכבוד: הון עתק וצדקה. יש. הון מזון רב וכלדקה תגמל לו אם כי לא יקוים שכר מוכחו למעלה הכל בעבור הסון שהשיג: (יט) פריי. מתן שכר טוב: ותבואתי. מוסב על מלת טוב לומר ותבואתי טוב מכסף נבחר ומעולה וכפל הדבר כמלות שוות: (כ) אהלך. אני מולך את האדם בדרך צדקה וגו׳: (כא) יש. כ״ל יש אתי

אֲמִיָּא׃ כב יְהוָה קָנָנִי רֵאשִׁית דַּרְכּוֹ
קֶדֶם מִפְעָלָיו מֵאָז׃ כג מֵעוֹלָם נְסַכְתִּי
מֵרֹאשׁ מִקַּדְמֵי־אָרֶץ׃ כד בְּאֵין־תְּהֹמוֹת
חוֹלָלְתִּי בְּאֵין מַעְיָנוֹת נִכְבְּדֵי־מָיִם׃
כה בְּטֶרֶם הָרִים הָטְבָּעוּ לִפְנֵי גְבָעוֹת
חוֹלָלְתִּי׃ כו עַד־לֹא עָשָׂה אֶרֶץ וְחוּצוֹת
וְרֹאשׁ עַפְרוֹת תֵּבֵל׃ כז בַּהֲכִינוֹ שָׁמַיִם

כב אֱלָהָא בְּרָאנִי בְּרֵישׁ
בְּרִיָּתֵיהּ וּמִן קַדְמ
מִן בְּרִישׁ׃ כג וּמִן קַדְמ
עַלְמָא אִתְתַּקַּנִית מִן
רִי שִׁי ה וּמִן קַדְמ
דְּהֲוֵי אַרְעָא׃ כד עַד לָא
גֳּהֲווֹן תְּהוֹמֵי אִתְיְלִידִית
וְעַד דְּלָא גֳּהֲווֹן מַבָּעֵי
עִשְׁוֹנֵי דְמַיָּא׃ כה קָדָם
לָא גְּבִיעִין מוּרֵי וְקֻדָּם
רָמָתָא אִתְבְּנִית׃ כו עַד
לָא עֲבַד אַרְעָא וְנַחֲלֵי
בְּרֵישׁ עִפְרָא דְתַבֵּל׃
כז בְּדַ אֲתְקִין שְׁמַיָּא תַּמָּן

רש"י

שם

(כב) ראשית דרכו . קודם בריאתו של עולם׃ (כג) נסכתי מראש . לי נסיכי כמי מדם (יחזקאל ל"ה)׃ (כד) חוללתי . נברואתי׃ (כה) בטרם הרים הטבעו . בתוך המים׃ (כו) ארץ וחוצות . קרן ישראל ושאר שם

מנחת שי

(כב) ה' קנני . יו"ד של שם נקטיע׃ (כד) באין תהומות . מתחלפת תהומות מסך ות"ו קדמתה וזה הלוי מתלוי המשורש שהוכיח במקרא גדולה מרחש בכלם׃ (כה) לפני גבעות . הגי"ם לפה׃

אבן עזרא

וכלי יקר וכן טעם ותולדותיהם׃ (כב) ה' קנני ראשית . זה נם מדברי החכמה . קנני מל' קונה שמים . ראשית דרכו כלומר ראשית כוונתו בבריאתה כמו כי הוא ראשית דרכי אל . קדם מפעליו מאז קדם כמו ראשית והטעם קדימת היוב זמן כי הזמן מכלל הנבראים כאומרו ה' בהכמה יסד ארץ׃ (כג) מעולם . דרך המקרא לסמיך הקדומים למלת עולם כמו מעולם אל נוי משילה הוא כלומר קדמון. נסכתי נכתרתי כמו נסיכי סיחון: מקדמי ארץ. מקדמוני ארץ׃ (כד) באין חוללתי . ענינו שהתי ושעמו ענין התחלה וקרוב מלשון ואל שרה תהוללי׳: באין . נבבדי מים . טעמו ובאין נכבדי מים והוא ענין כבדות וריבוי וממנו התכבד כילוק התכבד כארנבה: (כה) בטרם הרים הטבעו. כמו על מה תרעיה הכפנו יכפנו עקרם על׳ עכשו כיס סוף והטעם על יסודותם הטבועים בעמקי המים: (כו) עד לא עשה ארץ וחוצות. כהרנים בטרם עשה כמו תחי ה' עשיתי. ארץ וחוצות הם השוקים והטעם על הקרקעות הרחויה לייסוד. ורשם כטעם קדם זכן משולה נכתבי מרשם . עפרות תבל כחילו לאמר וקודם עפרות תבל . הוא היסוד והוא כפל ענין במלות שונות: (כו) בהכינו

רלב"ג

כי כו הגיע ההללוה המשיחים והסך זה יהיה בדעתו מאד לא יכיר בעצמו . ותולדות תולדי ממלא מלאו הדעות המתעתים כי מפני תכבדתם תגיע יקוברו בזאת ההקיקה וימלאו דבריו בעיני מלאו בהם תולדותיהם על לא המשל ממהר הכיוב להזהיר על מעלתה וקדימתה על ההנאה: (כב) ה' קנני כתורת רבינו קדם מפעליו מאז בבריאת העולם כ"ל בכתלים הרבים שקדם לו ושמה קנה הרבה מאד היה חדוש בעיניה ותבונת הכם יתבונן בו וכם הנלמדים המשיחים מאל תדע כי הם"י לא מאד להיות עמו ואת התבונה והחכמה תשר נכלל בה העולם כמו שבארנו בה' מספר מלאכות ה' וכם הרבה המשלות בזה והנה מעת היות שומן קנני קדם מפעליו התחלתיים : (כג) מעולם נסכתי מלמם . מעת היות עולם נתנה לי הנבואה והגדולה . מקדמי ארץ . כלתלים מה שנכתב בתורת : (כד) באין תהומות חולללתי . קודם היות תהומות נכללתי כי השמים קודמים במעלה ובמלילות על התהומות קודם שיהיו הם מעיניות וזהלות רוחם מהשמים : (כה) בטרם . שהשמים ההריס על מכונם ולפני שימלאו נפעות חולללתי : (כו) עד לא עשה . הם"י ארץ וחוצות הכוללת שבכבוד שבשמים תכל והנבוה משם והוא מקום הגלגל מן התלת וכו ג"כ ארץ ותולות והנה כפל השניו במלות שונות : (כו) בהכינו . בעת שהכין הם"י

מצורת דוד

טובה הנבוה להשתל את תולדי ואמלא את תולדותיהם מן הטובה : (כב) ה' קנני . כלל אותי להיות קנויה לו וכן קונה שמים (בראשית י"ד) : ראשית דרכו . בתחלת הבריאה : קדם . קודם מעשיו : מאז . מכבר ר"ל מזמן רב : (כג) מעולם . מימות עולם אני נסיכה ומושלת : מראש . מן הראשונים מהקדמונים לבריאת העולם כאלו ממרו לבינתינו ז"ל שבמה דברים קדמו לבריאת העולם והחורה אחת מהם : (כד) באין תהומות . בעוד לא היו תהומות נכללתי אני : (כה) בטרם . עד לא נטבעו ונקבעו ההרים בתוכן ולפני הגבעות נכללתי אני : (כו) עד . עוסב על חוללתי לומר חוללתי עד לא עשה הארץ וחוצותיה והחלמת שעד המדמה המיוסבת מכ"ף וכפל דבריו כדרך המליצה : (כז) בהכינו . בעת הכינו את השמים סיימי

פירוש ע"ם

וָעַל אִיךְ דֶּר פִּילִין מִיט אַלֶעם גוּטֶן׃ (כב) ה' קָנָנִי
נָאט הָט מִיךְ הוֹרָה גִיקוּפְט צוּם עֶרְשְׁטֶן פַּר אַלֶע
זַיינֶע וֶועֶגֶן דֶהֲיינוּ אַיידֶער עֶר קָאט דִיא וֶועלְט
בַּאשַׁאפֶן קֶדֶם מִפְּעָלָיו מֵאָז פַּר זַיינֶע וֶועֶרְק נָאךְ פוּן
דֶעם מָאל אָן אַיידֶער עֶר הָט וַיי בַּשַׁאפֶן׃ (כג) מֵעוֹלָם
נְסַכְתִּי פוּן אַיבִּיג אָן בִּין אִיךְ וָואר גִיהֶעֶרְשְׁט מֶרֹאשׁ
פוּן פְּרִיעֶר אַיידֶער דִי עֶרד אִיז בַּשַׁאפֶן גִיוָואר׃
(כד) בְּאֵין תְּהֹמוֹת חוֹלָלְתִּי אַז דִי אֶפּ גְרוּנְטִין וֶועֶגֶן נָאךְ
נִיט גִיוָואר בִּין אִיךְ בַּשַׁאפֶן גִיוָואר בְּאֵין מַעְיָנוֹת אַז
דִי קוֶואל בְּרוּנֶען וֶועֶגֶן נָאךְ נִיט גִיוָואר אוּנ אוֹךְ דִי
אִיז אָדֶם הָרִאשִׁין בִּין אִיךְ הוֹרָה שׁ׳ין בְּאַשַׁאפֶן

שָׁם אָנִי בְּחָקּוֹ חוּג עַל־פְּנֵי תְהוֹם׃ כח בְּאַמְצוֹ שְׁחָקִים מִמָּעַל בַּעֲזוּז עִינוֹת
תְּהוֹם׃ כט בְּשׂוּמוֹ לַיָּם וְ חֻקּוֹ וּמַיִם לֹא
יַעַבְרוּ־פִיו בְּחוּקּוֹ מוֹסְדֵי אָרֶץ׃ ל וְאָהְיֶה
אֶצְלוֹ אָמוֹן וְאָהְיֶה שַׁעֲשׁוּעִים יוֹם וְיוֹם

הֲוֵיתִי וְעַד חַג חוּגָתָא
עַל אַפֵּי תְהוֹמָא׃ כח וְכַד
אַגְרִים עֻנָּנֵי מִלְעֵיל וְכַד
אַעְשִׁין מַעְיְנֵי תְהוֹמָא׃
כט וְכַד שָׂם לְיַמָּא
תְּחוּמֵיהּ וּמַיָּא לָא עָבְרִין
לֵיהּ (וְכַד) שָׂם שַׁהֲנָיָא
דְּאַרְעָא׃ ל וַהֲוֵית בְּצִדּוֹי
מְהֵימַנְתָּא וְכַדְשַׁבּוּחִין
הֲוֵית כָּל יוֹמָא וְיוֹמָא

ת"א בחוקו חוג . בגזרות ב' : לחמון . שהר תרומה :

משחקת

רש"י

מרלות : וראש עפרות תבל . לחם הרשעון . (כז) בחוקו חוג על פני ההום . כשחקק חוג לארץ על המים לחוק גבול בל יעבר . חוג ל' הקף כמו וכמחוגה יתארהו (ישעיה מ"ד) (קופפ"ש בלע"ז) . בל"ץ בירקעל כמו. ברחשית כ"ט י"ו . ישעיה ה' כ"ב מ"ד י"ג . לויב כ"ב י"ד) :

מנחת שי

(כז) בחקו חוג . רפה הקו"ף.מלמל דף קפ"ח ואחן עזהל : (כח) עזיזות תהום . כספכים כ"י מדוייקים הע"ן בחיק וכ"ב כשכשים וכספוך עיטות מים בלילי.בעזוז עילות תהום בחיב"ק כן נרגיל להגיה כספלי הכשכים בלגו כמו בחלמיתי בכשכשים כ"י ישן.גם בעל מכלל יופי וכעל הלעון כתבו שזהו בחיבק כי כן דרכם להעתיק מכתבי' וזה לשון בעל הלעון . וכספוכות ממנו בלילי שתים עשרה עיטות מים . וממנו בחיבק בעזוז עיטות תהום : (כט) בחוקו מוסדי . ממה שכתוב במכלול וכשכשים משמע כזה דומה לבחוקו חוג . דלעיל מספר וע"ו ובפה הקו"ף וכן במלת בחיזה כחיזה ספר . ממנם כדומה בספרים

בספר ויוחקו : (כה) באמצו שחקים ממעל . הוא לשון ממץ וחוזק וטעמו כטעם בהכינו : בעזוז . לשון עוז הוא לשון כח וחוזק והוא מקור וכן בלם והוסחל התוקף והחוזק למים כמו ובמים עוזים נתיבה וכן הוסחל לו גם העלמה בתומרו לת מי הכהר העלומים : (כט) בשומו לים וגו' . כלומרו אשר שמתי חול גבול לים חק עולם ולא יעברנהו : ל' ואהיה . אמון . מלשון כאשר יסת האומן את היוקר והוא שם ומשפחו בתמון כמו כאשר היתה בתמכה וכן כדרך משחק מלהיך לפני שבון : ואהיה שעשועים יום יום . יתכן לפרשו ואשר כן ואהיה שעשועים ולא בהיותה בתמון . שעשועים שם ולא יפרד כמו נעוריה וקוניה וכן שם מקום אחר כמו והיה כרכה ויתכן

רלב"ג

השמים להיות בספר ובתכונה ובמרחק וכגודל שהם בו והכוכבים אשר בהם בדי שיעות להמלת מהם אלו התמונות אשר בו העולם הספל שם הייתי כי בתכונה כוכן הש"י השמים כמו שקדם אשר מקר שם"י ממונה על פני תהום שהוא כדול האדן כמו שביארנו בפ' בראשית והוא כמו שהוא נכון אצל הש"י ועל המונה השיג המלית השמים שביאר בשאמר כגלי המונה היותו זה מזה כגובל גובל : (כח) בחמלו שחקים ממעל . להשר ממד שחקים ממעל ונתן להם חוזק ויקום עד שהם מזקים כלתי מופל וזה היה לפשר שהש"י שיקבל לירות דומה ומתיחסת לקוני שחמלם לשחים היום לשחקו בשני שחקהו . בעזוז עיטות תהום כ"ל שאשר נתן הש"י פוח וקוני לעמה בהים שהמומר שהשמון אלל עיטות תהום והוא כדול האדן כי זה כולן נעשה בתבונה וזה כי לולי עוז האדן וקיומה לא היה כלאן דבר לתועלת הנגלנים : (כט) בשומו לים חקו . לשאר לים שהוא שם שייחי וזה היה בשביל שיקוו השיים מתחת השמים אל מקום אחד ותראה היבשה . ושים לב שעבדו ע"ו בדבר שיהיה נגלה תמיד ושאשר שהוא מקום מוסדי ארץ והוא הלמל הנגלה מהארץ שהוא היסוד לשה שיהיה מעלת השמים והכ"ח : (ל) ואהיה . אלל השם יתברך אמון ומנגל ומלהיג הדברים השיומים לביה וזה שהיה לו שעשועים יום יום כי תמיד הש"י מתשע בהשגחתו עלמו אשר בזה מובג לו זאת התבונה וכלל

מצודת ציון

(כז) בחוקו . מלשון חקיקה : חוג . הוא הענול העשוי ע"י הכלי ולה כ' להשים יעמיד לשם אחד במקום עמדו והשני יסבב סביבו ונעשה עגול וכן היושב על חוג השרן (ישעיה מ') : (כח) באמצו . מל' מומן וחזק : בעזוז . מלשון עוז : (ל) אמון . ענין גדול הילד

מצודת דוד

שם אני כשהמתי קודם לכן : בחוקו . בעת מתן חוגל השרן לכסות על פני התהום : (כח) באמצו . בעת חיזק את השחקים אשר המה ממעל ובעת חיזק את מעיינות התהום : (כט) בשומו . בעת שם ליש חוק וגבול אשר מי הים לא יעברו פי ה' לנטת מן הגבול והלאה : בחוקו . בעת חקק יסודי האדן וע"י מוסד על מלא אדני

פירוש ע"ט

גִּיטָאן אוֹף דֶעם יַם זַיין גִּיזֶעץ עֶר זָאל נִישְׁט אִיבֶּר גִּיבְּרַיִיט דִי הִימֶעל בֵּין אִיךְ תּוֹרָה דֶאַרְטִין גִּיוֶועֶן גִּיוֶועֶן אִיךְ בֵּי אִיר אִיבֶּעד דֶעם בָּאַרְטִין וַיִּם לֹא יַעַבְרוּ פִיו אוּנ דִיא וּואַסֶעֶרִין זָאלִין נִיט אִיבֶּער פָאַרִין אוּנ בְּרֶעכִין דִי זָאנ פוּן נָאטָם סוּל בְּחוּקוֹ מוֹסְדֵי אֶרֶץ אוּנ אז נָאט הָם גִּיקְרֵיצְט דִי גְרוּנְד פָּעסְט פוּן דֶער עֶרד : (ל) וְאָהְיֶה אֶצְלוֹ אָמוֹן בֵּין אִיךְ תּוֹרָה גִּיוֶועֶן בֵּייא נָאט אַיין דֶער צוּגֶעגֶע וְאָהְיֶה שַׁעֲשׁוּעִים יוֹם יוֹם אוּנ אִיךְ בֵּין גִּיוֶועֶן אַיין שְׁפִּיל וּנְג צוּא נָאט אַלֶע טָאג מְשַׂחֶקֶת לְפָנָיו אִיךְ

האב

מְשַׂחֶקֶת לְפָנָיו בְּכָל־עֵת׃ כא מְשַׂחֶקֶת
בְּתֵבֵל אַרְצוֹ וְשַׁעֲשֻׁעַי אֶת־בְּנֵי אָדָם׃
כב וְעַתָּה בָנִים שִׁמְעוּ־לִי וְאַשְׁרֵי דְּרָכַי
יִשְׁמֹרוּ׃ כג שִׁמְעוּ מוּסָר וַחֲכָמוּ וְאַל־
תִּפְרָעוּ׃ כד אַשְׁרֵי אָדָם שֹׁמֵעַ לִי לִשְׁקֹד
עַל־דַּלְתֹתַי יוֹם ו יוֹם לִשְׁמֹר מְזוּזֹת
פִּתָחָי׃ כה כִּי מֹצָאַי מָצְאֵי חַיִּים וַיָּפֶק
רָצוֹן מֵיְהוָה׃ כו וְחֹטְאַי חֹמֵס נַפְשׁוֹ כָּל־

חֲדָיָא אֲנָא קֳדָמוֹי בְּכָל
זִמְנָן׃ כא לְאַחֲדָיָא הֲוֵית
בְּתֵבֵל אַרְעַיָּה וְשִׁבּוּחָתִי
בִּבְנֵי נָשָׁא׃ כב וְהָשְׁתָּא
בְּנָיָא שְׁמַעוּן לִי וְטוּבוֹי
לְמַן דְּנָטַר אוֹרְחָתַי׃
כג שְׁמָעוּ מַרְדוּתָא
וְאִתְחַכָּמוּ וְלָא תְרִישׁוּן׃
כד טוּבוֹי לְבַר נָשָׁא
דְּיִשְׁמַע לִי וְנִשְׁקוֹד עַל
אַסְקוּפָתַי בְּכָל יוֹמָא
וְיוֹמָא לְמִנְטַר סְפֵּי
דַּתְרְעָא׃ כה מְטוּל כֵּן
דְּמַשְׁכַּח לִי מַשְׁכַּח חַיֵּי
וְתֶהֱוֵי לֵיהּ רְעוּתָא מִן
קֳדָם אֱלָהָא׃ כו וּמַן

ת"א לְמַרְי חֵיסֵד . (כתיבת מ') : מוֹלְתִי . כתיבת מ' תמונת ז' כ"ב י' (כתיבת ע') : מְצָא קְרִי

רש"י

(יחיקה ל'): יום יום. חלפים שנה: (כא) משחקת בתבל ארצו. כל דורות הרשעים שהיו מתדם ועד נח ומנח עד אברהם הייתי משחקת עליהם: ושעשועי. לפיתי עד

אבן עזרא

לפרש משחקת בתבל. יתכן לפרש זה הפסוק הוא פירוש מה שאמר למעלה אמר משחקת בתבל שהיא תרגם פירוש

זה הסגי מלא ותו וכן במסורת ד' בעניין חד מסך וחד מלא: (לד) משמרי חדם. כן הוא בספרי ספרד בשני מקומות כמ"ש בריש ספרים: (לה) מלאי חיים. מלא קרי: (לו) וחטאי. בריש ספרים:

מנחת שי

מן המקבלים לפניו כלל פה ושעשועי את ב"ח פי' והיה שעשועים יום יום את בני חדם כמו עם ב"ח והטעם כי הם המקבלים והיה המחלצת והשעשוע שזה בשניהם: (ב) ועתה בנים שמעו לי. לשון פיוס: ואשרי דרכי ישמרו. לי המלגה. ושעם דרכי כשעם והודעתי להם את הדרך אשר ילכו בה: (ג) שמעו מוסר וחכמו. הקריט המוסר כשעם כל אירע' חטאו קודמת לחכמתו: ואל תפרעו. יתפרש לבלתי יפרוד הכתוב אלא שילמוד המוסר ואחר כן החכם' ויתפרש לכל יהפוך או יבטל או יפסיק המוסר: (ד) אשרי. לשקוד על דלתותי. הטעם על ההרגל והקניעות בבתי ההכמה ולפי שחמר לתותי חמר מזוזות פתחי וכפל ענין ויתכן לפרש פתחי פתחי החכמה ולתותיה ומזוזותיה הם התחבולות שבכל חכמה והם המושכלות הראשונות ומהם יתחכרו ההקבות ולהם יהזרו התולדות הלוקות וזה טעם לשמור: (ה) כי מצאי מצא חיים. כוללת חיים נופלים למה לי חיים בריאות חיי בריאות מה לעני יודע להלך נגד החיים ומזון וחיים לעשרותיך ויהי הפשם רחה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ופירוש מוצאי חיים והטעם על חסר ככתם בכלום על דרך הפתחים: ויפק רצון מה'. הגיג רנין מאת בוראו: (ו) וחוטאי חומס נפשו. כמו חסר חטא על הנפש שהיא דרך פשיטה מו

רלב"ג

עת מעמחת מי לפניו והיא עלמותו והשגחו וכמה שמפשר בדברים העוברים מהתבוננה חסר אלל הש"י: (א) משחקת בתבל. מני מעמחת המכמים בחבל אלנו. ומעשועי הם את בני אדם כי אדם כי הם מעמחים מאד כמה שיגיעו מעשיהי: (ב) ועתה בנים שמעו לי. ואחרי מי שיאמרו דברי: (ג) שמעו. חמלה מוסר המדות ואחר זה מכמו בחכמה ואל תבטלו מהשקידה על החכמה. או יכלה זה אל תפרעו אלו הדברים בלשוניך תחכם שהם מפולל ודבק להבנת החכמה: (ד) אשרי. לי מאני שומע לי. להמשך אל מה שאומרו אל השגחי שמלה אותי מלא חיים ולעליון לאמר מהש"י כי"ל שהוא יהיה עשוי כו בכל מפלו: (ו) וחוטאי מומם נפשו. ואחר חוטא לי שלא

מצודת דוד

היה לחוכה למחיה: (לא) משחקת. פירוש היה המשמחת אוכלים בחבל ארצו ושעשוע היה עם בני אדם כי"ל המה משחקים בי ותני כאן: (לב) ועתה בנים. הוסיף ואמר מחוכה כל זה מן הראוי שתשמעו לי ואפרי לכלו אשר ישמרו דרכי: (לג) שמעו. פתחלה בעצמו המוסר להיות נלמד כי על פניכם ואחר כך במדו מכמה ומה בודאי לא תבטלו את המכמה הנולין ותקרים לה לילמה: (לד) לשקוד. השומר אשר יוצב ומצמר בקבע: (לה) ויפק. ומולין כלון מה' כי"ל ה' יהיה מכולה לו: (לו) וחטאי. אבל המוצא לי ומעמם בי

מצודת ציון

והתעסקות זו כמו והיו מלכים לומנין (אסתר מ"ט): שעשועים. מרין התעסקות לשמוח: (לג) ואל תפרעו. אל תבטלו כמו אפריעה את העם (שמות ה'): (לד) לשקוד. מרין מהירות כמו כי שוקד אני (ירמיה מ"ד): (לה) ויפק. ויולא כמו יפיק תבואה (לעיל ג'):

עץ חיים

פִּרְוּשׁ
מוּסָר וַחֲכְמוּ אוֹן קְלֵיגְט אוֹן פָּאר שְׁטָעְרְט נִיט מַיין שְׁטְרָאף׃ (לד) אַשְׁרֵי אָדָם וואל דָּעם מֶענְטשֶׁן וָוָס הָעְרְט צוּ צוּ מִיר לִשְׁקוֹד עַל דַּלְתֹתַי צוּ אַיילִין אוֹיף מַיינֶע מִירִין מָאנ בַּייא מָאנ לִשְׁמוֹר מְזוּזוֹת פִּתְחֵי אוֹנ צוּא הִיטִין דִּיא בַּייא שְׁמִידְלֶען פוּן מַיינֶע טִירִין עִם זָאל זַיין מְזוּזוֹת׃ (לה) כִּי מוֹצְאַי דָּעָן דָּר וָואם גִיפִינְט מִיךְ תּוֹרָה דָּר גִיפִינְט לֶעבֶן־גִיפֶּן

רצון

מְשַׁנְאַי אָהֲבוּ מָוֶת: ט א חָכְמוֹת בָּנְתָה
בֵיתָהּ חָצְבָה עַמּוּדֶיהָ שִׁבְעָה:
ב טָבְחָה טִבְחָהּ מָסְכָּה יֵינָהּ אַף עָרְכָה
שֻׁלְחָנָהּ: ג שָׁלְחָה נַעֲרֹתֶיהָ תִּקְרָא

ה״א מכמתי . שכח קיד מרובין לט מגלה כח : בנתה . סנהדרין לח עקידה שפר כח : חלבה . שכח קיג תגיגה יב : טבחה . סנהדרין לח ע״ג נח עקידה שם (סנהדרין כב) : שלחה . סנהדרין לח עקידה ב״מ :

רש״י

ט (א) **חכמות בנתה ביתה**. נחכמה נתה הקב״ה את העולם: **חצבה עמודיה שבעה**. שבעה ימי בראשית, דבר אחר שבע ספרים יש בתורה ויהי בנסוע מנחה שי

ט (ג) **שלחה**. לעיין במקף שמה:

אבן עזרא

החרון אפר לעלמו כמ׳ שכת: (ב) **טבחה טבחה מסכה יינה**. מזגה במיס כמו יין הזך מסיגיו רמזו לבתות מי: **אף ערכה שלחנה**. כל יכירה לח ויבש: (ג) **שלחה עשינתא**

מלמען קולע לל השערה ולח יחטיח והעשם על חסר לח השיג החכמה הפך המועל והוח על הלומד בדרך שבוש שהומם נפשו מן החמת. וכל מלמודי הם השועים ההכמה ואין לומדי חותק כל עקר. חו פי׳ ומשלי הפוסע והמורד בי ללומר הסם מנמתו לדבר חסר חומם נפשו כי נורם לה ההעדר. וכל מעמלי מהבו מות כפל ענין ולמד מהבו מות כדרך ויחהב קללה ותבוחתו:

ט (ב) **חכמות בנתה ביתה**. כמו בנות נעדה: **חצבה עמודיה**. ל׳ משמל מחוצבי חבן והעשם על השועות העמודים בחליבת ובוולתה מן התיקון ויחבן לפרש בלמר הכמית להודיע שההכמה בנתה ביתה מהכמות שבע וזה טעם חלבה עמודיה שבעה וסם עמודי הבית והוח הביחור למלמר בנתה ביתה וכית לשון נקבה חו עמדיה שבעה עמודי ההכמה והעמודים הם שבע ההכמות שבית ההכמה נכון עליהם וים מפרשים חלה השבעה על עניינים לחרי׳ וכל חחד כותב לעלמו והחמת יורה דרכו: (ב) **טבחה**. הוח לשון זביחה כהשבט נכון עבהה וגם ל׳ ביחול לרקחות ולעבחות ולחופות ובניהם מכוונים מלשון ערב בניקוד הטי״ת לזביחה וכניקוד החי״ת לביחול: **מסכה**. כמו מזגה וכן יין מוזג יין מסיך והוח תערובת המים עמו וזהו תיקונו לבתיה בביחול לשון: (ג) **שלחה נערותיה תקרא על נפי מרומי קרת**. כמו נבי כי חותיות כומ״ף מתהלפות. קרת תרגום עיר והטעם שבלחה נערותיה מכל גד והיו נס

רלב״ג

יל בכוחכי להסביר להבנתי הוח עוסק בשלימות מבשבו וכל מי שבשת לחוכי ויבינקיבי הוח לוחב בחוב והבשבל בחוחלם כי חלו לבכו נבי שמי בשבת בחכונה יבשל גם כן בהכמה והם בלבה עמודיה שבשה כ״ל (א) בחכמות בנתה ביתה. הנה החכונה בנתה ביתה בחכמות כי הבנת החכמות קודמת להשגת הביאה והם בלבה עמודיה שבשה כ״ל בחכמות רבות כי מספר השבשה ילמד על הרבה בלמדו כי שבע יסוד לדיק וקס הנה החכמות הם עמודי הביאה: (ב) **טבחה**. ולחב זה הביאה מבלל ומשקה למשים מחכמות וחבונה: (ג) **שלחה נערותיה**. לשים והם

מצודת ציון

ט (ב) הצבה. ענין כריתה ומחוך הכולל בלחבים: (ג) בשכח. ענין מוזג יין בנים כמו בלמוך שכר (יכמי׳ ה׳): ערכה. ענין סדור: (ג) נפי. ענין בקף וכדל בוחנו ל״ע עד בין לגבים (מוזין מ״ו) וכלה נומר במקום גבוה בשביל שיכול לדבר משם בשבניו:

מצודת דוד

הוח בעלמו גוזל נפשו כי מעדנה: כל משנאני וגו׳. כפל הדבר בעלות שונות:

ט (ב) חכמות. כל לחת על חכמות בנתה בית לעלמה: חצבה. בנוים על הדרך עמודים ומנוים המה זה כנד בכוחה גמורה והוח דבר המעמד לעין כל כולה: (ב) טבחה טבחה. שחטה: זבחיה. ומזגה

קהלות יקרים

ב׳ טָבְחָה טִבְחָהּ מָסְכָּה יֵינָהּ אַף עָרְכָה שֻׁלְחָנָהּ. דער ילקוט שרי״ם רבי רבי עקיבא איז גיזיצן אין תפיסה ונעאנענעט: אוג זיין תלמיד רבי יהושע הגרקי האם אים בעדרעט. וויי עם איז נעקומען ערב יום כפור האם רבי יהושע זיך גיזונטהיט ביים רבי עקיבא. אוג איז נעגאנגען צו זיך אהיים. טוצאי יום כפור איז נעקומען אליהו הנביא צוא רבי יהושע אוג רבי יהושע שלום עליך רבי. נעבען מיר אוג האם ניאנט צוא רבי יהושע שלום עליך רבי. האם רבי יהושע אים ניענפערט שלום עליך רבי ומורי. האם רבי יהושע ניאנט צו אליהו דו דערקענסט עפעס פון מיר. אוג ווער ביזטו נוואורט רבי יהושע האם ים גיטוואסט יא דאם איז אליהו הנביא). האם אליהו ניאנט צוא רבי יהושע איך בין אכזר אוג בין דיר נקמקרן זאגען זא רבי עקיבא איז גישטארבן אין תפיסה. איז רבי יהושע ים אליהו באלד נעגאנגען צו די תפיסה. האבן זיי גישרעאיין דיא מיר פון הפיסה זענען שוין אוג אלע מענשען וואס זענען נוענען אין תפיסה זענען שטארק גישלאפען. האבן זיי עליינם רבי עקיבא אויף אפעם אוג אליהו האם נענומען די בעם ים רבי עקיבא אויף יין אקייל אוג האם ים נעשרעגען. האם רבי יהושע ניאנט צו אליהו דו האסט דאך מיר ניאנט אז דו ביזט אכזר אוג טרעסטו דעם מת האם אליהו נעזאגט צדיקים זענען נים בממא. אוג זיי זענען נענאנגען אנאנצע נאכט ביז זיי זענען נעקומען צו אנטפערם. דארט זענען זיא ארויפגענאנגען דרייא מרעם אויף אקלייענם

דְחָטֵי עֲלֵי מְחַבֵּל נַפְשֵׁה וְכוּלְּהוֹן שְׂנָאֵי רָחֲמֵי לְמוֹתָא: א חָכְמְתָא בְּנַת בֵּיתַהּ וְעַתְּדַת בַּיְתַהּ שִׁבְעָא עַמּוּדִין: ב וּנְכִסַת נִכְסָתָא וּמְזַגַת חֲמָרָהּ וַסַּדְרַת פָּתוֹרָהּ: ג וְשַׁדְרַת שַׁלִּיטָהָא דְּתִקְרִין עַל גִּיב רָמְתָא

עשינתא

(ב) טבחה טבחה מסכה יינה. מזגה במיס כמו יין הזך מסיגיו רמזו לבתות מי: **אף ערכה שלחנה**. כל יכירה לח ויבש: (ג) **שלחה**

אבן עזרא

עשינתא

עֲשׂ֫נָתָא דְּנִצְרָן׃ ד מַן דְּשַׁבַּר גַּאֲתָא לְוָתִי וְחַסִּיר רַעְיָנָא אֲמַרַת לֵיהּ׃ ה אֱתֵי אֲכוֹלוּ לַחְמִי וְאִשְׁתּוּ חַמְרָא דְּמָזְגִית׃ ו שְׁבוֹקוּ מַנְבוּן חַסִּירוּת רַעְיוֹנְבוּן וְחֵיוּ וְהַלִּיכוּ בְּאָרְחָא דְּבִינוּתָא׃ ז דָּרְנִי מְמִיקָנָא גְּסִיב לֵיהּ צַעֲרָא וּמַכְסָנוּתָא לְרַשִּׁיעָא מוּמָא הוּא

עַל־נַפְשִׁי מְרַמֵּי קָרֶת׃ ד מִרְפָּתִי יָסֵר הַנָּה חֲסַר־לֵב אָמְרָה לּוֹ׃ ה לְכוּ לַחֲמוּ בְלַחְמִי וּשְׁתוּ בְיַיִן מְסָכְתִּי׃ ו עִזְבוּ פְתָאִים וְחְיוּ וְאַשְׁרוּ בְּדֶרֶךְ בִּינָה׃ ז יֹסֵר לֵיץ לֹקֵחַ לוֹ קָלוֹן וּמוֹכִיחַ לְרָשָׁע מוּמוֹ ת״א מי פתי . פיכודין לח : לחמו . כיכוח מ מנינה יד :

רש״י

נערותיה . מלמ וחוה . דבר תמר משה ואהרן : (ד) מי ואשרו . ל׳ פעמ כמו בתשורו לחזה רגלי (תיוב כ״ג) : פתי יסור הנה, וילמוד לותה ויתכס : (ה) בין מסבתי. ביין שמזגתי : (ו) עזבו פתאים . מת דרך הפתיות וחיו :

אבן עזרא

עמהם תקרא במקומות הרמים שבעיר כדי שישמעו הכל : (ד) מי פתי . הפתי הוא אשר לו נקבעו בי הפקודיות לגמרי ים תקוה לתיקונו ואמר יסור הנה כלו׳ יסור ממקומו ויבא הנה אשר לב ואמר לו כלומר וכן קראתה ואמרה להסר לב : (ה) לכו לחמו בלחמי . כי״ת בלחמי מקום מ״ם וכן כי״ת בין משכתי כמו והכותר בשבר וכלחם ושעמם כמו הוי כל צמא לכו למים כי הכל מתוקן למעודה: (ו) עזבו פתאים. תאר לבעלי הפתיות וטעמו עזבו הפתיים וסורו מלי . פ״ת קבוץ שם הפתיות כמו תתכזו פתי שבא בדרך אל תהי ערי כבית המרי ויתכן עוד לפרש שהוא דברי החכמה לנכח הפתיים שאומר להם עזבו דרכיכם פתיים ותחיו בדרך הרפו ודעו כי אנכי אלהים : ואשרו. פועל מן כיון תאורי : בדרך בינה . ודרך בינה היא החכמות וביתה הכוונ על השבעה עמודים: (ז) יסר ליץ לוקח לו קלון . ר״ל לפעמו כי הלץ היא מן המשלישי׳ שלין תקוה לתקומה: ומוכיח לרשע מומו. הוזר למיסר והוא כפל ענין עם הלוקח לו קלון והטעם הלץ יבא המסר והרבע יבא המוכיח ומגלים קלונם ואומרי דברים מכוערים וכזויים . פ״א מוזר לרבע מומו לפעמו וכאילו אמר ייסר לץ ומוכיח לרבע כמומו לוקח לו קלון וטעמו כי הרבע כל מעשיו נכוחים בעיניו לו שהוא עלמו מכיר במומו ואינו רואה שיוכיחו אדם ויתכן עוד לפרש יסר לץ כשהמיסר מתלוצץ ומרפ׳ שחוק ולצנות כשהוא מיסר לוקח לו קלון כי היוסר שמיברו ומוכיחו לחרפתו ולבזיונו ולכן

רלב״ג

והקרקע על כפני מרומי העיר כדי שישמעו כלם דבריו : (ד) מי פתי יסר הנה . לקנות מוסר ותכמה ומי חסר לבב ויבא להשלימו : (ה) לכו תכלו ללחמי ושתו ביין שמכתי והכינותי לכם : (ו) עזבו דרך פתאים וחיו . ודלכו בדרך בינה להגיע אל זה מדרגה תחר מדרגה והנה זכר זה המשל לאיזו סבה לא אמרה דבריה כי אם לפתי ולסכל כמ׳ לעיל ולרבע ואמר כי מי שהוא יסר הלץ לוקח לו קלון כי הוא

מצודת דוד

(ד) מי פתי . ותאמר מי פתי שאין בו תבונה לסכון מאכל יסור מן מקומו ויבא הנה וכן תקרא למסר לב מכל וכל.ותאמר לו : (ה) לכו להסר . אם אין לכם מאכל עמדיכם בואו הנה ואכלו ללחמי ושתו יין מסך מזגתי לכם והוא יין מגליא לומר הלא תכמת התורה היא נמשלת מלירת עיניים ומוגמת דמם להמונים כה ובאו ולמדו ואם לאמן לכו מאכל לאי מאכילו דעת : (ו) עזבו . לשון אחם פתאים עזבו דרכיכם וחיו ודעו מאחה בדרך בינה : (ז) יסר לץ . ר״ל אבל אח הלץ ואח המרשע לא תוכיח אח המוכיח אח הלץ פן ישנאך הלץ כי יאהבך כו ויבזבז והמוכיח לרשע מכיא עליו בוז על עלמו כי יסיב לו קלי אחה כמוני

פירוש ע״ט

דּוֹרֵךְ זֵי אוֹף דִּיא הוֹךְ פוּן דֶם בַּאֲקְן : (ד) אוּנ אַז הֶט זִי גְנַאגְט מִי פְּתִי יָסֵר הֲנָה וְעֶר עֶם אִיז אֲנַאר זָאל אֶפְ קֶעֶרְעֶן אַהֶר צוּא מִיר הוֹרָה אוּנ זָאל מִיךְ עֶרְגֶן וּוְעט עֶר וּוְעֶרְן קְלוּג חֵבֶר לֵב אוּנ צוּא דֶם וָם אִיז גִיטְיְעֶרְט אֲקְלוּג הָאֶרְץ זָאגְט זִיא צוּ אִים : (ה) לְכוּ לַחֲמוּ בְלַחְמִי גֶיִיט אִיר לַיְים שֶׁפַּיְיזְ אֵייךְ מִיט מַיְין שְׁפַּיְין וְשְׁתוּ בְּיַיִן מְסָכְתִּי אוּנ טְרוּנְקְט דֶם וַיְין וָם אִיךְ הָאבּ אֶן גִיגָאסִין : (ו) עִזְבוּ פְתָאִים וְחְיוּ פַּאר לָאזְט דֶם נַארִישִׁין וָעֶג וָעט אִיהר לֶעְבֶּן וְאַשְׁרוּ בְּדֶרֶךְ בִּינָה אוּנ טְרָעט פּוּן פַּאר שְׁטַאנְדִיקְיִט : (ז) יֹסֵר לֵיץ דֶר וָם שְׁטְרָאפְט אַשְׁפְּעטְטֶר נֶעמְט עֶר צוּ זִיךְ אַשָׁאנְד וּמוֹכִיחַ אוּנ דֶר וָם שְׁטְרָאפְט צוּ אִיין רָשָׁע אִיז דָאם זַיין מוּם פּוּן דֶם שְׁטְרָאפְּעֶר וּוָארוּם דָער רָשָׁע שָׁעְנְט אִים אוּנ זָאגְט דוּ בִיסְט אוֹךְ אַז :

מוּמוֹ׃ ח אַל־תּוֹכַח לֵץ פֶּן־יִשְׂנָאֶךָּ הוֹכַח
לְחָכָם וְיֶאֱהָבֶךָּ׃ ט תֵּן לְחָכָם וְיֶחְכָּם
עוֹד הוֹדַע לְצַדִּיק וְיוֹסֶף לֶקַח׃
י תְּחִלַּת חָכְמָה יִרְאַת יְהוָה וְדַעַת
קְדֹשִׁים בִּינָה׃ יא כִּי בִי יִרְבּוּ יָמֶיךָ
וְיוֹסִיפוּ לְךָ שְׁנוֹת חַיִּים׃ יב אִם־חָכַמְתָּ
חָכַמְתָּ לָךְ וְלָצְתָּ לְבַדֶּךָ תִּשָּׂא׃ יג אֵשֶׁת
חַבּוּרוֹת וְאֵם תָּהֳוֵי מְמִיק בְּלָחוּדָיִךְ תִּסְעַן׃ יג אִתְּתָא סַכְלְתָא וּפְרִיכְתָּא שְׁבָרְתָה וְלָא

לֵיהּ׃ ח לָא תְכוּם לְמֵמְקָנָא דִּלְמָא נְסָנֵךְ אֵכִים לְחַכִּימָא דְּנִרְחֲמָךְ׃ ט אֲלֵיף לְחַכִּימָא וְיִתְחַכַּם תּוּב אוֹדַע לְצַדִּיקָא וְיוֹסֵף מַנְדְּעָא׃ י שֵׁירוּתָא דְּחָכְמְתָא דְּחֵילָא דֵּיְיָ וְיִדְּעוּתָא דְּקַדִּישַׁיָּא בִּיוְנָא׃ יא מִטּוּל דְּבָךְ נְסָגְּנָן יוֹמָתָךְ וְיִסְפּוּן לָךְ שְׁנֵי חַיֵּי׃ יב אִין חַכִּים אַתְּ לְנַפְשָׁךְ

ת"א לא תוסיף . יכמות סם עדיין סו עקידם שער סס : תן לחכם , שנת קיב עדיין סם יכמות כ' פוסח ית קדושין כד : תכמה . ב"ב יח שהר ויבל :

דש"י

לעציד לילים מעוכדי כוכבים וחפי' להוכיחם ולקרבם : (ט) תן לחכם ויחכם עוד . לתלמיד הגון (סנה) ומדקדק לגבה נאמר לגם מכל הכהמה הקהורה וגו' (בראשית ו') וכאיזה ויקח מכל הכהמה וגו' (שם ח') אמר מה רחה

מנחת שי

כמ"ש כתהלים קיז : (ח) ואהבך . כמיד הספרים הסל"ף כתהף כגגל : (יב) לבדך תשא . הגי"ד כגגיע :

לו דרך מוסר ולא דרך לילגות : (ח) אל תוכח לץ פן ישנאך . כי הוא הכם כעיגיו : הוכח לחכם ויאהבך . כי הוא הפן כתיקין מדותיו ואין מהזיק עלמו הכם ושם שני הפכים : (ט) תן לחכם . הוסיף לבאר יתרון ההכם על הכסיל והטעם כי ההכם יוכה מעלמו כמה שיותן לו וכן הלדיק יוסף לקח על אשר יודיעוהו והוא כפל ענין : (י) תחלת חכמה יראת ה' . כטעם רחשית חכמה ירחת ה' : ודעת קדושים בינה . טעמו ותחלת הכיגה דעת קדושים ודעת קדושים פירושו על הש"י כלומרו כי הלהים קדושים והטעם כי תחלת תולדת הכיגה היא מליאות השם ויתכן לפרש דעת קדושים היא הגשת מליאות השכלים הנפרדים והרוחניות כלם כי ידיעת מליאותם עיקר הכיגה וממנה יעלה למליאות המעלה העליונה וכמו שהם יתן ירחה יתן חכמה כן הם יתן דעת יתן כיגה : (יא) כי בי . דכרי ההכמה הקודמה ואעפ כי כמו כגללי וכבכתי ירבו ימיך: ויוסיפו לך . פירושה שהוזר ליראה ולדעת הנזכרת ויתכן שהטעם ויוסיפו לך מסר הפעלי' כמו ויקבור אותו בגיא והטעם על פרטי החכמו' והמוסרים כי הם יוסיפו שנות חיים כטעם כי היא חייך ואורך ימיך:(יב)אם חכמת חכמת לך. כטעם הם תלגם מה תתן לו: ולצת. הוא הפך הכמת:לבדך תשא.טעמו לבדך תשא העון לו להעונש כי סמך על דעת הקורא וגם ולצת כמו ולמית והלכת חל הכלים כטעמו וגם למית וכן זה : (יג) אשת כסילות הומיה.כעלת כסילות הומיה פתיות

דלב"ע

יל עיין על החכם המייסר אותו ומי שהוא מוכיח לרשע לוקח עונש עליו ולא כלבד יתחר עליו לא למזיקין שים לו כטעמו : (ח) אל תוכח לץ פן ישנאך. לך תוכיח לקכם ויאהבך: (ט) תן לחכם ויחכם עוד. דבר אמת ויקבל עוד הם אתתן לו ממנה כי עגד ממנה כי עגד החכמתך יוסיף עליו להכליח החקיים הם אז יהיה כזה והוא יותר נכון תן לחכם דבר אמת ויוסיף:קיין כמדות התשובות: (י) תחלת החכמה ויבינים היא תחלת דעת קדושים כי כגיגה יתיסדו לדעת עולם המלחכים.והו פריה אמרה אמרה כגיגה הגה כי בי ירבו ימיך ויוסיפו לך שנות חיים וזה יהיה כטעם כי אם חכמת חכמת לך. כ"ל שהתועלת הוא לך וכן הם לגלת לבדך תשא המוכן: (יג) אשת כסילות . מגבכת קולה ופתי הפתיות וכל דעתה אם תחמר לפתות החכמים מוסבים

מצודת דוד

ופוגם ככבודו ולזה אין לי עסק עמהם : (ח) אל תוכח . כי הוא מכם בעיניו ולכן יכלם לפניו : ויאהבך . כי הוא יהפן בתקון מדותיו ולומד מכל אדם : (ט) תן לחכם . לשם לומד ממנו לו דכלי מכמה ויתחכם מדעתו עוד יותר : הודע לצדיק . מבשרת שלמה ויוסף לקח . מדעתו יוסף לימוד לעשות ונשמרת למבשרת : (י) תחלת וגו' . ירלת ה' היא תחלת החכמה כי כירלה מביאה

פירוש ע"ט

(ח) אַל תּוֹכַח לֵץ דּוּ זָאלְסְט נִיט שְׁטְרָאפֶן אַיין שְׁפּעֶטֶר פֶּן יִשְׂנָאֶךָּ פוּן דִיר : (י) תְּחִלַּת חָכְמָה יִרְאַת ה' דָּער אָן הֵייב פוּן וְיָאוּרוּם טָאמֶער וְוִעט עֶר דִיךְ פַיינְט הָאבֶּן הוֹכַח לְחָכָם דֶּער חָכְמָה אִיז מֶען זָאל מוֹרָא הָאבֶּן פַּר נָאט וְדַעַת קְדֹשִׁים בִּינָה אוּנ דָם וויסִין שַׁאפְט פוּן דִי הֵיילִיגֶע דָם (ט) תֵּן לְחָכָם גִיב צוּא אַיין חָכָם כְּלוּמֶר לֶערִין אִיהם חָכָם וְוִעט עֶר נָאךְ מֶער קְלוּגִין הוֹדַע לְצַדִּיק וַיִיא מוֹדִיעַ חָכְמָה צוּא אִיין צַדִּיק וְוִעט עֶר מֶערִין אִין וְיוֹסֵף לֶקַח אוּנ וְוִעלֶן גִימֶערְט וְוִערִין צוּדִיר נָארִין לֶערְנוּנְג פוּן נִין שֶׁכֶל אוּף דָם וָם עֶר וְוִעט הֶערִין אִיר אִיהם אִיר הֶר עִיקֶר פַּר שְׁטַאנְד : (יא) כִּי בִי יִרְבּוּ יָמֶיךָ דָּען דוּרְךְ מִיר הוֹרָה וְוִעלִין גִימֶערְט וְוִערִין דִייגֶע מֶעג וְיוֹסִיפוּ לְךָ אוּנ עֶם וְוִעלֶן גִימֶערְט וְוִערִין צוּדִיר נָארִין פוּן לֶעבֶּן : (יב) אִם חָכַמְתָּ חָכְמָתְ לָךְ וְוֶען דוּ מֶענְטִש

קלויגסט

דְּעָא טָבְתָא: יד וְיָתְבָה עַל קָרֶא בֵּיתָהּ עַל כּוּרְסַיָּא רָמָא וַעֲשִׂיָּא: טו וְקָרְיָא לְעָבְרֵי אָרְחָהוֹן דְּתָרְיֵי אוֹרְחָהוֹן: טז מָטוֹל מַן רְשָׁבַר גַּאֲתָא לְוָתָהּ וְחָסִיר רַגְיָנָא וְאָמְרָה לֵיהּ: יז מַיָּא גְנִיבָיָא חֲלָן וְלֶחֶמָא דְּטִמְרָא בְּסִיקָא: יח וְלָא יָדַע דְּגוּבְרֵי אֲפֵלַת תַּמָּן

כְּסִילוּת הוֹמִיָּה פְּתַיּוּת וּבַל־יָדְעָה מֽאֽוּמָה׃
יד וַיִּשְׁבָה לְפֶתַח בֵּיתָהּ עַל־כִּסֵּא מְרֹמֵי
קָרֶת׃ טו לִקְרֹא לְעֹבְרֵי דָרֶךְ הַמְיַשְּׁרִים
אׇרְחוֹתָם׃ טז מִי־פְתִי יָסֻר הֵנָּה וַחֲסַר־
לֵב וְאָמְרָה לּוֹ׃ יז מַיִם־גְּנוּבִים יִמְתָּקוּ
וְלֶחֶם סְתָרִים יִנְעָם׃ יח וְלֹא יָדַע כִּי־

ת"א עי' בבא . סנהדרין נט ע"ב יח ; מים גנובים , מדרש נע פושר ע' סנהדרין פה (פושר מן) :

רש"י

(טז) והסר לב . (ומי חסר לב) : ואמרה לו . הדברים הללו מה אמרה לו : (יז) מים גנובים ימתקו . מין עשב

אבן עזרא

כלו' כל המייתה בעוניו פתיות ופתיותו דבורה לימנו חלק פתיות והתחזה בכמלת הומיה והרבים שכמלת פתיות יעמוד בנגד זה הפירוש ויתכן לפרש כיולדו תחוך ואמת פתיות וכל ידעה מה כי מלת ולבת מבטאת גם למטה ורבים כמוהו והעיקר כי אמת בכילות הומיה וסורדת לכל אמת פתיות הומיה לכל מכלי דעת והוא וכל ידעה מה לפי שאין לה

ידיעת מה והסר כמו וישכור עלי מה לו פירוש מלומה כמו הכמת מה על בלימה וכמוהם לה מודיע לו תדע מעלמה שמת קהלת ותסור מהחמיה ובכר קדם כי בכיל הוא חסר מין תקוה לתיקוני ופיו הוא חסר ים לו תקוה לתיקונו : (יד) וישבה לפתח ביתה . מוכנת לפורעניות מכלי בנין בית ועיהול אחר ולא כן מה שאמר בחכמה בנתה ביתה טבחה טבחה מסכה יינה אף ערכה שולחנה והעיקר כי הוא משל לעבירה ביתיד והנה ולא כן הכסילות כי הוא העדר השתוד וההכנה : על כסא מרומי קרת . כי הכסילות יצא בדרך גלוי ואין לה הכנה והעיקר כמו על גפי : (טו) לקרא לעוברי דרך . המיסרים מורהותם והולכים לתומם וכוונתה להשוותם הפך קרואי העושים בכוונתה להיותיר דרכם : (טז) מי פתי . לא קראתם כן רק נקראו על שם פשם אלו תקראהם בשם כך להשלים בהברון הראשון שהם שוגג והחכמה המניעים להם עמה ואל כסילותה היא לקראם והם לא ידעו ערכה : (יז) מים גנובים ימתקו . כמו על העברות והגילוי הנעשה בסתר וכל הנמנע היזר לזולו מחריו יותר והעשם כי כזה יתאוה לב שפתי והסתר לב : (יח) ולא ידע . שפתי

רלב"ג

מליה ושה קרא שמת כסילות גוף הכסיל שלוה ולזה נאמר שלו שהכסילות מחמתה וזה ילמה שפתיית גוף שפתי כי הכסל לא יוסיפו כי אם לשוב אל ילמה זוה בחת בחמת הכסילות מגעשם קולה ושמת שפתיית וכל ידעה מה תאמר לשמוחם כי אין לה שום השתלות ושלמה : (יד) וישבה לפתח ביתה על כסא מרומי קרת . כשיל כי לשפלות מחשבה מסרוגה לכעיות : (טו) לקרא . ושם קרא לעוברי דרך העושים מלומותם בדרכי העיון : (טז) מי . כמו פתי יסור הנה ושמר שכל . ואמרה לו שיתחבר עמה ולא ישרעל מעלמו בעיון שמר הוא מהן שכבל כי יותר טוב ישרע להם בעיון בעיון האמתים . והם כי מים גנובים ימתקו . המים הגנובים ימתקו יותר והלחם סתרים ינעם מהחר שלריך להסתר לפחד הוא יותר ערב לו ויותר מתוק מהלחם פתוח שהוא יותר מתוק מהחר שהוא יותר ערב יותר לשכל שיתגנב בהשגתו ויגיע קנין החכמה : (יח) ולא ידע . מי שהוא נפשה להכניס כי מתים שם כ"ל בשיחה וקרואיה יהיו במעמקי הקבר

מצורת דוד

ולזה יודעת מלומה והכמה כלי דעת : (יז) לפתח ביתה . לחלות העוברים דרך פתיו : מרומי קרת . על כסא שומדת בגמום העיר לבשמיע קולה למקומו : (טז) לעברי דרך . להשוברים שם דרך מלולם היו כיום בשוחם מיושר בדרכי ה' והוא עניו מליצה זומר שכשם המתחוות תכנים לעבירה ומלמה עלבות ומעניו העבירה : (יז) מי פתי . מי הוא הפתי שמר מחסר נפשו מעשיו יסור ממקומו ויבוא הנה ושבעלו לכמה כי מגיעת עכבות העבירה מחשב בעיניה לבעלות : וחסר לב . מי הוא שחסר לב המונע עלמו משובה והוא כל ענין במלות שוות : ואמרה לו . וכן תאמר לו : (יז) מים גנובים . הלא מים גנובים יותר ימתקו משאינם גנובים ולחם גנוב ממוסכל בשכחתו כיון שלא נשמר יותר ל"ל מין עשב שהיתר רומה לעשב הלימוד ומדוש ס"ל מנעמא עלמך מסס : (יח) ולא ידע . השמך

פירוש ע"ט

קְלִיפְטָא בִּיסְטוּ דִּיר קְלוּג וְלַצְתָּ לְדֶדְ תְּשָׁא אוּג וְוַעֲן דּוּ רֶאכְטָא פַּארְטִיג זַייֶעֶר וְוַעֲג : (טז) אוּג אַזוּ זָאגְט דִּי שְׁפְּעָכְטָא אוּג טוּסְט בֵּיי וְוַעֲכְטוּ אוּף אַלַיין לַיידִין נַארִישְׁע אַשָּׁה מִי פְּתִי יָסוּר הֵנָּה וְוָער עָם אִין אֵין נַאר זָאל אָפְּ קֶעֲרִין אַהֲעֶר וַחֲסַר־לֵב וְאָמְרָה לּוֹ אוּג ר' עָר עָם דֶעם עוֹגֵשׁ דֶר פּוֹן: (יג) אֵשֶׁת כְּסִילוּת הוֹמִיָּה דִּי נַארִישְׁע אִין אֵין נַארִינְטָע אוּג אִשָּׁה בְּרוּמְט אוּף פְּתַיּוּת וְיא אִי אֵין נַארִינְטָע אוּג זִי וְוִייסְט נִיט וָום אוּג בְּרוּמְט דָאךְ: (יד) וַיִּשְׁבָה אוּג וְיא זָעצְט זִיךְ אוּף דֶר טִיר פּוֹן אִיר הוּז עַל כִּסֵּא אוּף דֶר שְׁטוֹל וָום אוּבְּין אוּף דֶר הוֹךְ פּוֹן דֶעם בַּאלְקֶן אִי: (טו) לִקְרֹא לְעֹבְרֵי דֶרֶךְ צוּ רוּפֶן פַּארְן דֶעם פַּארְטֶן אַרְטֶן אִיבֶּער אִין וְוַעֲג הַמְיַשְּׁרִים אׇרְחוֹתָם וָום מַאכֶּן (יז) מַיִם גְּנוּבִים יִמְתָּקוּ וְוַאסֶר עָם אִין נַאר לֶאזְט זִיךְ אִיבֶּער

רְפָאִים שָׁם בְּעֻמְקֵי שְׁאוֹל קְרִיאֶיהָ׃
י א מִשְׁלֵי שְׁלֹמֹה בֵּן חָכָם יְשַׂמַּח־אָב
וּבֵן כְּסִיל תּוּגַת אִמּוֹ׃ ב לֹא־יוֹעִילוּ
אוֹצְרוֹת רֶשַׁע וּצְדָקָה תַּצִּיל מִמָּוֶת׃
לֹא־יַרְעִיב יְהוָה נֶפֶשׁ צַדִּיק וְהַוַּת
רְשָׁעִים יְהַדֹּף׃ ד רָאשׁ עָשָׂה כַּף־רְמִיָּה

וּבְעֻמְקֵי דְשִׁיוֹל כָּל דְּמִזְמְנִין לָהּ׃ א מַתַּלּוֹי
דִּשְׁלֵמָה בַּר חַכִּימָא מְפַיְּסָא לְאַבָּא
וּבְרָא סַכְלָא מְחַמֵּץ לְאִמֵּהּ׃ ב לָא
מְהַנְיָן אוֹצָרֵי דְרִשְׁיעָא
וְצַדְקָתָא מְפַצְיָא מִן
מוֹתָא בְּיוֹמָא׃ ג לָא
מַכְפֵּן אֱלָהָא נַפְשָׁה
דְצַדִּיקָא וְקִנְיָנָא
דְרִשְׁיעֵי נְסַחוֹף׃
ד מִסְכְּנוּתָא מְמַכְּיָא

ר"א דפאים . כ"ג עב . בן חכם , יהיה חכמי (שבועות מ) ; לח יועילו , כ"ג ל' יהיה תקון : ותצל . כ"ג עז :

לגברא

רש"י

(א) משלי שלמה בן חכם ישמח אב . זה הקב"ה ד"א לחכמי ממש : ובן כסיל תוגת אמו . תמיד הוא עם אמו בבית ורואה את בעיותו ומצירה ולפי השכל בן כסיל כמו ירבעם בן נבט : תוגת אמו . תגית כעיסותו : (ב) לא יועילו אוצרות רשע . שהוא מבהבה בשבועו

מנחת שי

י (ג) והוה בשעים יהדף . בשעה שקבלות שבדפסות שמחזיק לחיתי בוגדים ותחקופעים עם הקובלים כן ה' בכל הספרים כ"י ודפוסים ישנים וכן בעבריים ואחבצ גיול כתוב : ס"ע וכן בתרגום ובכרים ומליר נחיב ובל הספרדים וחסו ל' מהעיקוסים שכיון שנפל בדפוס ל' כולם טועים אחריו ועל כיוצא בזה ממנו שבאמת בין דשלל עלמ ולפיכך בולבלתי לבוסמו : יהדף .

יכיר הכתתו : תוגת אמו . כי ככסיל עיומד תמיד בבית והוא בתוגת אמו . ולו בעבור שהזכיר הבן הזכיר הוא : (ג) לא ירעיב , בעת הרעב : והוה רשעים יהדוף . הבא מן הוה להם : (ד) ראש . יהיה מי שיעשה כף

רלב"ג

והנה כי לא יקנס עמה קנין הפיים . זה ביאור דברי זה המלך שהבאנו ביאורו מזה הספר בזה המקום ולולא ההועלות המגיעות ממנו הנה הם ס"ו : התועלת הא' הוא להודיע בלא יספיק לאדם היותו יודע התורה לך יצטרך לו עם זה שיעשה את כל דברי התורה כמו בלתי הם ס"ו ולזה הענין קבעם על הצטעותיך בחבם עלי לומ לכן : הב' הוא להודיע מה שיקרה מכבע לפי שיתשך אחר התמות וזה הענין תולך מחריב פתחום לבור לל שבה יבוא רבים הלילה הבלי שאול להודיע עבות התכמה והחבונה וקלת מציגיהם והופלחם : הד' הוא להודיע בלא יועיל החיקמ' לנן ולבבע כי הים מקבלים מיסר לך יועיל לקנם ולנדיק : הה' הוא להודיע מה שיקרה מהבע מפני הבסולות והפתיות : (א) משלי שלמה בן חכם ישמח אב וגו' עד מגדל עוז שם ה' . והיה ענין הבעת הבבע וכסולות והלילות והעלה והתולם והעקבות והבשלם ובבם הוסיפים . הנה הזן בהולה הבם ישמח אב הנה כי הוא מעצל בדבר שהבאב יהיה מלמד ומאמן הבן שהוא בסיל יביא יגון ללמד מצטי הבסיון הדעת ויגיע עוה לאחו מלמד יותר מאב שיקרה ממנו למבוי מצטי הוא יכה מלמיו יותר ממנו : (ב) לא יועילו אוצרות . לא יקבל אדם תועלת בהולות בקבן בבעב ובעול ולולם הפיוור בזדקה הוא מליל ממוה בזכות הצדקה יגלל האדם ממוה הענוב לו מלד המעלבת ויאבד הם ה"י ימיו והפך הענין בהבון מענין הראשון : (ג) לא יצביע ה' נפש צדיק וגו' . נפש הפים הצדיק ל"ל שלא יסבל צדיק לומוו ולולם שבב הרשעים והוותם יהדפנו הפם עליהם ויאבדו בשביל הרשעים . הנה מי שהוא עושה קב וגו' : (ד) רמיה עושה קב רמיה . כי מבני עלילותו לעבך לגנב בעושה בהולות ולגנוב בהם בדרך הוא בזה הפנים

מצודת ציון

י (ה) תוגת . מלבון יגון ועלמון : (ג) והות . מגין שבב כמו יהוו בבוהו (תהלים ל"ב) : יהדף . מגין להפיפ כמו והבדוף תבן (שם ס"ח) : (ד) ראש . עני כמו לתב ועיבבר (לקמן ל') : כף . קם

מצודת דוד

ובללו הוא תאמר תמכים ועתה הזה לדבר דבריו לתבר יסר לוש לת בנו לבן נאמר סוד מבני בלעה לתלו הוא ספר תהר : ישמח אב . בלתועו יובב כמשב תכמים : תוגת אמו . כי ככסיל יתעיד לבבח בים עם תלם בשוחו ועלבוניה מכוסף : (ב) אוצרות רשע . תלכות הרמיות בבעב לא יועילו בעת בוא יום הפביקה כי לא יבדל תת נפש בתעון : וצדקה . שבל הלדקה תלבה תן התיסה : (ג) לא ירעיב . כי מעתן לו די מתסורו : והות . הבבר בהרשעים עושים הוא יהבף לתם ל"ל העשירה עלמה תכלתה לו ומוכ רע : (ד) ראש . הבף רמיה עושה תת הרמיה לבב כ"ל הבוזק בבף רמיה יעשי בעבור זה : ויד חרוצים .

פירוש ע"ט

רייִדן צו גַיין נאָך דֶר זוּכָה) ולא יָדַע כִּי רְפָאִים שָׁם אוֹנ
עֶר וויִיסְט ניט דָם דִי גִיהֶנָם לַייט זֶענֶן דָאַרְטִין אִין
הוֹ פוּן דֶר זוּכָה בְּמֶקֶץ שְׁאוֹל קְרוֹאֶיהָ אִין דֶר טִיפְּינִיש
פוּן דֶעם גְרוּב פוּן דֶעם גֵיהֶנָם פַאלֶען אַריין אִירֶע
גִירוּפְענֶע׃

י (א) מִשְׁלֵי שְׁלֹמֹה אוֹנ דָאם וְואם דָא וויִיטֶער שְׁטַיִים
זֶענֶן אוֹך דִי מְשָׁלִים פוּן שְׁלֹמֹה אוֹנ אַזוֹ זָאגְט
שְׁלֹמֹה בֵּן חָכָם יְשַׂמַּח אָב אַיין קלוּגֶער זוּן טוּט דֶער
פְּרִייֶען דֶעם פָאטֶער וַיֶיל דָר פָאטֶער זֶעט ווִי עֶר
דָאם לַייִב פוּו דֶעם צַדִּיק וְהַוַּת רְשָׁעִים יְהַדֹּף אוֹנ דָאם

ברעבוניש

לְגַבְרָא רַמְיָא וְיָדָא
דְּכָשְׁרָא מְעַתְּרָה לְהוֹן:
ה דְּפָלְחַת בְּקוּשְׁטָא בְּרָא
סוּכְלְתָנָא הוּא וּדְרָמֵיךְ
בְּחֶצְדָּא בְּרָא מְבַהֲתָנָא
הוּא: ו בִּרְכָתָא תְּהֵוֵין
עַל רֵישֵׁי רְצַדִּיקַיָּא
וְהִפּוּמְהוֹן דְּרַשִׁיעֵי נְכַסֵּי
חֲטוֹפָא: ז דּוּכְרָנָא
דְּצַדִּיקֵי בְּרִכְתָא וּשְׁמָא
דְּרַשִׁיעֵי נְדָעָךְ: ח

יד חרוצים תעשיר: ה אגר בקיץ בן
משכיל נרדם בקציר בן מביש:
ו ברכות לראש צדיק ופי רשעים
יכסה חמס: ז זכר צדיק לברכה ושם
רשעים ירקב: ח חכם־לב יקח מצות

ת"א חומר. סהדין ז' עקידה שאל בת: ברכות. זוכה (ילה) לו: יזכר. יזכה לו: את משעים כח (בקלים מת משעים יח) ירקב. יאבד לו: משעים כח: חכם לב. סופה יג:

רש"י

רמיה. מחזיק על רמיה לפי שמוכו ממכר כתגרים: יד חרוצים. יעשיר שחורישים דבר בעתמו ומשפטו בלא עולה: (ו) ופי רשעים יכסה חמס. החמס יכסה על פיהם ויהרגם: (ז) זכר צדיק לברכה. המזכיר לזיק

אבן עזרא

מחזיק לרמות. המתקרבים ומורחים ואינם מרמיה יפה תעשירם. פירוש אחר כף רמיה עושה לאחים רש: (ה) בן מביש. איתן לאביו כושה בעבור שהוא עלל: (ו) ברכות. יבוא הטוב לראש צדיק. פ"א ברכות לראש לזיק בחיים וזכר צדיק לברכה לאחר מותו: יכסה. יסתיר החמס בלא יפרידהו ממנו כתו יכחידנה תחת לשונו והטעם יעלימו הרעה וכן כי רבים יכלא חון: (ז) זכר צדיק. יזכרהו הטוב בעבור ברכתו שתהיה כענין ז' זכרנו יברך והטעם יזכרהו ויברכהו: ירקב. יהיה נשכח כעין רקבון בלא יגלה: (ה) חכם לב. שהחכמה בלבו: יקח מצות. שילמדוהו

מנחת שי

ספרים שלפני הי"ד בסגול תון מדפוס נאפולי שהוא בפתח ודיק כתב בשבשים כי בלא מילוף זה בין הספרים המדוייקים:

רלב"ג

המהולים המוהגים בזריזות להסוך ולכתוב בחופן יתפי מעשיר אותה. הנה הכח המשפיל ומשגיח לעשות את שהוא הוגה מוגר בקיץ: (ה) מוגר בקיץ. מהכלו כי מי שמלא לו ואוכל הבן המעשה כ"ל שהוא מאוהב התבואה ועל הוא נכדם בקיץ ולזה יהסר לו לקח כל הקיץ: (ו) ברכות יבואו לראש הצדיק להיות לו לברכה. ר"ת ברכות לראש לזיק בחיים וזכר צדיק לברכה לאחר מותו: יכסה. יעלים החמס את פיהם של רשעים ויהיה כאלו כסהו מהם: (ז) זכר צדיק. יזכירהו הטוב בעבור ברכתו שתהיה כענין ז' זכרנו יברך והטעם יזכרהו ויברכהו: ירקב. יהיה נשכח כעין רקבון בלא יגלה: (ה) חכם לב. שהחכמה בלבו: יקח מצות. שילמדוהו

מצודת דוד

לגבר חכם על הנותנים המתעשרים ועושים על מנהג ואין מסכימים לעשות הטוב היטב תעשיר חת בעליך: (ה) אגר. ר"ל כן משכיל ודמו לאוסף בימי הקיץ ומיבש כל דבר בעתו: בן מביש. לאביו: (ו) ברכות. הטוב יבוא על ראש הצדיק בעת בוטח עליהם ולא יבוא לו עליהם בעת בטחון: יכסה חמס. יכסה על פיהם של רשעים ולא יוכלו לדבר: (ז) זכר צדיק. יזכירהו הטוב בעת בטחון: ושם רשעים ירקב. ישכח ויאבד:

מצודת ציון

המהוללים: חרוצים. עניין מהירות ומריצות כמו לו מחכן (במדבר כ' ח'): (ה) אגר. עניין מספיק כמו מגרה בקליר (משלי ו'): נרדם.

פירוש ע"ט

בְּרֵישׁ גְּבִינֵי שׁ פּוּן דִּי רְשָׁעִים כְּלוֹמֶר זַיְיעֶר אוּם דָּעֶכְט
דָּם זַיי טוּעֶן דָּם פַּר שְׁטוֹסְט זַיי: (ד) רָאשׁ עֹשֶׂה קַו רְמִיָּה
אֶרְמֶיקְייט מַאכְט אַיין פַּאלְשֶׁע וּואג שָׁאל דָּהֵיינוּ
דֶּר וּוּם וּועֶנְט מִיט אַיין פַּאלְשֶׁע עֶר וּואג דֶּר וּועֶרְט
פַּר אַרְיבֶּט זַיי חֲרוּצִים הָעֲשִׁיר אוּם דִּי הָאנְט פּוּן דִּיא
דָּעֶכְט פַּארְטֵיגְט מַאכְט רַייךְ אִיהְר הָאר: (ה) אוֹגֵר
בְּשׁוּמֶר דֶּר וּוּם זַאמִילְט אַיין אוּם וּוּינֶטֶר הְבוּאָה כְּלוֹמֶר
דָּר וּוּם לֶעֶרְינְט הוֹרָה אִין זַיין וּוּינְטְ דָּעֶר אִיז אַיין
קְלוּגֶער זוּן נֶרְדָּם בְּקָצִיר דֶּר וּוּם שְׁלָאפְט דָּעֶכְט מַאל
וּוֵען מֶען שְׁנִיט דִּי תְּבוּאָה פּוּילְט עֶר זִיךְ אִיז אִין
פַּר שָׁעמְטֶער זוּן: (ו) בְּרָכוֹת לְרֹאשׁ צַדִּיק בְּרָכוֹת קוּמֶן

וְאֱוִיל שִׂפָתַיִם יִלָּבֵט׃ ט הוֹלֵךְ בַּתֹּם יֵלֵךְ
בֶּטַח וּמְעַקֵּשׁ דְּרָכָיו יִוָּדֵעַ׃ י קֹרֵץ עַיִן
יִתֵּן עַצֶּבֶת וֶאֱוִיל שִׂפָתַיִם יִלָּבֵט׃
יא מְקוֹר חַיִּים פִּי צַדִּיק וּפִי רְשָׁעִים
יְכַסֶּה חָמָס׃ יב שִׂנְאָה תְעוֹרֵר מְדָנִים
וְעַל כָּל־פְּשָׁעִים תְּכַסֶּה אַהֲבָה׃
יג בִּשְׂפָתֵי נָבוֹן תִּמָּצֵא חָכְמָה וְשֵׁבֶט

ה"א כתום . זוכר מקח ומשות . מקודה בשר לו :

ויקח משה את עצמות יוסף וגו' : ואויל שפתים ילבט . לשון יגיעה . ויש בספרי בפרשת ויהי העם כמתאוננים (במדבר י"א) אמרו כמה נתלבטו בדרך:(ט) ומעקש דרכיו יודע . יסבר ויתיסר כמו וידע כהם לחכי סכות (טופטים ח'): (י) קורץ עין יתן עצבת . זה המסית חדם בקריצותיו לרעה : (יא) מקור חיים פי צדיק ופי רשעים וגו' . פיהם יכסה חמס שכלכם שמחליקין את שפתיהם ובלבה עמוקה בלבם ואין פתרון מקרא זה דומה לפתרון העליון והעניו יורה עליהם : (יב) שנאה תעורר מדנים, לפיכך

מנחת שי

(ט) הולך בתם . הולך מלא : בתם . חסר עיין מפורש ס' בחר סימי :

פי יכסל : (ט) ילך בטח . שחיננו מחפר מגרה ומעקש דרכיו העוכים : יודע. הוא יודע לאחרים שהוא מעקש דרכיו כנפלו ברעות והעד ילך בטח. פ"ה יודע יסבר מן וידוע חולי: (י) קורץ. לעשות רע . יתן עצבת. לעצמו ולאחר קורץ שחתירת לעשות בגלוי והוא עניין רמיזה . פ"ה קורץ לוטע. יתן עצבת להקרו יהר לו מס יראה כי יעצב לו וע' יראה לומר-כי לא עשה ללמד וילבטו שפתיו : (יא) מקור . כמקור חיים שיחיה מי שילמד מוסר מפיהו הוא המקום שיקירו לו מסס החיים כלמדו מוסרין : יכסה חמס. יסתירהו ולא ילמד מוסר : (יב) שנאה. היא סבה לעורר המדנים. והאהבה היא תכסה על הפשעים והעלמת דבר הוא הכסה שלא יודע והעניין הים שנאה ואים תאהבה : (יג) תמצא חכמה. למקשיב : ושבט. בעבור

רש"י

עבירה שאתה לבטלה מזכרת ע"י מרבית עוות כלה שנאה מחרוזה ומטוררתן שכן יתקנקל היכיח את ישראל על עבירות מלרים ואומר להם (יחזקאל כ') היש בקולי עיניו השליכו וגו' כמה (בנים היתה) שנאה זו שכשהה ולא הוכירה להם הקדוש ברוך הוא עד עכביו בחרבו עבירות על פשעיהם : (ועל כל פשעיו תכסה אהבה. כשישראל מעבירין מעשיהם הקדוש ברוך הוא מכסה על פשעיהם) ; (יג) בשפתי נבון תמצא חכמה . כשאתה מיכיח לכהן משיב לו הטתי כגון דוד שאמר לנתן חטאתי (שמואל ב'

השבח

אבן עזרא

מהרים : ואויל שפתים. שתדברנה שפתיו חולת : ילבט .

רלב"ג

ממנו מה שיזוק לעשות : (י) קורץ עין . להזיק לאחרים בהעלמת סוד הוא יתן עלצות ושמח להם והוא להלימה מלין ולהגידו כי כשיבא למחשוב בהעלמתו סוד הוא הסיום עושה כנגד המחר חו לומר דברים כנגדו ויכשל ולולי שיחפעל מזה בלחוץ שיוק חל הכתוב ויכשל ויזיק זה לאחרים וגם לחפעל שיתבדר מחר זה בהעלמת הסוד הוא כזב וילטער מחר על מה שהחפעל בגללו בעשות בעיוה זה הקורץ עין ולחוץ מי שהוא חויל שחפעל לו יאמר זה בשחר חחר יאמר זה בשחר חחר זה הבריח ידי בין בריחים הנה הוא ילבש כ"ל בעלמו מחשבה ולא יזיק כי חס לעלמו להרחיקו מזוחנו שהנה הנה מי לדיק הוא בעיוו מן שהוא בלב שהוא מקור חיים וגו' : (יא) מקור חיים פי לדיק . להחנים הנומעים דבריו כי ממנו מולמות חיים ולולם פי הרשעים הוא בהפך זה כי הוא לוחו מה שהוא בלב כי פיהם יעלים חחמם שהוא בלבם הנה שנאה חעורר מדנים גם בזולת בשעת מה שלוחו בשעת מה שלוחו בעת מה שלוחו בעת מה שלוחו ב

תִּשְׁפַּח חָכְמָתָא וְיִשְׁבְּקִנָּא לְפִגְרָא דְּהֵסֵר רַעְיָנָא : יד חַכִּימֵי נְטָשׁוּן יְדִיעָתָא וּפוּמָא רְשָׁטָנָא שָׁצְיָא קָרִיב : טו קִנְיָנָא דְעַתִּירָא כְּרַכָּא דְּעָוֹ שְׁגִיהָ וְשָׁצְיָא דְּמִסְכְּנָא צְרִיבוּתְהוֹן : טז עוֹבְדֵי רַצְדַּקְיָא לְחַיֵּי עֲלַ תְּהָ דְּרִשְׁיָעָא לַחֲטוֹתָא : יז אוֹרַח חַיֵּי נָטְרֵי מֵרְדוּתָא וְדָשְׁבָק מַכְסָנוּתָא תָּעֵי : יח מְכַסְיָן בְּעֵיל דְּבָבָא סַפְּוּתָא דְּשַׁקְרָא וּמַפֵּיק טָבָא הוּא סַכְלָא :

רש"י

י"ב) : ושבט לגו חסר לב . אבל חסר לב אינו שומע על מילקה כמו פרשה : (יד) חכמים יצפנו דעת . ישמרוה בלבם שלא ישכחוהו : (טו) הון עשיר . כתורה : קרית עוז . היא לו : מחתת דלים רישם . פעיות שלא עשקו כתורה היא מחיתתם : (טז) פעולת צדיק לחיים . כמעשיו ותדרש תגדה שלמה עשה פעולת המקדש

אבן עזרא

שחיינו רוצה ללמוד הדעת צריך להכותו בשבט : (יד) יצפנו . בלבם הדעת שלא ישכחוהו כענין בלבי צפנתי : ופי אויל . סכל לו מהתה שהיתה קרובה אליו בגלל חולתו והענין שיהתהו להריס : (טו) הון . ממון העשיר הוא בקרית עוז שיגילהו לרגשיו וגרתו ופ"פ שחינו חכם. ודלים פחד חסרי לב ריסם יחת לותם : (טז) פעולת צדיק . מעשיו בשביל חיים תורתו חיים . תבואת רשע . תבואתו לחייהם של ישראל לכפרתן : תבואת רשע . (פ"ה הבחתו) של מעשה שהכעים בו הסמל היה היתה להטותה : (יז) אורח לחיים . השומר מוסר היא הדרך לחיים ; ועוזב הוכחת מהעה . את עצמו ואת אחרים : (יח) מכסה שנאה שפתי שקר . המוכיח שפתיו שקר ומכסה שנאתו בלבו : ומוציא דבה הוא כסיל . למי

אבן עזרא

שחיינו רוצה ללמוד הדעת צריך להכותו בשבט : (יד) יצפנו . בלבם הדעת שלא ישכחוהו כענין בלבי צפנתי : ופי אויל . סכל לו מהתה שהיתה קרובה אליו בגלל חולתו והענין שיהתהו להריס : (טו) הון . ממון העשיר הוא בקרית עוז שיגילהו לרגשיו וגרתו ופ"פ שחינו חכם. ודלים פחד חסרי לב ריסם יחת לותם : (טז) פעולת צדיק . מעשיו בשביל חיים תורתו חיים . תבואת רשע . תבואתו לחייהם של ישראל לכפרתן : תבואת רשע . (פ"ה הבחתו) של מעשה שהכעים בו הסמל היה היתה להטותה : (יז) אורח לחיים . השומר מוסר היא הדרך לחיים ; ועוזב הוכחת מהעה . את עצמו ואת אחרים : (יח) מכסה שנאה שפתי שקר . המוכיח שפתיו שקר ומכסה שנאתו בלבו : ומוציא דבה הוא כסיל . למי

רלב"ג

בשפתיו והוא כתוב בהפלא מכל השוכות כמו שקדם ואמר גי בהוא חסר לב לא די לו שהוא מעדר זה שטוב לכל יהיה בו הנא והשכות לגופו תמיד לי יזיקהו ויכהו החכמים מפני מוס עשותיו ומעמיו הנפסדים בשבת שכלון דעתו : (יד) חכמים יצפנו . בלבם מה שהם יודעים ולא יפרסמוהו לאנשים כלם כי מולי יזיקו בפלו הדברים קלת החשוון מלד קלורם מעשוד על כוונתם ולזה יהיו נשמרים מלהגיד אלה הדברים הנמיוחם בעלמותם מפני הנא בעיניו שהם בשקרה ואולם שי לחיל הוא בשפך זה כי יגיד הדברים אשר מהם מתהה קרובה לאנשים יולה יזוקו דהכרו על שומעיהם אשר לא יעמדו על מה שבהם מן שלם : (טו) הון העשיר הוא להמלט מן הנעות כמו קדית עוז בימלט האדם בה בעשות המלחמה ולזה יבחר אבן יבחון בו : (טז) פעולת צדיק היא תמיד מחיבת למוד החיים כי בה יגיע מחר לא ילעבך בניאות : (יז) אורח לחיים . מי שהוא שומר מוסר בחדותיו הוא דרך אל החיים הנלחיים והנמשך ממנו ולפי שהיה מדבר בשומר מוסר ועוזב התוכחת אמר שה

וּמוֹצָא דִּבָּה הוּא כְּסִיל׃ יט בְּרֹב דְּבָרִים
לֹא יֶחְדַּל־פָּשַׁע וְחוֹשֵׂךְ שְׂפָתָיו מַשְׂכִּיל׃
כ כֶּסֶף נִבְחָר לְשׁוֹן צַדִּיק לֵב רְשָׁעִים
כִּמְעָט׃ כא שִׂפְתֵי צַדִּיק יִרְעוּ רַבִּים
וֶאֱוִילִים בַּחֲסַר־לֵב יָמוּתוּ׃ כב בִּרְכַּת
יְהוָה הִיא תַעֲשִׁיר וְלֹא־יוֹסִף עֶצֶב
עִמָּהּ׃ כג כִּשְׂחוֹק לִכְסִיל עֲשׂוֹת זִמָּה

ה״א דבה . פסחים ג׳ : נדרים . שבת נח עקלים מיב שבת (בכורות ה׳ מיק פ״ת) :

יט בְּסוּגְאָה דְמִלֵּי לָא
פָּסֵק חוּבָא וְדָחֵשׁ
שָׂפְוָתֵיהּ שׁוֹכְלְתָנָא :
כ קְאָמָא גַבְיָא לְשֵׁנְיָה
דְצַדִּיקָא וְלָבָּא דְרַשִׁיעֵי
מַחְתָּא : כא שָׂפְוָתָא
דְצַדִּיקֵי רָעְיָן סַגִּיאֵי
וְשַׁטְיֵי בְּחֲסִירוּת רַעְיָנָא
יְמוּתוּן : כב בִּרְכְתָא
דַּאֲלָהָא הִיא מְעַתְּרָא
וְלָא נוֹסֵף כְּוָבָא עִמָּהּ :
כג כְּבַר נְחַךְ סַכְלָא עֲבַד

רש״י

שיהיו מגעים דוכנין כו על הכיורו : (יט) ברוב דברים מכית חטא . המרבה דברים מכית חטא : וחושך שפתיו . הוא מסכלי : (כ) כסף נבחר לשון צדיק. מיודע להוכיח: לב רשעים כמעט . שאינו שומע לתוכחת לדיק.ומדרש רבי תנחומא תומר על עדות הכניה נאמר שקרעו על המזבח כבית חל. וירבעם חף על פי שיבשה ידו מנחת שי

(יט) ומולא דבה . כמדוייקים מסל י״ד וכן במסורת ב׳ מד מסל והד מלא והמלא הוא ומולים כלי למעשה (שעיה ל״ד) : (כ) נבחר .

לא קבל תוכחה כאומר (מלכים ג׳ י״ג) מל נא את פני ה׳ אלהיך וגו׳ ולא תלחני וגו׳ (שם) ותשב ידו כבראשונה מוסך ומקשיר לע״ח ואף כסוף כן : (כא) שפתי צדיק ירעו רבים וגו׳ . ברכים תוכלים זכותו וכתפלתו: (כב) ברכת ה׳ היא תעשיר וגו׳ . אין צריך להתייגע להעשיר כי ה׳ בברכה מה שהוא מברכו : (כג) כשחוק לכסיל עשות

אבן עזרא

הכוונ. בעבור : (יט) רוב דברים . מיסדר מועיל להגלגל לכוונ מן הדבה לא יחדל פעם הרבה כלומר היו יכול להסיר מה שדבר והחדילו ותגללו לפניו . וחושך שפתיו מדברי דבה הוא מסכיל כנגד הוא כסיל : (כ) כסף סמדבר דברים נכחרים ונחמדות ככסף צרוף ונכחר : במעט . לשון מהם מעט . פ״ח לב עניינו דעת פירוש דעתם כמעט הוא נכחר הפך לשון לדיק : (כא) ירעו . מל׳ מרעה כלומר ילמדו רוב בני אדם. ואחר לב כנגד לדיק. ואוילים כנגד דברים כלומר ואוילים בעבור אים חסר לב שיתעם יאותו טרם עת כלה : (כב) ברכת ה׳. שיתן לדיק הוא תתן לו עושר . ולא יוסיף האם שיבנון לדיק עלב עם הברכה והפך זה בעבנון תחכלה והברכ. להוסיף טוב והמחרה הסרון: (כג) כשחוק .

רלב״ג

כי מי שידבה וגו׳ : (יט) ברוב דברים . ואמר כי מי שידבה לדבר בפני הנאולים הנה לא ימנע בדברו דבריו בלא יקנה לו פחד ואפחד כי לא יוכל האדם לכלכל בשפתיו דיבורי הדברים ואולם מי שימנע שפתיו מדיבור הדברים הוא משכיל ומלים בקניניו ובחוזר לא ישדבר בפ״י לאו שיהיו דבריו מעטים כמו שבחלקו בספר קהלת כי גבוה מעל מדברתו ממנו : (כ) כסף נבחר . הנה לשון לדיק הוא כמו הכסף שאין לו סיגים והוא חזק הקיום ואוהב מהשפסד ואולם נפש הרשעים ולבם לא ישמיר כ״ח מעט ולא יוכל לכון הרשעים כי מיום מולדים בפה מתקשותם למו מקדם : (כא) שפתי לדיק . הנה שפתי לדיק לא די שיהיו לדיק לבד ויהיו רעים ויוכלכו מוסף כמו כיוצא הרוצה את הלמן ואולם לאוילים לא די בלבד שיהיו אוילים אבל יוסיפו אבל על עצמם המות מלד חסרון דעתם : (כב) ברכת ה׳ הוא תעשיר . הרשעים המוסיפים מהם״ו ואלו יעשיר העשיר לדיוק יגע ועמל עצמו כמו הענין בשאר העשירים ביומנו ולא יוסף להם עצבם ליתן וזה כי הש״י הוא יעשיר עניניו לפי מלד הדקות השפתחנו בו מה יולילו בזה כי ברכת ה׳ היא תעשיר האמתי בשכל האמתי מקניני המשמה והנה זה כשובר הוא כאומן בלא יוסיף עלב עמם כי הוא נלחי וקיים : (כג) כשחוק

מצודת ציון

מתעה נשכל : (יט) דבה . ענין לשון והוללות שם לע שרבים דובבים ומספרים בו כמו דבתם רעה (בראשית ל״ז) : (יט) וחושך . ענין מניעה כמו ולא תחשוך (שם כ״ב): (כא) ירעו . מלשון מרעה ולשון לומר יתכלכו : (כג) זמה . ענין מעשה הרעה :

מצודת דוד

מי שאינו מרבה בשיחה ומלאה עשהו לחכמה לשון אין על פיהו שיהיו הדברים דובדים בו הלא לבסוף יתבה כי הכל יתגלה כמו שהוא כל הפיכול כמותו פיכל : (יט) בדוב . במדברים הדברים לא יחדל מהם דבר שבא כי ח״ם להוסיף בכולם על כי מרובים המה : וחושך . המונע שפתיו מלל ולא הוא משכיל : (כ) לשון צדיק . המוכיח לבני אדם שפתיו מלל יהיה כי יהיה לו בהבראה בעשה : (כג) כשחוק . כמו השחוק הוא דבר שקל בעיני הכסיל לעשות ומה ש״כ בקל נאמר שהוא מצוה

רש״י

ומקשיר לע״ח ואף כסוף כן : (כא) שפתי צדיק ירעו רבים וגו׳ . ברכים תוכלים זכותו וכתפלתו: (כב) ברכת ה׳ היא תעשיר וגו׳ . אין צריך להתייגע להעשיר כי ה׳ בברכה מה שהוא מברכו : (כג) כשחוק לכסיל עשות

אבן עזרא

הכוונ. בעבור : (יט) רוב דברים . מיסדר מועיל להגלגל לכוונ מן הדבה לא יחדל פעם הרבה כלומר היו יכול להסיר מה שדבר והחדילו ותגללו לפניו . וחושך שפתיו מדברי דבה הוא מסכיל כנגד הוא כסיל : (כ) כסף סמדבר דברים נכחרים ונחמדות ככסף צרוף ונכחר : במעט . לשון מהם מעט . פ״ח לב עניינו דעת פירוש דעתם כמעט הוא נכחר הפך לשון לדיק : (כא) ירעו . מל׳ מרעה כלומר ילמדו רוב בני אדם. ואחר לב כנגד לדיק. ואוילים כנגד דברים כלומר ואוילים בעבור אים חסר לב שיתעם יאותו טרם עת כלה : (כב) ברכת ה׳. שיתן לדיק הוא תתן לו עושר . ולא יוסיף האם שיבנון לדיק עלב עם הברכה והפך זה בעבנון תחכלה והברכ. להוסיף טוב והמחרה הסרון: (כג) כשחוק .

רלב״ג

כי מי שידבה וגו׳ : (יט) בדוב דברים . ואמר כי מי שידבה לדבר בפני הנאולים הנה לא ימנע בדברו דבריו בלא יקנה לו פחד ואפחד כי לא יוכל האדם לכלכל בשפתיו דיבורי הדברים ואולם מי שימנע שפתיו מדיבור הדברים הוא משכיל ומלים בקניניו ובחוזר לא ישדבר בפ״י לאו שיהיו דבריו מעטים כמו שבחלקו בספר קהלת כי גבוה מעל מדברתו ממנו : (כ) כסף נבחר . הנה לשון לדיק הוא כמו הכסף שאין לו סיגים והוא חזק הקיום ואוהב מהשפסד ואולם נפש הרשעים ולבם לא ישמיר כ״ח מעט ולא יוכל לכון הרשעים כי מיום מולדים בפה מתקשותם למו מקדם : (כא) שפתי לדיק . הנה שפתי לדיק לא די שיהיו לדיק לבד ויהיו רעים ויוכלכו מוסף כמו כיוצא הרוצה את הלמן ואולם לאוילים לא די בלבד שיהיו אוילים אבל יוסיפו אבל על עצמם המות מלד מחסרון דעתם : (כב) ברכת ה׳ הוא תעשיר . הרשעים המוסיפים מהם״ו ואלו יעשיר העשיר לדיוק יגע ועמל עצמו כמו הענין בשאר העשירים ביומנו ולא יוסף להם עצבם ליתן וזה כי הש״י הוא יעשיר עניניו לפי מלד הדקות השפתחנו בו מה יולילו בזה כי ברכת ה׳ היא תעשיר האמתי בשכל האמתי מקניני המשמה והנה זה כשובר הוא כאומן בלא יוסיף עלב עמם כי הוא נלחי וקיים : (כג) כשחוק

מצודת ציון

מתעה נשכל : (יט) דבה . ענין לשון והוללות שם לע שרבים דובבים ומספרים בו כמו דבתם רעה (בראשית ל״ז) : (יט) וחושך . ענין מניעה כמו ולא תחשוך (שם כ״ב): (כא) ירעו . מלשון מרעה ולשון לומר יתכלכו : (כג) זמה . ענין מעשה הרעה :

מצודת דוד

מי שאינו מרבה בשיחה ומלאה עשהו לחכמה לשון אין על פיהו שיהיו הדברים דובדים בו הלא לבסוף יתבה כי הכל יתגלה כמו שהוא כל הפיכול כמותו פיכל : (יט) בדוב . במדברים הדברים לא יחדל מהם דבר שבא כי ח״ם להוסיף בכולם על כי מרובים המה : וחושך . המונע שפתיו מלל ולא הוא משכיל : (כ) לשון צדיק . המוכיח לבני אדם שפתיו מלל יהיה כי יהיה לו בהבראה בעשה : (כג) כשחוק . כמו השחוק הוא דבר שקל בעיני הכסיל לעשות ומה ש״כ בקל נאמר שהוא מצוה

פירוש ע״ט

לָאוֹת שְׁטָרַאף דָר וּעֶרְט פַאר בְּלָאנְזִיט פון לְעֶבֶּן׃
(יח) וַיְבֶּטֶה שְׁנֹאָה שִׁפְתֵי שֶׁקֶר דָר וָואס הָאט פַאלְטְשָׁע
לְעֶפְצִין דָר דָעֶקְט צוּ דָם פַיינְט שָׁאפְט וָום אִין זַיין
הָאַרְצִין אִין וסוּא דָבָה הוּא כְּסִיל אוּג דָר וָואס צִיהְט
אוּם רַייד אוֹף זַיין חֶבֶר דָאס לַייט רַיידין דוֹרְךְ אִים
אוֹף זַיין חֶבֶר דֶער אִיז אַיין נַאר כְּלוּמֶר אֵיין רָשָׁע׃
(יט) בְּרוֹב דְּבָרִים לֹא יֶחְדַּל פָּשַׁע וֶועֶן אִיינֶער רֶעט פִּיל
רַייד כַּאר מַייר עֶר נִיט קֶרִין זִינְד וְחוֹשֵׂךְ שְׂפָתָיו מַשְׂכִּיל
אוּג דָר וָום פַּר מַייד זַיינֶע לְעֶפְצִין פון צוּ רַיידין דָר
אִיז קְלוּג׃ (כ) כֶּסֶף נִבְחָר לְשׁוֹן צַדִּיק גְּלַייךְ וִוי אוּם דָר

ברכה

עַבִידְתָּא וְחָכְמְתָא
כג גַּבְרָא דְמִתְבִּין׃
כד חֵרִיצוּתָא דְרַשִׁיעָא
הִיא אָתְיָא לֵיהּ וְרִגְנָתָא
דְצַדִּיקַיָּא תִּתְיְהַב לְהוֹן׃
כה כְּמָא דְחַיָּךְ דְיָעְבַּר עַלְעוֹלָא
הֵיכְנָא גָּבַּר רַשִׁיעָא
וְצַדִּיקָא שְׁתַאסְיָא
בְּעַלְמָא׃ כו הֵיךְ חוּמְצָא
לְשִׁנֵּי וְכִתְנָנָא לְעֵינֵי
הֵיכְנָא שְׁלִיחָא עַמְלָא
לְמִשְׁלְחוֹי׃ כז דְּחַלְתָּה
דַּאֲלָהָא הוֹסֵף יוֹמָתָא
וּשְׁנֵי דְרַשִׁיעֵי נְזַעֲרָן׃
כח סְבָרָהוֹן דְצַדִּיקֵי

וְחָכְמָה לְאִישׁ תְּבוּנָה׃ כג מְגוּרַת רָשָׁע
הִיא תְּבוֹאֶנּוּ וְתַאֲוַת צַדִּיקִים יִתֵּן׃
כה כַּעֲבוֹר סוּפָה וְאֵין רָשָׁע וְצַדִּיק יְסוּד
עוֹלָם׃ כו כַּחֹמֶץ לַשִּׁנַּיִם וְכָעָשָׁן לָעֵינָיִם
כֵּן הֶעָצֵל לְשֹׁלְחָיו׃ כז יִרְאַת יְהוָה
תּוֹסִיף יָמִים וּשְׁנוֹת רְשָׁעִים תִּקְצֹרְנָה׃
כח תּוֹחֶלֶת צַדִּיקִים שִׂמְחָה וְתִקְוַת

ה"א מגודם . ופקידה כשר פ' : ודמיך . ויומא לית תניינה יש ניסיון פה : דחמתן קדישין מה (בפס יד) : ירחת . ויומא פ' עקרים מ"נ מלך (ויומא לח) :

רש"י

זמה . עצת חטאים : וחכמה . כשהוא לחיים תכונה כלומר קלה היא בעיניו לעשות : (כד) מגורת רשע . מה שהוא ירא יבא לו. דור הפלגה אמרו (ברכות ט') כן נפיץ ומופץ כתיב (שם) ויפן ה' אותם משם: ותאוה צדיקים יתן .

אבן עזרא

זמה . היא מחשבת הרעות פירוש כשהוא שהוא נקל לבעל לעשותו כן מעשה הזמה נקל בעיניו . והחכמה לחיים מבין כי היא תשמרנו מעשות זמה על כן חפץ בה . פ"ח כהחכמה לחיים תכונה כן יהיה הכסיל לעשות זמה : (כד) תאות צדיקים . להשמיד הרשעים. יתן הש והעד הפסוק הבא אחריו : (כה) כעבור סופה . מהרה כן יעבור רשע פתאום וזמינו . וזדיק חזק לנרות כיסוד עולם שלא ימוט : (כו) כחומץ . שתולדתו קרה ומחמת הפעים מי טעמו שתולדתו חמה ומחמת העינים כן העצל מבחית עיניו המולכתם אותו ורחוי לחדם להפרד מחברתו : (כז) תוסיף ימים . כי ימי האדם לרוב קלוכים רק הש כפי הטבע והטבע יתנבר ויעמוד כפי המעשים הנכונים והעד למען יתריכון ימיך ומה שאמר את מספר ימיך אמלא הש שיוכל לחיות כפי טבעו כי הש במספר : הקצורנה . מהזמן שיוכל לחיות כי הש יחלים כאלו או ימיתם על ידי פגע ותרחה בעבו' שיהיה ירחים ממנו : (כח) תוחלת צדיקים .

רלב"ג

לכסיל . הנה הכסיל לא יוכל בחכמה עיונית ובמה שיתפאר לעשותו והוא תפיס הטעם תפלו לו כדמיון מה שיתחדש מהקבלי לו מפעולת הסחורה שהיום מכוונים לאותם התכליות ואולם לחיים תהיה עשות המחבבה בהכליהם כי בחכמה יתחדש בחנוני מהכשרים לא כפועל ובסבות הגלוחות : (כד) מגורת רשע . מה שיירלת הרשע שיבא אליו מהרעות היא שהוא לו שיליחו הש"י מביאה ואת הטובה ושהחד היא הודעה ממולכת הטעם עליו מהם"י כמו שבארנו בדברי יהוד ובשתחד הד' מספר מ"י ואולי הלקוי' לא די שיהיו בשמים מאותן הרעות לבל יתן להש"י מהשוכות מהם בימאולו מהם : (כה) כעבור סופה . הנה כשתעבור סופה תבחול על הרשע למען יתריכון ימיך ומה שאמר את מספר ימיך אמלא הש שיוכל לחיות כפי טבעו כי הש במספר : הקצורנה . מהזמן שיוכל לחיות כי הש יחלים כאלו או ימיתם על ידי פגע ותרחה בעבו' שיהיה ירחים ממנו : (כח) תוחלת צדיקים .

מצורת דוד

לעשות דבר מכמה : (כד) בגורת . מן הדבר אשר יפחד הרשע היא תבוא עליו . ודבר הטוב אשר יתאוה לה הלדיק יתן לו מי שבידו ליתן והוא הקדוש בכוון הוא : (כה) כעבור סופה . מיד כשבר יעבור הסופה כ"ל כאשר תבוא הסופעניות יוכיח הרשע ואינו אבל הלדיק דומה היה ליסוד העולם שהוא זה ממקומו : (כו) כחומץ . כמו שהחומץ לשנים וגו' כן מוכיח העבד שהוא מוכיח לשונים כן בעל מלאכתו לב שומע ואולי מפני היות המולאכה ממולכה : (כז) יראת ה' תוסיף . ושנות . אף הרשעים הקלוכים לחדם הוא מלד דבקות הקשרת הש"י עליו והוא מהפעל בדבר : (כח) תוחלת . הקות לדיקים היא להם בשתקה כי בשם ושמחים הוא מקוים לו אבל הקותם של הרשעים תהיה הכזבה

מצורת ציון

(כד) בגורת . עניין פחד כמו ויגר מואב (במדבר כ"ב): (כה) סופה . תבוא עליו . ובכן הטובה אשר יתאוה לה הלדיק יתן לו מי שבידו ליתן והוא הקדוש בכוון הוא : (כה) כעבור סופה . מיד כשבר יעבור הסופה כ"ל כאשר תבוא הסופעניות יוכיח הרשע ואינו אבל הלדיק דומה היה ליסוד העולם שהוא זה ממקומו : (כו) כחומץ . כמו שהחומץ לשנים וגו' כן מוכיח העבד שהוא מוכיח לשונים כן בעל מלאכתו לב שומע ואולי מפני היות המולאכה ממולכה : (כז) יראת ה' תוסיף . ושנות . אף הרשעים הקלוכים לחדם הוא מלד דבקות הקשרת הש"י עליו והוא מהפעל בדבר : (כח) תוחלת . הקות לדיקים היא להם בשתקה כי בשם ושמחים הוא מקוים לו אבל הקותם של הרשעים תהיה הכזבה

פירוש ע"ם

בְּרָכָה וָארוּם עֵר הָטַ גִּינוּג אִין דֶר בְּרָכָה׃ (כג) כְּשְׁחוֹק
לְכְסִיל עֲשׂוֹת אַזוֹ וויא עִם אִיז גִּישְׁפֶּעט אוּנ גְּרִינְג
צוּ אֵיין נַאר צוּא טָאן בֵּייזֶ מַחֲשָׁבוֹת אָפְּ צוּרְעֶרְן
פּוּן דֶר תּוֹרָה וְחָכְמָה לְאִישׁ תְּבוּנָה אַזוֹ אִיז גְּרֶינְג צוּא
אִיין פֶּר שְׁטַאנְדִיגֶן מַאן צוּ טָאן אִיין דֶּבֶר חָכְמָה׃
(כד) מְגוֹרַת רָשָׁע הִיא תְּבוֹאֶנּוּ דִי פְּאַרְכְטֶ פּוּן דֶם רָשָׁע
פָּלוּמֶר פַּר דֶּעם וָום דֶר רָשָׁע הָט מוֹרָא דָם קוּמְט
אוֹף אִים וְתַאֲוַת צַדִּיקִים יִתֵּן אוּנ דָאס גְּלוּסְטִיקַיְיט פּוּן

רלב"ג

לכסיל . הנה הכסיל לא יוכל בחכמה עיונית ובמה שיתפאר לעשותו והוא תפיס הטעם תפלו לו כדמיון מה שיתחדש מהקבלי לו מפעולת הסחורה שהיום מכוונים לאותם התכליות ואולם לחיים תהיה עשות המחבבה בהכליהם כי בחכמה יתחדש בחנוני מהכשרים לא כפועל ובסבות הגלוחות : (כד) מגורת רשע . מה שיירלת הרשע שיבא אליו מהרעות היא שהוא לו שיליחו הש"י מביאה ואת הטובה ושהחד היא הודעה ממולכת הטעם עליו מהם"י כמו שבארנו בדברי יהוד ובשתחד הד' מספר מ"י ואולי הלקוי' לא די שיהיו בשמים מאותן הרעות לבל יתן להש"י מהשוכות מהם בימאולו מהם : (כה) כעבור סופה . הנה כשתעבור סופה תבחול על הרשע למען יתריכון ימיך ומה שאמר את מספר ימיך אמלא הש שיוכל לחיות כפי טבעו כי הש במספר : הקצורנה . מהזמן שיוכל לחיות כי הש יחלים כאלו או ימיתם על ידי פגע ותרחה בעבו' שיהיה ירחים ממנו : (כח) תוחלת צדיקים .

רְשָׁעִים תֹּאבֵד׃ כט מָעוֹז לַתֹּם דֶּרֶךְ יְהוָה
וּמְחִתָּה לְפֹעֲלֵי אָוֶן׃ ל צַדִּיק לְעוֹלָם בַּל־
יִמּוֹט וּרְשָׁעִים לֹא יִשְׁכְּנוּ־אָרֶץ׃ לא פִּי
צַדִּיק יָנוּב חָכְמָה וּלְשׁוֹן תַּהְפֻּכוֹת
תִּכָּרֵת׃ לב שִׂפְתֵי צַדִּיק יֵדְעוּן רָצוֹן וּפִי
רְשָׁעִים תַּהְפֻּכוֹת׃ יא א מֹאזְנֵי מִרְמָה

תועבת

חֲרוּתָא וְסַבְרָא דְּרִשְׁיעָא
נְאֻבַד׃ כט מַשְׁנָא
לְתַמִּימֵי אוֹרְחָה רְאֻלְּהָא
וְשֵׁצִיָּא נֶהֱוֵי לְאִלֵּין
דְּעָבְדִין שׁוֹתָא׃ ל צַדִּיק
לְעָלַם לָא נְזוּעַ וְרִשְׁיעֵי
לָא יִתְיַתְּבוּן בְּאַרְעָא׃
לא אֲפוּמֵיהּ דְּצַדִּיקָא מַטְבָּעָא
חָכְמְתָא וּלְישָׁנָא דְּהַפַּיכוּ
נִתְפַּסָּק׃ לב שְׂפָוָתֵיהּ
דְּצַדִּיקָא יְדִיעִין צְבְיוֹנָא
וּפוּמְהוֹן דִּרְשִׁיעֵי מַהֲפָךְ׃
א מָסְחַת אַתָּא דְּנָכְלָא

רש"י

(כט) מעוז להם דרך ה' ומחרדה לפועלי און. למיזן הולכין בה והיא נפרעת מהם: (ל) צדיק לעולם בל יטוט. כמהוה מט מין מוטעו מוטת טוטס כי יפול וקס:

אבן עזרא

שהם מיחלים לרחוק מות הרבע כוף תוהלתם תכוסף לילי שמחה מהם במותם. ותקות רבע להתכיל הלדיקים. תתכד התחוה והוא מפורש בכסוק הבא: (כט) מעוז להתום. תאר על מקבל להם חוס לו הלמ"ד כמו בעבור והוא שם דכר: דרך ה'. מלותיו: ומחרדה הוא הדרך שיחת לותם בכבול שיעזכוהו בעאמר לדיקים יולכו בם וסובעים יכבלו בם:

רלב"ג

לין לעמחות הגופיות טוב יתם עליה כמו שביארנו בפ' מספר מלעמיות ה' ולמנם מקום הרבעים הוא קנין חפלי העוף מהקניעים והבעמחות הגופיות וכל זה כלה ומחיכד: (כט) מעוז לתם. הנה המיעדים מהרחיקות מל החמיעות מהיה להם לדך ה' בעמלות התירה מעיה ומוקף לבעמל לרכם מבד יכוכו הבלילה עליה כי בזה יכלם להם בלוחן בלם מה שיכוכו עליו מהחמיעות ומולם לפיעלי לון תהיה דרך מחרדה בחכלית מה שחספר למה שחספר ושעול והמעם: (ל) לדיק לעולם בל יעוט. הנה לשולם כי היה מחנגדת בחכלית מה שחספר למה שיכוכו עליו מהחקר ולשעול בחלון מה שיכוכו עליו מהחמיעות ומולם לפיעלי לון תהיה דרך הבעגמת הבא על הלדיק לא יעמד לעולם כ"ל כל ימיו ולא יעמדו קלקולים מך יחקיים בחקום שהוא בו מהחקן לא יגלה מכם לעקום החחקות: (לא) פי לדיק. פי חחים הלדיק בדעותיו ידבר חכמה פיהו דבר קיים ולעקי ולא יספק לעוות חס לא יספיים לדבריו מה שממלא מוה לחר מספים מכל לב. ולבון חים החפוכות והוא העועה ולומר כזב בחחמלות הוא חספק לעוות חס לא יספיים לדבריו מה שממלא מוה לחר החחמלות: (לב) שפתי לדיק ידעון לרביע. ללון מהמלעים כי דבריהם נלומים ושלבים להם ומחמם פי הרשעים הוא להפך כי הוא לא יכיע ללון לך מהפוכות וכבש כי לדברו הם קיים ובעים לו ילהי בזה כי שפתי לדיק בדעות ידעון להשיג מה שהוא הלעון בעמלאות בהשבעיות אבל יחקר בהם בחקרם בכבוחיהם למה היו זה החלון ומולם פי הרשעים בדעות מאד יבעו בחחמלות לא ידעון הלעון דבדרי מבל יחמרו חפוכות ובלבים: (א) מאזני. הנה מועבת ה' מי שיקבל הדעות בחמלני ממנה והוא מאד לא יבע לעזהר בעזהו מהרשעים הממעים כי זה ממה ביביאהו למעות עבעות נדלות יביאו להליבה גדולה ומחזק ומחמם לולמו הוא שיקבל לותם בחכן

מצודת ציון

לוח בכלה: (ל) יטוט. לכון בעיה: יבכנו. עניינו חניה בהקבע: (לא) ינוב. עניין דבור כמו כיולא בו בעפתי (יבפי' ל"ו): (לב) יודעון. עניין דבור כמו כיולא בו בעפתי (יבפי' ל"ו): יא (א) מאזני. כלי המקבל:

מצודת דוד

לוח מבוח: (ל) יטוט. לפון בעיה: יבכנו. עניינו חניה בהקבע: (לא) ינוב. עניין דבור כמו כיולא בו בעפתי (יבפי' ל"ו): (לב) יודעון. עניין דבור כמו כיולא בו בעפתי (יבפי' ל"ו): יא (א) מאזני. כלי המקבל:

מבואר אף מם בעתם מולבמת היא לפי בעמה: (לא) ינוב וגו'. כ"ל בחמלי פיו יולבל חכמה ושופר, ומרמז לומר שפי חכמות יכלה: (לב) יודעון רצון. יודעים לרלות את הבוראים: ואבן שלמה. פפן מבקל שהוא בכלימותה מבלי כ"ל המפלך חבמה המוכה ומועלת: התשובות: מוסב על יודעון לומר יודעון התשובות להשך דבר ה' כי כל מעשה הוא ומוכרגל בדבר:

יא (א) מאזני מרמה. בעבור לבכניע הכף מבל יולה לרמות את הקונים: ואבן שלמה. פפן מבקל שהוא בכלימותה מבלי

פירוש ע"ט

וְעֹלְיָן נִיט אַנְג רוּעָן אוּף דֶעָר עֶרֶד: (א) פִּי צַדִּיק
יָנוּב חָכְמָה דָם טוֹט פוּן אִיין צַדִּיק טוּט רַיידִין חָכְמָה
וּלְשׁוֹן תַּהְפּוּכוֹת אוּג דֶעָר צוּנְג פוּן דִי וָוּאם פַּאר
קֶערִין דִי דִבְרֵי הוֹרָה דֶר צוּנְג וָוערְט פַּר שְׁנִיטִין:
(ב) שִׂפְתֵי צַדִּיק יֵדְעוּן רָצוֹן דִי לֶעפְצָען פוּן דֶעם צַדִּיק
וָוייסִין צוּ בַּאוּוילִיגֶן נָאכְ וּפִי רְשָׁעִים תַּהְפּוּכוֹת אוּג דָם
טוֹט פוּן דִי רְשָׁעִים וָוייסִין פַּר קֶערוּנְג צוּ פַּר קֶערִין
דִי דִבְרֵי הוֹרָה:

יא (א) מֹאזְנֵי מִרְמָה תּוֹעֲבַת ה' וְאֶבֶן שְׁלֵמָה רְצוֹנוֹ:
זֶענִין גָאמָט אוּם וְועַרְדִיקְייט עֶר הָאט זַייא

פיינט

תָּוְעֵבַת יְהוָה וְאֶבֶן שְׁלֵמָה רְצוֹנוֹ: ב בָּא
זָדוֹן וַיָּבֹא קָלוֹן וְאֶת־צְנוּעִים חָכְמָה:
תֻּמַּת יְשָׁרִים תַּנְחֵם וְסֶלֶף בּוֹגְדִים וּשְׁדֵם:
לֹא־יוֹעִיל הוֹן בְּיוֹם עֶבְרָה וּצְדָקָה תַּצִּיל
מִמָּוֶת: ה צְדָקַת תְּמִים תְּיַשֵּׁר דַּרְכּוֹ
וּבְרִשְׁעָתוֹ יִפֹּל רָשָׁע: ו צְדָקַת יְשָׁרִים
תַּצִּילֵם וּבְהַוַּת בּוֹגְדִים יִלָּכֵדוּ: ז בְּמוֹת

תא"א נטעים. (מיכה ס') מוסב. כ"ת מ' ב': לא יועיל. כ"ר': תדקה. שמם קט כ"ב י' (פתח סו): כמוס. עקרים מ"ת פל"ו ומ"ד ח"מ:

אוֹרְחָתֵיהּ וּבִרְשָׁעֵי נָפֵל רָשִׁיעָא: ז בְּרַ מִית נָבְרָא רַשִּׁיעָא יוֹבִיד

סבריה

רש"י

שלום ביניהם: יא (ב) בא זדון וגו' ואת צנועים חכמה. תכות חכמה: (ג) תומת ישרים תנחם. תנחלם: וסלף בוגדים ישדם. ישדדם: (ו) ובהות בוגדים אבן עזרא

יא (ב) בא זדון. הסר ויהי כבא חיים והזן יבא קלון שילקה לבני אדם: ואת צנועים. ופס הצנועים חכמה שיסבלו הקלון ולא יענהו וצנועים הם המתביישים מעשות זדון כמו והצנע לכת: (ג) תומת. ע"מ טמחת והרעוי תומת: תנחם. שלח יכלו: וסלף. עוות כלו' שילפ' לאחרים: ישדם. הסלף הוא יפודו אותם הבוגדים וזה הפירוש ע"ד הקרי ניו"ל. וע"ל הקרי בויו"ן וסלף יבא לבוגדים ושדד אותם הסלף: (ד) לא יועיל. לבוגדים ממנם ביום שיתעבר בהם האף: וצדקה. תציל ליסרים ממות הבוגדים או תציל שלח שלא יפותו ולא בעת כלח: (ה) הישר. שלח יכשלו ויפולו והעד יפול רשע: (ו) תצילם. מלרה. ובהות בוגדים. כהות הבגידה שיעשו בה יכלכו: (ז) במות.

רל"ג

שלימה שלח הצמ מוסבות ולא מסרון וזה ממש יסיר כשמילת הלכלים והסדלים משר יחסירו מהדם לשמו מסשמות בעיון: (ב) בא זדון. שהר כשבא חיים והזן והוא הכעש בדשות משר יהיה לשמוח עין הבא בא לחכיו קלון ובושת כי לא יהיה המלילות בשם שבשמו אותו מזה ומשם הפשעים הצנועים שלא יהיהו לבושת לזולת המדלגה כי אם אחר שהבושת הרלויות ובדברים הרחויים הבא תמלא אחם חכמה: (ג) תומת ישרים. תום ישרי' יהמה אותם אל ממנו מהלך להשיר. משוקשם ואולם עזות הבוגדים הוא ישחיתם וישדם: (ד) לא יועיל. הבא יועיל הבא הסון לא יועיל לאדם בעלמו ביום עברה אבל יסיר בשפה אך הצדקה והיושר יעילו אותו ממות: (ה) צדקת תמים. למלות אחליו כי בשבושה מדרך השנאת הש"י בו אם שהלכו אל הלדק והיושר ואולם הבשע יפול בשבשתו כי בלבו אל בשבע ויפול אפלי זה בשמלע ולבו כי הש"י ישמרהו מעלות אחר יומין בשם הבשע והסיוק לזולתו: (ו) צדקת ישרים תצילם. מהרעות ואולם הבוגדים ילכדו בהוותם בעלמה אחר שם משכו לסיוק לזולתם והבלון הזה יהוות הבוגדים ילכדו אל שכוונדים מאכה: (ז) בשוח. אדם רשע תאבד תקוה. מלרה. כי אין לו בשלכות בשם ותוחלת אחיתם לו יהלה הזה כי בשוח הרשע

מצודת דוד

חסרון שם נלנון לה': (ב) בא זדון. כלאשר בא חיש זדון בא עמו קלון כי יבוז אם הבריות ועם למנועים בא חכמה: (ג) תומת. תמימות של ישרים תנהיגם בדרך הטוב להם: וסלף. עקמימות הבוגדים ישודד מהם אם עשותם: (ד) ביום עברה. ביום בא בעם אחת שאין אפשרות לו יועיל העושר לנוסך כאשר כי העושר עליו הוא יהא למכלית הרע אל אדם בדקה פליטה מן המיתה: (ה) תישר. הלדקה שעושה תיא מוליכה אותו בדרך הישר לפוב לו: וברשעתו. בהרשעת עצמה שהיין הרשע לזולתו בה בעלמה יפול הוא: (ו) תצילם. הלדקה תציל הישרים מרעה: ובהוות. בהשכל אשר הניאו הבוגדים

מצודת ציון

(ב) קלון: בזיון: צנועים. המסתתרים עלמם מרוב עזותמהם: (ג) וסלף. מנין מקום כמו ויסלף דברי הדיקים (שמות כ"ג): ישודם. מלשון שדוד וגזילה: (ו) ובהוות. מנין שכיחה כמו מדבר הות (תהלים ל"ה):

פירוש עי"ם

פְּיֵינָם וְאֶבֶן שְׁלֵמָה רְצוֹנוֹ אֲבָעֵר אִין נַאֲנְץ נִיוּוִיכְט דָם
אִין נַאמֶט וְוִילֵין: (ב) בָּא זָדוֹן וַיָּבֹא קָלוֹן וְוֶען דָר מִיט
וְוִילִיגֶר מַאן קוֹמְט קוֹמְט מִיט אִים שָׁאנְד וְאֶת צְנוּעִים
חָכְמָה אֲבָעֵר מִיט דִיא פְּרוּמֶע לַיִים קוֹמְט חָכְמָה:
(ג) תֻּמַּת יְשָׁרִים תַּנְחֵם דָאם נַאנְצֶקֶיים פּוֹן דִיא רֶעכְט
מַאכְטִינֶע לַיִים דָאם טוּט זַיי פִּירִין וְסֶלֶף בּוֹגְדִים יְשָׁדֵם
אוּנ דָם פַּר קֶרְיכוּנְג פּוֹן דִי פֶּעלְטְשֶׁער דָם טוּט זַיי
בְּאַרוּבִין: (ד) לֹא יוֹעִיל הוֹן עֶם הֶעלְפְּט נִיט קֵיין נוּטְם
אִין דָעם טָאג וָואם נָאט אֶרְיִינְט וּצְדָקָה תַּצִּיל מִמָּוֶת
אֲבָעֵר דִי צְדָקָה וָואם אֵיין מֶענְטְש טוּט אִין זַי אִים

אִין

אָדָם רָשָׁע תַּאֲבַד תִּקְוָה וְתוֹחֶלֶת אוֹנִים
אָבָדָה: ח צַדִּיק מִצָּרָה נֶחֱלָץ וַיָּבֹא
רָשָׁע תַּחְתָּיו: ט בְּפֶה חָנֵף יַשְׁחֵת רֵעֵהוּ
וּבְדַעַת צַדִּיקִים יֵחָלֵצוּ: י בְּטוּב צַדִּיקִים
תָּעֲלֹץ קִרְיָה וּבַאֲבֹד רְשָׁעִים רִנָּה: ס
יא בִּבְרַכַּת יְשָׁרִים תָּרוּם קָרֶת וּבְפִי
רְשָׁעִים תֶּהֱרָס: יב בָּז לְרֵעֵהוּ חֲסַר־לֵב

ת"א נחיק . כ"ת ס' (פרוש יג) : ויפלט רבא . סנהדרין לב : ופלטיר . סנהדרין לו (ס קיג) : ואיש

סְכָרְיָה וְסַבּוּרְהוֹן דְּאִלֵּין
דְּעָבְדִין עָאבְתָא יְהַב :
ח צַדִּיקָא מִן עַקְתָא
אִשְׁתֵּיזַב וְעַל בִּישׁ
תְּחוֹתוֹהִי : ט נְכָלָא
בְּפוּמֵיהּ מְחַבֵּל חַבְרֵיהּ
וְצַדִּיקַיָּא בְּיִדְיעָתְהוֹן
מִשְׁתֵּיזְבִין : י בְּטָבָתְהוֹן
דְּצַדִּיקֵי תְּרִיזַ קַרְיָתְהוֹן
וּבְיוֹמֵי בְּדָנָא דְּרָשִׁיעֵי
חֲדָוְתָא : יא בְּבִרְכַת
דְּצַדִּיקֵי תְּתְרוֹמַם
מְדִינְתָּא וּבְפוּמְהוֹן
דְּרָשִׁיעֵי תִּתְעַקַּר :
יב דְּשָׁטֵי לְחַבְרֵיהּ חָסִיר

רש"י

אבדה . יתהלל כגיון שהם לוטים אבדה כי בזכותו לא תבוא להם טובה אבל כמות צדיקים ים לבניהם מבטח בלקחתם : (ח) צדיק מצרה נחלץ . כמות רשע ולמקרא העליון זה מתוכר : (ט) בפה חנף . חנף המסית חבירו

אבן עזרא

תאבד . שיקוה לעשות העניים : אונים . מן מון כלומר שיוחילו לעשות מון מו יהיה לוטים שם התאר כמו נוסים עוכים : (ח) נחלץ . מן והלצו את מכנים כלומר הטם יחלוהו מלרה הנגזרת על החדם : ויבא רשע . כלרה בעבורו להיות כפרו : (ט) בפה חנף . ענין רשע בפיהו שיכר עדות שקר על רעיהו הפן להשחיתו לו ברכילות והלדיקים בדעתם יגלו ויחלצו מן ההשחתה : (י) בטוב

רלב"נ

תאבד התקוה שהיו מקוי' שיגיע עליהם ככה והתוחלת שהיה להם כי הוא שיוכל לעזור להם כשהם בלבד כי סר כחו ממותו : (ח) נלחץ . ככר יקרה בימלט הב"י הלדיק מלרה ויבוא הרשע תחתיו להיות בפלו : (ט) בפה . הפיס שחנף והרשע בפיו כי דבריו יחמיך המלעים לחטוא ויבחרו בחטא הלדיקים לפי שלא יחליטו בדעתם מהרלועות הכרוכות בזה : (י) בטוב לדיקים . בשובתם הלדיקים ושובתם בשמת העיר כי הם מהובים לכל העם ובטובתם הם טוב ובהפך זה יומלא כרשעים לפי שחמרו בני העיר בשובתם לכל יהיה ויגילו בהחדם בהלחת היבים ותתעבת כי הם מוהבים לכל בני העם ומברכתם יתברכו ולולם העיר לסבר תהי' מלבחת בפי לבעים הבדים כי הוא יום הנכחה מעותם וזה יהיה בחשחת העיר : (יב) בז לרעהו . הפיס בחוא חסר לב כי הוא המבזה לעהו שהוא חכר לב כמוהו בשיבוש עלמו לחכם ועהבו בל ופולם פיס תבונות מיו מבזה לם שהוא לעהו לבל יחבים

מצודת ציון

(ז) אונים . כיוס הבלים מלמו כמו כחי ולמלים מוני (כהלמים מ"ב) : (ח) נחלץ . ענין הולחה וליפה כמו ותללה טעלו (דברים כ"ה) : (י) תעלוץ . תשמח :

מצודת דוד

לזולתם יובדו הם בעלמם כה : (י) האבד הקיוי . תקות הבוטחים בו : ותחולה . תקות בניו שבדה כי לא היה בו לחמה לחזק בעלי הבריות : (מ) צדיק . כשבאמדה לבא על הלדיק ובאשר הזמות בעלה הנוהה מו בשהלך הלדיק מן הלרה יבוא הבע במקומו על הלרה שמהיה בה : (יב) בז לרעהו . בשהוא חסר לב ואין לו בינה ומבזה לרעהו בשהוא בעיניו חסר לב ; מו יחריש ולא יעשהו על לב דבריו ולא יחום לדבריו חסר לב ;

פירוש ע"ט

אין אים תוחלת אונים אבדה אוג דם האפונג פון זיינע קינדער איז אוך פר לארין זיי האפען ניט עם זאל זיי קומען גוטם פון זיין זכות ווערט אום ניצוגן פון איין צרה אוג דר רשע קומט אוף זיין ארט : (ט) בפה חנף . רעהו מיט דעם מול פאר דאבמב דר חנף זיין חבר דהיינו ער רעט איהם אן ער זאל ביין טאן ובדעת צדיקים יחלצו אוג דורך דעם ווייסען שאפט פון דער תורה ווערען די צדיקים אום ניצוגן אוג ניצול פון

הארץ

כדרך ר"ע משחיתו כפיו : ובדעה צדיקים יחלצו . והלדיק נחלץ ממנו בדעת התורה שהזהירה עליו לת תחכה לו וגו' (דברים י"ג) : (יא) תרום קרת . תתקייס תקרת הכית בנבואה מלפול בעוד שהיו מלכי יהודה יפרים העמידה

דַּעְיָא הוּא וְנַבְרָא דְּמִתְבַּיִן שָׁתִיק: יג אָכֵל קָרְצָא גְּלֵי רָזָא וְדִמְהֵימָן בְּרוּחֵיהּ מְכַסֵּי מִלְּתָא: יד בְּאַתְרָא דְּלֵית מְדַבְּרָא נָפֵל עַמָּא וּפוּרְקָנָא אִיתַי בְּסוּגְיָה דְּמַלְכָּתָנוּתָא: טו בִּישָׁא מְבָאֵשׁ דְּהוּא עָרֵב חְלוּנֵי וְתָנֵי לְאִלֵּין דְּסָנְיִין סָבְרֵיהוֹן בַּאלָהָא: טז אִתְּתָא חֲסִידְתָּא בְּצַדִּיקָא מְטוּל דְּהוּא תּוֹקְעִים בּוּטְחָה: טז אֵשֶׁת חֵן תִּתְמֹךְ כָּבוֹד וְעָרִיצִים יִתְמְכוּ עוֹשֶׁר: יז גְּמֵל אִתְּתָא חֲסִידְתָּא פַּלְגָא אַיְקָרָא וַעֲשָׁנֵי רָהֲטִין בָּתַר עוֹתְרָא: יז פָּרְיַע טָבְתָא לְנַפְשֵׁיהּ גַּבְרָא חֲסִידָא וְדִמְזַהֵר שׁוּנְאֵה הוּכְּסִים.תוקעים כף למסיתיו ללכת בעצתם ורכו׳ דרמיזו בערבות ממון: (טז) התמוך כבוד. כנגד ישראל תקרב תמיד לכניד הקב״ה ותורתו: (יעריצים יתמכו עושר. לכל יהיה לכניד מהם): (יז) גומל נפשו. גומל עובה לקרוביו: חסד. לים שהוא מכיד: ועובר שארו

תפלתם לת כית המקדש: (יב) ואיש תבונות יחריש. כשמבזהו החסר לב כמו שהול לכתיב (ש״ת י״ח) ויכזהו ולת הניחו ליממהויהי כמחריש: (יד) באין תחבולות. כשלרה בתה על ישראל ואין מושיע לכ להניל ולהתעצו ולעשות תשוב׳ יפול עס: (טו) רע ירוע. הרשע יתרועץ תשר ערב לכו לעבו׳ס:

אבן עזרא

לרעהו או יהרים ולת יעלבו: (יג) הולך. יקרת כן בעבור שהוא מערב הענינים ואומר הולך כי ישמע מזה הסוד וילך לגלותו לאחר: (טו) רע. שם דבר. וירוע מענין תרועם וכן הוא שבר ישבר מי שערב זר שלינו מכירו. ושונא מיתקע כף כוזה ולינו מפחד ממלוה: (טז) אשת חן. בעלת הן והיופי היא תומכת כבודה שיכבדוה בעבור יפיה או כבוד רמז למשן והוא הנכון בעיני ו׳ תמיכה שלה תועיל ממנו לברכה ותחפוץ בתמכת תהרים. יעריצים. גבורים. יתמכו עשרם. בריב מתנות לחרים בישהדוש. לכל: (יז) לים מסד גומל נפשו ותומך לותם בחסדו ומשלימה עד שנת

רלב״נ

כשידבר לשמוע דבריו ומע״ם שלינו אומר דבר שלת ידע אותו שהם לבזבזו ישמע דבריו ומע״ם שלין תועלת בדבריו: (יג) הולך רכיל מגלה סוד. הנה יגיע לו מהסוד בזאת התכונה שילך רכיל ויגלוס שהסתד לאנשים ותמצם מי שהוא נאמן בזה ומבזים הדבר שנאמר לו מ״ם שלת יאמר לו בסוד או יכלה בזה מי שהוא מגלה סוד התכמה בעיניו׳ הפלגיים והמשוקים מאד הנה הוא מגונה כמו הולך רכיל כי בזה יגרום הפסד רב לאנשים ואולם מי שהוא נאמן בזה ויאמר מפני זה מלעשות דבר יטיבו זו האנשים לחשוב הוא מכסה דבר תן התכמה מהכלתי לאוי לו: (יד) באין תחבולה. מפני שהדבר לקיום תחבולות במלחמה יפול עם ריב שיועיצהם ואולם בזוב יוען לקחת התחבולות יוצי הנם מאויבינו במלחמה או יכלה בזה מפני שהעדר לקיום תחבולות לעלה בנפש המלחמה יפול עם בלתי הנה כ״א מיכלי הקדש ומחזקם הנפלגיים ואולם בזוב יוען שהיה התבונה ובזה כפי״ יאמר הפסוק הבא אחריו להדגיש השבל מהיות עדיב לעצם שהאולם בעיוב מיכה לבי והלעון זו שהאיש ירע יאבד וגו׳: (טו) רע יבוא. הלעון זו שהאיש הנה יאבד ויהיה לרע בעיב בעד שהוא זר לו מאה שהוא קדש והוא הנה המתעורב על המחוות הזמניות. ומי שישמע מוקיעים ב״ל שהוא יכלה לעזרתו בזמן שהוא לך יבטחו השבל בקנין קדושת שבר הוא מיוחד לו הוא בוטח ולין שהה לגזר עיניו כי השגחת יתברך הדבק בו: (טז) אשת חן. הנה מהשים יתלו בכוח לו להשגת השבלים הקודמים כל לשון מקום שהם לשבחם ישבישהו והנה בשביחם אנשי המלחמה נשבל שהם חן בחשיב בזאת מן בעיניו מפני שבזוהה לו תמיד לשה שיעשך לו עזות מחשבים הנה היה חשוב: לחכם זה הכבוד ובלילו היה עמוד לזה הכבוד שלא ישען עליו כמו שהחקיפים הם חשובים העושר וכם כמו עשויים לו לבטחו מכל שולל ובזוז: (יז) גומל נפשו. הנה מי שמגדל נפשו

מצודת דוד

(יג) פנלה סוד, המגלה סוד מבזיו סרי הוא הולך רכיל ולפי שהם לא ספר הדברים לפני מי שיאמר עליו כי מבקש מלחמה אין ליס ועילה לדבר גם אלו לא יגמור כסוד: (יד) באין. כלומר לא יתמצו תחבולות בדבר המלחמה אז יפול העם אולם בזוב יוען קבוצ התשועה: (טו) רע ירוע. יבבר לא יתמצו לו תבר כיס ערב בעבור אים זר אבר לא יבזהו אם הוא נאמן אבל השוא לתקוע כפיו בעד אחרים מכל וכל בזוב הוא מעביריס ומן כלליה: (טז) אשת חן. אשה המוללת חן בעבור בעליה ומעשיה דלקה לתמוך את הכבוד שלא ילך ממנה ובזוב מתמיד אל הבבוד בפרוסת בשרון מעשיה: ועריצים. בעלי כח יש דלקה עשות שמוטות אל העושר לבל יהיה מבזר מהם: (יז) גומל נפשו. מי שגומל טוב לנפשו המתאוה נתת לה די מחסורה ההכמי להתיותה ולהעמידה במלב הבריאות הוא

פירוש ע״ט

הָאָרֶץ וְאִישׁ תְּבוּנוֹת יַחֲרִישׁ אוּג דָּר פַּר שְׁטַאנְדִיגֶר מַאן מֶעֶן אִיז זִיךְ פִּיל מְיַעֲץ: (טו) רַע יֵרוֹעַ כִּי עָרַב זָר דָּעָר שְׁוּוֶיעֶנְט וְוֶעֶן דָּר הַאס לֵב אִיז אִים מְבַזֶּה: (יג) הוֹלֵךְ בֵּייְיזֶער מַאן וְוֶעֶרְט צוּ בָּרַאכֶען וְוִיל עֶר הָאט עָרֵב רָכִיל דָּר וָום גַייט אוּג נֶאָטְ רְכִילוּת דָּר אַנְטְפֶּלֶעקְט גִיוֶועֶן אוּג אֶן גִירְעֶם דֶּר הָאָרֶץ צוּ מַאן בַּיי וְשׁוֹנֵא תִּיקְעִים בּוּטֵחַ אוּג דָּר וָום הָט פַיינְט צוּ גֶעבֶּען רוּחַ דָּעָם סוֹד וָום זַיין חָבֵר הָאט אִים גִיטְאָנְט וְנֶאֱמָן רוּחַ אִבֶּעֶר דָּר וָום הָט אִירְן בֶּאגְלֵייבְט גִימִיט דָּר עֶעקְט כַּף אִיז זִיכֶער: (טז) אֵשֶׁת חֵן תִּתְמֹךְ כָּבוֹד דִּיא אִשָּׁה צוּ אִיר זֶאךְ אוּג נֶאָטְ זִיי נִיט אוֹם: (יד) בְּאֵין תַּחְבּוּלוֹת בַּעֲלַת חֶן(דִּיא טוּט אֶן יִפֹּל עָם וְוֶען מֶען מְרָאכְט נִיט קֶיין עֲצוֹת פַאלְט דָם גֶעמֶען אוּג גִינֶעהֶנְען תָּמִיד צוּ נֶאמֶט כָּבוֹד אוּג צוּ פָּאלְק תְּשׁוּעָה בְּרוֹב יוֹעֵץ אוּג אִיז הִילְף קוּמְט וְוֶען זַיין תּוֹרָה וְעֲרִיצִים יִתְמְכוּ עֹשֶׁר אוּג דִי שְׁטַארְק רִישָׁעִים

נַפְשׁוֹ אִישׁ חֶסֶד וְעֹכֵר שְׁאֵרוֹ אַכְזָרִי׃
יז רָשָׁע עֹשֶׂה פְּעֻלַּת־שָׁקֶר וְזֹרֵעַ צְדָקָה
שֶׂכֶר אֱמֶת׃ יח כֵּן־צְדָקָה לְחַיִּים וּמַרְדֵּף
רָעָה לְמוֹתוֹ׃ כ תּוֹעֲבַת יְהוָה עִקְּשֵׁי־
לֵב וְרֹצוֹנוֹ תְּמִימֵי דָרֶךְ׃ כא יָד לְיָד לֹא־

ינקה

גו שְׁמֵיהּ נָכְרָיָא׃
יח רַשִׁיעָא עָבֵד עוֹבָדָא
דְּשִׁקְרָא וְדָרֵעַ לְצִדְקָתָא
קוּשְׁטָיְתָה הוּא אַגְרֵיהּ׃
יט הֵיכְנָא מַן דְּעָבֵד
צִדְקָתָא לְחַיֵּי נְטִיר
וְדָרֵדָף בִּישְׁתָּא נְטִיר
לְמוֹתָא׃ כ מְרַחֵק אֱלָהָא
לַעֲקִמֵי לִבָּא וְצַבֵּי
בְּאֵלִין דְּתַמִּימִין
כא דְּמוּשִׁיט אִידָא עַל

רש"י

אכזרי. והתאכזרי הוא עוכר את קרוביו: (יח) רשע עושה פעלת שקר. פעולתו של רשע מסקרת לו כשכור שמתקיים בו הגלגלתו והכל מבל: וזורע צדקה שכר אמת. והזורע לדל׳ היא פעולה על אמת כי כוונתו היא שיקבל פעלו בשוח: שכר. (קוריגילא בלע"ז. וכרס"ג כ"ו מיקבלוה והוא

מנחה שי

מוקנים. במקלם ספרים מסר וס"ו: (יח) עשה פעלת. הס"מ

בתעסוני העולם והחסיד מעמיד הנפש ניסרו ונחמדו: (יח) שכר אמת. ומי שיזרע הלדק הוא המעשה: (יט) כן צדקה. כלאמר שכר הלדק לחמת כן הלדקה בעבור חיים שיזעוה בה והם חיי הנפש: ומרדף. פועל יוצא ללא זו להחר וכן הוא מלוה לרדוף בעבור מותו שיזעוה בלא עתו: (כא) יד ליד. הנפש

רלב"ג

כחומרים ומחזיק לחיה לחם לחומר החכמי מן המזון והלבוש הוא לים חבר שלא יגרע מדבר תקן הרחוי לו ויחמיל על הרחוי למחלה עליו ולחנגם מי שהוא עובר בשכרו ומלך לגופו הכה הוא מכזרי כי מי שהוא מכזרי לנולתו ולוא למחר זה כי קלת המחשים יחשבו עבודה לא"י מה שיעשו גופם עמו וזה כפך לפון הס"י ולזה תמלת בלא העמידה החזוקה הבל יהיה כן עמו לנפש הבהמיות כך מעט ביום לחד בשכר וביום זה כי כן הכחות הנפשיות המבריות הוכנו לעבודות הבשל ולא יוכן לנפש זה שם לא היו בבריאות ולוא מי שיחים שכר להמלוף הגוף מבר מחלוקו ייחלו לנו הכחות הנה הוא יבלבל כוונת הס"י: (יח) רשע עושה פעולת שקר. הלים הרשע בחמדות ובדעות שוכא פעולות שאין בם תועלת לך הוא הבל וכזב ולוזה מי שזורע לדקה בחמדות לו בדעות יש לו שכר נפלא וקיים וזה שכתב הוא הנאמת המבר היא כל פרי הלנקח המלוזים הנה כמו שימבך מזריעת הלדקה הנאת הנפש הן ימבך וגו': (יט) כן לדקה. כן ימבך מהיות הנאת הנפש המיים המתמידים כי מלך הבר במלוזות מבר הוא המיים בחלקו הבלי הלוזה הנפשי הלוזה מהיות מבך מבית מי בהוא מבלך בשב הבשו בחמדות או בדעות הנה ימבך לו מזה מבלה המות והנהפסד: (ב) תועבת ה'. היא המלבים שהם עקשי לב כי עקשותם יבילם תמיד לל הסבוב בדעות בפעות הרוחר גדלות מהם ולולן הס"י הוא המלבים יבדלו בשיוש בתמימות ובלישות להשמר מן העשיות: (כא) יד ליד. הנה הכעות הפחלוחיות שיבואו מיד ליד לא יעבור מהם כי לין הס"י מבטיח עליו

מצודת ציון

גוים (יחזקאל כ"ח): (יז) ועוכר. ענין הלחלה וללגול כמו עלכתם לחוי (בראשית ל"ד): שאירו. בשרו כמו הם יכין שאר (חהלים ע"ח): (יח) אמת. עניגו הכר מקויים וכן ודבריך יהיו חמת (ש"ב ז'): (יט) כן. עניגו כמו חמת ולדק כמו כן כמות לנחמד הוכחות (במדבר כ"ו): (כ) עקשי. ענין מקוש:

לקוטי יקרים

(יז) גומל נפשו איש חסד. הכר בעצמש יאים מוהם חסדים

טוב מעצמשיו מוהם עד חסד גים ניין עשהה אוך. דבר יעקוט שריבם ועין הלע הזקן האם אפצלערוגים גים ניינע פלבידים האם ער ניזאגם צו די מלמידים איך בייא פאהן חסד גים דעם נאכם ואם איך האב בייי סיר אין שמוב. האבן די פלבידים צו אים ניזאגם אלע פאר האכטו אנאכם. האם הלי ניזאגם ניין נשהה איז בייי סיר אלע פאר אנאכם ונוזארום דערשטייגער איז אז עם קומם צו איינעם אנאכם. ואם ער האם אים אלאנגע ציים גים ניזהן. דעם ערשטין פאר איז די

טוען אן נעמן אוג ניינעהנן צום רייכקייט: (יז) גומל נפשו איש חסד דר מאן ואם איז איין חסיד דר איז גומל נוטם צוא זיינע לייב פריינט ודובר שארו אכזרי אוג דר אום דר בארימדיגר מאן באטרובט זיינע קרובים: (יח) רשע עושה פעולת שקר דר רשע מאכט פאלטשע ועהרג דהיינו זיינע ועהרג ניין איז עם מיינט זיין ועהרג ועט בלייבן בי אים אוג עם ועהרט פר לארין וזורע צדקה שכר אמת ער ועט לסוף בצאלט ועהרן פיל גוטם דר פר: (יט) כן צדקה לחיים דר אמת פון דער צדקה איז איין סיבה צו בקומען דורך דעם לעבן ומרדף דעה למותו אוג דער ום יאגט נאך בייו דם איז איין סבה צוא זיין טוט: (כ) תועבת ה' עקשי לב נאמם אום ועהר־יקייט איז דיא פאר קרימטע הערצער אין זיין ווילן איז די ום נאנצין זיינר ועהר: (כא) יד ליד לא

חַכְרִיה לָא מִדְּכֵי מָנָּהּ וְנַקָּה הֲוָה עוֹבָדֵי מָנָּהּ נְמַלְטָה: כג נֶזֶם זָהָב בְּאַף חֲזִיר אִשָּׁה יָפָה וְסָרַת טָעַם:
בְּיִשְׂרָאֵל וְזַרְעָא דְּצַדִּיקַיָּא: כג קְדָשַׁיָּא מְתְפָּרְקָן: כד דְּהָבָא בְּנָחִירֵי דְּחֵזִירְתָּא הֵיכְנָא אִתְרָמָא כה תַּאֲוַת צַדִּיקִים אַךְ־טּוֹב תִּקְוַת רְשָׁעִים עֶבְרָה: כו יֵשׁ מְפַזֵּר וְנוֹסֵף עוֹד
דְּשַׁיְּצִי בְּרוּגְזָא: כה אִית דְּפָרֵד וּמִסְתַּ
ת"א יקה. כתוס סב עיין את סיטה ד'; מה. תנוח יב: מפזר. כתוס כג מאכר כמשלתי:

רש"י

לידו תנוח לו אכר פטולתו ולא יקה מן הרע תאכר עשה: (כב) נום זהב באף חזיר. כמלכך לותה כתשפות כן תלמוד תכם הסר מן הדרך הטיבה: וסרת טעם. פירש

אבן עזרא

לענד יד הרע על כן לא יקה והטעם לא יהיה נקי כי הטם יסיב גמולו כרעתו: וערע צדיקים. הם בני הלדיקים שימלטו מהרה כשביל אכותם: (כב) באף חזיר. כי הוא יכיאהו בעוע ויטמיתהו וזהו משל וכן היופי כזהב והמשה החולת כחזיר אחין לה דעת והיופי כה נמחת כאכר סרה מטעם הכמה. וסרת על מקכל ומנרת כיתה: (כג) האות. אך ממעע כל התאות לכד תאוות מעשה הטוב. והרשעים יקוו לעשות עכרה והטעם להתעכר כאחרים ומדה הכעס שתעכור על מדה תקנת עכרה: (כד) יש מפזר. לעניים: ונוסף עוד. הממון. והוסף ממנו מיוסר. מעשות יוכר שלא יתן לעניים.

רלב"ג

לכמרו להם ואמנם זרע הלדיקים נמלט ממנו כי השגחת הש"י תדקק בהם לשמרם. לו יהיה הלזון בזה בעת הרעות הגדולות המתחוללות בימיהם מיד ליד אכר אין אחד יכין מהכירם הרעים והטובים הנה זרע הלדיקים והוא פירש אכר להם בשלימות הכשל הוא נמלט כי לא יוכל זה הרע לעכדו בשכל: (כב) נום זהב. הנה המשה היפה בהיות בשלמות השכל היא דומה לנזם זהב שיופיה כמקום העשלת בהשכל: והוא לף החזיר אכר הוא בהפשות נמלא וכבר הישיר זה להתקנתן מן המשה הזאת אכר היא יפה כי בעת שהיא בשלמה עם זה תפותה לזה הכעיון והגעות וכבר זה לא היופי והשלמה אכר הש"י בחומרו האדם וכמותיות הנפשיות לעכודת השכל ואם יסור מן השתדלות בזה שכוון לו משלימות הנה יהיה זה היופי ונאת השלמה במקום אחר מגונה מאד וזה כי האדם המסיר היא יותר רע ממרעים שכש"ת כי בהכנתו כמוהנה לו לקכל שלימות השכל יחתמם כפעולות המגונות ולזה יפליא לדבר יותר מהרעות והב"ה: (כג) תאות לדיקים. הנה הלדיקים לא תהיה תאותם ותקוותם וגבולם אכר יהיו אלו רק אל הטוב והנלוה מה שיקוה הרשעים מהתפלית אכר הוא אלו הוא דבר תמה ועברה כי הם משתללים תמיד בעבירות הרעות וכבר זכרו זאת על כל תלית הבל אכל אחד מאלו עבירו מה שיקוה אלו וזה בשלמים יוכיח התפלית הטוב כשל אכר יעשה והזה יתן השם יתברך שכאו בישיר הטוב הנפשי והרשעים יוכיחו התלית רע כשל אכר יעבירו והזה יפיגו הנע לעשות: (כד) יש מזהר. הנה יש מי שמשלי יוסף עוד והוא בעל השלמות בעיון

מצודת דוד

הרעה יכול עליהם בעבור זכות שכתון מעשה הלכות: (כב) נום. עיינו (כב) נזם: מעם. עיינו זהב. כמו אלו יכימנו הוא זהב בלף מזיר הנה לא תכמוד העדי הזה כהתקבצו עם שכל תוכלך לותה כן דכך אכר יפה אכר סרה מיעוב טעם ועלת המכמה כי לא תכמוד יפה למהוך לומתר כשעושין המעשים ובלבם אכר יכוונו אלו רק אל הטוב והלוה מה שיקוה הרשעים מהתלית אכר הוא אלו הוא דבר תמה ועברה כי הם משתללים תמיד בעבירות הרעות וכבר זכרו זאת על כל תלית הבל אכל אחד מאלו עבירו מה שיקוה אלו וזה בשלמים יוכיח התלית הטוב כשל אכר יעשה והזה יתן השם יתברך שכאו בישיר הטוב הנפשי והרשעים יוכיחו התלית רע כשל אכר יעבירו והזה יפיגו הנע לעשות: (כד) יש מזהר. הנה יש מי שמשלי יוסף עוד והוא בעל השלמות בעיון

מצודת ציון

(כב) נזם. עדי יופי על הלף וכן הוא ונזמו(שמות ל"ה): מעם. עיינו העלה ותוכן הדבר כמו ועשם הקנים יקח (לעיל י"ב): (כד) וחרשך.

פירוש ע"ט

יְנַקֶּה רַ֫ פּוּן גְּאִטָּם הַאנְט וְוֶעט קוּמֶען בְּיי אִין דֶּר הַאנְט פּוּן דֶּעם רָשָׁע אוּנ עֶר וְוֶעט גִיט רַיין וְוֶערַן פּוּן דֶּעם בְּיי וָוס עֶר הַאט גֶיטַאן וּבְגֵי צַדִּיקִים נִמְלָט אֶבֶּער דִי קִינְדֶער פּוּן דִי צַדִּיקִים וְוֶערַן אִין כְּאל יוּא אַנְטרוֹגֶען פּוּן דֶעם בְּיי וָוס עֶם וְוֶערט גִישׂרָקְט צוּ יְי: (כב) נֶזֶם זָהָב בְּאַף חֲזִיר אָזוֹ וְוִי אִין גְּילְדֶעֶנֶער נָאז יְי כַּאנְד אִיז אוֹף דֶר נָאז פּוּן אִין חֲזִיר רִיכְט עֶר דָאךְ אַיין דִי נָאז כַּאנְד אִשָּׁה יָפָה וְסָרַת טָעַם אָזוֹ אִיז גְלַיְיךְ אִין שִׁיינֶע אִשָּׁה אוּנ אִיר אָטוּם שְׁטִינְקְט אִיר דָּם מִיינְט מֶען אִיין הַלְטִיד חָכָם וָוס עֶר קֶעֶרט אֶפּ פּוּן דֶעם גוּטֶען וָוֶעג: (כג) תַּאֲוַת צַדִּיקִים אַךְ טוֹב דָם גְלוֹסְטִיקֵייט פּוּן דִי צַדִּיקִים אִיז נִיעֶרט אַלֶּין גוּטֶם תִּקְוַת רְשָׁעִים עֶבְרָה אוּנ דָם הָאפּוּנג כּוּן דִי רְשָׁעִים אִיז אוֹף דֶעם גָּרִים צְאִרְן פּוּן דֶעם גִיכְטֶם: (כד) יֵשׁ מְפַזֵּר וְנוֹסֵף עוֹד אִיז עֶם אַיין פַּר הָאנְדֶרן אַיינֶער פַּר שְׁפָּרֵייט זַיין גֶּלְט אוֹף צֶדָקָה אוּנ עֶר וָוֶערט נָאךְ גִיטֶיערט גֶעלְט וְחשֵׂךְ מִישֶׁר אוּנ דָעֶר וָוֶאס פַּאר טַייד זִיךְ פּוּן דֶעבְט פַּארטִיקֵייט וָוֶעט דָם נִיטֶיערט זַיין צוּ אִיין מִיגֶערוּנג

וְחֹשֶׁךְ מֵישָׁר אַךְ־לְמַחְסוֹר׃ כה נֶפֶשׁ־ בְּרָכָה תְדֻשָּׁן וּמַרְוֶה גַּם־הוּא יוֹרֶא׃ כו מַנִּיעַ בָּר יִקְּבֻהוּ לְאוֹם וּבְרָכָה לְרֹאשׁ מַשְׁבִּיר׃ כז שֹׁחֵר טוֹב יְבַקֶּשׁ רָצוֹן וְדֹרֵשׁ רָעָה תְּבוֹאֶנּוּ׃ כח בּוֹטֵחַ בְּעָשְׁרוֹ הוּא

ה"א ומרוח . פהדרין נ"ב : מוגש , פנחדרין לח' זוהר דברים :

תּוּב וְחֵשֶׁיךְ מַן תְּרֵיצוּתָא חוּסְרָנָא לֵיהּ׃ כה נַפְשָׁא דִּבְרָכְתָא תְּדַהַן וְמַן דְּמַאֲלֵף אַף הוּא יֶלֵיף׃ כו מַן דְּכָלָא עִבּוּרָא בְּאוֹלְצָנָא נְשַׁבְּקִנֵּיהּ לְבַעְלֵי דְּבוּבֵי וּבִרְכָתָא תֶּהֱוֵי לְאִנָּא דְּמַזְבֵּן׃ כז דְּמְקַדְּמִים טָבְתָא בְּנֵי צִבְיָנָא וְתָבֵעַ בִּישְׁתָּא אֲתָיָא עֲלוֹי׃ כח דְּמִסְתַּמַּךְ בְּעוֹתְרֵיהּ

רש"י

(כה) נפש ברכה . שהוא ותרן בממונו וכל לבון ברכה (פיטו"ן בלע"ז). מבושר שמות ט"ו ה') : ומרוה . שמשביע את העניי' : גם הוא יורא , יכבד טוב : (כו) מונע בר . מלגמד תורה : (מז) שוחר טוב , ההפן להדריך את הכריות בדרך טובה ומוכיח ומיכר לזולתו : יבקש רצון . הוא הפן בזיהוי הקב"ה רוצה בם ומתפייס בעבד . לצון . (לפיימיר"ש בלע"ז. מקילקל בדפיס ל"ל כמו בראשית ל"ג. לפיימל"ט בלע"ז כלי"ת בעזמיפטען בערוהיגען וכן בשות

מנחת שי

מלעיל מלעול דף ע"ב : (כה) מדשן . התי"ו דגושה וכבר הזכרתי עניין זה בפרשתנו ובמקו"א על פתח חדבר : (כו) מונע בר . בסוף מסכת גיטין (נכתב שטר מכר מלך כל מד והד מקבלין ולית דסווסיה ולחד מהם מנע בר ועיין מה שכתבתי בישעיה ס"ג : יקבהו לאום . שהכל פוכח בלב קל"ח להם כתיב והכי דריש ליה חסכל ופ"ו וקן בעם"ג סוף מעלכת מוח ופ"ו נמכר סימן מן כ"ח זוגין חד מלא ופ"ו בחמעוטת חיכוהא וחד נקיש ופ"ו בריש תיכוחא ותסכל וחד מסיכוהו זוגי לחום כיוצא שם הזדת מלך (מכלי ע"ז) . ולהם מלאם יחמין . כתם בספרי וקוקי לאם דבלב עם הכבר . לאום דמנע בר (מכלי ר"ח) מלא . וכן במסכת דסופות פרשת מולדות ילמך גבי ולהם מלאם יחמין נמכר לנם מכר בר מן חמד מלא ובירושלמי דמגילת בתחילת בתרא בשבתי בתיבים יד כל ל"ג חסר בר מן יקבוהו לאום ומנעו לבני לריך להגיע בשבתה רבתא לאום מונע בר ופליגא אבן עזרא

יהבך בעבור שיכוהו מהכור ואף ממעט הוספת המיפור : (כה) יורא . מל' והורית להם ופי' נפש הנותנת מברכותיה הפס יזכיה וירבה הפס שהוא מרוה אוהב גם הוא יורא ואוה להרוות לים אבר יהפר והוא העוק תעניק לו וההוקת כו. פ"ח ומרוה דבק עם נפש ברכה ופירוש לים מרוה גם הוא יורא ענין הדבק כי הוא מדובק בהרוותו לים מהכור . פ"ח הכתב בהוא מרוה לתריס המל יהן לו שרוה : (כו) בר . הוא הנקי מן התבן על מקבל הג פת נג : יקבוהו . מענין קבה לי ומשרשו כי מקבל קבה הבה וכן תרה לי והתכוונה הפס ונקבה יהבה נהרא שמעה כלתה : משביר . מוכר בבר פירוש מי שמונע בעת רעב תבואתו עד שימכרה בזמים יקרים יקללוהו עמים וברכה הבא לראש בעת הטורף : (כו) שוחר . שיקוש בשהר לעשות טוב הוא יבקש לרצות הבורו אבר הטה לו או שיבקש רצון שיראהו הפס , ודורש לעשות רעה לרשעו היא הבואתו מלת הפס בענין יסוב כמלו בראשו וגו' : (כה) בוטח בעשרו . ולא בפס לת יועילנו כי הוא יפול כיד מבקשי נפשו והלדיקים שיבטחו

רלב"ג

כי כל מה שיוסיף לגמד דעת לאדם יוסיף תכיר בוספת בחמתו ובידעתו לאחרים ומתחלה מי שהוא מוגע עלמו מלגמד היותר לגמדים הוא זה הענין כי הוא לא יוכל לגמוד אחרים אם לא יגמוד תחלה עלמו ומחמת זה הגמוד יוסיף בחכמתו ובידעתו ולזה אמר שהנפש הטובה תשמין ותרויח בזה הגמוד עלמה ומי שהוא מרוה לאחרים מים מהכור הנה הוא גם הוא יורא ואוהב לאחרים מים חבר יהפר והוא העוק תעניק לו וההוקת כו. פ"ח ומרוה דבק עם נפש ברכה ופירוש לים מרוה גם הוא יורא ענין הדבק כי הוא מדובק בהרוותו לים מהכור . פ"ח הכתב בהוא מרוה לתריס המל יהן לו שרוה : (כו) בר . הוא הנקי מן התבן על מקבל הג פת נג : יקבוהו . מענין קבה לי ומשרשו כי מקבל קבה הבה וכן תרה לי והתכוונה הפס ונקבה יהבה נהרא שמעה כלתה : משביר . מוכר בבר פירוש מי שמונע בעת רעב תבואתו עד שימכרה בזמים יקרים יקללוהו עמים וברכה הבא לראש בעת הטורף : (כו) שוחר . שיקוש בשהר לעשות טוב הוא יבקש לרצות הבורו אבר הטה לו או שיבקש רצון שיראהו הפס , ודורש לעשות רעה לרשעו היא הבואתו מלת הפס בענין יסוב כמלו בראשו וגו' : (כה) בוטח בעשרו . ולא בפס לת יועילנו כי הוא יפול כיד מבקשי נפשו והלדיקים שיבטחו

מצודת ציון

ומוגע : (כה) ברכה . כל לבון ברכה שניינו הוספת טובה : תדושן . מלבון זמן ומתן : ומרוה . ענין כביעה כמו כגן כוה (ביבעיה ל"מ): (כו) בר . תבואה כמו לבבר בר (בכלאים פ"ג) : יקבהו . יקללהו כמו לכה קבה לי (במדבר כ"ג) : לאום . מוחה כמו ולאום מלאום יאמץ (בכלאים כ"ב) : משביר . ענין מכירת תבואתם כמו לבבר בר (בלאים פ"ג) : שוחר . ענין דריכה כמו ושחרו אל (תהלים ע"ח) :

סהדים אמר דעת כי אדם ובה הוא חפץ מזי הרעה הניה תבוא עליו: (כה) הוא יאהל . ולא יועיל לו עשרו אבל הלדיקים הבוטחים בה'

פירוש ע"ט

צוּ אִים׃ (כה) נֶפֶשׁ בְּרָכָה תְּרִשָּׁן דָּם לַייב וָם אִיז אִיין קָאפּ פּוּן דָּעם וָם קוּפְּט הֶבוּאָה בָּלוֹמֶר צוּ דֶּעם וַוהֲרָן אִין זַיין גָּעלְט דָּם וֶוערְט גִּיפְעט וַמַּרְוֶה גַּם הוּא וָם פָּארְשָׁט גוּטֶם אוּנ שְׁטָרָאפְט לַייט דָר בַּעֲרְט יוֹרֶא אוּנ דָּר וָם זָעט אָן אַרְיֶעט לַייט דָר וֶוערְט אוֹף אִין נַיֶּעט טִים גוּטֶם׃ (כו) מוֹנֵע בָּר יְקַבּוּהוּ לְאוֹם דָּער וָם פַּר טַייד צוּ פַּר קוּפִּין קָארִין דָם מַיינְט טֶעֶן דָר וָם פַּר טַייד צוּ דֶּעֶרְגָּען הוֹרָה צוּ אֲנְדֶּעֶרִי שֶׁעֶלְטֶען אִם דָם פָּאלְק יְבָרְכֶה אוּנ אַיין בְּרָכָה קוּמְט צוּ דֶּעם בייכְקייט דָר פַּאלְט אוּנ דִי צַדִּיקִים וָם פַּר זִיכֶּערְן

יִפּוֹל וְכֶעָלֶה צַדִּיקִים יִפְרָחוּ: כט עֹכֵר בֵּיתוֹ יִנְחַל־רוּחַ וְעֶבֶד אֱוִיל לַחֲכַם־לֵב: ל פְּרִי צַדִּיק עֵץ חַיִּים וְלֹקֵחַ נְפָשׁוֹת חָכָם: לא הֵן צַדִּיק בָּאָרֶץ יְשֻׁלָּם אַף כִּי־רָשָׁע וְחוֹטֵא: יב א אֹהֵב מוּסָר אֹהֵב דעת

תרגום

הוּא נָפֵל וְאֵיךְ טַרְפָּא צַדִּיקֵי מַפְרְחִין: כט עָכֵר בֵּיתֵיהּ יָרֵית פַּחְתָּא וְסַכְלָא יֶהֱוֵי עַבְדָּא לְחַכִּים לִבָּא: ל פֵּרוּי דְצַדִּיקָא אִילָנָא דְחַיֵּי וּמְקַבְּלָנוּתָא דְנַפְשֵׁי חָכְמְתָא: לא הֵן צַדִּיקָא בְּאַרְעָא מִתְחַסַּן וְרַשִּׁיעֵי וְחַטָּאֵי סָיְפִין מִן אַרְעָא: א מַן דְּרָחֵים מַרְדּוּתָא

ת"א פרי צדיק. ב"מ פה ב"ב ח':

רש"י

כ"ה כ'): (כט) עוכר ביתו ינחל רוח. אדם שעל שינחל רוח תמיד ואינו יגע בתורה ולא במלאכה סוף עוכר את בני ביתו שאין להם מה לאכול: (ל) פרי צדיק. גמול פירות מעשה הצדיקים עץ חיים הם לעולם: ולוקח נפשות חכם. מי שהוא חכם קונה לו נפשות שמלמדם דרך טוב והרי הם לו כאלו קנאם כענין שנאמר ואת הנפש אשר עשו בחרן (בראשית י"ב): (לא) הן צדיק בארץ ישולם. למה יבטח הרשע בשעה שמצלחת לו הלא הוא רואה שהצדיק משתלם שכר העבירה שבידו בעודו על הארץ בחיים: אף כי רשע וחוטא. וכל שכן שסופו של רשע

אבן עזרא

בשם ולא בעשרם. יפרחו ויציצו כעלה: (כט) עוכר ביתו. בכאולתו הוא נוחל רוח והבל ועבדו של האויל להכם לב לנהלה כי יקנהו ממנו והודיע כי האויל משחית קנינו והחכם קונהו בחכמתו או האויל הוא עבד לחכם: (ל) פרי צדיק. פרי מחשבות שכלו ללמדם מוסר מפיהו כפרי עץ החיים: ולוקח. מענין כי לקח טוב ופי' ומחכים נפשות הכם ומודיעם המוסרים וכמו מה יקחך לבך יחכימך פ"א קונה כמו המביאים את המקחות ובלשון חז"ל קורין לקנין מקח כלומר קונה נפשות כעבדים ושפחות כענין ועבד אויל. פ"א ולוקח נפשות בחכמתו יציל אותו מרע: (לא) בארץ ישולם. בעודו חי ישלם לו השם מעשה הטוב. אף כמו כן הרשעים ישולם שכר פעולתם טרם מותם כענין אל פניו ישלם לו: יב (א) אוהב מוסר. מי שהוא אוהב הדעת הוא אוהב

מנחת שי

אספרא דווהב: (ל) פרי צדיק. הס"א בגעיא: יב (א) אהב דעת. האל"ף

רלב"ג

אין ראוי לבטוח כי אם בש"י וכמו העלה שילא תמתיו הפרח כן יפרחו הצדיקים לעשות פרים אשר יבטחו בו מהש"י: (כט) עוכר ביתו. מי שהוא משחית ביתו ר"ל כגון בנין הגוף ואבריו וכחותיו הנפשיות עד שלא ישתמש בהם להועלות המזון בהם הנה ינחל רוח והבל כי אין בו תועלת ותחת מוכתו עצמו מלעבוד שכלו במכוון בו ישוב עבד לזולתו ר"ל שבכר יהיה האויל עבד לחכם לב או יצלם במלת עבד שם מקרה והרצון בו שיגיעת האויל אשר עבד בו יהיה לחכם לב כאמרו יכין וצדיק ילבש: (ל) פרי צדיק עץ חיים. כי הצדיק יגיע אל החיים הנצחיים ומי שהוא לוקח ומושך לעבודות הנפשיות המומריות כדי שיעוררו כלם אל השכל להשגת אלו החיים הנצחיים הוא חכם או יהיה הטעם כפול והרצון פרי צדיק הוא עץ שיתן חיים וזה כי לא די לצדיק שיקנה החיים לעצמו אבל יקנה אותם לזולתו והחכם הוא לוקח נפשות האנשים ומושך אותם לעבודת הש"י שיקנו כלם החיים הנצחיים: (לא) הן צדיק בארץ. הנה הצדיק לא יספיק לו קנין החיים הנצחיים אבל יעמוד בשלום בהיותו בארץ אין פחד רעה לנגד עיניו וגם כאשר רשע והוא חוטא חטא מה עכ"ז יעמוד בשלום בארץ כמו שתראה מיהושפט שהתחבר עם אחאב שהיה רשע וחטא בזה הצילו הש"י מהרע כשקמו עליו חיל ארם להרגו בעבור כי נמצאו בו דברים טובים כמו שנזכר בספר דברי הימי' וכזה תמצא בדוד כשחטא בדבר אותה האשה אמר לו הנביא גם ה' העביר חטאתך לא תמות שכל פעולותיו זולתי זאת היו בתכלית השלימות כמו שזכרנו שם ולזה מצאנו שנענש שאול יותר ממה שנענש דוד והיה חטא שאול יותר מעט אלא שלא עשה מהטובות כ"כ כמו שעשה דוד אך רוב פעולותיו בלתי נוהגות על היושר: (א) אוהב מוסר. מי שהוא אוהב מוסר במדות הוא אוהב דעת כי זה ממה שיישירהו לשלימות המושכלות ולזה הוא מבואר כי מי שהוא שונא התוכחת ונפקד ממנו השלימות במדות הנה הוא בער כי יפקד ממנו שלימות

מצודת דוד

יפרחו כעלי האילן: (כט) עוכר ביתו. העצל אשר בעבור עצלותו הוא עוכר ומשחית בני ביתו כי לא מלאה ידו לתת להם די מהסולם הנה בזה יתרבה המריבה והכעס וכאלו ינחל לעצמו רוח הכעס וסוף הדבר יהיה אשר האויל הזה יהיה עבד לחכם לב להחיות נפש עצמו: (ל) פרי צדיק. מעשה הצדיק הוא כעץ המגדל חיים כי על ידי מעשיו בא החיים: ולוקח. הלוקח לעצמו נפשות להדריכם בדרך הישר והרי הוא כאלו קנאם כמו שנאמר ואת הנפש אשר עשו בחרן (בראשית י"ב) הלוקח הזה לחכם יחשב: (לא) הן וגו'. כאומר למה יבטח הרשע על הצלחת שעתו. הלא יראה כי אף הצדיק ישולם על העבירות שבידו בעודנו בארץ עד לא ימות וכל שכן הרשע המחזיק ברשעו וחוטא עד שבוודאי יקבל גמול מעשיו אם קודם המיתה אם לאחריו:

יב (א) אוהב. האוהב את המוסר הוא אוהב דעת כי בשמעו את המוסר יקנה דעת מה שלא שמע מאז אבל השונא תוכחת

מצודת ציון

(כט) רוח. ענינו כעס כמו הניחו את רוחי (זכריה ו'): (לא) אף כי. ענינו כמו כל שכן וכן אף כי אש אכלתהו (יחזקאל ט"ו):

פירוש ע"ט

זיך אין גאט די בְּלִיעֶן אַזוּ ווִי אַיין בְּלַאט פוּן אֵיין בּוֹים: (כט) עוכר ביתו דֶר מֶענְטְשׁ וָוס אִיז אֵיין עָצֶל טוּט תָּמִיד יַרְשִׁינֶן ווִינְט. בַּאוַוייל עֶר לֶערְנְט נִיט קֵיין תּוֹרָה אוּנ קֵיין מְלָאכָה אִיז אִין דֶער הֵיים נִיט דָא ווִי צוּ עֶסִין וְעֶבֶד אֱוִיל אוּנ דֶר סוֹף אִיז דֶס דֶר נַאר דֶר עָצֶל אִיז אֵיין קְנֶעכְט צוּם קְלוּג הַארְצִיגֶן מַאן: (ל) פְּרִי צַדִּיק דָס בְּצָאלוּנְג פוּן דִי פֵּירוֹת פוּן דִי גוּטֶע מַעֲשִׂים פוּן דֶעם צַדִּיק זֶענֶן צוּ אִים אֵיין בּוֹים פוּן לֶעבֶּן וְלֹקֵחַ נְפָשׁוֹת חָכָם אוּנ דֶר חָכָם קוֹיפְט זִיךְ נְפָשׁוֹת (דְהַיְינוּ עֶר לֶערְנְט זֵיי דֶעם גוּטֶען ווֶעג אִיז גְלַייךְ ווִי עֶר הָאט זֵיי גִיקוֹיפְט): (לא) (זָאגְט שְׁלֹמֹה וָוארוּם זָאל זִיךְ אֵיין רָשָׁע פַּר זִיכֶערְן ווֶען עֶר אִיז מַצְלִיחַ עֶר זֶעהְט דָאךְ) הֵן צַדִּיק בָּאָרֶץ יְשֻׁלָּם דָס נוּן אֵיין צַדִּיק ווֶערְט בַּאצָאלְט אוֹיף דֶר עֲבֵירָה וָוס עֶר טוּט אַז עֶר אִיז נָאךְ אוֹיף דֶר עֶרְד (כְּלוֹמַר בַּיי זַיין לֶעבְּן) אַף כִּי רָשָׁע וְחוֹטֵא מִכָּל שֶׁכֵּן דָס אֵיין רָשָׁע אוּנ אֵיין זִינְדִיגֶר ווֶעט בַּאצָאלְט ווֶערִין אוֹיף דֶעם בֵּייז וָוס עֶר טוּט: יב (א) אוֹהֵב מוּסָר דֶר וָוס הָאט לִיבּ שְׁטְרָאף דֶר הָאט

דֵּעַת וְשׂוֹנֵא תוֹכַחַת בְּעַר׃ ב טוֹב יָפִיק רָצוֹן מֵיְהוָה וְאִישׁ מְזִמּוֹת יַרְשִׁיעַ׃ ג לֹא־
יִכּוֹן אָדָם בְּרֶשַׁע וְשֹׁרֶשׁ צַדִּיקִים בַּל־
יִמּוֹט׃ ד אֵשֶׁת חַיִל עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ
וּכְרָקָב בְּעַצְמוֹתָיו מְבִישָׁה׃ ה מַחְשְׁבוֹת
צַדִּיקִים מִשְׁפָּט תַּחְבֻּלוֹת רְשָׁעִים
מִרְמָה׃ ו דִּבְרֵי רְשָׁעִים אֹרְבֵי־דָם וּפִי

דְּחֵם יְדִיעָתָא וְסָנֵי
מַכְסָנוּתָא בּוּרָא הוּא׃
ב טַב מִן קֳדָם יְיָ רְעוּתֵיהּ
דְּאֶלָּהָא וְגַבְרָא רַשִׁיעָא
רְשִׁיעָא תַּרְעִיתֵיהּ׃ ג לָא
נְתְקַן בַּר נָשָׁא בִּרְשִׁעָא
וְשָׁקֳרָתָן דְּצַדִּיקַי לָא
נְזוּעַ׃ ד אִתְּתָא כְּשַׁרְתָּא
בְּעֵילָא לְבַעְלָהּ וְאִנְתְּתָא
בִּישְׁתָּא הֵיךְ מַלְטִיתָא
בְּקוּפָא הֵיכְנָא מִיבְּדָא
גַּרְמוֹי דְּגַבְרָהּ׃
ה מְחֵשְׁבָתְהוֹן דְּצַדִּיקַי
דִּינָא מַדְבְּרָנוּתָא

רש״י

להשתלם לו מו כהייו לו כמותו׃

יב (ב) טוב יפיק. מועיל מן הקב״ה נתת רוח להניח טובה לעולם׃ ואיש מזמות ירשיע. כעל עלילות ירשיע מהייב את הכריות להניח רעה וכן הוא

מנחת שי

בנגלו והיא במכתב׃ ואיש מזמות ירשיע. במכתב כי״ן בלא מלאתי ירשיע כ׳ בקריאה ומיומנין ובכל מקר יפיק ירשיע (במועל ס״ו ס״ה). טוב יפיק רצון. לף מנחם פיוט (ס״ד). נקי. פיוט יעקב ומי ירשיעו בחלוה חסר ומף אמר נקי כלפה כי בהוא פסוק ודם נקי ירשיעו הצלים ל״ד ותילוי׳ מחריס ים במכרות שלמון במשלי ס״ו (ס״ה) ויהוא ל״ד) ודם לף ממו לק ד׳ ירשיע שחוחו מחלים כחוב ירשיעו בוא״ו והעולה משתיהן שוה דמשלי מלא כי פליגי בהוה יעקב ומי ירשיע ומלן מחיוכא דספרי דוקני סמכיון׃ (ד) כעטרה. כע״ן בכו״ף בגדו׃ מביאה. הס״ם רמה׃

בעצמותיו. שלח תועיל רפואה כן חסה מביאה מחלת בושה לבעלה והיא מפסדת המתן׃ (ה) מחשבות. דברי הפוך. שלחה דבקים. ופי׳ יחשבו הצדיקים לעשות משפט והרשעים יעלו לרמותם וכחשבו לף ויכלו ידברו הרשעים

רלב״ג

המוכללות ג״כ׃ (ב) טוב יפיק. הלשם הטוב יולידו לעולם מהש״י כי הנאמתו דבקה בו עם שכלומו לעולם הש״י כמו שבקדם ומולם שם מומות והוא הלשם המעשך לחלי מחשבותיו לחפוץ בהם כלומרו כי אמר עשו הטוב ישביעהו הש״י ויוסיף בחומו בשביעית עליו מהבע בחמה שמדד׃ (ג) לא יכון. לף יכולן בעין האדם שהוא בדבש ולף יעמוד כי בחעשו שבא ישחת ומחשב שהם הלדיקים לף יעמוד לף יתקיים ויעמוד תמיד׃ (ד) חשת חיל. הנה לחשת הטוב הזריזה בחעשים היא עטרת בעלה ולחולם החשת החעללת בחעשים היא משחחת חותו והיא לו כמו הכרקב בעלמותיו שיבלו חותם ומכה כמו זה לחשת החעללת הנשלך בעשותיו מה שיעשך לו מהחוכות ולחולם לף יתקיים ולחם לף תהיה כמעשה לו לף תחקבל מהה והיא מחשחת וכוכם הנה היא לו כרקב בעלמותיו כי הוא מעשה ממנו הבלימות׃ (ה) מחשבות לדיקים. לין ס״ל כי מה שיחשבלו בו הלדיקים הוא דבר לחלי מבל גם מחשבותיהם מעשבו והרשעים היא בהפך גנם מחשבותיהם מאשר יבקשו לחולם דבר נקי ולחולם דבקי

מצודת ציון

יב (ב) בער. כוסה ע״ש שמשמל בהכמות והוא מל׳ לחמתו ובפיהנו מחשבות לבו הוא יפיק את כל העולם כי הוא מכריעם לחובה׃ (ג) לא יכון. לחדם לף יהיה נכון במעשה הרשע כ״ל לף יעמוד על מכונו ובפיהו עם היות שלחף בדבש בטוב לבדקים לף יהיה מוה ליסוד כ״ל לף יעמוד עם הטוב כי יחזור ויקום׃ (ד) עטרת בעלה. ר״ל בעלה מתפלר בחעשיה׃ מבישה. לחשה שמשלי בה על דבר טוב היא לבעלה בהקנון בעלמותיו׃ (ה) משפט. עשות מדה למה בהפלו העשוק מיד עושקו׃ מרמה. עשות מדמה׃ (ו) ארב. לחמוד על דם נקי בעוות בקר׃ יצילם. ילילו

מצודת דוד

הוא בער ושוטה כי יסלר כפולתו׃ (ב) טוב. לים טוב מוליא לפועל מה׳ להניח טובה על כל הטוב׃ ואיש מזמות. הממבל לחר׃

מתנות לבו הוא ירשיע את כל העולם כי הוא מכריעם לחובה׃ (ג) לא יכון. לחדם לף יהיה נכון במעשה הרשע כ״ל לף יעמוד על מכונו וכפיהו עם היות שלחף בדבש בטוב לבדקים לף יהיה מוה ליסוד כ״ל לף יעמוד עם הטוב כי יחזור ויקום׃ (ד) עטרת בעלה. ר״ל בעלה מתפלר בחעשיה׃ מבישה. לחשה שמשלי בה על דבר טוב היא לבעלה בהקנון בעלמותיו׃ (ה) משפט. עשות מדה למה בהפלו העשוק מיד עושקו׃ מרמה. עשות מדמה׃ (ו) ארב. לחמוד על דם נקי בעוות בקר׃ יצילם. ילילו

פירוש ע״מ

ליב וְיוֹסִין שֶׁאֶפְט וְשׂוֹנֵא הוֹכַחַת בְּעֵר אוֹג דֶּעֶר׃ (ב) טוֹב
וָאוֹם הָט פֶּיְינְט שְׁטָרָאף דֶּר אִיז אֵיין נָאר׃ יָפִיק רָצוֹן מֵהּ׳ דֶּר גוּטֶער מַאן צִיהְט אוֹם אֵיין גוּטֶען
וְוִילֶן פּוֹן נָאם (צוּא בְּרֶענְגֶן אֵיין טוֹבָה אוֹף דֶּעֶר
וְעֶלְט) וְאִישׁ מְזִמּוֹת יַרְשִׁיעַ אוֹג דֶּעֶר מַאן וָאוֹם הָאט
שְׁלֶעכְטֶע מַחֲשָׁבוֹת אוֹג מְרָאכְט עֲלִילוֹת דֶּר מַאכְט
שׁוֹלְדִיג לַיְיטֶען (צוּ בְּרֶענְגֶן בְּיֵיי אוֹף דֶּעֶר וְעֶלְט)׃
(ג) לֹא יִכּוֹן אָדָם בְּרֶשַׁע מֶענְטְש קָאן נִיט זַיין
גִּיפֶעסְט אוֹג אֵיין בְּאֶשְׁטַאנְד הָאבֶּען מִט זַיין בְּייז
פּאלְטֶשְׁקֶיט׃ (ד) דִּבְרֵי רְשָׁעִים דִּי בֵּייד פּוֹן דִּי רְשָׁעִים

וענין

לומר (קהלת ע׳) וחוטא יהד יאכד טובה הרבה׃ (ג) לא יכון אדם ברשע. לף יתכסס׃ (ד) וכרקב. יולעת הנלנם תוך העלמות ושוכן חותם כן חסה מביאה ורעה מעשיה בושים׃ (ו) דברי רשעים ארב דם. יועלים

אבן עזרא

המוסר שייסר רוחו׃ (ב) טוב. לא. שניס דבקים. יפיק פירוש יוליא כלומר מים טוב יוליא רצון השם כלו׳ הוא ירלה בו. ואים מזימות מהשבות רעות ירשיע השם כהשפטו על כן לחריו׃ (ג) לא יכון אדם מרשע. בל יכוסו. כעת צרה. וכרשם מכל לבחירית ורעם לחר מותם. פ״ת וכרשם שלח יוסיע כך הלדיקים יעמדו ולא יסוטו׃ (ד) חיל. מן חילך פי׳ ממון כלו׳ האשה שתקנ׳ ממון היא עטרת בעלה בעשרה יכבדוהו כאשר המלך וכבד בעטרת ראשו. בעלמותיו. שלח תועיל רפואה כן חסה מביאה מחלת בושה לבעלה והיא מפסדת המתן׃ (ה) מחשבות. דברי הפוך. שלחה דבקים. ופי׳ יחשבו הלדיקים לעשות משפט והרשעים יעלו לרמותם וכחשבו לף ויכלו ידברו הרשעים

ועניין

יִשָּׁרִים יַצִּילֵם׃ זהֲפוּךְ רְשָׁעִים וְאֵינָם
וּבֵית צַדִּיקִים יַעֲמֹד׃ חלְפִי שִׂכְלוֹ יְהֻלַּל־
אִישׁ וְנַעֲוֵה־לֵב יִהְיֶה לָבוּז׃ טטוֹב
נָקְלֶה וְעֶבֶד לוֹ מִמִּתְכַּבֵּד וְח�סַר־לָחֶם׃
יוֹדֵעַ צַדִּיק נֶפֶשׁ בְּהֶמְתּוֹ וְרַחֲמֵי
רְשָׁעִים אַכְזָרִי׃ יאעֹבֵד אַדְמָתוֹ יִשְׂבַּע־

ת"א נקלה . שהוא מיבזה : ויהי . כתרגום פן מדיום כ' : ועובד . פעבדיון מן שהוא מקון :

לְהון׃ יזְהַפְכָּן
רְשִׁיעֵי וְלָא נְשַׁתַּכְּחוּן
וּבֵיתְהוֹן דְּצַדִּיקַיָּא יְקוּם׃
חגְּבַר מִשְׁתַּבַּח
בְּפוּמָא דְסָכְלְתָנוּתֵיהּ
וְחַסִּיר רַעְיָא יֶהֱוֵי
לְשִׁטוּתָא׃ טטָב הוּא
וְלָיְטָא וְעַבְדֵי אִית לֵיהּ
מִן הוּא דְמִתְיַקַּר וְחַסִּיר
לַחְמָנוּ׃ יְיָדַע צַדִּיקָא
נַפְשָׁא דְבְעִירֵיהּ
וְרַחֲמֵיהוֹן דְּרִשְׁעֵי
נְכָרִיוָתָא׃ יאדְפָלַח

רש"י

לרלוז בידים לו ע"י עבדות סקר : ופי ישרים . כשנומעים לה עלתם ילילו לערפיהם במנלים לת עלתם לו הם עדיפ הכ מזיעין לותס: (ז) הפוך רשעים. כמו להפוך כמהפכת רגע נהפכים : ואינם. כליס כגון סדום : וביח צדיקים יעמוד . יתקיים : (ח) לפי שכלו יהולל איש. הם הכס מעט לו הרבה הכל לפי שכלו ישול בכרו : ונעוה לב . שהניע לבו לגמרי מן התורה הוא יהיה לבוז : נעוה.

אבן עזרא

לחרוב דם הצדיקים ילהרוג לותם . ופי ישרים בילדברו היושר ילילם פיהם מיד החורבים להם: (ז) הפוך. הסם יהפוך לותם ממקומה . וביח לדיקים. הוכיר משפע יעמוד ללת יהפך : (ח) לפי שכלו, (ע) טוב . סיים לשקים . וכן פי' בעביר פיהו מירכה הכבל שבחריהו כני לדם ומעות הלב יכזוו לו יוקלה ומשם בעיניו ובשכלו קוסה עבד לו טוב ממתכבד סהוה מרוסה ממון והפשוטו כמולתו ומהר כן היה הסר לחם. ומתכבד לבון הרבה וכן כבד מאד לו מתכבד כנגד נקלה ללומר סהוא נכבד בעיניו והוא הסר לחם טוב הנקלה : (י) נפש בהמתו . לף כי נפש הסר כלומר יודע נפש בהמתו . ורחמי רשעים כרחמי לכזרי לומר סיש מרחמים : (יא) עובד . כי האדם נברא לעבוד האדמה ולחיות משמלי

רלב"ג

יסרים הם כשפך זה כי הם לפעמים מבפיסות דמים : (ז) הפוך רשעים ואינם. הש"י יהפוך רשעים ואינם ומשם נמצא ומלם לדיקים הם כשפך זה כי ביתם יעמוד ויתקיים והוא ברצונו ית"ש כשם שעשה יעמוד ויתקיים לחמנו וגם לחלוקי לדיק יעוזנו ומנו מבקש לקח : (ח) לפי שכלו. החכם המשכיל יהולל לפי שכלו כי החכמה מעוטפת לחושים לפי ולכן נקשיים מלוי כמו שנבאר בקרא ומגמה מי שהוא מעוות בדעתו ואין שכל בו ר"ל שהוא טועה בשכלולות יסיר לבזה כי לא יעמוד בשכלו ובזיתיו מבני בשוב דעותיו שיכלכו בשם בקרא ומגמה מי שהוא מעוות בדעתו ואין שכל בו ר"ל שהוא טועה בשכלולות יסיר לבזה כי לא יעמוד בשכלו ובזיתיו מבני בשוב דעותיו שיכלכו בשם בקרא ומגמה מי שהוא מעוות בדעתו ואין שכל בו. טוב מי שהוא נקלה ועבד לעלמו לעבות עבודותיו בעיני ובבזה כדי בעיני מדמו ממי שהוא מתכבד ובולב מיעבדיהו מחויב והוא מסר לחם כי הקנין לל הלחמון סיפו לכפוך והכעיר לל הסכי סיפו בעיני לחם מחכב

לָהֶם וּמְרַחֵף רִיקִים חֶסֶר־לֵב׃ יג חֶמֶד
רָשָׁע מְצוֹד רָעִים וְשֹׁרֶשׁ צַדִּיקִים יִתֵּן׃
יד בִּפְשַׁע שְׂפָתַיִם מוֹקֵשׁ רָע וַיֵּצֵא
מִצָּרָה צַדִּיק׃ טו מִפְּרִי פִי־אִישׁ יִשְׂבַּע־
טוֹב וּגְמוּל יְדֵי־אָדָם יָשׁוֹב לוֹ׃ טז דֶּרֶךְ
אֱוִיל יָשָׁר בְּעֵינָיו וְשֹׁמֵעַ לְעֵצָה חָכָם׃
יז אֱוִיל בַּיּוֹם יִוָּדַע כַּעְסוֹ וְכֹסֶה קָלוֹן

ת"א יסגב . פקידה שאר פלח : וּדְשָׁמֵעַ לְעֵיצָתָא חַכִּימָא הוּא : טז שָׁמָיָא כַּד יוֹמֵיהּ מוֹדַע רוּגְזֵיהּ

בְּאַרְעָא יִסְבַּע לַחְמָא
וּדְרָדֵף בָּתַר סְרִיקוּתָא
חַסַר לִבָּא הוּא :
יג רָאֵב רִשְׁיָעָא מְצוּדָתָא
בִּישְׁתָּא וְעִקַּר הוֹן
דְּצַדִּיקַי נְתַקַּיֵם :
יד בְּחוּבָא דְשִׂפְוָתָא
פַּמַתְקָל בִּישָׁא וּפָלְיָט
צַדִּיקָא מִן עָקְתָא :
טו נַבְרָא מִן פֵּרִי פוּמֵיהּ
יִשְׂבַּע מָבְתָא וְכָל גַּבַּר
גְּמוּל הֵידֵיהּ עוֹבֵד אֲיָדֵיהּ
מְתַפְּרַע : טז אָרְחַיהּ
דְּסַכְלָא תְּרֵיצָא בָּאֲפּוֹי
מִן שָׁמֵיהּ כּוֹפֵי

לחם . כמאמרו , ולפי מעלו שחוזר על תלמודו תמיד שלא ישתכח : (יב) חמד רשע . להיות נזון ומתפרנס ממעוז רשעים שלדין לת הכריות בגזלה וחמס : ושורש צדיקים יתן . מה שהוא רוצה ליתן והוא הפרי : (יג) בפשע שפתים . בפשע שפתי דור המבול שאמרו מה שדי כי נעבדנו (איוב כ"א) בא להם מוקש רע וגם הלדיק יצא מהצרה : (יד) מפרי פי איש . מאכר פיהם של עושקי תורה חולקים טוב בעולם הזה והקרן קיימת להם לעולם הבא : (טו) אויל ביום יודע כעסו . ביום שהוא כועס כו ביום מודיע כעסו שהוא מתגרה ומחרף ומכריז כרכים

מנחת שי

(יד) יפוד . יפיב קרי : (טו) ומשמע לעלם . הלמ"ד בשוא : (טז) לויל ביום . ג' ביום דגרים ומפעין כסון ומיתן ממסר בקטלא פיתון ר"ב

אבן עזרא

כלומר פרי פתרות ולא יוכל הרשע לגזל לו יתן כל אחד מהלדיקים שרש למעט רמז לזרעו הנשאר אחריו : (יג) בפשע . בשבור שפת שפתיו יעקם לו פה רע בעניו פי כסיל מחתה לו : ויצא מצרה צדיק . ימלט כלדקתו כעניו רבות רעות לדיק ומכולם יצילנו ה' : (יד) מפרי פי איש ישבע . מפריו שיכבר הלדק ולא יכבר הפשע יפיב לו הפה : (טו) דרך . החויל לחשוב דרכו ישרה ואינו מאמין למוכיח ומי שימע לעלת אחרים חכם : (טז) אויל . ביום לכתו שם

רלב"ג

שהם הוא מובר מדעתו ישבע לחם לך מי שהוא מתעסק בישובו של עולם לך הוא שאתה מכרת ביקים ומוחזים לא די שיסתפר לו לחם אכל גם הוא עם זה מספר לב ודעת: (יב) חמד . הכתוב מגלה הלבבים כדי שיתחזק בו לעשות התפלים כדי שיתחזק לעשות מלאכת הכתב ואולם הלדיקי לא יכעיבו לדבר ממון יתחזקו בו כי הכתב הלדיקים יתן מה שיתחזקו בו לעשות מלאכתם בעולות ויעין זה מבואר במעשי עיון כי הכתב לאחר שהשתוחות והמוכללות הלאשונות הם הנמשכות ויבאו אחריהם הכתב הפרטיים הם יהיה מלאכת הלדיקים : (יג) בפשע שפתים מוקש רע . הלים הכתב הוא בפשע הרע שפתיו שידבר דבריו שלא כהוון ויבינהו פיהו והלדיק הוא בהפך זה כי הוא יגיע מלאכו מפני טעם דבריו ותקונם כמו שהוא מבואר : (יד) מפרי פי איש ישבע . מפרי דברי פיו ישבע טוב כ"ש שהל המעשים יבוא להם גמול לפי מה שהשקיע וזה ממר לנו כי על כל המעשה יש גמול וזה כי הם פרי פיו לא יקופח ממה שעשה אולם מהמעשים הם טוב והם רע כל שכן על המעשה: (טו) דרך אויל ישר בעיניו . ולזה לא ישמע עלה ויתבלבל מפני זה שהם בעיניו. לפי הכתוב אע"פ שהם רעים לאויל לא דמתו הלא הוא שומע לעלה : (טז) אויל ביום יודע כעסו . הנה האויל יכבדם קלונו כי ביום שישמעו כל שהשהים דבריו יודע להם בעצמו והתלוננו על עם שהוא

מצודת ציון

שפת : (יב) מצוד . עניו מעלר חזק כמו יכיהו במצודות (יחזקאל יט) וכיולא : ושרש צדיקים . לשון שרש ויסוד ומחר דבריהם שאין דבר מועלת כמו שרש לב כי מוב לעסוק בו בעבודת האלהים : (יג) חמד . שכשע ממעשם יתחזקו לעסוק בעבודת : (יד) מפרי . כ"ל מן מאמרי פי איש כך"ת יבוא בעבודתו מוב כ"ש הוא שגמול מעשה פי איש יביא לו המקום הם מוב והם מהלכה שכתב : (טו) ישר בעיניו . כי מחזיק עלמו לחכם : ושומע . לשומר לכל לא כן הוא כי השומע לעלת זולתו לחכם יחשב : (טז) ביום . כי

מצודת דוד

ביום שנכעס המלך כעסיו אשר עליו ויתבלבל מפני זה שאינו יכול לדבר ולהשיב לו . לשמוך על דעתו לכה הוא שומע לעלה : (מז) לויל ביום יודע כעסו . כשם שהויל יכעסם קלונו כי ביום שישמעו כל שהשהים דבריו יודע להם בעצמו והתלוננו על עם שהוא

וַעֲרִים מְכַסֵּי צְעָרִיהּ׃ יז מַן דְּמַסְהִיד הֵימָנוּתָא נְתֵנִי צַדַּיקוּתָא וְטָהֵד דְּשַׁקְרָא רְמָאָה הוּא׃ יח אִית דְּאָמְרִי הַ סַפְסִירָא רָנְשָׁא וְלִישָׁנָא דְּחַכִּימִי מָאסְיָא׃ יט שְׂפַת אֱמֶת תְּתַקַּן לָעַלַם וְסַהֲדָא מִסְתַּרְהֵב בְּלִי שְׁנָא דְּשַׁקְרָא׃ כ רַמְּיוּתָא בְּלִבְהוֹן דְּחָשְׁלִין בְּשִׁקְרָא

עָרוּם׃ יז יָפִיחַ אֱמוּנָה יַגִּיד צֶדֶק וְעֵד שְׁקָרִים מִרְמָה׃ יח יֵשׁ בּוֹטֶה כְּמַדְקְרוֹת חֶרֶב וּלְשׁוֹן חֲכָמִים מַרְפֵּא׃ יט שִׂפַת־ אֱמֶת תִּכּוֹן לָעַד וְעַד־אַרְגִּיעָה לְשׁוֹן שֶׁקֶר׃ כ מְרִמָּה בְּלֶב־חֹרְשֵׁי־רָע

ת״א בוטה . מדיבור פה כדברים רעים (ע״ג מ מדיבר מה) : שפת . שיהא תמיד

רש״י

ואין מעלה לרוחו מכל הערים כיום׳ קלון ותימו ממהר לריב. ומדרש אגדה ביום שנכנסה לחדר הרחצן עודע סורחנו והקב״ה שהוא ערום לא רצה לבחת בריותיו כמה קלונו ודמ׳ לגזרתו מיום של חדם ליום שהיה אלף שנה : (יז) יפיח אמונה יגיד צדק. מי שמדבר לאמונה יגיד בדין עדות לדק לזכות הזכאי : (יח) יש בוטה. מדבר אבן עזרא

בני חדם לא יודע כעסו איכעים שמהם : וכוסה קלון. איהבר עליו החויל ויסתירהו הוא חכם כעניו לא תען כסיל. פ״ת מי שלוקח קלון חינו לכוח כי הוא ערום אף על פי שהוא בשורק : (יז) יפיח. דובר האמונה הוא יגיד לדק בחשפט. ועד דובר שקרים הוא לים מרמה : (יח) יש בוטה. והענין דכוק למעלה עם עד שקר כלו׳ יש בוטה ומפרש עדות שקר והעדות קבה כמדקרות חרב : (יט) שפת. הדובכת עדות לאמת היא תכון לעד : ארגיעה. שקט ומטוחה כלומר ולעד מרגיעה ואדקיט חותה : (כ) חורשי רע. שיהשבו לרמות והם משלחי מדיום והוא משרש חרש רע בכל עת מדיום יעלה. וליועצי שלום

כמו לבצוע בשפתים (ויקרח כ׳) : כמדקרות חרב. שמשכיח לת הבריות וגורם להם להרוג : ולשון חכמים. המביח שלום בין חדם להבירו : מרפא. למבטח החוה : (יט) שפת אמת תכון לעד. הכסכס והתקייס : ועד ארגיעה. למעט רגע הוח כלה והולך שהשקר חין לו רגלים : (כ) מרמה בלב חורשי רע. ומתוך שהם ערולים

מנחה שי

ועיין מ״ם שם : (יט) שפת אמת. הפי״ן דגשיח : תכון לעד. בשבעי שפלד הפי״ן פתוחה ובשבעוים קמוצה :

רלב״ג

קלונו כי חולתו מסלף דברו ועל כ׳ יוסיף נבו וממנו המרום כשקרא לו רע בשבח שכול עליהו הוח כוסה קלונו ומעליהו מהשבישים כדי שלח יהיה לבזון בעיניהם : (יז) יפיח אמונה. מי שיגיד לדק בדבריו והוח מוכיל בדק הנה בשיחלל העדות יהיר לחמונה כלי ספק ולח יעול בכוחות וממנו לים מרמה שהוח מוכיל לכזב כשר יהיה על שקרים כשיחלל לעדות מה שבחו מהשבח השקר והשול : (יח) יש בוטה. יש מי שיהיר שמזיק בדבריו לחבים כמו שיזקקם בחרב ואולם הפי״ר או שם רע ואולם לי מלמים לח כי שלח יזיק לחבל הוח עם זה מבשח לבעל הסלמים שבדולים ומייב לשולות ממנו המדות והשעות : (יט) שפת אמת. דבר חמת יהיה נכון ומודק תמיד לח יחבן בהוחו בעת מן העתים וחמנם לבון שקר שם היה שבמקרה לדק בעת מה לח יתקיים כ״ש עד כעב שהוח זמן קלר מחד לח יחבן ביולייר קלר ממנו לפי שבעת הלשון והמשל שלמחר כי הרופח יכלה מלר שקר׳ לרשיבן הכיופח שהוח בוסה לח שם לחמר הרופח רפח הנה זה לחמר ילדק תמיד : (כ) מרמה. כלב חובבי רע תמלח המרמה כי יחשבחו לין יועלו במרמה להשחים לוולחם וכאה ר׳ שמח כיחשבו ליועלי שלום שהם הלדיקים שחר עלחם והשחדלות׳ תמיד לשלום ולעזוד מחוד שחמחם להם כי לח יהיו׳ הלדיקים בחמחם חלר חשבו הרעי׳ מלישים לך על קדקד המשם יחד כי סם״ל לח יעזבם כיד הרשעים ולזה יקרח מזה שחמחם לדדיקים ושחמחם לשולם כי הם יהיו סבם לחבדן הרשעים.ולו יהיה הרלון בזה לב חובחי רע היו חמיד עם מדמה כדע וליועלי שלום חמלח חמיד שחמחם בלבם ולזה יהיה בלב הרשעים שיע חמיד ובלב הדדיקים חמלח השחמחם חמיד וזו שמו רלוה על לד מליצת השיר כי הרע דבק לרשעים ושחמחם דבקה לדדיקים וזה

מצודת דוד

כיום שכועם על מי כיום כזה יודע כעסו ויפכרסם בו כשלום כי מיד יתקוממו עמו ויכוכו מבל העלום לם כי יעשם כוסה הוח לם הקלון ולם יכוה לח רעהו מיד כפרסום : (יז) יפיח אמונה. המוגיל לדבר דבריו לחמונה כל כמן בעדותו יגיד לדק מבל המוגיל לדבר מקריס עם כי המה בדבריהם של מה בכך עכ״ז קיוב הדבר לחבר גם בדבר העדות מכמה בפיו ודבריהם יש למקוב כדבריו : (יח) יש בוטה. יש מי יעשה בשפתיו וזיק כזה כמו מדקיר בחרב והוח המדבר בכזב הרע ומוליא עם סם : ולשון. מבל ממרי לשון חכמים המה עוד למרפא כי בחתך ממרי מוסם יסיח לת החתך בשמחה וכן ובפא לו : (יט) הכון לעד. מתקיימת עד עולם מבל לשון שקר לח כן חתקיים כ״ח עד רגע הוח עם הממילה כי לחמר זה יתבבל השקר : (כ) מרמה

פירוש ע״ט

זַיִן צָאריִן וָאורוּם עֵר שֶׁעְנֶט תִּיכֶף יֶענֶעם אוּנ עֵם אִיז נִיט קַיין אוֹף הַאלְטוּנג צוּ זַיִן צָאריִן וְכוֹסֶה קָלוֹן רֶעט לָשׁוֹן הָרָע אוּנ רְכִילוּת וּלְשׁוֹן חֲכָמִים מַרְפֵּא אוּנ דָער צוּנג פוּן דִי חֲכָמִים וָום מַאכְט שָׁלוֹם צְווִישְׁן קְרִיגְט נִיט בְּאלְד מִיט יֶענֶעם : (יז) יָפִיחַ אֱמוּנָה דִי עֵדוּת פוּן דֶר וָאגְט אִין אִין דֵין אִין גִירעכְט עֲדוּת צוּא מַאכְען גִירעכְט דֶעם וָואם אִיז גִירעכְט וְעד מְדַבֵּר שֶׁקֶר אוּנ דָס אִין קִיום בִּיז אִיבִּיג וְעד אַרגִּיעָה לְשׁוֹן שֶׁקֶר אוּנ בִּיז אִין אוּנְג בְּלִיק גִיוּועְרט אִין פַאלְטְשֶׁער צוּנג (כְּלוֹמֶר מֶען וִוערְט בְּאלְד גִיוואר וְוען אִיגֶר וְאגְט אִין לִיגִינְט : (כ) מִרְמָה בְּלֵב חוֹרְשֵׁי רָע פַאלְטְשְׁקִיט אִיז אִין דֶעם הַארְץ פוּן דִי רִייד גְלַיִיךְ וויא

שלום

וְלִיעֲצֵי שָׁלוֹם שִׂמְחָה׃ כא לֹא־יְאֻנֶּה לַצַּדִּיק כָּל־אָוֶן וּרְשָׁעִים מָלְאוּ רָע׃
כב תּוֹעֲבַת יְהוָה שִׂפְתֵי־שָׁקֶר וְעֹשֵׂי אֱמוּנָה רְצוֹנוֹ׃ כג אָדָם עָרוּם כֵּסֶה דָעַת
וְלֵב כְּסִילִים יִקְרָא אִוֶּלֶת׃ כד יַד־חָרוּצִים תִּמְשֹׁל וּרְמִיָּה תִּהְיֶה לָמַס׃ כה דְּאָגָה
בְּלֶב־אִישׁ יַשְׁחֶנָּה וְדָבָר טוֹב יְשַׂמְּחֶנָּה׃

וְלֵיאֻלְפָן דְּיַעְצִין שְׁלָמָא חֶדְוְתָא הֱוֵי׃ כא לָא שַׁפִּיר לְצַדִּיקָא כָּל מִדְּעֵם דְּשָׁאנָא וְרַשִׁיעֵי מָלְיָן בִּישְׁתָּא׃ כב מְרַחֲקָתִיהּ דַּאלָהָא סִפְוָתֵי דְשִׁקְרָא וּכְאלֵּין דְּעָבְדִין הֵימָנוּתָא מְהַרְעֵי׃ כג בַּר נַשׁ עַרְמָא מְכַסֵּה יְדִיעָתָא וְלִבְּהוֹן דְּסַכְלֵי קָנֵי אִיוַלְתָּא׃ כד אִיתָא דְּתַקִּיפֵי תִּשְׁלַם וְכָאֵי דְּרַמָּאֵי יְהוֹן לְמִיסָא׃ כה בִּלְבָּא דְּגֶבְרָא דַּחֲלְתָא בְּלִבֵּיהּ דְּגַבְרָא

ה"א לא יאונה . כדכתוב ס' יסורים קבל מוקין נפ : לצדיק . יומלי עם כישיה אף כוכדכתין קי :

רש"י

ממהצבותם כל תרומות הון להם שמחה . ולויעצי שלום שמחה : (כא) לא יאונה לצדיק . לא יתרע . לא תוזמן לו עבירה בלי דעת : (כג) אדם ערום כוסה דעת . לפיכך יש בקהל המ"ם : (כה) יאמינו לשון שפלות ומה שממהרו ביומא פ"ק הד אמר יאמנה מדעתו ודד אמר יאמינה למקרים דרך דלם נאמר כמו שכתבתי בלפניה ס' :

מנחת שי

(כג) כסה דעת . כשפתי שקר הכל"ת דגוכש ובפתבמים רפויה : (כד) למס . י"ם בקמץ המ"ם : (כה) יאמנה . בפי"ן יאמינו לשון שפלות ומה שממהרו ביומא פ"ק הד אמר יאמנה מדעתו ודד אמר יאמינה למקרים דרך דלם נאמר כמו שכתבתי בלפניה ס' :

אבן עזרא

שלום בין אנשים לרעתו תבוא ממהה רמז למחלת הינוקות : (כא) יאונה . מן אנה לידו עניו עילה אבל ורשעים. עניו לף על פי שהם מלאים מחשבות רע לא יוכלו לגמור עוד חון על הלדיק. פ"ת ורשעים מלאו רע רמז לגזרת אויבי ישראל ויכרית מולדו כמו ואמר לכל סכל הוא : (כד) יד . מחרת בעבור ערום . הרוזים . מן אז תחרץ שעמעו טוב כלו׳

רלב"נ

המעת לפי מה שהתבאר מדבריו במה שקדם : (כא) לא יאונה . לא יקרה לצדיקים דבר המן כי הש"י ישגיחם מהמון שיחשבו עליהם הרשעים בשופן שלא יוקנו בו ועם יזמתם מלחמון בעדות ובדעות על דרך הרבגמה ותחנם הרשעים מלאו רע מכל מלו הפעים כי הן הש"י מבטיח בהם לשומרם מהם : (כב) תועבת ה' שפתי שקר . כי הש יגלה לרעות גדולות ופלאות במו שקדם בשתמו הדם שיגיד הוא הן וגו"ם הנה שלח ה' וגו' והעושים פעולת אמת הם נהלים לו. לא אמר שפתי אמת כי לא יפסיק להם שיהיו דברי אמת אם לא שיהיה פעולתי בן : (כג) אדם ערום . הלדם העדום כוסה הדעת שמלא בעיונות עד שיפלדר לו שהוא לוהק כדי שלא יגיעו אליו : (כד) יד חרוצים תמשל . הכסילים הוא בשפך כי הוא יכיה תכף למעשים ענין אולתו ולא יהגיה בכשא שיגיעהו ממי : (כה) דאגה בלב איש ישחנה . כי המחולים תמצול כי בתילותם יקנה הון יתמוכו בו למשול על המעשים ואולם הרמיה תהיה לעם עובד בשפך הענין במחולים והנה הש"ית ממהו בהם לשיהיו הם עלים לא יעשו התלמה כי יבינו שיגילו למעם מהעשים לו יהיה הלמן בהם בהלים יהיה מעם כל מעשיהם מחכים וגוזרים לפי המשפט ומזה הלד הם שפך בעלי הרמיה : (כה) דאגה בלב איש ישחנה . כשזוקה בהיות בלב איש דאגה ופחד מיש יסיר אותה ויעשה שמחה בלבו כי הדבר הטוב יגלה לו ויעשה אותו שמח :

מצורת ציון

(כא) יאונה . ענין הזדמנות כמו לא תאונה לו רעה (תהלים צ"ו) : (כד) חרוצים . זריזים : למס . מלשון המסך והמגן : (כה) ישחנה . מלשון שחיה והשפלה כמו בחו בשים (עקמן י"ז) :

מצורת דוד

שקר . שפתים המדברים שקר : רצונו . הם גלגלן לו : (כג) כוסה דעת . לף דבר מכסה לא יגלה כי אם לחלויים לה : ולב כסילים . מי שלבו לב כסילים יקרא ויכנה לף דבר חרוצים. מי שהוא זריז במעשיו למהרם במשפט יהיה סופו תהיה קרבו ומשכל ס"ב יהו משלה לו מכל יד במים כ"ל המרוצים בזריזי מעשים יהיה למשל ביד : (כה) דאגה . כשהיה הדאגה בלב איש יעשים ויכניל

פירוש ע"ט

שָׁלוֹם שִׂמְחָה אוֹג צוֹ דִי וֻם רָאשִׁין שָׁלוֹם אִיז שִׂמְחָה׃ אוֹך נִיט אוֹם וֶלֶב כְּסִילִים אֶבְּעֶר רָאם הָאֶרְץ פּוֹן דִיא
(כא) לֹא יְאֻנֶּה לַצַּדִּיק כָּל אָוֶן וְעָם טָרֶעפְּט זִיךְ נִיט צוֹם נַאֶרְעֶן טוּט אוֹים שְׁרַיִיעֶן אֶפֶּילוּ אַיין נַאר שִׂקַיט׃
צַדִּיק קֵיין שׁוּם אוֹם רֶעכְט וּרְשָׁעִים כְּלֵאי רָ אָבֶּער דִי רְשָׁעִים עֶנְגֶן דֶער פִּילְט מִיט בֶּייז׃ (כב) תּוֹעֲבַת ה'
שִׂפְתֵי שֶׁקֶר נָאטֶם אוֹם וְוֶערְדִיקְ״ט וְעֶנְגֶן דִי פַאלְמְשֶׁע
פֶּעפְּצִין(כְּלוֹמַר עֶר הָט זִי פַיינְט וְעשִׂי אֱמוּנָה אָבֶּר דִי
וָואס טוּען אֶמֶת הָם אִיז נַיין וְוִילֶן׃ (כג) אָדָם עָרוּם
פּוֹסֶה דַּעַת אַיין קְלוּגֶער מֶענְטֶש דֶערְקֶנְט צוּ אֶפֶּילוּ אֶין דֶם
וְוִיסֶן שאֶפְט כְּלוֹמַר אֶפֶּילוּ אַיין חָכְמָה שְׁרַיִיעֶט עֶר
פּוּן דֶר תּוֹרָה וְוָעט דֶר פְּרַיִיעֶן דִי זָאךְ (כְּלוֹמַר דִי

תּוֹרָה

מְדַחֲלָא וּמַלְיָא טָבְיָא
מְחַדְּנָן לֵיהּ: כי טָב מִן
חַבְרֵיהּ צַדִּיקָא וְאָרְחָהוֹן
דְּרַשִּׁיעֵי מַטְעֵי לְהוֹן:
כו לָא נְסַתַּקְבֵּל צֵידָא
לְגַבְרָא נְבִילָא וּמַזְלֵיהּ
דְּבַר אֱנָשׁ דַּהֲבָא יְקָרָא:
כח בְּאָרַח צִדְקָה חַיֵּי
וְאוֹרַח רְעוּתָנָא לְמוֹתָא:
א בַּר חַכִּימָא מְקַבֵּל
מַרְדוּתָא דְּאַבָּא וּבְרָא מְסַקְּנָא לָא מְקַבֵּל

יְשַׁמְּחֶנָּה: כו יָתֵר מֵרֵעֵהוּ צַדִּיק וְדֶרֶךְ
רְשָׁעִים תַּתְעֵם: כז לֹא־יַחֲרֹךְ רְמִיָּה
צֵידוֹ וְהוֹן־אָדָם יְקַר חָרוּץ: כח בְּאֹרַח
צְדָקָה חַיִּים וְדֶרֶךְ נְתִיבָה אַל־מָוֶת:
ג א בֵּן חָכָם מוּסַר אָב וְלֵיץ לֹא־שָׁמַע

ת"א ירחיב. ציודיה מן ע"ג יט: ולן, (פתחיה פט): הה' רפה

רש"י

ותגילנו ממנה ולדבריו המומר יכירנה להחזיר כך סיפו של מקרא ודבר טוב שיהמתנו הכירו ישמח את הלמדנה: (כו) יתר מרעהו צדיק. הלדיק מוחזר מדותיו ושיבר עליהם: יתר. (לויי"ם בלע"ז ואין לתרגם כל"ת מילה פרייפנעציג): ודרך רשעים. שהוא למודה להרע היא תתעם: (כז) לא יחרוך. מחזיר למקרא שלפניו כלומר דרך רמיה התעהו ולא יחרוך את לידה של רמיה שלו לא יכלה כתרמיתו ולפי שדבר בלשון גזל הוסיף כו

אבן עזרא

מתנועעים אחר מהייתם יקר תהיה מושלת ויד רמיה מתרמה בני אדם היא תהיה למס לחרוצים המושלים ויתכן חרוצים בעלי מרון והוא הזמה: (כו) יתר. עם תתר ע"מ עלל כלומר ים יתרון לדליק יותר מרעהו: ודרך רשעים.

ודרכם הרעה היא תתעה אותם וכן תניסים כלאחם מן הדרך הישרה: (כז) לא יחרוך. לא יכלה חים רמיה לידו ולא יכשלהו כי יהיה נגזל ממנו. והון אדם. מיבר אחר עמו וכן הפירוש והון אדם שהוא יקר ולא יהיה גזול הוא הון חרוץ המתעודד להשורה בעבור מחייתו ותיכון מרמה: (כח) בארח. פירוש בעבור מרח לדקה יגיע חיים לאדיק והם חיי נפשו או יהיה ימים רבים: ודרך נתיבה. אל לדקה: אל מות. סיהיה מות הנפש כמות הגוף או לא ימות כמות הרשע:

ג (א) מוסר אב. שיסרהו מהיו כי י ע ביקבל המוסר בהיותו הכם. וכן לץ לא ישמע גערת אחר כי תינוו

רלב"ג

שלאחר יתן לו לכן דבר טוב ישמח הלאכה ר"ל טוב הלחוה על דרך ממנו לפניו חדון הדבר או יהיה הלעון בשמרו שלאחר יהיה דבר הלאכה ולא תיש ישמח הלב ויקרא בשמחה ג"כ שתביעו לך לכו מלך שוב המוס וכח להזהיר בזה שמאחר שלא יחפצהל האדם מאד לא מהבשם ולא מהשמחה: (כו) יתר מרעהו לדיק. הוא לוקח יתרון ומעלה ממרעהו כי למד ממנו מעל ושלימות והנך זה בלשונות כי הם קריים זה מזה שהרון והמעלה מיבר אדם אחר כי אלו הלשבח בעשות אחר לדקה ויבא חיים הלדיק והם חיי נפשו או יהיה ימים רבים: ודרך נתיבה. אל לדקה: אל מות. סיהיה מות הנפש כמות הגוף או לא ימות כמות הרשע:

ג (א) מוסר אב. שיסרהו מהיו כי י ע ביקבל המוסר בהיותו הכם. וכן לץ לא ישמע גערת אחר כי תינוו

מצודת דוד

מוחה מכשות שהיא ודבר טוב הוא הם יוכל לעשות כם לעשה טוב ולא הלמוד ולקשוב כי לעזוב הא מה שבח: (כו) יתר. הלדיק יש לו יתרון ומעלה מרעהו שהוא לדיק מכל דרך בשיש המעלות היא מתעה אח הרשעים לפתוי בדברים ולא יפלו על היתרון הזה:

(כו) לא יחרוך. דרך הלד להזהר לפני כיפי העופות לבל יפוחו ממנו מכל הרמוי לא יחרכם זה כי הוא נכשים יום בשר כשר כיפיהם בלעים ומן לבשות את הלוקחים ובעבור זה יאבד הכל כי יפוחו להם והוא לשבל על הקופן יד מלחת מה מכוונו לדקה כי יפסיד את כל הזון: והון. לפל הזון של אדם יקר הנפרים מכוונו לפל הזון הזה הון חרון כ"ל מוכחת שבוחרים המקריים לזון מרוחה ולא יפסד כשאר מיני מתכות וכ"ל עשרו מתקיימת: (כח) בארח. ההולך בדרך לדקה יעלה חיים: ודרך. בדרך נתיב לדקה לא ימות חת המות ובפל הדבר בשתים שונות:

יג (א) בן חכם. שם נתה תכמה בהלמי שמע מוסר אחר והוא שתכמה ושם נתה שהוא לן בודלי לא קבל גערת אחר

פירוש ע"ט

הוֹרָה וְוַעט אִים מַצִּיל זַיין פּוּן דֶר זָאְרֶג: (כו) יָתֵר
מִרֵּעֵהוּ צַדִּיק הָט מֶעֶר מַעֲלוֹת פּוּן זַיין חַבֶּר
וָום אִיז גִיט קִין צַדִּיק וְדֶרֶךְ רְשָׁעִים תַּתְעֵם אָפְּעֶר דֶר
נָעָע פּוּן דִי רְשָׁעִים דָם טוּט וַיי פַּר בְּלָאנְגֶן: (כז) לֹא
יַחֲרוֹךְ רְמִיָּה צֵידוֹ דֶער פַאלְטְשָׁעֶר שְׁמַאלְיִט גִיט זַיין
חַאפּוּנְג (כְּלוֹמַר עֶר אִיז גִיט מַצְלִיחַ אִין זַיין
פַאלְטְשֶׁקַייט וָום עֶר טוּט) וְהוֹן אָדָם יְקַר חָרוּץ אָבֶּער
דָם גָּעלְט פּוּן אֵין רֶעכְט פַאלְטְשִׁינְגִין מַאן אִיז טַייעֶר
וויל

אוֹג הָט אֵיין קִיום: (כח) בְּאֹרַח צְדָקָה חַיִּים אֵין וֶועג
פּוּן צְדָקָה אִיז לֶעבֶּן (כְּלוֹמַר דֶער וָאס גִיט צְדָקָה
בַּאקוּמְט דָם לֶעבֶּן) וְדֶרֶךְ נְתִיבָה אַל מָוֶת אוֹג דֶר וֶועג
פּוּן דֶעם שֶׁטֶעג פּוּן דֶר צְדָקָה קוּמְט גִיט צוּם טוֹט:
יג (א) בֵּן חָכָם מוּסַר אָב אֵיין קְלוּגֶער זון פֶּרֶעגְט נָאךְ
אוֹג הָט לִיב דִי שְׁטְרָאף פּוּן זַיין פָאטֶער רוּהִ
דֶר שְׁטְרָאף פּוּן זַיין פָאטֶער וָועט עֶר אֵיין קְלוּגֶער
זון וְלֵץ לֹא שָׁמַע גְּעָרָה אוֹג אֵין שְׁפּוֹטֶער אִיז אִין נאר

גְּעָרָה: ב מִפְּרִי פִי־אִישׁ יֹאכַל טּוֹב
וְנֶפֶשׁ בּוֹגְדִים חָמָס: ג נֹצֵר פִּיו שֹׁמֵר
נַפְשׁוֹ פּוֹשֵׂק שְׂפָתָיו מְחִתָּה־לּוֹ: ד מִתְאַוָּה וְאֵין נַפְשׁוֹ עָצֵל וְנֶפֶשׁ חָרוּצִים
תְּדֻשָּׁן: ה דְּבַר־שֶׁקֶר יִשְׂנָא צַדִּיק
וְרָשָׁע יַבְאִישׁ וְיַחְפִּיר: ו צְדָקָה תִּצַּר

ת"א מחלוה . מקיים בעד נפ עה : לדקה . (פלה טו קדמין מן מכהדין כו שנוטוח לג) : הם

בַּעֲתָא: ג נָטַרָא מִן פֻּרְיֵי פּוּמֵי נְסַבַּע טָבְתָא וְנַפְשָׁהוֹן דְּבָזוּי תַּתְחַמָּךְ: ד דְּעָטַר פּוּמֵהּ מְזַדְּהַר בְּנַפְשֵׁיהּ וּפָתֵיחַ שְׂפָוָתֵיהּ סֵינוּ שֵׁצְיָא אִית לֵיהּ: ד מִתְרַגְּרָגָא נַפְשֵׁיהּ דַּעֲצַלְתָּא מְדַּם וְלָא מֵיתֵי לָהּ וְנַפְשָׁהוֹן דְּתַקִּיפֵי הַדְּבָן: ה מִלְּתָא דְּשִׁקְרָא סָנֵי צַדִּיקָא וְרִשְׁיעָא נְבָהַת וְהָחֵפַר: ו צְדָקָתָא הִנְטוֹר לְאֵלִין

רש"י

הכם: ולץ לא שמע גערה. כאיזו מקבל תוכחית: (ב) מפרי פי איש יאכל טוב, מכבר תורתו יאכל טוב בעוה"ז והקרן קיימת לעוה"ב: ונפש בוגדים חמס. והפך בוגדים הממ כמו חם יש לת נפכבס (ברחשית כ"ג) לל התנגו כנפש לרי (תהלים כ"ז): (ג) נוצר פיו שומר נפשו פושק שפתיו. פיתה שפתיו לדבר תמיד כל רומו

מנחה שי

יג (ז) מלים מדבן. המ"ו דגיסה בכל הספרים ואיכה דומה לל נפס בלכה מדבן ללעיל סימן י"ל שאיכה כמוכה ליהו"ל: (ה) דבר שקר. כלים נגעים:

דתמימין

מן והפסקו רגליך (יחזקאל ט"ז) ל' רהב: (ד) מתאוה ואין נפשו עצל, מתאוה נפשו לכל טוב ואין: ונפש חרוצים תדושן. יפריס החולליס יניע כפיהס זה מבמעו לפי פסוטו. ולפי מלמ לעתיד ירהה בכניד ת"ה ויתהוה ולא יפיע לו: (ה) דבר שקר ישנא צדיק. הלדיק טונא דבר שקר לבל הרשע מקבלי: יבאיש ויחפיר. לת

אבן עזרא

רוצה ליסרו כגלל לילמותו וידע כי לל יקבלהו אז לל יהכה לשמוע לאחר ייסרהו: (ג) מפרי. יאכל. שומר במקום שמי' וכן הוא מפרי פיהו יאכל חים טוב משופע לו מבר טוב. וגפש בוגדים יאכל החמס אז יסמור רעות אז יסמור נפשו מהרה: פושק. פוהה מן והפסקו רגליך פי' פותח שפתיו לדבר אבר לת נכון מהתה תבת לו: (ד) מתאוה. מחכל. ואין נפשי. כל עצל ואין לו מאומה: ונפש חרוצים המתיהדדים: הדושן. תשבע דשן: (ה) דבר שקר. דבר עדות שקר. יבאיש. ישנא הלדיק כדבר בושו וכמוהו להבאישו כלו' יכלו' הלדיק: (ו) הצור הם. תיס תס דרך: ורשעה תסלף חטאת.

רלב"ג

שומו כתכונתו כי המוסר הוא מיישר אל האדם התכמה. ובסבה ביותר לן ולא יפנה להכחיל בהשגת התכמה והשלימות הוא מפני בלוי כמע נפשו מאדיו כמו בענין בהדיה בן חגים שלא עלבו אבותיו ללמוד מדוש בכה עבית: (ב) מפרי פי איש. והכוונו בהכמה יאכל טוב המדב' בעלמו כי בהולילו בדברים בפיו מבלם לו יותר המלידה בהם וכיס שיאכל טוב מפרי שלמו אבר ממנו מקור הדיבור ומולמו ונפש בוגדים יהיה פריס חמס כי כל מחבבת נפשם והתלוננותם הוא בעניית החמם (לא זכר פיהם כי הם מעניתים כוותם כמו שקדם שם שזה ג"כ הוא מהשגחת החליף הנפלא אבר בין הבוגדים והחמסים: (ג) נוצר. מי שיהיה נוצר פיו ושומר פיהו מלדבר הוא שומר נפשו ממנה לעות ולדות כי הדבור סבה פעמיים לדות להשגת הטובות ולא יהי האדם לוץ יגלו ממנו בלימות שם לא בשביקה ומי שהוא פותח שפתיו לדבר כמה שיאבד לו להשמע ממנו יגרום בעלמו פעמים לדות בשניהם: (ד) מתאוה. הוא מתאוה מקניני הו התכמות ולא המלה כי בעלמו תשבעהו מקניני הו התכמות וחמס שם הוכיחים הוא שיקנה האדם לו המלימות והקניני': (ה) דבר שקר. הוא הלדיק ישנא דבר שקר כי מהשת השקר הוא סבה להמנע השלימות כמו שקדם והרשע יהפיר ויבאיש מאד דבר שקר עד שיכער יכול כי ויחפיר פעמים רבות ובל"ו לא יעשהו: (ו) לדקה. הוא הטובות הלדקה שבר לאיש לדיק תשמור הטובות הנמשכות הדרך שבר ימין בענין ענין כי הוא מהיותר בדרך אחד שעפי הטובות הלדקה שבר הוא חזק בה ומשמר הטובות הרשע שבר לא כן הוא האבן כי היא מעותה ומשלמת המשלח שבר הוא דוקר אבל מדל הרשע מקבל הוא מיד וימאס את המאוס עליו ויהפיר פועו: (ו) לדקה. הלדקה מגמה הגמל

פירוש ע"ט

וַיי"ל עֶר הֵערְט נִיט צוּ דֶם גִּישְׁרִי אוּנ דִי שְׁטְרָאף
פוּן זַיין פָאטֶער: (ב) מִפְּרִי פִי אִישׁ יֹאכַל טוּב פּוּן דֶיא
פֵּירוֹת פוּן דֶם מֶענְטְשְׁנְס מוֹל וָם לֶערְינְט תּוֹרָה
עֶסְט עֶר גוּטֶם אוֹף דֶר וֶועלְט אוּנ דֶם קֶרְן בְּלֵייבְט
אִים אֵיבֶר אוֹף יֶענֶער וֶועלְט וְנֶפֶשׁ בּוֹגְדִים חָמָס אָבֶער
דֶר וִויל פוּן דִי פֶעלְטְשֶׁר אִיז אַלֶץ רוּבּוּנְג: (ג) נֹצֵר
פִּיו דֶר וָואס הִיט זַיין מוֹל צוּ רֶיידִין פִּיל דֶר הִיט זַיין
לֵייב פוּן צָרוֹת שׁוֹמֵר שְׁפָתָיו אוּנ דֶר וָום דֶר בְּרֶיטֶערְט
אוּנ עֶפְּנְט זַיינֶע לֶעפְּצִין צוּ רֶיידִין תָּמִיד אַלֶץ וָום

תֹּם־דֶּרֶךְ וְרִשְׁעָה תְּסַלֵּף חַטָּאת׃ ז יֵשׁ
מְתְעַשֵּׁר וְאֵין כֹּל מְתְרוֹשֵׁשׁ וְהוֹן רָב׃
ח כֹּפֶר נֶפֶשׁ־אִישׁ עָשְׁרוֹ וְרָשׁ לֹא־שָׁמַע
גְּעָרָה׃ ט אוֹר־צַדִּיקִים יִשְׂמָח וְנֵר

תרגום

דְּתֻמִּים בְּאָרְחָתְהוֹן וְרַשְׁיָא מְטַעֵי בְּחֵטוֹהִי׃ ז אִית דְּמִתְהַר נַפְשֵׁיהּ וְלֵית כָּל מִדְּעִם וְכָמְכַבֵּן נַפְשֵׁיהּ וּמַלְיָה סַגְיָאָה׃ ח אִית לֵיהּ פּוּרְקָנָא דְּנַפְשֵׁיהּ דְּעִתְרֵיהּ וּמַכְפְּנָא לָא כְּמַקַּבֵּל בַּעֲתָא׃ ט נְהוֹרֵי דְּצַדִּיקַיָּא נְהָרִין

ת"א מסאבו. מחתות פה׃ לוט. תגיגה יב׳ ערכין מ"ג פ"ט׃

רש"י

הכריות נכך׃ (ו) ורשעה תסלף חטאה. כמו הוטח ועל שהוא רשע גמור קורלהו חטאת. ומכמעותו את החיטה תסלף רשעתו תקלקל חותו ותכפילהו. כל סלוף קלקול וכסלון הוא כמו (לקמן י"ט) חולת אדם תסלף דרכו ותכנו על יהוה׃ (ז) יש מהעשר ואין כל. מרחה עלמי עשיר ד"ל מתעשר ים אדם שהוא מתעשר בסופו ואין לו כלום בתחלתו ים שהוא בא לידי עניות ממון גדול ד"ל מתעשר בגזל ענייס וסוף אין לו כלום ים מתרושש ע"י פשיזר ומתן לאכזיונים

אבן עזרא

חיים התעלת ותעוהיו: (ו) יש. כופר. שניס דבקיס. מתעשר שיעלה בעושר ולא היה לו כל מחומה ומהרוסם שיסוד רם והיה לו ממון רב ואין לזה מעלה על זה כי העשיר הס יתפס בעושר ממונו יתן עושר כופר נפשו אבל רם לא ישמע נערת שורר ועונ: (ט) אור. ישמח. דרך משל כי כשורת יומה כחילו הוא שמחה כמו ימים כעבור ואור לדיקים כאור השולם הבא אז אור תשוטה בעיני אור נגה עליהס והיחה חורה. פ"ל יחכן להיות האור והנר רמז לעסחים ההלולה מאור הסס ודימה נפס הלדיק לאור הסחס הזורח ונפס הרשע לנר שהיו לו העמדה ויכלה ואמר ישמח כעיני הגל נפשי: ונר רשעים ידעך. שחמות נפשס בלא עתס והוא יכוז כעיני נר

רלב"ג

מאמרות הקצרים תמיד להגיד המכונים מידם כמו שזכרנו בדיבוריהם לכפר לישוד: (ו) יש מן המכונים מי שהוא מלאה עלמו עשיר ואין לו שום קנין ויש מהם שמלאה עלמו עני ויש בניהם הון רב וכן העניין במלאה עלמו שהוא מלא היושר הן יש במלאה עלמו בלתי הכם ולו הכמה גדולה והנה יבחר זה הכמה כי המהרוסם והון רב יכובוד יותר כי זה הוא ממלוי עלמו מהכמה בלתי מועלת ומתגלגל על העשיר וזה שהכתוב לא שמע נערה משום תהם: (ח) כופר נפש. לפי העשיר יש לו מוחלים רבים מפני מחמד שבבדו והוא יסיס כופר נפשו ויתן להם ממונו ויפייסם ובניהם העניין כן הנה המתעשר ואין לו ידיעת על עלמו לעשות והגעדות ואין לו ממון יסיעהו כופר נפשו וכן יקלה בוחה להתעשר ואין לו בדברי החכמה ומאמר המהרוסם והון רב לו יגיע לו כי אם כבוד: (ט) אור לדיקים. חור לדיקים יסמח תמיד במוצניו חבר להעלה בהם ובשבהל נקנה ומבלית זאת המחלה תהיה לאחר הפרד מהמחומר והמאמר לך הכתובים

מצודת דוד

זמוח ותזור אח התם דרך. זה המהן לדרך בהמיומות לא להתיבר: ורשעה. הכתעה עלמה תוליך אח בעל החטאת בדרך מעוקל להכשל בה: (ז) יש. לשון נוחר לפעמים ימלא המתעסק להתעשר ואין לו כל ממומה והמתעסק לבעבי אח עלמו ויש בזה הון רב כי המדבה הון בגזל יעני והממעים ההון בלדקה יעשיר: (ח) כופר. בהעושר יוכל אים לפדות אח נפשו להפלר ממן ממנו לדל וזכו כלפני הרם לא שמע נעדה ולא יכנע לדבר: (ט) אור. נמשל הלדיק

פירוש ע"ט

דִּי צְדָקָה טוּט הִיטִין דֶּם וָס גֵּייט אִין נַאנְצִין וָועג וְרִשְׁעָה תְּסַלֵּף חַטָּאת אוּן דָם בֵּייו טוּט פַּר קְרִיכְטֶן אוּן מַשְׁפִּיל זַיין דֶּם זִינְדִיגֶן מַאן׃ (ז) יֵשׁ מִתְעַשֵּׁר וְאֵין כֹּל אִים אִיז פַּאר הַאנְדִין אָפְּט מַאל מַאכְט זִיךְ אֵייגֶער בֵּייךְ אוּן אִין אֱמֶת הָט עֶר גָאר נִיט מִתְרוֹשֵׁשׁ וְהוֹן רָב אוּן אָפְּט מַאל מַאכְט זִיךְ אֵייגֶער אַרְוִים אוּן הָאט פִּיל גֶעלְט׃ (ח) כּוֹפֶר נֶפֶשׁ דָם אוֹים לֵייזוּנְג פוּן אֵיין מֶעֶנְטְשֶׁנִים לַייב אִיז זַיין בֵּייכְטִיגְט עֶר לֵייט זִיךְ אוֹם מִיט צְדָקָה, נָאר וָועֶן וָרָש לֹא שָׁמַע גְּעָרָה אֲז דָר אַרְימַאן הֶעֶרְט נִיט קִין גִישְׁרֵייא פוּן אִים אוּן עֶר פַּאר שֶׁעמְט אִים נִיט׃ (ט) אוֹר צַדִּיקִים יִשְׂמָח דִי לֵיכְט פוּן דִי צַדִּיקִים כְּלוּמֶר זַייעֶר נְשָׁמָה טוּט זִיךְ פְרֵייעֶן אִין גַּן עֵדֶן וָר דָשָׁנִים יְדֵיהֶם אוּן דִיא לֵיכְט פוּן דִיא רְשָׁעִים וָועֶרְט אַוועק גִישְׁפְּרוּנְגֶען אוּן פַּר לָאשִׁין כְּלוּמֶר

אֲרִים מַאן הֶעֶרְט אֲפִילוּ קִין נַעֲשְׁרֵייא. כָּאן שְׁרֵייט נָאר נִיט אוֹף אִים אוּן זַיין אֲרַעְמְקִיים לַייוִים אִים אוֹים פוּן דִי סְכָנוֹת׃

רְשָׁעִים יְדָעֶךָ׃ יי רַק־בְּזָדוֹן יִתֵּן מַצָּה וְאֶת־נוֹעָצִים חָכְמָה׃ יא הוֹן מֵהֶבֶל יִמְעָט וְקֹבֵץ עַל־יָד יַרְבֶּה׃ יב תּוֹחֶלֶת מְמֻשָּׁכָה מַחֲלָה לֵב וְעֵץ חַיִּים תַּאֲוָה בָּאָה׃ יג בּוֹז לַדָּבָר יֵחָבֵל לוֹ וִירֵא מִצְוָה הוּא יְשֻׁלָּם׃ יד תּוֹרַת חָכָם מְקוֹר חַיִּים

מִפּוּקְדָנָא מְשֻׁתָּלָם טָבְתָא׃ יד דְּאוֹרַיְתָא דְּחַכִּימָא

ה"א הון. שיעורו ס"א יט: תוחלת. נראות לב עיי מהן:

רש"י

מהלך בקרבנות לבור: (מ) ידעך. לשון קפילה שהפלהבת קופלת וכורתת: (י) רק בזדון יתן מצה. מחלוקת: ואת נועצים. ועם העושים בעצה תלין הכמה: (יא) הון מהבל. עושה נרסתו מכיות הכילות: ימעט. שיתמה ממנו מעט מעט: (יב) תוחלת ממושכה. מכזיח עצמו על מכירו ואינו עושה: מחלה לב. מכזיחה הולה ללב. ואין מחלה זה שם דבר כמו (שמות כ"ג) והסירותי מחלה מקרבך אלא כמו (ויקרא י"ח) מעלת גרה: ועץ חיים תאוה באה. מפורש הוא לומר תאוה כאה הרי היא אבן עזרא

מלהיט נשמת אדם: (י) רק בזדון. בעבור זדון שיזיד היא על רשהו יתן המזיד מלה ומריבה כלי' הזדון גורר המנה. נועצים שיעלו בלבם יעשו בזדון שמהם הכמה. ואת כמו ועם: (י) מהבל ימעט. בגזלה וכנגבה לא יגלח: וקובץ על יד. בעבור טורח יד הוא יכבה הזעו וכן ויברך ה' אותך לרגלי בעבור טורח רגלי: (יב) מחלה. מפעלת פי' מי שחולתני

רלב"ג

שהוא לקחת בו התחבולות והעצות ממנו הנשמע הנה הכר להוא נפסד ונאבד: (י) רק בזדון. כלומר שהוא מתחבר בשביל זדון הנה יקנה מהם תבונה לתחבר היא עם הלשונים ומי שיעמוד תמיד עם המבונים הנעלים יקנה מהם תבונה. ומי יכלה בזה מי שתבונתו לתחבר היא לא יעמוד רק בשביל זדון זולתי שזאת התבונה ממה שתיבדלו אל הזדון ומי שהוא אל מבונה מעלה אם נעלים כי דרך החכמה לקחת עלה נדבריו מועלתם בדי שישלם להם העלה: (יא) הון מהבל ימעט. הוא הענין שמחבר אדם בעוד שהוא בכל ומעט מאד בלילי תאחר שהוא התבונה יתחבר מעבר בשיתחבר מהם דבר מועלת ולזאת הסבה מי שהוא קובץ הון מהמקרים שמעבירים עליהם מלך אחר מלך ידבר: וזה הון וזאת הסבה טובה למי שיתחבל בשלמות הקנין מפני בלא יבוז החלק מהקנין מפני קנוי שקנהו בלתי שיתפשהו אל הזמנים כי כן הון המתקבץ יפיג ממנו הדבר: (יב) תוחלת. הוא הענין שתחבר אדם בתקוה ובתקוה שיעבד לנפשו בעבור התקוה כלילו הוא עץ חיים: (יג) בז לדבר. מי שהוא בז לדבר עד שהוא תמיד עם זה התחלת והוא יחבל בשביל זה הדבר: וירא מצוה. הוא שיהא מתקנא בתקנת המצות ומתקן אותם: (יד) תורת חכם. היא לו מקור חיים כי מהני תוחלת חיים שלמדים ומה ג' מקור חיים להשלמי מחיקבי מות כי בשניהם יהיה מושגת

מצודת ציון

ידעך כמו (תהלים ל"ז): (י) מצה. ענין מריבה כמו כי לריב ומצה תלונו (ישעיה ל"ח): (יא) על יד. כיד וכן עמדתם על מרכבתם (יחזקאל ל"ג) ובשבעי בתרבתם: (יב) מחלה. מלי מגלי ומכאוב: (יג) יחבל. מלשון מבלה וחבלה:

מצודת דוד

תתמם בין עדן לאכל נשמת הכשב מהיה כבוזה ולא תמלה: (י) רק בזדון. מי שמשביו רק בזדון יתכבד היא יתן מריבה בין בני אדם. ועם האוהבים השובי חכמה בעצה ובמחזן עמה המעלה החכמה כי לא תבוא מריבה על ידם: (יא) הון מהבל. הון שבא מהבל ויגיע כפים כי אם מעט ואחם הוא הוא יתרבה: (יב) תוחלת. המיחל לדבר ולא יבא נשבר ומתאחר נכזה היא לו ולכאב לב ולאבד כחו התקוה. היא לו לעץ החיים שיבוא לדבר: (יג) בז לדבר. המבזה מה שמצוה בי הוא מוכן בעולמו לכל היקח ממנו ומעדל מעלתה ישולם לו בכך גם בעבור זה: (יד) מקור. היא כמקור הנובע חיים כי היא מזמנו

פירוש ע"ט

דֶּרֶךְ וֶוערְט גְּשָׁמָה שַׁיינְט גִיט: (י) רַק בְּזָדוֹן יִתֵּן מַצָּה דֶּער וָואס גַייט ניי־ערְט מִיט רְשָׁעִים דֶּער גִיט קְרוּב צְווישׁן מֶענְטשׁן וְאֶת נוֹעָצִים חָכְמָה אֲבָער מִיט רֵיא וָום בְּרָאטִין זִיךְ אֵיידֶער זִיי טוֹען עֶפּעָס מִיט זַיי טוֹט אִיבֶּער נָעכְטִיגִין חָכְמָה: (יא) הוֹן מֵהֶבֶל יִמְעָט אַז דָם רַייכְקֵייט קוּמְט פוּן נַאריִשְׁקֵייט (כְּלוֹמֶר פוּן נְוַילָה) וֶוערְט עִם גִימְגָערְט וְקוֹבֵץ עַל יָד יַרְבֶּה אֲבָער דֶר וָום נַאמִילְם אַיין דוֹרְף זַייגָן הֶעגְט כְּלוֹמֶר אִיין מְלָאכָה אִיז מְבוֹזֶה צוֹ אֵיין זַאךְ פוּן דִי רִייכֶר פוּן דֶר תּוֹרָה אִיז

דר

לְסוּר מִמּוֹקְשֵׁי מָוֶת׃ טו שֵׂכֶל־טוֹב יִתֶּן־
חֵן וְדֶרֶךְ בֹּגְדִים אֵיתָן׃ טז כָּל־עָרוּם
יַעֲשֶׂה בְדַעַת וּכְסִיל יִפְרֹשׂ אִוֶּלֶת׃
יז מַלְאָךְ רָשָׁע יִפֹּל בְּרָע וְצִיר אֱמוּנִים
מַרְפֵּא׃ יח רֵישׁ וְקָלוֹן פּוֹרֵעַ מוּסָר וְשֹׁמֵר
תּוֹכַחַת יְכֻבָּד׃ יט תַּאֲוָה נִהְיָה תַּעֲרֹב

ת"א שרוש . מגלה יב : וכסיל , מגילה כח :

לנפש

לְנָפֶשׁ

וְדִכְוָתֵהּ בְּמַכְסָנוּתָא מִתְנַקַּר׃ יט רָגְתָא דַיְיקָא תַּבְסֵם נַפְשָׁא וּמְרַחֵק הִיא דְּסַכְלֵי

רש"י

מלמדתו לסור ממוקשי מות׃ (טו) ודרך בוגדים איתן . קשה לו ולהחריס׃ (טז) כל ערום יעשה בדעת . מעשהו כגון דוד ויבקשו לחדוקו המלך נערה בתולה וגו' (מלכים א' א'): וכסיל יפרוש אולת . זהו מחשורות (אסתר ב' ג') ויפקד המלך וגו' יודעים היו שלח יפקד לכולם ומי שהיה לו כח העמינה׃ (יז) מלאך רשע יפול ברע . כגון כלעם שאמר לו הקב"ה לך עם השרים והרשיע להסית לבלק עליה רשה לכך נפל בחרב : וציר אמונים מרפא . זה משה רבינו׃ (יח) ריש וקלון . קלות וקלון כתוב על פורע מוסר׃ (יט) תערב לנפש . כשבא תאותו לו לאדם היא ערבה להפשו ולכך תושבת בסיל לסור מרע לפי שערב להם למלא תאותם . ויהיה הוה ד"ת תאוה

פריקא

אבן עזרא

(טו) שכל . שיכניל לעשות טוב השכל יתן חן בעיני השם ורוחו: ודרך בוגדים איתן. וחזק דרכם שהשכיל לא יוכל להסיתם מדרך הכגידה בשכלו : (טו) כל ערום . שהערמה בלבו יעשה מעשהו בדעת. וכסיל יפרום אולתו לפני חבריו. פי' אחר יעשה בעבור דעת כלומר יעשה ערמה ללמד דעת : (יז) מלאך רשע. שם הוא רשע הוא יפול ברע. ומשונים שם דבר כלו' ציר חמונות מרפא לבולהים אותו:(יח) ריש וקלון. שיקולהו מחריס שניהם יבושולים שיפרע מוסר מל' מפרע. וסומר תוכחת שיוכיחהו יכוכד . שיכבדהו השם בעיני כי מכבדי אכבד: (יט) תאוה נהיה. דבר בעליון וכן הוא מי שהתאוה לשמור התוכחת ונהית, כאשר התאוה תערב לנפשו ותעשם לו: והועבת כסילים.מי שהוא סור מעשות רע.סור

רלב"ג

מהש"י : (טו) שכל טוב . השכל הטוב ישכל יתן חן בעיני השכלים מלד שידעום שהדרך הישר ומולם דרך הבוגדים הוא מיתן שיקשה עליהם כו כאמו שן כלבו ומעודה ולזה אמר שיתן חן מוסבך ושים בכלבם קבוע : (טו) כל ערום יעשה בדעת . לזה ישיג האדוקם ומולם הכסיל יפלים חולתו על כל דרך שכל יעשה בדעת שלא ילך בה בשוטן שלא ילך בדרך השכל : (יז) מלאך רשע. מי שהוא שליח רע ויסתה אנשים אל הרע ויפתה אותם אל הרשע הוא נעניו ומולם מי שהוא שליח אמונים לפי שלא יפול בדבר הוא מרפא לזולתו לאמרו מכתב שכר ע"כ שלאחזו שולחו : (יח) ריש וקלון וגו'. מי שהוא שומר תוכחת יכבדוהו האנשים בשביל זה יהיה מרפא לנפשו: ועם שזה יגיעם להתבהם בהשמם ישיג שכבוד בחמרו בבוד חכמים יחמלו : (יט) תאוה נהיה . תאות הלים הכסיל ומחלה שלא ממנו תלוי מעבר לנפש המשכיל כשהיא נפרדה על הנפש המתאוה וזה בעיני הוא דבר נתעב לכל הכסילים כ"ל כי תועבת הכסילים סור מרע :

מצודת דוד

לסור מהמוקשים המביאים אל המיתה וכל העוונות : (טו) שכל טוב . השכל הטוב שים לאדם הוא יתן לחן בעיני כל, וע"ז דרך הבוגדים הוא חזק מאוד ולא יועיל בעל השכל עם שלבו וכל מילו להכשילם מדרך ההוא : (טז) כל ערום . מעשה הערום הוא בדעת וכשהוא מיוחדת ואם כי לפ יבינו כל אבל הכסיל פורס אולתו למען יבינו הכל כי אולם הוא : (יז) בלאך רשע . פלים בעם המשלח מדברי משלחו לרעה הוא בעלמו יפול בהרעה היא הבל ליר מלאכי אמונים יספו עוד את בדר השלימות אם ילאה בדבר אולתה אלא מה יספתה במתק לשונו : (יח) ריש . עניות וכזיון מעושדים נבא על המעטל המוסר אבל השומר בלבו את דברי התוכחות יכובד מן הבריות : (יט) תאוה נהיה . כאשר כשבא

מצודת ציון

(טו) איתן . ענין חזק כמו איתן מושבך (במדבר כ"ד): (טז) יפרש. אל פריסה וכמיתה: (יז) בלאך. ענין שליח כמו שלאך שלח בידנו (יחזקאל כ"ג):ציר. גם הוא ענין שליח כמו ויבר כגוים ישולחנו(ובדברים ג'): (יח) פורע . ענין בטול : (יט) נהיה. ענין שבירה כמו נהייתי

פירוש ע"ט

דר סוף דאם עד ויערת גימשכינט אוג נישטראפט
דרויף ויבא מצוה הוא ישלם אוג דר ום הט מורא פר
איז מצוה אוג טוט זי דר ויערט בצאלט איין גוטין
שכר : (יד) הורת חכם מקור חיים אין די תורה פון דעם
חכם איז איין קוואל פון לעבן צו אים ואוארום זיא
לערנים אים לסור ממוקשי מות צו אפ קערין פון דיא
שטרויכלונג ום ברענגן דעם טוט דאם זענין די
זינד : (טו) שכל טוב יתן חן איין גוטער שכל טוט
בעבין חן ודרך בוגדים איתן ויוער אוג דער ויוע פון דיא
פעלטשער איז שמארק אוג בייז צו דעם פעלטשער
אליין אוג צו אנדערי לייט : (טז) כל ערום יעשה בדעת
גיערליכט : (יט) תאוה נהיה תערב לנפש וועז דאס

גלוסין

לְנֶפֶשׁ וְתוֹעֵבַת כְּסִילִים סוּר מֵרָע׃ כ הוֹלֵךְ אֶת־חֲכָמִים וֶחְכָּם וְרֹעֵה כְסִילִים
יֵרוֹעַ׃ כא חַטָּאִים תְּרַדֵּף רָעָה וְאֶת־ צַדִּיקִים יְשַׁלַּם־טוֹב׃ כב טוֹב יַנְחִיל
בְּנֵי־בָנִים וְצָפוּן לַצַּדִּיק חֵיל חוֹטֵא׃ כג רָב־אֹכֶל נִיר רָאשִׁים וְיֵשׁ נִסְפֶּה בְלֹא

פְּרִיקָא מִן יְדִיעָתָא׃ כ דְּמִתְהַלַּךְ עִם חַכִּימֵי וְנִתְחַכַּם וְדִמְחַבַּר לְסָכְלֵי נֶהְבָּאשׁ לֵיהּ׃ כא לְחַטָּאֵי תְּתָרֵךְ בִּישְׁתָּא וְצַדִּיקֵי יְשַׁלֵּם טָבָן׃ כב גַּבְרָא טָבָא מוֹרִית לְבְנֵי בְנוֹהִי וּמַתְנַטֵּר לְצַדִּיקָא עוֹתָרֵיהּ דְּחַטָּאָה׃ כג רַבָּא אִכְלָא אִית אַרְעָא לְמִסְבְּנָא וְאִית נַבְרָא מֶהֱנֶגֶד בְּלָא

ה"א חטאים תרדף . (פתח פי קדמאין קמ כתובות לג מכות לח) : ושלם לצדיק . ב"ק קיט : ויש נספה . תענית ד' שמה ועיין :

רש"י

ניהא . הקב"ה מתחזה שיעשו ישראל רצונו וכהיות תלוכה כאה ערבה לו. ותועבת רשעים איסורו מרפתה למלות תתיתם : (ב) הולך את חכמים יחכם . המתנבר לו כסילים להיות לו רעים : ירוע . ירונן : (כא) חטאים תרדף רעה . מלד רשע רשעתו רודפתו עד שתמלו : (כב) טוב ינחיל . את זכותו ואת ממונו לבני בניו מכל חוטא שיגיע מעמיל לבניו כי לפון חילו וממונו לצדיק כמ"ם (לקמן ח') ואת הון מרדכי על בית המן : (כג) רב אוכל ניר ראשים . רחיתי כמסורת הגדולה

מנחת שי

(ב) הולך את חכמים . הוכך קרי : ואת חכם . יחכם קרי : (כג) רב אכל . בשרף יהוד המולם לקמן מסוף וכ"כ רש"י ז"ל ובספרים מדוייקים מין מצליך בריש"ם :

אבן עזרא

טעול : (כ) ורועה . מל' רעך : ירוע . יסבר : (כא) הרדף . פועל יוצא כלומר הרעה שיעשו החטאים היא מכוכת שירדפו אחריהם ואת לצדיקים שיעשו הצדק השם ישלם להם שכר טוב : (כב) טוב . לים טוב יעזוב נחלה לבני בניו : וצפון . השם יצפון לצדיק ממון החוטא כעניו רשע יכין ולצדיק יגבם : (כג) ניר ראשים . יתכן להיותו שם פועל מן נירו לכם כמו רב לוכל יהי לרחשים בעת שיזרעו ויעבדו את האדמה כעניו עובד אדמתו יקבע לכם . ויש לים נספה בעבור שהיו יודע משפע נירה ווריעה כמו ויטרו למשפע

רלב"ג

(כ) הולך עם חכמים . מי שהוא רודף את חכמים ורודף אחרי' חכמה השם יגמול מחכמתה של לצדיקים ישלים השם שכר טוב והוא השוכה הגדולה כ"ל בחכמה ומי שהוא הולך עם כסילים ורודף אחרי' כסילות ישבר ושמח : (כא) חטאים תרדף . השם כרעה מרדף להחטאים ומבל מלייכה של במקום שבם הוא ומשלך לצדיקים כי השי"ת יכלם טוב עם הצדיקים מלד הבטחתו שלייכה והטוב שהוא יבדוק ויעשה מלייכה במקום שבם הוא : (כב) טוב יעזוב . השם יעזוב לבני בניו . השם יעזוב לבני בניו מה שהרויח בעבור שהיה טוב ומה שהרויח בעבור שהיה רע לא יעזוב לבני בניו כי קניינו לפון ושמור להיותם לשים לצדיק : (כג) רב אוכל . הנה רב מוכל יעלה בעבור מניעת העניינים כי כח יפעמלו בחריצה ולפי שהוא הפוכל לבעלי הבטוח שבר לא שמלו בו ובמו כן יש מן החסרים שיהיה נספה בעבר הזולה משפע כי הוא לא

מצודת ציון

ונחליחי (דניאל ז') : תערב . עניין שבילה ולילה כמו תלופס בשבט (מלאכי ג') : (ב) ירוע . עניין שבילה : חוזק . עובר : (כא) חטאים ג') : (כב) וצפון . עניין הספנה : חיל . עובר : (כג) ניר . עניין חריסה כמו ונרו לכם ניר (ירמיה ד') : ראשים . מלשון לם ועני : נספה . עניין מיתה כמו מני נפשה לל

מצודת דוד

תלות שהשם בעיניו הגוף לל תעשה לגמר המכלולת כי לל תעכיל לכל הרשעים דבר תעוד היא לסם כשכר הטוב שהם סרים מן הרע מהכהן בתחוה כי יותר יפפלו שיתחלו לעבירה ויעשוה : (ב) יחכם . כי ילמד מהם : ורעה . המתבר עלמו לכסילים להיות לו לרעים יעובר וירונן עמהם כי ילמוד מהם ונמולו יעיב לו : וכח) הרדף רעה . הרעה שעושים החטאים היא תכדוף לותם עד שישכרו כי תכלית העניינים המוכרים בשהם תבוחה והנה הטעילים שכר טוב כי ילין טובה עליהם : (כב) טוב . לים טוב : ינחיל . את אוהבו אף לבני בניו לפי שעובר החוטא הוא לפון לצדיק ואפילו לבניו לל ימלו : (כג) רב אוכל . הרבה מאכלי בא לעולם על ידי עבירת העניים המוכרים בשהם תבוחה והנה הטעילים שכר טוב כי יש שכר נפסק מן הטוב בלא מעשה עוה

פירוש ע"ט

זִיבְדִינָּע טוּט נָאךְ יָאגְן זִייעֶר בֵּיי וָואם זִיי טְרָעֶן
בֵּיי עָם פַּר טִילְיגְט זִיי וְאֶת צַדִּיקִים יְשַׁלֵּם טוּב אוּנ דִי
צַדִּיקִים בַּצָּאלְט נָאט גוּטֶם׃ (כב) טוב ינחיל בני בנים
אֵיין גוּטֶער מַאן מַאכְט יַרְשִׁינְן זַיין זְכוּת אוּנ זַיין
גָּעלְט צוּא קִינְדֶם קִינְדֶער (אֲבָּער דֶער רָשָׁע
מַאכְט גִּיט יְרִשִׁינְן זַיין גָּעלְט צוּ זַיינֶ קִינְדֶר נִייעֶרְט)
וְצָפוּן לַצַּדִּיק חֵיל חוֹטֵא עָם אִין בַּהַאלְטִין צוּם צַדִּיק דָּם
גוּטֶם פּוּן דֶעם זִינְדִיגֶער׃ (כג) רַב אוֹכֶל נִיר רָאשִׁים פֵּיל
עֶסִין קוּמְט אוֹיף דֶער וָועלְט אִיבֶּער דֶעם אַקִּירִין

ערד

מִשְׁפָּט׃ כד חוֹשֵׂךְ שִׁבְטוֹ שׂוֹנֵא בְנוֹ
וְאֹהֲבוֹ שַׁחֲרוֹ מוּסָר׃ כה צַדִּיק אֹכֵל
לְשֹׂבַע נַפְשׁוֹ וּבֶטֶן רְשָׁעִים תֶּחְסָר׃
יד א חַכְמוֹת נָשִׁים בָּנְתָה בֵיתָהּ וְאִוֶּלֶת
בְּיָדֶיהָ תֶּהֶרְסֶנּוּ׃ ב הוֹלֵךְ בְּיָשְׁרוֹ יְרֵא
יְהוָה וְנִלְוֶז דְּרָכָיו בּוֹזֵהוּ׃ ג בְּפִי־אֱוִיל

חטר

דִּינָא׃ כד דְּחָשַׁךְ שִׁבְטֵיהּ
סָנֵי בְּרֵיהּ וּדְרָחֵם לֵיהּ
מְקַדֵּם לֵיהּ מַרְדְּוָתָא׃
כה צַדִּיקָא אָכֵל וְשָׂבְעָא
נַפְשֵׁיהּ וּבְרֵיקָא דְּרִשְׁעֵי
הֶחְסַר׃ א חַכִּימְתָּא
דְּנָשֵׁי בָּנְיָא בֵּיתָהּ
וְשַׁטְיָתָא בִּידָהָא עֲקָרָא
לָהּ׃ ב דְּמָהֵלָךְ בִּן
בְּתָרִיצוּתָא דָּחֵל מִן
קֳדָם אֱלָהָא וְדַעֲשִׂיק
בְּאוֹרְחָתֵיהּ שָׁאֵט לֵיהּ׃
ג בְּפוּמֵיהּ דְּשָׁטְיָא זָקְפָא

ה״א תמצות נשים . פרובדין קי׳

רש״י

מעברותיה ומתות עטיים כמספא . ורבותינו פירשו במס׳ חגיג׳ וים נספה על שלוהו על מלאך המות במחלף שם כשם וממית את שלא הגיע זמנו מכל מקום אין כן הוא אין ענין סוף הפסוק לראשו : (כד) חושך שבטו . סופו שבועל את בנו שילמדהו כסופו יולא לתרבות רעה : שחרו מוסר . תמיד לבקריס מיסרהו : (כה) לשובע נפשו . דומה שיהא שבע (סנ״ח) (ובכתב תחתיו . תחסר . ליטו דומה שיהא שבע) :

יד (א) **חכמות** נשים בנתה ביתה . תכמות נקוד אבן עזרא

אוולת מדבר על ענין הזריעה : (כו) **שחרו** . ייסרהו כשל נחר : (כה) **צדיק** אוכל, עד שתהי׳ שבעה . תחסר מתכל שלא תהיה שבעה : **יד** (ו) **חכמות** . החכמה היא תכנה ביתה . ואשת אולת כידיה תהרוס ביתה : (ב) **הולך** בישרו . בדרך

רלב״ג

עמה הדבר בעבורו הוא בעצמו וזה יקרה הרבה מן יחיים הרבה מן מוכל הנה כמו שהוא ביד העניים וכיוצאים מן מעני כידוע ומזה בכעס בלבדו שהם בעלמם וזה עדיפות בעצמם לך בחסר וזה יעלה לים בעצם שלא מעשה כמו שקדם : (כד) **חושך** שבטו . מי שהוא מונע שבטו מהבנו הוא שונאו כי מעני זה יהיה בעלן מוכר ומי שהוא שחרו מוסר מוכר בעצמו על מי דלכך : (כה) **לשובע** . הנה הוא שלדיק מוכל לשונע נפשו כי מעני דבקות הנפש יפחבך עליו יעלה לו שהוא נם כן כמו שבאלהות מצוין הכלול בכללות הפרטיות ומפני כעין בעצים תחסר כי הם סומכים על מעט׳ ביניהו מהם לחעים וזה תחסר בעצים : (א) **חכמות** נשים . הנה כל אחת מהנשים ההכמות בעצמה בעיני בהתעסק כי היא מעמדת את הבית ומזה הקיניים אבר גו ומפני שהולה מהבנים בעיני בית מיד בעבד כשנחתה מהבית וזה הענין ג״כ לפני מהכמה ההשגחה בשכל מהשגחה בעצמה ובעיניה כי היא מוזנת מאד בעניין הבית ואולם הפני שהולה לא מתעורר אלינו זה מאל הולכת בית שהיא מדברי סיפור הוא . ומזה הנה הפ״י : (ג) **בפי** אויל . הנה כפי סיור מעה נאמה להשמיעו ולהפלך בדברי המבעי׳ כי הם בפומן מבשפות

מצודת דוד

כי לא יעבה דבר אבר יומת בשבועו ובמקום הוא בעון אחר : (כד) **חושך** . המונע מבנו שבט מוסר הוא לשנאה אחבתו כי סופו יבא לתוצאות רעה וימות בעונו : ואוהבו . אחובו אם בנו שיכבו בעת בהאהב ר״ל בילדותו עת יוכל לגמולו לכל אחר יתפון : (כה) **לשובע** . לימו חפן במעדנים וכן בדבר המביא את הנפש

אחל שהשעים יתאוו ואינו נאכלים מעדנים מעוקים ומבשים ומתוק בעוו שהנפש כי הוא׳ בעל ממשלה ויוכל עוד לנעלמותיה :

יד (ו) **חכמות** נשים . כל אחת מן החכמות שבנשים בנתה ביתה ר״ל מעמדת את ביתה על בסיסה : **תהרסנו** . שהנשים ביתה בידיה : (כ) **הולך** בישרו . הפולך בדרך ישר הוא יראת ה׳ והמסיר דבריו מן הישר יזכה את ההולך בישר כי מהשיבו לנפשו :

פירוש ע״ט

עֶרֶד פּוּן דִּי אָרְיֶא לַיִּיט דָּם מִיעֶנְט מֶעֶן דֶּעֶר וָואם לָעֶרִינְט הוֹרָה דֶּר וַוייסְט וִוי אוֹז זִיךְ אָפּ צוּ הִימֶעֶן פּוּן אַלֶּע שְׁלֶעכְטֶע וַאכֶען וֵויש נִפֶּה בְּלֹא מִשְׁפָּט אוּנ עֶם אִיז פַּאר הַאנְדְרִין פִּיל פּוּן זַייא וָואם וֶועֶרִין אֵיין גִּיטָאן אוּנ פַּאר זֶיעֶנְט פּוּן דֶּר וֶועלְט וַוייל זַיי עֶענִין זִיךְ נִיט נוֹהֵג וויא רֶעכְט אִיז׃ (כד) חוֹשֵׂךְ שִׁבְטוֹ שׂוֹנֵא בְנוֹ פַּר וָום מַייד זַיין רוּט פּוּן צוּ שְׁטַראפֶען זַיין זוֹן מִיט אִיר אִיז דֶּער סוֹף דָּאם פַּר וָום פַּייְנְט זַיין זוֹן (וְוארום עֶר זֶעהְט דָּם עֶר גַייט אֲרוֹם לְהַרְבּוֹת דֶּעה) וְאוֹהֲבוֹ שַׁחֲרוֹ מוּסָר אוּנ דֶּר וָום הָט לִיב זַיין זוֹן דֶּר פְּרִיט אִים מִיט שְׁטַראף בְּלִיבֶּט עֶר שְׁטַראפְט אִירֶם אַלֶּע פְּרִיא מָאכֶען׃ (כה) צַדִּיק אוֹכֵל לְשׂוֹבַע נַפְשׁוֹ אִיז צַדִּיק

חכמים

חַטַּר גְּאוָה וְשִׂפְתֵי חֲכָמִים תִּשְׁמוֹרֵם׃ ד בְּאֵין אֲלָפִים אֵבוּס בָּר וְרַב־תְּבוּאוֹת בִּכֹחַ שׁוֹר׃ ה עֵד אֱמוּנִים לֹא יְכַזֵּב וְיָפִיחַ כְּזָבִים עֵד שָׁקֶר׃ ו בִּקֶּשׁ־לֵץ חָכְמָה וְאֵין וְדַעַת לְנָבוֹן נָקֵל׃ ז לֵךְ מִנֶּגֶד לְאִישׁ כְּסִיל וּבַל־יָדַעְתָּ שְׂפָתֵי־

דְּצַעֲרָא וְשִׂפְוָתְהוֹן דַּחֲכִימָן גְּנָטָרָן אִנּוּן׃ ד אֲתַר דְּלֵית תּוֹרָא דַּבָּרָן אוּרְוָתָא וְסוּגְעָא דַּעֲלַלְתָּא בְּחֵילֵי תּוֹרָא׃ ה סָהֲדָא דְּהִמְנָא לָא מְכַזֵּב וְדַמְסַהֵיד בְּדָבְוָתָא סָהֲדָא רַגְלָא הוּא׃ ו בָּעֵי מָמִיקָא חָכְמָתָא וְלֵית וְיָדְעָתָא לְסַן דְּמִתְבַּיִן זְהִילָא׃ ז אֱזֵל בְּאַרְחָא

אֲחֲרִיתָא מִן קֳדָם סָכְלָא דְּלֵית בְּשִׂפְוָתֵי

ת"א דיב תבואות . סהדין מ"ב :

רש"י

תשמור את החכמים: (ד) באין אלפים אבוס בר. כאין שוורים החבוס ריקם שאפילו תכן אין מלוי בבית: בר. נקי וריקם כלומר במקום שאין תלמידי חכמים אין

מנחת שי

תשמור. היה לחוש עם הכלי מצד קנין ובלא הבוקע במקומו מבלעל קף כ"ג: (ד) ורב תבואות. במקף יבוא החולש לקנין משוך גם במסורת דכאי הימים פירוש כ"ח במה בכלל הקמוצים ושעם מי שכתבו בחולש לו כפתחה: (ו) ובל ידעת בפתח דעת. לחוד בפירוש עמוהל והפי' קב וכן שים שים סמיכים בכתוב בהם בפתי' פתח ולא לגליון על הכף בכוס בפר' והגומו בפשוטים ידיעתה וכן פירוש

יהירה

החכמה. אלפים שוורים וכן ככתב אלוף לכומר בעבור שאין אלפים נשמר שאין שם כלום. פ"א כאין שוורים יש הכוס ריקם מן כר מעיון לבכיר כר. והיה התבואה הנקיה מן התבן. ורב תבואות ומכוסים רבים מלאים כר ככח שור והוא כאן: (ה) עד אמונים. שם דבר כלומר עד מיבר תמונות: לא יכזב. בעת לעורך: ויפיח. דובר וכן הוא עד שקר יפיח כוזבים: (ו) בקש לץ חכמה. ללמד חכמה: ואין. בעבור התעסקו בדבר לימות לץ יוכל לדעתה: ודעת לנבון. לאיש נבון נקל ללמד יזכור כמו ודעת לנפשך יעשם: (ז) לך מנגד. בהיות המלה קשורה עם מ"ם הוא ענין ריחוק ובהיות עם למ"ד הודיע קירוב לדבר והמ"ם משמש במקום שניש כמ"ש מאל תניף כלומר לך מנגד

רלב"ג

יפיח לומר שיעמוד מכל רע: (ד) באין אלפים. הנה יקנא בחכמי המעשיות והמסקנות ימשך דבר מאד בעיניו וזה כשלא ימלאו בוריים ימלאו תבואות החכמיה שהיא מכוסים מלאים כל הכח מצוי המלאם ימלאו כל תבואות כי כל תבואות בכח שור ופשטי בעלה הוא והוא יותר כמן בחסר לא היו בוריים על פשט שמסתעים מהם בחכמה כי הנה לו יהיו כל תבואות בכוחו שור והעיר בזה כי הנפש המדברת בחסר לא יתעשרו בה בעבודת השכל היא מחכל פרי תבואתו ותשתיתהו בפשטיהו בהכניהו להתחכם בהנעת תלות שתומר ואם יתמכו בה בעבודת השכל יגיעו בחכמה כל תבואות בעניים העיונים: (ה) עד אמונים לא יכזב. מי שלא יכזב והוא מי שמוצא בחקר הוא בהכרח עד האומנים כשיתאמת על עדות אם ומי מיבר כוזבים הוא עד שקר: (ו) בקש לץ חכמה ואין. הנה הלץ בקש חכמה ולא יוכל ללמוד והוא מכעון נקל היותר עמוק ביותר בעניני הכיתה והוא ידיעת קדושים כ"ל ידיעת מעלמי כשכל: (ז) לך מנגד לאיש

מצודת ציון

כ"): (ג) חוטר. מטה כמו ויצא חוטר מגזע ישי (ישעיה י"א): (ד) אלפים. שוורים כמו שור לאלף (דברים ז'): אבוס. מוקד התבואה כמו מחתו מחתיותיו (ירמיה ל"ב): בר. נקי וריק: (ה) ויפיח. שקר. ממהתיק כמו שנגד תהלה לשקר (דברים ל"ב): ובל. הוי"ו היא במקום אז כמו מבין ומשמן

כוזבים ושם המה נדברים כל מה בכך מ"מ הוחיל וכגיל בכך יעיד גם כן שקר ויש לפקוק הרמם בדבריו: (ו) ואין. לא יוכלה בלבו חכמה כי בשמן לבו. אבל בנבון נקל למודעת דעת כי הוכיח בה: (ז) לך מנגד. לך ממכחך לנסיל: ובל ידעת. אז על מדע שפתי דעת

פירוש ע"ט

חֲכָמִים תִּשְׁמוֹרֵם אוּן דִּי לֵיעֶפְצִין פּוּן דִּי קְלוּגֶע טוּט זַיי הִיטִין פּוּן צוּ רֵיידִין נַאֲוָה׃ (ד) בְּאֵין אֲלָפִים וֶועֶן קֵיין רִינְדֶער זֶענֶן נִיט דָּא וָואוּ זָאלִין אֲקֶערִין אִין פֶּעלְד אִיז דִי קְאַרִישְׁע רֵיין אוּן לֵיידִיג אֲפִילּוּ קֵיין שְׁטֶרוי אִיז נִיט דָּא אִין הוּדֶם מִיינְט מֶען וואוּ קֵיין תַּלְמִידֵי חֲכָמִים זֶענֶן נִיט דָּא אִיז קֵיין הוֹרָאָה נִיט וַיי רֶעכְט אִיז וְרַב תְּבוּאוֹת אוּן פִּיל הַבוּאות קוּמֶען דוּרְךְ דֶעם כֹּחַ פּוּן דֶעם אֶקֶס וָואוּ אַרֶבֶּעט אִין פֶּעלְד (כְּלוֹמַר אִם אֵין בַּעֲלֵי חַיִּים אֵין בַּאֲגָלִים בְּטֵעַר טוּב תּוֹרָה): (ה) עֵד אֱמוּנִים לֹא יְכַזֵּב וְיָפִיחַ כְּזָבִים עֵד שָׁקֶר׃ דִּי אֶמֶת רֶעדֶנְדִיגֶע צֶייגֶן לְיִגְט נִיט קֵין לִיגְן אִין אִים דֶער פַּאלְטְשֶׁער עֵדוּת טוּט תָּמִיד רֵיידֶן לִיגְט׃ (ו) בִּקֶּשׁ־לֵץ חָכְמָה וְאֵין דֶער לֵיץ זוּכְט דִי חָכְמָה וֶועֶן עֶר דָּארְף זִי אוּן זִי אִיז נִיט דָּא (כְּלוֹמֶר עֶר גִיפִּינְט נִיא נִיט אִין זַיין הָאָרֶץ) וְדַעַת לִנְבוֹן נָקֵל אַבֶּער צוּם פַּאר שְׁטַאנְדִיגִין מֶאן אִיז נֶרִינְג צוּ בַּאקוּמֶען דָם וְויסִין שַׁאפְט׃ (ז) לֵךְ מִנֶּגֶד לְאִישׁ כְּסִיל גֶייא דוּ מִיט לְאִיש פִּסִיל וְאוּ דוּ מֶיינְטְשְׁט פּוּן אִים נִיט וְועֶט דֶער רֶשׁע דוּ זָאלְסְט דִיךְ נִיט בַּאהֶעפְטִין צוּ אִים אוּן וְועֶט דֶער סוֹף זַיין וּבַל יָדַעְתָּ שִׂפְתֵי דַּאם דוּ וְועֶסְט נִיט וְויסִין דִי

לעפצין

יְדִיעָתָא : ח חָכְמְתָא
דַעֲרִיכָא בְּיוּנָא דְאָרְחַיָּה
וּבְשַׁטְיוּתָא דְסַכְלוּתָא
רַמָּיוּתָא : ט בְּסִכְלוּתָא
מְתַלְיָין בְּחֵטָאָה וּבִינְתָא
תְּרִיצֵי רְעוּתָא : י לִבָּא
יָדֵיעַ מְרִירוּתָא דְנַפְשֵׁיהּ
וּבְחֶדְוָתֵיהּ לָא מִתְעָרַב
נוּכְרָאָה : יא בֵּיתָא
דְשִׁשֵׁי יְ שׁ תֵּ ר יְ צֵ י
וּמַשְׁכְּנָא דְ תַ ר יְ צֵ י

ה"א יב יהוה . יומא פג :

דָּעַת : ח חָכְמַת עָרוּם הָבִין דַּרְכּוֹ וְאִוֶּלֶת
כְּסִילִים מִרְמָה : ט אֱוִילִים יָלִיץ אָשָׁם
וּבֵין יְשָׁרִים רָצוֹן : י לֵב יוֹדֵעַ מָרַת נַפְשׁוֹ
וּבְשִׂמְחָתוֹ לֹא־יִתְעָרַב זָר : יא בֵּית
רְשָׁעִים יִשַּׁמֵּד וְאֹהֶל יְשָׁרִים יִפְרָיחַ :

ר' דגרשה יש

רש"י

לֹא תִתְקַבֵּר תְּמִיד חָלְלוֹ : ובְּל ידעה . סוֹפֵךְ כֹּלֹּ יִדְעַת הַכְּמָה : (ה) חכמת ערום . מִי שֶׁהוּא הָכָם : הבין דרכו . לִשְׁלֹם מוֹרְחוֹתָיו : ואולת כסילים . הִיא הַתַּרְמִית שֶׁבְּלִבָּם סוֹפָם מַכְזִיבָתָם לִידֵי טִפְּשׁוּת : (ט) אוילים יליץ אשם . הֵם הוֹטִים אֲבָרִיכִין לְתֵת מָמוֹן לְמִי שֶׁהִקְּלוּ לוֹ וְיִלִּין בְּעַצְמָם הֵם מְכִיאִים כַּמְּזוּמָּם לוֹ כְּמוֹ הַפְּלַטְיִם שֶׁנֶּאֱמַר (ממול ג' ו') ממשת טהורי זהב וגו' ואתם לאלהי ישראל

אבן עזרא

והתרחק ממנו כלומר מלוים בכסיל ומכלי דעת שהוא לוים בפתי דעת כמו התרחק ממנו כלומר מלוים שלא ידעתו הכם : (ח) חכמת . הבין . הם הפועל כלומר חכמתו היא תכיונו הדרך הרמוי לו . ואולת כסילים היא נוררת המרמה ולשולם יקשבו לרמות אחרים כמפלשם : (ט) אוילים יליץ אשם . כל אחד מהם והוא מלשון כפור מלשון המלין ביניהם כלומר יליץ לעשות אשם : ובין ישרים רצון . פירוש לוים את חברו ופי' כעניין והטיחתם כאדום הגידו . פ"ח כאשר אתם יחלוץ ואומר שאינו מועיל בשביל כך לוין מביאים אותו אלין כור ירח חמה וכן כל ההקים אל האשם אלל הישרים רצון לפני המקום שמתכפרין בו עוונותיהם כי אמי מתלוצצים בעון ולפיכך לין בשם על הפלילים וזה שהודגו למעלה דבר לוין ומרמה לחבר אלעם שיעשו כו אל מבוקשם וזה לא יביאו לדבים ולא יגיעו אליו: (י) לב יודע . הכסיל המתהלל בכסילותו אל יתערב עמו שלא ידע טעם מרת נפשו ולא יבין כי לא יוכל לשמוח בשמחתו כי אם יחלוק עמו בצרתו : (יא) בית רשעים ישמד . התועבה בעיני ה' הוא בית הרשעים . ואהל ישרים יפריח . שמיסב רוצים

רלב"ג

כסיל . להתקבר עמו והנה לא תדע שפתי דעת כי מלבדו תמצא לומר מזה : (ח) חכמת ערום . הכמת האיש הערום הוא הבין דרכו שיבין כה שבחתכם בדרכי' ובמעשיהם אל תמצא חולה הכסילים הוא הבין מרמה כי לא יחשבו למלות האדכים כי הם יגיעו כסם על הפלילים וזה שהזהיר למלות דבר לוין ומרמה לחבר אלעם שיעשו בו אל מבוקשם וזה לא יביאו לדבים ולא יגיעו אליו: (ט) אוילים יליץ. הפשם הוא שהם מסגילים אל כלי יחלו אלא הישרים אל מבוקשם שיהיה אשם שהם נותנים לזה אל יחשבו זה לזה ויחשבו כמו שהיקשה כמשלת הזאת ויגידו אל מה שהגלילו מהסכות אל הזה אשם שהם הכיתקנו כמוס הסכות הרע ואפשר בין יהיה יוסף השנא הכלון כי הם יכולו בדבריהם בסכותיהם ואפי יהיו יכולו כלזה מלוקף לזה שהם נעזרים זו מזה : (י) לב יודע מרת נפשו . לב הפשם והוא השכל יודע מכיותיו ומעשיו ואפי מלד היות הכשם מחלק לן לא יתערב עמו זר מפני כחות הכשם כשמחתו כמה שהכיא מהשנות זר לחלוק זו כי לבדו יקבל שכרו מלבדו : (יא) בית . ל"ע שהוא בנין חזק וכלכל הכית : ואהל . עם שהוא עלמי כדרך הפשל מ"מ

פירוש ע"ט

לְעִפְּעָן פּוּן וְוִיסְן שֶׁאפְּט דּוּא וְוָעסְט גִיט
קֶעגָעָן קִיין חָכְמָה : (ח) חָכְמַת עָרוּם הָבִין דַּרְכּוֹ דָאס
קלוּגהֵייט פּוּן דֶעם קלוּגִין אִיז דָס עֶר זָאל פַּר שָׁטִיין
זַיין וָועג אוֹב עֶר אִיז גוּט וְאִוֶּלֶת כְּסִילִים מִרְמָה אוּנ דָס
נַארִישקֵייט פּוּן דִי נַארִין אִיז זַייעֶר פַאלְטשִׁקֵייט :
(ט) אֱוִילִים יָלִיץ אָשָׁם פַּר דִי נַארִין טוּט פַאר שׁפַּרעכִין
זַייעֶר שׁוּלד דֶעָר קְרִבָּן אָשָׁם דָס גָאט זָאל אִיבֶּער
נִיבֶּעטִן וְוָערִין צוּ זַיי וּבֵין יְשָׁרִים רָצוֹן אוּנ צְוִוישׁן דִי
רעכט

כבוד חולי יקל את ידו מעליכם : אשם . (אחיה"ח כלע"ז אשמעדיות בלע"ז אמטנ"ד בל"ז געלבטרוסט) : ובין ישרים רצון . (פיימינ"ט בלע"ז פיין לעיל י"ח כ"ו) הקב"ה מרוצה להם : (י) לב יודע מרת נפשו . שרחו ויניעו שמעל כתורה לפיכך כשמחתו לא יתערב זר כשיקבל שכרו לעתיד . ד"א לב יודע מרת נפשו . ישראל שהם מרי נפש בגלות והם מהרגיש על קדושת השם כשמחתם

מנחת שי

מִכֵּן מְזִכֵּה וְכוֹ"י וּלְבֹ"ג וְיִתְיַ"ש : (ט) וּבֵין יְשָׁרִים . בְּעֵל הַמְּסוֹרֶת הַכְּלִיל כְּסוֹף וְנוֹסֵף וְכַמְּבֹאָר כ"ג מְנַסֵּרֶת הַמָּה מִן ו' כֵּן בְּלִישְׁנַת ד' מִכֹּהֵן הַמְּלָרִים וְכֹלֹּל הַמְּלָלִים מוֹנֶה וּבֵין יְשָׁרִים לְעֵן וְהַמְּקֻבָּה מִלֹּד עַל מְלָרָה זוֹ לְפִי שֶׁבְּכֹל הַסְּפָרִים כְּתִיב וּבֵין יְשָׁרִים בְּלִי"ו וְמִסְּרָה זוֹ לֹא לְחִיתִים כְּמוֹ שֶׁכֹּל סֵפֶר כ"י וְכֵן מִלְּמֵי שֶׁבֶן בֶּן וּבֶן ד' בְּלִישְׁנַת בְּקִיאָה וְכוֹ' וְהוּא סֵם כֵּן הַכּוֹתֵב לְמַטָּה . כֵּן יָקוּם. (לְקַמָּן ל') לְחֹה מְסֹת עַל הַקְּרִיאָן ב' כוֹ. וּכֹל כֵּן נוֹ"ן דְּמוּתִיוֹת. וְעַיֵּי שׁוֹד מ"ב בְּפִי' כ"ג:(י) מִכֹּת נַפְשׁוֹ . הַלִּי"ב הַגּוֹשֵׁה עַל פִּי הַמְּסוֹרֶת

יב יֵשׁ דֶּרֶךְ יָשָׁר לִפְנֵי־אִישׁ וְאַחֲרִיתָהּ
דַּרְכֵי־מָוֶת׃ יג גַּם־בִּשְׂחֹק יִכְאַב־לֵב
וְאַחֲרִיתָהּ שִׂמְחָה תוּגָה׃ יד מִדְּרָכָיו
יִשְׂבַּע סוֹג לֵב וּמֵעָלָיו אִישׁ טוֹב׃ טו פֹּתִי
יַאֲמִין לְכָל־דָּבָר וְעָרוּם יָבִין לְאֶשְׁרוֹ׃
טז חָכָם יָרֵא וְסָר מֵרָע וּכְסִיל מִתְעַבֵּר
וּבוֹטֵחַ׃

ה״א דרך ישר . קדושין מ׳ ע״ב ; מדרש תהלים ע״ב ; מדרש משלי עשר עט ; פסיקתות ס״פ לתמורה:

רש״י

(טו) פתי יאמין . לדבריהם ועיסה מחבריהם . ל״ת בשחוק יכאב לב . שחוק לכסיל עצות זמה (לעיל י׳ כ״ג) וסופו יכאב לב סוג לב רשע כמו (לקמן כ״ו) כסף סיגים סוג הוא שם הפסולת סוג הוא הכסף המעורב בפסולת . ומעליו חיים טוב . וממעל לו לרבע , פתי הלדיק , פתי יאמין . לאמצי רכיל . וערום יבין לאמירו , לפסיעותיו כלומר ופה מלריב וימתין עד יודע לו על נכון: (טו) חכם

בסכלותא

(טו) פתי יאמין לכל דבר אין נאר גלייבט צוא אלע זאכן וום מען זאגט צו אים וועלכע אויבר גירעט צו זיי ועורום זעהן דען אבער אין קלוגער מאכט פאר שטייט צו זיין גרויע טריט אוב ער זאל גלייבן צו זייערי רייד: (טז) חכם ער איין קלוגער האט מורא גאט זאל אים

מנחת שי

ולכן המ״ס בקצן מטוח מצוקל קף ע״ב ודף כ״ג : (יג) גם בשחק . מסר ות״ו וכבר נתבאר ענין זה על מעמדנו בירמיה סימן מ״ח :

סניפיה דבקיש . פירוש יש דרך ישר מוסב לפני מיש והוא דרך המות ואחר שיוסב הדבר לפניו ויסור ממנה ימלא דרכי מות , ומלת גם לרבות על עזיבת דרך ישר וכן הפי׳ גם בעבור שחוק העולם ותעטוגיו יכאב לב התעצב כאם כי הסם יכאיבהו ואחרית שמחת ההנאות תכזיבהו תוגה : (יד) מדרכיו ישבע . עומד במקום סניס : סוג . פשוט ע״מ מול ועניינו סור ודעת יקרא לב וכן הפי׳ מדרכיו שהם דרכי ההבל מהם ישבע וסוג מדעת כי הסם יכניעהו שכר מכשיו ויסכילהו פרי דרכיו : ומעליו . מן עלה זית ודימה מעשיו העוכים במצות הקלות בעלים והחמורות בפרי וכן הוא ויסבע מפרי מן עלה חיים טוב והשבע הוא שכר מעשה הטוב . פ״ח מעליו מקום מעלמו : (טו) יאמין לכל דבר . לשור מדרך הישרה . וערום יבין בעבור לשורו הרחוי לו והטעם דרכו שלא יסור ממנו . על כן מחריו חכם ירא : (טז) חכם .

רלב״נ

פעמים נדמים שפעולותיו וגמולם לפני המביטים מע״פ שהוא מלום בכעין מאד יתקיים ויעמוד ויעשה פרי : (יב) יש דרך . סיומד ביותים יפה מפני הטעם שנתנו המחבר וכבר יתלה בכוזב כי מהדרכים היוצ לנגיע על דרכים מובילים אל מות ות״ש אמין בדרך ההיא בעלמה מעם וסמם : (יג) גם בשחוק . המשל כי בפעולות השחוק והשעשוע שלפי שהוא מסוד מיחים והשבעה הנאה יכאיב לב כי הם בסוף אל ביגון מסכלל בכ מיתו והוה מחריתם של מיחה המשחה היא תוגה : (יד) מדרכיו ישבע לשות מי שלבו סוג מהדרך ההיפה ומעליו יסוב מיש טוב כדי שלא יספה בכל מחשבותיו : (טו) פתי יאמין לכל דבר . הנה הפתי הפתי יאמין לכל דבר ולזה יפתה לכל הדברים מזולת התבוננות שם הוא לשוי לעשות כן לא ומזולת התבוננות בדברים ההמלים להגיע על התכלית ההוא ולזה החכם יזין למאזנו שם הוא לשוי שם לא : (טז) חכם ירא ויסר מרע . פירש החכם הוא ירא מהדברים ומתמד וכשהם

מצודת ציון

(יג) תוגה . מלשון ועלמון : (יד) סוג . ענינו התחזקות לשתו׳ כמו והוסג אחו׳ מעפר (ישעיה ל״ג) (טז) מתעבר . מלשון עברה וכעס:

מצודת דוד

יסירנו ושלה מעלה מעלה : (יב) ישר לפני איש . כלומר בעיניו כי ישר הוא : ואחריתה . לבל סוף הדבר הוא מדרכי מות : (יג) בשחוק . לפעמים בעבור לבני השחוק עם כי לא עבר עוה על מלות ה׳ מכל מקום יכאב לבו בעת יקבל הגמול על דבר . הלב הכסוי מה׳ יבטא מדבריו כי נמלו כמעשיו : ומעליו . בעת יקבל הגמול יהיה טוב נסבל מעליו לבל יהיה נלקה עמו : (טו) לכל דבר . לדברי כסיל הנאמר ו : לאשרו . לדרכו המתיתם ר״ל למחשבת הענין : (טו) חכם ירא . החכם יפחד מדבר המפחיד

פירוש ע״ט

רַעְבְּט פַּאר־טִיגִי טוּט בְּלִיעָן׃ (יב) יֶשׁ דֶּרֶךְ יָשָׁר לִפְנֵי אִישׁ
אִיז מְרוֹ עֶרְקֶרְיִט (כְּלוֹמַר זַיִי וְוֶעלְעֶן לְסוֹף מְרוֹעֶרְעֶן):
עֶם אִיז פַּאר הַאנְדֶּרֶן אַיין וָוֶעג וָואם עֶר אִיז רַעְבְּט (יד) מִדְּרָכָיו יִשְׂבַּע סוּג לֵב פּוּן זַייֶנֶע וָועגֶן וָועט זִיךְ אֶן
זֶעטֶען דֶּערֶר רָשָׁע וָואם זַיין הָאָרְץ אִיז מִיט פְּסוֹלֶת
פַּארְטִיגְט פַּר דָּעם מאן וָום גַייט עֶר מֵיינְט עֶם אִיז (כְּלוֹמַר זִינְדִיג) וּמֵעָלָיו אִישׁ טוֹב אוּג אִיבֶּער אִים וָועט
גִיט קֵיין עֶבֶרָה וַאֲחֲרִיתָהּ דַּרְכֵי מָוֶת אֶבֶּער דָּר סוֹף אִיז זַיין דָּר גוּטֶער מאן כְּלוֹמַר עֶם וָועט אִים גִיין וואל:
דָּר וָועג צוּ אִים דִי וָועגֶן וָואם בְּרֶעֶנְגֶן אִים דָּעם טוֹם: (טו) פֹּתִי יַאֲמִין לְכָל דָּבָר אִיין נַאר גְלַייבְט צוּא אַלֶע
(יג) גַּם בִּשְׂחוֹק יִכְאַב לֵב אֶפִּילוּ מִיט דָּעם שְׂפִּילִין וָום גָאט שְׂפִּילְט זִיךְ מִיט דִי רְשָׁעִים אוֹף דָּר וָועלְט
וָאכְן וָום מֵעַן זָאגְט צוּ אִים אוּג וָועֶרְט אִיבֶּר נִירְעט אוּג גִיט נוּטֶם פּוּן דָּעְכְט וָועְגֶן וָועט זַיי וויי מאן
צוּ זַיי וְעֶרֶם זֶעֶן לֶאשְׁרוּ אֶבֶּער אִיין קְלוּגֶר פַּר שְׂטַיִיט דָם הָאָרְץ לֶעְתִּיד וְאַחֲרִיתָהּ שִׂמְחָה תוּגָה אוּג דָּער סוֹף
צוּ זַיי וְעֶרֶם אוּב עֶר זָאל גְלַייבְן צוּ זַייעֲרִי רייד: פּוּן דָּר שְׂטַיִיט וָום דִי רְשָׁעִים הָאכְן אוֹף דָּר וָועלְט
(טז) חָכָם יָרֵא אִיין קְלוּגֶער הָאט מוֹרָא גָאט זָאל אִים

בְּסַכְלוּתָא וּמַסְבִּיר קָהּ: יז קְצַר־אַפַּיִם יַעֲשֶׂה אִוֶּלֶת
יז כֵּן רַכְרָא רוּחִיה
וְאִישׁ מְזִמּוֹת יִשָּׂנֵא: יח נָחֲלוּ פְתָאיִם
כְּתַחֲשִׁיב שַׁטְיָא וְסָנְיָא
אִוֶּלֶת וַעֲרוּמִים יַכְתִּרוּ דָעַת: יט שָׁחֲווּ
לְגַבְרָא דַאֲרִיכָא
רָעִים לִפְנֵי טוֹבִים וּרְשָׁעִים עַל־שַׁעֲרֵי
וְכִילְהוֹן דַעֲרִימָאֵי
צַדִּיק: כ גַּם־לְרֵעֵהוּ יִשָּׂנֵא רָשׁ וְאֹהֲבֵי
יְדִיעָתָא: יט נְפַלוּ בִישֵׁי
עָשִׁיר רַבִּים: כא בָּז לְרֵעֵהוּ חוֹטֵא וּמְחוֹנֵן
קֳדָם טָבֵי וְרַשִׁיעֵי
כִּי־עָנִי חָטָא לֵיהּ דְּמִסְכְּנָא וּבֵן דְּיָהֵב לְמִסְכְּנָא טוּבוּתֵי:

רש"י

ירא . מן הפורעניות : ומר מרע . מן הרעה : ובטיל מתעבר . מתחזק לעבור בחוקה : ובוטח . ומתליה ונופל בארץ כמו (ירמיה י"ב ה') בארץ שלום אתה בוטח ות"י תמן מהימנתא ונפיל מתליך. וי"מ בסתון ממש בהיכלו בוטח לומר

אבן עזרא

(יז) קצר . אנים דבקים , כלומר ירא מהנסה ומר מרע וכסיל יתעבר ויכעוס עם לחריס ובוטח שיחיה . ומי שהוא קצר לחפיס שיתעבר כקל עת מעשה סולת : ואיש מזימות. מחשבות רעות הוא ישנא שיאמינהו הנסה:(יח) נחלו. (יט) שחו. אנים דבקים . כלו׳ המולת היו נהלחם: יכתירו. יקנו כתר הדעת ויעלו לגדולת החכמים על כן מהו רעים שהם הפתאים לפני הערומים שהם טובים והרשעים הלדיקים כפל הדבר : (כ) גם בו . הלא . ג׳ דבקים מלת גם לדרוש והוא דבק למעלה עם חיים מזומות וכן הוא כאחר יכשל חיים מהמכשות רעות גם בז לרעהו ישנא הרש כנגד ריש: ואוהבי עשיר רבים.בעבור עשרו רבים הם ומי שיהיו לרעהו הרשעי

רלב"ג

יכאיר מלמי מבא ואומר ככסיל הוא כועס ומקבל עם מי שהמי שכועס עמו יקרהו מק כזה מפני שלא כתמכוה יניע: ו כשות גדולים : (יז) קלר אפים . מי שהוא קלר אפים ר"ל שלא יכיל בעצמיכם כי אם בקלרים ובמהירות מעלת שיתוסבר שהם הנה הוא יעשה הולת כי מעבד המולת הוא שלא תעה בדברים בשבתיכם וכן מי שהוא חיש מזמות במחשבה רעות ומזן לחיך אם לחוי לעשות הרברים אם לא הנה יבנה כי לא ישיגו ממנו הרעשים עמוקשם רק בקוכי שלום אמר זה כי יאמר שום מחשבה תקבל ממה שיהיה ממנו מלאכים הם ר"ל שהם יהם להתבלבל הרבה מעניניו כי מי שיחשוב בכל הרברים שם לחוי שיעשה לוקח שם לא זה השופן לא יעשה דבר מהרברים הלדיקים לו מאד ולזה לריך שיהיה המדם בעלו העניים ולא יעמיק בהם ולזה לחוי למדם שלא יחשב בזולת החכיק יותר מהכלחוי ולא לחריך בה יותר מהכלחוי : (יח) נחלו פתאים . הנה הפתאים נחלו מולת כי הם בלתי מעיינים בדברים לוך יניעו אליו מבל כמהיולות יפותו לזה ומעוכ החכמים יתחיהו שיעללהו הדעת ר"ל ביעיינו בהחיחשבות גדול ובפלא בדי שיתבבד לעם מה שלאיו לעבותו ולוך יתיבבו להגיע אליו : (יט) שחו רעים . הנה לך ברוח על מעלת הלדיקים והבוחים על הרשעים והרשעים בפחד תרפה שהפלו הרשעים לפני הטובים והרשעים יפללו על שערי הלדיקים : (כ) גם לרעהו ישנא רש . הנה פחיש הטני המעון לו בדשות הנה יהיה שנא גם לרעהו והמעט מהובבי עבוב בשעון לו בדבר הטעון יקנה לו המדם מוהבים לו בשהן הטשכח ג"כ : (כא) בז לרעהו חוטא . הנה מי שהוא מבזה המלבים עד שיגיע מרוב תכונתו בזיונה גם לרעהו הוא חוטא . ומחובר אלא מי שהוא מוהן ומבזה על

מצודת דוד

וכמאר ממנו ולזה הוא סר מן הרעה ולא תבוא עליו מכל הכסיל מחשלת עבכם להתקלף על כל ובוטח בעלמו שלא יהומה לו רעה : ולא כן הוא וקלר לדבר המוכן מעלמו : (יז) קצר אפים . מי שאינו מאריך אפו ומתאבר לבעוס הוא לו לחולת : ואיש בזמות . המשך מחר מחשבות לבו לבלי הפלים דבר הטוכה היא אם רעה יהיה שוות לכל לבעים ולבריות : (יח) נחלו . ר"ל מוחזים אחולתם כמו אלה בהתנחו : יכתירו . לומחים בדעת ושופים לוחב כתר : (יט) שחו . בלוש לרמוז ויתבטלו בם : (כ) גם לרעהו ישנא רש . הנה אפילו יהיו הרעים בפופים ואהבים לפני הטובים והכשעים יפכבו על שערי הים לדיק לבשול להם : (כא) בז לרעהו . אל יבי לחשוב עם בי הדרך להיות מוהבים בעוים בדבר מהדברים : רבים . בין עניים בין עשירים : (כא) בז לרעהו . המבזה לרעהו הוא חוטא : ומחונן . המלוה לעניים מניעה ומהבה

פירוש ע"ט

נִיט שְׁטַאֲרְפִין אוּנ קֶעֶרְט דְרוּם אֶפּ פּוּן בֵּייוּ וּכְסִיל מִתְעַבֵּר וּבוֹטֵחַ אֶבֶּער אֵיין נַאר שְׁטַאַרְקְט זִיךְ צוּ טָאן דֶּר סוֹף וְוָעט זַיין שְׁחוּ רָעִים לְפְנֵי טוֹבִים דָאם דִי בֵּייזֶע אֵיין עֲבֵירָה אוּנ נִלְיטְשְׁט זִיךְ דֶער נָאךְ אוֹם אוּנ וְוֶעלֶין לֶעֶרְטִיר זַיין אֵין גִיבוּנְגִין אוּנ וְוֶעלֶין זַיין נִכְבָּע פַאלְט: (יז) קְצַר אַפַּיִם יַעֲשֶׂה אִוֶּלֶת דֶער וּם הָאסְט אֵיין קְאַרְצֶען צְאָרְנֶען כְּלוּמֶר עֶר וַוייזְט כְּאלְד אַרוֹים זַיין כַּעַס דֶר טוּט נַארִישְׁקֵייט וְאִישׁ מְזִמּוֹת יִשָּׂנֵא אוּנ דֶר מַאן וּם טַרַאכְט בֵּייזֶע עֲצוֹת דֶער וְוֶעלְט גִיפַיינְט: (יח) נָחֲלוּ פְתָאיִם יְכָתִירוּ דַעַת דִי נַארֶן יַרְשִׁיגֶן דָם נַארִישְׁקֵייט אֶבֶּער דֶר רַייכֶער הָט אַפְאךְ לִיב הָאבֶּער: (כא) בָּז לְרֵעֵהוּ חוֹטֵא וּמְחוֹנֵן אֶלֶנְדִיגֶע טוּען זִיךְ אַרוּם

מנחת שי

(יז) וכוסח . במקלת מסבים מסר ות"ו מחר הכי"ת ועפ"ה הוא מלא כי לא נמנה במשלי כ"ת במנין המסכנים : (יז) קלר לפים . הקו"ף בנעיצ : (יח) נחלו פתאים . המל"ף נחה והיו"ד נעה : יכתירו דעת . טעה המדפים אותו מלא יו"ד כי הוא מסר בפסוקים מגלויים וכן במסורת כ' ומסר סימן כי יכתבו לדיקים . יכתירו דעת : (יט) שחו . במקלת מסבים הס"ן קמולה והמלה מלעיל מכאן הס"ם הס"ן פתוחה והמלה מלרע וכן במסו' שמו ב' ומי' שחו נכעות עולם דחבקוק . שחו רעים וכן בתוך בפסוקים שהם

לא תבונתי רעה: (יז) קצר אפים . הממהר לנקום כעסו : ואיש מזמות . מהשבות עלות רעה : (יח) יכתירו דעת . יעשיהו כתר לראשם . וסוף : (יט) שחו רעים לפני טובים . לעתיד : (כ) גם לרעהו ישנא רש .

מנחת שי

(יז) וכוסח . במקלת מסבים מסר ות"ו מחר הכי"ת ועפ"ה הוא מלא כי לא נמנה במשלי כ"ת במנין המסכנים : (יז) קלר לפים . הקו"ף בנעיצ : (יח) נחלו פתאים . המל"ף נחה והיו"ד נעה : יכתירו דעת . טעה המדפים אותו מלא יו"ד כי הוא מסר בפסוקים מגלויים וכן במסורת כ' ומסר סימן כי יכתבו לדיקים . יכתירו דעת : (יט) שחו . במקלת מסבים הס"ן קמולה והמלה מלעיל מכאן הס"ם הס"ן פתוחה והמלה מלרע וכן במסו' שמו ב' ומי' שחו נכעות עולם דחבקוק . שחו רעים וכן בתוך בפסוקים שהם

עֲנִיִּים אַשְׁרָיו׃ כב הֲלוֹא יִתְעוּ חֹרְשֵׁי רָע וְחֶסֶד וֶאֱמֶת חֹרְשֵׁי טוֹב׃ כג בְּכָל־ עֶצֶב יִהְיֶה מוֹתָר וּדְבַר שְׂפָתַיִם אַךְ לְמַחְסוֹר׃ כד עֲטֶרֶת חֲכָמִים עָשְׁרָם אִוֶּלֶת כְּסִילִים אִוֶּלֶת׃ כה מַצִּיל נְפָשׁוֹת עֵד אֱמֶת וְיָפִיחַ כְּזָבִים מִרְמָה׃ כו בְּיִרְאַת יְהוָה מִבְטַח־עֹז וְלִבָּנָיו יִהְיֶה

כב הָלָא תָּעֲיָן דְּחָשְׁלִין בִּישְׁתָּא וְחִסְדָּא וּקְשׁוֹט חָשְׁלִין טָבֵי׃ כג בְּכָל מָן דְּאַצְמָא לָךְ יְהֵי לָךְ יוֹתְרָנָא וְסַפְוָתָא לְחוּסְרָנָא׃ כד עֲטָרַת חַכִּימִי עוּתְרֵהוֹן וְשִׁבְהוּרְהוֹן דְּסַכְלֵי שְׁטָיוּתְהוֹן׃ כה בַּסְהָדָא נַפְשָׁא סָהֲדָא דְּקוּשְׁטָא וְרַמַּיָּל כַּדְבוּתָא רַמְיָא הוּא׃ כו דְּחַלְתָּהּ דַּאֲלָהָא סַבְרָא דְּעוּשְׁנָא וְלִבְנוֹי

עניים קרי מחסה נהוי

ה"א כל עצב . כתיב ו' (כתיב ו' חסרים נו נוסחים יד) :

רש"י

לפילו לכוסגיניו ולוהכניו : גם . לגון לפילו : ישנא רש . עם הארץ שאינו יודע להזהר כשיעור : (כג) בכל עצב . בכל יגיע מלאכה יהיה ריוח אבל דברי הבל אך למחסור : (כד) עטרת חכמים עשרם . שהם עשיריס בתורה: אולת כסילים אולת . קלקלתן של כסילים היא האולת שהעלו מן הכהמה : (כו) ביראת ה' מבטח עז . נאמר בלשון כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה (בראשית כ"ו) . והבניהו כי ברך תברך וגו' : ולבניו יהיה . הוא :

מנחת שי

שהם : (כה) ומתון מציל . עניים קרי . (כה) הלוא תעו . הם"ן . נגעו"ת כם"ס : (כג) בכל עצב . במלכת ספרים הש"ן בליט"ו ודל"ת

אבן עזרא

הזרשותם כי כשיהרום הרע הוא תוכח מדרך היסרה . והסד ואמת יעותן לחורשי מוב : (כג) בכל עצב . עומד במקום שנים כלומר בעבור כל עצבון ועמל בישרה לעזרך מחייתו יש יתרון ותועלת ובעצב קיבר שפתים שהם דברי תועים מהכוזר והטעו שיחבר כל אחד ממעם מותר המתעצב:(כד) עשרם.עם הכמתם היא תפארת ועטרת רחשם כי העושר יועיל לחכמה . ואולת כסילים והע"פ שים להם עושר לא יועילם להסירה מהם כי אולתם בעבדם אולת היא או אולת שחין כמוה : (כה) מציל.עד אמת. הוא יגיל הנפשות הלקיחות למות.ועד שמהגו בדכר כוב הוא שים מרמה : (כו) ביראת .

דלב"ג

העניים והפלגים : (כב) הלא יתעו . הנה המחשבים שהם מוכיחי רע יתכן בדבכם כי יעלמו להם מועיל רבים מהבעה למעבדקם ואולם מועיל עוד יעלמו כדכלים מבה ואמת והנה המחמת היא ביושבך להם בדרך בדרך במחשבי מוחו ומחסד הוא ביושבך להם מחשוב יותר ממה שחשבו מפני העזר הלילי מבר יולה מליהם : (כג) בכל עצב . הנה בכל יגיע ועמל יהיה לאדם יתרון ותועלת עד בכל מה שיעמול בו יותר יגיע לו מהתועלת יותר ואולם דבר בשפתים הנה היגיעה והרכוי בו אינו ליתרון בכל למחשבו : (כד) עטרת חכמים עשרם . הנה עטרם החכמים עשרם לבעל חכמתם מליאותו כי בו יוכלו הכמיתיהם השונות בנדיבות ובלבד ובשובר ג"כ יש עושרו לעיין בחכמה ואולם אולת הכסילים ר"ל שיולת מדעתם החלושה לבעל כשם הנה אולתם בעבר כי הוא סבת הרוש והבלבול בכוונותיהם ושעולותיהם ובפסד הנוף שבה שיעלו מדעתם מרוב הפעד והרלגה : (כה) מציל נפשות . הנה מי שיעיד אמת בעת שיבקש עליו מליל נפשות מהבעתם ואולם שים מרמה . ידבר כוזים בעדותו בעבור שיפול עליו והנה זה שבה להשמיט נפשות בהמים : (כו) ביראת ה' . יש לבעוש בעוז יתי

מצודת ציון

(כב) יתעו . הוצא על הכוונה לנתת דרך זה : ואמת . בעבור שיהיה לו אמת בלבו : (כג) בכל עצב . גם בעמל לכל התועה בדעתו : חורשי . ענין מחשבה : (כד) עטרת . גם בעמל מחשבתם על מי שכבר חכמו המוב עליו . בכל עצב . בכל דבר עמלון ועמל יגיעת המלאכה יהיה לאדם יתרון וריוח מה שכבל ליכל שפתים העמל בו הוא לפי למחסור כי ברוב דבריס לא יהיה ממש : (כד) עשרם . הם מלמד עובר מעצמת אומם כי יובר לכל תפארתם וגדיותם נבה בתתם לתיבוניס יפות : אולת וגו' . רלה לומר בעשבה אולתם יובר האולת בשמוזה בלבם כי בעבור היות כל מעשיהם אולת בלתה מזה כי יש עוד הבסה אולת תקוטה בלבם ויעולה בעת ההזדמן : (כה) מציל נפשות . עד אמת בעבור כי אם יעיד להרוג אדם בלתי אמת הנה יעיד בעבדו אז יגיל נפש הנהון : ויפיח . המדבר כוזים מגיל בכוזבו אם שים מרמה כי מסייע לו בעבודו : (כו) ביראת ה' . היא לו מבטח

פירוש ע"ט

אִיז אָרוּם אִין נֶעֱלְט דֶעֶר אִיז אֵין זִינְדִיגֶער וּמְחַנֵּן עֲנָיִים אַשְׁרֵי אוּנ דֶר וָום לַייְד וְעַלְיֶנְט אוּנ דֶר בַּרְמְט זַיְךְ אִיבֶּעֶר דִי אָרְמֶע אִיז וּוּאל צוּ אִים : (כב) הֲלוֹא יִתְעוּ חֹרְשֵׁי רָע חֶסֶד וֶאֱמֶת חֹרְשֵׁי טוֹב אוּנ חֶסֶד אוּנ אֱמֶת טְרַאכְטֶען בֶּייְן וּוּאס גוּט אִיזְט : (כג) בְּכָל עֶצֶב יִהְיֶה מוֹתָר אִין אִימְלִיכְען מִידִיקְייט פוּן אֵיין מְלָאכָה וּוְעט זַיין אֵיין אִיבֶּערוּנְג צוּא אִים (כְּלוֹמַר אֵין רֵיווֹחַ) וְדִבַּר שְׂפָתַיִם אַךְ לְמַחְסוֹר אֲבֶר דִי אִיבֶּערִיגֶע בְּייד פוּן דִי עֶלְפְצִין אִיז נִיעֶרְט צוּ אֵיין כִּינְגֶערוּנְג : עֲטֶרֶת חֲכָמִים עָשְׁרָם אִיז דִי קְרוֹן פוּן דִיא חֲכָמִים אִיז זִייעֶר רַייכְקייט וּוָם זַיי זֶעלְבֶּער בַּייְ זִיךְ אִין דֶר תּוֹרָה אֶוִּלֶת כְּסִילִים אִוֶּלֶת אוּנ דֶאס נַארִישְׁקייט וּוָם זַיי הָאבֶּן זַיְךְ גִיפוּלְט צוּ לֶערְנֶען תּוֹרָה אִיז זִייעֶר נַארִישְׁקייט : (כה) מַצִּיל נְפָשׁוֹת עֵד אֱמֶת אֵיין אֶמֶתֶר עִדוּת אִיז מַצִּיל נְפָשׁוֹת פוּן שְׁעֶנְטֶם וְיָפִיחַ כְּזָבִים מִרְמָה אוּנ דֶר וָום רֶעט לִיגֶנְט דֶר אִיז אֵין פַאלְטְשֶׁער : (כו) בְּיִרְאַת ה' מִבְטָח עֹז אִין נָאטֶם פָאלְכְט אִיז אֵיין שְׁטַארְק פַאר זַיְיכֶערוּנְג וּלְבָנָיו יִהְיֶה מַחֲסֶה אוּנ צוּא זַיינֶע קִינְדֶער וּוְעט דֶר נָאטֶם פָאלְכְטִיגֶער זַיין אֵיין כְּאשִׁיצוּנְג :

יראת

מַחְסֶה׃ כי יִרְאַת יְהוָה מְקוֹר חַיִּים לָסוּר
מִמּוֹקְשֵׁי מָוֶת׃ כח בְּרֹב־עָם הַדְרַת־
מֶלֶךְ וּבְאֶפֶס לְאֹם מְחִתַּת רָזוֹן׃ כט אֶרֶךְ
אַפַּיִם רַב־תְּבוּנָה וּקְצַר־רוּחַ מֵרִים
אִוֶּלֶת׃ ל חַיֵּי בְשָׂרִים לֶב מַרְפֵּא וְרָקָב
עֲצָמוֹת קִנְאָה׃ לא עֹשֵׁק דַּל חֵרֵף
חֲסָדוֹ עֹבְדוֹ וְחֹנֵן אֶבְיוֹן מְכַבְּדֶנּוּ׃

נָתִיב הוֹבֶלֶן׃ כו דְּחַלְתָּא
דְּאֱלָהָא מֵבוּעַ דְּחַיֵּי
לְרַמְסָטֵי מִן פַּחָא
דְּמוֹתָא׃ כח בְּסוּגְיָא
דְּעַמָּא הַדְרַיהּ דְּמַלְכָּא
וְהֵ״ךְ דְּבְזִיר עַמָּא
מְהַתְּבַר פָּרָנְסַיהּ׃ כט מַן
דַּגְנִיָּא רוּחֵיהּ סַגִּיעָא
בָּיוּגֵיהּ וּמַן דְּכַרְיָא
רוּחֵיהּ מַסְגֵּי שַׁטְיוּתָא׃
ל דְּמַפְלֵיג הֶמְתָא דְּלִבְיָה
אִכְיָא הוּא דְּבִסְרֵיהּ
וְדָיֵךְ מְלֵיטֵיהּ בְּקִינְמָא ת״א כתיב עם בתיבות נג משחים כ״ד יומין כו ע׳ פסוקי נב ריש ל׳ אמתים יב פתיחות כה שהיה תיבות : ודקיק. אמת קצר :
הֱוֵי קְנָאָתָא בִּנְרָמֵיהּ׃ לא דְּ עָ שֵׁ ק לְמִסְכְּנָא חַסְדֵּיהּ עָבִיד לֵהּ וְדִמְרַחֵם עֲלֵיהּ יְקָרֵיהּ׃

רש״י

מחסה. שיסמו ויתחזקו בלב זכותו: (כח) **ברוב עם.** שיכבוד זכות הדרת הקב״ה היא: **ובאפס לאום.** כשאינם דבקים בו: **מחתת רזון.** מפרק רזונו הוא כשאינם דבקים בו:

אבן עזרא

(כו) **יראה.** שניס דבקים והכי״ת משמת בעבור שיס כרתם הפסוק וכן הפי׳ בעבור ירתת ה׳ יהיה הטח מבטח עוז לירא להמלט בו בעת צרתו ולבניו בזכותו יהיה הטח מחסה עוז ובירתת ה׳. מקור חיים לירא בעבור שיסור ממוקשי מות והן הפעמים: (כח) **ברב עם הדרת מלך.** כי״ת ברב ובאפס ענין בעבור פי׳ בעבור עם רב שים למלך יהדלהוכו כני מדם ובעבור אין לאום לרזון תבונתו מהתה ויתכן שלא היה ירא שמיס על כן אין לו להוס: (כט) **ארך.** מי שהתריך לפו רב תבונה הוא ומי שלא יוכל לסבול כעסו רוחו קלרה על כן יקרא קצר רוח: **מרים אולת.** כי מתריך לפו יספיל החולת וזה ירימה בהתכעסו: (ל) **חיי בשרים לב מרפא.** ממנין עד חיותם והלב שלא יזוע ולא יקנא כאחר הוא כמרפא לגופות ומלת לב מוסך אחר שמו כלומר חיי הגופות לרפואתם בהיות להם לב מרפא והוא הלב הטוב והשמח שירפא הגוף בשמחתו. ורקב בעצמות מקנא לעצות רע: (לא) **חרף עושהו.**

ר״ל״ב

שיהיו הטוח יהיו ה׳ גס לבני הטים יהיה הטי״ו למען ולמחסה עליהם בזכות אבותיהם והלילם מהכעוסות הבאות לבוא עליהם: (כז) **ירתת.** הוא מקור חיים כי ממנה תולות החיים שלמלות החיים הזה יזכו החיים שלעולם הבא ול״ג סבה לסור ממוקשי מות בעניים הפיוסים ובעניני׳ הגופי׳: (כח) **ברב עם.** הלך המלך הוא כשיהיה לו רבוי עם כי בם יתחזק כעוד הקרוים עליו ואולם בהעדר העם ממנו יש לו מחתה שיהיה לו רזון וכאם בקוב עליו מדם להלחם בו: (כט) **ארך אפים.** מי שהוא ארוך הפיוסן ומהוקר בו ממהר אריך הוא רב תבונה כי יכיס לו ממלכי הכותר עם כזה יבא השמח ממנו שיתקר בו ואולם מי שהוא קלר רוח מהבלעל המתקיים מבל יפסוק ובזה הוא ר׳ יכיס לו ממלכי הכותר עם כזה אולת שהוא כסל בלי השגה: (ל) **חיי בשרים.** הנה הלב שהוא מרפא ומוקן בפיוסן ומהנוש לבשרו הוא חיי בשרי׳ כי בזה הטעלת לו נכמרו מהפעלות הכעס וכו׳ ג״כ הטעלת לשמרו מהרע בשמכך ממנו ו׳ ולזולתו ול״ל כי הוא חיי בשרי׳ ואמנם לב קנאה ובשמח הוא מלגה גם העצמות לרוב ביגיע הלע ממנו: (לא) **עושקו.** מי שהוא עושק לל הוא שלולו הלוה ה״ב״ י כי הטב שמין עם מי שיטרבהו מידו נהלבתו ושל זה נאמן בשעשקהו ולא נתן לל לבו לא יוכל להלילו מידו ולזה יהיה מי שמוזן הביון מבזה את ה״ב כי הוא לילו מקור

מצודת דוד

פוח וגם לבניו יהיה מהסה להטות בלב זכותו: (כז) **מקור.** ירמוז ה׳ הוא מקור הטובע חיים כי הילולה תוכילו לסור ממוקשי מוות הם עוונות ופגעים: (כח) **ברוב עם הדרת מלך.** הלכת מלך בלתה בעבור רוב העם מבה מהו: **ובאפס.** וכשאין עמו עם רב חלי בלתה בהיותו עמה שהמוזנים ימהו ויפחדו מפניו והוא לעשל לומל הדלת המקום היה כשרצים עושים את המלוה ואם מועטים הטה אם ישבו הטלוה כיתר בתם ובכוונה לעזים הם המשרתים את המקום: (כט) **ארך אפים.** מי שלילו ממהר לכעום הוא רב תבונה אבל קלר רוח הממהר לכעום הוא מגביה את אולתו: (ל) **חיי בשרים.** מי שיש לו לב לפני ולילו מקבה לבו לעשות קבלה הוא לו לחיי בשרים כי לא יהלה לרע ובמה יקנה נפש מבל המקבה לבו ומעשר קבלה הוא סבה להביל בקבון בעלמותיו להשתמש בלילה: (לא) **חרף עושהו.** כי בעשהו מוליבהו עשקו ומושב הוא שלין ביו

מצורת ציון

נקבת עלב כי עלב בעלמו: **מיותר.** יחרון: **וחמחה:** (כח) **ובאפס.** עליהו כמו בחין וכן חפס בלעדי (יבעי׳ ע״ב): **לאום.** בחתת. **מבה ופחד:** רזון. עניו כמו בר וכן הלחיו רזונים (בופטים ה׳): (ל) **חיי.** ענין רפואה כמו ומרפאו על הבמוך ויה (בעיה ל״ת): **מרפא.** מלמון רפיון עם שהיא בתל״ף כמו על כן הוא מרפא (ירמיה ל״ח): **קנאה.** ענינו בעם וכן קנאוני בלא מל (דברים ל״ב): (לא) **חרף.** ענין גדוף:

פירוש ע״ט

(כז) יִרְאַת ה׳ מְקוֹר חַיִּים נָאטֶם פָּארכְט אִיז אֵין קְוואל
אַפַּיִם רַב תְּבוּנָה דֶּר וָוּם דֶּר לֶאנגְערְט אוּן הַאלְט אוֹף
פּוּן לֶעבֶּן לְסוּר מִמּוֹקְשֵׁי מָוֶת עֶר זָאל אֶפּ קֶערֶן פּוּן זַיין צָארְן דָּעָר אִיז פּוּל פַּר שְׁטַאנְד וּקְצַר רוּחַ אָבֶּר
בְּרֹב עָם הַדְרַת מֶלֶךְ דֶּר וָוּם הָט אֵין קָארְצִין אָטוֹם דֶּר שַׁיידְ אֶפּ צוּ זַיין
חַלָּק נַאכְרִישְׁקֵייט׃ (ל) חַיֵּי בְשָׂרִים לֵב מַרְפֵּא דָם לֶעבֶּן
אִיז עָם דָם שַׁיינְקֵיים פּוּן דֶּעם מֶלֶךְ נָאט וּבְאֶפֶס לְאוֹם
פּוּן לַיים אִיז וָואס הָאבֶּן אַוַוייךְ הָארְץ וְרָקָב עֲצָמוֹת
מְחִתַּת רָזוֹן אוּן וָוען עֶם אִיז נִיט רַאכְטִין פָּאלְק וָואס
בַּהֲעפְטִין זִיךְ אֵין נָאטֶם דִינְסְט אִיז אֵין קְרָאךְ צוּ
דִי הָארְץ נָוּם מִיינָערִין אֵין נָאטֶם דִינְסְט׃ (כט) אֶרֶךְ

עֹשֶׁהוּ וּמְכַבְּדוֹ חֹנֵן אֶבְיוֹן׃ לב בְּרָעָתוֹ
יִדָּחֶה רָשָׁע וְחֹסֶה בְּמוֹתוֹ צַדִּיק׃
לג בְּלֵב נָבוֹן תָּנוּחַ חָכְמָה וּבְקֶרֶב
כְּסִילִים תִּוָּדַע׃ לד צְדָקָה תְּרוֹמֵם גּוֹי
וְחֶסֶד לְאֻמִּים חַטָּאת׃ לה רְצוֹן־מֶלֶךְ
לְעֶבֶד מַשְׂכִּיל וְעֶבְרָתוֹ תִּהְיֶה מֵבִישׁ׃
טז א מַעֲנֵה־רַךְ יָשִׁיב חֵמָה וּדְבַר־עֹצֶב

לב בְּבִישׁוּתֵיהּ מִסְתְּחַף רִשְׁיָעָא וְדָתֵיב דְּמָתֵת צַדִּיקָא הוּא׃ לג בְּלִבָּא דְמִתְבַּיַּן תִּשְׁרֵי חָכְמְתָא וּבְגַוַּי הוֹן דְּסָכְלֵי שַׁטְיוּתָא הִתְיַדַּע׃ לד צְדָקָתָא תְּרוֹמֵם אוּמָא וְחִסּוּדָא דְעַמֵּי חֲטָאֵי׃ לה רְעוּתֵיהּ דְּמַלְכָּא בְּעַבְדָּא סוּכְלְתָנָא וּבְסוּרְחָנֵהּ יְהֵא מְלָתָא׃ א מַלְּתָא

ת"א כדמשו . עקרים פ"ד פ"מ : כלב . ב"מ פח קידושין שער פט : לקח . ב"ב י' : הר' דנרשה

רוגזא

רש"י

על הקב"ה שהן כשר ודם : ורקב עצמות קנאה . מלמד שהוא קנאי ; (לב) וחוסה במותו צדיק . כשימות הוא בטוח שיצא לגן עדן : (לג) בלב נבון תנוח חכמה . תסכון ותשקוט בנחת לשון מתוקה ומרגוע : ובקרב בסילים הודע . מעט הכמה שבלבו מכריזה שיסתרת בלגיונ קים קים קריש : (לד) צדקה תרומם גוי . ישראל : וחסד לאומים חטאה . הס עכו"ם שגוזלים מזה ומותנים לזה : (לה) ועברתו תהיה

מנחת שי

ר"ש אלל יקבהו לפום : (לג) בלבעתו ידחה רשע . פרי"ת בגיטין פ"ק : ומסה במותו . פרי"ת לפה : (לד) תרומם גוי . ס"א הרוממם שי ום"א תרוממם . (לה) רצון־מלך נגעת בפלה :

מו (ו) מעגה רך . כח הרי"ם בדגש באלה ובשלח בכח עליו מלה

בעת צרות עוד חוסה במותו כמו חזקיהו : (לג) הנוח . הודע . יודיעה להם חולי ילמדוה . פ"ה תמלת מחכה יודיעוהו לכסילים . תודע שהכסילים יודיעוהו לחכר ידעוה ולא תנוח בקרבם לחבר תנוח בלב נבון בעניין כל רוחו יולית בסיל וייתכן מענין ויודע בהם מבני סוכות שהודיע בעמיהם בקולים : (לד) צדקה . היא תרומם גוי ותגבילהו כחבר יעשנה : וחסר . שיעשו לחומים מחסר בקרבן חטאת . פ"ה לדקה תרומם גוי ישראל . וחסד לחומים חטאת הוא כי הוא לע"ג והעד בכוכבנער ומחתך בלדקה פרוק והוא הגכון : (לה) רצון . מו (ו) מעגה . מלת דבקים . מלת לעבד מוסך עלמו ואחר עמו וכן הוא לרוגו של מלך הוא לעבד משכיל

רלב"ג

בחלת המתנה גמול כי לם מסמ"ו : (לב) בלעתיו ידחה רשע . סגה הכתוב בלעתיו כשהכה לו מהמתין בפ"ו כי יבוא והתקוף בחלהיו ופנה למעלה ואולם הלדיק לא ידחה מלאומתו אפי' בשכח המות אבל במותו יחסה בפ"ו : (לג) בלב נבון תנוח חכמה . הגם בלב נבון תנוח החכמה ולא יפול להם ספק גם אחר הגעתה כי הם יודעים אותה בכוונתיה ומאמם בקבוק הכסילים מלמדך להתודע להם כי הם לחכמתם לוים מביכים בכסבוע בחמת בדבר שבבר הגיע : (לד) לדקה תרומם גוי . הלדקה שעושים ישראל ליחות דבריהם בלדק וביחוד מהומם אותם ומאמם למעלה על כל גויי הלולות ואולם החסד שעושים אחר אומות על מה שר"ו לחכמת הפ"ו כלי תאמר מה שימנו בשם בעניים נפלגים ומה שידמה לזה מהדברים הקשים שיעשימו עליהם הוא מחסין לה שנאמר בפ"ו ואף שם סיפם כוונתם לשמים : (לה) רצון מלך . רלון מלך למבר הוא למבר משכיל וזהיו ועבדת המלך היא בעבד מלחבר התנועה ובשם נלמת מחבר ישלח : (א) מעגה רך . במעגה רך יסיר החמה שכעם והמעגה מחבר יכעם עליו זולתו ואם יענה דבר בלב וכעם יגביר אף הכועם

מצודת ציון

(לה) ועברתו . מלי מבלה וכעס : מו (ו) מעגה . מלשון פנים

מצודת דוד

סמקום שעשאו להגילו מיד עוסקו בכל המוגן לת האדיגן היא מבלד שם המקום שעשאו : (לב) ברעתו . בעת בוא רעה על הרשע הוא

פירוש ע"ם

חיגן אביון אוג נאמט ערליך האלטער אין דר ואוא ליים ועליגט אוג דר ברימט זיך איבער איין אביון: (לב) ברעתו ידחה רשע פון ווענן זיין בייז ווערט דער רשע פר שמוסין וחוסה במותו צדיק אבער דר צדיק איז ריא ענד : (לה) רצון מלך לעבד משכיל ועברתו תהיה מביש : אין גן עדן : (לג) בלב נבון אין דעם הארץ פון איין פר שמאנדיגן רוענט די חכמה ער שרייבט זי ניט אום ובקרב כסילים תודע אוג צוויישן די נארין ווערט

טז (א) מענה רך ישיב חמה אין וויכע ענטפער קערט

אום

יַעֲלֶה־אָף׃ ב לְשׁוֹן חֲכָמִים תֵּיטִיב דָּעַת
וּפִי כְסִילִים יַבִּיעַ אִוֶּלֶת׃ ג בְּכָל־מָקוֹם
עֵינֵי יְהוָה צוֹפוֹת רָעִים וְטוֹבִים׃
ד מַרְפֵּא לָשׁוֹן עֵץ חַיִּים וְסֶלֶף בָּהּ שֶׁבֶר
בְּרוּחַ׃ ה אֱוִיל יִנְאַץ מוּסַר אָבִיו וְשֹׁמֵר
תּוֹכַחַת יַעְרִם׃ ו בֵּית צַדִּיק חָסֹן רָב

ת״א מרפא לשון . פרקין טו : וסלף בה . שם עב :

ובתבואת

רש״י

לעבד מכים : טוֹב (ד) וסלף בה שבר ברוח . כשסלף בלשון סופה להכיל עליו שבר הבא ברוח קדים המוכנת להפרע מן הרשעים כמו שנאמר ברוח קדים עזה (שמות

אבן עזרא

כי הוא יענה ממריס רכים להשיב חמתו ושברתו ותהיה לעבד מכים שיענהו קשות וזהו ודבר עלב יפרום דבר עלב המכים שיעלב המלך הוא יעלה לפ ואמ׳ יעלה כי מדת הפעם בעת הזעף תעלה ותרחק בלתי הלמ׳ על כן נקרא הזעף לפ:

(כ) חכים.מעניין בהטיבו תתקן הדעת היטב : יביע. מגזל עובא כלו׳ לפ תפסק החולת מפיהם : (ג) בכל . מרפא . שים דבקיש : עיני ה׳. כעין ממכון שכתו הגיוה שהביט הרעים והטובים ושיהיו כם שכלו והכמתו : (ד) מרפא . רמז למוסר שירפא נגע הסכלות כעין חיים שהאוכל מפריו יהיה שים רבות כן לומד מפיו מוסר יפיה : וסלף . שיסלף לשונו לדבר עולת תכת שבר ברוחו כעין רוח נכאה כי אין לשברה רפואה : (ה) יערים. יעשה בערמה בשיסור התוכחות: (ו) ביה צדיק . פי׳ ככית חוסן הוא מוצר תבואה

רלב״ג

עניו ויהיה סבה שיעשה לו רעה : (ב) לשון חכמים . ודבורם תיטיב דעת השומעים דבריהם כי הם יחוקנו דעותיהם ויחכמו ואולם ממנו הכסילים הוא סבה להשים החולת מופעת ממקור לב שומעי דבריו : (ג) בכל מקום . הנה עיני ה׳ שם בכל מקום כי כל הדברים שופעים מידיעתו והשגחתו כמו שבארנוהו במקומותיו ולזה הוא מבואר שהם לטוב וטובים מלך שהשגחה המולמת ומלך הפרעים מדקק השגחתו בטובים מלך שכבר סודר ממנו מה שיסובו מה שיעשו כו לפים שהשגחתו הם עוד ופם רע : (ד) מרפא לשון . מי שמוחן רפיון לשונו ופסוק דברי׳ יגרום לשמע המיים כי כל מי שיקום עליו להזיק לו יתפייס לו ויאהבו ואולם מי שמעשים בלשונו כעס ועוות יגרום לשמע שלם קצה ופשחומי כמו שבבר הען בריות מקצה כי בזה יוסיף בעם מי שקם עליו : (ה) מוסר יגאל מוסר . מי שיגאל מוסר אביו הוא שיוכל כי לם יפנין קנין התכמה אם לא יקנה לו המוסר ואולם מי שהוא שומר מוכחת השיבה יתכבד כי לקנית המוסר השיבה לקנין התכמה : (ו) בית צדיק . פי׳ בבית הצדיק יש חוסן רב ממה שיש לרשעים אשר בעשרם יתכבדו כי בזה יתפארו השנאתם הש״י בעדיף הרשע ובפ״ו בבית הצדיק יש חוסן רב ממה שיש לרשעים אשר בעשרם יתכבדו כי בזה יתפארו השנאתם הש״י בעדיף הרשע ובפ״ו

מצודת דוד

מביא תמתו מעליו לפל לם ישיב דבר המעציב תעלה לם לחתגבר יותר : (ב) תיטיב דעת . תתקן לת הדעת כי לף לחתגבר יותר : (ג) תיטיב דעת . תתקן לת הדעת כי לף פי כסילי לף דבריהם מעוררים דעת רבר בתקון ומלן ובאולת לללות לפל פי כסילי לף דבריהם מוללת ירבו בתמידים למעיין הטובה : (ד) מרפא . לף לם יסתכו בתמידים מכל מקום לוסיף עיני ה׳ לראות מעשה רעים והטובים ולף יכתה ממנו : (ד) מרפא לשון . מי שלבונו לרעות ולף יריד קבוח וקר יכבד רוחו היא לו נען המגדל חיים לפל מי שמעשה

מצורת ציון

ומעוכה : (ב) תיטיב . ענין תקון כמו ותיטב לת לחמה (מ״ב ט׳) : יביע . ענין דבור כמו יביע מומר(תהלים י״ט) והוא מוסכל ממעיין הטוב ענין הבעה ועלית : (ד) מרפא . מל׳ לרפוי : וסלף . עקוש ועוות : ברוח . ענינו לולן וכן כעני נותן בו רוח (ישעיה כ״ו) : (ה) ינאץ . יעתם : יערים . מלשון ערמה והשכל : (ו) חוסן . ענין מוזק כמו וחסון הוא מלכותיו (שמות ג׳) :

פירוש ע״ט

אום דֶם צָארִין דְהַיינוּ וָעַן אַייֶער צָארִינָט
אוף אַייֶנֶם אוּנ עֶר עֶנְטפָּעֶרְט אִים אֶפּ אֵין וַוייכִין
עֶנְטפָּעֶר קֶערְט עֶר דוּרְךְ דֶם אֶפּ דֶם צָארִין פּוּן
יֶענֶם דֶם עֶר הֶערְט אוּף צוּ צָארִינֶען אוּף אִים וּדבר
עֶבֶּ יַעֲלֶה אֶף אוּנ מְרוּיעֶרדִינֶע רֶייד בְּרֶענְגְט אוּיף
צָארִין דְהַיינוּ וָעַן עֶר עֶנְטפָּעֶרְט יֶענֶם בֵּייֶע רֶייד
צָארִינְט יֶענֶר קֶאף מֶער : (ב) לשון חֲכָמִים תֵּיטִיב דַּעַת
דֶר צוּנג פּוּן דִי קְלוּגֶע טוּט בַּיטְקֶן דֶם וַויסֶנשַׁאפְט
(אֶפִּילוּ אֵיין חָכְמָה רֶיידְט יֶי אוּף וַייֶער שִׁין מִיט
אֵיין קוּרְץ לָשׁוֹן) וּפִי כְסִילִים יַבִּיעַ אִוֶּלֶת : (ג) בְּכָל
דִיא נַארִין טוּט קְוָועלִין דֶאם נַארִישְׁקֵייט : (ג) בְּכָל

וּבְתְבוּאַת רָשָׁע נֶעְכָּרֶת׃ ז שִׂפְתֵי חֲכָמִים יְזָרוּ דָעַת וְלֵב כְּסִילִים לֹא־כֵן׃
ח זֶבַח רְשָׁעִים תּוֹעֲבַת יְהוָה וּתְפִלַּת יְשָׁרִים רְצוֹנוֹ׃ ט תּוֹעֲבַת יְהוָה דֶּרֶךְ
רָשָׁע וּמְרַדֵּף צְדָקָה יֶאֱהָב׃ י מוּסָר רָע לְעֹזֵב אֹרַח שׂוֹנֵא תוֹכַחַת יָמוּת׃
יא שְׁאוֹל וַאֲבַדּוֹן נֶגֶד יְהוָה אַף כִּי־לִבּוֹת

דְּרִשְׁיעֵי תִּתְעָכַר׃ ז שִׂפְוָתֵיהּ דְּחַכִּימֵי מְי
מוֹדְעִין מַנְדָּעָא וְלִבְּהוֹן
דְּסַכְלֵי לָאו כֵּן׃ ח דְּבְחֵהוֹן
דְּרִשְׁיעֵי מְרַחֲקָה־הִיא
דֵּאֱלָהָא וּבְצְלוֹתְהוֹן
דְּתַרְעֵי מְתָרְעֵי׃
ט מְרַחֵק אֱלָהָא אוֹרְחַיָּה
דְּרִשְׁיעָא וּדְרָדֵף צִדְקָתָא
נְתַרְחֵם׃ י מְרַדּוּתָא
דְּבִישָׁא מַמְטֵי אוֹרְחַיָּה
וּמַן דְּסָנֵי מַכְסָנוּתָא
יְמוּת׃ יא שְׁיוֹל וְאוּבְדָנָא
קֳדָם אֱלָהָא אַף לִבֵּי בְּנֵי בַר

רש"י

ת"א גם בשעים . (סנהדרין קט):

ובתבואת רשע נעכרת . ובהנאת ע"ז שהניח מנכסיו נעכרת : (ז) שפתי חכמים יזרו דעת . יכתירו דעת כמו זר זהב : לא כן . לימן זהב ממת : (ח) זבח

מנחה שי

ישלם : (ט) מדקה ימהב . כתוב הספרים המל"ף בתש"ך סגול : (י) סוגל מוכחת ימות . כמ"ן במילכל והמ"ו לפעיה : (יא) בני

כענין זרמו חטים וקוצים וגו' : (ז) יזרו דעת . שילמדוהו לפתיים : ולב כסילים . שלמדוהו לכסילים אינו כן ל"ל מה שלזה לזה אלא לומר לך שהחכמים יזרו מן ההקום מהמתעים ועכשו הש"י יתלו מביתים זכויה מזולת שיזרו מהלכם שהם בו ולולם שפלת יכלים הוא לזולו יותר מזה הכסילים כי יש בחפלה תועלת בעלמוסה והמועלת בזה היא בשעת על דרך ההצדה כמו שבחלוו בספר ויקרא : (ח) תועבת ה' . הגה דרך רשע הוא תועבה ה' כי הוא דוחך הא לל הרשע במדות ובדעות ולולם מי שהוא מדחף הלדק ומיושר במדות ובדעות יחפהבו הש"י : (י) מוסר רע לעוזב לולח . מי שעוזב דרך ה' לריך ליסרו במוסר רע וקשה כדי שיושר ומי שעוזב תוכחת יחות כלומר שיחפגל בלפה כזה כי מי שהוא עוזב הדרך הרלוי במדות לו בדעות בכך היה לו מוסר רע ומכל ומחמת מי שהוא עוזב תוכחת יחות כמו שהקדם: (יא) שאול ואבדון נגד ה' . לריך לחשוב עוקב שלא יבואו הש"י בלבות בני אדם שהם מסרים מהם מעה ועכ"ז הם נגד ה' בבריחת שהוא בי המעול הוא המלכו הבקיע בשביל לשחקים ולהה יחויים שהיא ע"ז ליון המלכו הוא וקבלו שאול כי הקבר הוא במקום שאפל והמלכו הוא המקום האפל במוחלט ובקבלו שהבדון הוא מבוהל כי לבבות בני אדם מתיחסות ואפי שאפורה המלילית היא האפלה שבלבות המעלמות הבעבועות קבל הפיקוח ההוא שהבדון והוא מבוהל כי לבבות בני אדם מתיחסות

מצודת ציון

ובתבואת . מל' כיחה : נעכרת . מל' עכירה וכבוכו כמו עכלתם פותי (במשלי ל"ד) : (ז) יזרו . פנין פזוך כמו יזורה על מהו נפנית (פיוב י"ח) : (ט) אף כי . פיימו כמו כל פכן וכן לף כי אם מלפהו

(ט) דרך רשע . הפהוך לעשות רצון ומס עלה עשאה : ומרדף . הפהוך לעשות לדקה לפ פם לאהב הלדקה ולהה יחויים שהיא ע"ז ליון לה' : (י) מוסר רע . יפוליים לעיים מוכיח לעוזב לת תורה הלכוחה והלמוויס : (יא) שאול . הקבר והגיהנם כמס נגד ה' ויודע כל אשר

פירוש ע"ט

צַדִּיק חוֹסֵן רָב דָּם הוֹז פּוּן דֶּעם צַדִּיק אִיז אִיין אֵייבִיג
בַּאשִׁיצוּנְג וּבִתְבוּאוֹת רָשָׁע נֶעכֶּרֶת אוּג דוֹרְך דֶּעם וָואם
דָּר רָשָׁע קוּמְט אֲרַיין אִין הוֹז וְוֶערְט אִים בַּמְרִיבְּט :
(ז) שִׂפְתֵי חֲכָמִים דִּי לֶעפְצִין פּוּן דִּי חֲכָמִים טוּעֶן אַרוּם
קְרוּעֶן דָּאם וְויסְן שַׁאפְט אוּג נָאנְץ עֶם שִׁיין וְלֵב
כְּסִילִים לֹא כֵּן אֶבֶּער דָּאם הַאֶרְץ פּוּן דִּי נַאֲרִן אִיז נִיט
רֶעכְט אוּג אֱמֶת׃ (ח) זֶבַח רְשָׁעִים תּוֹעֲבַת ה' קְרִיגְט דָּם קוּלוּנְג
פּוּן דִּיא רְשָׁעִים וָואם קוּיֶלְן קָרְבָּנוֹת אִיז נָאטְם
אוּמְווּערְדִיקְייט וּתְפִלַּת יְשָׁרִים רְצוֹנוֹ אוּג דִי תְּפִלָּה פּוּן
דִּיא רֶעכְט פַּארְטִיגְע דָּאם אִיז נָאטְם ווִילְן׃

נשא

רשעים רועבת ה' . כלך וכלעם : ותפלת ישרים . זה משה : (י) מוסר רע לעוזב אורח . יסורין קשים מוכנים לעובר תורה על הקנ"ה : (יא) שאול

אבן עזרא

ותרגום ממגורות חסניה כמו לת יחסן פי' בכית לדיק תוגר רב מלא תבואות . ותבואות רבע נעכרת. יש תבואה נעכרת כענין זרמו חטים וקוצים ונו' : (ז) יזרו דעת . שילמדוהו לפתיים : ולב כסילים . לת כן ילמד כאשר החכמי יזרו מו לת כן ילע לזרות דעת והוא הנכון : (ח) זבח . הנה יתעב זבחיהם כי מגזל יביאוהו : רצונו . שילה הנה בחפלתו : (ט) הועבה . כי הולך להרע . ומרדף פועל יולת ללבו לו לאחר והטעם שילוה לרדוף הלדק הנה יאהבהו כנגד תועבת ה' : (י) מוסר (יא) שאול . שניס דבקיס . מבדון בעבור שהוא מוביל ממרמה ומדעת בני אדם : מוסר רע . כלומר המוסר בדבר רע הוא לעוזב תורה המצות שלא יחפוץ בו . ועוזב תוכחת פתאום יחות והנה שהחוול והחבדון גלויים נגדו הוא בוחן המחשבות ולבות בני אדם העוזב תורת מוסר ועוזב התוכחת והוא יהן שברס שיחיתם בלא עתם

רלב"ג

ובתבואת . מל' כיחה : נעכרת . מל' עכירה וכבוכו כמו עכלתם פותי (במשלי ל"ד) : (ז) יזרו . פנין פזוך כמו יזורה על מהו נפנית (פיוב י"ח) : (ט) אף כי . פיימו כמו כל פכן וכן לף כי אם מלפהו

(ט) דרך רשע . הפהוך לעשות רצון ומס עלה עשאה : ומרדף . הפהוך לעשות לדקה לפ פם לאהב הלדקה ולהה יחויים שהיא ע"ז ליון לה' : (י) מוסר רע . יפוליים לעיים מוכיח לעוזב לת תורה הלכוחה והלמוויס : (יא) שאול . הקבר והגיהנם כמס נגד ה' ויודע כל אשר

מצורת דוד

(ז) יזרו דעת . ישמה מפזרים לת הדעת לעמד לכל : לא כן . ל"ל לת כן יקפלו לעמוד כאשר החכמים מלפים לעמד : (ח) תועבת ה' . כשפדיון לת שבו מלעשם ולת התפללו על התפילה : תפלת ישרים . הכוונלים מעלילה בעת הבלות הוזקת התפלה היא ה' לרלון לה' :

בְּנֵי־אָדָם׃ ב לְאִישׁ יְהַב לֵיהּ אוֹכְחָא לֵב
אֶל־חֲכָמִים לֹא יֵלֵךְ׃ ג לֵב שַׁמֵּהּ יֵיטַב
פָּנִים וּבְעַצְבַּת־לֵב רוּחַ נְכֵאָה׃ ד לֵב
נָבוֹן יְבַקֵּשׁ־דָּעַת וּפְנֵי כְסִילִים יִרְעֶה
אִוֶּלֶת׃ ה כָּל־יְמֵי עָנִי רָעִים וְטוֹב לֵב
מִשְׁתֶּה תָּמִיד׃ ו טוֹב־מְעַט בְּיִרְאַת
יְהוָה מֵאוֹצָר רָב וּמְהוּמָה בּוֹ׃ ז טוֹב

בְּנֵי נָשָׁא׃ יב לָא רָחֵם
מְסִיקְנָא לְמַן דְּמַכְתֵּן
לֵיהּ וְלָוֵת חַבְיֵמִי לָא
אָזֵל׃ יג לִבָּא חֲדָיָא
מַשְׁפַּיר אַפֵּי וּבְיֵיכָא
דִּלְבָּא רוּחָא מְכַתְּיָא׃
יד לִבָּא דְמִתְבַּיִן בָּעֵי
יְדִיעָתָא וּפוּמְהוֹן דְּסַכְלֵי
שַׁמְּטִוּתָא׃ טו כָּל יוֹמֵי
דְּמִסְכֵּנָא בִּישִׁין וּמַן
דְּטַב לְבֵיהּ מַשְׁקֵיָא
תְּדִירָא׃ טז טַב קְלִיל
בִּדְחַלְתֵּיהּ דַּאֲלָהָא מִן
סִימָתָא רַבְרְבָתָא וּ
וְעָאֲתָא בֵּהּ׃ יז טָבָא

ה״א כל ימי עני . כ״ב דמה קמו מוסדות קל׃ ופי קרי ארוחת

רש״י

ואברון נגד ה׳ . גלוי לפניו כל אשר בתוכה : אף כי . קל וחומר הוא : (יג) לב שמח ייטיב פנים . יסח דעתה לכנו של הקב״ה כלכתך בדרכיו . ייטיב לך פניו לעשות כל רצונך . ושם תעלבנו יראתה לך רוח נכאה כמה דלית אמר (כרחמי ה׳) ויתעלב על לבו ויאמר ה׳ לאמתה את האדם וגו׳ : רוח נכאה . (טעעג״ט בלע״ז) מפורש קהלת ז׳ ו׳) רוח של יגון : (טו) כל ימי עני רעים . ומפי שבהות ויו״ט

אבן עזרא

וירדי תליהם : (יב) הוכח לו . פי להוכיח : אל חכמים . לו בית הכמים : לא ילך . שיהשוב שיוכיחו על כן יסיר מהם : (יג) לב . לב . כל . ג׳ דבקיש : ייטיב . מן טוטת מרחה יפה הפיס : רוח נכאה . ונכפרת היא על כן לא תלויה הדעת לגבל לב נכון ביסמה והיו לו עוגב כשלוח הוא יבקש לגמוד דעת : (טו) כל ימי עני . תאר והוא המתעלב : משתה הסר כ״ף פי׳ עני דעת וממון ימיו רעים הפך לב טוב ולב טוב ושמח בחשתה תמיד כלו׳ כלב טוב תוכל ושותה ושמח בכל יום : (טז) מאוצר רב . מקובן שגזל מהומה בתוכו ועשמו שכר מן ויהם ה׳ עי׳ שהרבע יהום כני מדם מהומה גדולה עשרם : (יז) טוב ארוחה . עומד במקום סניס בעבור היוסחה עלי תורח כמו בעוחים מן ימלה ומנחה מן נחה.

רלב״ג

בחומן מה לב״י כמו שבחלמו בספוק הן אל כניר ולא ימצם כניר גם כב : (יב) לא ילך . הנה אלו לא יחבב החוכחה ולזאת הסבה ג״כ לא יחבב החכמים ולזה לא ילך אל החכמים ללמד מחכמתם : (יג) לב שמח . הנה הלב השמח ישיב העיון ובסבב הלב ובלבוש מהיות הכעס גלוי ולזאת ולזה היתה השמחה מועילה בחולים ולזה אמרו כי אליהוא אמר שיקחו לו מגגן לבחה לבו ולזו היתה פיהו יד ה׳ ובאלהי ג״כ בלב יפי בעם יעקב על כמו יוסף לב שמחה עליו רוח הקדש : (יד) לב נבון . יעקש חמיד דעת קדושים ופי כסילים יהיה רועה תמיד מולת בלב הכסילים כי מהלב יבח הדבור אל הפה : (טו) כל ימי עני רעים . אל מהוא עני בדעות כל ימיו הם רעים אך מי שהוא טוב בלב השמח בכל ימיו כלילו יעשה משתה בכל יום עם שחמיד הוא שוחה מאהל שהכל נעימות שהכות : (טז) טוב מעט בירחת ה׳ . טוב מעט מהממון שיקובן בירחת ה׳ וביושר מאוהר לה בקובן במהומה ועקבה מפני דעתם השעוקים כי סוף הקבן המעט לא מהללה והקיום וסוף זה האוהר הנה אל המשחה והספסד : (יז) טוב ארוחת ירק . טוב לאדם ושבע מרוחת ירק עם אהבה מפטה

מצודת דוד

בהם ומכל מקן מיודע הוא אל מהמשחה לנחת בני אדם : (יג) לא יאהב . בעבור אלו יאהב החוכחה לזה לא ילך אל חכמים מפחדו : כן יוכיחנו : (יג) לב שמח . שמחת אלב מיישיב מאוד בפניו וחכהו ובעבור פלעת לב נשברה הרוח ובעצב פניו עלומו : (יד) יבקש דעת . יהזר תמיד לקנות לעצמו : ירעה . יעשה את אולת לפיו ותכה לפיהם כעל עמם : (טו) כל ימי עני רעים . עם כי עניו הוא מ״מ הוא טוב לב ויקבל כל ימיו בשמחה ובטוב לב : (טז) טוב מעט . מעט מהממון שיקובן בירחת ה׳ : ומהומה בו . עם הרבה מהמון שיש לו לב טוב לבל ירא פיום אלהם אבל מי שיש לו מעט ויש לו יראת ה׳ הוא טוב מעשיר שיש לו אוצרות רבים ומהומה בהם : (יז) טוב ארוחת ירק . מעט מאכל שיאכל בשלום אבל מי שיש לו בל טוב לבל ירא פיום אלהם בחקון קול בני אדם לוקים

מצודת ציון

(יחזקאל ט״ו) : (יג) נכאה . נשברה כמו (תהלים ק״ט) :

פירוש ע״ט

אוג נאט ווייסט זייער טראכטונג : (ל) לא יאהב
ליץ דך שפעטר הט ניט ליב מען ואל אים שטראפען
דרום גייט ער ניט צו די חכמים פרי זיי זאלן אים
ניט שטראפען : (יג) לב שמח איין פרייליך האלץ
בגיטינט דאם פנים (בלומר ער זעהט אוים גוט
ובשעפט לב אבער דורך איין טרויעריג האלץ ליידט
דאס איין צו ברעכן גיהיט זעהט ער אוס שלעכט :
(יד) לב נבון דם האלץ פון דעם פר שטאנדיגן מאן
טוט זוכן ווייסן שאפט ופיכסילים אוג דאם מול פון
די נארין טוט זיך גיינעלין צו נארישקייט : (טו)
יסי עני אלע טעג פון איין אריימאן זענן בייז (כלומר
אפילו ווען ער האט פרנסה איז אים אויך שלעכט
וויל ער איז זיך הסיר מקנא אין די עשירים) וטוב
לב אבער דר ום הט איין גוט האלץ פר פר גינט
יענעם דר תדיקט תמיד איין גוט גטראנק : (טז)
טעם איז בעסער דאם וויניג גלעלם וואם מען

בקומט

אֲרֻחַת יָרָק וְאַהֲבָה שָׁם מִשּׁוֹר אָבוּס וְשִׂנְאָה בּוֹ׃ יח אִישׁ חֵמָה יְגָרֶה מָדוֹן וְאֶרֶךְ אַפַּיִם יַשְׁקִיט רִיב׃ יט דֶּרֶךְ עָצֵל כִּמְשֻׂכַת חָדֶק וְאֹרַח יְשָׁרִים סְלֻלָה׃ כ בֵּן חָכָם יְשַׂמַּח אָב

שְׁרוּתָא דְּבָרָא וְרַחֲמוּתָא הַמָּן מִן הוֹרֵי מְפַּטְמֵי בְּסַנְיָאתָא׃ יח גַּבְרָא חֲמָתָנָא מְגָרֵא תִּגְרָא וּנְגִיד רוּחָא מַדַּעֲךְ חַרְתָּא׃ יט אוֹרְחֵיהוֹן דְּעַצְלֵי קָרְצוּבֵי וְכוּבֵי וְאוֹרְחָא דְּתָרִיצֵי שַׁפְיָא׃ כ בְּרָא חַכִּימָא יַחֲדֵי לַאֲבוּי וּבְרָא סַכְלָא

רש"י

לְמִנְיַן: וְאַהֲבָה שָׁם. לְהַרְחוֹת לוֹ פְּנִים יָפוֹת: מִשּׁוֹר אָבוּס. לְהַאֲכִילוֹ כְּשֹׁר שָׁמֵן וְיִרְעֶנּוּ פָּנִים זוֹעֲפוֹת. מְשׁוֹר מַכּוּס. שֶׁמּוֹכְסִין לוֹ הַמּוֹכֵל בְּפִיו עַל כָּרְחוֹ כְּדֵי לִפְטֹם וְכֵן בַּרְבּוּרִים מְכוּסִים (מ"ח ד'). וְיֵשׁ לְמָשָׁל כְּנֶגֶד קוֹמָן מֵעֵט עַל עִנְיַן מַהֲכִיב מְשׁוֹר הַטּוֹעֵת עַל רֹב: (יח) אִישׁ חֵמָה יְגָרֶה מָדוֹן. לְתַחֲרִיר מַמְתוֹ יְגָרֶה מָדוֹן: וְאֶרֶךְ אַפַּיִם. שֶׁחֵינוֹ מַמְהֵר לְהַנִּיחַ וּלְרִיב: יַשְׁקִיט רִיב. אבן עזרא

שֶׁם כְּתִרְוֻחָה הַטּוֹבָה לוֹ' בְּיִתְּכֵן זֶה לָזֶה טוֹב מִתְּרִיחָה שׁוֹר וּמִבְּלוֹ זֶה לָזֶה: (יח) יְגָרֶה. מְעוֹרֵר מִתְגָּרֶת יָדוֹ: (יט) עָצֵל. כְּכָל מְקוֹם רָשָׁע פִּי' דֶּרֶךְ עַל כְּחִילּוֹ סְכוֹכָה מְכֻסֶּה שֶׁם בִּיסּוּרִים יוֹתֵר מִשּׁוֹר שָׁמֵן עִם הַבְּרָכָה שֶׁתִּהְיֶה מְגֻדֶּלֶת בִּיסּוּרִים כִּי הַשִּׂנְאָה תְּגָרֵשׁ מָדוֹן בִּיסּוּרִים וְתִהְיֶה סִבָּה לִרְעוּת גְּדוֹלוֹת: (יח) מַשְׁקִיט. מִמֶּנּוּ יִגָּרֵם מָדוֹן. הַמִּיתֵר הַכְּעָסָן יִגָּרֵם מָדוֹן בְּמָקוֹם מַיִם שֶׁהוּא מְמֻהָר לְכַעֵס יַשְׁקִיט הָרִיב וְהַמָּדוֹן וְיִהְיֶה סִבַּת הַכְּעוּס: (יט) דֶּרֶךְ עָצֵל. הִנֵּה דֶּרֶךְ הֶעָצֵל הִיא הַלְּלוּ כְּמוֹ גֶּדֶר הַמְּקוֹמוֹת בְּתוֹךְ כָּךְ הָעֵגֶל וְהַמֵּגִיס לְהַרְבּוֹת בְּמָקוֹם הַיְרִיעוֹת בְּפְעוּלוֹתֵיהֶם בְּמָקוֹם עֲלוֹת הִיא סְלוּלָה וְהַמֵּסֵר בִּילְלָה כֵּן וְהוּא הַנִּכְנָס דֶּרֶךְ הֶעָצֵל בְּתַקָּרִיוֹת הַיְרִיעוֹת מִתְקוֹר בְּהֶם מְתַקֵּר לְמוֹי הִיא קָשֶׁה לוֹ כְּמוֹ הַדְּלִיקָה בְּמִכּוֹכֶת הַקּוֹלִים וְזֶה כִּי תָּמִיד יִמְצָא מִי שֶׁזֶּה מְעִינוֹ בְּדֶרֶךְ מְקֹרֹתֶיהָ סְפוּקוֹת וְעִבּוּדוֹתֶיהָ לֹא יִתָּכֵן לוֹ בְּיִלְלָה מֵהֶם כִּי לֹא קָשֶׁה לוֹ כְּמוֹ הַדְּלִיקָה בְּמִכּוֹכֶת הַקּוֹלִים וְזֶה כִּי תָּמִיד יִמְצָא מִי שֶׁזֶּה מְעִינוֹ בְּדֶרֶךְ מְקֹרֹתֶיהָ סְפוּקוֹת וְעִבּוּדוֹתֶיהָ לֹא יִתָּכֵן לוֹ בִּיל

מְשָׁלִים טו א אֱמֹו׃ כא אִוֶּלֶת שִׂמְחָה לַחֲסַר־לֵב וְאִישׁ־
כא שְׁטוּתָא חֲדְוָתָא הִיא לְחַסִּיר לִבָּא וְגַבְרָא
תְּבוּנָה יְיַשֶּׁר־לָכֶת׃ כב הָפֵר מַחְשָׁבוֹת
דְּמִתְבַּיְּן תְּרֵיצוּת מְהַלָּךְ׃ כב בְּטוּלָא דְּמַחְשָׁבְתָּא
בְּאֵין סֹוד וּבְרֹב יֹועֲצִים תָּקוּם׃
הֲוֵי דְּלֵית רָזָא וּבְסוּגְיָא
כג שִׂמְחָה לָאִישׁ בְּמַעֲנֵה־פִיו וְדָבָר
דְּאֵין מִתְמַלְּכִין עֲצָתָא תְּקוּם׃ כג חֲדְוָתָא לְגַבְרָא
בְּעִתֹּו מַה־טֹּוב׃ כד אֹרַח חַיִּים לְמַעְלָה
בְּמִלְּתָא דְּפוּמֵיהּ וּמִלְּתָא
לְמַשְׂכִּיל לְמַעַן סֹור מִשְּׁאֹול מָּטָּה׃
דְּעָדָנָא טָבָא׃ כד אוֹרַח חַיֵּי מַעֲלָיָא
לְסוּכְלְתָנָא דְּנָסְקָא מִן שְׁיוֹל תַּחְתָּיָא׃

ת"א אמתא . עתידין נד : ודבר בעתו . מהולכין קצ : לרדת חיים . עתידה ס"ק :

רש"י

וכמ"ל אדם בוזה אבוו . גורם לאמו שמבזים אותה : (א) אולת שמחה . הוא לחסר לב : (בב) הפר מחשבות באין סוד . גלוי עלה לו תקוס מחשבה : (בג) שמחה לאיש במענה פיו . כשמשיבו ע"י מענה יש לה ניוחים שלולים ללכת דרך ישר : (כג) יישר . יכוון דרך ישר ללכת בה : (כד) הפר . שמחה . שגים לבקוש . סוד.מגין עלה פי' שתחריס יפרו מהשבות החושבים בעבור כי אין עלה ובעבור יועצים תקום מחשבת המועצים ותבא

רלב"ג

והמדם הגדול שהוא בכל"ל היא בזוה אבוו ממו כי מליס יימום יותר ויש מוסרו מפני שקנו מעוד מלמה בקציתו לו ולכה שהוא בזוה גם אמו והוא הכעון : (כא) אולת שמחה . מי שהוא חסר הלבב ישמח במולת וזוה מהשהלעות בדבר כוולם מהשבות הלמוזות ומהעשה לוס תחיקים יישיר הסלילה של המבוקש כי הוא יכון בה בהשבוזו שלמוזות : (בב) הפר מחשבות . כשה בהשבת שלה היים סוד ושלה בדבר יישרו המחשבות בו ל"ל שלה יהיו לפועל והמחלת הוד יועלים בדבר לחניע של המבוקש מהשבת הדבר הטוב : (בג) שמחה לאיש במענה פיו . כשה יבמח האים בדבוזו פיו כשיהים לו בדבר מ' שהשלך הו של הגדול והמעה היה לחוי תחלה שיהשהל שיהים דבוזו בעתו שלמוי לקוהים לו מה שלמוי לקוהים כי דבר בעתו מה טוב : (בד) אורח חיים . הוא דרך חיים הוא למעלה מל מים המשכיל כי כל מי שהים המשכיל יחשר בכבד חביים שהשעה בו יחשר בעבדה ויחשר עבדה ולזה יעלה תמיד בהשבעותיו וחקיוחיו של הדבריס היותר עליונים היותר נכבדים והוה קנה לעליונים שהם יותר נכבדים למעלה כי השמים יותר נכבדים מהיבוחות והעליון ביסודות הוא יותר

מצודת דוד

והכליות מגזון מותה למוד מהולה בזה גדלה : (כא) אולת . לשמי ישמח מאד לב מולם יחשב בעיניו לשמחה : ואיש הבונה . לים מבונה ישמע בלשבו ילך בדרך הישר : (בב) הפר . מחשבות שלדם יופר ויבוטל כשלא יעץ עלמו עם יועלים להמתיק סוד אלל על ידי הרבה יועלים תקום המחשבה : (בג) שמחה . כל לים ישמח בהשיבו מה מאוד הוא טוב ונ"ל אף אם לא יהיה אלא שעשו בהשבל ולף אם הלילה בהעלה הסיל בדבר כיולע בו אבל מקום לין על העתים טוב ולולי היועלים יעלו הוא למוד לא עת מתה עצות בולמה : (כד) אורח . במוהה מוהם החיים לגבם המשכיל לעלם למעלה מן תחוה של המתים בשאול מטה :

מצודת ציון

מאבי המשכיל ודומיהם שלמלה ותחומתן (לשיל ד') : (כב) סוד . עיון עלה שדבהו לדיות בסוד לבל יודע . הו שבעלה היה לשעבה ביסוד לבנין : (בג) במענה . עיון תמדים כמו (משל) מעגה לבון

פירוש ע"ט

(כא) אִוֶּלֶת שִׂמְחָה לַחֲסַר־לֵב וְאִישׁ תְּבוּנָה יְיַשֶּׁר־לָכֶת׃
אֱוִילוּת שִׂמְחָה צוּ חֲסַר וּם אִישׁ גִּימְיָרְעָת אֵיזֶן קְלוֹג
הָאָרֶץ וְאִישׁ תְּבוּנָה אוּג דֶּר פַּר שְׁטַאנְדִיגְעָר בַּאן הָט
אֵיזֶן שִׂמְחָה אַז עֶר גֵייט אִין רֶעכְט פַארְטִיגִין וְוִעג׃
(כב) הֵפֵר מַחְשָׁבוֹת דָּם פַּר שְׁטָעְרוּנְג פוּן דִי מַחְשָׁבוֹת
קוּמְט וְוֵייל מָען בַּאראַט זִיךְ גִימְדְרוּם וְוֹעְרְן וְוִיא
בָּמֵל וּבְרֹוב יֹועֲצִים תָּקוּם אֶבֶּעד דוּרְךְ פִּיהֶל יוּעֲצִים
בְּלִיבְּט דִיא מַחְשָׁבָה שְׁטִיין אוּג הָאט אֵיזֶן קִיום׃
(כג) שִׂמְחָה לְאִישׁ דָּבָר בְּיוּ אִין וְוֹעֶר שֶׁמְטָט אַז עֶר
פוּן זַיין מוּיל יְדַבֵּר מֵיט דִי הָאלְט אִין הָט הַצְלָחָה אִיז אִים וְיֹועֵר
מְרֶעפְּט מִיט דִי וְאַךְ אִין הָט הַצְלָחָה אִיז אִים וְיֹועֵר
גִיט׃ (כד) אֹרַח חַיִּים דָּעֶר וֶועג פוּן לֶעבִּין אִיז אֶהָן
גִיבְּרִייט פַּר דֶעם קְלוֹגִין מַאן עֶר וָאל גֵיין אִין אִים
לְמַטָּה פוּן וֹועגְען עֶר וָאל אֶפּ קֶעְרְן פוּן דֶּר גְרוּב וּם

נֶעמֶען הַקב"ה הָאט לִיב שְׁמַרְאפְּט עֶר אִים . נַאכְדֶּם וכו' נַאכְדֶּם הָאט אִים בְּנֵי דָּבָה . בְּעוּילְיקִים אִים הַקב"ה וְוִיא צַאפֶּאטֶער בְּעוּילְיקִים זַיין

זיהן

כה בֵּית גֵּאִים יִסַּח יְהוָה וְיַצֵּב גְּבוּל
אַלְמָנָה: כו תּוֹעֲבַת יְהוָה מַחְשְׁבוֹת רָע
וְטָהֳרִים אִמְרֵי־נֹעַם: כז עֹכֵר בֵּיתוֹ בּוֹצֵעַ
בָּצַע וְשׂוֹנֵא מַתָּנֹת יִחְיֶה: כח לֵב צַדִּיק
יֶהְגֶּה לַעֲנוֹת וּפִי רְשָׁעִים יַבִּיעַ רָעוֹת:
כט רָחוֹק יְהוָה מֵרְשָׁעִים וּתְפִלַּת
צַדִּיקִים יִשְׁמָע: ל מְאוֹר־עֵינַיִם יְשַׂמַּח

תרגום

כה בֵּיתָא דְּגַיוָתָנָא נְסַתַּר
אֱלָהָא וְיַעֲבֵד תְּחוּמָא
דְּאַרְמַלְתָּא: כו מְרַחֲקָתְהִיה
רְעֵיל הָא מְחַשְׁבָתָא
דְּבִישְׁתָּא וְדַכְיָן מַלֵּי
בְּסִימָתָא: כז מוּבִיד
בֵּיתֵיהּ מְבַגֵּשׁ מָמוֹן
דְּשִׁקַּר דְּסָנֵי מוֹהֲבָיְתָא
דְּכַדֵּין יְחֵי: כח לִבָּא
דְּצַדִּיקָא רָגֵן בְּהֵימָנוּתָא
וּפּוּמְהוֹן דְּרִשִׁיעֵי מַבְּיעַ
בִּישָׁתָא: כט מֵרָחִיק הוּא
אֱלָהָא מִרִּשִׁיעַיָּא
וּצְלוֹתְהוֹן דְּצַדִּיקַיָּא
יִשְׁמָע: ל נְהוֹרָא דְּעַיְנֵי

ת"א בית גאים . כתרגום את (למעלה יג) : ויציב מחוזותיה,מעלה את כנסת מן קדמין עד כתלת זי מלין מד :

מחדי

טוען מתנות כ"ם שמוען לאת הגול : (כח) לב צדיק יהגה לענות . יחשוב ויכין מה יענה קודם שיסב דבר : (ל) מאור עינים . כתורה : ישמח לב . משמלאן ממנו

רש"י

למישביל.כמי מרפיס שומדים ממעל לו (יבמי ו') כלומר לפני החכם קשומה ומוכנת תורה חיים : (כז) עובר ביתו . בהוא כולע בצע : ושונא מהנות יחיה . מאחר שהוא

מנחה שי

(כה) יסח [ר' . יב פסיק בין יסח לבין פלג ימלא כממרק ה"ו : (כח) יהגה לענות . הגיעל"ן הגומה : (ל) מאור עינים . הם"ם

אבן עזרא

טעינו הלהים שהוא דיין הלמעלה מן אלמנה יצב גבולה : (כו) רע . לו' חים רע : וטהורים . נחמדים ככסף טהור פתן כו טעים : אמרי נועם . כיעמו לטם : (כז) עובר . לב . רחוק . ג' דבקים . הכוונ שהוא הגול מסבב שיעבור ביתו מתנות השוחד : (כח) לב צדיק . יהשוב לענות על דין הלדק : יביע . כנחל נובע פי' יוכר הרעות כדי להעות דין על כן רחוק הסם מהם ויטמע תפלת הלדיקים . פ"ת לענות מן לענה ורחם והוא רחוק בכביל שתן הלע"ד בסו"ת . (ל) מאור . און . פורע . יראה . ד' דבקים . וכן הפי' המאור שתהזנה העינים הוא יטמח לב וכשתטמע האון תוכחת

רלב"ג

עכשו מהבשל ממנו ולזה היה ראוי מיים למעלה על הדברים המבשיל בלשון היה זה להתדמק מהמקום היותר שפל בהוא שפל : (כה) בית גאים . בית האנשים הגאים והתקיפים יהריבם הש"י ויעמוד גבול האלמנה ואם היה חלש והלשון ג"כ היה תלוקח : (כו) תועבת ה' . מהבטחת הש הם תועבת ה' כי הם כתלוף לאוהבים צדקות ושמחת ואמנם ממני טועם הם טהורים וכחרים מ' הפיי לו ילמד זהה כי ביטו וגו' : מי שהוא שוקה שוחד לדין הוא טוכר ביטו ומעשיו בהפך מה שהוא מוכב ואמנם מי שהוא שונא גם המתנות ולא ילמד לולתם מהבטחה ימים ויתקיים לפי שהוא טוהב הש"י ולפיכן ישמע בל מלחית הלדיקים : (כח) לב הלדיקים יהגה ויתעסק תמיד בעניין ובהוגלות ולאמם כי לבניים להוכיח ימים הרעות והמחלות בעניות כי דבוכם יביע מל כל רע ומחשבות הלדיק מיכהר מל הטוב : (כט) רחוק ה' מרשעים . הש"י רחוק מעשה לרשעים ומשמוע לקולם ולאמם הוא ישמע הפלת הלדיקים לעשות בקשתם וזה למוח כי תפלתם היא הבקשת : (ל) מאור עינים ישמח לב . מאור עיני הלב ישמח הבשל כי בשמחתו ובהנאת הטיולות ובשוטם שוכב יתגבר הלדם

מצודת ציון

(לקמן ט"ו) : (כה) יסח . ענין פרידה כמו ויסחהם מעל האדמה (הלמים ט"ו) : (כו) בוצע בצע . פעולה הון כמו ובוצע כך (תהלים י') וכמו מה בלע (בלהבות ל"ג) : (כח) יהגה . יחשוב כמו והגיון לבי

מצודת ציון

מבלי תשובות מחשבתם רעה : (כז) עובר וגו' . הכוונה בלא להרבות לו ישמים ביתו כי כח זה ותיכד אח זה הכל הסוגל לח מהנות כי יבצע בצע : אל המקום יהן לו שוד מ"ם מה שמין ביד אדם לתת : (כח) יהגה . טרם יענה יחשוב בלבו מה יענה ועיך דבריו מעשים מבלי כי הבשים ילבח להבר בשות כהעניין המובא כי יבבר כל העולם על מהו ואינו הופך : (כט) רחוק הוא . מלשמוע את תפלתם : (ל) מאור עינים . סתרת עיניו בדבר המסופק ישמח לב כי אין בעולם בשמח להמלך בעיניו יותר מבשורה טובה . בדבר מדומי

פירוש ע"ט

אין ניניינגע דם איז דר גיהנם : (כה) בית גאים יסח ה' דם הוז פון די בעלי נאנה טוט נאט אוס ריסין ויצב גבול אלמנה אוג ער מאכט שטיין דעם גבול פון דר אלמנה : (כו) תועבת ה' נאטם אום ווערדיקייט איז דיא בייזע מחשבות ופהורים אמרי נועם אוג זיי ענגין ריין די ויסע זאג : (כז) עובר ביתו ער באטרייבט זיין הוז דר ום גיילה אין גזילה ושונא מתנות יחיה אבער דער ום האט פרינט מתנות דער ועלט צאג לעבין : (כח) לב צדיק דם הארץ פון דעם צדיק טוט טראכטען ום צו ענטפערין ופי רשעים אבער דאס כול פון די רשעים טוט ריידן פיהל בייז : (כט) רחוק ה' מרשעים נאט איז ווייט פון דיא רשעים פון צוא הערין זייער תפלה ותפלת צדיקים ישמע אבער די תפלה פון די צדיקים הערט נאט : (ל) מאור עינים

לֵב שְׁמוּעָה טוֹבָה תְּדַשֶּׁן־עָצֶם׃ לא אֹזֶן
שֹׁמַעַת תּוֹכַחַת חַיִּים בְּקֶרֶב חֲכָמִים
תָּלִין׃ לב פּוֹרֵעַ מוּסָר מוֹאֵס נַפְשׁוֹ וְשֹׁמֵעַ
תּוֹכַחַת קוֹנֶה לֵב׃ לג יִרְאַת יְהוָה מוּסַר
חָכְמָה וְלִפְנֵי כָבוֹד עֲנָוָה׃ טז א לָאָדָם
מַעַרְכֵי־לֵב וּמֵיְהוָה מַעֲנֵה לָשׁוֹן׃ ב כָּל־
א מִן בַּר נָשׁ תַּרְעִיקָא
דְּלִבָּא וּמִן יְיָ מַכְוְלָא
דְּלִישָׁנָא׃ ב פּוּלְהוֹן

לֵב שְׁמוּעָה טוֹבָה תְּדַשֶּׁן עָצֶם׃ לא אֹזֶן
שֹׁמַעַת תּוֹכַחַת חַיִּים בְּקֶרֶב חֲכָמִים
תָּלִין׃ לב פּוֹרֵעַ מוּסָר מוֹאֵס נַפְשׁוֹ וְשֹׁמֵעַ
תּוֹכַחַת קוֹנֶה לֵב׃ לג יִרְאַת יְהוָה מוּסַר
חָכְמָה וְלִפְנֵי כָבוֹד עֲנָוָה׃ טז א לָאָדָם
מַעַרְכֵי־לֵב וּמֵיְהוָה מַעֲנֵה לָשׁוֹן׃ ב כָּל־
א מִן בַּר נָשׁ תַּרְעִיקָא
דְּלִבָּא וּמִן יְיָ מַכְוְלָא
דְּלִישָׁנָא׃ ב פּוּלְהוֹן

מַחֲדֵי לִבָּא שׁוּמְעָתָא
טָבָא מְדַהֲנָא גַרְמָא׃
לא אוּדְנָא דְשָׁמְעָא
מַכְסְנוּתָא דְחַיֵּי בֵּינָת
דְּ חַ כְ י מִ י תְּבוּת׃
לב מָרֵישׁ מַרְדוּתָא מַסְלֵי
נַפְשֵׁי ה וְ דְ שָׁ מִ ע
מַכְסְנוּתָא דְחַיֵּי קָנֵי
חוּכְמְתָא׃ לג דְחַלְתֵּיהּ
דַיְי מַרְדוּתָא דְחוּכְמְתָא
וּמִן דְּמִתְיַקַּר יֶהֱוֵי עָנְוִין׃
א מִן בַּר נָשׁ תַּרְעִיקָא
דְּלִבָּא וּמִן יְיָ מַכְוְלָא
דְּלִישָׁנָא׃ ב פּוּלְהוֹן

אָרְחָתֵיהּ דְּגַבְרָא כַּרְכִּין אִנּוּן בְּעֵינוֹי וְאֱלָהָא ת"א סְמִיכָה טוֹבָה. נִיסָּיוֹן מ"ו: לוֹמֵן שׁוֹמְעָת. עֲקִימָה מ"ג פ"ג:

רש"י

דָּבָר וְיוֹדֵעַ מַה לְהָשִׁיב וְלִפְי פְּשׁוּטוֹ כְּמַשְׁמָעוֹ דָּבָר שֶׁהוּא תּוֹעֶה לְמַרְחוֹת שִׁיעִים מִשְּׁמַע הַלֵּב וּמַלְאָכָה תּוֹגֶת הַלֵּב כְּגוֹן נַן יְרַק וּמְהֵרוֹת הַמְּשַׁכִּיס: (לג) וְלִפְנֵי כְּבוֹד עֲנָוָה. הָעֲנָוָה גְּרִימַת שֶׁהַכָּבוֹד בָּא:

אבן עזרא

שֶׁהוּא יִם גַּם הַיָּם וְיֵלִין כְּקֶרֶב הַכְּמִי' תֹּז יַתְמִידֵהוּ הַתּוֹכַח' יוֹתֵר מִשְּׁמוּעָה טוֹבָה: (לב) פּוֹרֵעַ. כִּי לוֹמֵד הַמּוּסָר יִכְתִּירֵהוּ וְיַפְקִיחֵהוּ וְהַמִּתְרַחֵק מִמֶּנּוּ כִּחְלוֹן יִגְלֶהוּ וְיִפְרְשֵׁהוּ מִן כִּי פּוֹרֵעַ כְּלוֹ' פּוֹרֵעַ מוּסַר הַחֲכָמִים חִפֵּן לְהַמִּית נַפְשׁוֹ. וְשׁוֹמֵעַ תּוֹכַחַת מְפִיהֶם הוּא קוֹנֶה לֵב וְהַטַּעַם דַּעַת וְיִרְאַת הַשֵּׁם: תֹּז (ה) לְאָדָם. כַּ. גּוֹ. בַּ. דְּ. דִּכְתִיב. מַעַרְכֵי

רלב"ג

כִּי עַד שֶׁהַכֹּל חֲכָמִים בְּעֹמֶק וְחָמְלָתָהוּ מוּם וְכֻלָּם הֵם חֲמָלָה שֶׁהַשְּׁמָחָה תַּמְצִיא הָאָדָם: (לא) אֹזֶן שׁוֹמַעַת. הֵמָּה הָאֹזֶן הַשּׁוֹמַעַת תּוֹכָחוֹת מַיִם. כ"לְ שֶׁהַקַּבָּל מוּסָר בְּשֶׁאֵת הַחָכְמָה אֵינוֹ שֶׁהַיִּים הֵמָּה הֵיוּ הַלִּין בְּקֶרֶב חֲכָמִים כ"לְ שֶׁהַכֹּל יִשְׁתַּבַּח זֶה אֵל בֵּיתְכֶם וְיַעֲמוֹד בֵּין הַחֲכָמִים מִי יִלְמַד הוּא שֶׁהַכֹּל חֲלִין בְּקֶרֶב חֲכָמִים לְלָמוֹד מוּסָר מִמֶּנּוּ נִפְקוּ: (לב) פּוֹרֵעַ מוּסָר מוֹסֵר נַפְשׁוֹ לְמוֹד הַחֲכָמִים: נִפְקוּ כִּי לֹא יִתֵּן פְּנֵיהֶם לְנַפֵּשׁ שְׁלֵמוּת בְּזוּלָת זֶה וְתַמְצִיא מִי שֶׁהוּא שׁוֹמֵעַ תּוֹכָחוֹת הוּא קוֹנֶה לֵב כִּי הַמּוּסָר הוּא הַתְּחִלָּה לְהַשָּׂגַת הַחָכְמָה: (לג) יִרְאַת ה' מוּסַר חָכְמָה. יִרְאַת ה' הִיא הַיְרֵאָה לֹא לְקִיחַת הַמּוּסָר בְּחָכְמָה וְהַטַּעַם וְהַהַפְלָגוֹת תֵּיבוֹת לְהַשָּׂגַת הַכָּבוֹד: (א) לְאָדָם מַעַרְכֵי לֵב וּמֵה'. כְּמוֹ שֶׁיִּסַּדֵּר מֵהַדְּבָרִים בְּלִבּוֹ לְךָ יִלְמַדְךָ עִם זֶה עוֹד שֶׁלְּאֵלֶּה הַדְּבָרִים בְּפִיו כִּי כְּמוֹ דְּבָרִים יִמְלֵא מֵהֶם בְּלִבּוֹ לְאֵלֶּה הַדְּבָרִים בְּפִיו מע"פ שֶׁהַשְּׁבוּר בְּלִבּוֹ כְּתוֹכֵן שֶׁלּוֹ: (ב) כָּל דַּרְכֵי אִישׁ זַךְ בְּעֵינָיו. הֵמָּה כָּל מִנְהָג מַדְרֵכֵי אִישׁ הוּא זַךְ בְּעֵינָיו וְהַמַּעֲשֶׂל כִּי כֹּחַ הַמַּחֲשׁוֹרֶת הַשִּׂכְלִי יֵשׁ הַדֶּרֶךְ הַטּוֹב זַךְ בְּעֵינָיו וְהוּא הַמַּחֲשׁוֹרֶת מִדָּמְיוֹנִי יֵשׁ הַדֶּרֶךְ הַכָּשׁ זַךְ בְּעֵינָיו מִלְּךָ מוֹעִיל לְפִי מַחֲשַׁבְתּוֹ וּמִי שֶׁיִּשְׁקֹל לְפִתְּן

מצודת דוד

כְּתוֹרָה: (לא) אוֹזֶן שׁוֹמַעַת. אוֹזֶן הַמְּקַבֶּלֶת תּוֹכָחַת הַמַּכִּישָׁה מַיִם סוֹפֵר תָּכִיס כְּלוֹךְ תַּחַת הַחָכְמָה וְתָלִין בְּקֶרֶב חֲכָמִים לְשַׁמֵּשׁ דְּבָרֵי חָכְמָה: (לב) פּוֹרֵעַ. הַמְּקַבֵּל אֶת הַמּוּסָר הוּא מוֹסֵס נַפְשׁוֹ כִּי מִי לְתַּח שֶׁיְּהֵא מוֹסֵס בְּתַקִּיחוֹת: קוֹנֶה לֵב. יִקְנֶה בָּזֶה לֵב חָדָשׁ וּמַשְׂכִּיל: (לג) מוּסַר חָכְמָה. כִּילְמֹד תַּחְשֹׁב לְמוֹסֵר לְהַתְּחִיל חָכְמָה וּמ"ק כִּילְמֹד הוּא סֵדֶר לְחָכְמָה וְקוֹדֶמֶת לָהּ וְכֵן לִפְנֵי כָבוֹד מ"ק הוּא הָעֲנָוָה כִּי הָעֲנָוָה הוּא שֶׁהַכָּבוֹד בָּא: תֹּז (א) לְאָדָם מַעַרְכֵי לֵב. הוּא סִדּוּר עִנְיָנוֹ כְּשֶׁהוּא מְסַדֵּר בְּלִבּוֹ לְאָדָם מַה הָעוֹזֵר לְסַדֵּר מִמֶּנִּי בְּלִבּוֹ לְעַל יְכוֹל כְּשֶׁם: (ב) זַךְ בְּעֵינָיו. כִּי מִינוֹ כּוֹחַ מוּכָן לְעַצְמוֹ: וְהוּכֵן. סִ' הוּא כְּתוֹן כּוֹחוֹ

מצודת ציון

(תְּהִלִּים י"ט): לְעִנּוּת. מַלְמֵּן מְנִיעָה וְתַכְסִיף: (ל) תַּדְשֵׁן. עִנְיָן סִמְנוֹן: (לא) תָּלִין. עִנְיָן הַתְמָדָה כְּמוֹ לָלֵךְ יָלִין בָּהּ (יְשַׁעְיָה ל"ד): (לב) פּוֹרֵעַ. עִנְיָן הַכְּחָדָה וְכִסּוּל כְּמוֹ וּתְפֹרְעוּ כָּל עֲצָתִי (לְעֵיל א'): תֹּז (ה) מַעַרְכֵי. עִנְיָן סִדּוּר: מַעֲנֵה. עִנְיָן מְמִירָה: (ז) זַךְ. כְּכוֹר וְנָקִי כְּמוֹ שֶׁמֵּן זַיִת זָךְ (שְׁמוֹת כ"ז) וְהוּכַן. מְכוֹנָן

פירוש ע"ט

דָּם דָּר לַיְיכְטֶעְנִישׁ פּוּן רִי אוּנְן דִּיהֵינוּ אַז אֲמֶעְנְטְשׁ אִי אִין סָאק אִין פְֿרִיעְנְט אַיין עִצָּה אַז יֶענֶער וָאנְט אִים דִּי עִצָּה דָּר פְֿרִייס עֶר אִיהֶם זַיין הָאַרְץ שְׁטִיצָה סוּבָה אוּנ אַיין גוּט הֶערוּנְג מַאכְט פֶֿעְסְט דָּעם זַיין: (לא) אוֹן שְׁמַעַת וגו' דָּם אוֹעֶר וָם הֶערְט צוּ דִי שְׁטְרָאף וָום בְּרֶענְגֶען אִיין מֶענְטְשׁ צוּם לֶעבֶּן דָּם אוֹעֶר טוּם אִיבֶּער גֶעכְטִינְג צְוִוישֶׁן דִּיא חֲכָמִים בְּדִי עִם זָאל הֶערֶן אִיין דָּבָר חָכְמָה אוּנ שְׁטְרָאפוּנְג פּוּן זַיי: (לב) פוֹרֵעַ מוֹסָר דָּר וָום פַּר שְׁמֶערְט שְׁטְרָאף דָּעָר אִיז מְמָאס זַיין לֶייב וְשׁוֹמֵעַ תּוֹכַחַת אֲבֶּער דָּעָר וָום הֶערְט וּאנ צוּ שְׁטְרָאפוּנְג דָּר קוּמְט זֶיךְ אוּנ בָּאקוּמְט דּוּרְךְ דָּעם אִיין קְלוּג הָאַרְץ: (לג) יִרְאַת ה' נָאמֶט פְֿארְכְט אִין זַיינֶע אוּיגֶן אִיטְלִיכֶער מֵיינְט עֶר טוּט רֶעכְט וּאם

יְהוָה: ג גֹּל אֶל־יְהוָה מַעֲשֶׂיךָ וְיִכֹּנוּ מַחְשְׁבֹתֶיךָ: ד כֹּל פָּעַל יְהוָה לַמַּעֲנֵהוּ וְגַם־רָשָׁע לְיוֹם רָעָה: ה תּוֹעֲבַת יְהוָה כָּל־גְּבַהּ־לֵב יָד לְיָד לֹא יִנָּקֶה: ו בְּחֶסֶד וֶאֱמֶת יְכֻפַּר עָוֹן וּבְיִרְאַת יְהוָה סוּר מֵרָע: ז בִּרְצוֹת יְהוָה דַּרְכֵי־אִישׁ גַּם־

ה״א כל פעל . שכם נב קיו יומל לה מקיצה שכר לה יהויה הפ׳ (יומל מל) : תועבת ה׳ סוטה ד׳ ס׳ : כחסד ותמת . כהכפת ס׳ : כלומר ס׳ . כ״ק ״ וזכר מולדתם (הרומות מו) :

מַתְקֵן אָרְחָתֵיהּ : ג גְּלֵי לַאלָהָא עוֹבָדָךְ וּמְהַתְקְנָן מְחַשְׁבָתָךְ : ד פּוּלְהָן עוֹבָדִין דַּאלָהָא לְאִתַּיָּן דְּמִשְׁתְּהֵעִין לְיוֹמָא דְּדִינָא וְרִשְׁיעָא לְיוֹמָא בִּישָׁא : ה מְרַחֲקָתֵיהּ דַּאלָהָא כָּל דְּרָם בְּלִבֵּיהּ מִן בִּישְׁתָּא לָא נְדַכֵּי : ו בְּטִיבוּתָא וְקוּשְׁטָא מְתַכַּפַּר סוֹרְחָנָא וּדְחַיָּלִין דַּאלָהָא מְסְתַּיְּרִין מִבִּישְׁתָּא : ז בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ אוֹרְחָתֵיהּ דִּגְבַר

רש״י

(ג) גול אל ה׳ מעשיך . גלגל והמלך עליו ערכיך ויכונו מחשבותיך.ד״א גול אל ה׳ מעשיך התפלל לפניו על כל ערכיך : ויכונו.יתבוססו ויתקיימו : (ד) כל פעל ה׳ למענהו. הכל עשה בשביל קיומו כמו עגו לה׳ בתולה (תהלים קמ״ה) ד״א להעיד עליו כלומר פעלו מעיד עליו על גבורותיו .

אבן עזרא

לב . סיעוך כלבו המחשבות ומשל הסם דכור הלבון שהוא יועילנו כי טרם הדבור ידענו כענין מן מלה כלשוני והסם מועיל ומערבי לב רוחה מענה מים והוא כל דרכי מים שהוא זך וצלי בעיניו רוחה הסם דרכיו כי הוא תוכן הרוחות לעבות רצונו : (ג) גול . עם המוחכר יחבר כלומר הישיהו דרכיו כי הכל יפעל הסם למען הזך ויתן שלחתו ויעבה הפלג

דנברא

כמיהם בחגדת תהלים : וגם רשע . עשה להמיטו ליום רעה . וכל זה לקילוסו : (ה) יד ליד לא ינקה . מיד ליד בח לו נמול נוכה לכו : (ו) וביראת ה׳ סור מרע . ע״י ירחת ה׳ סור מרע : (ז) ברצות ה׳ דרכי איש גם אויביו ישלים אהו . ירלה לו שיהיו שלומים עמו :

רלב״ג

הכוונה על שיסיר הרוח והכלון בדרך הטוב הוא הס״ה לחכלות ולחולות כי על כן ההסגתה יסיר הרוח הטוב מהחגיל בכפולות הרעות : (ג) גול אל ה׳ מעשיך . פתוב כל מעשיך לעבודת הש״י ואז יכונו מחשבותיך כי הש״י יעזור להשלימה : (ד) כל פעל ה׳ למענהו . הנה כל פעל הש״י הוא לתכליה ולתועלת וגם מה שתראה שיחק הרשע ליום רעה הוא לתועלת לעקיקת המוסר : (ה) תועבת ה׳ . הנה הגאוה היא מדה מגונה מאד ומחועבת לש״י כי היא סבה לרעות גדולות בעניים כמדיניים והיא ג״כ מהגדולות שהסבות למעט השלמות הנפשיי וזה יהיה ברע זה הלום המתרבה בזולת המדה הפחותה ולא יקבה מהרעות הפחתיות שלא יזכו בכסה כאשר ילמד הש״י דרכי הלום מעני פוס דרכיו הנה הש״י יסיר ממנו הרעות הגכונות לבא עליו וזה שהם יאחו ה׳ לדעתו ואמר כי בלעות ה׳ דרכי לום מבעוריו לו מדויים מהשים לא היו בוטחין מקום ואפשר שאמר זה עוד על העזר הפלהי שיעזה לו בדעתו ואמר כי בלעות הש״י דרכי ישמרהו מהעזות בעיון עם כגם מוריו המתת בעיון הזה שלים עם הדרוש והם הספקות הנופלות בו מלד שתפשבות המתקיימות

מצודת ציון

תוך : (ג) גול . גלגל וסבב : (ז) ישלים . מל׳ שלום :

מצודת דוד

על כל פנים ויוצע הוא לם דרכיו וכאשר לם לא : (ג) גול . סבב מעשיך אל ה׳ להיות מבלי לעבודתו ואז יכונו ויתבוססו מחשבותיך : (ד) כל . הכל בידי ה׳ למען קיומו וגם טוכת הכשע וכן הדוכ שגאן בו הוא להיות מוכן לקלוסה מצדות ביום קוה הרעה להיות בעב לפי וסם כן גם זה הוא למעלתו : (ה) יד ליד . פידו של מקום יבוא הגמול ליד המתוייב ולא יקבה ממנה כי לם תבוא ליקה : (ו) בחסד . בעבור החסד והאמת יסר עשה החטם יכופר העון ובלבד שתסור מרע בעבור יראת ה׳ לא מילחת הרעות :

(ז) ברצות . כאשר יולה ה׳ דרכי הלים החיותם יהיה גם מוריו יהיו עמו ואפלו אכן יתעוררו עליו מוריו חדשים :

פירוש ע״ט

וָאוּם עֶר טוּט וְתוֹכֶן רוּחוֹת ה׳ אֲבֶער נָאט צַייגְלְט דִיא עֲדוּת זְאגֶען אוֹף זַייגֶע גְּבוּרוֹת וְגַם רָשָׁע לְיוֹם רָעָה אוֹג גִימִיטִין פוּן אַלֶע הֶערְצֶער (אוֹג וַוייטֶט וְועלְבֶער אוֹף דֶעם בְּייזִין מַאן הָט עֶר בַּאשַׁאפֶּן עֶר זָאל אִים איבֶּר לָאזִין צוּם בְּייזִין מַאג דָם הָט אוֹך נָאטְגִיטָאן גִימִיט אִיז גוּט אֲדֶער בְּייזֶע) : (ג) גוֹל אֶל ה׳ מַעֲשֶׂיךָ דוּ מֶענְטֶש וועלְגֶער אוֹג וַוארְף אוֹף נָאט דַייגִי מַעֲשִׂים כְּלוֹמֶר דַייגֶע בֶּדֶערְפְּנִיש אוֹג פַּאר לָאז דִיךְ אוֹוף אִים אֲדֶער אֲנַטְפֶּלֶעק צוּ נָאט דַייגֶע מַעֲשִׂים כְּלוֹמֶר בֶּעט פּוּן אִיהֶם אֶלֶע דַייגֶע בֶּדֶערְפְּנִיש וַיכוּנוּ מַחְשְׁבוֹתֶיךָ דֶען וְועלְן גִירֶעכְט וועֶרֶן דַייגִי מַחְשָׁבוֹת כְּלוֹמֶר זַיי וועלְען אַיין קוֹים הָאבֶּן : (ד) כֹּל פָּעַל ה׳ לַמַּעֲנֵהוּ אַלֶע זַאכֶּן בַּאשַׁאפֶּן פּוּן זַיין לוֹב וְועגֶן דִי מַעֲשִׂים וְאָם אַיין טוֹג וְועֶרְט פַּר נֶעבֶּן זַייגֶע זִינְד וּבְיוֹם רָעָה הָאט עֶר אַלֶע בַּשאפֶּן פּוּן זַיין לוֹב וְועגֶן מֶען זָאל דוּרְך נָאטֶם הָט נִיווֹעֶרְט אוֹג בַּשאפֶּן דוּרְך נָאטֶם פָּארְכְט קֶערְט אַיין מֶענְטֶש אֶפּ פּוּן בְּייז : (ז) בִּרְצוֹת ה׳ וְועֶן נָאט בַּווילִיגְט דִי וועגֶן פּוּן

אוֹבֵיו יְשַׁלֵּם אִתּוֹ׃ ח טוֹב מְעַט בְּצֶדֶק
דְּכָבוֹי נַשְׁלִים לֵיהּ׃
ח טַב קְלִיל בְּצִדְקָתָא מִן
סַגִּיעָא דַּעֲלָלָתָא דְּלָא
בְּדִינָא׃ ס לִבִּיהּ דְּבַר
נָשָׁא מְחַשֵּׁב אָרְחָתֵיהּ
וְאֱלָהָא מְתַקֵּן הֲלָכָתֵיהּ׃
י קְסָמָא עַל שְׁפָוָתֵיהּ
דְּמַלְּכָא וּבְדִינָא לָא
נְדָגוּל פּוּמֵיהּ׃ יא רְגָזָא
וּמְסָחָא דְּתַרְיָוטָא מִן
קֳדָם אֱלָהָא וְעוֹבָדוֹי
כּוּלְּהוֹן מְתַקְּלִי דְּקוּשְׁטָא׃

רֹב לֵב אָדָם יַחְשֹׁב דַּרְכּוֹ וַיהוָה יָכִין צְעָדָו׃
קֶסֶם עַל שְׂפָתֵי מֶלֶךְ בְּמִשְׁפָּט לֹא יִמְעַל־
פִּיו׃ יא פֶּלֶס וּמֹאזְנֵי מִשְׁפַּט לַיהוָה
מַעֲשֵׂהוּ כָּל־אַבְנֵי־כִיס׃ יב תּוֹעֲבַת

ת"א קסם . תגיעה יד : פלס עקידה בשר לו (בלה יז טוריות תת) :

רש"י

(מ) לב אדם יחשב דרכו. לעכת דרך יפר : והי' יכין צעדו. כמו שמניחו הכת לעהר מסייעין לו : (י) קסם על שפתי מלך. על שפתי הכס היוכר כדין : (יא) פלס ומאזני משפט לה' וגו'. לפלס לאדם כפעלו. משפט. הרצון : (ח) טוב מעט. ממון מקיבץ בלדקה מהמון רבה מקובץ ברשע : בלא משפט. ולא יעשה לדקה כמשפט : (ט) לב אדם. לדיק שיחשוב דרכו הרחוי לו והשם יכין לעדו שלא יכשל ויעוררהו בעניו כת ליישר מסייעין אותו : (י) קסם. חשר כ"ף הלמיון קוסם קסמים כלומר גוזר גזרים וקסם שם כלל על גזרת משפט הלוכלים וכן גזרין שגוזרהו להיות כן כלומר כקסם (יומא פג ע"ב) שגזרו עליו. כל"ת גערעכטיגקייט. וכן כיפעיה ז' פרעון עונות האדם כפלס ומחזנים : מעשהו כל אבני כיס. כאשר יש בלחכני כיס מאבלות גדולות וקטנות הכל לפי פעלו של אדם : (יב) תועבת מלכים עשות רשע.

אבן עזרא

הרצון : (ח) טוב מעט. ממון מקובץ בלדקה מהמון רבה מקובץ ברשע : בלא משפט. ולא יעשה לדקה כמשפט : (ט) לב אדם. לדיק שיחשוב דרכו הרחוי לו והשם יכין לעדו שלא יכשל ויעוררהו בעניו כת ליישר מסייעין אותו : (י) קסם. חסר כ"ף הלמיון קוסם קסמים כלומר גוזר גזרים וקסם שם כלל על גזרת משפט הלוכלים וכן גזרין שגוזרהו להיות כן כלומר כקסם שהוא דבר גוזר כן יאות להיות על שפתי מלך שיגזור כמשפט האמת ולא יאמרו כאמרי פיו : (יא) פלס. ומאזני. כל אשר יעשה לה' כמו כעבור כי הוא הוה לעשות כמשקל וכמחזנים כמשפט ומעשהו על הפלס. כל מאבני כיס כי המשקל עבדים גרה והעשם שלא יהיה שם גדולה וקטנה. ע"ש לה' לו שם והעשם כי הוא הפן כהם : (יב) תועבת. רצון. חמת. באור.

רלב"ג

המצוות לו וכמה ההשלמה היא הסדר שסדר ההוא בשיתבאר שהמשתבח ההיא מתמדת בזולת אחר זולת זה ומאשם המתבאר שהיה מדקת כשלמה לא יעלקר כה להשלמה מכל שסופר לגמרי : (ח) טוב מעט ממשמון שיקובץ בלדק ובזולר ממי שיקבץ רב מבזולת בלא משפט כ"ל בגזל ובמעט ובדברים בלתי יפרים וכן העיר בזה במניעים העיוניים ואמר כי טוב שיהיה האדם מעט מהדברים המיועדים ושיהיה בהם המקריבה בלדק ובזולר מאחר שהוא מקריב יפרים כי זה מאשם שיהיה מקריב לאחוז שהוא מזולת ביפרים כן וגם אם הוא מעט שהאדם הוא לא השיגהו בדבריו ולא יכנס זה בגדר הידיעה : (ט) לב אדם. הנה לב האדם יתבונן איך יהיו ביאורך בדברו כאשר ביאלה לשעשות מאשר בהולאה לשעול ילמדך עזר מלהי שיכין לאדו וייישירהו אל מה שיאות לו בדרך ההוא כי לא לאדם דרכו : (י) קסם על שפתי מלך. הנה על שפתי מלך דבר ידמה לקסם להגיד האמת בדברים כי כל דבר לא יכחד מן המלך לשהוא ראוי שיהיה הש"י מכין בעניני המלוכה מאודים מהש"י כאמרו אלהי מים לב מלך ביד ה' והשניות כי בשכת לגון האנשים למוח מן בעיניו יגלה בכל דבר מי שיגלה חזון להגיד האמת וזולת האמנה הבאה בעניו לא יעמד מי שהמלך במשפט כי יגיד האמת ויהיו משפטיו לפי המשפט המוגבל מהש"י : (יא) פלס. הנה המשקל בדברים הפיזיים ומחזני לדק ומשפט למשקל בהם הישר והכשל הוא ס' כי יעמדו עזר מלהי למשקל זה בלדק וביותר לרוב הפעניות שהשכר שיבאו בו ולזה נ"ב יהיה מאמה הש"י כל האמתלים שבהים האר יעקבו בהם לדבר מהדברים העיזיים כי בהם מדברים יתישבו בהם להסיר הדברים המעטים מהם ולזו המדברים מהמתלים בהמתלף שוני העיון והנה הסיר זה נ"ב מל דבר המשקלים והמחזנים כי ידעת היותם בלדק הוא לה' ולזה לחזי מיוחל האדם מזה והנה הביאור שהמשקל הוא היותר כמון וידמה לפי הביאור שהמחזן פיהים שב מאמו קסם על שפתי מלך לא שהמלך המושל באדם והוא השכל והנה קלטו שהמלך הוא מושל ויתיישב לו הפיון כשימלוך על שאר כחות הגוף והנפש וישלחותו בלם וידוע כי האדם לא יקרה בהשגתו המיוחדים לו ולזה לא יקרה טעות בלידוי כי הוא מהשכל לבד לא יקרה טעות בשאר כחותיו מבני היות השכלה מוכרחת מהשכל והחוש כמו שהתבאר בספר הנפש ולזולת האדם לא יתעל פיו מהשכל לבד לא יקרה טעות בשאר כחותיו ולזה יתעל בהם מה שהתבאר בספר הנפש ולזולת האדם לא יתעל פיו בשאר כחותיו מאה שהוא מיוחם לו ולזה בהיותו יתעל יפה מה שהתבאר בשאר כחותיו ולזה בהיותו

מְלָכִים עֲשׂוֹת רֶשַׁע כִּי בְצֶדֶק יִכּוֹן כִּסֵּא: יג רְצוֹן מְלָכִים שִׂפְתֵי־צֶדֶק וְדֹבֵר יְשָׁרִים יֶאֱהָב: יד חֲמַת־מֶלֶךְ מַלְאֲכֵי־מָוֶת וְאִישׁ חָכָם יְכַפְּרֶנָּה: טו בְּאוֹר פְּנֵי־מֶלֶךְ חַיִּים וּרְצוֹנוֹ כְּעַב מַלְקוֹשׁ: טז קְנֹה חָכְמָה מַה־טּוֹב מִחָרוּץ וְקִנְיָן בִּינָה

ת"א לון מלכים. עקידה אשר מ': מתם מלך. כתגלן קיי עקידה אשר כן יהוה קשה: כאור פני מלך. עקידה בעי נב עקידים ב' פ' כ"ט (קנה חכמה כה):

דַּהֲבָא סְנִינָא וּרְקָנֵי בְיוֹנָא טָב מִן סַנְיָא נַבְיָא:

רש"י

דבר תעוב הוא למלכים ואין הגון להם לעשות רשע: (יד) חמת מלך. הוא כמלאכי מות כשלוחי מיתה: ואיש חכם יכפרנה. יפייסנה: (טו) באור פני מלך חיים. מי שהקב"ה מחניח לו פניס חיים הוא לו לכך ורצונו כעב מלקוש. מי שהוא מרוצה לו רלוטו טוב לו כעב המביא לת המטר:

מנחת שי

(יג) יאהב. הפ"ק כמשמ כגוון בכוב בספרים: (טז) קנה חכמה. הפ"ק כמשמ כגוון בכוב בספרים: (טו) כעב מלקוש. הוא המטר וכן פירושו המלכים רחוויים לחעב עושה רצון כי בעבור הלדק חיעשו יכון כסאם וירלו דובר הלדק כלו' דובר תמונים יצרים יאהב המלך כי חמתו כחמת מלאכי מות שימיתו פתאום הרשעים. יכפרנה. יכעלנה וי"ו זיב המתו מלאו. וכאור פניו עיינו על ההכם ים היים ורלונו שירלהו כעב מלקוש שימית הלקט. וקניין החכמה מה טוב

אבן עזרא

קנה.ה'דבקי':(יג) יאהב כל אחד מן המלכים:(טו)מלקוש. הוא המטר וכן פירושו המלכים רחוויים לחעב עושה רצון כי בעבור הלדק חיעשו יכון כסאם וירלו דובר הלדק כלו' דובר תמונים יצרים יאהב המלך כי חמתו כחמת מלאכי מות שימיתו פתאום הרשעים. יכפרנה. יכעלנה וי"ו זיב המתו מלאו. וכאור פניו עיינו על ההכם ים היים ורלונו שירלהו כעב מלקוש שימית הלקט. וקניין החכמה מה טוב

רלב"ג

לו כמדום וזה כי עשיית הרשע עמדות יהיה סכה כלא יכון כסא המלך מפל יסודו הכמות הספיות מלכתו וימנע מפני זה ממנו הלכלות אשר הוא כחיי עליו ועשיית הרשע בדעות מחשבות סבתו לקימת הממשלה והלוכות הדעיות לו על נכון הוא סבה שלא יגיע מהם הפילות הרעות כי בלדק ובישר יכון הכסא והחזקות בית לו לעולם כך בולות זה לון לו תועלת: (יג) רצון מלכים שפתי לדק. הנה לון מלכים הוא שפתי לדק כאשר ביארנו בעדות בספרי הקודמים כמו שיעיעך זה בהכמות אשר לא תכלם העמידה על מה שיעיעך בעמוד עליו מן המוס שהם כי הם בזמן חוק גפלו יעבר החיים החוזיים כמו הפנין בהכמת הכוכבים והבדקה מהכדקים הבעבעים ומי שהוא דובר יצרים יאהב כי הוא אוהב בדבקים ויבדקו למלוך בחמת כמה שיחקר בו: (יד) חמת מלך. הכעס שיכעס המלך הזה על מה שהפליג לחקור בו לפי העדות וספל מפני זה בדבר מה מעלת מחר זה בחוש יכלה מודע מפני הכוזב שיהיה בעדות הנה הוא כמו מלאכי מות להסיר החלם מדרך חיים על דרך המשל כי ידמה כי בהסירה בחכמה הוא לבעלה ותחכם חיש יסיר זאת המחה בשיעלית מחלה בדבר העדות להתבונן אם קלטו מבלים לקלטו ואם ימלאהו בלתי מבלים הנה יעמוד על מה שהיה מהם לודע מהבדקים הנים מהם שיתבונן בהי זה מעלו הדברים לפל העדות יותר כי אחר לפל בו העדות יותר ידמה היותו מבלים לממת ומהם שיתבונן מלד המעידים ר"ל שפחשר יעיד בו מים יותר בלם ויותר מבם יהוה שיהיה לדק ומהם שיתבונן בו מלד הטעות בחפשר שיקרה בהכרם כי מהעדות יותר הוא יותר לחוי שיוהם בלתי לדק והנה נ"ל חפשר שיסיר החכם זה הכעס והחמה בלד ממד והוא שחפשר שבית בחוש הפך מה שיחפייב מהעדות יהוה להסיר מהעדות מה שחוייב ממנו זה הביטול ויקרב עם החשר ועם מה שהשיב בחוש כי זה החוזק יחייב לעולם החמת והנה יסיר החכם זה הכעס בלד ממד יותר בהם והוא כי מדברו שלא יעיר בדבר מם לא היה לודע ובלי מהעדות ואם היה חפשר שיהיה בהכרם הטעות יגיד זה הבעין בעדותו: (טו) באור פני מלך חיים. הנה באור פני מלך הוא בהשגת המושלמות ויכנו החיים הלמיים והלעין שיהיה ממנו לבחר החכמות המשלמות אותו הוא בחלבת הטוב שיהיה ממנו המלוות לחבר ולעולם חמיד וזה כי אזה החוזק יחייב לחדם השגת הלמיים אשר הם מספרי המעון בו: (טז) קנה קין החכמה טוב מחד מקין הזהב וקין הבינה נבחר מקנין

מצודת ציון

למחמת ושק: (יד) יכפרנה. ענין העברה וקיום ועש"ו יקראו המעשים לפוריו זאב (עזרא ל'). כי הכהן מקיים דיני מן הדם בשפת המזבח: (טו) כלקוש. כן נקרא המטר המאוחר כמו יורה ומלקוש

מצודת דוד

דבר תעוב הוא למלכים לעשות רשע כי בעבור מעשה הלדק יכון כסאו ולזה יאהב המלך להעמיד הכסא על כן: (יג) שפתי צדק. ממרי לדק: יאהב. על המלכים: (יד) כלאכי מות. המתה הבאה כלאו יכולת כאדם מלאכי מות: יכפרנה. יעכבל המתה ממנו

אמתי פיום: (טו) באור. כשהמלך מאיר פניו למי ומראה פניס להוכות ושומקות הוא לו לחיים כי כלכה טובה היא המלך: ורצונו. לון המלך היא בעב המביא מלקוש הוא המטר המאוחר היוכד על הקיון ועל המלוות: (טז) טה טוב. מה מאוד הוא טוב יותר

פירוש ע"ש

(דָּם עֶר בֵּצאלְט מִיט דֶר וָואג צוּ מֶענְטשֶׁין אַז וויִ גִילִיבְט צוּ אִים: (יד) חֲמַת מֶלֶךְ דֶער צָארֶן פּוּן דֶעם מֶלֶךְ גֶעגֶן דִי שֶׁלֶעכְטֶע אִיז גְלַייךְ וויִ דִי שְׁלוּחִים פּוּן דֶעם טוֹט וְאִישׁ חָכָם יְכַפְּרֶנָּה אוֹג אִיין קְלוּגֶער מַאן טוּט אֶפּ וויִשֶׁען דֶעם צָארֶן מִיט קְלוּגֶע רֶייד: (טו) בְּאוֹר פְּנֵי מֶלֶךְ חַיִּים אִיז אִין לֶעבֶן דֶעם וָום דֶער פָּנִים פּוּן דֶעם מֶלֶךְ אִיז אִין לֶעבֶן דִי זָאלְן טָאן בְּיוֹ זִי זָאלְן הָאבֶן דֶעם וָום דֶער מֶלֶךְ וויִיזְט אִין שֵׁין פָּנִים אִיז עֶם אִין לֶעבֶן צוּא אִים וּרְצוֹנוֹ כְּעַב מַלְקוֹשׁ אוֹג צוּ דֶעם וָואס דֶער מֶלֶךְ וְעֶרְט בְּוַוילִיגְט אִיז גְלַייךְ בְּיִי אִים וויִ דֶר וָואלְקִין וָואס בְּרֶענְגְט דֶעם שְׁפֶּעטִין רֶעגֶן: (טז) קְנֵה חָכְמָה

יז שְׁבִילָא דְתָרִיצֵי מְסָתְמֵי מִן בִּישְׁתָּא וְדְמַזְהַר נַפְשֵׁיהּ נָטַר אָרְחֵיהּ: יח קֳדָם תְּבָרָא גַּוָּתָנְתָא וְקֳדָם תְּקִיפָא לָא רָמַת רוּחָא: יט טָב הוּא שְׁפַל רוּחַ וְעַנְוָנָא מִן הוּא דְמַפְלִיג עֲדְיָתָא מִן גֵּיוָתָנֵי: כ דְמִסְתַּכֵּל בְּמִלְּתָא יְשַׁפַּר טַבְתָּא וְדְמָבַר הֵא לָהָא מְטוּבָנֵי: כא חַכִּים לִבָּא

נִבְחָר מִכֶּסֶף: יז מְסִלַּת יְשָׁרִים סוּר מֵרָע שֹׁמֵר נַפְשׁוֹ נֹצֵר דַּרְכּוֹ: * יח לִפְנֵי־שֶׁבֶר גָּאוֹן וְלִפְנֵי כִשָּׁלוֹן גֹּבַהּ רוּחַ: יט טוֹב שְׁפַל־רוּחַ אֶת־עֲנָיִים מֵחַלֵּק שָׁלָל אֶת־גֵּאִים: כ מַשְׂכִּיל עַל־דָּבָר יִמְצָא־טוֹב וּבוֹטֵחַ בַּיהוָה אַשְׁרָיו: כא לְחַכַם־לֵב

רש"י חצי הספר בפסוקים ענוים קרי יקרא

(יט) טוב שפל רוח. טוב להתחבר את עניים ולהיות תחת שפל רוח מהיות מהלק שלל את גאים: (כ) משכיל על דבריו ימצא טוב. המתן לב להתבונן על דבריו לפלס לה דרכיו ימלא טוב: ובוטח בה' אשריו. כמהות

אבן עזרא

להכם כי יבטל המת המלך. הרוז מלמון גוזר כמי שתה חרלת לו שם זהב כמו כתם: (יז) מסלת. סיורו לסור מרע היא מסלתם ומי שיתפוז לשמור נפשו שלא תמות נוצר דרכו הרחוי לו והוא דרך המלות: (יח) לפני. טיב. שניס דכקיס:

גובה רוח. על כן טוב לשפל רוח להיות עם עניים. מחלק מקח במלק שלל עם גאים כי לו יאבר כהם להיותו עושק: (כ) משכיל. דבק למעלה כלומר משכיל על דבר השפלות להשפל הוא ימלא טוב ויושיע לו האל: ובוטח. בשם לא יתפוז להלק שלל עם גאים: אשריו. שיהיה מחובר ברכות עוזרו: (כא) לחכם לב. שהחכמה בלבו יקרא נבון שיבין מה שלא למד: ומתק שפתים. טעם ותים ילמד מתיקון שפתים לו יוסיף לקח והמתק רמז לחכמה

רלב"ג

כשהוא ומזה כוזה כי אין לנלו הקטיעים ימם ועבוד לקנין החכמה והנה שמעיל החכמה בקנין יותר יקר מהשיגה כי השגת החכמה יותר שלימה מהשגת השיגה כמו שהתבאר מדברינו ותע"פ שכבר יקרה בשיגה שתתקור בהשגת יותר ולכך ושוב כי השיגה תהיה ג"כ בדברי האומר והוא הפילוסופים המדיעים ותולי לל זאת השיגה כיון כזה השפוק: (יז) מסלת. דרך ישרים סור מרע. דרך ישרים היא סור מרע כי הם יתבוננו בדרכיה ויבינו בו בהתבון שיעלנו מהרע בדברי הטיוחים ומי שילמה לשמור נפשו מהרע הרחוי לו והוא דרך המלות: (יח) לפני שבר גאון. הנה הגאוה והגאון וגובה הרוח הוא שהם לל השבר ולל הכשלון וזה מבואר מלל בשמור דרכו הוא בהתבון הנזכר: (יח) לפני שבר גאון. הנה הגאוה והגאון וגובה הרוח הוא שהם לל השבר ולל הכשלון וזה מבואר מלל מעניין האדם הזולל: (יט) טוב שפל רוח. הנה יותר טוב למדם הוא שיהיה שפל רוח ויתחבר עם השפוים והשפלים מהתחבר עם גאים ויתלק שלל עמהם כמו שללנו במלותם שבר היתה גאותם שהם לה וזה כי אם יקרה מלמת התבונה טוב בקנת השתים שהם יקרה ממנה לע בשתים רבים וזה תלקם השלל הנה ג"כ לעקמה מהם כי זה שיגיעם בזולת התבונה השמותם ויהיה זה שהם שיתוו שלוהים לשות גדולות: (כ) משכיל על דבר ימלא טוב. הנה מי שהוא מעיין ומשתכל תיך למוי שיתנהג בדבר דבר ולא ישמה מעצמו בזריזות ובהשלה הוא ימלא טוב בדברים כי זה ממה שיתייחר בו להגיע לל התכלית השלמה ומי שהם מבשתו עם זה הנה לא כמה שהיין מהבטות מהניו כי הש"י ימליו לו תפיון ותם שהם גוד בהכמת הסבות: (כא) לחכם לב יקרא נבון. הנה לחכם לב יקרא נבון ל"ל כי השגתי התכמה תיטילהו להשגת השיגה עם בדברים שהדיעים בהתבון בלקיחת התחבות להשמידו בשלום עם כל אחד מהאנשים ותע"פ שבכר התבונן כזה בלבו בתומן לאחי הזה בשתיקות דבריו יוסיף קנין טוב על מה שהבה בלבו כי מדבות הדברים ותתיקותם

מצודת דוד

ממלין והוא מין זהב טוב: ונקנות בינה. קנין השיגה: (יז) מסלת. דרך ישרים הוא לסור מרע יתבוננו כדרכם בלא יכוותו לידי נדנוד עון והנולה לשמור נפשו לשמור דרכו לבלי לכת בפי ההזדמן: (יח) לפני שבר. מרם יבוא שבר על האדם בא לו מתחלה גאון וממשל רב כי הוא יכשל לאחר: גובה רוח. על רוב השיגה שהאדם לו מרם שיכשלון ובכל השבר בשלית ישומו: (יט) טוב. יותר טוב להיות שפל רוח להתחבר עם הענוים ולא עם הגאים כי אין ללמד מהגאים שיחלקו שלל אלא מהענוים: (כ) משכיל. המתבונן ולופס לקוח השבר ימלא טוב כי יגליע ומי שהוא בל בה שהתבוננות יבטח בה': אשריו. (כא) לחכם לב. לעני שלמד חכמה מלבו שופו יקרא נבון כי יתחכם להבין דבר

פירוש ע"ט

צו קוֹיפִין חָכְמָה וִוי זַייעֶר בֶּעסֶער אִיז דַאם פּוּן גִין עֲנָוִים אוּנ זַיין מִיט זַייא אִיין נִידעריג גִימִיט חֶלֶק שָׁלָל פּוּן צו טַיילִין זִיךְ מִיט זַאק רוּב מִיט דִיא בַּעֲלֵי נַאֲוָה: (כ) מַשְׂכִּיל דֶר וָוס קלִינְגט מִיט זַיין שֵׂכֶל אוֹף יֶעדֶער זַאךְ טוּעֶן גִים דֶער דַאזִינֶער וָועט גִיפִינֶען גוּטֶם וּבוֹטֵחַ בַּה' אַשְׁרָיו אוּנ דֶר אֶם פֶּאר וִיכֶערֶם זִיךְ אִין גָאט אִיז וואהֶל צו אִים: (כא) לְחַכַם לֵב צו דֶעם אִין גרוֹסקִיים וְלִפְנֵי כִשָּׁלוֹן גוֹבַהּ רוּחַ אוּנ פַּאר אִיין שְׁבוּכלוּנג אִיז אִיין הוֹך נִימִיט בְּלוּמֶר פַּאר אִיין בְּרֶאךְ קוּמְט פְּרִיעֶר אוֹיךְ דֶעם מֶענְטש גְרוֹיסקִיט: (יט) טוֹב עֶם אִיז בֶּעסֶער צוא דַאהֶעמִין זִיךְ צו דִי לֶעדִינְט נִיט אִין גוּט צוא פַּאר שֵׂיין דִי תַּלְמִידִים

מערין

(דכרים י"ם): (יח) גאון. עיניינו ממלה כמו גאון יעקב (עמוס ו'): כשלון. ענין מלמות ותפילת הכמ: (יט) שלל. כזן כך:

חכמה. בקו"ף בגעיל: (יז) שמר נפשו. בספרים מדוייקים מסר ות"ו וכן כלומי כי לא נמנה בסתומת בכלל המלמים נפ"י מסר בהלי שמרת פיהן ד' כמ"ש: על דרכו: (יח) לפני שבר גאון וגו'. מלי הספר בפסוקים: (יט) שפיל. ענוים קרי:

יְקָרָא נָבוֹן וּמְתֹק שְׂפָתַיִם יֹסִיף לֶקַח׃ כב מְקוֹר חַיִּים שֵׂכֶל בְּעָלָיו וּמוּסַר אִוִּלִים
אִוֶּלֶת׃ כג לֵב חֲכָם יַשְׂכִּיל פִּיהוּ וְעַל־ שִׂפְתָיו יֹסִיף לֶקַח׃ כד צוּף־דְּבַשׁ אִמְרֵי־
נֹעַם מָתוֹק לַנֶּפֶשׁ וּמַרְפֵּא לָעָצֶם׃ כה יֵשׁ דֶּרֶךְ יָשָׁר לִפְנֵי־אִישׁ וְאַחֲרִיתָהּ
דַּרְכֵי־מָוֶת׃ כו נֶפֶשׁ עָמֵל עָמְלָה לּוֹ כִּי־ הָיא וְסוֹפָהּ אָרְחָתָא דְּמוֹתָא אִנּוּן׃ כו נַפְשָׁא דְּלַעֲיָא לְעוֹתָהּ הִסְבַּר דְּמָן פּוּמָא אָתֵי לָהּ

ת"א נפש עמל . סנהדרין נה :

ויקרמו תוספתנבון : ומתק שפתים יוסיף לקח . כשמדם מעשים בכריו לתלמיד וממתיק דבריו כשעמים יוסיף לקח :
(כב) מקור חיים שכל בעליו . וכן פתרון המקרא שכל הבעלים מקור חיים הוא לו : ומוסר אוילים אולת .
ויסורי אוילים ע"י אולת בחים להם וכן ממעמו החולת יסורין הוא לאוילים : (כג) לב חכם ישכיל פיהו . לכו

אבן עזרא

המתוקה בעניו ומתוק מדבש : (כב) מקור . פירוש השכל הוא המקור שיקירו ממנו חיים לבעליו : ומוסר אוילים .
מוסר אולת : (כג) לב . צוף . שניס דבקים . הכם ירחה

רלב"ג

ימשיך הנפשות ויקנה : (כב) מקור חיים . שהם ההשתלות וההתקוממות הוא בעליו על מקור חיים והמשיכו אומו וזה כי ממנו מבוא
המעמדת המיים לגופיים והחיים הנלמיים הם החיים הגופיים מפני ההשתלות דבדברים המדיניים מאד כו יובללו הסבות הבא ממנו
מהנמצאים ושיגיע לו בעוד והמזר ממנו ואם החיים הנלמיים כי זאת התכונה על להפלג החקירים בדברים העיוניים לפי שם שיהיה שכל
היה בעם לעולה החעמת בעם ואולם כפוליים לא יקנו מוסר כי אם מהשתלות והמשל שהשכל קרה לאויל לא שם מפני שלא הנשים בעבודת
המניחות אומו להשגת מבוקשו אז יקנו מוסר מפני החולת היות להשגיח בעועל ההוא כשיקרה לו שניח בבבה אמר לא הנשים בם
קודם זה שהיתה בעם על שנכנר ממנו אמר יזה בעבות הבה התועלת ביקה בזה הוא מעט אמר וזה כי אולתו תעכב שלא יקח בזה
מהתועלת רק בכמות הדבר ההוא ובכבה בהיו לנבה ובכבר יהיו עם בעבות החכמות יפקד המעובד בהפקדים והוא לא יבניח בהם אם
לא בשיפקדו עיניו במה שיראה בנסיון וזה לחוק מאד ביניע בשליחות בזה האופן גם בשועל להגד מיומד ואולם עם המשכיל מקור חיים
ומבוע בכל הדברים וזהו ההבדל הנפלא בים בזה בין המשכיל והאויל : (כב) לב חכם ישכיל פיהו . הנה מה שהוא מעורר בלב החכם
יודיענו פיו לאנשים כי הדברי יכשיעו לו מה שהוא מעורר בנפשו לב הדברים המדיניים לפי שלא יכבד בלב ולא יחם בדברים הפוליטים
כי הוא מלד מבמתו יודע לדבר באופן יכבים מה שיראה למה שהוא מעורר בנפשו והנה הוא יבדר באופן שבל שפתיו יוסיף קנין טוב
על פני שהיה בלבו וזה כי בלב לא יהבן שיהיה למחשב כי הם מוזה אחת והוא יחשב אותו בדבר יכלול על כוונות מתחלפות בלם מופילות
ובבר יהיה זה ב"כ ומלד אחר והוא בדברים המדיניים רב התועלת והוא ביוסיף על פחיו שהוא בדברים העיוניים ופרכוחם מה שיוסיף
לקחת הנפשות ולמשכם אל כל מה שילהו ובדברים העיוניים ג"כ מלד מה שיעיד המחשב מן הדברים המיושים אם המחשב ומקבלים
אותו : (כב) לוף דבש . הנה חמרי טעם שילמו מפי הנכים הם כמו לוף דבש שהוא מתוק לנפש המקבלת בטיזון הנדש ממנו והוא עוד
מרפא לחיבים הכאובים בעיניהם מליאם ולזולת זה מחליים ובן חמרי טעם שיעדכו לנפש המקבלת ובכם עוד היעדה לתקון
הגוף ולבבר והלוזלת ממנו חלוי המדות הנמוגות : (כה) יש דרך . הנה ימלת דרך שהוא יחד לפני הדים ולא יהגיע בבר הנמשך ממנו כי
מחליפים היה דרכי מות והנה הדים בחכם יביא להסתכל מהדרך הזאת : (כו) נפש עמל . הנה נפש הדים העמל עמלה לו ותעלמתו

כיפא

מלמד את פיו לדבר להות : (כד) צוף דבש . מתוק דבש (בריסק"ח כלט"ו . הוא לשון חיטחלית ברעסק"ח בל"ח
התינוקים . וכן כתב הרד"ק עיין שם תהלים י"ט י"ח) :
אברי נועם . דברי תורה : (כה) יש דרך . שהוא יאר
לפני חים : (כו) עמלה לו . לגרכו הוא עמל : כי אכף
עליו פיהו . כשפיהו כופהו ותיבא לו מהלה הן עמלו שומל׳

מיר

מצודת ציון

(כד) צוף דבש . חלות דבש וכן ונופת צופים (תהלים י"ט) : לעצם.
תוכיות הלבר : (כב) שבל . הלכל הוא לבעליו כשעיין הנותב חיים כי בשבותו בם יוסיף לשמר בהבין
בם בשבור מולבם : (כג) ישכיל פיהו . ילמד את פיו להמתיק חמרים ולהסבר יהיו שנורים על שפתיו יוסיף טוב לשוד להבין תוכיות
הדבר ס"ב כמה שהשלבה מן הלב אל הפה ומוזרם לבות מן הקה אל הלב עד מין תקלה : (כד) צוף דבש . המתיק חמרים בעניותם
כי המה ערבים לנשמעים לחות הדבש והמה מועילים לנפש ולגוף כי בזה יתמוך לבות בני אדם חמר דשהו הן דבר המוסר הן
דבר שלנלן : (כה) לפני איש . לפני רוחות עיניו : ואחריתה . מחרית הדרך בסוף הוא לדכי מות : (כו) עמלה לו . טוטפת

מצודת דוד

מחוך דבר : ומתק . הממתיק חמרים בזולת למען יעבד לו להיות
מקובל על הלב הנה יועיל גם לעימו כי הוא יוסיף לשמוד להבין
הדבר בעבור שילמד : (כג) ישכיל פיהו . ילמד את פיו : ויוסיף . היסורים הבאים על האויל
הדבר ס"ב כמה שהשלבה מן הלב אל הפה ומוזרם לבות מן הקה עד מין תקלה : (כד) צוף דבש . הממתיק חמרים בעניותם
כי המה ערבים לנשמעים לחות הדבש והמה מועילים לנפש ולגוף כי בזה יתמוך לבות בני אדם חמר דשהו הן דבר המוסר הן
דבר שלנלן : (כה) לפני איש . לפני רוחות עיניו : ואחריתה . מחרית הדרך בסוף הוא לדכי מות : (כו) עמלה לו . טוטפת

פירוש ע"ט

זֶיסְקֶרְיִיט פּוּן הָאנִיק זָעֶנֶן דִּי זֶיסְעֶרְייֶר פּוּן דֶר הוֹרָה
סְתוּק לַנֶּפֶשׁ זֶיי זָעֶנֶן זִיס צוּם לַיֶיבּ אוּנ אֵין הֵילִיגְנֶר
צוּם בֵּיין (פּוּן דֶעם וָואם לֶעֶרְינְט זֶיי): (כה) יֶשׁ הֶדֶךְ
יָשָׁר עֶם אִיז אֶפְּט מַאל פַּר הָאנְדֶין אֵיינְוָועג וָוִם עֶם
דַאכְט זִיךְ דֶעם מַאן וָואם בֶּייט אֵין אִים אַז עֶם אִיז
גִיט וְאַחֲרִיתָהּ אֶבֶּער דֶער סוֹף פּוּן דֶעם וָועג בֶּייט צוּ
דִי וָועגֶען פּוּן דֶעם טוֹט : (כו) נֶפֶשׁ עָמֵל דָם לַיֶיבּ וָום

אַבַּף עָלָיו פִּידוּ: כז אִישׁ בְּלִיַּעַל כֹּרֶה
רָעָה וְעַל־שִׂפְתֹתָיו כְּאֵשׁ צָרֶבֶת: כח אִישׁ
תַּהְפֻּכוֹת יְשַׁלַּח מָדוֹן וְנִרְגָּן מַפְרִיד
אַלּוּף: כט אִישׁ חָמָס יְפַתֶּה רֵעֵהוּ
וְהוֹלִיכוֹ בְּדֶרֶךְ לֹא־טוֹב: ל עֹצֶה עֵינָיו
לַחְשֹׁב תַּהְפֻּכוֹת קֹרֵץ שְׂפָתָיו כִּלָּה

ת"א לית תהפוכות . שכר ויקרון :

רש"י שפתי קרי נון ועירא רעה

לו שלוכל מה שעמל כאר : (כז) בורה רעה . כלנו חורש הרע : ועל שפתיו כאש צרבת . הרעה כאש שורפת על שפתיו עד שמוליאה כפיו וגומרה . כאש לרבת . שורפת (יחזקאל כ"ד) . ועגרנו כה כל פניס : (כח) ונרגן מפריד אלוף . וע"י ריגונו ותרעומתו מפריד ממנו אלופו של עולם : (ל) עוצה עיניו . לשון קריצה וכן חומצה עליך

מנחה שי אבן עזרא

(כז) ועל שפתיו כאש . שפתו קרי נון"ו והכתיב ניו"ן ומ"ו ודין הוא מן ז' מלין דכתיבין ^ כמלעיות חיכותא ולא קריין יפו' נשבר כע"ג מות י' : (כח) ונרגן . מד מן ג' מלרין שלירין : כמרי נועם : ואחריתה . שיוציא ימלא דרכי מות ואמר דרכי כי סכות המות רבות . פ"ח שלוך דרכי' שיביאוהו למות: (כט) א בף . סכב ונרס כלומר כפס עמל תעמל לעל כל יומיו

כי פיהו אכף נרס ובכב עליו לעמל כעבור שלא למד אמרי נועם והפך זה החכם' תמיה את בעליה: (כז) ועל שפתיו. על כל אחד משפתיו הרעה כאש צרבת . פ"ח המלשון: (כח) ונרגן . דברי שרה ברכילות : (כט) איש . העושה חמס מפתה רעהו שיעשה חמס כמוהו : בדרך לא טוב . כלשון זכר : (ל) עוצה . לפי דעתי שיועלם את עיניהם עוצם עיניו הם משרם עוצה עיניו והמ"ס סימן הפועלים והרחוי עוצה אותם את עיניהם וכמו כן ותפתח ותרחהו את הילד להגלו את ניתו הנכון להלל אותו וכן הפיהם עוצה עיניו אותם עיניו כעבור שלא ילך לבו אחרי עיניו

רלב"ג

כאשר כפף פיהו והכניעו על העמל ההוא כ"ל כאשר כבש אחת פיהו לעזובות ולמעשים הרעים בדרך שלא יבטלהו מדיפת התעוות הזה מבקשת החכמה והחשבונות להגעתה הנה העמל ההוא יהיה לו לבדו מה שאינו כן בעמל מסיפת הקניניס כי יכין המדם ואחר יחלל ואי' שעמל זו לא יכבה ממנו ולא יהיה לו יתרון כי אם כמות עיניו או יכלה כזה כפס האדם העמל תמיד להשבע טרפו שעמה בשבתו בעמלו כי סיו הכניעו וכפפו לזה העמל וכאלו יביא זה אחר היים ההוא מוכן ממנו יתרון המזון ולא יקח ממנו כי אם המלאך לבד ויאמלם כהולאתו לפי שם כאשר לו יהיה קונן על יד ממנו מעט עד שיבא מחייתו בזולת עמל : (כז) איש בליעל . הנה האיש הבליעל מוכן הכשה בלבו ומה שיבא ממנו אל שפתיו יוכר זו כוכם הנא שהוא בלבו ויהיה משחית כמו כאש המבוקפת וכאלו אמר שיוכר הע יבא ממנו אל שהוא בלבו כי יאחדל להעמיק בדבריו בדרך שיאמר מהם דע נפלא : (כח) איש תהפוכות ישלח מדון. האיש המכוון הנה מהכוונו לעלות בייב ומדון בין האהבים ולא יספיק לו כה עד שיעורר דברי תלונה להפריד האב והבן ואחר שעשה זה אמר כי כ"ל שיסבב שיעשה כו : (כט) איש חמס . הנה האיש שהוא איש חמס ממש יפתה בפיו רעהו להמשך למהנהגו ובדבוקו בהגבים לו להלך אותו בדרך לא טוב: (ל) עוצה עיניו . מי שהוא עוצם עיניו ואותם אותם מאחר מי שהוא מסך כדי שהשלם לא יוכר משהשבות התהפוכות והכוזבים ואח"כ הוליך אה שבשהשבות אל הפועל שהשבות בשפתיו ושתם אותם לעזר הדברים בפיו הנה דבוקו השלים הנרא כי בשם שהשבך לא היה מניע נזק לאחרים אם לא יוליאהו בפיו :

מצודת ציון מצודת דוד

כ"ל שנוף כי השלמות הם שמעידי הנוף: (כז) אכף . מל' כפי וגיפוף וכן ותכפי עליך לא יכבד (איוב לג) : (כז) כורה . חופר בור כמו בור כלם (תהלים ו') : צרבת . עניו שריפה כמו ונלרכו כה כל פניס (יחזקאל כ"ל) : (כח) ונרגן . עניו מלוכה כמו ותרגנו בהלליכם (דברים ל') : אלוף . שר כמו והלל מבטיחו בלוף (מיכה ז') : (ל) עוצה . עניו סתימה כמו ויעצם את עיניכם (ישעיה כ"ט) : קורץ . עניו כדומה לרמז כמו קוכן בעיניו (לעיל ו') : כלה . עניו

(ל) עוצה . הסותם עיניו לחשוב לחשוך ממנים (כי דרך המעשיק לחשוב מה עיניו לבל יבלבלו אותו דברים הכוללים) :

פירוש ע"מ

מִיד זִיךְ אַיין מְלָאכָה מִיד זִיךְ עֻם פּוּן יַיְנֶם וְוַעֶנֶן וְנִרְנָן מַפְרִיד אַלּוּף אוּנ דֶר צַאֲרִינְדֶיגֶער מַאן שַׁיידְ אָפּ
בְּלוֹמֶר עֻם קוּמְט אִים צוּ גִיךְ דַּהֵיינוּ כִּי אֵבֶף עָלָיו פִּידוּ פּוּן זִיךְ רוּךְ זַיין צַאֲרִינְדֶיקְייט נָאט דֶעם הַאר פּוּן
וָוַעֶן זַיין מוֹל גֶייט אִים אוּנ מָאנְט אִים עֶסְן עֶסֶט דֶר וָוֶעלְט: (כמ) אִישׁ חָמָס וגו' דֶר רוּבֶּענְדִיגֶער מַאן
עֶר וָואם עֶר הָאט זִיךְ פְּרִיעֶר אֶהָן נִימִט: (כז) אִישׁ בְּלִיַּעַל דֶער שְׁלֶעכְטֶער מַאן גְרָאבְט אוּנ טְרָאכְט אִין
זַיין הַארְצִין בְּייֵ אוֹף מֶענְטְשִׁין וְעַל שִׂפְתָיו אוּנ אוֹיף מִיט זַיינֶע אוֹגִין צוּ טְרָאכְטִין פַּר קֶעְרְטֶע וְאכְין קוּרְץ
זַיינֶע לֶעפְצִין בְּרֶענְט דָם בְּייֵ גַלֵּייךְ וִוי אִיין פַּייעֶר שִׂפְתָיו אוּנ וִוִינְקְט מִיט זַיינֶע לֶעפְצִין צוּא בְּייזִין כְּלָה
בְּיז עֶר צִיהְט עֶם אוֹיס מִיט זַיין מוּיל: (כח) אִישׁ רָשָׁה דֶר פַּר לֶעגְט דָם בְּייֵ כְּלוֹמֶר עֶר אִיז גוּרֶם בְּייֵ
תַּהְפוּכוֹת דֶר מַאן וָום פַּר קֶערְט דִי רִייד פּוּן דֶעם וִוי זָאל קוּמֶען אוֹף דֶר וֶועלְט: (לא) עֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת שֵׂיבָה
אִיין שַׁיינֶע קְרוֹן אִיז דָם אַלְטֶקַייט בְּדֶרֶךְ צְדָקָה תִּמָּצֵא

רָעָה׃ לא עֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת שֵׂיבָה בְּדֶרֶךְ
צְדָקָה תִּמָּצֵא׃ לב טוֹב אֶרֶךְ אַפַּיִם
מִגִּבּוֹר וּמֹשֵׁל בְּרוּחוֹ מִלֹּכֵד עִיר׃
לג בַּחֵיק יוּטַל הַגּוֹרָל וּמֵיְהוָה כָּל־
מִשְׁפָּטוֹ׃ יז א טוֹב פַּת חֲרֵבָה וְשַׁלְוָה

לא כְּלִילָא דְשַׁבְהָרָא
סֵיבוּתָא בְּאָרְחָא
דִּצְדָקָתָא מִשְׁתַּכְחָא׃
לב טָב נָגִיד אַפֵּי רוּחָא
מִן גַּבָּרָא וְרַמְבָּרֵישׁ
נַפְשֵׁיהּ טָב מִן הוּא
דְּאָחִיד קְרְיָתָא׃ לג
בְּעוּבָא דְעָיְיתָא
נִפְלָא פִּתְגָמָא מִן אֱלָהָא
נָפֵק דִּינֵיהּ׃ א טָבָא הִיא
לַחְמָא שְׁרֵיבְתָא וְשַׁלְוָתָא

ת"א עטרת תפארת . תגים יג : טוב ארך . סם ע' : בקדוה מצר אפ : טוב פת . בקדוה מצר אפ :

רש"י

מיני (תהלים ל"ג) : כלה רעה. כמו כי כלתה חלוי הרע (לעתר ז') וגורם לבא רעה לעולם : (לא) בדרך צדקה תמצא. ע"י הצדקה מקריבין ימיהם : (לב) וכושל ברוחו. כובש את יצרו : (לג) בחיק יוטל הגורל.

אבן עזרא

בעבור שיתגאו התפוכות כרצונו . כלה. משלים הרעה כלשון (תהלים ז') וגורם לבא רשה לעולם : (לא) עטרת . הסיבה היא בעטרת תפארת לראש : (לב) טוב . בחיק . טוב . ג' לבקיש . טוב שיומד במקים שנים וארך אפים הוא טוב מגבור כי הוא יכבוש כעסו והגבור מע"פ שכיבש אחרים חילו יכול לכבוש כעסו .

רלב"ג

(לא) עטרת תפארת שיבה . הנה הסיבה היא עצמית על מפארת כי הפוסים לזה יכבדו הזקנים לזה בדרך לזקן ויובר כמדות לו כדעות כי כוללת זה יתכן שיומנו הלדם בלא עתו לו יהיה סבלון זה כי הסיבה לאבד בדרך לזקה תוללת הוא בעבר מפארת כי אלד היובר כדעות וכמדות ומלד הימים לאבר שיהיה יהובר שעבה וגדל מלדבת הלדקה ומלד הבקש בחיות הבעבי בעת הכשבה ולרך ימים מבוהה אלד רוב מה שיתעבד עליו מהכמה ומלד שיהיה הזמן לאבר בהקבה אחיות הבעבי בעת כשיב : (לב) טוב ארך . הנה מי שיכול להתירך אבל הוא יותר טוב מיבור להתירך אבל בהתאפק ומי שיכול בהלוא ותאוותו להניעים הוא אבר יותר טוב מיבור ממי שלבד עיר כי ארך ואבול בזולתי מי שלא יוכל לעבול בלולתו . הנה לדברים יתבייב מיניים מבוסס קבי והזדמן וכיבס בלמת הגבלה ובדומ מבס"י : (לג) בחיק . הוא כי הגורל יושל בחיק ויתבול בניים מבחנו בדרך הקבי והנה המלה כי מה' לל מבחנו . הוא מבוהים מענין הגורל בבסבורי דברי הבינות וכבר תעמיד על זה מהכמה כי בגלולים יהיה עד הגוד לשם כגורל היותר טוב והנבון לעבים הקבי יום והנה אמר בהתבונן במלתם ולבירת הענין הוא מה' ואזה אין להתפאר בבסם ובולם התכונות המהוניות אבר לאדם עם יבהו הם מבחת בתוכחו ולזה יהיה בהתאבר בבסם יותר ושוה כי הענין ביניע מיחוך הלם כוח יותר בלום ויותר מעט בבינה מבהוד ביניע מבינורה וכן הענין בגורל בלומו עם לובר עיר עם בבוד יניע לאדם בחוד והמבעל אוהב מיכם לזולתו : (א) טוב פת חרבה . והנה בבם עיד הבלום ובעת הקבעה בחיבל פת יחיה בלא פרעבת עם הבלוה

מצודת ציון

נמר והבלמה : (לב) ברוחו . מבין בבם : (לב) יוטל . ענין הבלבה : יז (א) פת . מתיבת לחם מלבון פתום לותה פתים (ויקרא כ') : חרבה . יבשה :

מצודת דוד

קבין . המבדל בבסתיו לבמו לה"ל : כלה רעה . הוא זה עמר הבעבה אבר תבא עליה כי בעוה ובבה מעבה : (לא) עטרת וגו' . הבוזר בדרך לזקה תמלא בו ביניע תפארת ביבה כי בדרב ימים בגדולים ובפארת : (לב) מבבור . כי הבובר לה יתגבר ל"ה בבעבה מי שבידו לבבוש בבסו הוא טוב מבובר היובר עיר מבלר ובפל בדבר בב"ם : (לג) בחיק . דרך בבילי הגורל להיות פתקין בחיק לו ואלו בבוקם בחיק ומבר בזה בל נמי בדבר מה' ובה כ"ש בחילו אבר מלך לו בלוה ממעל : יז (א) טוב . יותר טוב להיות פת חרבה בבלוה מביתים לו מלא

פירוש ע"ש

אין וועג פון צדקה ווערט די קרון גיפונען (כלומר דורך דעם וואס אין כיעמט ניט צדקה לעבמ ער לאנג) : (לב) טוב אי בעסר דר ום דר לעבענערש ניין צארן אונ האלט אים אוף דר אי בעסער אונ שטארקער פון אין גבור ומשל ברוחו אונ דער וואס גיוועלטיגט אין ניין ווילן (כלומר ער אי כובש ניין יצר הרע) דר אי שטארקר פון דעם וום בצווינגט אונ נעמט אין אי שואט : (לג) בחיק אין שוים ווערט גיוואר פון דר גורל ווה אונ פון נאט אי נאר ניין משפט כלומר נאט דר ווילט אום צו אטליכין

ניין חלק :

יז (א) טוב פת חרבה ושלוה בה עם בעסער צו עסן שלוה אי דר בי בבית מלא זבחי ריב פון אין הוי וואס

בָּה מִן בֵּיתָא דְמָלֵי
דִבְחֵי דְרִיבָא: ב עַבְדָא
סוֹכְלְתָנָא יִשְׁתַּלַּט בִּבְרָא
מְבַהְתָנָא וּבֵינַת אֲחֵי
נַפְלָא יְרוּתָתָא: ג צְרָפָא
נְקִי לְסָאבָא וְכוּרָא
לְדַהֲבָא וְאֶלָהָא בָּדִיק
לִבָּיָא: ד נַבְרָא בִישָׁא
צָיֵת לְסִפְוָתָא דְאָתָא
שְׁקָרָא וְרַגְלוּתָא עַל
לִישָׁנָא דְעָוָתָא:
ה דְמַצְדֵי לְמִסְכֵּנָא מָרֵנֵז
לְבָרְיֵהּ וּדְחָבֵי לְתַבְרָא

בָּה מִבַּיִת מָלֵא וְבִחֵירִיב: ב עֶבֶד
מַשְׂכִּיל יִמְשֹׁל בְּבֵן מֵבִישׁ וּבְתוֹךְ אַחִים
יֶחֱלַק נַחֲלָה: ג מַצְרֵף לַכֶּסֶף וְכוּר לַזָּהָב
וּבֹחֵן לִבּוֹת יְהוָה: ד מֵרַע מַקְשִׁיב עַל־
שִׂפַת־אָוֶן שֶׁקֶר מַזִּין עַל־לְשׁוֹן הַוּוֹת:
ה לֹעֵג לָרָשׁ חֵרֵף עֹשֵׂהוּ שָׂמֵחַ לְאֵיד לֹא

ינקה ת"א לועג לרש. מרמות את יוצרו מג (מכות ד'):

רש"י

יפרעאל: מבית מלא זבחי ריב. מהיות מקריבין זבחי ריב כנ"ל: (ב) עבד משכיל וגו'. על מהמשכיל בכידעלר לפסוק ג' פסיעות לכבודו של הקב"ה עלה לגדולה ומכל ביפרעאל מהיכיבו מעשיהם והלך נחלתם לעשיהם. ד"א גר לדיק טוב מאזרח רשע ולעשיר לבח יהלק שלל ואהלו כתיב כאי יפרעאל שמאזר (יחזקאל מ"ו) והיה כשבט אחר גר הגר וגו': (ג) מצרף לכסף. כלי צורפין בו כסף

אבן עזרא

(ב) בבן מביש. כסיל: יחלוק. יקח חלק: (ג) מצרף. מרע. לועג. סר. ל' דבקי. מלרף מין כיר. מזין. הרמוי מ"מזון כלומר ים מלרף לכסף וכור ליהב לזהב וכן יכין הלכבות הכסף ויודע מי סהוה מרע ומחשב רכילות סהוה על עסת פיו: (ה) שמח. מי בשמחה לאיד הרב לא יהיה נקי כל אחד מהם כי הכסף בוחן הלבבות ויתן שכר

רלב"ג

משיכהל הזמנים וכבר לבוחע עם הריב והקטטה: (ב) עבד משכיל. הנה יקרה בעבד החדם כשהיה זריז ומשכיל בריחיו מועיל בבן מחזיון כשהיה עלל בבל כי מהבוני משכילו עניו לשהיהו בהתנהג בחוכמה וכבר יקרה בימינו שהבן נחלה בחוך הכנים בהם כי מהזיון מהבוני לא אהבו אחיו יהן לו במחלה חלק מה מהנכסים: (ג) מצרף לכסף. הנה הכסף יש בו מלרף יוכל החדם לבחון בעבדו מהיעיל וכן יוכל לבחון בחמר יש בו מן הפיוחים בשיוכל מחוכו מהבקל מה ויעמוד על הריעות ש"חשב מעמו ולזה יש ג"כ סוד להיב לבבך מהו מהיעיל והחוכם הלבבות אין בם מי פיוחים יוכלו הבם יחבחן: (ד) מרע מקשיב. הנה החם המרע הוא מקשיב על דבר חון כי בו הבעון והוא ג"כ הוא מחחבך והחוא כי החם השקרן מחזין ומקשיב על דברי הבעם להעוות מהשקר יעשהו הרשע וזה ברשע יעשך השקר: (ה) לועג לרש חרף עושהו. הנה מי שהוא מלעיג על בעני מפני עני הנה בבר חרף הבי"ת בישהוד בעעמו זה בעיון בחוזק מה בעו שמעניה המאהיה הוא מחרף הוא הפוצל

מצורת ציון

(ג) מצרף. וכור. שמות הכלים אבל יחיעו הם הזהב והכסף: (ד) מזין. כמו חזון כ"ל מקשיב בחזון: הוות. עניו שבר ורצה כמו מהבר הוא (חהלים ל"ח): (ה) לאיד. עניו הקלה ומקרים כע כמו הלא איד לעול (איוב ל"א):

מצורת דור

הבית בבר זהוב בריב וקטטה: (ב) בבן מביש. בבן החזון הבר הוא מלא מהבוני בושה. בעבד הוא יקח חלק בתוך החמים בלמו היה לו: (ג) מצרף. הבסף והזהב בחון מי יהיה לבעת בהם הם הנסיונ יקח מעמו במשקל יהיו ויעימו בריב ומטיח יבחן הכסף והזהב בן ה' בוחן הלבבות: (ד) מרע. הנה החזון מקשיב על דבר מחון הרע ומאזין על לשון הוות הנה החזון הוא מקשיב על דבר מחון כי בו הבעון והוא ג"כ הוא מחחבך והוא מי שהוא מלעיג על בעני מפני עניו הנה בבר חרף הבי"ת בישהוד בעעמו זה בעיון בחוזק מה בעו שמעניה המאהיה הוא מחרף הוא הפוצל

לקוטי יקרים

פירוש ע"מ

אין פול מיט קוילונג פון בהמות אוג קריג אין דער בייא: (ב) עבד משכיל וגו' איין קלוגער קנעכט טוהט גיוועלטיגין אין ליין האריגם פאר שעמט זון ובתוך אחים יחלק נחלה אוג צווישן די ברידער טוט ער צו טייליין די נחלה כלומר ער נעמט אין חלק נחלה גלייך מיט זיי: (ג) מצרף לכסף וכור לזהב אין שעמט אין גימאכט צוא לייטערן אין איר ולבער אוג אין כלי אין גימאכט צוא לייטערן אין איר נאלד אוג וכוחן לבות ה' אבער העראער פרובט נאט אוג לייטערט זיי אוג וויסט זיי ערקענן פאלשע שלעכטער פאר גענטע צוא פאלשע אום רעכטע אוג פאלטשע עדות שקר מוין אוג דר ליגנער פר נעמט צוא אין לשון פון ברעכיגעש כלומר פון ביין: (ה) לועג לרש חרף עושהו דער וום שפעמ צו אין ארימאן שעמט זיין כשעפער שמח לאיד אוג דר וום פרייט זיך אוף זיין חברם ברעך דר ווערט ניט גרייניגט: (ו) עטרת זקנים בני בנים ותפארת בנים אבותם

קינדר

יִנָּקֶה׃ ו עֲטֶרֶת זְקֵנִים בְּנֵי בָנִים וְתִפְאֶרֶת בָּנִים אֲבוֹתָם׃ ז לֹא־נָאוָה לָנָבָל שְׂפַת יֶתֶר אַף כִּי־לָנָדִיב שְׂפַת־ שָׁקֶר׃ ח אֶבֶן־חֵן הַשֹּׁחַד בְּעֵינֵי בְעָלָיו אֶל־כָּל־אֲשֶׁר יִפְנֶה יַשְׂכִּיל׃ ט מְכַסֶּה־ פֶּשַׁע מְבַקֵּשׁ אַהֲבָה וְשֹׁנֶה בְדָבָר

ה"א עשרם זקנים . תמיה כי מנחות פלא שהר בעיני (בכורות ג') : לא כל . סנהדרין נג :

רש"י

(ו) עטרת זקנים . כשרואים בני בניהם הולכים בדרך טובה : ותפארת בנים אבותם . כשמטותיהם לדיקים היא תפארת הבנים : (ז) שפת יתר . דברי נפוח : אף כי לנדיב . וכ"ש שלא יהא בפת שקר לנדיב : (ח) אבן חן . כשמדם בא לפני הקב"ה ומפייסו כדברים וכב לו. לכן הן ומרגליות הוא בעיניו : אל כל אשר יפנה מנחת שי

בגן בסנהדרין ופיין מסורת פ' ויעש : (ו) שפתי יתר . כשפוסים מהכוזים הוי"ד בקמץ אבל בפשוטים ישנים ובספרים מדויקים כיו בסגול : (ב) מכסה פשע . סמ"ס בגיטין :

יתר כלומר לא יתאוה לעצת שפת הכמים שתביאהו לידי יתרון אבל נדיב לא נחמדת לו כלומר לא יתאוה שפתי חים שקר כאשר התאוה הכסיל : (ח) אבן חן . הסר כ"ף וכן ידה ליתד תשלהה מע"ם שלין זה מקומו אפרכמו לפי שהוא נעלם בעבור מלת תשלהה שהוא בלשון רבות וכן עניינו בידה ליתד תבלהה הגבוה המכורות בפסיק תבורך מכפי' אם תעביהה כאשר עשתה על כן תהי' מבורכת יותר מהן וכן זה כאבן היקרה שים לה הן בעיני כל רואיה כן ים הן למחזיק בעליו והוא הנותן כי בעבור שהוא חסר לקחתו לא יקרת הלוקח בעליו וכן אל תמנע טוב מנבעליו כי הוא הלוקח : (ט) מבסה . מי שמקפח לאחוב רעהו וכסה פשעו שפשע בו ולא יוליעהו : ושונה בדבר . לפשוע פעם אחרת מפריד אלוף ביותהבו יותר ממנו :

רלב"ג

לוחה ומי שהוא שמח לאיד שיהוה על שים לחב לא יקרה שיהוא בכעו שהע הוא : (ו) עטרת זקנים . כי בהיהה הראיונית תמצא לזקנים לך אין הבנין כן בחלות כי אין בהיהה עולה על כך לזקני החד שכל תפלהה בנים הוי מבוזה : (ז) לא נאוה . הוא לא יאות לנבל לדבר דברי עצבה ויתבון כי הדברים הבם יתבדו בזה הבנין וכ"ש בחין לאוי לדיב דבר בקר והבל : (ח) אבן חן בעיניו . הוא הסוחר הוא מבן בעיני בחכמים בשבר יתן לבם הבוחר בחיהו בי מבעליות בין בעבחם בל בל בשבר יפנה בחכמים ללוש : (ט) מבסה פשע . מי שהוא מבסה פשע בשפע בו ולא יגלה לזכרו הוא מבקש בהבה כי הוא הסובל ויסוגה ומי שהוא בוגש בדבר מפריד אלוף כי זכר בשבעים

מצורת ציון

(ו) נאוה . מלבון נפה וכן לשוה הלשה (תהלים קמ"ז) : לנבל . מדם פחות וכזיון : (ה) אבן חן . יש מפני יקר המעלים מן בעני מיוחסים ומהמו בהן כשולח המרגליות : (ט) ושונה . מלשון בניה : אלוף . שר ומושל :

מצודת דוד

גם עליו : (ו) בני בנים . לף כני הבנים יהיוחס עטרה לזקנו להתפאר בהם הם הנזנים הם לבל הבנים מן בכם ב"ח להתפאר בחכמותיהם כי יותר מהוריהם בכבוד מיהם מלבד מני מביהם וזה עיקר התפארת להזקנים : (ז) לא נאוה . לא יאה בעיני הבכל דבני מעלה ויתבון ולא יחפזון בהם וכ"ש בלא טעם בשת בקר בעיני מי

בגדה לבו בחכמה כי יותר יטעם החכם בשקר מטיטעם הנבל בדברי מעלה : (ח) אבן חן וגו' . הסוחר הוא בעיני בעלי המקבלם בחכן המסוגל להרבות מן הנושלו כי כמו כן יטה הנותן מן בעיני המקבל : אל כל אשר יפנה ישביל . למעלת טעם ושלוח להניח מה הנותן : (ט) מכסה . מי יחפץ טוב לחבו והוא מכסה על פשעיו ולא יוכיחם הוא בזה מבקש אהבה . כיל היא פשע לפניו מהחזיק על הכריות : ושונה בדבר . מאשר הפשע ובוזה הם בשפחה בעית בכל יבחחה מפריד מעלתו אחריו בל עושם כי עשוי

פירוש ע"ט

קינדר גייען גוטין וועג ותפארת בנים אוג שיינקליט באנגליקין : (ט) מכסה פשע דר וום דעקט צו די יגד פון דיא קינדער איז ווען זייערע פאטערס זעגען וום זיין חבר הט גיזינדיגט צו אים אוג דר מאנט זיי ניט איז ער גורם דאס דר חבר הט אים זייער ליב דערפר ושונה בדבר אבער דר ום היט יוא דם פיינט שאבט אין זיין האר צין אוג דער מאנט אוג חזרה איבער אין דר ביינער ואך וום זיין חבר הט אים גימאהן דער שייד באלד אפ פון זיך גאט :

(י) תחת נזקה בסגין דיא אנגסט (כל מר די הבנעה) פון אין גישריייא ווערט דער קעגט אין פאר

שנאנדיגן

י עִלָּא בְּעִתָּא בְּמָן מַפְרִיד אַלּוּף׃ יי תַּחַת גְּעָרָה בְּמֵבִין דְּטָב מִן רַלְמֶחֱיָ׳ מֵאָה כַּסִּיל מַכָּאוֹת׃ יא אַךְ מָרִי יְבַקֵּשׁ רָע וּמַלְאָךְ אַכְזָרִי יְשֻׁלַּח־בּוֹ׃ יב פָּגוֹשׁ דֹּב שַׁכּוּל בְּאִישׁ וְאַל־כְּסִיל בְּאִוַּלְתּוֹ׃ יג מְשִׁיב רָעָה תַּחַת טוֹבָה לֹא־תָמִישׁ רָעָה מִבֵּיתוֹ׃ יד פּוֹטֵר מַיִם רֵאשִׁית מָדוֹן וְלִפְנֵי הִתְגַּלַּע הָרִיב נְטוֹשׁ׃

בְּמִן דְּטָב מִן רַלְמֶחֱיָ׳ מֵאָה כַּסִּיל מַכָּאוֹת׃ יא אַךְ מָרִי יְבַקֵּשׁ רָע וּמַלְאָךְ אַכְזָרִי יְשֻׁלַּח־בּוֹ׃ יב פָּגוֹשׁ דוֹב שַׁכּוּל בְּאִישׁ וְאַל־כְּסִיל בְּאִוַּלְתּוֹ׃ יג מְשַׁיֵּב רָעָה תַּחַת טוֹבָה לָא־תָמִישׁ יד פָּטוֹר מַיִם רֵאשִׁית מָדוֹן וְלִפְנֵי הִתְגַּלַּע הָרִיב נְטוֹשׁ׃

ת"א מחת . גרימת ו' , יא ממום . כאובות נג : פוטר מים . קדושין מ' סנהדרין ו' ז' (סנהדרין יח) :

רש"י

(ייקרא י"ט): (י) תחת גערה במבין. תחת זו טעמו למשלה כתי"ו מה שאין כן בכל המקרא לכך אני אומר שהוא שם דבר כמו תחת וכן פירושו הכנעת גערה ויכרת במבין יותר ממאה מכות שמכין את הכסיל: (יא) אך מרי יבקש רע. כלומר מי שכל דבריו מרי וסרבנות הוא יבקש רע תמיד: (יב) פגוש דוב שכול באיש. טוב לאדם שיפגע בו דוב משכל ואל יפגע בו פ' מן הכסילים מעובדי כוכבים ומזלות המסיתים אותו לעבודת אלילים: (יד) פוטר מים ראשית מדון. המתחיל במריבה הוא כפותח פתח בגדרי תכני לתת המים והמים יוצאין בו והחותר הולך ומרחיב כן המדון הולך וגדל תמיד: ולפני התגלע. קודם שתתגלע הרפתך נשום את הריב:

מנחת שי

(י) תחת גערה. לית מלעיל מסרה גדולה כסיפא כשהוא מדת דכל מד ומד מלעיל לית דכוותיה: (יג) תמים. ממום קרי: (יד) פוטר מים.

אבן עזרא

(י) תחת. פ"ת מן תחת עלי יתר תרגום וירד כמו נזיד מן ויזד לשעת מן נטע והוא רחוק: (יא) אך. ממעט הנעדרה מן המרי כי לא תועיל בו והוא הסר כמו מים מרי שמרה כי הסם יבקש לעשות לו רע: אכזרי. שלח ירחמנו יכוהו בו להמיתו: (יב) פגוש. ואל יפגוש בו כסיל בעת אולתו כי הוא קשה מהדוב: (יד) פוטר. לשון פתיחה

רלב"ג

יבא לרעות גדולות עד שאמר הממדות הסתומות יפרידו הסר והגדול מעמו: (י) תחת גערה במבין. הסם הנעדרה תחת במבין לסר מאדם ויקבל בה מוסר יותר ממה שיקבל הכסיל מהמוסר אם יכוהו מאה הכאות: (יא) אך מרי. הוא לא די שלא יקבל מוסר בהכאות אבל תמצא שהוא מקלקל בע והוא מים מרי כי הוא מגביש ביוקר מלר מריו לו יחולו עליו לעות ועכ"ז יחזיק בו ולזה תיעמו זה שם יגיע שהוא מקלקל היה ויתגבר ביותר כח שהשחר כ"ל שהכאר ישולח להכאותו מכת מחזקי ולא יחמול עליו מאכר על כן מכה כה"ו לו יהיה הלמון בזה הכח לא די שלא יקבל מוסר אבל הוא מגיד שהוא מקלקל כו מלאך מלזקי להכאותו מכות כאלות שם עם כל זה יוסיף על שלחתו: פגש: (יב) פגוש דוב שכול. הסם פגישת הכסיל באולתו היא פגישת הסכלה מפגישת דוב שכול באים כי הולת הכסיל תמציאהו. קלות: (יג) משיב רעה. הוא מי שהוא משיב רעה בעולמו לחלו שלא תסיר לעה מביתו וזה לעמי שכות התמד מפני שהמגמים לא ישתדלו להסיר מו לפי שהם רוצים שהוא משיב רעה תחת טובה ולזה כתצר תהיה הרעה בביתו לו תסור מסם כי לא ישתדל הים בהסרתה והסבה הבנית היא כי זה בהטוב לחלו מיבא עליו מהש"י על זמת הבחורה הנמשחה כי היא תעבר המדם מבל המוב' והבליעזיות וזה כי המדם נקבע ע"י מפני דבור הבחורות מאר הוא גורל מוכו תמיד ומי שלא יכיר למגמים הטובה שהש עושים לו לא יכיר ג"כ בטובות שהש עושים לו ולזה ייהיה זה שהש לא הכפירה בהש יתברך: (יד) פוטר מים. הסם למגמים המדון הוא במדבנת פותח מקום יחלו ממנו

מצודת דוד

על לא תעור: ( ) תחת. נעדרת המוכיח היא משלח לימה בלב המבין יותר ממה שיתיסד הכסיל אם יוכה מאה מכות: (יא) אך מרי. מי שכל דבריו לך למדות הם: פגוש. מלאך מקבץ רעה לעשי בעולמו הזה: ישולח. ישלאך אכזרי ישולח בו. לדוגמו תחרי מיתו: (יב) פגוש. מוצא יפגוש בחיים דוב שכול מבניו אבל דכי להכוח מבר יפגוש בעצוב מכיכם הלב. ובצ"ו יותר טוב שיפגוש הוא בו משיפגוש בו חיש כסיל בעת יבבר אולתו להסית לעבירה: (יג) תחת טובה. במקום הטובה שעשה לו: לא תמוש וגו'. כי לא ימלא מי משקהל להסילו מהכעשה הוחיל ואיתו משלם כמו שגמול: (יד) פוטר מים וגו'. תחלת המריבה היא כפותחו מור בגדר תמת המים והמים יולאין דרך בו והחור הולך ומתרחב כי כן דרך המדון שהולך וגדל: ולפני. עד

פירוש ע"ת

שְׁטַאנְדִינְן. מִיין מְהֻבּוֹת כְּחִיל מְאָה וְוִי מֶעֶן שֶׁלָאגְט אִים אִיין נַאר מִיט זַיין נַארִישְׁקֵייט: (יג) מְשִׁיב רָעָה אִיין נַאר הִנְדָעֲרְט קֶלְעְפּ: (יא) אַךְ מְרִי יְבַקֵּשׁ רָע רָד חַטַּאת פּוֹטֵרָה דָעָר וָוָס קֶעֲרְט אוּם בֵּייז פָּאר דָעם גּוּטֶם דְאזִיגֶער וָואם זַיינֶע רַייזֶ וְעגֶען נִיעֲרְט וְוִירֶעְר וָוָס זַיין חֲבֶר הָאט אִים גֶעטָאן לא תָּמוּשׁ רָעָה מִבֵּיתוֹ שֶׁפֶּעגִיקֵייט רָד בַּאגֶעְרְט תָּמִיד בֵּייז יַמְלִיכֶה אוּנ אִיין עֻם וְוועט נִיט וְוִעֲרָן אָפּ גִימָאהָן קֵיין בֵּייז אוּם דָעָר בַּארָעמִינֶער שְׁלִיחַ וְוִעֲרְט נִישִׁיקְט אוֹף פּוֹן זַיין הוּיז: (יד) פּוֹטֵר מַיִם גְּלַייךְ וְוִיא מָען אֵיתָם: (יב) פָּגוּשׁ דוֹב שַׁכּוּל בְּאִישׁ עֻם אִיז בְּעֶסֶער עֻם עֶפְּעִיגֶט אִיין קְוואל אִין אִיין לָאךְ וַואסֶער אִיז וָואם זָאלְ בַּאגֶעגִינְן אִין אִיין מַאן אִיין בְּעֶר וָואם כַּאר דָם וַואסֶער גִייט מֶעֶר וָוערְט גְרֶעסֶער דָם לָאךְ אַזוֹ וַואךְפְּט אוּנ הַרְגִיךְ אוּנ עֻם זָאל נִיט בַּאגֶעגִינְן אִין קְרִיג הַייבְּט זִיךְ אָן פּוֹן אַקְלֵייגִיקֵייט אִין דֶר נָאךְ

טו מַצְדִּיק רָשָׁע וּמַרְשִׁיעַ צַדִּיק תּוֹעֲבַת
יְהוָה גַּם־שְׁנֵיהֶם: טז לָמָּה־זֶּה מְחִיר בְּיַד־
כְּסִיל לִקְנוֹת חָכְמָה וְלֵב־אָיִן: יז בְּכָל־
עֵת אֹהֵב הָרֵעַ וְאָח לְצָרָה יִוָּלֵד: יח
אָדָם חֲסַר־לֵב תֹּקֵעַ כָּף עֹרֵב עֵרְבָּה
לִפְנֵי רֵעֵהוּ: יט אֹהֵב פֶּשַׁע אֹהֵב מַצָּה

מגביה

טו דְּמַזְכֵּי לְרַשִּׁיעָא
וּמְחַיֵּב לְצַדִּיקָא
תַּרְוֵיהוֹן: טז לְמָא דֵין
אִוְלָא לֵיהּ תַּגְרוּתָא
לְמֶקְנֵי חָכְמְתָא דְּלֵית לֵיהּ לִבָּא
וְחָכְמְתָא: יז בְּכָל
עִדָּן נַחֲרָא רַחֲמָנָא הוּא וְאַחָא
לְעִקְתָא מִתְיְלִיד: יח בַּר
נָשׁ חֲסִיר רַעְיָנָא מַשְׁכֵּם
יְדֵיהּ וְעָרֵב עֲרַבְיוּתָא עַל
חַבְרֵיהּ: יט דְּרָחֵם חוֹבָא
רָחֵם מַצְוָתָא וּבָנִים

ת"א (טז) למה זה . יועיל עם בעל עת . שכר בעלמ : ולמה לנאמן . שיהיהון קנ :

רש"י

(טז) למה זה מחיר ביד כסיל לקנות חכמה . לשמוד הורה : ולב אין . ולין בלבו לקיימה ולימו לומד תורה אלא לקנות שם : (יז) בכל עת אוהב הרע . לעולם הוי חיובב רעים לקנות מוכיחים : ואח לצרה יולד . לעת הצרה יולד לך הרע כאח לעזור לך ולהתפלל בצרתך :

מנחת שי

כב׳ בעמים מלמל קף ל"ה : (טז) למה זה . הו"ן דעובה :

מיתגברו על החרן כן הוה רחמנות מדון מדומה למיס . וקודם התגלה התערב זה בזה כמדון רחוי הריב לגעום תוחו . פ"פ כפוטר מיס כן רחמנות מדון התהיל במעט ויולא הרבה . התגלע . התגלע . התגלע . (טז) מחיר . לקנות כי חכמה ודין לו לב ניחסון ללמוד : (יז) בכל עת . יאהב חים רשהו ואח מוכה לעת נדה העולדת ולא יאהב בכל עת : יולד . רחוי להיות תולד כמו ובא עליך רעה : (יח) אדם . אוהב . סיס דנקיש . כלומר אדם שתוקע כף להיות ערב לפני

רש"ג

(טז) למה זה מחיר ביד כסיל לקנות חכמה . לשמוד תורה : ולב אין . ולין בלבו לקיימה ולימו לומד תורה אלא לקנות שם : (יז) בכל עת אוהב הרע . לעולם הוי אוהב רעים לקנות מוכיחים : ואח לצרה יולד . לעת הצרה יולד לך הרע כאח לעזור לך ולהתפלל בצרתך :

מנחת שי

כב׳ בעמים מלמל קף ל"ה : (טז) למה זה . הו"ן דעובה :

(יח) אדם חסר לב תוקע כף . ערבות ממון ד"ה תוקע כף לרמעים כדי ללכת בדרכיהם והרי כאן ערב ערוב לפני הערבי. כאן ערב לתקף"ה בעמור מלוחיו: (יט) אוהב פשע . לפשוע בהכירו : אוהב מצה . להתקשט ולרוב : מגביה פתחו . מדבר בגאוה כמו (מיכה ז') במיר פתחי

אבן עזרא

כלומר כפותה מקור מים ההולכים ויתערבו עם החרים עד

כאיש כי הם תמיד ומחזקו הפתח הסוס מלך שעף שוכר כי ובהיות הענין כן הנה ראוי לשוב הדבר מאב הוא סבת המדון קודם ביתגבר והמלוכלת כי אחר זה יתחזק תמיד הכיר ולא יהיה בלתי הפתח להסקישו : (טו) מלדק רשע . הנה מי שחוא מלדיק מי שחוא רשע כדין או מחייב מי שחוא לדיק כדין הנה כל אחד מהשנים ושנוא אלהי הש"י וזה כי הוא ראוי להחזיק החכמים להמית מעשיהם כי הוא תועלת להחזיק המשחית מעשיהם וכאשר מעשיהם ומאת הפתח הסוס בעיניה : (טז) למה זה . יתחזל הכסיל בקנין החכמה והנה הוא מסר המקנל אותה כי אין לו לקנלם : (יז) בכל עת . יתחבר האוהב לחבירו בימי השוחם וביתי הרעש זה מדרך האוהב כמה שהוא מיהב ל"ל שלא יעזוב אהבתו בלבה . ואוהב האוהב ביתחבר ויעזר לו בעת נדחו הוא לא האוהב לא יהיה לו אוהב בזה כי האוהב יתחבר להאהבו בכל עת כדי ביבמה בעזרתו ויעזרהו בעת הצרה ; (יח) אדם חסר . ואמת מבאר עתה מבאר לא יתבב בו לך בלבתו יתעורר לעזרתו כי הבטח ובקשתו על זה מפני היותו עלמו ובבתו ; (יח) אדם חסר לב . ואמת מבאר עתה מבאר לא יתבב בו טוב לעזרו ובטוח הענין יבוב לו לבוק גדול ולזה לא יהיה זה הבעור כי אם מאדם חסר לב ובזה ביבמה האדם ערב בפרעון חוב בעדו ויתקע בפו לפרעו כי זה יהיה סבה אל ביבוב האהוב שוב ויעשהו בוק מזה ביבוב פרעון החוב עלין : (יט) אהב פשע . מי שחוא אוהב למלא פשע בדברים ביתמדו לו אז יעשו ויתקדק בכם הזה חוטא מרובה ומאלוקת כי זה יולד המחלוקת ומי שחוא מגביה פתחו לבקש בדברים בלה שיהיה עלמו בשלוחות מקום כי זה יהיה סבה אל ביתלא פצע בדברים לבקש עלמו גדול בעצה ושלחו לו מהבמוד הלבם הנה חוא מבקש שבר כי זה סבה להביא עליו רעות גדולות והבה בקש זה הענין על לך בלשונות האשה כי מגודפו

מצודת ציון

גחוש . עזוב : (טז) מחיר . עניבו דמי הדבר ובמו כמו ובלא מחיר יין וחלב (ישעיה נ"ה) : (יח) ערב ערובה . מלבון ערבות ממון : (יט) מצה . ענין מריבה כמו בן לריב ומלה תעזמו (שם ל"ח) :

מצודת דוד

(טז) מחיר . ענין מקח כמו (ישעיה נ"ה) מחיר יין וחלב : (יח) ערב . ענין ערבות כמו (ירמיה ל"ב) : מצה . ענין מריבה כמו (שם ל"ח) :

זה המחזיק ומה הועיל בה ומה לקנות חכמה לעלמו הלא אין לו לב משיב הדברים מובלבלים : (יז) אוהב חבר . ל"ל אהבת הרעים היה בכל עת בין בעוב טוב בין בעת לרה לכל מהבת האמת ל"ב רק בעוב לרה על הקיו לה יהיה זה בעוב להבהל זו כי אלמו ובבלו הוא ל"ב הכי הוא כלומר האם עלה להשלים גרה : (יח) תוקע כף . דרך מסר לב לתקיעת כף בעבודות ממון לפני העדו ל"ל בבגיל בעדו : (יט) אוהב . מי שחוהב לפשוע בהכירו הלא יאהב מלה כי יעשם מריבה עמו : מגביה . המגיה קול פתחי פיו בדקר גסי הדעת הוא

הט

מְגֹבִיהַּ פְּתָחוֹ מְבַקֵּשׁ־שָׁבֶר׃ כ עִקֵּשׁ־ לֵב לֹא יִמְצָא־טוֹב וְנֶהְפַּךְ בִּלְשׁוֹנוֹ יִפּוֹל בְּרָעָה׃ כא יֹלֵד כְּסִיל לְתוּגָה לוֹ וְלֹא יִשְׂמַח אֲבִי נָבָל׃ כב לֵב שָׂמֵחַ יֵיטִיב גֵּהָה וְרוּחַ נְכֵאָה תְיַבֶּשׁ־גָּרֶם׃ כג שֹׁחַד מֵחֵק רָשָׁע יִקַּח לְהַטּוֹת אָרְחוֹת מִשְׁפָּט׃ כד אֶת־פְּנֵי מֵבִין חָכְמָה וְעֵינֵי

תרגום יונתן בן עזיאל

סַרְעִיתָה בְּעֵי סַבְרָא׃ כ מִן דַּעֲקִים לִבְיֵהּ לָא מַשְׁכַּח טָבָא וְדִמְתַהֲפַךְ בְּלִשָׁנֵהּ גְּפַל בְּבִישְׁתָּא׃ כא דְּמוֹלִיד סַכְלָא חְמוּצָא דִילֵיהּ וְלָא חֲדֵי אֲבוּי דְּסַפְּשָׁא׃ כב לִבָּא חֲדֵיָא מַשְׁפֵּיר גֵּיפָא וְרוּחָא רְכִיכָתָא מְיַבְּשָׁא גַּרְמָא׃ כג מַתְּנַן מִן עוֹבָא יְסַב רְשִׁיעָא לְמִצְלֵי אָרְחָא דְּדִינָא׃ כד אַפּוֹי דְּסָכִיל תָּנָא חָדָן בְּחָכְמְתָא וְעֵינּוֹי דְּסַכְלָא

ת"א מגניה פתחו . פקידה בער לו : ורוח נכאה . גיעון נפ :

כסיל

רש"י

פיך ; (כב) לב שמח ייטיב גהה . כשהדם שמח בהלקו פניו מתיירים : (כג) שחד מחק רשע יקח . הקב"ה מקבל דברי הכפרה ופיוס מחיק הרשעים כלומר כשהוא דורש ומבקש ממנו שיכפר לו הוא מקבל תשובתו ומוחל לו : (כד) את פני מבין חכמה . החכמה לפני מבין היא : ועיני בסיל בקצה הארץ . לומר אין החכמה ביום לכסיל : להטות ארחות משפט . להפיך דינו מרשעה לצדקה : (כה) את פני מבין חכמה . החכמה לפני מבין היא : ועיני בסיל בקצה הארץ . לומר אין החכמה

מנחת שי

(יט) מגביה פתחו . הפ"ל דעושה מדין מפיק ממ"ם בעובדיה: (כ) עקש לב . הקו"ף בסגול ויש ספרים בליע"ו: (כב) ייטיב גהה . בספרים ס"י ודפוסים ישנים מלא יו"ד ומה שמסתר כאן במסורת הדפוס ב' מחסר וסי' כי ייטיב לא מצי (שמואל ה' כ'). לב שמח ייטיב גהה . כ"ל להגיה לב שמח ייטיב פנים לפעיל סי' ס"ו בכן הוא מסכר בכל הספרים וכתם נמי מסורת ב' מחסר : (כג) שחד מחק רשע יקח . הטעם מפסיק במלת מחק וכן פירשו כותבי המסורת מלת ל פיסוק כ"א ולפירושי מלת

רל"ג

כפתח יקרה פיסול משה ויכבר : (כא) יולד כסיל . הוא הפיוט המתחיל כסיל יולד לפעה לו כי יגדל יגונו כו מלך מסכין דעתו וקוצ עניניו ולא יסמח פתיח הגוף ולא תועיל כוהנה : (כב) לב שמח . הוא משמחת הלב יתקדם טוב מרפאה הגוף לפתפתם הדם והטוב הטעם בהלקי הגוף והלוה כלאה פניו מיבש הפך במחח לב הוא מיבש הפתקדים מפני התקדם הדם והטוב הטובני בפנימי הגוף וכ' יבלה פוא בהשמחה מבוהפת והפעטר מגופה : (כג) שחד . הוא הכופר יקח מחד מחיק כ"ל ביקח מיתו בלשון בדק אלא בלשון יודע ויקח . להטות מחמות משפט : (כד) את פני מבין חכמה . הוא המבין יתלה את פניו בחכמה כי לו מה שיהיה מהדליים המשלימים יתלה מכמה

מצודת דוד

מבקש רעה כי מעותדת לבא עליו בעבור הגעות : (כ) עקש לב . פתפתל בדבר : ונהפך בלשונו . המתפך עצמו בלשונו לדבר תמיהות ובקרבו יהיה תמיד סוד עצמו יפול בהרעה לבור חפר לזולתו : (כא) לתוגה לו . יגד דבר להיות לו למוגה : (כב) ישיב גהה . בהשמחה תיטיב גופו כדבר לשלום ובצרון רוח תייבש מוח העצמות : (כג) שוחד וגו' . הכופר יקח שומר מתיק המיתן בכסתר לב למען הטות מרחות מהפש לזכותו דוגן : (כד) את פני . החכמה מנוחה לפני המבין כי יעמד מכל הדם מכל הכסיל יבוקשו עיניו בקלה הארץ כי יחשב לין מי בתקומו ללמוד ממנו כ"ל מהחכמים

פירוש ע"ש

דָּט לִיב קְרִיג מַבְּיהּ פְּתָחוֹ אוּן דֶּר וָום הֵייבְּט אוֹף דִי מִיר פוּן זַיין כּוֹל אוּן רָעט גְּרוֹסְקֵייט דֶּר בַּאֲעֶרְט׃ (כ) אֵין בְּקוֹכְט אֵין בְּרֶאךְ : אִין אֵיין לִב אֵיין פַּר קְרִימְט הַאנְט גִיט גִיפְּינְגֶען קֵיין גוּטֶם וְהֶהפֵּךְ בִּלְשׁוֹנוֹ אוּן דֶּר וָואס אִיז פַּאר קֶעֶרְט מִיט זַיין צוּנְג פַּאלְט אִין בֵּייז : (כא) יוֹלֵד כְּסִיל דֶּר וָום גֵיוִוינְט אֵיין נַאר פַּלְומֶר אֵיין רָשָׁע אִיז אֵיין טְרוּעְרוּנְג צוּא אִים וְלֹא יִשְׂמַח אֲבִי נָבָל אוּן עֶר פְּרֵייט זִיךְ גִיט דֶּער פָּאטֶער פוּן דֶּעם שְׁלֶעכְטִין׃ (כב) לֵב שָׂמֵחַ יֵיטִיב גֵּהָה אֵיין הַארְץ וָואס פְּרֵייט זִיךְ מִיט דֶּעם וָום עֶר הַט דֶּר בַּאגִיטִיגְט זַיין לֵיבְּטוּנְג פְּלוּמֶר זַיין פָּנִים וְוערְט דֶּער לַייבְּט וְרוּחַ נְכֵאָה אוּן אֵיין צוּ בְּרָאכְטֶן גִימִיט וָואס אִיז אִים שוּן דָּא פִיל מְסַכְּהוֹת אוּן פְּרַקִים צוּא לֶעֶרְנִין קֵאן

מִיגְן

כְּסִיל בְּקִצֵּה־אָרֶץ׃ כה כַּעַס לְאָבִיו בֵּן
כְּסִיל וּמֶמֶר לְיוֹלַדְתּוֹ׃ כו גַּם עָנוֹשׁ
לַצַּדִּיק לֹא־טוֹב לְהַכּוֹת נְדִיבִים עַל־
יֹשֶׁר׃ כז חוֹשֵׂךְ אֲמָרָיו יוֹדֵעַ דָּעַת וְקַר־
רוּחַ אִישׁ תְּבוּנָה׃ כח גַּם אֱוִיל מַחֲרִישׁ

בְּשׁוּמְקָא דְּאַרְעָא׃
כה בְּרָא סָכְלָא מַכְבֵּיד
אֲבוּי וּמְמָרַמֵּר לְאִמֵּיהּ׃
כו לְמַהַךְ לְצַדִּיקָא לָא
שַׁפִּיר אַף לָא לְמַכְחֵי
צַדִּיקַיָּא דְּאָמְרִין
תְּרֵיצוּתָא׃ כז דְּחָשַׁךְ
מַלּוֹי יְדֵיעַ יְדִיעָתָא
וְדַמְכִיכָא רוּחֵיהּ גַּבְרָא
דְּמִתְבָּנֵן׃ כח וְאַף שָׁתָיָא

ת"א כעס לאביו . (שבויים כו) : גם עונש . פרנסת שנת קפט מנהרדעי קה ע"ג ד' : תוכח למדיני . פקידה שפר נב : גם לטוב . פסחים נו ע"ב ס"ב (פסחים לו) :

כצ"ל יקר קדי רש"י

מצויה לפני כי רחוקה היא ממני לידע תוכל לעשות סדר גזיקים שהיא שלשים פרקים מסכת כלים שלשים פרקים מסכת אהלות כ"ד פרקים מכל לחכם הוא דבר קל היום שונה שני פרקים ומהר שניה ואומר כך עשו אותן שהיו לפני מעולם : (כה) כעס לאביו בן כסיל . כגון ירבעם כעס הוא להקב"ה : וממר ליולדתו . לכנסת ישראל שהטעית אותם : (כו) גם ענוש לצדיק לא טוב . לא למר הקב"ה למחות עם ישראל מעל התרן כי לא טוב בעיניו לעשות כולם : להכות נדיבים על יושר . להכות העושים שכהם שהיו נדיבים עלי יושר שנאמר (מ"ח י"ט) והשתחוית ביתרחל שבעת חלפים כל הכרכים תשב לו כרעו לבעל : נדיבים עלי יושר . דוגמת המשר במקום מהר (ישעיה ל"ב) ונדיב נדיבות יען והוא על נדיבות יקום נמצא נדיב על נדיבות : (כז) חושך אמריו . מי שהוא יודע דעת תיכו מרבה בדברים : יקר רוח . מוצע דברים חים תבונה :

מנחת שי

מתק קשורה עם כעס והנה הם מצטעים בעלי הטעמים : (כו) עלי יסר . יעמדו יסרים על אחת כמלותם בספריהם על יסר ואני כותב עלי יסר ודעי שלא יתמהו עלי מד מתי מתה מכנים למשך כין המקולקל ומי הוא זה שיסר אם לבו לשלוח יד בספרי הקדש . מודיע לכל כי לא מלבי אני כותב הילוף זה אלא מי שהעיד אחד מרוחי היה לפני המעבדים בס"ו ז"ל כי בפירוש נכתב שלם פעמים עלי . וגם בפירוש התפוס יון יוסף ימיש כתוב כן אחר כך תפשתי בספרים ומצאתי דפוסים ישנים מגאפוני ומשיגין כתוב עלי וכן הוא במקריא נתיב שלם יסר . נדב . נכה . ולפי בספרים כמוני יש קדמונים לפניי מהם שנכתבו כן בתחלה ועדיין לא נתקדמה דעתי בכל מלה עד שמלאתי מדברי רבותינו ז"ל בזיקלג דבר פרשה כ' ותמוהני פ' לאחרי מות הובא גם בילקוט משלי רמז תתקנ"ו ובכלם כתוב עלי . ה' יזכנו זה הדבר יכון לטוב ויימנו בתוך מיכוב ממן : (כז) וקר קרי . יקר קדי :

רלב"ג

נפלאה כשיקוד למה שהוא על מה שהוא ואולם הכסיל בשיקוד המכוונה הנה מיניו בקלה המדון לחכמה כי שם לבד תמלה לו ולזולת בהכאה יתעלל בנקמתה : (כה) כעס לאביו . הנה הבן שהוא כסיל מכעיס אביו תמיד והוא ממר ליולדתו כי לא יקבל מוסרם ולא די לו זה אבל יהיה כוזה הרע בעיניו על כל למי שהוא לא טוב גם טוב עד שבכך ישנוא הנדיק על נדקו ויכה הנדיבים על יושרם כי על עושה טוב הוא רע בעיניו : (כז) חושך אמריו . הנה הלים היודע דעת מוצע אמריו שלמו מדבר דבריו בלתי לריך ומי שהוא לים תבונה מהן לעצמו יקנית רוח ולא יהיה מכב ומתחבר אמר עם כני המעלה ולא יהיה מרבה דבריו יהיה יקר לא כיעשה זה דבר גמור כי זה יהיה מגונה : (כח) גם אויל מחריש . והנה ימשך טוב ממניעת הדבור שבכך יעלה מהמהם לוולתו וכן הבבר נכון מי שהוא שותק שפתיו

מצודת ציון

(נקמן כ"ם) : (כה) וממר . מל' מריכות : (כו) חושך . מוצע : (כח) אוטם . עין סתימה וכמו לוטם מזמו (ישעיה ל"ג) :

מצודת דוד

היוסבים ממלמך : (כה) בעס . בן כסיל הוא מכעים לאביו וממר לאמו מאבר ילדתו : (כו) גם ענוש הצר . כ"ל מי שהוא לא טוב יעמוס כ"ש בלבד עד שאר גם יענש לצדיק על צדקו ויתעיר להכות הנדיבים על מעשה היושר כי בעיניו לבע תשבה : (כז) חושך אמריו . המוצע דבריו בטלים הוא יודע דעת : יקר . מי שהוא קר הוא יקר ושמור וימעט בהם הוא מים תבונה וכפל הדבר במ"ש : (כח) גם אויל מחריש . מי שיוכל להשתיק גם את הסויל שלא יוסיף לדבר מולתו הנחרים הוא לחכם יחשב כי דבר גדול עשה : אוטם . הסותם שפתי הסויל כ"ל הממדיל מותו מחחרירו יקלה נבון וכפל הדבר במ"ש :

פירוש ע"ט

וְיֵרֵעַר שְׁפֶּעְנִגְ אִיז עֶר צוּ זַיִן גְּיוּוִיגְעְרִין (כְּלוּמַר
עֶר הָט רִי בְּגֶשֶׁת יִשְׂרָאֵל גִּימַאכְט זִיבְּרִיגִין : (כו) גַּם
עָנוּשׁ לַצַּדִּיק דֶּר מֶעְנְשֶׁט וָוּם אִיז גִּיט אִיז מְמַאם
אִין גִּירֶעכְטִיקְייט דֶּם עֶר שְׁטְרָאפְט דֶּעם צַדִּיק אוֹף
זַיִן גִּירֶעכְטִיקְייט לְהַכּוֹת נְדִיבִים אוּם גְּלֵיכְט צוּ שְׁלָאגִין דִּיא
בַּוִויליגְע פַּר וָוּם זִי גִּיזִין אִין דֶּעכְט פַּארְטִיגִין וִוּעְנִ:
(כז) חוֹשֵׂךְ אִמְרָיו דֶּער וָואס וִוייסְט וִוייסְט שְׁאפְט אוּם
שִׁכֶּל דֶּר פַּר מֵייד זַיגְע רִייד אוּם דֶּעט וִוייגִיק יְקַר
רוּחַ אוּם דֶּער וָואס אִיז אִין טַייעֶר גִימִיט כְּלוּמַר עֶר
דֶּעט גִיט פִּיל דֶּער אִיז אִין פַּאר שְׁטַאנְדִיגְער מַאן:
(כח) גַּם אֱוִיל מַחֲרִישׁ חָכָם יֵחָשֵׁב אֲפִילּוּ וָוען אִין נַאר

חָכָם יַחְשֹׁב אַטֵּם שֹׂפְתָיו נָבוֹן:
יח א לְתַאֲוָה יְבַקֵּשׁ נִפְרָד בְּכָל־תּוּשִׁיָּה
יִתְגַּלָּע: ב לֹא־יַחְפֹּץ כְּסִיל בִּתְבוּנָה כִּי
אִם־בְּהִתְגַּלּוֹת לִבּוֹ: ג בְּבוֹא רָשָׁע בָּא
גַּם־בּוּז וְעִם־קָלוֹן חֶרְפָּה: ד מַיִם עֲמֻקִּים
דִּבְרֵי פִי־אִישׁ נַחַל נֹבֵעַ מְקוֹר חָכְמָה:

דְּשָׁהֵק חַכִּימָא הוּא מְהַחְשֵׁב וְדָכֵי שְׂפָוָתֵיהּ כִּתְהַבָּן: א רְנָחָא בָּעֵי פְּרִישָׁה וּבָרָ לְ כַּלְכָּנָא מְצָטָרֵי: ב לָא צָבֵי סְכָלָא בְּסוּכְלָתָנָא אֶלָּא בְּשֵׁשְׁטוּיָהָא פֻּמֵּיהּ לְגַיֵּה: ג כַּד אָתֵי רַשִׁיעָא בְּשֵׁשְׁטוּיָהָא וּבְצַעֲרָא וּבְחִסּוֹדָא: ד מַיָּא עַמִּיקֵי פּוּמֵיהּ דְּנַבְרָא נַחְלָא דְּנָבֵיעַ מַבּוּעַ

ת"א למתוב . מיר בג טוריות י' : לֹא יחפוץ . עקידה בשר סב : בגלוי קיג : סנהדרין קיג : נ"א חיים

רש"י

יח (א) לְתַאֲוָה יבקש נפרד . מי שהוא נפרד מהקב"ה שלא לעמוד מלותיו לתלות לבו וילרו הרע הוא רוצה. ומוסף: בכל תושיה יתגלע . כין הכסיל תגלה חרפתו, ורבותינו דרשוהו בלוט שנפרד מאברהם על תלות לבו שנאמר (בראשית י"ג) ויבחר לו לוט את כל ככר הירדן

אבן עזרא

ורוח הוא הדעת ללומר שדעתו יקריח והפך זה כל רוחו יוליח כסיל . ומם לדבות על הוצך לאמריו גם לוזל מחרים

מכם יחשב : יח (ה) לְתַאֲוָה . לא . אטים לבקיש . למ"ד לתאוה כמו בשביל . נפרד הנא והנך והנפרד ממקומו לבקש הכמר בשבו. תאוה ביתהוה ללמוד וכבל לאבי תוביה יתערב ויולך עמם : (כ) והכסיל לא יחפוץ ללמוד תבונה אלא יחפוץ בשהם שהתגלה לבו והוא הסבלות כי הלב הוא נפתר ויתודע ויתגלה בסבלות לו בהכמה : (ג) בבוא . רמז ליום הולד . גם גם בוז שמו שיבוז לאחרים ועם קלון שיקלה אותם בלה חרפה שיחרפו' והטעם הקלון נורר החרפה בעניו ועבירה גוררת עבירה : (ד) כ"ם עמוקים. שהם קרים וזכים כן דברי פי איש חכם וכמקל טובע תמיד

רלב"ג

ולא יבדר : (א) לתאוה יבקש . מי ביבקש לעבול החקירים בדבר הנפרד והנשוט ממר אלינו תעלה מחשבתו שהוא יתעבד בהשגת כל נימוס מושכל מם בדבר דבל כי זה דרך החקירה הבלתי"מ להעלות הדבר אל יסודותיו והסבות הפשוטות ממר מהם היה או יכלם בזה מי שיבקשה בעבור תאותו הגופיות הנה מם יחקור במושכלות יתבלבל בכל מושכל ומושכל ואפי' בחשב היה מסם קל ההשבה ויתעבד לו העניו בזולתו מפני מיעוט מקיימו בדברים המושכלים וכ"ש שקדו על התאוות הגופיות : (ב) לא יחפוץ . הנה הכסיל מינהו הצד בעבור שיתגלה לבו ותסרון דעתו כי אז לבד יתנהג בתבונה אליהם כי אחרת זה לא יוכלו ללמדת התכמה : (ג) בבוא רשע . הלה בבוא רשע גם עמו בוז כי מדבלו לבוזה התבמים ועם הקלון שיקלה אותם מפני מעלותיו המגונות יתוף זולתו בדברים הנה בשיבה כי בעמו על סוד התבמים בקלונו בעצמו : (ד) מים עמוקים . הנה דברי פי איש מהם הם מים עמוקים שיקשה לחבינם אל תלכיחם וכן יקשה לעמוד על סוד דברי פי איש מהם כי הם כמו נחל שהוא נובע ותמיד הבעיבה ממנו תמיד כן ימלאו מקור התכמה טובעת בחילו הדברים ולא תכבה ימלאו בהם הנה עדיין יש להם כח למלו' בהם יותר מו יהיה דומו בזה אל הלב שהוא מבוע הדברים כן כל מה שיביע מהם יתאר בו כח להביע

מצודת דוד

יח (א) לתאוה וגו' . ת"ח הנפרד לפרוש מן התורה כי יבקש ללכת אחר תאות הלב הנה בכל מקום שעוסקים בחולה חגלה מדעתו על כי אלו היה עמהם לימדם מהם : (ב) בחבונה . להסכיל בינה על מה שבינו : בהתגלות . להשמיע לרבים מעשי הכסיל בינה . (ג) בוז . קלון :

מצורת ציון

יח (ה) תושיה . כן נקראת התורה והוא מל' ים כי יבוא לעולם ולא תשוב לתן ליתר הדברים : יתגלע . כמו יתגלה בה"א : (ג) בוז . קלון :

פירוש ע"ט

דֶּעֶם אַנְטְפֶּעקְן פּוּן זַיִן הָאֶרְץ וְוִיל עֶר דָּם עֶר זָאל אַנְטְפֶּעקְן דָּם בִּיסְעל תּוֹרָה וָם אִין זַיִן הָאֶרְץ אִיז אוּג עֶר וְוִיל טֶיר עֶר נִט עֶרְגֶן: (ג) בְּבוֹא רָשָׁע וְעַן דֶּר רָשָׁע קוּמְט קוּמְט שַׁאנְד אוֹךְ מִיט אִים וְיט קְלוֹן חֶרְפָּה אוּג מִיט דֶּעם וָם אִיז זִיךְ בּוּחַר אִין שַׁאנְד דָּם אִיז נָאוּף טוּט קוּמְען שַׁאנְד (כְּלוֹמַר דָּם אִיז אִין שַׁאנְד צוּם אִים): (ד) מַיִם עֲמוּקִים אַזָּו וְוִי טִיפֶּע וַאסֶר זָעגֶן דִּי רֵייר פּוּן דֶּעם מוֹל פּוּן דֶּעם שֶׁאַרְקְן מַאן וְוָאס אִיז שֶׁאַרְק אִין דֶּעם עֶרְגֶן פּוּן דֶּר תּוֹרָה) נַחַל נוֹבֵעַ אוּג אַזָּו וְוִי אִין טַיִךְ וָם קְוֶועלְט אִיז דֶּר קְוֶואל פּוּן

דער

ה שְׂאֵת פְּנֵי־רָשָׁע לֹא־טוֹב לְהַטּוֹת צַדִּיק בַּמִּשְׁפָּט׃ ו שִׂפְתֵי כְסִיל יָבֹאוּ בְרִיב וּפִיו לְמַהֲלֻמוֹת יִקְרָא׃ ז פִּי כְסִיל מְחִתָּה־לּוֹ וּשְׂפָתָיו מוֹקֵשׁ נַפְשׁוֹ׃ ח דִּבְרֵי נִרְגָּן כְּמִתְלַהֲמִּים וְהֵם יְרְדוּ חַדְרֵי־בָטֶן׃ ט גַּם מִתְרַפֶּה בִּמְלַאכְתּוֹ

ה״א מלת אני רשע , יתפרש עז מלמד כח : שפתי כסיל,ערוכה שער לי ומשער סב : דבורי נרגן, ערוכה שער כה בפרק אחרון, ערוכה שם שער שלמה

דְּשִׁיוֹל׃ ס וְאָח לְמַחֲרִפָה הוּא

רש״י

כנהל נובע וכמים עמוקים : דברי פי איש . כל מים שמקרינין להם כח מחזיקים להיכם בעולם הזה ובפרעון מהם כהיינן וחוכין לעולם הבא ולפי פשוטו כמשמעו : (ו) שפתי כסיל יבואו בריב . כל דבריו כאים בלטון מנר : ופיו למהלומות יקרא . קורא ליסורין להכאים עליו : (ח) דברי נרגן כמתלהמים . מהלומות : (ט) גם

לנבראי

מאכריעין להם כף מחזיק לחייבם בעולם הזה ובפרעון מהם כהיינן וחוכין לעולם הבא ולפי פשוטו כמשמעו : (ו) שפתי כסיל יבואו בריב . כל דבריו כאים בלטון מנר : ופיו למהלומות יקרא . קורא ליסורין להכאים עליו : (ח) דברי נרגן כמתלהמים . מהלומות : (ט) גם

מנחה שי

(ו) יבואו בריב . לכריכ"ם בפה : למהלומות . למלמ"ד בגימ"ל :

אבן עזרא

כן מקור הכמהו שלת הפסק : (ה) שאת . שפתי . פי .

ג׳ דבקים , וכן הפירוש לא טוב לשלת פניט רשע בדיט וכן לדיק בדיט שהוא וכלי הוא הרשע הגזכר בשפתיו מסבכין פיכוליו בריב ופיו יכיליהו בריב כעבור מהלומות כלומר כעבור ציקר' להלום רעהו ולהכותו והנה פיהו יתן מחתה לעלמו ושפתיו יסבכו מוקש לנפשו ולא טוב לשלת פניו : (ה) דברי . ג׳ דבקים . גם . כ׳ דבקים . כמתלהמים. כדכריט מפוהרים ומתכסיון מן דברי הרכיל כיהכרם בסתר. וכטן כמו לנב . וגם לרבות כלומר מדבר הרעיות גם היא מתרפה כמלאכתו כלא יעשנה בהיותו רכיל . שת הוא לשון המשמית מה שים נרשתו ואמר לא כעבור שהוא

רלב״ג

עכם יותר : (ה) שאת פני רשע . רוצה לו טוב לשלת פני רשע בדיוכו משפט להטות משפט הלדיק כי יקרה שם יכבד הרשע בעבור שהוא עשיר ומתעלה עליהם לדיק בריב כמשפט : (ו) שפתי כסיל . כי דעת הפופש קרובה אל שכגדו : (ז) פי כסיל . דבדי הכסיל הם מביאים אתת ובסוף ומדבר הם דבדי קטטורין ויש יקרא למהלומות והכלות הקשות סוכרות את האדם : (ח) דברי נרגן . כ׳ דבקים . כמתלהמים. כדכריט מפוהרים ומתכסיון מן דברי הרכיל כיהכרם בסתר. וכטן כמו לנב . וגם לרבות כלומר מדבר הרעיות גם היא מתרפה כמלאכתו בלא יעשנה בהיותו רכיל . שת הוא לשון המשמית מה שים נרשתו ואמר לא כעבור שהוא

מצורת ציון

(ו) למהלומות . ענין הכאה כמשכלת כמו ומלמד סיסרא (שופטים ה׳) : (ח) נרגן . מתלונן כמו ונרגן מפריד אלוף (לעיל ט״ז) : כמתלהמים. ענין הכאה המשכלת והוא הפוך מן סלום :

מצורת דוד

התורה תסכיל את העוסקים בה : (ה) שאת . הנוסף פני הרשע לנוחותו במשפט הוא בפולה מטעמו כי כשא פני הרשע והוא הדין לדיק בריב שלא יוכיחו כראוי : (ו) יבואו בריב . לא יוכל בעמת ובכלור כ״א במריבה והמת קול נשמע . מהלומות מוכה לנפשו : (ז) מחתה . מכיא לו . מוקש . מכיא על עלמו מהמות ושכר : (ח) דברי נרגן . דברי מתלונן המר קשים ממות המשכבות ועוד הם יורדים חדרי בטן המלא המעי מגיעל על הגוף ומהו דרך שלילה כלומר הוא המות הכי הם ממגעל עוף לדמותם משמ״ש מכות במדרי בטן וכן קשה לדמות דברי המתלונן : (ט) גם מתרפה הוא

פירוש ע״ט

דֶּר חָכְמָה : (ה) שְׂאֵת פְּנֵי רָשָׁע מַעֲן וְאַל פֶּר מְרַאנִין דָּם פְּנִים פוּן אֵיין רָשָׁע אִין דֶּין אִיז נִיט נִים לְהַטּוֹת אוּנ מַעֲן וְאַל נִייגֶען דֶעם דִּין פוּן אֵיין צַדִּיק אִין מִשְׁפָּט דָּם אִיז נִים גוּט : (ו) שִׂפְתֵי כְסִיל יָבֹאוּ בְרִיב דִּי לֶעפְצִין פוּן אֵיין נאר קוּמֶען כִּיט אֵיין לְשׁוֹן פוּן קְרִיג וּפִיו לְמַהֲלוּמוֹת יִקְרָא אוּנ זַיין מוֹל רוּפְט צוּ קְלֶעפְ דֶעֶן דּוֹרְךְ זַיְנֶע רֵייד בְּרֶעֶנְג עֶר אוֹף זִיךְ יְסוּרִים : (ז) פִּי כְסִיל מְחִתָּה לּוֹ דָּאם מוֹל פוּן דֶעם נאר אִיז אִין בְּרֵאךְ צוּ בְּמַלְאכְתּוֹ וגו׳ אוֹך דֶעֶר וּם טוּט זִיךְ שְׁלַאפֶּן אִין זַיין מְלָאכָה דָּם מֵיינְט מַעֲן אֵיין תַּלְמִיד חָכָם וּם שַׁייד

לְגַבְרָא מְחַבֵּל נַפְשָׁא׃
י מַגְדְּלָא דְעוּזָּא שְׁמָא
שְׁמֵיהּ דַּאֲתָקָא וּבֵיהּ
גְּרָהֲטָ צַדִּיקָא וְנִתְרָמִים
בֵּיהּ׃ יא מָמוֹנֵיהּ דְּעַתִּירָא
קַרְתָּא דְעוּזָּא
וְכִשׁוּרָא רוּם מִשְׂרֵיהּ׃
יב קֳדָם תַּבְרָא יִתְרוֹמַם
לִבֵּיהּ דְּגַבְרָא וּקְדָם
יְקָרָא עֲנִיָתָנוּתָא׃
יג מַחְזִיר פִּתְגָמָא עַד לָא
שְׁמֵיעַ שַׁטְיוּתָא לֵיהּ
וּבַהֲתָתָא׃ יד רוּחֵיהּ
דְּגַבְרָא תְּסוֹבַר כְּרֵחֲנֵיהּ
וְרוּחָא מְכַבְּיָא מַן

אָח הַנּוֹאָל לְבַעַל מַשְׁחִית׃ י מִגְדַּל־עֹז שֵׁם
יְהוָה בּוֹ־יָרוּץ צַדִּיק וְנִשְׂגָּב׃ יא הוֹן עָשִׁיר
קִרְיַת עֻזּוֹ וּכְחוֹמָה נִשְׂגָּבָה בְּמַשְׂכִּיתוֹ׃
יב לִפְנֵי־שֶׁבֶר יִגְבַּהּ לֵב־אִישׁ וְלִפְנֵי
כָבוֹד עֲנָוָה׃ יג מֵשִׁיב דָּבָר בְּטֶרֶם
יִשְׁמַע אִוֶּלֶת הִיא־לוֹ וּכְלִמָּה׃ יד רוּחַ
אִישׁ יְכַלְכֵּל מַחֲלֵהוּ וְרוּחַ נְכֵאָה מִי

ת"א מגדל עוז . פ"ק דסנהדרין אפיקים ; לשני בנר . פ"ק דיומא ס' עו ; מציע בנר . בתמיד ל"ח ע"ב ; כתמיד ל"ח עמוד ב' ; יכלכל מחלהו . פ"ק דיומא ס' ע"ב ;

רש"י

מהרפה כמלאכתו . פורש מן התורה והוא תלמיד חכם: לבעל משחית . לאבן : (י) מגדל עיז שם ה' בו ירוץ צדיק ונשגב . והוא מתמזג : (יא) וכחומה נשגבה . עשרו לו בהדרי מסכיתו מפני שהכית מרקח כרלפת תבנים הסוככים על הארץ קרוי לבן מסכית : (יד) רוח איש . רוח נכר שהוא לים גבור ואינו נותן

אבן עזרא

דומה לו בהמהתת מלאכתו וכמו ועשה לח כי מעשה הרע

מנחת שי

(יב) ולפני כבוד . ס"ק דפוסים :

היא לח לעניותו : (י) מגדל עוז שם ה' . הון . ג' דבקים . כו בשמו ירוץ שלא יכשל לו ירלץ תוכיו תע"פ שהוא בשורק כמו לרון נגוד ונשבב בעת יסוכבהו ולא יוכל לו : (יא) וכחומה . הכ"ף משמש לפניו וכן הפירוש כמגדל עוז כן שם ה' לנדיק בעת צרה והון עשיר מדומה בעיניו קריית עוזו ויחשוב שיהיה נשגב כו לנדיק בשכ וכחומה נשגבה יהשוב שהוא בניית מסכיתו תרנוס ויקף ויסתכי : (יג) משיב דבר . למשלים טרם ישכין כאו נוי תכר לא בשמע לשומו הפולת היא תהיה לעשמו . פ"ק הפולת היא תהשב לו וכלימה שיכלימהו המדבר עמו לו מחרים : (יד) רוח . לב . כ' דבקים . פירוש רוח איש יסבול חליו ומדות הגוף וזו היא הרוח המקבלת התכמה

רלב"ג

הדבקים שלא לעזוב ותועלת והסלעטר ויהיות בו לדבר ולעתי שהוא עליה : (י) מגדל עוז שם ה' . הנה שם ה' הוא מגדל עוז כי בו עוז לאדם והוקף עד שלא יוכלהו כוח דבר לע וכו יחסה אל מזיק ממון כי הש"י אשר דבקות האנושיות בו ודבקות האדם בו הוא מגדל הבטחו לפי מה שאפשר מניעות הנמלטות האובלות אל הש"י אשר שפע ממנו שלימותו בבריאתו העולם וכו הוא שומר תמיד כי הוא שמו על הלד שבירהו בספר שלמות ה' והנה הלדיק יכון בדבקיו אשר יקשם אשר במעשן אשר לו בשם ית' ויעלה עוזר בש"י עד בשכך יעלה מתחזק מאד כמו שבקש בחוזו יותר ממה שלא חשלה מתחזק בו אם שלח לדבקה לבקש הסבות התלוחות להגיע הדבר הנמנע מולת הבטחתו בש"י והנה היה זה המאמר נאות עוד מלד האפל כי מלדק האפולש בחלטים החדם והוא היה אומר שהלדיק עם היותו כן בו בנגד ומתחזק וזהו האמת כמו שבירהו : (יא) הון עשיר . הנה ההון הוא לעשיר כמו קריית עוזו כי יבטח שיהיה לו נאות לפי מחשבתו ולפי לחוזתו הנה הון לו כחומה נשגבה כי בהיות יולה בהשיש להזיק לו והנה הכסבול בין זה בעוז והעוז הקודם הוא מבואר כי העוז הקודם הוא עוז במוחלבים וזה העוז תיינו עוז כי אם בדברים מה וגם בכסף הוא בבח הבא כמו שזכר כאן בקריית עוזו ואמר שהעשיר בחשבונו לא יהיה בטחון עוז כי אם למחשבת בעל ההון לא לפי העניין בעלמו : (יב) לפני שבר . הנה נודע הלב והגאוה הוא שבר אל הלבבר והבטלות . והענוה הוא שבר אל הכבוד וזה מבואר במאמר עיון מענין אלו המקומות : (יג) משיב דבר . מי שהוא משיב דבר בטרם ישמע ויבין הדבר הנה הוא משיב עליו הנה זה הענין היה לו מולת וכלימה כי בבר יסיבוהו בדבר מעני שלא ישיב כלשון ולא יהיה לאדם בטחון בדבריו קודם שישיב עליהם : (יד) רוח איש . הנה רוח איש לא יוכל לו כי אם בסבול הגוף הבריא ויסעדהו ויסודהו ומעני פעולותיו אבל גם בהיותו

מצודת דוד

המזיק בדעות מוזבות כי סופו יהיה למיטו כאשר יעשה דברי התורה : (י) מגדל . מבטון שם ה' הוא כמגדל חזק ועוזר יעזר כי המתחזק במגדל הזה יוכל כי לולו ולא יפחד לעולם ממה ומאה מבל במבטון שם ה' יהיו הלדיק בכל מקום בילבה ומתחזק שם : (יא) הון . העשיר הוא לו לקריית עוז כי לפעמים יחשוב בו לפדות נפשו ממנו : במשכיתו . הוא בחלדי מבריתו הוא לו כחומה מזקה וכאל הדבר בעיניו : (יב) גבה לב . כי המקום מגלהו בעבור יגביה לבו למען יכפל לעתו בבוא הפבר : ולפני כבוד ענוה . כי הבבוד יגביה לאולה ולבלימה כי לא יסיב בטונן וכראוי : (יד) רוח איש . הוא השכלי אשר בחיש יסבול ויתיק מולי הגוף כי היא מבטלת את הגוף בבריאותו ואף

פירוש ע"ט

זִיךְ אַף פּוּן דֶעם תּוֹרָה) אִיז אֵין בְּרוּדֶער צוּם בַּעַל (יב) לִפְנֵי שֶׁבֶר יִגְבַּהּ לֵב אִישׁ פֶּר אֵירֶאךְ וְוֶערְט הוֹךְ מַשְׁחִית. דָּם אִיז דֶר שְׁטָאךְ: (י) מִגְדַּל עוֹז שֵׁם ה'. אֵיין שְׁטַארְקֶער טוּרֶעם אִיז נָאטָאן נָאמֶען בּוֹ יָרוּץ צַדִּיק אוּנ וְוֶערְט וְנִשְׂגָּב אִין אִיהֶם טוּט לוֹפֶן אֵיין צַדִּיק אוּנ וְוֶערְט גִּישְׁטַארְקְט: (יא) הוֹן עָשִׁיר קִרְיַת עֻזּוֹ פּוּן דֶעם עוֹשֶׁר אִיז יַיִן שְׁטַארְקֶע שְׁטָאט וּבְחוֹמָה נִשְׂגָּבָה בְּמַשְׂכִּיתוֹ אוּנ בַּיי זֵיי אִיז עֶס אַזוֹ וִוי אֵיין שְׁטַארְקֶע מוֹעֶר אִיז בַּיי זֵיי אִין זַיי נִיפְלַאסְטָעךְ חֲרָרִים: (יב) לִפְנֵי שֶׁבֶר יִגְבַּהּ לֵב אִישׁ פֶּר אֵירֶאךְ וְוֶערְט הוֹךְ מַשְׁחִית. דָּם אִיז דֶר שְׁטָאךְ: (י) מִגְדַּל עוֹז שֵׁם ה'. אֵיין שְׁטַארְקֶער טוּרֶעם אִיז נָאטָאן נָאמֶען בּוֹ יָרוּץ צַדִּיק אוּנ וְוֶערְט גִּישְׁטַארְקְט: (יא) הוֹן עָשִׁיר קִרְיַת עֻזּוֹ פּוּן דֶעם עוֹשֶׁר אִיז יַיִן שְׁטַארְקֶע שְׁטָאט וּבְחוֹמָה נִשְׂגָּבָה בְּמַשְׂכִּיתוֹ אוּנ בַּיי זֵיי אִיז עֶס אַזוֹ וִוי אֵיין שְׁטַארְקֶע מוֹעֶר אִיז בַּיי זֵיי אִין זַיי נִיפְלַאסְטָעךְ חֲרָרִים:

יִשְׁאָנָּה׃ טו לֵב נָבוֹן יִקְנֶה־דָּעַת וְאֹזֶן
חֲכָמִים תְּבַקֶּשׁ־דָּעַת׃ טז מַתַּן אָדָם
יַרְחִיב לוֹ וְלִפְנֵי גְדוֹלִים יַנְחֶנּוּ׃ יז צַדִּיק
הָרִאשׁוֹן בְּרִיבוֹ יִבָּא רֵעֵהוּ וְחָקָרוֹ׃
יח מַדָּנִים יַשְׁבִּית הַגּוֹרָל וּבֵין עֲצוּמִים
יַפְרִיד׃ יט אָח נִפְשָׁע מִקִּרְיַת־עֹז

ת"א מאן דלית (כוזיות מא) ליה להתבון . שוכר ושב ; לית בעתא . מיד כג כוזיות ר' מקידה שבר פת :

ובא קרי

תרגום

נְטַעֲנִיָּה׃ טו לִבָּא דְמִסְתַּבֵּן נְקַנֵּא יְדִיעָתָא וְאָדְנָא דְחַכִּימֵי תְּבָעֵי מַגְדָּעָא׃ טו מוֹהֲבְתֵּיהּ דְּבַר נָשָׁא מְרַוַּחְ לֵיהּ וּקְדָם רַבְרְבֵי מְקָרְבָא לֵיהּ׃ יז זַכַּי הַוָה קַדְמָאָה בְּדִינֵיהּ וַאֲתָא חַבְרֵיהּ וּנְצִיחַ לֵיהּ׃ יח הַגְרֵי מְבַטְּלָא פִּצְתָא וּבֵינָת תַּקִּיפֵי פָּרֵשָׁא׃ יט אָחָא דְמִתְעֲוֵי מִן אֲחוֹי הֵיךְ קַרְתָּא

רש"י

דינין כמו (ישעיה מ"ג) הגישו עלמותיכם ומכאה שנים שמתעלמו בדין על שם שמריבותם עלומות קרויס עלומים או לשון חוזק לו לשון חומס כמו עושק עיניו (שם ל"ג): (יט) אח נפשע מקרית עוז . יש אח נפשע מאחיו ומאהב במרדו קרית עוז כגון לוט באברהם עשו ביעקב :

עשנתא

דיתוך כלהו ומקבל כל הכא עליו כמחה ובחיכה : יבלבל בחלהו . לון כוחו סר מעליו : (מז) מתן אדם ירחיב . כשמוסו . ומדרשו בגוותי לדקה מדבר שמרחיב לו חלקו לעתיד לבא וגם בחייו ולפני גדולים יגחנו . ומוריס עליו שהוא חשוב : (יח) ובין עצומים יפריד . ולו בעלי

מנחת שי

(יז) יבא רעהו . ובא קרי :

הכלי העולם כאבר לא תשגיח מקבל נכאה מלאכי . מי יאמינה בהויותה נכאה כי היא נוסח' הנוף מע"פ שהיא נכולה בתיכו וזאת הרוח הנכחי' לא תלמוד מכאה מכל לב נכון הסובל מחלתו ויקוה הדעת בתבונתו . ולון חכמים סובלי הקירות תקבל לשמוע הדעת : (מז) מתן . צדיק . כ' דכקיס . ומתן רמז לנחד שיתן יוליחנו למרחב מלרתו : ולפני גדולים יגחנו הס לוקחי השהד שלא יכבל לפניהם בדין : (יז) צדיק . שיזדיקוהו הגדולים : הראשון . הנותן המתן : ובא . לף על פי שיבא רעהו ויחקרהו כדין לא יוכל להרשיעו : (יח) מדינים . אח . שנים דכקיס . נפשע בעבור הפשע היולא ממנו יקרא כן ומלת ברית כולל הלאות והזכירו בעבור שאין להם חוזק ועוז כי אם עם

רלב"נ

מולם יכלכל מותו ואולב כשיהיה המולי בדוחו בעלמה בחיים נלמה ונסבדת מי יאמינה הנה אין אם מי שיאמינה כי המחמר הוא מוכיח ממנה לא מהניא ולזה יתלק הנוף בהפעלותיה : (מז) לב נבון יקנה דעת . שכל הלים הנכון יקנה דעת קדושים מעלמו כי מדוב פלפולו יוליח דבר מחוך דבר והחלמים יבקשו לשמוע הדעת ולנמוד מהם מהיודעים לשיעורים כי דעתם קלרה להבין זה מעלמם : (מז) מתן אדם . הנה המדם מילמך לו בעשקיו נלנל לפני גדולים הנה אם יתן להם מתן יכמיד לו הדרך ויעמדו זה המתן לפני גדולים לשוות מבלין : (יז) לדיק בחשבון . ולזה יתוי לפני זה המופן בעת הלוכך וזה עוד תועלת לו בהסכמת לפניהם קודם שיבא בעל ריבו כי ימלך חלמני להתמיך בכסוד המגיד להם להשובה ולזה יהיה חלל השופט הלים בהלשמן שיבא לפניו לדיק בדברי ריבו כי ימיתן לדבריו וכאשר יבא רעהו להגיד לו הפך הדברים ההם לא ימלינהו כי אם אחר התקירה הנלשמה והנה נלזת הסבה מעבה התורה שלא ישמע הדיין דברי בעל דין קודם שיבא בעל דין חבירו כי זה יהיה סבה לל שתהיה דעתו יותר קרובה אל מי שישמע דבריו בהשובה ובלילו הטיל אל ג"כ התכם זה הפסוק : (יח) מדינים יפריד הגורל . הנה הגורל יכשל מדיני' ומחלוקת נהפלגים בדברים שיש לחלוק זה עם זה והוא יפריד בין תקיפים ותזקים ויעשה מהזיק זה לזה : (יט) אח נפשע . הלא נפשע בו אחיו הנה עם היותו נפשע בו אחיו יותר מקרוב עוז להלילו ולעזרו

מצודת ציון

(מלכים ג' ח') : מחלהו . מל' חולי : נכאת . שבולה : (מז) מתן . מתנה והזכון : (יח) ישביח . יכשל כמו שבת בוגד (ישעיה י"ד) :

מצודת דוד

כי בחליו מכל כשכלות עלמה נלחה ושבולה בעלב ויבן מי יכלכל אדם . הלילך בעשקיו ללכת לפני גדולים המתן שיזמין לו הדרך והוא מיטב אותו לפני הגדולים : (יז) צדיק . הבא להבין בריב יחמה בלילך בריבו כי יוכל להשפיע דבריו ולהכלים בלב השופט ולא יאמר מי בחלוף וכאשר יבא רעהו ויאמר הפוך יהמהו בלקבל ויבקה לחקור בדבריו : (יח) מדינים . הגורל יכשל המריבה בדבר מלוקת דבר מה כי ע"י הגורל יכוכר חלק כל אחד וחלה : ובין עצומים . בין המתחזקים במריבה יפריד הגורל ולא יריבו עוד מעתה : (יט) אח נפשע . הלא הפשע מלחיו מ"מ בכוח עליו להם

פירוש ע"ט

יְבַלְבֵּל מַחֲלֵהוּ דָּם נִימִיט פּוּן אַיין שְׁמַארְקִין מַאן וָוּם וְלִאנְגֶ זִיךְ גִיט צוּ קִיין דַּאנָה אוּנ אִיז מְקַבֵּל בְּשִׂמְחָה פִּירִין׃ (יז) צַדִּיק הָרִאשׁוֹן בְּרִיבוֹ דֶּר עֶרְשְׁטֶעֶר אִיז הֶמְיִיד גִּירֶעכְט אִין זַיין קֶרִיג וּבָא רֵעֵהוּ וַחֲקָרוֹ אוּנ זַיין חֶבֶר קוּמְט אוּנ טַעֲנִיהּ אַנְטֶקֶענֶן אִים פָּארְשְׁט עֶר אִים אוּם אוּנ וַוייזְט דָם עֶר אִיז גִיט גִירֶעכְט׃ (יח) מַדָּנִים יַשְׁבִּית הַגּוֹרָל קְרִיג פָּאר שְׁטֶעֶרְט דֶר גוֹרָל וּבֵין עֲצוּמִים יַפְרִיד אוּנ צְוִוישֶׁן דִי שְׁטֶארְקֶע בַּעֲלֵי דִינִים מַאכְט עֶר אִיין צְוִוישֶׁן שַׁייד׃ (יט) אָח נִפְשָׁע מִקִּרְיַת עֹז כְּגוֹן לוֹט בְּאַבְרָהָם עֵשָׂו בְּיַעֲקֹב וְוָערְט אִיין בְּרוּדֶער פָּר זִינְדִיגְט פּוּן זַיין שְׁטֶארְקֶער שְׁטָאט כְּלוֹמַר עֶר זִינְדִיגְט אַנְטֶקֶענֶן זַיין בְּרוּדֶער

מְדוֹנִים כִּבְרִיחַ אַרְמוֹן׃ כ מִפְּרִי פִי־ אִישׁ תִּשְׂבַּע בְּטֶנוֹ תְּבוּאַת שְׂפָתָיו יִשְׂבָּע׃ כא מָוֶת וְחַיִּים בְּיַד־לָשׁוֹן וְאֹהֲבֶיהָ יֹאכַל פִּרְיָהּ׃ כב מָצָא אִשָּׁה מָצָא טוֹב וַיָּפֵק רָצוֹן מֵיְהוָה׃ כג תַּחֲנוּנִים יְדַבֶּר־רָשׁ וְעָשִׁיר יַעֲנֶה עַזּוֹת׃ כד אִישׁ

ת"א מפרי . תולין נפקנות ותיים . כברזין ק' : מלת לפה . בריות ק' יפעות כו : תחנונים . בפדרון מד : תיש רשים , בחנות כפ פונדקין ק' :

וּמְדִינִין כִּבְרִיחַ אַרְמוֹן . וּמְדִינָה שֶׁבְּיָדֵיהֶם מְפָרֶדֶת לְעֵילָּם כִּבְרִיחַ זֶה שֶׁבְּעֵילָּם כו מִפְּרֵי אַרְמוֹן הַגּוּף יִשְׂבַּע כו וְאוֹהֲבֶיהָ יֹאכַל פִּרְיָהּ . הוֹאִיל וְאֵת לְשׁוֹנוֹ וּמַרְגִּילָהּ לְהוֹרוֹת תּוֹכֵל לְכָרוֹת בְּעֵה"ז : (כב) מָצָא אִשָּׁה מָצָא טוֹב . מִלַּת תּוֹרָה וּמִשְׁמַעְתָּהּ מָצָא טוֹבָה : וַיָּפֵק רָצוֹן .

אבן עזרא

כִּבְרִיחַ וְאַרְמוֹן הֵיוּ מִבְצָר לְעֵילָּם וְכֵן עֲמוּיִים וְחִזְקִים יִפְרִיד הַגּוֹרָל שֶׁלָּהֶם וְאִפְּלוּ יִהְיֶה לָהֶם יוֹתֵר נִפְעָם מִקְּרִית עִיר הַפּוּסִים כְּמִלְכֹם כְּעֵין תִּפְעָם לְבָנָה וּמְדִינֵי הַלָּז יִהְיוּ כְּעוֹז כְּרִיחַ אַרְמוֹן הַגּוֹרָל יִפְרִיד בֵּינֵיהֶם וְאֹמֵר לָהּ כִּי רוֹב הַתְּנוּרוֹת הֵם עַל נַחֲלַת הַחַיִּים : (כ) מִפְּרִי . מוֹת . כִּי לְבַדָּקִים : בֵּיד . מִקּוֹם : יֹאכַל פִּרְיָהּ . כְּנֶגֶד תְּבוּאוֹת שִׂפְתָיו כִּי כֵּן יֹאכַל הָאָדָם מִגְּזֵרַת הָאָכֵל כֹּל מַמְלַאי בֶּטֶן וְשִׂבְעָהּ לְאוֹתָהּ וְשִׂבְעָהּ לְאוֹתָהּ הַתְּבוּאוֹת הַלָּלוּ יִהְיוּ בְּמוֹת הָאָכֵל כְּמִדְרַשׁ הָאָכֵל אֵכֶל מְמַלֵּאת בִּטְנוֹ

רָעִים לְהִתְרוֹעֵעַ וְיֵשׁ אֹהֵב דָּבֵק מֵאָח׃
יט א טוֹב רָשׁ הוֹלֵךְ בְּתֻמּוֹ מְעֻקַּשׁ שְׂפָתָיו וְהוּא כְסִיל׃ ב גַּם בְּלֹא־דַעַת נֶפֶשׁ לֹא־טוֹב וְאָץ בְּרַגְלַיִם חוֹטֵא׃
ג אִוֶּלֶת אָדָם תְּסַלֵּף דַּרְכּוֹ וְעַל־יְהוָה יִזְעַף

ואית רַחֲמָא דְּבַק מִן אָח׃ א טָב מִסְכֵּינָא דְּמְהַלַּךְ בְּתַמִּימוּתָא מִן הוּא דְּמְעַקְּמָן אָרְחָתֵיהּ וְהוּא סָכָל׃ ב מִן דְּלָא יָדַע נַפְשֵׁיהּ לָא שַׁפִּיר וְחָבִי וְדָקְלִיל בְּרַגְלוֹי לְבִישְׁתָּא חָטֵיָא הוּא׃ ג שְׁטוּתָא דְּבַר נָשָׁא מְסַלְּקָא אָרְחָתֵיהּ וְעַל אֱלָהָא מְתְרָעֵם לִבֵּיהּ׃

רש"י

לְהִתְרוֹעֵעַ. חֵלֶק שֶׁקּוֹרֵה לוֹ רֵעַ שׁוֹד יֵצֵא יוֹם שֶׁיִּצְטָרֵךְ לוֹ וְיִקְרְבֵהוּ וּמ"ת מַה בְּכָךְ יֵשׁ מוֹהֵב דָּבֵק מֵאָח שֶׁיִּקְרְבֵהוּ יוֹתֵר מִקְּרוֹבִיו יִהְיֶה׃

יט (ב) גַּם בְּלֹא דַעַת נֶפֶשׁ לֹא טוֹב. אֵין טוֹב לְחֵלֶק שֶׁהוּא כְּלֹא תוֹרָה׃ וְאָץ בְּרַגְלַיִם חוֹטֵא. הַמּוֹעֵד רוֹפֵס וְהַם הַשָּׁעוֹת בְּעַקְבֵיהֶן וְחוֹמֵר קַל הוּא זֶה מֵעַכֵּר מֵהַעֲשִׁיר. וְעִוְּוֹת פִּירְשׁוּהוּ מְמֻרְּוֹת עִוָּוֹת: (כד) רְעִים. כְּמוֹ זֵדִים וְהַעֵד עָלָיו לְהִתְרוֹעֵעַ לוֹ יִהְיֶה מִכָּאן הִלְמ"ד ע"מ נִאֲחִים וְרַע ע"מ גַּת מֵאַל כְּלוֹמַר חִים יִהְיֶה רְעִים כְּדֵי מִיתְרוֹעֲעוּ עִמּוֹ וְיִתְחַבְּרוּ חָלִיל כִּי יִם תּוֹכֵב שֶׁדֶּבֶק מִמֶּנּוּ׃

יט (ה) טוֹב. גַּם. אוֹלֶת. נ' דְּבָקִים כְּלוֹמַר הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ תֻּמּוֹ. גַּם. לִרְבּוֹת עַל גְּנוּתוֹ שֶׁהוּא כְּסִיל כְּלוֹמַר בְּעִבּוּר שֶׁאֵין לוֹ דַּעַת הַפֶּתַח הַסְּכָלִית לְשׁוֹב מִדַּרְכֵי הַעֲקֻשׁוּת לֹא טוֹב הוּא׃ וְאָץ. מְיֻרָּן לְגוֹזֵל הוּא הוֹסִיף׃ (ג) דַּרְכּוֹ. הוּא עִסְקוֹ וּמַלְאַכְתּוֹ כְּמוֹ מַעֲשׂוֹת דַּרְכִּיךְ׃ יִזְעַף. יִתְעַצֵּב וְיִכְעַס

אבן עזרא

כְּדֶרֶךְ תּוֹמוֹ. מְעֻקָּשׁ מִלַּד שִׂפְתָיו הַמְעֻקָּשִׁים יִקָּרֵא כָּךְ׃ (ג) גַּם. לִרְבּוֹת עַל גְּנוּתוֹ שֶׁהוּא כְּסִיל כְּלוֹמַר בְּעִבּוּר שֶׁאֵין לוֹ דַּעַת הַפֶּתַח הַסְּכָלִית לָשׁוּב מִדַּרְכֵי הָעֲקֻשׁוּת לֹא טוֹב הוּא׃ וְאָץ. מְיֻרָּן לְגוֹזֵל הוּא הוֹסִיף׃ (ג) דַּרְכּוֹ. הוּא עִסְקוֹ וּמַלְאַכְתּוֹ כְּמוֹ מַעֲשׂוֹת דַּרְכִּיךְ׃ יִזְעַף. יִתְעַצֵּב וְיִכְעַס

רלב"ג

סבה מל שיסתיים הרעות והחבלים לקלת מבני קלת: (א) טוב הם הולך בתומו ויוסיר ממני שסם כשלו בעסקיו ולזה הוא מעקש בדבריו כי הוא בוטח בעצמו ויחליט בלי צורך לשאול עצה מאחרים ולזה יבא לו מה שלא יחפוץ: (ב) גם בלא דעת. גם בסבת העדר הדעות יבוא לאדם מה שלא יחפוץ ומזה יבא לו שיכעס על ה' בלבו: (ג) אולת אדם. הנה אולת האדם תהיה סבה לעוות דרכו בחלקי מעני שלא יוכל לעשות בלתי מה שיגזור עליו הגורל ומזה יבא לו שיכעס בלבו על ה' שעשה לו כן: (ד) הון. הנה הון יוסיף אוהבים רבים לעושר ולרודף הכבוד ולא לעני שאין לו מי שיאהבהו: (ה) עד. הנה עד שקר לא ינקה ויפלט ויבא לו מזה רעה ולא יועיל לו שיהיה עד אמת: (ו) נדיב. הנה הנדיב יתחבב אל כל אדם ויהיו כל אוהביו לו לעזר ולתועלת: (ז) כל אחי. הנה כל אחי העני שנאוהו ורחקו ממנו ומכל שכן שאר מכיריו ומיודעיו ואם יקרה לו שיבקש מהם דבר לא ימלטו ממנו בדברים ולא יעשו לו מה שיבקש: (ח) קונה לב. הנה קונה לב לעצמו אוהב נפשו ושומר תבונה שלא יבא לו רע ומוצא טוב: (ט) עד. הנה עד שקר לא ינקה ויבא לו מזה רעה: (י) לא נאוה. הנה לא נאוה לכסיל תענוג ומכל שכן שלא יהיה לו עבד שישלוט בשרים: (יא) שכל. הנה שכל האדם יאריך אפו ויסלח לחטאים ולעונות: (יב) כשאגת. הנה כשאגת כפיר יהיה כעס המלך ורעמו ומי יוכל לעמוד נגדו ורצונו כטל על עשב הארץ שיצמיח ויגדל בלי שום עמל: (יג) כעס. הנה כעס אביו יביא לו רעה ומדנים ומריבות בבית ומכל שכן כעס אשתו שהוא יותר קרוב אליו ויותר מחויב לו: (יד) בית. הנה בית והון יתנו לאדם מאבותיו ומאמותיו אבל אשה משכלת מה' לבדו: (טו) עצלה. הנה עצלה תפיל תרדמה על האדם ונפש רמיה תרעב ולא תמצא מזון ולא תשבע: (טז) שומר. הנה שומר מצוה ישמור נפשו ומבזה דרכיו ימות: (יז) מלוה. הנה מלוה לאדם הוא כמלוה לה' ומה שיגמול לו ה' יהיה לו לטובה: (יח) יסר. הנה יסר בנך בעודנו בן ואל תמנע מלהכותו כי אז יתקן מעשיו ולא יבא לידי מיתה: (יט) גדול. הנה גדול חמת האדם ואם תציל אותו מעונש אחד יבא עליו עונש אחר: (כ) שמע. הנה שמע עצה וקבל מוסר למען תחכם באחריתך ולא תבא לידי מיתה: (כא) רבות. הנה רבות מחשבות בלב איש ומכל שכן שיש לו לאדם לחשוב ולהתבונן בדרכיו ולא יעשה כמחשבת לבו אלא כעצת ה' שהיא תקום: (כב) תאות. הנה תאות האדם חסדו ורחמיו עליו ומכל שכן שיש לו לאדם לעשות חסד עם אחיו ולא יבזה אותו: (כג) יראת. הנה יראת ה' תביא לאדם חיים ושבע ולא יפקד ברע ומכל שכן שיש לו לאדם לעשות מצות התורה ולא יבזה אותה: (כד) עצל. הנה עצל טומן ידו בצלחת ולא יחפוץ לעשות מלאכה ולא יאכל ממנה ומכל שכן שיש לו לאדם לעשות מלאכתו ולא יבזה אותה: (כה) לץ. הנה לץ יכה ולא יתיישר ומכל שכן שיש לו לאדם להוכיח את הלץ ולא יבזה אותו: (כו) משדד. הנה משדד אביו ומברח אמו הוא בן מבזה ומחפיר: (כז) חדל. הנה חדל בני לשמוע מוסר ולא תשוב אל אמרי דעת ומכל שכן שיש לו לאדם לשוב מדרכי הרשעה ולא יבזה אותה: (כח) עד. הנה עד בליעל יבזה משפט ומכל שכן שיש לו לאדם לשמור משפטי התורה ולא יבזה אותם: (כט) הכינו. הנה הכינו שפטים לבזים ומכות לגב כסילים ומכל שכן שיש לו לאדם לשמור מצות התורה ולא יבזה אותה:

מצודת ציון

מעקש: (עד) להתרועע. מלשון רעים ואוהב:
יט (ב) ואץ. כלשון מהירות כמו ולמן לבבי (יהושע י'): (ג) תסלף. תעקש כמו ומלף בה (לעיל ט"ו): יזעף. יכעס כמו יזעף

מצודת דוד

כדעים למען יתרועעו עמו ויתחברו אליו. כי לפעמים ימלא אוהב הדבק למוהבו בהכרח כפה יותר מן האח ולזה יתפון בהבדלתם בעבור העושה הבלה לפעמים:
יט (ה) חולך בתומו. שלומו מלמה בעיו לאמוף הון ואהבי הון הרבי הוא מעי העושר בלא דעת ומוכה מ"מ בודאי לא יפלט כה: (ב) גם בלא דעת. גם המקום מבר נפשו לבו הבה לאוהב יחשב כי לא יאוהב לאדם כל מון: ואץ. מתחבר בדגלים לבעת הל המקום מבר נפשו לבו הבה לאוהב יחשב כי מהמלוי להתבונן תחלה מן יבוא אחר כך ויבחן בדבריו ואח"כ ימהר לבצוע מה שיחפץ:

משלי חבמים

(ג) אִוֶּלֶת אָדָם תְּסַלֵּף דַּרְכּוֹ וגו'. דֶּרֶךְ עֵבֶר אִין אַוֶּלֶת אוֹג עֵר דָּאם אוֹךְ וּאם אִיז עֶצְטִינְן גִּיוֶארִין אִין אַוֶּלֶת אוֹג עֵר דָּאם אוֹךְ זַיין לֶעבֶן קֶען שָׁפִּינוֹל גִּיוֶארִין. דָּאם אִיז גִּישְׂראָאפֶן עֵר אִיז אֲבֶּר גֶעקוֹמֶן אִין אַשְׁטוּב וּאם דָּאדוּרְטְן דָּאם גֶעהאנְגֶען אַשְׁפִּינוֹל. אוֹג עֵר דָּאם גֶעטְאלְטִין אַשְׁטְרָאפְּעלְג אִין דָּאנְם. אוֹג פְּלוֹצְלִינְג דָּאם עֵר גִּיזֶנְקֶן אַשְׁטְרָאפְּעלְג שְׁטַיִים אִין שָׁפִּינוֹל אוֹג דָּאלְם אוֹיךְ אַשְׁטְרָאפְּעלְג אִין דָּאנְם. אוֹג וַיילְ דֶּער וַאלְד שְׁטְרָאפְּעלְג אִיז גִּיזוּנְן אַשְׁוַוארְצֶער שְׁטְרָאפְּעלְג דָּאם עֵר דָּאךְ גִּיזֶנְקֶן אִין שָׁפִּינוֹל אוֹיךְ אַשְׁוַוארְצֶן שְׁטְרָאפְּעלְג. אִיז דֶּער שְׁטְרָאפְּעלְג וּאם אִין שָׁפִּינוֹל אִים נִים גֶעפֶעלְן. דָּאם עֵר זִיךְ פַּארְקְרִיכְּט פַּאר אִים. גֶעוַוינְלִיךְ דָּאם עֵר גִּיזֶנְקֶן דֶּער שְׁטְרָאפְּעלְג וּאם אִין שָׁפִּינוֹל פַּארְקְרִיכְּט זִיךְ פַּאר אִים. אִיז עֵר בֵּיי גִּיוַוארְן אוֹיךְ דָּאם שְׁטְרָאפְּעלְג וּאם אִין שָׁפִּינוֹל פַּאר פַּארְקְרִיכְּט זִיךְ פַּאר אִים. הָאם עֵר אוֹיפְגֶעהוֹיבְן דִּי הָאנְם פִּים זַיין שְׁטְרָאפְּעלְג אוֹג דָּאם גֶעוַוארְן שְׁלָאנְג דָּאם שְׁטְרָאפְּעלְג וּאם אִין שָׁפִּינוֹל. גֶעוַוינְלִיךְ זַיינְדִּיגְעֶר אִיז אוֹג טְרֶעפְּט דִּי גִּינְד מִיט דִּי פִּים אוֹג זְאגְט דָּאם אִיז אִין קְלֵיינְע עֲבֵירָה אִיךְ וְועל זִי מָאנְ:

(ג) אִוֶּלֶת אָדָם תְּסַלֵּף דַּרְכּוֹ וְעַל ה' יִזְעַף לִבּוֹ: דֶּעם מֶענְטְשְׁן זַיין וֶועג דֶען דוּרְךְ זַיין נארישקייט פַּאר קְרִימְט זַיין וֶועג וְעגְט דֶען מֶענְטְשְׁן נארישקייט

ד סַכְלָא מוֹסִיף חַבְרֵי סַגִּיאֵי וּמִסְכְּנָא פָּרִישׁ חַבְרֵיהּ מִנֵּיהּ : ה סָהֲדָא דְּשֶׁקְרָא לָא נְזַדְכֵּי וְדְמַפְּקֵי בַּדְבוּתָא לָא נְתְמַלֵּט : ו סַגִּיאֵי דְּמְשַׁמְּשִׁין קֳדָם בַּרְנָשָׁא וְדָלִיבִישׁ יְהֵיב מְזוֹנֵיהּ כְּמָה דְּלָא אִית לֵיהּ : ז כָּל אַחֵי רִישָׁא שְׂנִיאִין מִמֶּנּוּ אַף כִּי מְרֵעָיו רָחֲקוּ

יִזְעַף לִבּוֹ : ד הוֹן יוֹסִיף רֵעִים רַבִּים וְדָל מֵרֵעֵהוּ יִפָּרֵד : ה עֵד שְׁקָרִים לֹא יִנָּקֶה וְיָפִיחַ כְּזָבִים לֹא יִמָּלֵט : ו רַבִּים יְחַלּוּ פְנֵי נָדִיב וְכָל־הֵרֵעַ לְאִישׁ מַתָּן : ז כָּל אֲחֵי־רָשׁ וְשֹׂנְאֵהוּ אַף כִּי מְרֵעָיו רָחֲקוּ

קמץ רחב רש"י ממנו

לפותרו כמרכיבי תורה: (ז) כל אחי רש. קרובין: אף כי מרעהו רחקו. וכל שכן מרעיו ומכיריו ומהכיו: מדרך אמרים לא המה. לומר פלוני ופלוני קרובי ופלוני ופלוני מרעי והכל לכרי הכל ויש לפותרו כמי שהוא רש

מנחת שי

יט (ז) כל אחי רש. כל זה מן בן מרעהו. כי לימוד תשוף כמבריו מלא מקרא בקמץ רחב וכן כל עלמותי תחלתיהם שבמשמיר ל"ה ובשאר כתם נקודים קמץ חס תשופים סלם ולחתי מלו הבנים במ"ם סתומים: שתחתו. סמיכת בעיניה: מרעיהו. במלת שפרים במ"ם כלשוני וכספרי ספרד בשוא וכ"ש מדיק בספר מכלול דף רמ"ו שהמ"ם

אבן עזרא

ולא יפוש למל בעת צרתו: (ד) הון. עד. רבים. כל. ד' דבקים וכה' הודיע שכח מהונן דלי וגמות מפוד הונו כרצי': ויפרד רעים. על רעיו וכסיעתו ליפרד מרעהו כי ירחיקהו רעהו על פירוד ממנו ויתכן ביחיה עד מקר על כן נתהלל: (ה) ינקה. לא יהיה נקי מן השכר: ויפיח. עין כבור: (ו) רבים. מן רבי המלך כלומר וגליב בעבור שיתלה לבו לתת לעניי' תגדל מעלתו עד שהגדולים יחלו פניו ביעורם לו שיתכבד כעין כמתה פניך יחלו. וכל הרעים יתהכרו לחים מתן לחים מתן לחם מתנות ומלת רשקר לשון רבים מחוברת מן היחידים כי מרעהו אחד הוא ועשנו כל אחד ואחד עד שרחקו כלם ומרדף פועל יוצא כל פועל התמידי הדבר כי פעול כי תרע הוא המרדף והמרעים הם הרודפים והחתים הם מרדפים כמו ואויבו ירדף תכך ורדפה את מלחציה והענין דבק למעלה עם ולו מרעהו יפרד כל אחי הרש והלך ובשיותו כל שכן רעיו שרחקו ממנו אחר שהתחברותם אליו בעבור מתנותיו הרבו מלוה להרוש שהרעים שלוחי תמריו אולי יתקרבו אליו

רלב"נ

(ד) הון יוסיף. הנה הון העשיר יוסיף לו רעים רבים כי הוא מכוח קומם ואולם הדל לא יקנה לו רעים אפי' לדומו יהיה כמה שיפרד מרעהו כי הון לו כאשר הוא להמשכיל הדעות כיעיסם: (ה) עד שקרים. מי שישיל שקרים ומכזים ושכבר נשבע להעיד בשבועה לדיק לא יוכל מהעשות כי הש"י יעניבהו שיוכח על זה וכן מי שידבר כזבים לא יעלה כי זה סבה לרעות גמולות כמו שקרים: (ו) רבים יחלו פני נדיב. הנה המדומה הוא מלך שיש כי רבים ומכבדים יחלו פני נדיב לשמוע לבקשתם כי הם מתאוים הם רעים והרבים לאוהב מתנות ומזון הלא יהיה נאמר בשאול על הלוות: (ז) כל אחי רש. וזה כי גם אחי העני שנתרושו מכלותיו בלא יוכלו גם מעלתו ואם הם עשנו ורחקו ואין לדיק לומר שהשונאים בסיו מרעיו קרוש זה עתה כמקרו מעט סבה לאוהבו שרדפו אחריו ומרעיו

מצודת דוד

דמשו כי ע"י אולתו נכשל ואבו לא יוכן כן יתמה כי יעשה על ה' להרבה אחר מהותיו: (ד) הון. השוחר יוסיף לכעצון ליעים רבים כי מרעהו הלל נתן לעניים הם נפרדים מכל הלל שבבר הוא אחי: מהשוב כל נתן לעניים הם נפרדים: (ה) לא ינקה. עם כי לא הושם בפיו ולא קבל עשהו לא ינקה מדין כל מעלה: לא ימלט. כי בעשהו בדיעל לכדבר הוא פחוו ולא יתעלם מן הפחוים לחבר יחוד: (ו) רבים. גדולי העם מחלים פני הנדיב להשיג בקשתם הלל ובל יתעלם מן הפחוים לחבר יחוד: (ז) אף כי. גם אחי העני שנתרושו כלכלותיו בלא יקבלו ממנו מעלה ואם הם עשנו ורחקו ואין לדיק לומר שהשונאים בסיו מרעיו קרוש זה עתה כמקרו מעט סבה לאוהבו שרדפו אחריו ומרעיו

מצורת ציון

ס' מבא (מיכה ג') : (ה) ויפיח. עיין לעיל ט"ו : (ו) רבים. גדולים ומכובדים כמו רבי המלך (ירמיה מ"ו) : יחלו. יבקשו כמו ויחל משה

פירוש ע"ט

נאריש"ק־יים טוט עֶר עֶבֵּירוט אוּ וֶוען נָאט שטֶראפְּט אִים דֶר פַּר צָארנְט יין הָארְץ אוֹף נָאט אוּנ עֶר אִיז מְהֶרהֶר נָאךְ דֶעם טוֹדֶ הָארן דָם עֶר אִיז גִיט רָעכְט: (ד) הוֹן יוֹסִיף רֵעִים רַבִּים רַיִיכְקִיים מֶערְט פִיהְל לִיב הָאבֶּער דַהֵיינוּ רַר וֶם הָאט פִיל גֶעלְט וֶוערְן פִּיל לַיים זַיגְט לִיב הָאבֶּער וְהל מִרֵעֵהוּ יִפָּרֵד אוּנ אִין אָרְמֵאן וֶוערְט אֶפִּילוּ פּוּן זַיין חֲבֵר אִפְּ גִישִׁיידְ: (ה) עֵד שְׁקָרִים לֹא יִנָּקֶה אִין עֵד וֶום וָאנְט לִיגְט דֶעֶר וֶוערְט גִיט רַיין פּוּן קְרִין עוֹנְש וְיָפִיחַ כְּזָבִים לֹא יִמָּלֵט אוּנ וֶער וָאם רֶעט לִיגְט אִן עִדּוּת דֶעֶר וֶוערְט אוֹך גִיט אִנְטרוּנְגֶן פּוּן קְרִין עוֹנְש: (ו) רַבִּים יְחַלּוּ פְנֵי נָדִיב וְכָל־הֵרֵעַ לְאִישׁ מַתָּן : (ז) כָּל אֲחֵי רָשׁ שְׂנִיאִין מִמֶּנּוּ אַף כִּי מְרֵעָיו רָחֲקוּ

לַיים פַּעטִין דָם פְּנִים פּוּן אִירֶן מִילְדִין מַאן וְכָל הַכָּבוֹד לְאִישׁ מַתָּן אוּנ נָאר נָאט גִיבְּעלְיגִין אִז צוּא דֶעם מַאן וֶום גִיט צְדָקָה: (ז) כָּל אֲחֵי רָשׁ שְׂנִיאוּהוּ אַלֶע בְּרוּדֶער פּוּן דֶעם אָרְמֵאן הָאבְּן פַּיינְט דֶעם אִרְמֵאן אַף כִּי מְרֵעֵהוּ רָחֲקוּ מִמֶּנּוּ מַכָּל שֶׁכֵּן דָאם זַיינֶע גִיוֶוען אוּנ לִיב הָאבֶּער

מִמֶּנּוּ מְרַדֵּף אֲמָרִים לֹא־תֶהְמֶה׃ חקנה׳
לֵב אֹהֵב נַפְשׁוֹ שֹׁמֵר תְּבוּנָה לְמֹצְאֵי־ טוב׃ ט עֵד שֶׁקָּרִים לֹא יִנָּקֶה וְיָפִיחַ
כְּזָבִים יֹאבֵד׃ יא לֹא־נָאוָה לִכְסִיל תַּעֲנוּג
אַף כִּי־לְעֶבֶד וּמֹשֵׁל בְּשָׂרִים׃ יא שֵׂכֶל

ה״א לג נאום . תולין קנ״ב : לו קרי דְּגִשְׁתָּם בְּרַבְרְבָנִין : יא שְׂכָלֵיהּ דְּבַר נָשָׁא

תרגום

לֵיהּ וְאַף חַבְרוֹי רָחֲקִין מִנֵּיהּ אִבָּא דְּטָרַח בְּמִלּוֹי לָא שָׁרִיר : ח קָנֵי לִבָּא מָבָא רָחֵם נַפְשֵׁיהּ נְטַר בִּינָה מַשְׁכַּח טָב לְהָא : ט סָהֲדָא דְשַׁקְרָא לָא גַזְדָּא וְדַמְּווֹעֵי כַּדְבָוָתָא נְאַבַד : י לָא יָאֵי לְסַכְלָא פְּנוּקָא אַף לָא לְעַבְדָא שַׁלִּיטָא בְּרַבְרְבָנִין : יא שְׂכָלֵיהּ דְּבַר נָשָׁא

רש״י

כתורה וכמעשים טובים : מרדף אמרים לא תהמה . מחזר להורות הלכה ולתן כיבו.והמדרש פותרו כיוסף כשהיה מוליא על אחיו דבה ואומר לאביו אלו מחזרין על אבר מן החי ולכך שנאוהו וקרא רע לפי שהיה מוליא דבת שקר עליהם ומהזר אחר לשמרים לא תמה לו קריון ומרדף ממריס להאותו ולעניו יוסף לו תמה כי עליו חזרו לכתו הוא היה אומר שהיו מוכלים אבר מן החי והכתוב מעיד עליהם לפני בעצת

אבן עזרא

רעיו ולא תמה שומעים : (ח) קונה . עד . כ׳ דבקים . הדעת יקרא לב מוהב נפשו להחיותה עד עת כלה . ושומר תבונה יהר שקנה אותה בעבור למלא הבוד שמרה שהם״י ימליאהו עוכתו בעולם הזה ובכל מכל עד שקר שלא קנה הדעת לא יהי נקי מן העבר : (י) לא נאוה . ונלמד להיות

רלב״ג

ממרים לא תמה ר״ל שיעליהו שמר עשה כנגדם מה שעשו הן : (ח) קונה לב . מי שהוא קונה שכל הוא מוהב נפשו כי הוא הגיע אל השלמת הנפש והוא בומר בזה המאמר והמבלית למלא הבוד המעמי והמבלית : (ט) עד שקרים . מי שיעיד שקרים בעניני המשפט כאשר כלשכלו המחלוקת ה״ל כשהעד הזה יעקר לא יעמוד בדבריו הכוזבים העיניים ואז מילבד שקריים בעניני העיוניים ובפרט בשקריים ובהמלות הנה הוא יתפל כי זה שנה להמשקיל מבלעיומו מבלית מהשקר : (י) לא נאוה . הנה לא יתכן בעיני לכסיל תענוג כי כשנת בהלומו לשוי בעיני בעיני ב״ש בלא יהות בעבד שיהיה מושל בשרים ומלכים וכ״ש בלא יהות לכסיל בעבד שיהיה מושל בשרים ומלכים לשוי בעיני בשרים ומלכים לשוי בעיני בשרים ומלכים לשוי בעיני

אָדָם הָאֹרֵךְ אַפּוֹ וְתִפְאַרְתּוֹ עֲבֹר עַל־ פֶּשַׁע: יב נַהַם כַּכְּפִיר זַעַף מֶלֶךְ וּכְטַל עַל־עֵשֶׂב רְצוֹנוֹ: יג הַוַּת לְאָבִיו בֵּן כְּסִיל וְדֶלֶף טֹרֵד מִדְיְנֵי אִשָּׁה: יד בַּיִת וָהוֹן נַחֲלַת אָבוֹת וּמֵיְהוָה אִשָּׁה מַשְׂכֶּלֶת: טו עַצְלָה תַּפִּיל תַּרְדֵּמָה וְנֶפֶשׁ רְמִיָּה

אורחיה דנעבר על חובא: יב נהם כריא זעפי דמלכא והי טלא על עסבא רעוותיה: יג בר סכלא קשיה הוא לאבוי והי דלפא דרלף קרסי והי דלפא דרלף הגרי דאתתא: יד בית ונכסין ומזונא ירותתא הוא דאבהן ומן יקרא אתתא מהימנא לגברא: טו עצלותא יהבא שנתא ונפשא

הרעב ת"א בית והון. מ"ק ית שובר וירש:

רש"י

אדם האריך אפו ותפארתו עבר על פשע. הוא שיעבור על מדותיו: (יב) נהם ככפיר זעף מלך. הקדוש ב"ה: (יג) ודלף טורד. דלף גשמים היורד בבית ומטריח ויורד (ועורד) ליושבי הבית כך מדיני אשה רעה: (טו) עצלה תפיל תרדמה. העצלות מביאה לידי שינה זו היא המלינה על המכל על המתעצל בתלמודו סוף שמושלין בדבר חכמה ממנו והוא נרדם: ונפש רמיה הרעב. סוף שיהא עני וכן הרמאי בתלמודו לעשות תורתו מכילית סוף שהוא יבקה:

אבן עזרא

ועזבו. החריך פועל עבר יוצא לפעול החמתי ועשתי השכל הוא יחריך לפו על פשע: והפארתו. שיפארהו להריס כעברו על פשע: (יב) זעף מלך. על המכעיסים אותו. וכטל על עשב שירטיבהו כן רצונו של מלך לתי טוב לו: (יג) הוות. הקורות תהיינה נקראות הוות כלומר הבן הכסיל יסבב הוות לאביו: ודלף. כלומר דלף טורד עיניו

רלב"ג

מצודת דוד

מצודת ציון

(יב) נהם. כן נקרא שאגת האדי וכן מכי לוסס (לקמן כ"ח): וזעף. כעס: (יג) הוות. שכנין לך: ודלף. ענין שפוחה כמו לך טרדין (דניאל ד'): (טוב ט"ו) טורד. ענין גילוין כמו לך טרדין (דניאל ד'):

פירוש ע"ט

עָבוּר עַל פֶּשַׁע אוֹג זַיין שִׁיינְקֵייט אִיז עֶר נָאל אִיבֶּער כֶּעֶן גְּלַייךְ וויא עֶם פֶֿארִין אוֹף דִי זִינְד (וָום אַיינֶער זִינְדִיגְט אֲנַטְקֶעגִין רֶעגִינְט אִין הוּיז: (יד) בַּיִת וְהוֹן נַחֲלַת אָבוֹת אִים אוֹג נָאל יָעֶנֶם מוּחָל זַיין): (יב) נַהַם כַּכְּפִיר זַעַף מֶלֶךְ בְּרוּמְקֶעט פוּן אַיין יונְגִין לַייב אַזוֹ אִיז דֶער צָארִין פוּן דֶעם מַלֶּךְ גָאט וְכְטַל עַל עֵשֶׂב רְצוֹנוֹ אוֹג אַזוֹ וויא טוּוא אוֹיף גָאט אִיז גוּט אוֹיף נָאט אִיז עֶם פְּרוּמְע אֶשָׁה (אָבֶּער פָאטֶער אוֹג מוּטֶער קֶען עֶם גִיט גֶעבְּען): (טו) עַצְלָה תַּפִּיל תַּרְדֵּמָה רֶעם מֶענְטֶשִׁינְם פוֹלְקְייט מַאכְט פַאלִין אוֹף אִירֶם שְׁלָאף וּנֶפֶשׁ רְמִיָּה תִּרְגָּם אוֹג דָאם פַאלְטְשֶׁע לַייב וֶוערְט גִיהוּנְגֶערְט צוּם סוֹף כְּלוֹמֶר דֶר וָום וויל לֶעבֶּן פוּן פַאלְטְשִׁקְייט דֶר וֶוערְט אִין אֲרֶימֶאן וָוארוּם גִיט תְּמִיד קֶען מֶענְ

יענים

תִּרְעָב׃ טז שֹׁמֵר מִצְוָה שֹׁמֵר נַפְשׁוֹ בּוֹזֵה דְּרָכָיו יָמוּת׃ יז מַלְוֵה יְהוָה חוֹנֵן דָּל וגמולו וְגֹמְלוֹ יְשַׁלֶּם־לוֹ׃ יח יַסֵּר בִּנְךָ כִּי־יֵשׁ תִּקְוָה וְאֶל־הֲמִיתוֹ אַל־תִּשָּׂא נַפְשֶׁךָ׃ יט גְּדָל־חֵמָה נֹשֵׂא עָנְשׁ כִּי אִם־תַּצִּיל וְעוֹד תּוֹסֵף׃ כ שְׁמַע עֵצָה וְקַבֵּל מוּסָר

ת"א נוה . נהי ל' : פליה ה' . נהרגת יח בדיקות י' פקודה כ' פט :

רְמִיתָא תִּכְפַּן : טז דְּנָטַר פּוּקְדָנָא נָטַר נַפְשֵׁיהּ וּרְמַשְׁתְּיהּ אוֹרְחָתֵיהּ יְמוּת : יז מַן דְּבָעֵי דְּנָזִיף לַאלָהָא מְתָרְחֵם עַל מִסְכֵּנָא וּפוּרְעָנוּתָא טָבְתָא מְשַׁלֵּם לֵיהּ : יח דְּרֵי בְּרָךְ מְטוּל דְּאִית סְבְרָא וְלִמִיתוּתֵיהּ לָא תְּרִים נַפְשָׁךְ : יט גַּבְרָא חֲמָתָנָא מְקַבֵּל תַּבָּא וּכְמָה דְּמִתְעֲבֵי עַל טוֹעֲנֵיהּ מוֹסִיף : כ שְׁמַע עֵצָתָא וְקַבֵּל מֵרְדוּתָא

רש"י

יסורי קרי גדל קרי פרנסה והחזירה לגופה לף לכי לתזור לו נפשו . (יח) יסר בנך כי יש תקוה ואל המיתו אל תשא נפשך . אל תכהו מכת מות : (יט) גדל חמה נושא ענוש וגו' . אם תעביר על ממתך ותציל את נוחיך אם רחית רעה כח לו

מנחת שי

צמיח : לח המה . לו קרי : (טז) בוזה . בהכלמה ספרים הגי"ן בשגול ממש כמכוונת נמכר עם ז' זוגין מד כתיב ה' יחד כתיב י"ל וקמלין : יומת . יומות קרי : (יז) מלוה ה' . בסגול הנ"א כמלכת ספרים וכ"ק הכיתו עם הדומים בליבי במלוכל לף קל"ו . ג' גלל תמה . גדל קרי והוא מד מן ד' מילין דכתיבין ל"ש וקיימן דל"ת וסימן במסורת ידעתי כוף סימן ל"ת : נכל . נ"ימ"ל כגעיש וכ"ל

אבן עזרא

ע"מ לזיה : (טז) שומר מצוה . שלא יעזוב שומר נפשו מן המיתה . וכוזה דרכיו והרוויים לו . יומות בידי שמים טרם עתו כתיב יומת שב"ד ימיתוהו אם מדע שבזה דרך המלות בגלוי : (יז) מלוה . מי שיחון הלוים הם' ילוהו כי השומר בידי אדם היא מקדון והלוואה ולמולו שיחון אותו

הסם כשחנן הלוים : (יח) כי יש תקוה . שתקוה שיתריך ימים ביסרך אותו . ואל תשא נפשך לפרוש לזותה מגזלתו כעניין ויהי הוא נושא את נפשו להתפרנס ממנה . פ"ח ואל המיתו שתחריש ימיתוהו אז אל תשא נפשך ביסרך אותו . פ"ח ואל המיתו לתחריש אם לא תיסרנו תמיתני ויצא ממנו גדל חמה . פ"ח אל תשא נפשך ממנו שתחשוך ממנו מוסר . אבל הכן שהוא גדל המה מלד ממתו הגדולה עזהו ויהיה מקבל עכשו כמו נשא עונו ואל תתעסק בהצלתו כי אם תצילהו פעם אחת צריך אתה עוד שתוסיף להצילו פעמים רבות : (כ) שמע עצה . לשני

רלב"ג

כדעתי בתעש בהדם משמעותה השלמות : (טז) שומר מצוה . הטעם מי שהוא שומר מלות הש"י בתוכחתו התמימה הוא שומר נפשו כי היא מייסרת הלים לתיקון הנוף ולתיקון בעשם ואולם מי שהוא בוזה הטם יתלה יומת מפני פתיות מדותיו וחסרון שכלו אשר הם סבה אל שיומת הלדם בלא עתו עם ביציע לו הש"י מהשוטם על עכרו על מליותיו כמו שהתלהב בעצמו מדברי הכתובים : (יז) מלוה ה' . הנה מי שהוא חונן לל כאילו מלוה לש"י מה שיגיע לעני כי על הש"י להשגיח לכל מי לילן ולזה יכלם לו הש"י גמולו ויכלכלהו בוגלל הדבר הזה ולכן נתן הש"י עשיר הכבוד בכל מלבח ידו למען שמתו העניים בעזרו כמו שהזכר בתורה : (יח) יסר בנך . בקצותיו כי בזה יש תקוה להגיעו אל השלימות ותש"י בלעשר והטעם בהכוחך לזותו לא תבא בנפשך אל המיתו כי אם בעבור שיתחטא ולחמול עליו מבני זה ולהמיתו עליהיסרו כי עוד לו שיקבל המוסר עם הסתרי והעשר' משיתמיד שתת עם העדר קבול המוסר : (יט) גדל חמה . מי שהוא גדול חמה לא יעלם שלא יעזוב את זאת המדה הממשלת כי כזה יזדר מדעיו עם הנמשים ואם יקבה שבעת מה שילוהו החמה מהריח עליו כי יולה ממנו בלחיותו מוזק ממתו הכה עוד הוסיף ואת המכוזה להתיהב בכה אם תחריש עם שיקום עיו ויפול . בכ"ל אם הוא יקבל עב בזאת התכוזה המסוזה : (כ) שמע עלה וקבל מוסר . שמע עלה בדבר דבר כדי שתתיסר להתיהב בתכוזים היכוזמים ומדרך בתה שתלים

מצודת דוד

(טז) בוזה דרכיו . המבזה את הדברים הלמודים ולזיו יומות בלא עתו : (יז) מלוה וגו' . החונן את הדל נתת לו לדקה הוא נמלוה את ה' ושכרו שלם לו : (יח) כי יש תקוה . כ"ל אל תמית ידך מליסרו לף עודנו בחלותו : (יט) גדל חמה . מי שהוא גדל מימה יבא עונש על חמתו כי בודאי יעשה רע על מי שאר יעשם כי אם תציל אותו מידו הנה עוד

פירוש ע"ש

יְעַנְעֵם נַארִין׃ (טז) שׁוֹמֵר מִצְוָה שׁוֹמֵר נַפְשׁוֹ דֶּר וָם הִיט אֵיין מִצְוָה דֶּר הִיט זַיין לֵייבּ בּוֹזֶה דְּרָכָיו יָמוּת אוּג דֶּר וָאס אִיז מְבַזֶּה זַייעֶר וְועֶגֶן אוּג גִיט זַיין הָאָרץ צוּא וועגן זַיין וועג וועלכֶער וועג אִיז גוּט אֶרלֶער בֵּייז דֶּר שְׁטַארְבְּט׃ (יז) מַלְוֵה ה' חוֹנֵן דָּל דֶּר וָם לַייט זֶעלִיגֶע אוּג דֶּר בַּארִימְט זִיךְ אִיבֶּער אִין אַרְמַאן אוּג גִיט אִים צָדָקָה דֶּר אִיז גְּלֵיךְ וִוי עֶר לַייעט נָאט נֶעלְט וְכמולו יְשַׁלֵּם לו אוּג זַיין בַּאצָאלוּנג וועט אִים נָאט בַּצָאלֶן וועֶן עֶר וועט קְרָאנְק לִיגִין אוּג וועט זַיין נוּטָה לְמוּת דֶּעמְבְּט מָאל וועט זַיין צָדָקָה מַמְלִיץ זַיין אוֹף אִים פַּאר דֶּעם מִדַּת הַדִּין אוּג וועט זֶאגֶן דֶּעם אַרְמַאן הָאט דָם נֶפֶשׁ גִיזָאלְט אוֹם גִין פַּאר

מציל

מְשׁוּל דְּתִתְחַכַּם בְּסוֹפָךְ: כא סַגִּיאִין מַחְשָׁבָתָא בְּלִבְּיָה דְּגַבְרָא וְעֵצָתָא דַּאלָהָא הִיא תְקוּם: כב רַעֲנְתֵּיהּ דְּגַבְרָא נָשָׁא חִסְרֵיהּ וְטָב מִסְכֵּנָא מִן גַּבְרָא בַּדָּבָא: כג דְּחַלְתָּא דַּאלָהָא לְחַיֵּי וּמַן דְּשָׂבֵיעַ מְנָיָה נָבוּת וְלָא נְפָקוּד בִּישְׁתָּא: כד עַטְלָא בַּצַּלְחַת דְּמַטְשֵׁי יְדֵיהּ בְּשַׁחֲתַיָּה אַף לָא לְפוּמֵיהּ מְקָרֵב

כא רַבּוֹת מַחְשָׁבוֹת בְּלֶב־אִישׁ וַעֲצַת יְהוָה הִיא תָקוּם: כב תַּאֲוַת אָדָם חַסְדּוֹ וְטוֹב רָאשׁ מֵאִישׁ כָּזָב: כג יִרְאַת יְהוָה לְחַיִּים וְשָׂבֵעַ יָלִין בַּל־יִפָּקֵד רָע: כד טָמַן עָצֵל יָדוֹ בַּצַּלַּחַת גַּם־אֶל־פִּיהוּ לֹא יְשִׁיבֶנָּה:

ת"א רמות. סנהדרין נו: ירחת ה'. פקדים פ"ג פל"ד: ושבע ילין. נדרים יד נה:

רש"י

עוד תוספ ימים וטובה: (כב) תאות אדם חסדו. עיקר רעה: (כד) טמן עצל ידו בצלחת. כיוצה חמה שכשיטבירוה מן התור ופיוה רקיעת מחמם ידו בתוכה ודומה לו (בראשית ג' ל"ח). כמלו בסירות ובדודים וכצלחות. ומשום רגיונו יחמק הלוי ממעתי בצלחת. מלשון תרגם

מגדות שי

הכלמעי בשקל פְּעוּלָתוֹ: (כג) ושבע ילין. כ"ב מפ"ה וְשָׂבֵעַ וסם כ' בשקלו ומכרו ויומת מכרכם:

אבן עזרא

הדרכים שהודעתיך למען תדע חכמה בשמוע מוסר ואל תלך אחרי מחשבתם כי רבות מחשבות בלב איש ואיזן קיימות זולת עצת ה': (כב) תאות אדם. תהיה לעשות חסדו לזולתו תמיד לעשות חסד למי שרצוי לו או תאות מן נלוזה קלם. וטוב רש מאיש כזב שאמר לעשות חסד והוא מכזב הרש טוב ממנו כמו איש מתהלל במתת שקר: (כג) יראת ה' לחיים. בעבור היות ירא ממנו: ושבע ילין בל יפקד רע. הירח כל יפקד ולא יזכר היזון שכבר קדמו כלומר לא תזכרנה נרותיו בהיותו שבע מטוב האל: (כד) בצלחת. כמו לגומות חדשה והענין כאילו ידו

רלב"ג

להגיעו בדברי הכלווי וקבל מוסר מהגדולים ממך ומהחוכמה כי זה יהיה סבה בחכמתך אז יהלא כזה שמעי עלמי וקבל מוסר כי זה ייסיכך לקנות חכמה בתחריכך כי לקיחת המוסר לריך שיקדם בקנין התכמה כמו שקדם. למען שתדע כי לא יועיל למדם טוב שהתבוננות בדברים שלא יפול בהם אם תעשה בם: בלבד מן הדברים בחופן שיהיה רצוי לעושה אז שלא יגיע מה שנגד הש"י מהטוב לשבוננו וזה כי רבות מחשבות בלב אים והש"י יסבב לפעמים שיפול האדם בתחבולה שאדם התחבולות לבד תוביליהו אל מה שנגד הש"י עליו לשוב מן נלוזה קלם. וטוב רש מאיש כזב שאמר לעשות חסד והוא מכזב הרש טוב ממנו כמו איש מתהלל במתת שקר: (כג) יראת ה' לחיים. בעבור היות ירא ממנו: ושבע ילין בל יפקד רע. הירח כל יפקד ולא יזכר היזון שכבר קדמו כלומר לא תזכרנה נרותיו בהיותו שבע מטוב האל: (כד) בצלחת. כמו לגומות חדשה והענין כאילו ידו

מצודת דוד

תוספ ממתו כי כן דרך גדולי התכמה ואם תעמוד מנגד יעשה מעשהו ומעותר הוא אל האומה: (כ) לטען תחכם באחריתך. אם לא תכמת בלחשים ימיך: (כא) רבות. לפעמים יחשוב האדם אם לא תכמת בלחשים ימיך: (כב) תאות. מה שהכריות יתאוו אל אדם הוא טוב בעבור האדם שהכריות יהנו ממנו ובוזה אדם הרש טוב ממנו כי על כי אלמה ידו אין לבכו להכריח ואין מביח לביתם לרי לעיון עיונים: (כג) לחיים. היא סיבה לחיים ויתעיד השכיעה ולא יזכר אל הרע כ"ל לא יבא עליו רע: (כד) טמן עצל. כמה העצל יתעצל במלאכה וכל היום עוסק בתכילה וידיו שמוכים בלחלה

פירוש ע"ט

מַצִּיל וְעָן בְּיוֹ קוֹמֵט אוֹף אִים וְעוֹד תּוֹקֵף וְעֵסֶק דּוֹ צוֹ אֵין מֵעַנְטֶשֶׁן אִיז דֶר עִיקֶר אִיבֶּער זַיִן חֶסֶד וְטוֹב מֶעֶרִין צוּ לֶעֶבֶן פִּיל מֶעֶר אוֹג גוּמֶם וְעֵסֶמוּ מֶעֶרִין רֶש מֵאִישׁ כָּזָב אוֹג עֶם אִיז בֶּעסֶער אֵין אֶרְימַאן פּוֹן דֶעם עוֹשֶׂר דֶר לֶיגנֶער וָום עֶר זָאגְט צוֹא צִי מַאן צוּ מֶעֶנְטֶשׁ אֵין עֵצָה אוֹג זַיי מְקַבֵּל סוֹפּ שְׁטְרָאף לְכַיֵּן תֶּחְכַּם בְּאַחֲרִיתֶךָ פּוֹן וְוֶעֶגֶן דוֹא זָאלְסְט עַל כָּל פָּנִים קְלוֹג וְוֶערֶן אִין סוֹף דֵייגֶר מֶעֵנ: (כא) רַבּוֹת מַחְשָׁבוֹת בְּלֶב אִישׁ וְעֵצַת יְהוָה הִיא תָקוּם: אִיש פִּיל מַחְשָׁבוֹת וְעֶגֶן אִין דֶעם מֶעֶנְטֶשֶׁינְם הָאֶרֶץ וְעֵצַת ה' הִיא תָקוּם אֲבֶּעֶר נָאָמֶט עֵצָה זִי בֵּייבְּט שְׁטֵיין: (כב) תַּאֲוַת אָדָם חַסְדּוֹ דָם גְּלוּסְטִין וּם לַייט גְּלוּסְטִין הַיִיסִין קֶעסִיל נָאךְ דֶעם אַז מֶעֶן גִיסְט אוֹם דִי הַיִיסִי

כה לֵ֤ץ תַּכֶּ֨ה וּפֶתִי֮ יַעְרִ֪ם וְהוֹכִ֥יחַ לְנָבוֹן
יָבִ֥ין דָּ֝עַ֗ת: כו מְשֹׁדֵ֣ד אָ֭ב יַבְרִ֣יחַ אֵם֮ בֵּ֤ן
מֵ֝בִ֗ישׁ וּמַחְפִּֽיר: כז חֲדַל־בְּנִ֥י לִשְׁמֹ֗עַ
מוּסָ֥ר לִשְׁגּ֑וֹת מֵ֝אִמְרֵי־דָ֗עַת: כח עֵ֣ד
בְּלִיָּ֣עַל יָלִ֣יץ מִשְׁפָּ֑ט וּפִ֖י רְשָׁעִ֣ים יְבַלַּ֣ע

כה לֵיץ֙ תַּכֶּ֣ה וּפֶתִ֔י יַעְרִ֖ם וְהוֹכִ֣יחַ לְנָבוֹ֑ן
יָבִ֥ין דַּ֝עַ֗ת: כו מְשַׁדֵּ֣ד אָ֭ב יַבְרִ֣יחַ אֵם֮ בֵּ֤ן
מֵ֝בִ֗ישׁ וּמַחְפִּֽיר: כז חֲדַל־בְּנִ֥י לִשְׁמֹ֗עַ
מוּסָ֥ר לִשְׁגּ֑וֹת מֵ֝אִמְרֵי־דָ֗עַת: כח עֵ֣ד
בְּלִיָּ֣עַל יָלִ֣יץ מִשְׁפָּ֑ט וּפִ֖י רְשָׁעִ֣ים יְבַלַּ֣ע

כה: כה לְמִסְקָנָא תְּמַחֵי
לַיְצָנָא וְתִתְּנֵי לְחַכִּימָא
וְשִׁבְרָא מְתַעֲרֵם וַאֲבִים
לְסוּכְלְתָן דְּנַתְבַּיִן
יְדִיעֲתָא: כו דָּבֵץ
לַאֲבוּי וּמְעָרִיק לְאִמֵּיהּ
בְּרָא הוּא מְבַהֲתָנָא
וּמַחְפָּרְנָא: כז פְּרַשׁ בְּרִי
וְשִׁמַע מַרְדּוּתָא וְלָא
תִּשְׁבֵּי מִן מֵאִמְרֵי
דְּפוּמִי: כח סָהֲדָא

רַגְלָאָה מְמַיֵּךְ בְּדִינַיָּא וּפוּמְהוֹן דִּרְשִׁיעֵי מְפַיֵּק

רש"י

ויבקע וגלח. כשעת הכעס והגליד על עס שהקור והגליד מבקעין וגולחין הילים. ואני אמעתי בגלחת קרע החלוק שקורין (פאלכליר"ה בלע"ז). מל' לימלי"ן בל' תסכנו רוסן שפולט שליען לן דעס העמדע) כלומר טומנה בחיקו (מח"ס): (כה) לֵיץ תכה ופתי יערים. על ידי מכות פרעה ולמצרים עמלק החכים יתרו ונתגייר: (כו) משדד אב יבריח אם. מבריח עס: בן מביש ומחפיר. דרכיו

עיאתא

ע"י שרואה שרה את בן הגר המצרית משחק לע"ז ולגלוי עריות גרס זה שכשהלכה אמו (כרחשית כ"א) וירא הלכר בעיני אברהם: (כז) חדל בני לשמוע וגו'. מקרא קצר הוא וזהו פירושו חדל בני לשמוע מאמרי דעת בשביל לשמוע מוסר: חדל וגו' לשגות. כמו מלשגות וכן וחדל לגעות הפסח (במדבר ט') וכן כי הדל לספור (כרחשית מ"ח): (כח) עד בליעל יליץ משפט. יועד לחדם מליצת משפטי

מנחת שי

(כה) והוכח. י"ם והוכח כ"ף בליבי וכמדייקים בחיי"ק והוא גם כן מלא יו"ד כי לא נמצא במקרא הגדול עם המסכים ... עם כמעכלכת חוס סיו"ד ו' מסכים בליעגא כ' מסכים וס"ו ומחכ"ף מסכים יו"ד.כ"ל להגיה ג' מסכים וס"ו ומחכ"ף מסכים יו"ד וכן נמסר בכתכם ויכ"ף ג' מסכים יו"ד בליעגא: (כו) משדד. במ"ם בגמיה: (כז) חדל בני. במעם שנמלת בתקלת בפסיק בתי"ת הוא גמיה כי כן נמלתם בכתכם בקומות בתמלע החטף פתח וחמתף בגול ויש מהן ריבוי בם"ם ולא ידעתי מה (כס) מממעות:

אבן עזרא

ממוסה בגלחת: לא ישיבנה. כי לא ימנה מחומה שיוכל על כן צריך חדם לבקש מחיתו ולא להתעצל: (כה) ליץ. יערים. יחלד ערמה: (כו) משדד. פועל וכן יבריח פירוש כן מכים מזה לחדד מחיו. והוא מסכב שתברח ממנו: מביש. מותן כושה לחביו: (כז) חדל בני. לשמוע מחמרי דעת". ושמע מוסר. פ"ח זה הפסוק דבק ולחבו עם סופו. וכן הוא חדל בני מחמרי דעת עם התכה לשמוע מוסר

ואחרי כן לשגות: (כח) יליץ. ידבר שעוחו הוא משפט ולדק מן המליץ או ידבר ליעות על המשפט: יבלע. כמו כבלע

רלב"ג

בידו לעשות כה מלכה יפיה כה וזה ממכו גם על פיהו לא יפיבנה: (כה) לץ תכה. כשם עם תכה לן להקנותו מוסר הנה פתי המשפט הכוזה זה יתחכם בזה ויקח בעלמו ערמה להמלע מהדבר אשר הוכה עליו פתי ויקח מוסר בהכאתו אולתו לך נאמון עם מוכיח לו בדברים לפי יבין דעת כי לבו פוסה על העליונות: (כו) משדד אב. הנה הבן שהוא מלים ומחפיר הוליו לרוע מנהגיו ולריפתו על התחוות הוא הנה שיהודנו שודדים מביו כדי שימלך מהמעל עמם פן יולו לוזה מהם ויכלו להכהב מהאב ולוזת הבהכה בעיניה יבריח הנה ולזה יולו לפי ולפס שיהיכוהו בקשוחו עלה יבוזה ממנו זה שהבהד ואחר שהזהיר הבן לשמוע מוסר אב להזהיר עלה יכלה יתיו בזמת הפילוסופים ממדיעים כי די לו בה שהיעיבוהו על לקיחת המוסר אבר הוא הנעה לקנין התכמה: (כז) חדל בני. ואמר המוצע בני לשמוע המוסר ממיד כשופן שהשגה בה יותר מאמרי דעת בה אחר שהשגים מהמוסר דבר לפי שהבל זעמו בתקיבותים כמו שביארנו בפרשת בראשית אבל לפי שהשגה שקר בלתחיו יוליך בפיו מהשבתו הרעה להבלים ריעים המשפט מפי המוסר :ה לפי שהוי... והשגה הרעה פ"י זולתו ואמרה כי לשגים יבלע ויבלפה הלון אבר מהשבתם כדי שלא יודע לוזנה לפים ויהיה זה שכה אל שיוכלו להביע מהשבתם ולא יהיו כשגיאים

מצודת ציון

ובלגלות (דכרי הימים ב' ל"ה): (כה) יערים. מלשון ערמה: (כו) משדד. מל' שדידה וגזלה: ומחפיר. עיין בזוהר: (כז) לשגות. מל' שגגה ומטעה: (כח) יליץ. מלשון מליצה:

מצודת דוד

לקנה התבונה המתבדל בו. והכה קופו שגם אל פיהו לא יפיב יהיו כי לא ימלא מה לאמול ולהביב אל פיו: (כה) לץ תכה. כלומר מכה את המתעלגין על החכמה עם כי לא תועיל לו כמה. ספתי המוסר הנה יתחכם בעבור זה אבל יודע לנזון אף דברי תוכחת יוסיפו לו ויבין דעת יותר ממה שבינו: (כו) משדד אב וגו'. כאן שהוא מכים ומחפיר פני אביו גורם שהבן שבינו מגיע לתמו על אשר הליכתו בדרך הזה ובעבי יבזוהו בכתו הכוה גוזל את אביו דמי הכתובה ומכלים את אמו ממנו: (כז) חדל בני וגו'. לפשוטו יעלה מכוון לשגות מאמרי דעת בהליות הוזכות ויפתח מאמרי המוסר הכבל למען יתיעבו בו עד כי יבוזו להדיע מאמרי דעת ואמר אבל בני לשמוע המוסר של הכוים לשגות מאמרי דעת ולא תתאר את הכוזב נקבל ואת הכה לא נקבל כי הכים עלבד בפתויו: (כח) יליץ משפט. המשפט יתקן מאמרו בשיעור המליצה למען יקובלו על הלב ויתאמינו לו: יבלע און.

פירוש ע"ט

וואָלְט פון אים בַּהאַלְט עֶר אין זַיין האַנְט אוּנ
וַיַּאֲרִיכֻמְךָ יְ נַם אֶל פִּיהוּ לֹא יְשִׁיבֶנָּה אוּנ אֲפִילּוּ צוּ זַיין
מוֹל קֶערְט עֶר זִי נִיט אוּם פַּר גְּרוֹם פוֹלְקֶיים: (כה) לֵץ
תַּכֶּה וּפְתִי יַעְרִם וְעָרן דוּ וֶועסְט דָעם שְׁפּעטֶער שְׁלָאגְן
וְיֶעס דָּעָר נאר וֶועלְן קְלוּג וְיהוֹכִיחַ לְנָבוֹן יָבִין דַּעַת אוּנ
וָיען טָעג שְׁטָרָאפְט צוּ אַיין פַּר שְׁטַאנְדִיגֶן נָאר מִיט
רֵייד פַּאר שְׁטַיים עֶר שׁוֹן וְויסְן שָׁאפְט: (כו) מְשַׁדֵּד
אָב יַבְרִיחַ אֵם בֵּן מֵבִישׁ וּמַחְפִּיר עֶר בַּארוּבְט זַיין פָאטֶער
אוּנ מַאכְט אַנְטְלוֹפְן זַיין מוּטֶער דֶר פַּר שְׁעמְטֶער
יָעגְעם אִיבְּעוֹ זַיין עַדוּת אוּנ אָפְט מַאל הַרְגִּיתְ מֶען

יענעם

זוֹהָן: (כז) חֲדַל בְּנִי לִשְׁמוֹעַ מוּסָר לִשְׁגוֹת מֵאִמְרֵי דָעַת פַּאר
מַיידְ דִיךְ מֵיין זון פון צוּא מִיטְ גְּרֵיפְן פון דִי זָאג
פון דָעם וויסְן שָׁאפְט פוֹלְקֶיים: (כח) לֵץ
בְּשׁוּנְג אוֹף דִי זָאג פוּן דָעָר תּוֹרָה נֶיעֶרְט הִיט דִי
תּוֹרָה וָום אַין אִיר שְׁטַיים: (כח) עֵד בְּלִיַּעַל יָלִיץ מִשְׁפָּט
אַיין שֶׁלֶעכְטֶער עֵדוּת טוּט פַּאר שְׁפְּרֶעכְן צוּ אַיין
מֶענְטְשׁין אַיין מְלִיצָה פון יְסוֹרִים אוּנ מִיתָה דְהַיינוּ
עֶר זָאגְט פַּאלְשְׁע עֵדוּת אוֹף יָענְעם שְׁטְרָאפְט מֶען
יָענְעם אִיבְּעוֹ זַיין עֵדוּת אוּנ אָפְט מָאל הַרְגִּיתְ מֶען

אָוֶן׃ כט נָכֹנוּ לַלֵּצִים שְׁפָטִים וּמַהֲלֻמוֹת
לְגֵוֵי כְּסִילִים׃ כ א לֵין הַיַּיִן הֵמָּה שֵׁכָר
וְכָל־שֹׁגֶה בּוֹ לֹא יֶחְכָּם׃ ב נַהֲם כַּכְּפִיר
אֵימַת מֶלֶךְ מִתְעַבְּרוֹ חוֹטֵא נַפְשׁוֹ׃
ג כְּבוֹד לָאִישׁ שֵׁבֶת מֵרִיב וְכָל־אֱוִיל

עֲאָתָא׃ כט מְהֵקְנִין
לְאִסְקָנֵי דִינֵי וּמְחָתָא
לְגֵישְׁמֵיהוֹן דְּסָכְלֵי׃
א מְהֵקְנָא הוּא חַמְרָא
וַרְוָיְתָא שִׁבְרָא וְכָל דְּשָׁנֵי
בֵּיהּ לָא נְתְחַכֵּם׃
ב נָהֲם הֵידְ אַרְיֵא
אֵימְתָא דְּמַלְכָּא וּמַן
דְּמַחֲמֵית לֵיהּ חָטֵי עַל
נַפְשֵׁיהּ׃ ג יְקָרָא הוּא

לְגַבְרָא דְיָהֵב דְּלָא דִינָא וְכָל דְּשָׁמֵי מְצָמְדֵי׃ ת״א לן ליין , ניסין סח׃ יהגלע

רש״י

יסורין ומיתה׃ ופי רשעים יבלע און . החון יבלענו׃ (כב) נכונו ללצים . הקב״ה זימן לו שפטים על נרעת לזה הלז המספר בלשון הרע׃

כ (ב) נהם ככפיר אימת מלך מתעברו . מכעיסו׃
(ג) כבוד לאיש שבת מריב . לנוח ממריבה׃
וכל אויל . שאינו שבת מריב תגלה קלונו׃

אבן עזרא

לת הקדם׃ (כט) נכונו ללצים שפטים . מאת השם כ (ה) שגה בו . הגימ״ל נכפל וכן בכוב שפטים כי״ת, בו דעשה׃
כלומר השם יעשה בעבור שיזיקו המשפט וכאו מהלומות שהכסילים הלומים ע״י מלא כעיון ושבע לנו כסילים׃
כ (ה) לץ היין . הסר מים היין לץ הוא הומה פירוש טוען מיתה לו שכר : לא יחכם . לא ילמד הכמה כהתעסקו
בין׃ (ג) נהם ככפיר . מתעברו . מתעבר עמו : נפשו . הוא ההוטא בעבור שאינו חולק כבוד למלכות׃
(ג) כבוד . שהמלך יכבד לזולת המתעבר שם יבא ויסבב ממריבה על כן נקמ״ן הלמ״ד כי הוא יזוע והוא המתעבר

רלב״ג

המוכי׳ מהם לו יכלה כוח בעד פליטת המעיד שקר בכפורי המשכרים להשגת הענינים השיונים יכשכשים בעלי הדעו׳ המחזו׳ בשמות העיונים׳
והחוכיות ויהיה הלצון בו עד פליטת לין מבשפל שמה ביזיה ואם לא יגיעם כי ממנו יעמיד החכמה על דבר המשפט ויהיה זה העד שכם
להשמיעו ובכלל הנה בקבת המשפט שכה לא בידבר לאו הדבריס כי יקבה שיעשה בעודת לכבוד מה כמו שבארנו בחמישי מספר מלחמות
ה׳ והנה לפעמים תעלה מיזיד שהדם דבריס בעודת לחזק הדעת שנראה לו לוזק בחקיבותיו כמו שחעלה זה לגיליום כמה שחלקם על הפלוסוף
כמה שיחיה בחוב לבדו הוא הקי וזה הוא המעולה בהמבשל שנראה לו לוזק בחיבותיו כמו שיזיד זה העדו׳ . לך לומן והשקר מבל
לדבריס בהתהלות הוא שכה לל ביהיו דבריהם נכחיים ומבולעי׳ כמה שחמר בהתחלו׳ : (כא) נמוו עלים שפטים . כי מבני הלציו
על המכשים יעלו בהם בישבו׳ חוא׳ משפט גדולים ולגוף הכסילים נכוו שבים כי לבלוחם יעשו עיני׳ מנוים בנגד הלחנים ושבר
שיזיד על זה בלים בעד הבלעל בעלים בוזים יבילו לעשות בהכמים בדבר משפטי הציון ולזה אמר כי נכוו להם שפטים כי הם
עובי׳ בשם גדולה הם לא יבינם בזה וזה לריך לאדם שיבחר בדבר השפוטים הללו בלא יגיד בין החמת ויתבונן שיהיה עיון שפוטו נכון
מהדבריס המעשיים ומבאר כי לפעמים כשיהיה משוון יולחי המוכה לחוק מכוכה לחוב יותר מהמלחמה החמתי שאר כשיהיה ומי שיקח השגחת
מהצד הזה יבדוק יעבד החוקים בזאת המלחמה הסוכלים על מבניו והנה קלח הכסילים בעלי הרעות הנפסדות כי ים עמם הכללות שהוא
לין ומפו בסבלותיהם בהתהלות יבבד ויבחיה מהם כמה שהחליהם בן לחוי שיסבר גופם לפי שהוא מעוות לחב הדבלים הגופיים היה שבה
על בישנו בעיון מפני שלא השיגוו החקידה בו לבוד החשבה בענילי הגוף : (ב) נהם ככפיר חימת מלך . הנה בכפיר חימת המלך המוחל בחדם
והוא הבבל הכוכבי שהוא לחוי שיומבול בשחר הפעם וכן בוזל מבעלי׳ ביום הבלעם לחוי שהחריב ל״ל מוקה כחילו יהם לעלוף בכפיר
כי בחמת מי ביזול מעבודתו יבדל על הבשפל והבלבת ומי שהוא מתחבר עמו ואינו רולה לבחוב הוא בוזל ומפסיד נפשו ומפסיד ויהיה כופו
נאין והנה המתעבר עמו הוא בעל החטוי כי הנה המתעבר שהוא קייב עם הנה המתעבר הבלעי ויובילהו זה על הלינין והכפשה
(ג) כבוד לאיש בישבות מריב זאת יהיה בימות הלם בבם כי אין לו שלוה לריב ושם תבייבם כל מתבבדותיו טובות לך כל מוי יתגלגל ויתעבר

בריב ויהיה זה בבם להפילו בעד ויהיה זה כן בשולי כי הוא יתבזה שיהיה הבעבד בריב הוא השוב למישוש מקיבתו בדבריה׃

מצורת דוד

דברי החון יחמר בבלועה לפי שיגיעו בעבם הכוזב על דבר החון בהוא בלבד ובשבועה בבלי שיגיעו בעבם הכוזב על דבר החון בהוא בלבד׃ (כא) שפטים . מעבדי יסורים׃ ומהלומות . מכות הבעבדות יכוזו לגוף הכסילים׃ כ (ה) לץ היין . כוחב היין הוא לץ ומבזה בבל הבוכח בו ל״ל מי שיבעה בעבלותו ולל הבוזב בו ל״ל מי שיבעה בעבלותו בבל בדעתו לחבוב היין ומקה מבבם ח״ב בבחייתו בה בבם בחמת

מצורת ציון

כ (ה) השגה . עיון לשקר : שוגה . מלשון שגגה : (ב) נהם . כן מלבין שהוא בחליב : אימת . מלשון חימה ופחד : מתעברו . הבעבלה בבלי הוזו יחבל׃

פירוש ע״ט

יַעֲנֶשׁ וְכִי רְשָׁעִים יַבְלֵג אֶוֶן אוֹג דָּם טוּט פּוּן דִּי רְשָׁעִים לא יֶחֱשַׂךְ אִיטְלִיכֶעֶר וּוָם טוּט מִיטָּט גְּרֵייפֶן אִין וַיין
טוּם אֵין שְׁלִינְגֶען דֶם אִים רֵעכְט וּואם וְיֵא טוּען׃ אוֹג טְרִינְקֶט אִים דֶר אִין נִיט קְלוֹג׃ (ב) נַהַם כַּכְּפִיר
(כב) נְכוֹנוּ לַלֵּצִים שְׁפָטִים וְיֵי וֶעֶנֶן אֶן גִיבְרֵייט צוּ דִיא אֵימַת מֶלֶךְ מִתְעַבְּרוֹ חוֹטֵא נַפְשׁוֹ׃
שְׁפֶּעטֶער יְסוּרִים פּוּן צֶרְעֵת דֶאם מֵייְנֶט קֶעֶן דֶעם שְׁפֶּעטֶער וָם רֶגֶט לְשׁוֹן הָרָע דֶעם בְּרֵייט גָּאט אֶן
צֶרְעֵת וּמַהֲלֻמוֹת לְגֵוֵי כְּסִילִים אוֹג שְׁלֵיעֶן וְעֶנֶן אֶהֶן גִיבְרֵייט צוּם גּוּף פּוּן דִי נַארִין׃
כ (א) לֵין הַיַּיִן אֵיין שְׁפֶּעטֶער אִיז דֶר וָם טְרִינְקֶט וַיין
הֵמָּה שֵׁכָר בְּרוּטִם אִיבֶּעֶר דֶעם וּואם עֶר
וְוֵיל הָאבִּין אַלְטֶען וַיין. אִבֶּעֶר בֶּאֱמֶת וְכָל שׁוֹגֶה בּוֹ

יִתְגַּלָּע׃ ד מֵחָרֵף עָצֵל לֹא־יֶחֱרָשׁ וְיִשְׁאַל
בַּקָּצִיר וְאֵין׃ ה מַיִם עֲמֻקִּים עֵצָה בְלֶב־
אִישׁ וְאִישׁ תְּבוּנָה יְדַלֶּנָּה׃ ו רַב־אָדָם
יִקְרָא אִישׁ חַסְדּוֹ וְאִישׁ אֱמוּנִים מִי
יִמְצָא׃ ז מִתְהַלֵּךְ בְּתֻמּוֹ צַדִּיק אַשְׁרֵי
בָנָיו אַחֲרָיו׃ ח מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא־

ד מֵחֲמַת קָרָא לָא יִתְגְּלֵי עַצְלְתָּנָא לָא
שָׁתִיק וְיִשְׁאַל בְּחַצָּדָא
וְלֵית׃ ה מַיָּא עֲמִיקֵי
עֵצְתָא בְּלִבָּא דְגַבְרָא
וְגַבְרָא דְמִתְבָּנֵן נָדְלִינֵהּ׃
ו סַגִּיעָא דְגַבְרֵי נָשָׁא
מְתַקְרְנִין גַּבְרֵי טְרַחְמָנֵי
וְגַבְרָא מְהֵימָנָא מַנּוּ
מְשַׁכַּח׃ ז דְמְהַלֵּךְ
בְּתֻמֵּיהּ צַדִּיק זַכָּאָה
הֲוָא וְטוּבִיהוֹן לְבָנוֹהִי
בָּתְרוֹהִי׃ ח מַלְכָּא דְיָתֵב
עַל

ת״א מים עמוקים . פסחים נג ע״ב בשר יז,כל ו׳ פסוקים ; רב מדש . (שבת נ׳ קדושין כ׳) ; ושאל קרי רשיי

(ד) מחורף עצל לא יחרוש. מפני הקור יושב העצל ואינו עושה מלאכה ואינו עוסק בתורה: (ה) מים עמוקים עצה בלב איש. הלכה ככל חכם סתומה: ואיש תבונה ידלנה. ותלמיד נבון כח ודלה ומוציא ממעיו: (ו) רב אדם יקרא איש חסדו. מפני הכבוד יושבים על פתחי בתיהם ורואים את העוברים ושבים ומכירים אותם ומקדימים להם בשלום: ואיש אמונים מי ימצא. המצויה ועושה חסד עם הבריות. חיים הסדו. המצויה לו לעשות חסד: (ח) מלך יושב על כסא דין.

מנחת שי

(ד) יבשל. ובשל קרי: (ה) עמקים. הגי״ן בתחתו פתוח: (ו) רב מדם. בתקף ישוב הכתוב לקמן מעשה:

אבן עזרא

עמו. יתגלה יתערב במריבה: (ד) מחורף. הש״ס תחת כי״ת כלומר בעת הקורף. ובשל. מיכאל מן הקרירים ולא יתנו לו מלאכה בעבור עצלותו: (ה) מים עמוקים. הסר כ״ף כלומר כמים עמוקים שהם קרים וזכים והגל לית תרגסם כן החכמה והעצה שהיא בלב איש זכה וברורה. ואיש מחר ידע העצה מלבו כלומר ילמדה ממנו: (ו) רב אדם. כלומר הרוב ככני אדם כל אחד יקרא חסדו כלומר יתפאר שיעשה חסד ולא יקראהו מי ימצא פ״ת שיאמר אמת על נפשו: (ז) מתהלך בתומו. הוא יקרא לזיל: אשרי בניו אחריו. כי בגלל לזקנו יהיו מבוזדים עד שיתברוס אחריהם הגה ירם אדם מעוכת תכיו: (ח) ומלך שיושב על כסאו לעשות דין הוא יזרה כל מי שהוא רע בעיניו כי הן

רלב״ג

(ד) מחורף עצל לא יחרוש. ממר להעיר על העצל מלבקש השלימיות כי בסופו יהיה מבושל מהשגתם כי העצל לוגמו מורם מדעתו ועובד לחיתם כלומר בחורף וזה הוא שכתם מל עלה יעשה פרי מכבר זכה גם וכן העצל לא יבחדל בחחלת ענין לחתן גופו בלקוחת המוכר ולזה לא יכול להשיג החכמה ולא השלמתל כה ג״כ וזה יהיה שכתם מל עלה יען פריו שבשל בשם בו הש״י : (ה) מים עמוקים עלם בלב איש . רוצה בלב איש שכתם מים עמוקים שהם קרים וזכים ורגל לית תרגסם כן החכמה והעלה שהיא בלב איש זכה וברורה. ואיש מחר ידע החכונות ילדה העלה מלבו כלומר ילמדה ממנו: (ו) רב אדם . כלומר הרוב ככני אדם כל אחד יקרא חסדו כלומר יתפאר שיעשה חסד ולא יקראהו מי ימלא פ״ת שיאמר אמת על נפשו : (ז) מתהלך בתומו . הוא יקרא לזיל : אשרי בניו אחריו . כי בגלל לזקנו יהיו מבוזדים עד שיתברוס אחריהם הגה ירם אדם מעוכת תכיו : (ח) ומלך שיושב על כסאו לעשות דין הוא יזרה כל מי שהוא רע בעיניו כי הן

מצורת ציון

(ה) ידלנה . ענין שאיבה כמו דלה דלה לנו (שמות ב׳) : (ח) מזרה . ענין פיזור וכשיטה כמו ו׳ מנם מזוזה שכתם (ענזל ט״ו) :

מצורת דוד

מוכתו לכל : (ד) מחורף . מסיבת לנת השוקף לא יתחזק העצל לנת מלאכתו בעת הקור מפני שהוא מתקשה מהקור ואינגע כי לא למקום שהוא מוכרח ולא מבכה : (ה) מים עמוקים . דבר שהכה לשפתיו עלתו בעומק כלב ויקשה לעולתו להשיגה והרי הוא כמים עמוקים שע״ה לשאוב ממים המתמוטים . אבל איש תבונה יוכלה כי מתכלה יאחזל שפתיו ויוכל לשאוב אם ״ה את התחתונים . ולפי זה יתקון הדברים המתחעצים על הבר יהיו את העלה העמוקה בלב : (ו) רב אדם . רוב בני אדם לא יכירו כל איש החסד עמו הבריות ויתפאר כזה אבל מי יוכל אדם איש אמונים כי רבים יקראו : (ז) אשרי בניו . אחרי לבניו אחרי מותו כי יהיו בלל זכותו : (ח) מלך . הגה המלך והוא הבכל בישוב על כסא דין לבשוב בדברים העיוניים לפי מה שהוא ובזה

פירוש ע״ט

קָעֲמֹק אַקְרֵת נִיט דָר עָצֵל כְּלוֹמַר עָר טוּט נִיט קִיין
מְלָאכָה אוּג לְעֶרְיִנְט קִיין תּוֹרָה אוֹךְ נִיט וְשָׁאל בְּקָצִיר
וְאֵין אוּג דָר נָאךְ בַּאגֶעֶרְט עָר אִין שְׁנִיט צוּ שְׁנַיידִין
תְּבוּאָה אוּג עָם אִיזְנִיט רָא וַיילְ עָר הָט נִיט גַאקְרֶט
אוּג גִיוִינְט (אֶרֶער לְעָתִיד וְוִען דִיא וָואם הָאבֶּען
גִילְעֶרְנְט הוֹרָה וְעֶנְן מְקַבֵּל שֵׁבֶר בֶּגֶעֶרְט דָר עָצֵל
אוֹךְ צוּ עֶנְטָעֶן שֶׁכֶר אֶבֶּער מֶען נִיט אִים נִיט וַיילְ
עָר הָאט קִיין תּוֹרָה נִיט גִילְעֶרְנְט) : (ה) מַיִם עֲמֻקִּים
עֵצָה בְּלֵב אִישׁ וְוִי מִיקֶע וָואסֶר אִיז דִי עֵצָה כְּלוֹמַר
דִי הַלָּבָה אִין דֶעם הָארְץ פּוּן דֶעם קְלוּגֶן מַאן אִיז

וואריס

דִּין מְזָרֶה בְּעֵינָיו כָּל־רָע׃ ט מִי־יֹאמַר
זִכִּיתִי לִבִּי טָהַרְתִּי מֵחַטָּאתִי׃ י אֶבֶן
וָאֶבֶן אֵיפָה וָאֵיפָה תּוֹעֲבַת יְהוָה גַּם־
שְׁנֵיהֶם׃ יא גַּם בְּמַעֲלָלָיו יִתְנַכֵּר־נָעַר
אִם־זַךְ וְאִם־יָשָׁר פָּעֳלוֹ׃ יב אֹזֶן שֹׁמַעַת
וְעֵין רֹאָה יְהוָה עָשָׂה גַּם־שְׁנֵיהֶם׃
יג אַל־תֶּאֱהַב שֵׁנָה פֶּן־תִּוָּרֵשׁ פְּקַח

עַל פּוּרְסָיָא דְּדִינָא כְּפִיר מִן קֻדְשׁוֹהִי כּוֹלְהוֹן בִּישָׁקָא׃ ט מַן דְּיֵימַר זַכֵּי הוּא לִבִּי וְאַדְכֵּית מֵחוֹבָתִי׃ י מַתְקָלָא וּמַתְקָלָא פְּלָא וְכֵילָא מְרַחֲקָן אִנּוּן קֳדָם אֱלָהָא אַף הַרְוִיהוֹן׃ יא אוֹף בְּעוֹבָדוֹהִי מְהֵידַע טָלָיָא אִין דְּכֵי וְאִין תְּרִיצָן עוֹבָדוֹהִי׃ יב אֻדְנָא דְּשָׁמְעָא וְעֵינָא דְּחָזָיָא אֱלָהָא אַבְרֵי הַרְוֵיהוֹן׃ יג לָא תְרַחֵם שְׁנָתָא דִּלְמָא תִּתְמַסְכַּן

ת"א לתון בומעם . שקידה סם עקרים מ"א פ"ה׃

עיניך

רש"י

יט לפרסו כנגד הקב"ה ויש לפרסו כנגד טופטי אמת׃ (יב) אוזן שומעת ועין רואה וגו׳. כלו׳ מעשי ידיו הם והוא הפך כתוב שומעת מוסר ועין הרואה את העולם׃ (יג) אל תאהב שנה פן תורש. כי תעשה רש׃

אבן עזרא

יעמוד על כסאו׃ (ט) מי. זה כיוצא זכיתי לבי מעין נעורי מיהרתי מהעת ילדותי והטעם אין לאדם שלך תמיד כתומו ולא יחטא׃ (יא) גם. יתנבר. ככך המכרה וכן ויתנכר אליהם והעניין בהתנכר מן הנערות כעבור מעליו. אם יד מחטא ואם יסר פעלי כי הנער הכסיל נודע וכבר כאולתו וזה מתנכר במעשיו הטובים כחילו מהכסכה בהם וגם יכירו רואיו מעשיו אם נער עשם כאשר הם זכים ויסרים׃ (יב) אזן. אל. רע. ג׳ דברים לומר מחזן למשוא מוסר

רלב"ג

מבאר המלות הבדות שלמי להגיעו אל המעמ בדרושיו הנה הוא מהמר ומשבר בעיניו אל הם בעצמות ובדעות כי יהיה מהדברים המעשים ובהשכיהו בחוקיו יסוד התלוות שרצונו ומצוות והנה זה כי מאמר בלשונך לאמר ממעיט בבריות אינו מעיד ע"ד האמת. ועתה יתבאר בשכר יהיה מעלתו כמו שהזכר תחלה ואמר מי הוא בישוב להתאמת בשום אדם ממעיט ע"ד האמת מי יאמר זכיתי לבי יאמר מי הוא בישוב להתאמת ביאמר זכיתי לבי בדעות ומעלתי מהשבתי בשם זה ממש בישקשה מאד לרוב הדברים המעשים ומושגים מהשלמי המקדים שהדברים מהדומיים ומי יאמר טהרתי מחטאתי בעליונים הנעשים ומהדומיים ולא התחבתי בשם כ"ש בישיבר ובאמת : (יא) הגם ונודע. הנה המשכל הקנין מהשלמי הוא הגדול מהשלמי והמדה הקנינה מהשלמי הוא הגדולה מהשלמי הנה הוא מלא הדברים מחושבים בע"י בחמדת ובדעות והנה זה כי הנערות בחמדת בדבר דבר ובלא להשגיח עליו ואינו מהשלמי שיהי יחתר מהשלמי במה שיחשוב לחומו מופת מוקשה לא יקוה בו ויסמוך על מופת בלתי מהשלמי הראוי

עֵינֶיךָ שִׂבְעֵי לָחֶם: יד רַע רַע יֹאמַר הַקּוֹנֶה וְאָזֵל לוֹ אָז יִתְהַלָּל: טו יֵשׁ זָהָב וְרָב־פְּנִינִים וּכְלִי יְקָר שִׂפְתֵי דָעַת: טז לְקַח־בִּגְדוֹ כִּי־עָרַב זָר וּבְעַד נָכְרִיּוֹת חַבְלֵהוּ: יז עָרֵב לָאִישׁ לֶחֶם שֶׁקֶר וְאַחַר יְמַלֵּא־פִיהוּ חָצָץ: יח מַחֲשָׁבוֹת בְּעֵצָה רַגֶּלָא וּבְתַר הֵידַיִן נְתַמֶּא פּוּמֵיהּ חָצָצָא: יח מַחֲשַׁבְתָּא בְּעֵצָתָא תִּתְקַן וּבְמַדְבְּרָנוּתָא

פְּתַח עֵינָךְ וּשְׂבַע לַחְמָא: יד חַבְרָא לְחַבְרֵיהּ נֵאמַר דְּקְנִית וְהֵידִין נְשַׁתַּבַּח וְנֵיכֹר: טו דְּאִית דַּהֲבָא וְסוֹגְעָא דְּכַיְפֵי טָבְתָא וּמָנֵי דְּיָקְרָא שְׂפָוָתָא דְּחָכְמְתָא: טז נְסַב לְבוּשֵׁיהּ מִטּוּל דַּעֲרִיב לְחִלְיוֹנֵי וְלָא אַפֵּי נוּכְרִיתָא מַשְׁכְּנֵיהּ: יז עָרִיב לְגַבְרָא בְּלַחְמָא

רש"י

(יד) רע רע יאמר הקונה. הקונה תורה ע"י הלמוד ויסורי הגלות אומר לולי לי לעשה זאת והלכה רוזלת וכשהולך לו מלת חכמה: אז יתהלל. על הלמוד שלמדתי: ואזל לו. והולך לו: (יז) ערב לאיש לחם שקר. לתוך לחמו חיט: ואחר ימלא פיהו חצין. לכניס קיסם. וכן ויערם כחצן (לוכה ג'): (יח) מחשבות בעצה תהבונו ובתחבולות

מתעביד

מנחת שי

(יד) רע רע. בספרי ספרד שניהם פתוחים וכן משמע מהלכי המסורת ערך רע: ואזל לו. בספרים שלנו בצעצם מחד בלמד בז"ן וכמלכול קף ל"ה כתב בהוא כד' טעמים ואול ועיין מ"ם בהוא ד' מהל לשון רוח: (טו) ורב פנינים. ל"ל כמקף יסוד המולם לקמן המוף: (טז) לקח בגדו. הלמ"ד בגגיע: נלקיס מבלהו. ויתפאר בעצמו ויאמר שהוא יודע לקנות דבר נהמד וכאמת כן הוא שים והב ופנינים רבים לעני שים לי שפתי דעת בידע בעסקי המחורה: (טז) לקח. חבלהו. לשון לווי: (יז) ערב. לחם שקר. שהעיד שקרים בעבורו: (יח) מחשבות.

רלב"נ

כאיכא העולים כי זה יהיה סבה שחשבך הוקך ופחדך ולם תפקח עיניך בהרהורים מחשבת לחם ומזון עבד כדעות ואולם בעלמה לא די בלם הבטח כי אחרי הפל גם ההתעלות תבל מלך מהחזק ותבטחת ונם יהיה לך עסם תועלת: (יד) רע רע יאמר הקונה. הנה הזן בעיני הקונה המחשב כמו בשאר הקניות אבל מי שאחר הקניות מהני פנינים ממיטים כסף יקרה בקנין הקנין הטוב לבע בהיותו לו ובכלל יהיה לו לשבחו לשוב ובכה הפך זה יעלה בקנין המחשל כי לא לחר לבכחו מדם בשוב ס"ל לחר שהעיקרו (כ"ו) יש אבל. ולזה אחר כי יש בכלל הקניות קניות חמודים כמו זהב ורב פנינים לך לין בהם כלי יקר כמו שפתי דעת כי שאר הקניות יבבאו מלך יתיון שרבם ולין הענין לן בבשפתי דעת כי הם מובים על כל הבעניים והם המיבחים תבלית הבשיחה למעלה דבר חבן כי בזה הלופן יקנו לאדם דעות אלהיות ובשבחי בילון בזה כי המציא קלת המוכלות שהם הלשה לו אז יהלל על כל הקניות המוכבל אבר היא מגלה לוחם קודם זה ודאת שהכלל הוא הוא שיאחר יש בהב ורב פנינים לך כלי יקר הוא שפתי דעת כי הם ידיעות לקנין דבר נחמד מוהב ומפז לך: (טז) לקח בגדו. הנה אני מעיד כי והוא הנאמן על בכח המהעולר לחלוות הנופיות הפסיטה מכל קניני להפרש ממנו והנה הבכל הוא הבגד בעד בשים הזה ובעד בלבוש והוא הבגד המתלוה כמו בקדם בלשם זה הספר קח מבגדו להפרש כי הבכל הוא המקבל המוכב בתם שלא הביבוהו מחבת מהו הפעולות המעונות כמו בקדם: (יז) ערב לאיש לחם שקר. בתחלת עיונו בלילו מתחר בתם שעה ויחבוב בתין הם בעול ושוכב לך הבר זה יהבך לו בחמון הערב הזה לחנן בתין בו מועלת להזן ושבכר עם זה אבינו אבר יבכל בתעלימים: (יח) מחשבות בעלה תבון.

מצודת ציון

עינו בקח (לעיל כ"ג): (יד) ואזל. עיין בלעיה כמו מזלו מים מני ים בסה ל"ג: (טו) פנינים. הם מבלגוים: (טז) חבלהו. עיין מבבון כמו הם תבול התבול (בחות כ"ב): (יז) ערב. עיין מתיקות

מצודת דוד

בעיניה בקח (לעיל כ"ג): (יד) ואזל. עיין בלעיה כמו מזלו מים מני ים בסה ל"ג: (טו) פנינים. הם מבלגוים: (טז) חבלהו. עיין מבבון כמו הם תבול התבול (בחות כ"ב): (יז) ערב. עיין מתיקות

פירוש ע"ט

זאל זֶעהֶן דָם וּם עֶם קאַן אַרוֹם קוּמֶען פּוּן דֶר זאַך וּם אִין אוֹף דֶר וועלְט פַּר האַנדֶלן גִינוּג נאָלד אוּנ פִּיל פֶּערלֶ יכלי יקר שפתי דעת אוג די מַיִיסְטֶע כְּלֵי זֶעגֶן לְעפֶּצֶן וועסְטוּ ניט לִיב האָבֶן קיין שְׁלאָף וואוֹרוּם טָאמֶער פּוּן וויסֶן שאפְט: (טז) לקח בגדו. זֶעהְ אִיךְ אִיבֶּר דִי עֶרְד וּן עֶם צוּא עשירות) פקח עיניך שבע לחם עפְּען לֶיבֶּען דַיינֶע אוֹגֶן בֵּיי אִיינֶם אִיבֶּרְשְׁלאָגֶן וויל? עֶר הָט עֶרְב גִיוֶוֹגֶן פַּר אוג לֶערֶן הוֹרָה אוג טוֹא אִיין מְלאָכָה וועסְטוּ זִיךְ אִין פַּרְעמִדֶן אוג וועסְט קיין עוֹנְש דָעֶר פַּאר ניט אֶן וְעטֶן מִיט בְּרוּט: (יד) רע רע יאמר הקונה חבלהו אוג פַּר אִיין פַּרְעמֶרד וּם קוּפְּט חְכוֹרָה פַּר מִיסְט עֶר דִי חְכוֹרָה בֵּיי דֶעם מוֹכֶר כְּדֵי עֶר זאל אִים וועלְוֶועֶר פַּר קוּפְּן אִין גִיט אַוועק בַּאריְמְט עֶר דֶר אִין אִיבֶּרְפְלוּסִיג אִיז דִיר שוֹדִיג מְשַׁבֵּן דֶעם עֶרֶב: (יז) ערב איש לחם שקר. אִיבֶּר עֶם אִיז וִים צוּא אִין מֶענְטֶשֶׁן פַּאלְטְש בְּרוּט פְּלוֹמֶר צוּ זַיין מִיט אִין אֶשֶׁת אִישׁ וְאַחַר יְמַלֵּא פִיהוּ חָצִין

מְתָעֵבְיד קְרָבָא: יח דָּנְלֵי רָזָא אֲכַל קוּרְצָא וּלְמַן דְּמִשְׁתַּדַּל בְּשִׁפְוֹהֵיהּ לָא תִּתְחַלַּט: יט דְּלֵיט לַאֲבוּי וְלְאִמֵּיהּ גַּרְדֵּיהּ שְׁרָגֵיהּ אֵיךְ אֲתוּנָא דַּחְשׁוֹכָא: כא יְרוּתָּא דְּמִסְרְהָבָא בְּקַדְמָתָא לָא תִּבָּרֵךְ וְסוֹפָהּ

תִּכּוֹן וּבְתַחְבֻּלוֹת עֲשֵׂה מִלְחָמָה: יט גּוֹלֶה סוֹד הוֹלֵךְ רָכִיל וּלְפֹתֶה שְׂפָתָיו לָא תִתְעָרַב: כ מְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ יִדְעֲךָ נֵרוֹ בְּאִישׁוֹן חָשְׁךְ: כא נַחֲלָה מְבֹהֶלֶת בָּרִאשׁוֹנָה וְאַחֲרִיתָהּ לֹא תְבֹרָךְ:

רש"י באשון קדי מבהלה קדי אל

עשה כו׳ לחמה. אם כחת להלחם כנגד הכתן בח׳ בתחבולו׳ תבוכה ותפלה ותעניח: (יט) גולה סיד הולך רכיל ולפותר שפתיו. המדבר הלקות לפתוחך ולהסיחך: (כ) מקלל ונו׳ ידעך נרו באישון חשך. כהנכיף ובהחזיר החוטך לומר בבח הרע: (כא) נחלה מבוהלת בראשונה. שנבהל למהר ולטול תחלה כגון בני גד וכני

אבן עזרא

הכון. כל תחת בעצה טיוסך עם הכירו מו יכין מה שתעשה לעבית: (יט) ולפוהה. שיפתוחו לחרים. לח תתערב כיגלה סוד והוח הרכיל: (כ) נרו. רמז לנשמתו ידעך כנגד מית יומת: באישון חשך. כפול כלומר טימות בחשיכה או ההפך מכל לגרות: (כא) מבוהלת בראשונה. מגזלה ואחריתה בהיח גזולה לח תכירך והטעם לח ירדו עליה נשמי ברכה וכתיב מבוהלת קהי"ת להודיע כי נהלה גזלה היח

מנחת שי

מבוהלת קדי: (כ) באישון. בחשון קדי ואח שכתב רד"ק בשרשים שהם חיים בקצל בחלה ז' ע"ש הפועל ל"ל בקדי כי הכתיב ב"ית כמו בחשון לילה וחשכה סימן ד' ובדפוס נחפולי בחיב בחשון חסר יוד ובחולם חסי"ן והוח שגוח: (כא) מבוהלת. מכלת קדי והוח חד מן ד' מלין בחלוין בחי"ת ובקי היח ובחשון בפסח בחי"ת ובחשון בפסח בחי"ת ובקיר המיים מ'. ועיין מה שכתב בפל השרשים פרשת משיח ע' ובקיר

רלב"ג

כוה המחבר המקבילות לחדם חבר בפרוסם הוח בנוך בעניי הנה בפלה שלימה שתחיבה לו כזה תבין לו בהמחבה הלוקחת וזה יהיה בהיקבן כל חלו המחבחיות ובידוח הלוקח מהבלחי לוקח בהקיחה שלימה ובידוחם יקרה שם בחי מחבחות מקבילות חלחם בחחבחולות על המחבחה המלחיק׳ החדם מפלחותו וכזה חמלו מהמחבוכה כחלו הפניים הנבולים חבר יבחו המחבחות המקבילות הנופלות בהם להחבלבל בעניהם לו יכלה כזה על דבר המחבחות המבוחות לחדם לחעוך עבה מלחמה בעלה חבר תבין ובחחבולו׳ בחבר בחפניים חבר המחבחות הנעוות: (יט) גולה סוד. לח תחערב עם מי שהוח גולה סוד והוח בקיל כי זה סבה לבחות גדולות בדברים המדוייים ולח עם מי שחומר דברי פחות ובסבה בבפניו להדיחך מעל הדרך העובה ולחבבר בילבה בזה מי שהוח גולה סוד בעניו המבוכה בים מחבחות מקבילות חבר בהחלות בילבך להמלט מהם בעלה שחמנו ובהחבולות הנה במדבות מי שהוח גולה סוד בקיל מחבחים הבולים בהבילותו כן זה יבין מבוכה בלב החבים שבשבם קלבה לבח מחמה וידוע מפני זה עליכם בפסד בב בדעותיהם וזכה הממר לך מהחערב עם מי במחבוכי שפניו לדבר בחלו הדברים כי בחלו בקבילות ים מפסכנה עד שחין לחדם לחקור בהם עם זולתו ולח עם עלמו כי חם בחת שבחמקנו בלבו הדעות המלחיות המחוכות וחבינות כי מי יעלם מוחת בסכנה: (כ) מקלל חביו ואמו. מי שהוח מקלל חביו ואמו יכבה נרו וישחר בשחיות החושך והיה זה כן לפי שזה מוגע ממנו קבולו המוסר מהם וזה סבה לנטות ממנו כל טלוות עם זה מחה בירגילהו לפלוי הכל הטוב למי שגמלהו טוב והיה בנפ היותו ונדולו בחופן מה ויעתק מה שהוח טוב בחלי חבר בחלי ובבטנו לו ממנו כל הטוב שיש עם זה שהוח בישפל סדל המדינה כי לח יחחזק החדם להטיב לזולתו חם לח מפני תקוותו לטיב לו הטובה חבר גמלהו: (כא) נחלה מבוהלת. הנה הלשון הנחלה היח נהבלת בהשוכה כי הוח בלה לחדם תיקף ובזוחה בעת לוקח בחלי׳ לח תבוכה כי חפני בלה ממל הם היוכם לח תיקף בעינו ולח יחחלל מחר לבעריה וכזה החופן יבחים בחלחו בלבות הם יחר יקרים מהמוסלמות חבר יגיעו בקנות והבלחה המנעת

מצודת דוד

ותתקוייס וחם מלחם כמי עשה מלחמה בהתחכמות רב כי בזולתי גם בכנגדך הרבה מהמבוחות בעלה וזה מהלוקך להתחכם ביותר: (יט) גולה סוד וגו׳. לח תחערב להחחבר עם מי שהשבו נגלות הסוד ולח יוכל לבעוד על עלמו להבחיר דבר מס ולח עם מי שהוא בהוקך כל בבוחם מיוחדת ולח עם מי שדבני שפחיו המה פחיות מבל בעבור הפגלות יגלה הסוד להחומו: (כ) ידעך נרו. יכובה בממתו בחשיכה בחשון לילה הסוד להחומו: (כא) נחלה מבוהלת. הוח הדבר שיבחל חדם בהשיגו בחשבון ובזה החופן יבחים בחלחו בלבות הם יחר יקרים מהמוסלמות חבר יגיעו בקנות והבלחה המנעת

מצודת ציון

כמו ועיבדה לה׳ מוהח (מלחכי ג׳): תגלה. מבחים דקים כחי וינחם בחלק שני (מיכה ג׳): (יט) ולפותה. מלבון פחי ושוחה: תתערב. מלבון תשתוחת: (כ) ידעך. ענין כיחור וקפילה כמו דועכו כפח קוליס (תהלים ק״ח) והוח בבוי הגר כי הבלהבת נכחה וקבון ענן הפחילה: באישון. ענין בחמות והוחך וכן בחשון לילה (לעיל ז׳):

בירוש ע"ט

אַבָּעֶר דֶּר נָאךְ וְוֵערְט דֶּר פִּילְט זַיין מוֹל מִיט קְלֵייְנִי זְאלְטוּ צוּא דִּיא מֵענְטשֶׁן דִּיךְ נִיט צוּ מִישֶׁן אוּנ שְׁטִיגְנְדִיךְ בְּלוֹטֶר זַיין סוֹף אִין נִיט גוּט: (יח) מְחֻשָּׁבוֹת בְּעֵצָה תִּכּוֹן וּבְתַחְבֻּלוֹת עֲשֵׂה מִלְחָמָה: יט גּוֹלֶה סוֹד הוֹלֵךְ רָכִיל וּלְפֹתֶה שְׂפָתָיו לָא תִתְעָרַב: כ מְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ יִדְעֲךָ נֵרוֹ בְּאִישׁוֹן חָשְׁךְ: כא נַחֲלָה מְבֹהֶלֶת בָּרִאשׁוֹנָה וְאַחֲרִיתָהּ לֹא תְבֹרָךְ: כב אַל תֹּאמַר אֲשַׁלְּמָה רָע קַוֵּה לַיהוָה וְיוֹשִׁעֲךָ: כג תּוֹעֲבַת יְהוָה אֶבֶן וָאָבֶן וּמֹאזְנֵי מִרְמָה לֹא טוֹבָה: כד מֵיְהוָה מִצְעֲדֵי גָבֶר וְאָדָם מָה יָבִין אָרְחוֹ: כה מוֹקֵשׁ אָדָם יְלַע קֹדֶשׁ וְאַחַר נְדָרִים לְבַקֵּר: כו מְזָרֶה רְשָׁעִים מֶלֶךְ חָכָם וַיָּסֶב עֲלֵיהֶם אוֹפַן: כז נֵר יְהוָה נִשְׁמַת אָדָם חֹפְשֵׂי כָּל חַדְרֵי בָטֶן: כח חֶסֶד וֶאֱמֶת יִצְּרוּ מֶלֶךְ וְסָעַד בַּצְּדָקָה כִּסְאוֹ: כט תִּפְאֶרֶת בַּחוּרִים כֹּחָם וַהֲדַר זְקֵנִים שֵׂיבָה: ל חַבּוּרֹת פֶּצַע תָּמְרֻקוּ רָע וְנַקִּיֹּת בְּמַחְתָּרוֹת בָּטֶן:

הרע

כב אַל־תֹּאמַר אֲשַׁלְּמָה־רָּע קַוֵּה לַיהוָה
וְיוֹשַׁע לָךְ׃ כג תּוֹעֲבַת יְהוָה אֶבֶן וָאָבֶן
וּמֹאזְנֵי מִרְמָה לֹא־טוֹב׃ כד מֵיְהוָה
מִצְעֲדֵי־גָבֶר וְאָדָם מַה־יָּבִין דַּרְכּוֹ׃
כה מוֹקֵשׁ אָדָם יְלַע קֹדֶשׁ וְאַחַר נְדָרִים
לְבַקֵּר׃ כו מְזָרֶה רְשָׁעִים מֶלֶךְ חָכָם

ת"א אַל תֵּימַר. שׁבֵּר מָרֵי : מִן יְקָרֵי. מוֹקֵשׁ : נַפְשֵׁיהּ. הַר' דְּגִרוֹשׁוֹ (סנהדרין נא) : וְהַשֵּׁב מְדִיחִים. מְדִיחִים כח׳.

כב אַל תֵּימַר בִּישְׁתָּא אֲסַלֵּם קַבֵּל מִן יְקָרָךְ וְיִפְרְקִנָּךְ׃ כג אַבְנִין קַדְמָן אֲלָהָא מְתַקְּלָא וּמֵי תַקְלָא וּמִשְׁחֲתָא דְּרַמְיוּתָא לָא שַׁפִּיר קֳדָמוֹי׃ כד מִן קֳדָם יְיָ דְּלָכְתִּיהּ דְּגַבְרָא וּבַר נָשָׁא לָא מְתַרְגִּין אָרְחָתֵיהּ׃ כה פַּחָא הוּא לְגַבְרָא דְּבַד לְקוּדְשָׁא וּבְתַר הָבֵי חֲדָיָא לֵיהּ נַפְשָׁיָה׃ כו מְבַדַּר לְרַשִּׁיעֵי מַלְכָּא חַכִּימָא

רש"י

לְהַזִּקְנוֹ הוּא הַתְּבוּעוֹת לְהוֹצִיא מִן חֲלָה : (כה) מוֹקֵשׁ אָדָם יְלַע קֹדֶשׁ. כְּשֶׁאָדָם נוֹכֵל וְנוֹקֵשׁ בְּעֲטִירוֹת מַקְלִיל אֶת קָדְשׁוֹ כְּמוֹ וְשָׁתוּ וְלָעוּ (עובדיה א'): וְאַחַר נְדָרִים לְבַקֵּר. כְּתַב כָּאן מַלְכוּ יוֹפִי בְּמָלָה יֵשׁ מַלְכוּ וְלֹא כֵן מְהַמְכוֹל דָּף קמ"א בְּהַבַּיִת זֶה עִם חֲמִשִּׁים לְהַבַּיִת זֶה מַלְכוּ בְּפָחוֹת עִם חֹמֶשׁ גְּרוֹנִיּוֹת. וְכֵן לְתוֹיוֹתִי מַלְכוּ בְּפוּם סוֹגְיוֹן. וְדִפּוּסִים לְחַדִּיס בְּכָבִי עֲשִׂירִים לְמַכֵּס בְּכַפְּרִים כ"י מְדוּיָקִים הוּא מַלְעִיל כְּמוֹ"שׁ הַמְּלוּנָה

רש"י

נִמְהָסֶת וְנַעֲלֵת לְכֶם מִן בְּחִלָּה כֵּה : (כב) אַל. ה"פ תִּשְׁלֹמָה מְהוּכָר בְּמִקְרָא כְּרֵי"ם רע וְכֵן הַפִּירוּשׁ לֹא תֹאמַר לְכָלֵם רַע לְמַרְעִים לָךְ. קוֹה לָכֶם פֵּים לוֹ הוּא לְכָלֵם לוֹ נְמוֹל וְיוֹשַׁע לָךְ תְּלוּיָה לֹא כ' וְהוּא יוֹשִׁיעַ מִקַּח מוֹרִין וְלֹא מִשְׁלֹם מִמֶּנּוּ בְּיוֹשִׁיעַ כִּי הוּא הַדִּבּוּר בְּיוֹתֵר לְךָ קוֹנֶה רַע לְמַחֵר : (כג) תּוֹעֲבַת ה'. כְּמוֹ תּוֹעֲפָת כ' מִכָּן וְאֵילָךְ כ"ל אִם יִהְיוּ בְּמִדּוֹתַיִךְ מִכְלִיּוֹת מִתְחַלְּפִים לְגַרֵּם עִם קִנְיָן הַמַּכִּיסִים בְּהַכּוּנָה מִתַּחַת לְחַם בְּהַכּוּנָה מִתַּחַת לְךָ מִמֵּי בְּתוֹכֵךְ עִם כּוֹס בְּתוֹכוֹ מִתַּחַת וְהִיא בְּקַבָּה הַטּוּב וְהַיּוֹכֵר וְהַבְּלִימוֹת וְלֹא תֹּ"ן לְמוֹי מִתַּחַת תְּבוֹקֵךְ לְהַרְע לְקַחַם וְלַמְּבִיא לְקַלְּסֵם לְךָ תְּהֵא מְגַמַּת פְּנִין לְהַעִיד לְכֹלָם וְכוֹב מִלְּךָ כְּדִכְלִי הַכ"י וְלֹסֶם הַסְּבָה ג"כ לֹא בְּיוֹם בְּעִנְיָנִי הַכ"י לְהַקְלִיל בְּמַחֲזִי מְזֹאת כ"י הַמַּכִּיסִים כ"י בְּקוֹלוֹ כְּהֵם מִתְחַלְּפִים : (כד) מה' מִשְׁלֵי גֶּבֶר. הֵמָּה מִלְּעִנְיֵי גֶּבֶר כְּדִכְתִיב גֵּילָךְ בְּהֵם הֵם מַה' כִּי לְרִיק שׁוֹמֵה לוֹ מִזֶּה הַלְּחֵי כָּל מַסִּיעִים וּמַסִּיעִים . וְהֵמָּה מַה יִּתֵּן דִּכְתִיב מַעֲשֵׂהוּ מַה לֹּא יְהֵא לוֹ בְּעוֹד הַמַּכִּירִי הַכּל לֹא לְהַזִּם לְכֹלָם וְזֶה מְבוֹאָר כְּדִבְרֵי הַמְּדַיְּנִים כִּי כְּמַעֲשֵׂי בְּנֵיהֶם יִתְמַדְּכוּ מוֹנְעִים כְּדִכְתִיב וְלֹא עוֹזְרִים לֹא קוֹם לָהֶם וְיוֹתֵר מִמְּזֹאת זֶה כְּדִבְרֵי הַיְּעוֹיְנִים כִּי מַעַ"ם בְּקַלַּת הַהַתְמָנוֹת יְקַבְּלוּ מִהַמַּכִּיסִים הֵמָּה לֹא יְכֹלִים לְקַיֵּמָם וְהַנַּעֲשֶׂה לְדָוִם וְהַדְּבָרִים וְהַכְּלִיִּים הַמַּכִּירִים לוֹ סֹם כְּמוֹ כֵּיוָן שֶׁהַמַּכִּיר מַכִּיר לוֹ מַעַ"ם כְּמוֹ שֶׁמַּכִּירוֹ לִסְפֹּר לְכָסֵף וְכוֹל הַכְּלִיִּים וְנִמְצָאִים כְּרַקְמָן מִסְפַּר מ"י : (כה) מוֹקֵשׁ. הַמַּדָּם וּמִשְׁמוֹ מִכְּלוֹ וּמַקְנִים הַקֹּדֶשׁ הַמְּפוּם לוֹ מִלַּת הַמַּ"י כִּי הוּא בְּיוֹם לְכָל מוֹכֵן לְקַבְּלוֹ וְהוּא הַסְּבָה לְנָקֵד וְלַעֲיֵן וְלַחְפֹּשׂ אַחַר נִדְרִים מַה הֵיתָה הַסְּבָה הַמּוּעֶמֶת בְּכֹחַ הַגִּישׁוֹ לְלֹ הַתְּקִלַּת הַמְּעוֹן בָּהֶם זֶה כִּי לוֹגֵּה מוֹקְנוֹ בְּסֵכֶל לְהַחְטִיל קוֹוִיוֹתָיו יְכוֹנוֹ מְחַשְּׁבוֹתָיו וְנִדְרֵיהֶן יִכְלֹם : (כו) מְזֹרֶה רְשָׁעִים. הַכּל הַמֶּלֶךְ הַחָכָם וְיוֹלֵל מִמֶּנּוּ הַרְשָׁעִים וְיוֹלִיכֵם וְיוֹלִיכֵם הַחָכָם יְשׁוֹבְבֵם וְיוֹלִיכֵם וְהַמֶּלֶךְ הַחָכָם הַמְּרַדֵּם אֶחָד סְבִיבוֹתָיו לְכָלֵם לְהַסְמִיךְ הַמְּיוֹלֵל עֲלֵיהֶם עַד שֶׁבְּלֹכֶ

וּמְהַפֵּךְ עֲלֵיהֶן גַּלְגַּלָּא : כו שֶׁרֶג דָּאַלְהָא נְשְׁמַת אָדָם חֹפֵשׂ כָּל־חַדְרֵי־בָטֶן : כח חֶסֶד וְאֱמֶת יִצְּרוּ־מֶלֶךְ וְסָעַד בַּחֶסֶד כִּסְאוֹ : כט תִּפְאֶרֶת בַּחוּרִים כֹּחָם וַהֲדַר זְקֵנִים שֵׂיבָה : ל חַבְרוֹת פֶּצַע תַּמְרִיק בְּרַע

וְאָהֵפֵךְ עֲלֵיהֶם גַּלְגַּלָּא : כו שֶׁרֶג דָּאַלְהָא נְשְׁמַת אָדָם חֹפֵשׂ כָּל־חַדְרֵי־בָטֶן : כח חֶסֶד וְאֱמֶת יִצְּרוּ־מֶלֶךְ וְסָעַד בַּחֶסֶד כִּסְאוֹ : כט תִּפְאֶרֶת בַּחוּרִים כֹּחָם וַהֲדַר זְקֵנִים שֵׂיבָה : ל חַבְרוֹת פֶּצַע תַּמְרִיק בְּרַע

וְאָהֵפֵךְ עֲלֵיהֶן גַּלְגַּלָּא : כו שֶׁרֶג דָּאַלְהָא נְשְׁמַת אָדָם חֹפֵשׂ כָּל־חַדְרֵי־בָטֶן : כח חֶסֶד וְאֱמֶת יִצְּרוּ־מֶלֶךְ וְסָעַד בַּחֶסֶד כִּסְאוֹ : כט תִּפְאֶרֶת בַּחוּרִים כֹּחָם וַהֲדַר זְקֵנִים שֵׂיבָה : ל חַבְרוֹת פֶּצַע תַּמְרִיק בְּרַע

ת"א מן ה'. כמחיס ו' מ' עקידה ב' פת ע"ב מ"ד ע"ב אחר מכתיבים (פסחים נו) : תפארת בחורים . לפנין יג (סנהדרין נ) : תפארות . שבת קנג : תמרוק קרי

רש"י

ויהגהו ככבלות (משלי ו"ד) כעגל והכבך את לבו (שם ה') : (כח) חסד ואמת . כמו שתפארת בחוריס כוחם . כמו שתפארת (כט) נר ה' נשמת אדם . הנשמה שבקרבנו משיבה עליו בחוריס כוחם : (ל) חבורות פצע מנחה שי

אבן עזרא

טעלה לדוב חותם כלומר ידמה ואחרי כן יסירם מעליו : (כח) חסד ואמתו . כמיס דבקים . הבורות בהופר כם האדם . פצע (כט) נר ה' נשמת אדם . דרך משל כי הנשמה מגלה מחותו

וניח מנוחתה מרחב ומשם תאיר לרוח ולנפש בכללה ויתורי בתורה על כן יקרא נרו כתילו הוא מהפש בו הדרי בטן והוא רמז ללב שהוא הדר המהבבות . פ"ח נר ה' ירמוז לאיר בכלו כלומר נר הלהים חיפש נשמת אדם והיפש כל הדרי בטן . והטם כאשר יהפש לב המלך יודע מה שיהשוב לב רבשיו הן יבלה הבדו ואמתו לעזור המלך מגרה וישבוד הטם בכלו בשבור החסד שיעשה המלך : (כט) הפארת . חבורות . כמיס דבקים . הבורות בהופר כם האדם . פצע בשיל מהם הדם . תתרוק מעניו התמרוקים מרקו הרמהים מירק וכוסף והוא ע"מ תגמול כלומר כאשר הפארת בחוריס הוא כהם וביכת הזקיס בהמאה היא ידבר שיהדרום לאחרי כן הבורות פצע הדר להיות התמרוק בחים רע שיסיר רעיוניו וכן מכות בתגעה עד הדרי בטנם הם תמרוקי הרטע :

רלב"ג

ואפשר שיהיה הלשון במלך הכם מי שהוא מוכל בהדם והוא הכלל והכמתנו יהיה ויפזר הבשר' והם בעלי הדעות הנפשיות ויפשפש שיהיו מוריס תמיד מהבדעות הכם ולא יבלימו הלכם הכ כוס פוניס מלין וזבוח ומלעט מהמלע הוא הוא יהיה ממנו הם לעלמו הם כהמיל להשהמת הלו הדעות הם לזולתו שביהיהים לעמוד על מקום הטעות בהם : (כו) נר ה'. ולבמלו מי הוא זה במלך תמר כי כשמע הדם שהוא הכלל הוא נר ה' והוא מופם לו העמוקות הכד בעמלות לעמוד על כוחם לפי מה שהשכל בעזר הש"י כמה ביהיעיש עליו מהולו וזיהו בו יעמוד על מתת הדברים העיוניים : (כח) חסד ואמת . כי בחסד תכד יעבה לעמו יעכן לבדם הלו והוא כמו שבמשל לבהו כי זה יהומיהו עליהם ויבלחוהו ויהיו לעבדותו ובמת ובמת יהיה בלם תקון העם והמלהית והם העיר בזה על המלך בעשל בחסד והבעיר בזה כי הין המהון לפי ביפקם הכלימות להבחיש גופו ולעביר בחתו כמו שיהבינו הבפילים הבל לפיך שיעשה הבסד להבגיע בבדיקות גופו ולחיבריו וזה יהיה בשהר ויבא לו מכם העזר הלחוי כי בחלופה יחלה הוא ג"כ עם בלא יוכל להם מן הפרטי הבלחי בשהר ליעלהך לו מכם בדמיונים הבר יהקוב בהם וזה המופן ג"כ יהיה מהחזק בכחו ומומחתו עניהם כי יעבדוהו מהבחה ימ יעשים בליהם טוב ולא יוכל בחתו יהיה זה הבחיר הכ

וּמַכּוֹת חַדְרֵי־בָטֶן׃ כא א פַּלְגֵי־מַיִם לֵב־מֶלֶךְ בְּיַד־יְהוָה עַל־כָּל־אֲשֶׁר יַחְפֹּץ
יַטֶּנּוּ׃ ב כָּל־דֶּרֶךְ אִישׁ יָשָׁר בְּעֵינָיו וְתֹכֵן
לִבּוֹת יְהוָה׃ ג עֲשֹׂה צְדָקָה וּמִשְׁפָּט
נִבְחָר לַיהוָה מִזָּבַח׃ ד רוּם עֵינַיִם וּרְחַב־
לֵב נֵר רְשָׁעִים חַטָּאת׃ ה מַחְשְׁבוֹת

ומחיתא בגוה דכריסא׃
א היך מטפי דמיא למלכא
דמלכא באידוי לאלהא
ולאתר דצבי נרכן ליה׃
ב כלהון ארחיה
דנברא הריצן אינון
באפוי ואלהא מתקן
לביה׃ ג מן דעבד
צדקתא ודינא מהרעי
ביה אלהא מן דבחא׃
ד רמות עיני ובעי לבא
ושרגא דרשיעי
לחטאה׃ ה מחשבתא

חרוץ

ה״א פלגי מ״ם . פרזות סה : סנה נדקה . (פרזות ד׳ ל״ה נו) :

רש״י

המירוק ברע.דרכו רבותינו הממרק עצמו לדבר עבירה׳ סוף : ורחב לב . חפץ למלחמות תחלות לכי הוא עיר של רשעים. הריבותם ומחבניתם הוא מעלתם : (ה) מחשבות חרוץ . לדם יבר המתהלך

מנחת שי

כא (ג) כל דרך וגו׳. הכ״ף מתוקה כספרי ספרד ולפ על פי כן קריאתם המלה בקמץ מתוק מהנשמע שכתפתי לעיל סימן י״ט וכפוף פתח לפה: (ד) נר רשעים חטאת. תרגומו ומ״ש דרבינו למשמ״ה דומה שהיה קורא נר בעי״ו כמו שמעלת במלכת הסנהדרין מכל במדוייקים הוא בתיקון וכן ממש מדברי הכתב״ם שכתב נר מסר יו״ד ונשמע מיהו ויתכוון בהשם לעשות תשובת וגם רד״ק המילה כשכתב נר שם מושם שהם במיק״ן . ופס

אבן עזרא

כא (ה) פלגי . הסר כ״ף. על כל חסר יהפוך השם יושר לב המלך: (ג) כל . עשה. שים לבך לזה. כי׳ כל דרך איש ישר בעיניו רואה השם ותוכן לבות לעשות רלונו על כן ידענו ועיניו רמז לסכלו ומעשה לדק והמכשם הוא נכחר לשם מוכח : (ד) רום . ע״ו סוג לומר רוח שריס עיניו בגאוה הפך ושח עיניס: ורחב לב . שריחיבו

לסבול הצרות וירח מהשם: נר . הסר יו״ד ונשמו שיניר ויחרום הרשע לעשות חטאת ענין שלמת: (ה) מחשבות

רלב״ג

הנה לא ימנע מזה מי שנתן לבחירתו כדי להסיר תלוי ממנו : (א) פלגי מים . הנה לב המלך ולנוע הוא ביד ה׳ כמו פלגי מים ביובלו להשומה של מלך יהיה בזה המשל כן יפה הש״י לב המלך על כל אשר יחפוץ והנה הטיר בזה כי פעולת המלך ומחבשותיו הם מוגבלות מהש״י והוא כמו שלים הש״י בזה שיעשהו מדבר המלכות וזה כלו הוא מיוסר המשמה שהלמלכת כי תלוי היות שופל המלך בהלו הדברים מסור לבחירתו בשלימות כדרך המשל׳ כאחיקתו פעולותיו בעלמו היה זה בענין שכתב שפלאתי על שאר מלך המלך בהוא והזה גם מזה הב״ש כל זאת שהסתכלה למלך כי נבוה מעל נבוה שומר ונשתא הסבה שאר מלך׳ הוא מפנק מדם מפנק ממוקמי עם כחלו שאר ממוקמיהם סבה בימלך מדם מפנק ולזאת הסבה יחיה הש״י המשפט שאר יגיע מהשופטים בזמנו כי לא מלדיק למשל כמו שבחלנו שם והנה הענין למה המעמיד הוא להסיר על המלך בהוא מוכל בחדם שקדם זכלו והודיע בזה כי אין דו בעלמו מצא כי תבוקתו תסיר תעיד על השוב מלד עלמו ולזה אמר כי לאין מלך הוא ביד ה׳ כמו פלגי מים להשומו על כל אשר יחפון ולזולם החשתים יקבו להדם מלד שאר הכמות : (ב) כל דרך איש ישר בעיניו . כיכל אחד מהדברים יעלה בו טוב מה שיועיל שם עכא חם כעוד חם לזולם לו זולת זה מהמעיינים בישוב בהם היותם מוכות לך מי שמייסר הלבבות ומחקנם לפנים על השוב החמתי הוא הש״י כי בהנעות זה השוב ובדומה לזה יעצדק עזה שהכי לבדוק המוכנים אבר לאדם מהדביקה אלא ומאשי שלי אשבר בייגיע אלא בחמלטות השפע השופע מהש״י : (ג) עשה צדקה . עכייתי היותר והמשפט בדברים המדיניים והעיוניים ובאבר לה׳ מהאחדות הזאת כי אלו הדברים מקנים השלימות בעלמותם ותולם שזאת אם בו הצורות להקנות השלימות כמו בשאלתו בכיאורינו לדברי המולדה הנה זה ממנו על הדרך הרחוי והסיומן לה בעלמותו והעיר שם זה ג״כ בזה הפסוק על מה שבחרי שמואל בחמרו כזה בומע מזבח טוב להקריב מזבח טוב ועל ע״ם שאמר וקרוב לשמוע מחת הכסילים זאת והלמן בו כי יותר נאבר לה״י מי שיתנהג בדלק ובמשפט בשמור דלכי התורה ממי שיחטא והקריב זבח על חטאו : (ד) רום עינים . הנה מי שיהם עיניו לעיין כמה שאין מחוק בחשלמי להגיעו אע״פ שהוא בהנ לב ולהמר לו הוא מוכן לעשות על חקירות ממוקות הנה זה הענין שממנו הוא עיר הבחרים בהרמות וחכיאתם שלא יעיניו מחלב אי זה יוציאם אל הדברים ואם לאבר להם לעשות אל חמתחו אם לא והוא חטאת מחרוץ לא יחרון ואוסף במעלת שכל לחמרו אל חתחכם יותר לאמה המשופט : (ה) מחשבות חרוץ . הנה מחשבות

מצודת דוד

כא (ג) פלגי מים . חמת המים : (ב) ותכן . מלשון תוך : (ד) נר . עין מכישה כמו ניכו לכם ניר (משל ד׳) והוא מושאל על

מצודת ציון

כא (ג) פלגי מים . כמו פלגי מים הנה ביד ה׳ לאדם להטותו לכל אשר יחפוץ : (ג) עשה . עשיית צדקה ומשפט נאבר בעיני ה׳ מבחלת זבח : (ד) רום עינים . דרך גסי לבות להכיס עיניהם בלבי מעלה לא כעניים המשפילים עיניהם למשה לארץ : ורחב לב . ענין בקשת

פירוש ע״ש

חֲדָרִים פּוּן זַיִן בּוּךְ דָם אִיז דִי מַכָּה הַדְרוּקָן׃
כא (א) פַּלְגֵי מַיִם לֵב מֶלֶךְ בְּיַד ה׳ אַזוֹ וִוי טַייְכִין וַואסֶער
זָענֶען אִין מֶענטשֶׁנס רְשׁוּת צוּ נַייגֶען זַיי וִוי
וִוייל אַזוֹ אוֹיךְ לִיבֶּער צוּ נַאטְ מֶער פּוּן דֶעם קוֹלוֹנְג פּוּן
אֵיין קְרֶבֶּן וָום אִין מֶענטש בְּרֶענְגט אוֹף זַייגִי זִיבְּר:
(ד) רוּם עֵינַיִם וּרְחַב לֵב הָאפֶּערדִיגֶע אוֹיגֶען אוּן אֵיין
בְּרַייט הָארְץ דָם אֵיינֶער בַּגֶערְט צוּ בְּקוּמֶען דָאס
גְלוּסטוּנְג פּוּן זַיין הָארְץ נִר רְשָׁעִים חַטָּאת דָם אִיז דֶער
אֹפֶער פּוּן דִי רְשָׁעִים כְּלוּמֶר זַייעֶרֶע מַחְשָׁבוֹת אוּן
דָאס אִיז זַייעֶר זִינְד׃ (ה) מַחְשָׁבוֹת חָרוּץ אַז לְמוּתָר דִי

מחשבות

חָרוּץ אַךְ־לְמוֹתָר וְכָל־אָץ אַךְ־
לְמַחְסוֹר: ו פֹּעַל אֹצָרוֹת בִּלְשׁוֹן שֶׁקֶר
הֶבֶל נִדָּף מְבַקְשֵׁי־מָוֶת: ז שֹׁד־רְשָׁעִים
יְגוֹרֵם כִּי מָאֲנוּ לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט:
ח הָהֲפַכְפַּךְ דֶּרֶךְ אִישׁ וְזָר וְזַךְ יָשָׁר פָּעֳלוֹ:

דְּקַיְּמִין לְיוֹתְרָא וְרָגְזָא
דְּמַרְהֲבָא לְחוֹסְרָנָא: ו מַעְבְּדָנוּתָא דְּסִיקְרָא
בְּלִישָׁנָא דְּשִׁקְרָא
הֲבַל נְדִיף מְבַעֲיֵי מוֹתָא: ז רְכוּנָא
דִּרְשִׁיעַיָּא יְעַלְעִנוּן וְלָא
צָבִין דְּיַעְבְּדוּן דִּינָא:
ח חַרְהַפָּא אֲרָחֵיהּ דְּגַבְרָא
הוּא נוּכְרָאָה וְדַכֵּי

טוב רש"י

בחמת וכמשפט חרון: אך למותר. להגלות ולריות כאות: הון בלשון שקר הבל נדף וגו'. מיקבי (ס"ה מבקשי) מות הם לו: (ז) יגורם. יגור לותם: (ח) הפכפך וכל אץ. דומה לת הסיגה: (ו) פועל אוצרות. להרבות

אבן עזרא

לדם. חרוץ אך למותר. שים לו יתרון בהתעסקו בסחורה ואך למעט מעשה הרשעים הנזכרים. וכל אץ בעניו אך כרגלים שירוץ לרעה בעבור שיכוהו מחסור הוא אץ וממהר ואך למעט מותר הסרוך: (ו) פועל. שוד. הפכפך. ג' דבקים. וכן הוא פועל שיפעלהו הון תוארות בעבור לטון שקר. שהעיד שקר: הבל נדף. ילך פועל ההמון או הפועל יקרה הבל כי מהבל ושקר יקבלוהו על כן יהי נדף והם מבקשי מות המעוללים שקר וכן שוד שיעודדו מהרים ושיהיו השוד בתוארותם: (ז) יגורם. מן מגוררות במגרה כלי' יבשכם: (ח) הפכפך. שם תואר לדרך והוא הפך היושר כלו' הפכפך

רלב"ג

סמרון והזהיר מאד כלם מוגבלות ומגזרות ממלאת המרון בשיתחיל בספולותיו הם כלם ליתרון ולתוספת טוב כי יתעסק בשיהיו לפי מה שיהיה מאד ונזהר מהגליות מאד הוא פוסק פליהם וכל מי שהוא מעשר לעשות פעולותיו בזולת תקיפה והתישבות הם לתוי בישעבה אם לא יהיה לתוי בישעבה הנה לא יגיע לו מהם כי אם תסרון לא יתרון ותוספת טוב ושלוי ביאר זה שהעושים שיהיו לצרון במה שיהיו מלאים מהם ולא יהיה מעשר מעשר בזולת תקיפה פלים ולא יהיה מספר הנשבר פלים ולתי: (ו) פועל מולות. רצוה בהכרים העיוניים בהתהלה מוזכר הנה שהתהלה מאד עליים כמוהו הוא שכל ודבר נדף שלא יתן בהשגתו כלל והמולדות הם מבקשי מות ובאמר כי לא יזכרו מהמות חיים והם בעלמם שלוי ולזה יקבלם מהם אבדון ולזה הכלליון: (ז) שוד. הרכושים בדעות משובדו מהם המחשבות והשקרות הנשיגות לא המתם עד שהיה זה הנה שיהיו להם דעות כוזבות בהתהלות הנה זה בעצות ומחשבות בשקריות ויחשבום מעלת המתם בעת שתהיה להתהלות וסיה זה הנה לא שיעשו כל הרכרים וסכה קרה להם זה שהספיד בדעותיהם מפני שלא לו לעשות במשפט המקיפים בהתהלות שיתישבו בהם בדרך שיעמלו שהיה: (ח) הפכפך דרך וגו'. הנה מבני זה היה הפכפך דרך כל לים מהם וזה כשיהיו כמו שתהיה בהתהלות כי יעשך להם בלבל עיונם ולהניח הרכרים שיש הפניים לעמת בדרך שיעמדו שהיה ובהתהלותיהם. ואולם הלים הון והנקי מהנזעות בשכשים ובהתהלות לא יעשך לעיין הרכרים כמו בהתהלות כי הם כיושר ובלבד:

מצודת דוד

תשגיח היטב ותחשוב להם: נר רשעים. הרכרים שהלב הלוי מאד מתעסקות הרשעים ומחשבו להתעשר: (ה) למותר. אין בהם דבר בעל כך להביא יתרון מה: וכל אץ. המשכר מעשיו אין בהם דבר ייוע כך להביא עוד תסרון מה: (ו) פועל. המשלח מולות על ידי לשון שקר המה הבל נדף כי לא יתקיימו וידבו ויאבדו עוד מה שעות כי המה סיכה לעות על יום: (ז) שד. כגזל עצמו יביא עליהם משפט. להסיר הגזל מעליו: (ח) הפכפך. המתפתל במעשיו פעם כך ופעם בספוך כמה פעמים דרך טוב לו ופעם הוא זך מן הדרך. אבל סופים סוף פעולו יבוי בכל

מצודת ציון

המתחבא כמו שתורגם לה לשון מרישה כמו שנאמר על מחנות של רצון בעם (לעיל ג'): (ה) חרוץ. זריז ויבוי: אץ. עניו מהיות כמו ואץ אל רגלו (משלי י"): (ו) נדף. עניו דחיפה ונופה כמו מדפנו רוח (תהלים ק"): (ז) יגורם. מלשון מגור ומחד וכן מגורת

משלי חבמים

(ח) הַמַּהֲפֵךְ דֶּרֶךְ אִישׁ זָר וְזַךְ יָשָׁר פָּעֳלוֹ. אֲשֶׁיכּוֹר אִיז אֲמָאהְ
נִיצְטִין אִין אַשְׁטוּב אוּנ פְּלוּצְלִינְג הָאט עָר אַנְגֶעהוּיבִין
שְׁרַיִיבְן צוּ דִי מֶענְטְשֶׁן וָאהּ זָאגְן נִיטְן אִין שְׁטוּב. דָּעָן
דֶּארְף נָעשְׁווִינְט אַנְטְלוִיפִין פוּן שְׁטוּב וָאהִין דִי שְׁטוּב פַּאלְט
אִיז. הָאבְּן אֶלֶע מֶענְטְשֶׁן אַנְגֶעהוּיבִין זַאכְן פוּן אִים. דִיא
שְׁטוּב שְׁטִיים שְׁפָּארְק אוּנ זִיא וָעט נִיט אַיינְפַּאלְן, נָאר וַיילְ
דִי בִּיזֶע שִׁיכּוֹר דְּרַיִיסְט זִיךְ דִיר דֶּיין קָאפּ אוּנ דִי קֶענְטֶע נִיט
שְׁטִיין אוֹיף דִי פִּיס. דָּעָר וַיין וָואהְרְפְּט דִיךְ אוֹיף אֶלֶע זַיְיטְן.
טַיינְסְטוּ דִי שְׁטוּב וָעט פַּאלְן. נִיט דִי שְׁטוּב וָעט פַּאלְן אוּנ נָאר
דִי וִוסְטֶע פַּאלְן. דָּאס זֶעלְבִיגְע וָעמֶען דָּא אוֹיף דָּעָר וָעלְט
מֶענְטְשֶׁן רְשָׁעִים וָואהּ זַיי הָאבְּן נְעוִינְדִיגְט אוּנ וָעמֶען
בִּיזֶע שִׁיכּוֹר פוּן הַאלְוָה אוּנ דָּעָר דָּא הָאט זַיי פַּארְטִיגְט
זַיי שֶׁלֶכְט אוּ זַיי קוּמֶען אוֹיף דָּעָר עֶלְטֶער אוּנ זֶאהֶען אוּ דִיא
וֶועלְט אוּנ דִי יָאהְרִין אִיז בַּיי זַיי אַוּועק נֶעגַאנְגֶען טִיט נָאר
נִישְׁט. וָאנְען זַיי הַקב"ה הָאט בַּשאֶפֶן אַזוֹי אַנַארְישׁ וֶועלְט.

פירוש ע"ט

מַחֲשָׁבוֹת פּוּן אַיין רֶעכְט פֶּארְטֶרִיגְן מֶאן וָואהּ נַיִיט
טִיט אֱמֶת אוּנ טִיט אַיין אוֹיס נִיקְרִיצְטִין מִשְׁפָּט
פְּלוֹטֶר טִיט אַיין אֱמֶתִין וָעזֶן זַיינִי מַחֲשָׁבוֹת נַיִיעֶרְט
צוּ אִיבֶּערוּנְג כְּלוֹמֶר זַיי נַיִיעֶן אוֹס צוּ רֶוח אוּנ צוּא
הַצְלָחָה וְכָל אָץ אַךְ לְמַחְסוֹר אוּנ אִיטְלִיכֶער וִוּם אַיילְט
אִין חַאסְט יֶעדֶער זַאךְ טִיט אַיילִיגְיש אִיז נִיט צוּ
אֶרְהִם קְיין רֶוח נָאר אַיין סִיגֶערוּנְג: (ו) פּוֹעֵל אֹצָרוֹת
בִּלְשׁוֹן שֶׁקֶר דֶּר וָום וָועֶרְט אוּנ זָאמֶלְט אַיין אוֹצָרוֹת
טִיט אַיין פַאלְשֶׁן צוּנְג כְּלוֹמֶר טִיט אוּם רֶעכְט זָעגֶן
דִי אוֹצָרוֹת צוּ אִים דֶּבֶל נְדִף מְבַקְשֵׁי מָוֶת אַיין צוּ קְלַאפְּט
נָארִישְׁקֵייט אוּנ זַייא זוּכֶן אִים דָּעם טוֹט: (ז) שֹׁד
רְשָׁעִים יְגוֹרֵם דֶּר בְּרָאךְ פּוּן דִי רְשָׁעִים טוּהְט וואהֶען
טִיט זַייא כִּי מָאֲנוּ לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט דָּעָן זַייא הָאבֶּען נִיט
נֶיוואלְט צוּא מֶאן מִשְׁפָּט: (ח) הַמַּהֲפֵךְ דֶּרֶךְ אִישׁ זָר וְזַךְ יָשָׁר פָּעֳלוֹ אֶבֶּער אַיין פֶּארְטֶמְט דֶּער וָועג פּוּן דֶּעם מֶאן וָואהּ פֶּאר
פֶּרֶעמְד זַיִיךְ פּוּן צוּ מֶאן אַיין מִצְוָה־תּוֹךְ יָשָׁר פָּעֳלוֹ אֶבֶּער אַיין לוֹטֶערְער מֶאן אוֹ רֶעכְט פֶּאר טִיג זַיין וָועֶרְג

ט טוֹב לָשֶׁבֶת עַל־פִּנַּת־גָּג מֵאֵשֶׁת מִדְוָנִים וּבֵית חָבֵר: י נַפְשׁ רָשָׁע אִוְּתָה רַע לֹא־יֻחַן בְּעֵינָיו רֵעֵהוּ: יא בְּעָנְשׁ־לֵץ יֶחְכַּם־פֶּתִי וּבְהַשְׂכִּיל לְחָכָם יִקַּח דָּעַת: יב מַשְׂכִּיל צַדִּיק לְבֵית רָשָׁע מְסַלֵּף

תִּרְיָן עוֹבְדוֹהִי: ט טָב לְמִיתַב עַל קֶרֶנָא דְאוּרָא מִן אִתְּתָא הִגְרָנִיתָא וּבֵיתָא מְרָקָא: י נַפְשֵׁיהּ דְּרַשִׁיעָא בְּישְׁתָּא וְלָא מְתְרַחֵם בְּעֵינוֹי חַבְרֵיהּ: יא בְּתוּבְיֵהּ דְּמִסְקַנָּא נְחֵכַם שְׁבָרָא וּבְסוֹכְלְתָנוּתֵהּ דְּחַכִּימָא יְסַב יְדִיעָתָא: יב מְסַהֲפֵל צַדִּיקָא בְּבֵי תֵּי דְּרַשִׁיעָא וּמְטַל

ת"א סוד לשבת. ר"י לח: נפס רשע. פקידה ג' יב: מדינים קרי רש"י

דרך איש וזר. לית והוה זר סר מן המלוה דרכו הפכפך: (ט) ובית חבר. שנכנס בבית חבירו לדבר עם אשתו. ומדרש אגדה ניצא שסוף השכיחה להסתלק מעל ישראל שהם כאשת מדיונים: ובית חבר. בית שמחברים בו רעים להקב"ה כגון דמות שהעמיד מנשה בהיכל ה': (יא) בענש לין יחכם פתי. ע"י יסורין הלצים הפתאים מתחכמים וכסיל בתשובה: (יב) משכיל צדיק. לדיקו של עולם הוא הקב"ה נותן לב להכרית בית רשע כגון זכר עמלק:

רשיעיא

מנחת שי

מוקדי במקום מנקדי: (ט) מהוניס וכים. מדיונים קרי: (יא) בשעת לץ. יש ספרים בפתח הכ"ף:

אבן עזרא

הוא דרך לים ודרך זר: (ט) ט"ב לשבת על פנת גג. כי בגפול הבית תשחר הפינה כי הוא חוזק הבנין ושוב שנת עליה לבד לסבול הרוח מסבול חצת מדינים. חבר שם דבר כי שם התואר מלרע כלומר ובית חברה כלומר שיהיה לו בית להתחבר עמה: (י) נפש רשע אותה. לעשות רע ולא ימלה מן בעיניו רשהו: (יא) בענש. שיענשהו ב"ד והוא פועל יוצא כמו ועכו אותו מו בעטם כתתו שוכם או ילמד חכמה הפתי. וכהשכיל פיעל יוצא לאחר. יקח דעת בלבו: (יב) משכיל. מלמד שכל לבית רשע כמו לים חים וביתו והבית רמו לבניו. פ"ת משכיל עומד ועשה לומד

רלב"ג

(ט) סוד לשבת. סוד לשבת בישוב יחידי על פנת גג כנולה מחשה ומסוער מזרם ומטער מעישה עם אשת מדינים והוא עם זה בבית אחר כו קנון מהמדינים כי יקשה מאד לסבול מדיני אשה ומעיל עם זה בזה המאחר שכוב לאדם לסבול אזר מהאשה אשר בביתה מבוא לשרשיו ויהיה מתעורר מלישותו בהשגחתו ולא יגין עליו זולתו מהמוזגים ואם היה אדם בבית אחר בעיר אחרת מרחיק מהיות עמו כי לא יוכל לחזר אחר אדם לתקן לו אשתו ולא יועילו לו העוזרים לא יהיה בעולם שאשכע בעבודתו וזה מבואר מאוד: (י) נפש רשע. אמר התחבר לך כי כפי הרשע אין תלוחה כי אם לדבר רע כי לא יהין בעיניו דעתו ולו היתה דלך הרשע עוזה בעיניו היה מתחבר כל מי שיתחבר אליו כמו שהתבו מאשי המעלה קלחה את קלחה: (יא) בשנש לין יחכם פתי. הנה בסיגיא הזאת נלין על דבריו לעיזותו לו יחכם פתי בהשפתה לכל הדברים ויבין כי זאת דלרך הוא לו עוזה ובאשר יראה אותו הדיטו להכם לו ישתדל לקנות דעת: (יב) משכיל לדיק לבית רשע. לדיק המשליח לבית הרשע ושם יהיה כיעומד בביתו כי מ' יכרך הש"י ביתו של הלדיק מו הרשעים כמוב הוה דכך לרשעים מלכותיהם שהיה בהם לדיק אשר בעבורו יחמל לרשע הזה טוב הנה זה הענין שהם לשכך הכעס הרשעים ולשלוחם דלרך רע כי הש"י משבו כי זה הטוב הגיע לרשע בשכת הרשע וכזה ג"כ יעשה בשפתי כי הוא יפתח לכל מה שיראה לו בשלוח המשבחה

מצודת ציון

כעס (לעיל י'): (ט) בית. זוית: חבר. מכוכת לאכסים וכן חבר כאכים והובפו (ו'): (י) יחן. מלשון חן: (יב) משכיל. מבין מלשון כי המשליח בעעביו כלאה להכריות עשותה בהשכל: מסלף. מעקש

מצודת דוד

עם מכלי השחתות: (ט) על פנת גג. מכלי מחסה מזרם ומשטר ויתירי מכלי תכונת אכסים: מאשת. מלשכת עם אשת מדיונים לף בעיר מכונת אכסים: (י) אותה רע. לין מעשה הרשע על כי עשה לחשוב שעושין טוב. אפי יודע הוא הרשע שעשה רע לא יחשוב שעשו טוב: (יא) בענש. בעת בוא עליו עונש הכן אם לא יודיע לעלמו מועיל הוא לאחר שהמשכיל הרשע יוכל לחכם לף בלמדו דברי השכל הוא עלמו יקבל מוסלת ויקח דעת מוסף על מה שניהו: (יב) משכיל צדיק. כאשר הצדיק עומד בבית הרשע הוא מלדיק הוא

משלי חכמים

וָאוֹם אֶלָּא וַאֲכִין מֵאֵלִין אֵיתַי. אוֹג עָם וְעַרְפָּה פּוֹן וַיֵּא נָאר נִישׁ. דִי צַדִּיקִים לַאכִין פּוֹן זַי כִּיר וַוייסְן אַז דִי וָועלְט אִיז נַאנְץ נִשׁ. אַיין שָׁה בַּשְׂשׂים סוֹבִים אוֹיף דִי וָועלְט אִיז בַּעסֶער פּוֹן נַאנְץ עוֹלָם הָבֶא. אוֹג דִי תּוֹרָה אוֹג מַעֲשִׂים סוֹבִים וָואם דֶער כַּעְנְשׁ כּוֹמְט אוֹיף דִי וָועלְט שֶׁטייט אוֹיף אֵיבִיג. נָאר דִי רְשָׁעִים כִּים וַוייעֶרְט שֶׁלָעכְטָע מֵעֲשִׂים פַאֲרקֶערְן דִי וָועלְט צוּ שֶׁלָעכְטֶם. וָאם וָאנְט דֶער פְּסוּק. חֲסַכְּפֵהּ דָּרְךְ אִישׁ. וַוייל דִי וָועג פּוּן דֶעם מֶענְשׁ אִיז פַארקֶערְט. עֶר אִיז אַראָפְגַענַאנְגַען פּוּן גְלַייכִיקִין וָועג. דֶערְבֶּער וַוֶר. דַאכְט זִיךְ אִים אַז דִי וַיְעלְם אִיז פַרְגֶעסֶן. וְיֹא טוֹיב נָאר נִיט. וַוֶך שֶׁר פְּעלְן. אֶבֶער דֶער מֶענְשׁ וָואם גֵיט אִין גְלַייכִיקִין וָועג. עֶר וַוייסְט אַז דִי מַעֲשִׂים פּוּן הקב"ה זֶענֶן גְלַייךְ אוֹג קַלָאר רַיין פּוּן אוֹמֶרעכְט. אוֹג דִי וָועלְט אִיז בַּשׂאָפֶן גֶיוָואָרן דִי מֶענְשׁן זָאלְן דֶערְדָאךְ אִיר גְלַיקְלִיךְ זַיין צוּ עוֹלָם הַבָּא אוֹג עוֹלָם הַזֶּה:

שְׁטַראָפְט אִים מִיט קְלוּגְע רַייד נָעמְט עֶר זִיךְ נָאךְ אַרוֹם וַוייסְען שָׂאפְט אוֹג שָׂכָל פּוּן יְעֶנְעמְס רַייד: (יב) מַשְׂכִּיל צַדִּיק לְבֵית רָשָׁע נָאמְט דֶער צַדִּיק פּוּן דֶער וָועלְט קְלֵינְט אוֹג גִיט זַיין הָאָרְץ צוּם הוֹי גִיזִינְד

רְשָׁעִים לָרָע׃ יג אַתֶּם אָזְנוֹ מִזְּעֲקַת־דָּל
גַּם־הוּא יִקְרָא וְלֹא יֵעָנֶה׃ יד מַתָּן בַּסֵּתֶר
יִכְפֶּה־אָף וְשֹׁחַד בַּחֵק חֵמָה עַזָּה׃
טו שִׂמְחָה לָצַדִּיק עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וּמְחִתָּה
לְפֹעֲלֵי אָוֶן׃ טז אָדָם תּוֹעֶה מִדֶּרֶךְ הַשְׂכֵּל
בִּקְהַל רְפָאִים יָנוּחַ׃ יז אִישׁ מַחְסוֹר

רשעים לרע : יג אתם אזנו מזעקת דל גם הוא יקרא ולא יענה : יד מתן בסתר יכפה אף ושוחד בחק חמה עזה : טו שמחה לצדיק עשות משפט ומחתה לפעלי און : טז אדם תועה מדרך השכל בקהל רפאים ינוח : יז איש

ארעא נתתנת : יו גברא די חסר ליה ורחם חדותא ורחם חמרא

ת"א תועם תמו . תגיבה יד : מתן בסתר . סותה פ' בתבת ט' (פלה כח) : שמחה לצדיק . עקרים מ"ג פל"ב :

רש"י

(יד) מתן בסתר . לנקה : ושוחד בחק . לף וו נדקה : יכפה אף . יכפה חמה עזה : (טו) שמחה לצדיק עשות משפט . שמחה להקב"ה לעשות דין בלדיקים כדי לזכותם לחיי העוה"ב ושמחה ללדיקים שהקב"ה מביא יסורין עליהן כדי ליזכו לעולם הבא כך נדרש במדרש תהלים : ומחרדה.

היא לפועלי און . לפי שאין נותנים לב לשוב ואין היסורין מושלין להם ומלטפרין ולא להועיל : (טז) אדם תועה מדרך השכל . פורש מן התורה : בקהל רפאים. בעדת גיהנם : (יז) איש מחסור . מי שחוסר ממתה :

אבן עזרא

שכל בעבור בית הכסא שעושין הרשע ומסלף דרך קללה שהם יסלפס ויתכדש וזה הכלון : (יג) אותם . כוגר מזעקת דל שיזעק עליו מפני עשקו . גם הוא יקרא לבס ולא לבני אדם בעת צרתו : (יד) יכפה . פי׳ יפפיל כמו יכפף כמו סוגר ומסגר המחוקק מחוקה והוא פועל יולא והוא עומד במקום שניס כלומר אחד המוכת בהיק כלומר בסתר יכפה חמה עזה וכזה הפ׳ הזכיר בשם לא תועילהו לעקתו יתן מתן ובחד כי הם יבפילו האף והחמה כי מדתם לעלות בפני

רלב"ג

בהוא שוב : (יג) סותם תומו . פיהו מי שהוא סותם תומו בלתי רוצה לשמוע מעקת דל בשעה שיזעק הנה יזעק הוא ג"כ ולא ישמע לו בשעה שיהיה נצרך לו ויקרא ולא יענה לו כ"ש בלא יתמלו התכסים עליו וזה מדה כנגד מדה ופשטר שיכלה זה כי גם הוא יקרא לבי׳ ולעקת לליו בעת שיהיה נצרך לו ולא הכשיעם התפלתו כי הכ"י יתכוון עמו כדרך הכשר הוא מתכוון בזולתו : (יד) מתן בסתר . פיהו המתן שיתן המדם בסתר לבי׳ שיכפם עליו מכניע האף והחמה מכר לו עליו והשחד שיתלן בחוק ר"ל בחתר יכפה חמה עזה ויכניעה : (טו) שמחה ללדיק . כלומשבה משפט ודין בתרך הנה זה הענין שמחה ללדיק שזה יבשח לבו שגם בעת המלבות כי הוא כשמר מעשות דע וזה הענין הוא שמחה ובעבור לפושעי מון לו לו יפחדו מלד שיעלמו על רוע מעשיהם : (טז) אדם תועה . כלומר האדם המתועה מדרך השכל והוא החתועה בדעותיו יבא בגולגו עמה קהל התכסים שיעמדו יחד מיפה שתתעוננו ויעמדו שניהם או יולה זה שהוא בקהל התכסים הרוצים לא המות והכליון כי כם ישמחו בדעותיהן לפי שבשר יפחתו להם הבלבלים בשלות תלוותיהם : (יז) לים מחסור . פי׳ לים מחסור שהשכל הנפרדות בתענוג בתתוותיו

מצודת דוד

מלים ביתו של הכסא כי יתפרך בעולו והוא סיבה לכלף את הכרכים לעשות רע כי יתמוך בעזרתו בתכך ביתו ומעביו שוכים בעיני ה׳ : (יג) אותם . הפוסוק הזה מסומך לפסוק הל הכר ילעק מפני מגביו ומגלו שגם הוא יקרא בעת לרעה לבקש ואין מי יושיע לו:

(יד) מתן . הענין מתן בסתר לפי שהכה מתן זה יכפה אף ולא יהיה נלאה עוד : ושוחד בחק . פירוש בחק כ"א בשהכה לו יכפה בזה חמה עזה ומוקה וכפל הדבר כמ"ש : (טו) שמחה . הלדיק יעשה בעת ישמח מבשם ובעבור שהכה הוא בשמחה לבעלי מון : (טז) מדרך השכל . מדרך החוכמה : בקהל . ר"ל אחר שניתה בכיליון בקהל הרפאים לא יעמוד ולא יתעורר עוד לחיי העולם הבא כי אחר שניתה כבילון בקהל הרפאים לא יעמוד

אֹהֵב שִׂמְחָה אֹהֵב יַיִן וָשֶׁמֶן לֹא יַעֲשִׁיר׃
יח כֹּפֶר לַצַּדִּיק רָשָׁע וְתַחַת יְשָׁרִים בּוֹגֵד׃ יט טוֹב שֶׁבֶת בְּאֶרֶץ מִדְבָּר
מֵאֵשֶׁת מִדְיָנִים וָכָעַס׃ כ אוֹצָר וְנֶחְמָד שֶׁמֶן בִּנְוֵה חָכָם וּכְסִיל אָדָם יְבַלְּעֶנּוּ׃
כא רֹדֵף צְדָקָה וְחֶסֶד יִמְצָא חַיִּים צְדָקָה וְכָבוֹד׃ כב עִיר גִּבֹּרִים עָלָה חָכָם וַיֹּרֶד

ובכמא לא נעתר׃
יח שהופיה דצדיקא רשיעא ושלחופי דתריצי בזוזי׃ יט טב למתב בארע מדברא מן אתתא תגרניתא וסרכנתא׃ כ סיבתא ורגנתא וכישתא בדריה דחכימא וסכלא רבני נשא נבלענון׃ כא דרדף צדקתא וחבורא ישכח חיי וצדקתא יקרא׃ כב לסדרנתא דגברי סליק חכימא ואחת עושנא

ת"א כופר לצדיק (נרמוז יג) : תלמ' יין.זוכר שמירי: טוב שכח. ר"ה לח : ויקר' לקוה,נדרים כ' יומוסי קם קדושין מ' ב"ב ס'(סנה טו) :

רש"י

(יח) כופר לצדיק רשע ותחת ישרים בוגד. לצדיק נתלן ורשע בא תחתיו כגון מרדכי והמן : (יט) טוב שבת בארץ מדבר. גם זה על סלוק הסכינה נאמר: (כ) וכסיל אדם. וכסילות של אדם : (כב) עיר גבורים עלה

מנחת שי

(יט) מדונים וכעס. מדינים קרי : (כב) עיר גבורים. מד מן ז' מסרים על פי המסורה וכויקרא רבה פרשה ג"ל גבורים כתיב מסר

אבן עזרא

מדבר. לפטול החורב והקרח מחת מדינים כלו' מחשה מתכעסים בעלה: (כ)אוצר. גם כלל על מה שיתלו החלם מן המתכלי' הטובים והזכיר השמן לבדו כי הוא משובח מכלם מבר בו יכבדו תלמים ומכעיס בעבור דשנו הטוב שמוהו רחם לעליס ומעד שהחכם יתעשר ולא יתכלכו. וכסיל כנגד הכם כי מיד שיקבלו יבלעהו ואם כסיל ממוך לחלם הוא בם העין וכמוהו ובה חלם לו החלם הוא הכסיל ומניחם נכוחים : (כא) רודף. מיחבר לעשות לדקה כתילו רודף לחתה תחת תיים שיתריכין ימי ימלא לרכו מהל ישמו וכבוד שיכבדוהו בני חלם לו יתן לו כבוד השב לומר ממון מן כבד מחוד : (כב) עיר גבורים עלה

רלב"ג

כופר לצדיק רשע ותחת ישרים בוגד. גם זה מסוכר כי לפיכך החסדות יחבד הוגו ומי שהוא מוכר יין ויהיה הומה להתעשר להתן הסבה בעיניו וזהו מה שיקרה לבעלי אלת התכונה מהכרם גם בדבריהם הנוסיים עד שזה הוגו סבה לא שלא יקנה החלם שום שלימות בפעלי וכבר נרמז זה ג"כ בתאמרו מיש מחסור וכתאמרו לא יעשיר כי התכסרון היותר חזק הוא התסרון בכחל והעושר היותר חזק הוא שלמות במוחלות : (יח) מופר לצדיק. כתחל כיש לחוי מלך התשגחה הכוללת שיגיע לע מה לצדיק הש"י יגיח הכתוב בפרו ויביח הכוגד כופר ליישרים והיה זה כן כי מהתשגחה הצדקה לסם יתסך שיהלו ולפי שהחועלת בדע הוא לצדיק הש"י יגיח הכתוב כן כמו שיזכר כם' חיוב והתכחר עוד כם' חיוב הנה יבוית הש"י הרצע והכוגד על כרע הכוגד : (יט) טוב. לחלם שיבר לחרץ מדבר מביב בניח עם חלם מדיניס ומעם שיתכעס תמיד עם בעלה ותריב ממו והנה כיחר הוא כי כתעם ג"כ מגונה כמו שהתמתה כתעמוני הגוף מגונה : (כ) חולר וכמעד. הנה בעוד שהחכם יבא חולר וכמעד ומחן מעני דבקות ההשגחה בו עם שהוא יעשור קניט ולא יסזר מהם כי אם בהשכלתי ואולם הכסיל אם היה לו כמו זה החולר הנה יבא לחלם ויבלענו ולא יחלל הכסיל ממנו: (כא) רודף צדקה. מי שהוא רודף הלדקה ויחבר בחנות וכדעות ורודף לעשיית חסד לזולתו ולבעיר להם הנה הוא ימלא החיים הנזכרים ומלא הכסיל שבחבי חלם בעודו בכפו עד לא הכיחו עידו יבלענו ולא יזוק חם לא ימלא עבת הלוכך : (כב) עיר גבורים. הנה החכם עלה בעיר נבוהים ונלחה בחכמתו כי טובה חכמה מגבורה כמו שנזכר בספר קהלת והוזיר עוז

מצודת ציון

ומחלבו : (כ) בנוה. במחל : יבלענו. מלשון בליעה : (כב) ויורד. כי יוסן לבם לנדיבון נפשו : ותחת וגו'. כפל הדבר בחלות שונות : (יח) כופר. מיושב עם חלם מדיניס וחחמדת כפם : (כ) אוצר וגו'. דרך החכם לאסוף אוצרות ומשמנים ומשובחים ומשביעים לעצם הלוכך אבל הכסיל שבחבי חלם בעודו בכפו עד לא הכיחו עידו יבלענו ולא יזוק חם לא ימלא עבת הלוכך : (כא) רודף. הרודף לעשות לדקה והחסד עם הבריות ימלא גם הוא מן חיים ולדקה וכבוד : (כב) עיר גבורים. גם לעצם החכמה מהגבורה ואמר הלה החכם

פירוש ע"ט

תּוֹעֶה מִדֶּרֶךְ הַשֹּׂכֵל דָּר מְעַנְמֵשׁ וְאִם בָּלְאַנְזָעט אַוְועק
פּוּן דֶעם קְלוּגִין וְוֵעג כְּלוּמֶר עֶר שַׁיידְ זִיךְ אֶפְּ פּוּן
דֶּעֶר הוֹרָה בְּקְהַל רְפָאִים יָנוּחַ דָּר וֶוֵעט רוּעֶן אִין דֶעם
אַיין זַאמְלוּנג פּוּן דֶעם גֵּיהֶנֹם׃ יז אִישׁ מַחְסוֹר אֹהֵב
שִׂמְחָה דֶּעֶר מְעַנְמֵשׁ וְאִם הָט הֶמִיד לִיבּ שִׂמְחָה פּוּן
עֶסְן אוּנ טְרִינְקְן דָּר וֶוֵעט לְסוֹף זַיין אַיין גִּימִינֶערְטֶר
מַאן עֶר וֶוֵעט זַיין גִּימִינֶערְט פּוּן אֶלֶעם גוּטִין אֹהֵב
יַיִן וְשֶׁמֶן לֹא יַעֲשִׁיר אוֹךְ דָּר וֹום הָט לִיבּ וַיין צוּ טְרִינְקְן
אוּנ בּוּמִיל צוּא שְׁמִירִין זִיךְ דָּר וֶוֵעט נִיט זַיין רֵייךְ׃
יח כּוֹפֶר לַצַּדִּיק רָשָׁע דָּר רָשָׁע אִיז אִין אוּיס לַייזוּנְג
פַּר דֶעם צַדִּיק וְתַחַת יְשָׁרִים בּוֹגֵד אוּנ אוֹף דֶעם אֶרְט
פּוּן דִּיא רֶעכְט פַאר מִינֶע אִיז דֶער פֶּעלְטְשֶׁער אִיין
נָאט לֶעבֶּן אוּנ צְדָקָה אוּנ כָּבוֹד׃ (כב) עִיר גִּבּוֹרִים
עָלָה

עלה

דְּסִבְרָא: כג דְּנָטַר עָעֹז מִבְּטָחָה: כג שָׁמֵר פִּיו וּלְשׁוֹנוֹ שָׁמֵר
פּוּמֵיהּ וְלִישָׁנֵיהּ נָטַר מִנְּ
עָקְתָא נַפְשׁוֹ: כד מְצָרוֹת נַפְשׁוֹ: כד זֵד יָהִיר לֵץ שְׁמוֹ
כד מְמֵיקְנָא מְרִיתָא
זָדְנָא שְׁמֵיהּ עָבַד
חֲרָנָא בְּזַיְדָנוּתֵיהּ:
עֹשֶׂה בְּעֶבְרַת זָדוֹן: כה תַּאֲוַת עָצֵל
כה רְגִיתָא דְּעַטָּלָא
תְּמִיתֶנּוּ כִּי־מֵאֲנוּ יָדָיו לַעֲשׂוֹת: כו כָּל־
מְמִיתָא לֵיהּ דְּלָא צָבְיָן
אַיְדֵיהוֹן דְּעָבְדָן עֲבַדְתָּא:
הַיּוֹם הִתְאַוֹּה תַּאֲוָה וְצַדִּיק יִתֵּן וְלֹא
כו כָּל יוֹמָא רָגֵב רְגִיתָא
יַחְשֹׂךְ: כז זֶבַח רְשָׁעִים תּוֹעֵבָה אַף כִּי־
וְצַדִּיקָא יָהֵב וְלָא
מַחְשַׁךְ: כז דְּבִיחָא

ת"א שומר פיו, כ"מ פג; זד יהיר, כ"ב ס"ג יח: תאות עצל, מקידה שער נה; זבח רשעים, נתיבות כב סנהדרין קיט שמעתתא יג זבחים ל:

רש"י

עלה חכם. זה משה רבינו שעלה לבין המלאכים גבורי כח: (ויורד וגו'. תורה): (כד) יהיר. גם רוח סופו להיות לץ שמיום שנ לשמוע מוסר: (כו) וצדיק יתן. כל

אבן עזרא

חכם. להורות כי טובה חכמה מגבורה. עוז רמז לתומות כעניין עד רדת הומותי'. מבטחה שהיו בוטחי' בה שגבורי:

(כג) שומר פיו ולשונו. שניהם שוהפין בדבור והעניין שומרים מדבר גנות לו יזמור נפשו מכל דבר רע. פ"ת שומר פיו מחוכל ולשונו מדבר הרע: (כד) יהיר. כמו גבר יהיר כלומר זד מתגאה לן שמו ואמרו ז"ל כיון שנתיהר עליהם בעברה שיתעבר לעשות זדון, והעברה רמז לחמה שעברה ועברה על מדת הרחמן כעניין עברו רחמי שהתגבר העוונות: (כה) תאות. כל. כ' דבקים. המיתתו כאשר לו יניע מה שיתאוה. כי מחמת כחילו הוא חפץ לעשות וידיו לומרים לו תעשה: (כו) וצדיק יתן. לעגל. ולו יחשוך מתנותיו: (כז) זבח. עולות ושאר הקרבנות והעד שהביא עליו את עולותיך וגו' כלומר זבחים שיקריבו תמיד הרשעים יתעב האל כי בעבור שיעשו הזמה יביאום יותר יתעבם:

רלב"ג

סעיף והמעלה שהיו בומחים בו והנה סעיף בזה על מעלת החכמה והשוב המגיע ממנה גם בעניני הנבואה וזה ממנה יהיה לאדם מזה ממחתו ומלך דבקות ההשגחה העליונה כי: (כג) שומר פיו. מי שהוא שומר פיו ולשונו מלדבר שומר נפשו מלצרות רבות כי רוב הצרות שיבאו מצד הדבור כמו שקדם: (כד) זד יהיר. ככה פרשו הנשגח שפושטם הכתוב בגמות לן שמו כי הוא כאילו יעשה הזדון מלד גאותו על דרך שלמד לסיות החכמים וחשבים לפניו כאין ותחמיד הזדון עושה לעג ולילנות וכבר ימלאו חכמים רעים בזה שהוא שוכר ביוהריתו שולחם על דרך הלעג להיותם וחשבים לפניו כמו שפושר מלים אחד שמחך רגל מים בלילה כשהיה יען והוא לא היה שוחק לו לך עבשו זה על דרך הלעג וככה בא זה על סוס בלילות וסרע שיגיע ממנו: (כה) תאות עצל. ככה העצל יתאוה תמיד ולא יקרין הבלילות ושעלה ממנעמו מהשתלחות בהשגחת הבא יומת ויעשר עם התאוה הסיה כי מאחו ידיו לעשות דבר להגיע מה שיליו התאוה: (כו) כל היום התאוה ועל הצדיק יתן כראוי לעשות מלאכה להתפרנס בה ומה ש"ל יאכל אבל הוא נותן ולא יחשוך ידיו מה שנראה מהשתלחות בדבר ולא יעשה מלאכתו כו מה שכוון בו מהש"י וגם כאשר יבינו בהשתלחות הוא נתעב כי סם מביאים לוחו על המזבח וסם בלתי מקריב מעשה מהמעשה בהביאם הזבח וידמה מעיהם לפי שיעבוד מפני המוסרמה בעת שיהיה שרן בידו ואפשר שילה בזה כי כיש שיהיה בהעב הזבח

מצודת דוד

עלה לעיר גבורים ועלמה והוריד מוזך בטחונה אשר בחזקו במלך עיר: (כג) שומר פיו. מלהכשל בדברים: שומר וגו'. כי מי יוכה ממרים לא יחלל מדבר עשה ומוסף נפשו: (כד) זד יהיר. שם זדון המסיר בדבור הנה שמו שלעגני הוא לן כי בעבור הגאוה יעגו ויתלוצן בבני אדם בכל המוסה לא בעבור הגאוה הנה שמו מים זדון: (כה) תאות. התאוה שהעצל מתאוה לעות על מעשהו היא תמיד מחוחו כי מאחו ידיו לעשות מלאכה להתפרנס בה ומה ש"ל יאכל אבל הוא נותן ולא יחשוך ידיו מה שנראה בכל המלאכות שהוא עושה בהשתלחות הוא נתעב כי סם מביאים לוחו על המזבח וסם בלתי מקריב מעשה מהמעשה בהביאם הזבח וידמה מעיהם לפי שיעבוד מפני המוסרמה בעת שיהיה שרן בידו ואפשר שילה בזה כי כיש שיהיה בהעב הזבח

מצודת ציון

מלשון ירידה והשפלה: (כד) יהיר. גם הלוח כמו נגד יהיר (משלי כ"): בעברת. מלשון עכרה ועשם: (כה) תאוה. לע"ל: (כו) יחשוך. ענין מניעה: (כז) בזמה. במחשבה רעה כמו זמם

פירוש ע"ט

עָלָה חָכָם אֵין דֶּעֶר שְׁטָאט וואו די שְׁטַארְקֵע מַלְאָכִים
עֲנָגֶן דַּהֵיינוּ אֵין הִימֶעל אִיז אוֹף גִּינַאנְגֶן דָּר חָכָם
מִשְׁהָ רַבֵּינוּ וַיֵּרֶד וּוּ סְבָּהָה אוּנ הָט אַרַאפְּ גִּינִידַעְרְט
דָּאס שְׁטַארְקֵע פַּאר זִיכֶּעְרוּנְג (דָּאס אִיז דִּי תּוֹרָה):
(כב) שֹׁמֵר פִּיו וּלְשׁוֹנוֹ שׁוֹמֵר מִצָּרוֹת נַפְשׁוֹ דֶּר וָוָס הִיט זַיין
מוֹל אוּנ זַיין צוּנְג פּוּן צוּ רֵייְדִין בֵּייו דֶּעֶר הִיט זַיין
לַייְב פּוּן צָרוֹת: (כד) זֵד יָהִיר לֵץ שְׁמוֹ דֶּר מוּטְוִוילִיקֶער
מֶענְטְש וָוָס הָאלְט זִיךְ הָאפֶּערִיג אִיז זַיין נָאמֶען
(לֵץ) (כְּלוֹמַר עֶר וֶוערְט לְסוֹף אִיין שִׁפֶּעטֶער וָואס
הָעֶרְט נִיט צוּא קִיין שְׁטְרָאף) טוּשֶׁה פֶּענֶרְת זָדוֹן עֶר

מנהה שי

וח"ו שלמה נבחים ואין בהם נקבה פי' לבין נבר זכר בכל המלאכים זבחים: מבטחה. ה"ל הכנוי נמה והיתה רומיה להדגיש מלעול דף

רש"י

נזרכי כיתו שהקב"ה מזמין לו: (כז) אף כי בזמה יביאנו. וכ"ש כשהוא מביאו להרציו ובעלה רעה כגון קרבנות בלעם ובלק שלא היו מביאים אלא לקלל את ישראל:

אבן עזרא

חכם. להורות כי טובה חכמה מגבורה. עוז רמז לתומות כעניין עד רדת הומותי'. מבטחה שהיו בוטחי' בה שגבורי:

(כג) שומר פיו ולשונו. שניהם שוהפין בדבור והעניין שומרים מדבר גנות לו יזמור נפשו מכל דבר רע. פ"ת שומר פיו מחוכל ולשונו מדבר הרע: (כד) יהיר. כמו גבר יהיר כלומר זד מתגאה לן שמו ואמרו ז"ל כיון שנתיהר עליהם בעברה שיתעבר לעשות זדון, והעברה רמז לחמה שעברה ועברה על מדת הרחמן כעניין עברו רחמי שהתגבר העוונות: (כה) תאות. כל. כ' דבקים. המיתתו כאשר לו יניע מה שיתאוה. כי מחמת כחילו הוא חפץ לעשות וידיו לומרים לו תעשה: (כו) וצדיק יתן. לעגל. ולו יחשוך מתנותיו: (כז) זבח. עולות ושאר הקרבנות והעד שהביא עליו את עולותיך וגו' כלומר זבחים שיקריבו תמיד הרשעים יתעב האל כי בעבור שיעשו הזמה יביאום יותר יתעבם:

רלב"ג

סעיף והמעלה שהיו בומחים בו והנה סעיף בזה על מעלת החכמה והשוב המגיע ממנה גם בעניני הנבואה וזה ממנה יהיה לאדם מזה ממחתו ומלך דבקות ההשגחה העליונה כי: (כג) שומר פיו. מי שהוא שומר פיו ולשונו מלדבר שומר נפשו מלצרות רבות כי רוב הצרות שיבאו מצד הדבור כמו שקדם: (כד) זד יהיר. ככה פרשו הנשגח שפושטם הכתוב בגמות לן שמו כי הוא כאילו יעשה הזדון מלד גאותו על דרך שלמד לסיות החכמים וחשבים לפניו כמו שפושר מלים אחד שמחך רגל מים בלילה כשהיה יען והוא לא היה שוחק לו לך עבשו זה על דרך הלעג להיותם וחשבים לפניו כמו שפושר מלים אחד שמחך רגל מים בלילה כשהיה יען והוא לא היה שוחק לו לך עבשו זה על דרך הלעג וככה בא זה על סוס בלילות וסרע שיגיע ממנו: (כה) תאות עצל. ככה העצל יתאוה תמיד ולא יקרין הבלילות ושעלה ממנעמו מהשתלחות בהשגחת הבא יומת ויעשר עם התאוה הסיה כי מאחו ידיו לעשות דבר להגיע מה שיליו התאוה: (כו) כל היום התאוה ועל הצדיק יתן כראוי לעשות מלאכה להתפרנס בה ומה ש"ל יאכל אבל הוא נותן ולא יחשוך ידיו מה שנראה מהשתלחות בדבר ולא יעשה מלאכתו כו מה שכוון בו מהש"י וגם כאשר יבינו בהשתלחות הוא נתעב כי סם מביאים לוחו על המזבח וסם בלתי מקריב מעשה מהמעשה בהביאם הזבח וידמה מעיהם לפי שיעבוד מפני המוסרמה בעת שיהיה שרן בידו ואפשר שילה בזה כי כיש שיהיה בהעב הזבח

מצודת דוד

עלה לעיר גבורים ועלמה והוריד מוזך בטחונה אשר בחזקו במלך עיר: (כג) שומר פיו. מלהכשל בדברים: שומר וגו'. כי מי יוכה ממרים לא יחלל מדבר עשה ומוסף נפשו: (כד) זד יהיר. שם זדון המסיר בדבור הנה שמו שלעגני הוא לן כי בעבור הגאוה יעגו ויתלוצן בבני אדם בכל המוסה לא בעבור הגאוה הנה שמו מים זדון: (כה) תאות. התאוה שהעצל מתאוה לעות על מעשהו היא תמיד מחוחו כי מאחו ידיו לעשות מלאכה להתפרנס בה ומה ש"ל יאכל אבל הוא נותן ולא יחשוך ידיו מה שנראה בכל המלאכות שהוא עושה בהשתלחות הוא נתעב כי סם מביאים לוחו על המזבח וסם בלתי מקריב מעשה מהמעשה בהביאם הזבח וידמה מעיהם לפי שיעבוד מפני המוסרמה בעת שיהיה שרן בידו ואפשר שילה בזה כי כיש שיהיה בהעב הזבח

מצודת ציון

מלשון ירידה והשפלה: (כד) יהיר. גם הלוח כמו נגד יהיר (משלי כ"): בעברת. מלשון עכרה ועשם: (כה) תאוה. לע"ל: (כו) יחשוך. ענין מניעה: (כז) בזמה. במחשבה רעה כמו זמם

פירוש ע"ט

עָלָה חָכָם אֵין דֶּעֶר שְׁטָאט וואו די שְׁטַארְקֵע מַלְאָכִים
עֲנָגֶן דַּהֵיינוּ אֵין הִימֶעל אִיז אוֹף גִּינַאנְגֶן דָּר חָכָם
מִשְׁהָ רַבֵּינוּ וַיֵּרֶד וּוּ סְבָּהָה אוּנ הָט אַרַאפְּ גִּינִידַעְרְט
דָּאס שְׁטַארְקֵע פַּאר זִיכֶּעְרוּנְג (דָּאס אִיז דִּי תּוֹרָה):
(כב) שֹׁמֵר פִּיו וּלְשׁוֹנוֹ שׁוֹמֵר מִצָּרוֹת נַפְשׁוֹ דֶּר וָוָס הִיט זַיין
מוֹל אוּנ זַיין צוּנְג פּוּן צוּ רֵייְדִין בֵּייו דֶּעֶר הִיט זַיין
לַייְב פּוּן צָרוֹת: (כד) זֵד יָהִיר לֵץ שְׁמוֹ דֶּר מוּטְוִוילִיקֶער
מֶענְטְש וָוָס הָאלְט זִיךְ הָאפֶּערִיג אִיז זַיין נָאמֶען
(לֵץ) (כְּלוֹמַר עֶר וֶוערְט לְסוֹף אִיין שִׁפֶּעטֶער וָואס
הָעֶרְט נִיט צוּא קִיין שְׁטְרָאף) טוּשֶׁה פֶּענֶרְת זָדוֹן עֶר

מנהה שי

וח"ו שלמה נבחים ואין בהם נקבה פי' לבין נבר זכר בכל המלאכים זבחים: מבטחה. ה"ל הכנוי נמה והיתה רומיה להדגיש מלעול דף

רש"י

נזרכי כיתו שהקב"ה מזמין לו: (כז) אף כי בזמה יביאנו. וכ"ש כשהוא מביאו להרציו ובעלה רעה כגון קרבנות בלעם ובלק שלא היו מביאים אלא לקלל את ישראל:

אבן עזרא

חכם. להורות כי טובה חכמה מגבורה. עוז רמז לתומות כעניין עד רדת הומותי'. מבטחה שהיו בוטחי' בה שגבורי:

(כג) שומר פיו ולשונו. שניהם שוהפין בדבור והעניין שומרים מדבר גנות לו יזמור נפשו מכל דבר רע. פ"ת שומר פיו מחוכל ולשונו מדבר הרע: (כד) יהיר. כמו גבר יהיר כלומר זד מתגאה לן שמו ואמרו ז"ל כיון שנתיהר עליהם בעברה שיתעבר לעשות זדון, והעברה רמז לחמה שעברה ועברה על מדת הרחמן כעניין עברו רחמי שהתגבר העוונות: (כה) תאות. כל. כ' דבקים. המיתתו כאשר לו יניע מה שיתאוה. כי מחמת כחילו הוא חפץ לעשות וידיו לומרים לו תעשה: (כו) וצדיק יתן. לעגל. ולו יחשוך מתנותיו: (כז) זבח. עולות ושאר הקרבנות והעד שהביא עליו את עולותיך וגו' כלומר זבחים שיקריבו תמיד הרשעים יתעב האל כי בעבור שיעשו הזמה יביאום יותר יתעבם:

בְּזָמָּה יְבִיאֶנּוּ: כח עֵד־כְּזָבִים יאבד [יֹאבֵד] וְאִישׁ
שׁוֹמֵעַ לָנֶצַח יְדַבֵּר: כט הֵעַז אִישׁ רָשָׁע
בְּפָנָיו וְיָשָׁר הוּא ו יָכִין דַּרְכּוֹ: ל אֵין
חָכְמָה וְאֵין תְּבוּנָה וְאֵין עֵצָה לְנֶגֶד
יְהוָה: לא סוּס מוּכָן לְיוֹם מִלְחָמָה וְלַיהוָה
הַתְּשׁוּעָה: כב א נִבְחָר שֵׁם מֵעֹשֶׁר

ת"א הכי הים. תעניח ז': הין חכמה. בדכות יט פיזוכין סב מ"ק יז סנהדרין סב: יבין קרי דרכו קרי

ליה: כח הַן דָּא
דַּכְדָּבוּתָא יֵאבַד וְגַבְרָא
שְׁמוּעָא שְׁרִירָאִית
מְמַלֵּל: כט מַחֲצִיף אַפּוֹי
גַּבְרָא רַשִׁיעָא וּתְרֵיעָא
הוּא מְתַקֵּן אוֹרְחֵיהּ:
ל לֵית דֶּחְכְמְתָא וְלֵית
בִּיוּנָא וְלֵית עֲצָתָא הֵיךְ
דְּאִלֵּנָא: לא סוּסְיָא
מְתַקֵּן לְיוֹמָא דְּקְרָבָא
וְאִלֵּנָא הוּא פּוּרְקָנָא:
א שְׁמָא טָבָא אִתְבְּחַר
מִן עוּתְרָא סַגִּיעָא

רש"י

(כח) ואיש שומע. שקבל מה שכתוב בתורה לא תעשה בפניו. מלשון לפח: (ל) אין חכמה וגו'. לין כל חכם נרשך וגו' (שמות כ'): לנצח. תמיד: (כט) העז איש וכאן תשוב לנגד ה'. כל מקום שיש תלוי הפה לין רשע בפניו. הרשע מרשה לת עוותו בשעת כעסו: חולקין כמאד לרש: כב (א) נבחר שם. שם טוב מעושר

מנחת שי

ל"ב וכן מלאתי במפורש כ"י מצעמה לית וכפי ס"ת: (כט) יכין. יכין קרי והוא מד מן ג' מלין דכתיבין כ"ף וקריין כי"ת: דרכיו. דלכו קלי:

אבן עזרא

(כח) עד. כאילו הוא עד שקר. ולים שומע שקבל העד כל ימי נלמו ידבר לאחריט כי בעבור שקרו לבד זכרו: (כט) העז. נתן הפנוז בפניו ולא יתביים ולאד יבר יוכל להבין דרכו הרחוי ולא להיות עז פנים: (ל) אין. סוס. סגיס דבקיס. כלומר לין לים שתושיללו חכמתו ותבונתו ועלתו כנגד ה' כלומר יעלל מידו בחלת מהם אף על פי שיכינו סוס לעת בעבור יום מלחמה לין יכולת להמלט ולהושיע נפשם כי לשם השועה והוא יתנגה למי שירלה:

כב (א) נבחר. עשיר. סגיס דבקיס. טוב עומד במקום סגיס. וכן הוא שם טוב ומן טוב נכחר מעושר

רלב"ג

כשכר יכיאנו עליו עם מהשבת המעשה והוא הזמם שעשה: (כח) עד כזבים יאבד. כ"ל כשכר יביאוהו לספר הכזב שעשים כדום יאבד: ספדום ויפסד ולים שומע הכזב מפיו יגידהו ויעשה כספוהו לין קן כמו שהו בי הוא יגיד אמת במה שיגיד שאמת מפי זה העד שבאמת שמעו מפיו ולים זה כן לפי שאד כשנזים יש בלבו מהשבת מקלקל: (כט) העז. הוא לים בפנים. הוא לא בפיו לאד יתלוץ הכשע על מה שבאמת שבהשבתו לשל גם בפיו הוא לתלוץ עלי במה שאמת פיו ומקום שלא יעיזם כשהוא עלי מי שידבר דבר כזב ולתכוזם שלים כיכר יכין בלבו דרכו לשאר לשכר בפיו ובשאר פיו: (ל) לין חכמה. כשם לא תועיל חכמה ותבונה ועלה במה שיתחזק מדם לעשותו לנגד ה' כי אף אם יחשבון ויקח בו העלה היותר נכונה לא יוכל לשבות הש"י לגזור הש"י לגזור ממנין מכירת יוסף ומספורים לחריט לתו בדברי הנבואה ולשאר שיהיה הדלון כזה כי לא בלתקן חכמה ותבונה ועלה בהשתדלות בהצעת מפלים לשאר הוא נגד ה' ולתלו י"ל לעני שהוא דבק בו כי הוא יעיד בדרכיו ובתכוניו בתוקן שילמו ממשבותיו ולבני הפילוסופים יעשך יפה מה שיזכר לחר זה: (לא) סוס מוכן. הנה הסוס מוכן ליום מלחמה להיות בלי לדון על החויב ולגלחו לך שקר הסוס לשקוע' כי הפלשונה מעשה היה לבד ולהם תעלת פעמים רבות שיעלת החיל המעט והחלוש לת הרב והחזק וזה ממה שיורה שלא יועיל כל כלי המלחמה לבשל גזרת הש"י ולא יעכבהו לשאר הש"י בעזרו: (א) נבחר שם מעושר. יגיד כי הפה הטוב יהיה לאדם בשר יותר תכונותיו ופעולותיו והוא נבחר וטוב לאדם מעושר כי והחן הטוב שים לו מהאנשים הוא יבחר מכסף וזהב כי בספת יותר תכונותיו ופעולותיו והיותו טוב

מצודת ציון

היה (ויקרא י"ח): (כט) בפניו. בכעסו וכן פניים לא היו לה (שמואל ב' ו'): כי יכונם כלשון בפני האדם:

מצודת דוד

כעשה להעמוד את הבריות להתפייסו לעדיף ונוכח לשלוים: (כח) יאבד. אף שם לא יוכח בבית דין ולא קבל העומד מכל מקום יאבד בידי שמים: ואיש שומע. כ"ל ומס כי יאבד שד הסוס לשעור מוכח כוצים הוא דבריו לא נשמעו לו מאחר שהוא מכחיש עד סוף. הסומע דבריו יספרם עד סוף כמוסנו כי תמת סוס: (כט) העז. כשאם מרשה עזותו כעת כעסו ולא יתבונן כמעשיו לבל יראה בל עת לף בזמן הכעס: (ל) אין חכמה. לף יועיל סוס לחכמה ושלה לכבל גזרת המקום: (לא) סוס. עם כי מוכן לשלום ליום המלחמה לעום כו בעת יכפיהו מכל מקום ביד ה' היא התשועה ושם לא יהיה עוזם ממעו שקר הסוס לתשועה: כב (א) נבחר. שם טוב נבחר מעושר רב ומן טוב נבחר מכסף

פירוש ע"מ

וְעַן זִי בְּרַעֲנָן דִּי קְרָבָנוֹת מִיט בִּיזָיָע מַחֲשָׁבוֹת אָבֶּער אַיין רֵעכְט פַּארטִיגָער מַאן דָּר פַּאר שְׁמֵייט כְּלוֹמֶר אַף צוּ נַארִין מֵעֲנְטשֶׁן מָעַן זָאל מֵיינָען דָּם זַיין וָועָג אֶפִּילוּ בְּשֶׁעַת כַּעַס: (ל) אֵין חָכְמָה וְאֵין תְּבוּנָה עָר אִיז אַצַדִּיק. אִין בֶּאֱמֶת אִיז עָר אֵיין רָשָׁע וְאֵין עֵצָה לֶנֶגֶד ה' קַיין חָכְמָה אוּנ קַיין (כח) עֵד כְּזָבִים יאבד עֵדוּת וָאוּם זָאגט לַיגֶענְט דָּר פַּר שְׁטַאנדִיקֵייט אוּנ קַיין עֵצָה אֶקֶגעֶן נָאט קְלוֹמֶר וְעֹרֶת פַּאר לָאגִין וְאִישׁ שׁמֵעַ לָנֶצַח יְדַבֵּר אוּנ דָּר מַאן עִם קַיין שׁוּם זָאכֶּן נִיט קֵיין עֵצָה (לא) סוּס מוּכָן לְיוֹם מִלְחָמָה דָּאס עֶעֶרד אִיז אֵין וָום הֶערֶט צוּ וָום עָם שְׁמֵייט אִין דָּר תּוֹרָה (לא תַעֲנֶה בְּרֵעֲךָ עֵד שָׁקֶר) דוּא זָאלְסְט נִיט עֲדוּת זָאגִין אִין דֵּיין גְּנִיבְּרֵייט צוּם טָאג פוּן דֶּער מִלְחָמָה (כְּלוֹמֶר דֶּער מֵעֲנְטש מוּז דָּם זַיינֶען טָאן) וְלֹה' הַתְּשׁוּעָה אֶבֶּער צוּ נָאט אִיז הִילְף דֵּיין דָּאס עֶעֶרד קֶען גִיט הֶעלְפִין אֵן נָאטְם הִילְף:

כב (א) נִבְחָר שֵׁם מֵעֹשֶׁר רָב אֵיין גוּטֶער שֵׁם אִיז אוֹם

דרוויילט

רַב מִכֶּסֶף וּמִזָּהָב חֵן טוֹב: ב עָשִׁיר
וְרָשׁ נִפְגָּשׁוּ עֹשֵׂה כֻלָּם יְהוָה: ג עָרוּם
רָאָה רָעָה וְיִסְתָּר וּפְתָיִים עָבְרוּ
וְנֶעֱנָשׁוּ: ד עֵקֶב עֲנָוָה יִרְאַת יְהוָה עֹשֶׁר
וְכָבוֹד וְחַיִּים: ה צִנִּים פַּחִים בְּדֶרֶךְ:

וְמַכְסָפָא וּמִן דַּהֲבָא חִנָּא טָבָא: ב עֲשִׁיר
שַׁפִּיר חַסְרָא: ג עֲתִירָא
וּמִסְכֵּנָא פָּגְעָן חַד בְּהַר
וְתַרְוֵיהוֹן אֱלָהָא בְרָא
אִינוּן: ד עָרְמָא חָזֵי
בִּישְׁתָּא וּמִטְשֵׁי וְשַׁבְרֵי
עָבְרִין וְחַסְרִין אִנּוּן:
ד עֵקְבָא דְעַנְוָתָנוּתָא
דַּחֲלַת דֵּי עוֹהְרָא
וְיָקָרָא וְחַיֵּי: ה גַּשְׁבָּא
בְּאָרְחָא עֲקִימְתָא וּמִן

ת"א מרום רחמי . שיהי מן : ופחיים . כיוצאה מזו : ופרקי עניה . (שנים כ' פקלים מנ); לנים פחים . כתובות ל' מציעת קו בחתן קאמר ע"ג ג' :

רש"י

רכ: מכסף ומזהב . נכתר חן טוב: (ב) עושה כלם ה'. כשעני חושב לעשיר פרנסתי והוא עושה קטון עושה כולם ה' הקדוש ברוך הוא עושה לותם הדשים לזה עני ולזה עשיר: (ג) ערום ראה רעה . שונא של עבירה ונסתר ולא עבר העבירה: (ד) עקב

אבן עזרא

רכ · כי עשיר ורש נפגשו ור"ל שהסבות יורדות מן השמים על הארץ וכני אדם המקבלים נפגשו בהם , כלומר שפגש כזה העושר וכזה הרשות , וזה עושה כלם ה' שהוא יתן העושר והרשות והוא עושה העשיר והדל , אבל שם שיש חיינו פגע כי האדם קונהו לעלמו במעשיו הטובים וזה בעיני חנו בעיני כל רואיו על מעשה הטוב על כן נכתרו העושר רכ: (ג) ערום . כאלמד ערמה הוא רואה רעה הבאה ונסתר והנצל עד שיעבור זעם ורבעים עברו ברעה . ונעניו קבלו עונם: (ד) עקב . צנים . שניש דנקים , עקב סוף עניה מסכנת ירחת האם כעניין מלוה גוררת מלוה ומסכנת לעניו עושר וכבוד ממון או שיכבדוהו תחריש . וחיים . שיתריכו ימיו : (ה) צנים . שרשו לנן מן ולנינים ועניני שלמי

מנחר שי

כב (ג) ויסתר . ויסתתר קרי . ועיין בספר כוסר פרשת נח דף ס"ט : ופתיים . כשני יהודית פתא דרך חיוך :

רלב"ג

לפעמים יהיה לו מחסה מהרעות יותר ממה שיוכל לחסות בכספו וזהבו כמו שיתבאר מפל הדיעות יותר טוב לחוב בשוק מזהב בשוק בתגרו : (ב) עשיר ורש נפגשו . ולפעמי לוא העושר לוא נהפך מהר לחבר כי כבר יקרה בעשיר ורש שיפגשו זה לחת זה כתילו תחלה שהעשיר יהי מעם מעשרו והרש יעלה ויקרה העושר מעט מעט עד שיקרה מזה בזיונו קודם שהש"י עושה זה עני וזה עשיר לו יעלה בזה שהעשיר וכרש נפגשו פלא יוכל לחיות זה בלא זה והמבלי שהש"י היה כל האדם עשירים לא יתלה חיש עושה מלחה מהמלחות המעשיות ויפסד הסיבות והש"י היה כלם עניים לא יוכלו להתפרנס זה מזה וזה הוא מבואר כי הש"י עושה קלת האדם עשירים וקלתם עניים כדי שיתקיים המלחות ויהיה תמיד עשיר ורש נפגשו תמיד הבל יתלה נפגשו בקלם ושלום ביניהם : (ג) ערום . הוא החלים העדום והחכם ראה הרעה קודם בואה ונסתר להמלט ממנה וחוכם החתיים לא יתנו לבם לזה ועברו במקום הרעה שהוא הנזק שם הבינם הנפסד והעונש : (ד) עקב ענוה . בשכל תכונת הענוה יגיע האדם אל יראת ה' כי מבני היותו שפל בעיניו יתבונן מבני זה בשמלחים הנכבדים העלונים ממנו ומאשר יראה עולם שהש"י נכה יקנא מזה שיראה מהש"י בהלחת מה . בהפכר ומזה יגיע אל יראה עושר וכבוד בקניני האדמונים וכדעות ויקנה נ"כ כבוד וחיים בעניני המדיניים וזה מבואר במעשי עיון מה שיקנה מהנכבדים : והו לנים פחים . הוא דרך האדם המקנא והוא הולך בדרך מעוות שלהו מעשיו כלאלי שיהא הדרך לאלי בינו ומאלי לנים להזיק בקריות האויר ומאלי מו שחים להלך בהם דעלי ומי שהוא שומר נפשו והוא המתבונן בדרכיו והולך בהם דרך שיהיה לחקן מהלו הדברים המזיקים כי הוא לא ימסור עלמו לסכנות ויעיין

מצודת דוד

ומזהב : (ב) עשיר . משל למעלה לומר לזה נכתר שם וחן מעשר כי השומר לא יעשה והעושי לא יעשה כי אם יהיה הכל בנגזה היודעת מן השמים ופעמה כשם כזה העשיר וזה העני כפי שגזרה כי ה' עושה כל אלה ולא בעבור זה הכתר העשיר העשיר ולא בעבור שם וחן נכתר זה העני בהקירת האדם עלמו : (ג) ראה רעה . העדום רואה הרעה המעותדת לבוא ונסתר ממנה כי ל"ל שומר עלמו מן הרעה טרם בואה אבל החתיים עברו דרך הרעה ולא נשמרו ונסיון לותם העונש והנפסד : (ד) עקב . סוף הענוה היא יראת ה' כלה לומר העונה תסבב אל הכניעה בפלוות עלמו יגדיל רוממות המקום וחכמה נלבו יהיה הרוממות וימלא עושר וכבוד וחיים : (ה) צנים פחים . קוליס ופחים נמלאים בדרך עקב ל"ל המעקש דרכיו

פירוש ע"ט

דֶּער וַוייזֶער מֶענש פּוּן פִּיל רַייכְטוּיִם מִכֶּסֶף וּמִזָּהָב חֵן טוֹב מֶער פּוּן זִילְבֶּער אוּן פּוּן גָאלְד אִיז אוֹם דֶּער
וַוייזֶער אִין גוּטֶער חֵן: (ב) עָשִׁיר וְרָשׁ נִפְגָּשׁוּ וַוען אִין
עוֹשֶׂר אוּן אִין אָרְמֵאן בַּאגֶענֶען זִיךְ אוּן דֶער
אָרְמֵאן וָאנְט צוּם עוֹשֶׂר זַייא מִיךְ מְפַרְנֵס אוּן דֶער
עוֹשֶׂר עֶנְטפֶּערְט אִיהם אֶפּ בַּייזֶע רַייד עֹשֵׂה כֻלָּם ה'
בַּאשַאפְט נָאט זַיי בַּייְדֶע אִיבֶּער נִייעֶם אוּן בַאכְט
דֶעם עוֹשֶׂר פַּר אִין אָרְמֵאן אוּן דֶעם אָרְמֵאן פַּר
אִין עוֹשֶׂר: (ג) עָרוּם רָאָה רָעָה וְנִסְתָּר דֶר קלוּגֶער הָט
גֶיזֶעהֶן דָם בַּייז (כְּלוּמַר דֶעם עוֹנֶש פּוּן דֶר עֲבֵירָה)
אוּן הָט זִיךְ פַּר בְּאהֶרגֶן אוּן הָט נִים גִימאן דִי עֲבֵירָה
הִיט זַיין לַייב דֶער טוּט זִיךְ דֶער וַוייטֶערְן פּוּן זַייא

דהיינו

עֹקֵשׁ שׁוֹמֵר נַפְשׁוֹ יִרְחַק מֵהֵם: י חֲנַךְ לַנַּעַר עַל־פִּי דַרְכּוֹ גַּם כִּי־יַזְקִין לֹא־יָסוּר
מִמֶּנָּה: יא עֹשֵׁר בְּרָשִׁים יִמְשֹׁל וְעֶבֶד לְוֶה לְאִישׁ מַלְוֶה: יב זֹרֵעַ עַוְלָה יִקְצָר־אָוֶן וְשֵׁבֶט עֶבְרָתוֹ יִכְלֶה:
יג טוֹב־עַיִן הוּא יְבֹרָךְ כִּי־נָתַן מִלַּחְמוֹ לַדָּל: יד גֻּמָּא עֲמֻקָּה פִּי זָרוֹת זְעוּם יְהוָה יִפֹּל־שָׁם:

ת"א ושבר לוט, בתרתי ו' נח מפקדין ל"ת: טוב עין, מדיים לת פוסה לת זוהר ויקהל ובמה: נרגם לן. יכפוס סנ:

רש"י

שומר נפשו ירחק מהם. שמייסר מעשיו ויגלו מהם: (ו) חנוך לנער. לפי מה שתלמד לנער ותחנכנו כדברים שהם נוטה גם לרע גם כי יזקין לא יסור ממנו: (ז) עשיר ברשים ימשול. עם התרן נריך לתלמיד חכם לעולם:

מנחת שי

ונפגעו. הוס"ו נגמיס בספרי ספרד: (ו) יקלוב חין. כתיב כוס"ו ויקרי בקמן חסוף נעפי המקף וכוס מד מין דיתיכין וס"ו ומ"ו וחפשין קמלין על פי המסורת וחמיש ליש נעי בכלי ג' יקלוב מלא וס"ו ותכלי לחכיהי כמולם: (י) גרש לן. בד' טעמים וכן במכלול דף

מחיתה ימשול בהם בכח ולזה ממנו יכריחם שיהיה עבדו. זורע עוולה שהוא הטעיר למשול ברשים יקצר חן יקבל שכרו כרשעו: (ח) ושבט. כי העברה מדומה לשבט כעניו הוי אומר שבט חפי והטעם שיתעבר ברשים יכלה השבט ולא יעבור בהם עוד כי הפס יכלהו. וחיש סוס שיתיחן לפלים מלחמו הוא יכורך מלא ברכת ה': (י) גרש. הסירהו

רל"ב"ג

בחיזה דבר לקוי שיתמדל בהשגתו ובאי זה מהון שיהיה נמשך מהרעותו והפגעים: (ו) חנוך לנער. חנך יחמוך לנער על פי דרכו חנך בסדר מנכנו ובכחו ללמד כה למעכו והשגתו שבכר יקבל המוסר כשהוא יגדל הנה יעמוד שלא יוכל להסירו אחר זה מהדרך שהוא בסוף וגם לא יבוד שמנה מעלמו ונם בעת זקנתו: (ז) עשיר ברשים ימשול. הלא העשיר ימשול ברשים ולזה יכוחכו המוסר מזה הלד וכי יום מהיותו לנים הנה הלים הנה הוא לו לכוף ולכבוש כחילו הוא עבדו מלד החסד שנמל לחותו והנה בזה הסוחן ימשול העשיר ברשים כמה שיגמל להם מהחסד: (ח) זורע עולה. אך מי שיחשוב למשול בחברים בחסד יזאת החכוחה והוא בחול והחעם שיעשה להם הוא לו מעמך ממלכתו עליהם כי בכר יגיע לו כח מהכא שיעשה כ"ל כי כמה שיזרע מהעול יפיא לו קלין נחות למה שעשה לחותו מהכא וזה הקליר וזהפלי שיעיא מזה הוא שעל לפי דבר שיש בו תועלת ויקרה לו מהכא מה שילבה בו שבע עבריתו כ"ל שלא תעמר לו שבעה זולת בה החעמים בשבע עברה כמו שהיה עושה הקדוש ברוך הוא: (ט) טוב עין. לך מי שהוא טוב עין ויחמול החעמים בהשבתו להם הוא יבורך מפי הש"י ויחמוך כמו להחיעל להם ולעשות להם עמהן שנתן מלחמו לחל כי בגלל הדבר הזה יכריכהו הש"י: (י) גרש לן. מדבך הלן לעמוד בחעמים ולהלעיג בהם ולעורר להם עדיים ולזה הם מגרש לן מהבית ילא המדון ממנו כי הוא היה המעורר מדיים הם ויצאות

מצודת ציון

ולעיניים בדרכיהם (כמדבר ל"ג): (ו) חנוך. הוא ענין החתלה לדבר שמתיר לעמוד בו כמו ולא הכהו (דברים כ'): (ח) ושבט עברתו. סומכל לומר שבט על הפרכה והוא וכן לשון שבט סופרי (שמו' י'):

מיצודת דוד

יחיתנר בקוליהם וילכך בפה אחל המוסר בפה ובר מדרך השקר הנה ולפי שהעיר בקוליהם ופיהם ולא עליו יהיו: (ו) חנוך. התחל והגל את ילחך מלגים ופיהם ולא עליו יהיו: (ו) חנוך. התחל והגל את האשר בנעים להוליכו לעבודת ה' לפי דרך תכמתו הם משם ולא כרשים ובעיניהם מוגל בעבודת ה' לא גם כי יזקין לא יסור ממנה

כי יהן לך להשכיל בשכון המעשה הזה: (ז) עשיר. העשיר בדעת ימשול בעניי הדעת וכן עבד לוה לאיש מלוה הוא לו כמו שהלוה הוא מוכרח להמלוה על כי לוה לו כי אחסורו כן ימשול האחם בעניי הדעת על כי יפשוק להם משעלותם בדבר החכמה: (ח) זורע. כמו האומר דבר מה האם יקלוד שמין שזרע כן הגמול לפי המעשה: ושבט עברתו. שבט שחתו שהיה אתם וכוונה שם שהוא יכלה ר"ל שהעיר היכולת והמשלה: (ט) טוב עין. השותן לעני מעין יפה יכונך מה' כי הלא נתן מלחמו לדל ולא עוד יכונך בנתינתו ישפיע עוד יותר ולא יהא נלבו בחתנו לו: (י) גרש לץ. גרש ממך את הלן וילא העריבה כי דבך הלן למדבר הריב: וישבות ד.

פירוש ע"ט

דְּהַיְנוּ עֵר מֵאִבְּט דְּעִבְּט פַּארְטִיג זַיְינִי מַעֲשִׂים אוּם דְּעִבְּט דְּר שְׁנַיִים אוּם דְּעִבְּט בְּלוֹטֶר נָאךְ זַיְין אַרְבֵּעְט
וְוָעְרְט נִיצוֹל פּוּן דִּי יְסוּרִים: (ו) חֲנוּךְ לְנַעַר עַל פִּי דַרְכּוֹ וְשִׁבְטַ עֶבְרָתוֹ יִכְלֶה אוּב דְּיא
נִיוַויין צוּם יוּנְג נָאךְ זַיְין וָועג נָאךְ (כְּלוֹמֶר וִוי דִּיא רִיבּ פּוּן זַיְין גְּרִים צָאנְרִין וָואם עֵר שֶׁלָאגְט מִיט אִיר
וָועְט עֵר זִיךְ הָאלְטִין דְּר בִּיי) גַּם כִּי יַזְקִין לֹא יָסוּר מִמֶּנָּה לַייט דִּי וָועְרְט פַּר צוּ בֵּייזִין (מ) טוֹב עַיִן הוּא יְבֹרָךְ דַּדְ
אוּב אֶפְּילוּ וָועֶן עֵר וָועְט אַלְט וָועְרִין וָועְט עֵר נִיט וְוָום הָאט אֵיין גוּט אוֹג דְּר וָועְרְט גִּיבְּט עָנְטְשְׁט כִּי נָתַן
אָפְּ קְעָרִין פּוּן דָּעם וָועג: (ז) עָשִׁיר בְּרָשִׁים יִמְשׁוֹל דְּר אֲרִימַאן: (י) גָּרֵשׁ לֵץ וְיֵצֵא דִּוּן פַּר מַדְרַייב דָּעם שְׁפְּעָטֶר מַלַּחְמוֹ לַדָּל לָדֶן עֵר הָט נִיְיעֶם פּוּן זַיְין בְּרוּט צוּ אַיין
דְּייְקְעֶר הֶעְרְשְׁט אִיבְּעֶר דָּעם אֲרִימַאן וְעֶבֶד לְוֶה לְאִישׁ פּוּן דִּיר דָּאם אִיז דְּר יֵצֵר הָרָע וָועְט אַרוֹם גִּיין אוּב
פַּלָּה אוּג דְּר וָואם לַייעֶט אִיז אִיין קְנֵעְכְּט צוּ דָּעם אַוַועק גִּיין דִּיא קְרִיג וְיַשְׁבוּת דִּין וָקְלוּן אוּב עִם וָועְט
אֲנְטְלַייעֶר: (ח) זוֹרֵעַ עַוְלָה יִקְצֹר אָוֶן וְשֵׁבֶט עֶבְרָתוֹ יִכְלֶה אוּם וָועֶן זַייעֶם אוּם וָועֶרִין פַּאר שְׁטָעֶרְט דָּר דִּין בְּוַויי? אַז מֶען קְרִיגְט

לְמִקְנָא וְאַפִּיק לֵין וְיֵיתֵי מָדוֹן וְיִשְׁבֹּת דִּין וְקָלוֹן: יא אָהֵב
לְתִנְרָנָא וְיִבְטֵל דִּינָא וְעָצְרָא: יא רָחֵם אֱלָהָא דְּכִי לְבָא וּבְחִסְרָא
דְּשִׂפְוָתַיהּ יִתְחַבַּר מַלְכָּא: יב עֵינֵי יְהוָה נָצְרוּ דַעַת וַיְסַלֵּף דִּבְרֵי בֹגֵד:
לְמַלְכָּא: יג עֵינוֹי דַאֲלָהָא נָטְרָן יְדִיעָתָא וּמְסַלְּפִין מִלַּיָּהוֹן דָּבְווֹי:
יג אָמַר עָצֵל אֲרִי בַּחוּץ בְּתוֹךְ רְחֹבוֹת אֵרָצַח: יד שׁוּחָה עֲמֻקָּה פִּי זָרוֹת זְעוּם
בַּחֲכִינְנוּתֵיהּ אַרְיָא אֲמַר עַטָּלָא לְבָרָא שְׁוֵקִי יְהוָה יִפָּל־שָׁם: טו אִוֶּלֶת קְשׁוּרָה בְּלֵב־
מְתְקַטְלָנָא: יד גּוּמְצָא עַמְקָא פּוּמָא דִּנְוֵכְרָיְתָא וּמַן דְּמָרְגֵז קֳדָם אֱלָהָא נָפֵל תַּמָּן: טו שַׁטְיוּתָא קְמִיר בְּלִבֵּיהּ דְּסַלְיָא שְׁבְטָא

רש"י

לין. יגר הרע: (יא) אוהב טהר לב חן שפתיו. מי שאוהב טהרת הלב חן שפתיו מן: רעהו מלך. הקדום כרוך הוא מוהכו

אבן עזרא

מפניך כי לו יאת המדון מקרכך. ויכסות דין שלח יכיחך למשפט ויכסות קלון שלח יקלך: (יא) אוהב. עומד במקום

מנחה שי

גים סהר לב שהוא טהור מרעות שהם כנגד הסיני ומוהב חן שפתיו כלומר חים מן בעבור שים לו שפתי דעת גם יתכן להיות חן שם התאר ומי שיאהב טהרים תגדל מעלתו על

רלב"ג

מהכים כיב וקלון המביא שם ומכעיים המכעים: (יא) אוהב טהר לב. לך מי שהוא טהור לב ולב הנה המן והמלכה שמלוה דדכריו להמוהו למיומו מולך ומוהל כו מו יללה כזה כי לא יאמר כפיו לך מה שבלבו לעשות והנה הכיאור שלשון הוא יאמר נקצר לא מה שלפניו מן הדברים: (יב) עיני ה'. הנה עיני ה' והשגחתו שומרת דעת החכמים לקיים מחשבותיהם ועלמם הוא מסלף דברי הבוגדים לפעילים ממולמומיהם: (יג) אמר עצל. הנה העצל לא ילא מפחת ביתו לעשות מלאכתו מרוב העצלה ויאמר כי שמרי המון לשלחו שם יגיע והלפעים כלמוכות להרגו שם יל שם: (יד) שוחה עמוקה. הנה הפה שהו פל זה ותחסוכות ודבריה שם שכך הלחמת וכיוצא בהחללות והכעיסים שם בדמיון השוחה העמוקה שהנופל בה אין לו תעזולה ללאת ממנה. זעום ה' כזה מי שיפול בזאת השוחה כי תמיד יפרחק מן הדרך הנכוחה והשלימות לו שם שיחזיק בזאת התכונה השחוחה: (טו) אולת קשורה בלב נער. בלב הנער הקשוה אולת בהתהלה שניהו כי מפני היותו נכסל ונחפז לעשות מה שיחפון לא יזכור בעיניו בשעות ולא יתיישב להשכונן מה שבאולי לעשות ומה שלאולי שיתרחק ממנו לן שכם מוסר ירחיקנו מהנער האולת הזאת ויהי לאור לשהם

מצודת דוד

מן יכופל דין וקלון. כי כשיהיה דיב יגבו ממשפט ויכיעו לכזוב זה שם וכשלין מחרחר יכזוב הכל: (יא) אהב. מי שאוהב לים סהור לב מכלי סיג חן ויאהב את מי שיש חן בשפתי על כי בדעת יבור הוא המלך הוא רעהו כי כן דרך המלך לאהוב אנשים ולא יוכל להם: (יב) עיני ה'. המקום יהיה בשמירה אנשי שיש לעשות מלאכתו ויבדה מלבו לאחר שבר יבור לעבוד אנשי הדעת ולא יוכל להם: (יג) אמר עצל. בשביל שהעלות לא ילא משפחת ביתו ויעות לקלקל דברי עלם הכונד אחר שבר יבור לעבוד אנשי הדעת ולא יוכל להם: (יד) שוחה. הנה הפה שהוא כמכרה אנשי הנכשלים שם: (טו) אולת. מי שם' זעם עליו ומחן במיתתו הוא נכשל שם כי לא יתיר מיניו בחחלת השחוי אחר שבר יקבה אחר לבחור ממנה: זעום ה'. מי שם' זעם עליו ומחן במיתתו הוא נכשל שם כי לא יתיר מיניו בחחלת השחוי אחר שבר יקבה אחר לבחור ממנה: (טו) אולת

מצודת ציון

(י) וישבת. עניו הכשיל כמו שבת נוגש (שם י"ד): (יב) ויסלף. ויעקש: (יד) שוחה. כור כמו בשחת עשו (תהלים ע"): זעום.

פירוש ע"ט

זִיהּ הָאִשׁ חֶעֱוַד נָאךְ דִּין הְוֹרוֹת אִיבְּעִר צוּ בְּעֶטְיִין לֶעֱרָגָן הְוֹרָה בְּהוּךְ רְחוֹבוֹת אֶרְצַח אוּב אִין רִי נַאשְׁעָן
אִיבְּעִר מִיט דֶּעם אַבְּעֶרְעִן אִבְּעִר אַז חֶעֶן וְוֶעט זִיךְ וְוֶעט זִיךְ נִישְׁט קְרִיגֶן וְוֶעט חֶעֶן דִּאְרְפִין קִין רִין. מְחִילָא
וְוֶעט דֶּר דִּין וְוֶעְרִין פַּר שְׁטֶעְרְט: (יא) אוֹהֵב טְהַר לֵב דֶּר וְוָם הָט לִיבּ אֵיזִן רִיזִן הָאָרְץ חֵן שִׂפְתָיו רֵעֵהוּ מֶלֶךְ
אוּנ דֶּר וְוָאם זַיְיגֶט לְעֶפְצִין גִיבִּין חֵן גַיְיעֶלִיגֶט אִים צוּא זִיךְ דֶּער מֶלֶךְ נָאט כְּלוֹמֶר עֶר הָאט אִים לִיבּ:
(יב) עֵינֵי ה' נָצְרוּ דַעַת נָאט אוּנְזִין הִימִין דֶּעם מַאן וָאם וַוייסְט דָאם וויסִין שָׁאט פוּן דֶּר הוֹרָה וַיְסַלֵּף
דִּבְרֵי בוֹגֵד אוּנ נָאט פָּאר קֶרִיכְט דִיא רַייד פוּן דֶּעם פָּעֶלְמֶשֶׁעֶר: (יג) אָמַר עָצֵל אֲרִי בַּחוּץ דֶּר עָצֵל זָאגְט אִיזִן
לֶייבּ אִיז אוֹף דֶּר נָאס אוּנ וִוי זָאל אִיךְ אֵרוֹם גִיין צוּ
דֶּם הָאָרְץ פוּן דֶּעם יוּנְג שְׁטֶעם מוֹטֶר יַרְחִיקֶנָּה מִמֶּנּוּ אֶבֶר

נָעַר שֶׁבֶט מוּסָר יַרְחִיקֶנָּה מִמֶּנּוּ׃ מז עָשֹׁק דָּל לְהַרְבּוֹת לוֹ נֹתֵן לָעָשִׁיר אַךְ לְמַחְסוֹר׃ יז הַט אָזְנְךָ וּשְׁמַע דִּבְרֵי חֲכָמִים וְלִבְּךָ תָּשִׁית לְדַעְתִּי׃ יח כִּי־ נָעִים כִּי־תִשְׁמָרֵם בְּבִטְנֶךָ יִכֹּנוּ יַחְדָּו עַל־שְׂפָתֶיךָ׃ יט לְהִיוֹת בַּיהוָה מִבְטַחֶךָ

דְּמַרְדּוּתָא נְרַחֲקִיהּ מִנֵּיהּ׃ מז דְּעָשֵׁק לְמִסְכְּנָא מַסְגֵּי לֵיהּ בְּישְׁתָּא וְרַחֵם לְעִתִּירָא חוֹסְרָנָא הוּא לֵיהּ׃ יז בְּרִי צְלֵי אֻדְנָךְ וּשְׁמַע מִלֵּי דַחֲכִימֵי וְלִבָּךְ תְּשַׁוֵּי לִידִיעָתִי׃ יח מְטוּל דְּמִסְתַּיְּנִין נְטַר אִינּוּן בְּכַרְסָךְ וְנִתַּקְּנוּן אִיךְ חַד עַל שִׁפְוָתָךְ׃ יט דְּנֶהֱוֵי בַּאלָהָא מִסְבְּרָךְ

הודעתיך

ת"א הט אזנך . מגיעה מז : כי נעים . פירוקין גד סנהדרין נח :

רש"י

כוכים : זעום ה' . מי שהקב"ה שונאו הוא ושכחל כה : זעום . כזוף מלשון : (מז) עושק דל להרבה . . לו. מוסר : נותן לעשיר . סוף שנותן ממונו למלכי עובדי כוכבים ומזלות העשירו ואך למחסור הוא בא:(יז) הט אזנך ושמע דברי חכמים . ללמוד תורה מהכם כל שהוא : ולבך

אבן עזרא

יפול שם . לכל הער מע"פ שהאולת קשורה בלבו רחוי להכותו בשבט מוסר כי הוא ירחיק האולת ממנו:(מז) עושק. אך . למעט מה שיחסוב להרבות לו כלומר עושק דל להרבות לנפשו או לתתו לעשיר לך בשביל מחסור שיבוא עליהו עשקו : (יז) הט . כי. להיות. הלא. להודיעך. ה' דבקים. לדעתי. ללמוד דעת . כי נעים לעתי לו כי תהיה נעים בשתשמרם בבטן רמז לנב . יכונו הדברים על שפתיך להיות זכרון .

רלב"ג

ליסר בנו בחולת עניעו כי לו יוכל להקנותו מוסר : (מז) עושק דל להרבות לו . מי שהוא עושק הדל והוא הכח המתעורר להמשיך הנעימות שלא יתן לו מפלוניהו דבר הנה זה הוא להרבות לו כי כל מה שיתעורר להתעצל ממעט מחומו למען הדברים ולזה יהיה תמיד שבע ומי שיהיה נעשק מחומיו והוא הלים הנעשק מחר מהחומר הנה זה לו למחסור כי תמיד יהיה יותר בעל בסבת רוב מחוריו כלומר מחר קצן ים לו לאדם מבעיניו לעבד מרעיניו שבע לו יהלם זה הנה אם הדל העושק רבר יש לו הבטלות מה כי הישתו ולזה שם שנאמר להרבות לו קציצים לך הדל האותן לעשיר הנה לון לו בושת מחר המתן הזה שם שהוא יזכה הדל ולכבת עליו של שם שלתן לו ולא יחסדל להשיב לו גמול וזה מפורסם מהעשיר והנה הדיבור הראשון הוא יותר כהון : (יז) הט אזנך ושמע דברי חכמים . לשמר מחשמים ושים שם זה לבך לדעתי ולא תעסק על דברי החכמים לבדם רק בשם שיחכים מהם עם מה שהודעתיך לך בישובות הסולה כי התורה היא סמך שיקלו מבשנתי לדרך החכמה : (יח) כי נעים. ומתוק הוא לעבד כי תשמור דברי החכמים בלבך ויכונו יחדיו עם דעתי שיהיו על שפתיך : (יט) להיות בה' . לך אמר מחרי הגיעך לזאת המדרגות שאחרי הודעתיך היום שלא תעסק על מבשתך וביותר לך יהיה תמיד כי מבשתך עם כל מה שתעשיל מהסבות להשגת הדבר כמו שהוכר

מצודת ציון

מלמדו זה : זעום . מעין כעס : (יז) תשית . תעשה כמו שת לי מלכים זרע (בראשית ד'): (יח) נעים. מעין מתיקות ועדכות :

מצודת דוד

קשורה . דבוק הוא במעשה האולת בחלו קבוקה בלבו אבל שבט מוסר יסירנה ממנו : (מז) עושק דל . דבר הכוזב על חבירו לשקר מעין לגזול ממנו את שלו : (מח) שמור . שיהיו תמיד על שפתיך : (יט) להיות בה' . לך אמר מחרי הגיעך לזאת המדרגות שאחרי הודעתיך היום שלא תעסק על מבשתך וביותר לך יהיה תמיד כי מבשתך עם כל מה שתעשיל מהסבות להשגת הדבר כמו שהוכר

פירוש ע"ט

דִּיא רוּם וְאִם מֵעַן שְׁמַרְאֶפְּט אִים מִיט אִירֶר דֶּעֶר וַוֶּעֶן דַּיין רַבִּי אִיז נִיט פְּרוּם זְאלְסְטוּ דִיךְ נִיט אֶפְּ וַוייטֶערְט רָאם נַארִישְׁקִייט פּוּן אִים : (מז) עשק דל לְעֶרְנֶען פּוּן זַיינֶע בִּייזֶע מַעֲשִׂים) : (יח) כי נעים כִּי תִשְׁמְרֵם בִּבְטְנֶךָ דָּעֶן עֶם וְוֶעט דִיר לְסוֹף זַיין זִים דִּיא לְהַרְבּוֹת לוֹ דָּר וּם רוּבּט אִיין אִירְמֵאן צוּ מֶעֶרִין זִיךְ גְּעֶלְט אִיז זַיין סוֹף נוֹתֵן לָעָשִׁיר אַךְ לְמַחְסוֹר דָּם עֶר נִיט אֶפְּ רָאם גְּעֶלְט צוּ דִי וְוֹאם וְעֶנֶן רַיידְ אוּנ עֶר קוֹמְט דּוּרְךְ דֶּער גְּזֵילָה נַייעֶרְט צוּא מִינֶּערוּנְג (פְּלוּמֶר עֶר וֶיעֶרְט בְּדַלוּת) : (יז) הַט אָזְנְךָ וּשְׁמַע דִּבְרֵי חֲכָמִים גַּייג דִּי מֶענְטש דַּייגֶע אוֹעֶרִין אוּנ הֶער דִי רַייד פּוּן וְוֶעלְכֶין רַבִּי עֶם (פְּלוּמֶר לֶערֶן תּוֹרָה פּוּן וְוֶעלְכֶין רַבִּי עֶם) חֲכָמִים וּוֶענְדֶט אִיז) וְלִבְּךָ תָּשִׁית לְדַעְתִּי אֶפְּעֶר זַיין הַאֶרְץ זְאלְסְט דִי מאן צוא כַּיין דֶּעָה אוּנ גִיט צוּ זַייעֶר דֶּעָה (דְּהַיְינוּ גְּאט דַּיין פֶּר זִיכֶּיערוּנְג בִּין אִיךְ דִיר מֶענְטש הַייְנְט

רש"י עברי

כוכבים : זעום ה' . מי שהקב"ה שונאו הוא ושכחל כה : זעום . כזוף מלשון : (מז) עושק דל להרב . . לו. מוסר : נותן לעשיר . סוף שנותן ממונו למלכי עובדי כוכבים ומזלות העשירו ואך למחסור הוא בא:(יז) הט אזנך ושמע דברי חכמים . ללמוד תורה מהכם כל שהוא : ולבך

אבן עזרא עברי

יפול שם . לכל הער מע"פ שהאולת קשורה בלבו רחוי להכותו בשבט מוסר כי הוא ירחיק האולת ממנו:(מז) עושק. אך . למעט מה שיחסוב להרכות לו כלומר עושק דל להרכות לנפשו או לתתו לעשיר לך בשכור מחסור שיבואהו עשקו : (יז) הט . כי. להיות. הלא. להודיעך. ה' דבקים. לדעתי. ללמוד דעת . כי נעים לעתי לו כי תהיה נעים בשתשמרם בבטן רמז לנב . יכונו הדברים על שפתיך להיות זכרון .

רלב"ג עברי

ליסר בנו בחולת עניעו כי לו יוכל להקנותו מוסר : (מז) עושק דל להרבות לו . מי שהוא עושק הדל והוא הכח המתעורר להמשיך הנעימות שלא יתן לו מפלוניהו דבר הנה זה הוא להרבות לו כי כל מה שיתעתד להתעצל ממעט מחומו למען הדברים ולזה יהיה תמיד שבע ומי שיהיה נעשק מחומיו והוא הלים הנעשק מחר מהחומר הנה זה לו למחסור כי תמיד יהיה יותר בעל בסבת רוב מחוריו כלומר מחר קצן ים לו לאדם מבעיניו לעבד מרעיניו שבע לו יהלם זה הנה אם הדל העושק רבר יש לו הבטלות מה כי הישתו ולזה שם שנאמר להרבות לו קציצים לך הדל האותן לעשיר הנה לון לו בושת מחר המתן הזה שם שהוא יזכה הדל ולכבת עליו של שם שלתן לו ולא יחסדל להשיב לו גמול וזה מפורסם מהעשיר והנה הדיבור הראשון הוא יותר כהון : (יז) הט אזנך ושמע דברי חכמים . לשמר מחשמים ושים שם זה לבך לדעתי ולא תעסק על דברי החכמים לבדם רק בשם שיחכים מהם עם מה שהודעתיך לך בישובות הסולה כי התורה היא סמך שיקלו מבשנתי לדרך החכמה : (יח) כי נעים. ומתוק הוא לעבד כי תשמור דברי החכמים בלבך ויכונו יחדיו עם דעתי שיהיו על שפתיך : (יט) להיות בה' . לך אמר מחרי הגיעך לזאת המדרגות שאחרי הודעתיך היום שלא תעסק על מבשתך וביותר לך יהיה תמיד כי מבשתך עם כל מה שתעשיל מהסבות להשגת הדבר כמו שהוכר

מצודת ציון עברי

מלמדו זה : זעום . מעין כעס : (יז) תשית . תעשה כמו שת לי מלכים זרע (בראשית ד'): (יח) נעים. מעין מתיקות ועדכות :

מצודת דוד עברי

קשורה . דבוק הוא במעשה האולת בחלו קבוקה בלבו אבל שבט מוסר יסירנה ממנו : (מז) עושק דל . דבר הכוזב על חבירו לשקר מעין לגזול ממנו את שלו : (מח) שמור . שיהיו תמיד על שפתיך : (יט) להיות בה' . לך אמר מחרי הגיעך לזאת המדרגות שאחרי הודעתיך היום שלא תעסק על מבשתך וביותר לך יהיה תמיד כי מבשתך עם כל מה שתעשיל מהסבות להשגת הדבר כמו שהוכר

פירוש ע"ט עברי

דִּיא רוּם וְאִם מֵעַן שְׁמַרְאֶפְּט אִים מִיט אִירֶר דֶּעֶר וַוֶּעֶן דַּיין רַבִּי אִיז נִיט פְּרוּם זְאלְסְטוּ דִיךְ נִיט אֶפְּ וַוייטֶערְט רָאם נַארִישְׁקִייט פּוּן אִים : (מז) עשק דל לְעֶרְנֶען פּוּן זַיינֶע בִּייזֶע מַעֲשִׂים) : (יח) כי נעים כִּי תִשְׁמְרֵם בִּבְטְנֶךָ דָּעֶן עֶם וְוֶעט דִיר לְסוֹף זַיין זִים דִּיא לְהַרְבּוֹת לוֹ דָּר וּם רוּבּט אִיין אִירְמֵאן צוּ מֶעֶרִין זִיךְ גְּעֶלְט אִיז נִיט סוֹף נוֹתֵן לָעָשִׁיר אַךְ לְמַחְסוֹר דָּם עֶר נִיט אֶפְּ רָאם גְּעֶלְט צוּ דִי וְוֹאם וְעֶנֶן רַיידְ אוּנ עֶר קוֹמְט דּוּרְךְ דֶּער גְּזֵילָה נַייעֶרְט צוּא מִינֶּערוּנְג (פְּלוּמֶר עֶר וֶיעֶרְט בְּדַלוּת) : (יז) הַט אָזְנְךָ וּשְׁמַע דִּבְרֵי חֲכָמִים גַּייג דִּי מֶענְטש דַּייגֶע אוֹעֶרִין אוּנ הֶער דִי רַייד פּוּן וְוֶעלְכֶין רַבִּי עֶם (פְּלוּמֶר לֶערֶן תּוֹרָה פּוּן וְוֶעלְכֶין רַבִּי עֶם) חֲכָמִים וּוֶענְדֶט אִיז) וְלִבְּךָ תָּשִׁית לְדַעְתִּי אֶפְּעֶר זַיין הַאֶרְץ זְאלְסְט דִי מאן צוא כַּיין דֶּעָה אוּנ גִיט צוּ זַייעֶר דֶּעָה (דְּהַיְינוּ גְּאט דַּיין פֶּר זִיכֶּיערוּנְג בִּין אִיךְ דִיר מֶענְטש הַייְנְט

מוריע

הוֹדַעְתִּיךָ הַיּוֹם אַף־אָתָּה: כ הֲלֹא כְתַבְתִּי לְךָ שִׁלְשׁוֹם בְּמֹעֲצוֹת וָדָעַת: כא לְהוֹדִיעֲךָ קְשֹׁט אִמְרֵי אֱמֶת לְהָשִׁיב אֲמָרִים אֱמֶת לְשֹׁלְחֶיךָ: כב אַל־תִּגְזֹל־ דָּל כִּי דַל־הוּא וְאַל־תְּדַכֵּא עָנִי בַּשָּׁעַר: כג כִּי־יְהוָה יָרִיב רִיבָם וְקָבַע אֶת־ קֹבְעֵיהֶם נָפֶשׁ: כד אַל־תִּתְרַע אֶת־

אַף אֲנָת: כ וְהָא כְּתִבֵת אֲנוּן לָךְ עַל הִלְּתָא זְמִנִין בְּעֲצָתָא וּידִישְׁתָּא: כא לְאוֹדְעָנָךְ קוּשְׁטָא וּמִלַּי דְּתְרִיצוּתָא דְּתְהֵפוּךְ מִלְּתָא דְּקוּשְׁטָא לְמֵשְׁדָּרָךְ: כב לָא תְּגוֹזוֹ לְמִסְכֵּנָא מִטּוּל דְּמִסְכֵּינָא הוּא וְלָא תְּמַגֵּיךְ עֲנָיָא בְּתָרְעָא: כג מִטּוּל דְּאֱלָהָא דָּאֲן דַּיְנָהוּן וּמְהָפֵּרַע פּוּרְעָנוּתְהוֹן דְּנָפְשָׁן הוֹן: כד לָא תְּתְחַבַּר עִם מָרֵי

שלשים קרי

רש"י

תחמר לך לכעס ממלאכתי ולך תהפרנם: (כ) הלא כתבתי לך שלשים. תורה נביאים וכתובים: (כא) להודיעך קושט. שלשים פסוקים כתבתי לך כדי שתכין מחוכ קושט לחמרי אמת: להשיב אמרים אמה לשולחיך. לשולחך הורחה: (כב) אל תגזל דל. אל תגזול דל כי תראה עני שהוא דל ואין לו כח לעמוד נגדך: (כג) כי ה' יריב ריבם וקבע. וינזול את הנפש: קובעיהם. גוזליהם וכלשון תרמי קביעה גזלה במסכת בתרא הנוטל מתחת ההיסן גברא לקמיה אמר ליה קבעת פלניתי וכו': (כד) אל תתרע. אל תתחבר לעון רעות:

מנחה שי

כפי"ת רפויה: (כ) שלשום. שלישים קרי:

אבן עזרא

שליה הנפש. לשולחיך כלי רכים כמו תלה עוסי: (כב) אל כי דל הוא. ויכל נער כדלותו על כן תגזלהו. בשער. שם עזרך כעניו כי תרחה בשער עזרתי: (כג) וקבע. יהפל לו יגזול כמו היקבע אדם אלהים: (כד) אל. פן. שים הבקיש. התרע תהי רע. תת כמועם. לנפשך בעבור נפשם

רלב"ג

פשוטו מבואר כי לפעמים יקדמו הכפוים אם מפני הנפש גם כי היה הדבר כן. ובדברים הכפושים לפיכך למעלות בדבריהם המדעיים ולפעמים בדבריהם הטיוניים ומחמת שקרבם שלישים כי כמו שהמלך יהנה לו עם המלוות וכן הענין במשנה לך השלישים יפתיעו לו מהר חלק מהכלל הזהיר בן קצת שלישים מפלוחות בתוך בדבריהם הפלגים בחכמה ובדעות ובדעת ובדעת: (כב) אל תגזל דל. להשמיך שהוא הלוה ואל יגיע מעמו לך כזק כי דל הוא ואל יוכל לעמוד כנגדך ואל תדכא עני בשער לפני הפנה כי בדכא שם פלוחך ולעני אין מושל: (כג) כי ה' יריב ריבם. כי יש שם חזק ממך לקח מקנתו ממך והוא ה"י כי הוא יריב ריבם ויגזול נפש הגוזל פותם מדם כענד מדה כי הגוזל לח הדל עוזל ממנו היו: (כד) אל תתבע. אל תתחבר עם איש כעם להיות לו רע ולא תבוא את איש הנוח להתחבר עלכם

מצודת דוד

יוכל להוליכך דבר מבלי בוגיאה ולפ מכר ושבחה: (ש) הודעתיך היום. בהדבריס הללה הודעתיך אתה להיות מבטחך בה' ופנה אל עסקיך להשמיך כדבלי מבלים בכל לב: אף אתה. ל"ל עם שאתה רק לומד לעלמך ואיך גדול כהשלמד להלמידים מכל מקום לף אתה בטח בה' כי ים מקום עם לך: (כ) הלא כתבתי. ל"ל וכי אחמר לך מבטח בה' לפלות לבבי מכל עסקי להבמיך בדברי מלמדי אמת בוגים בם הנה הדברי החוכח והיו מקום לבטוח בהם ובקבל ככל ועי"א הלא כתבתי לך בספר החורה דברים מבוכים ובקבדים תמוכים כמועצות ודעת: (כא) להודיעך. ר"ל דברי החורה הם עשויים אמה להודיעך אמיתת אמרי אמת לדעת להבדיל בין האמת ובין השקר ולא תיכה אם בין עוד בן ידיעתך בהבחנתם כי תוכל להשיב אמה אמרי אמת ובהבינה אותה לאחרים ומנבאים מוחם מדרך החמת: (כב) כי דל הוא. ל"ל כמשקר כי דל הוא ואין לאל יזיו לעמוד לנגדך ואל תדבא עני בשער כשער המשפט כאשר יבוש עמך: (כג) כי ה'. ל"ל אם אין לאל יזיו לריב ריבו הוא ה' יריב ריבם ומן קובעיהם יקבע אם הנפש כי יוחו ויחבד נפשו: (כד) אל תתחבר. אל תתחבר עם בעל אף ואל תבוא עמו ואל הבוא בדרך אחה עם

פירוש ע"מ

מוֹדִיעַ דְּהֵיינוּ דוּ וְאַלְסְט נִיט וָאנִין וּוִי אַזוּ וְאַל אִיךְ לֶעֶרְנֶען הוֹרָה אוּנ וָאַל קִינְן מַלְאכָה נִיט טָאן וּואוּ וֶועל אִיךְ נֶעמֶען טַיין פַּרְנָסָה דָם וְאַלְסְטוּ נִיט וָאנֶן נַיירְט פַּאר זִיכֶער זִיךְ אִין נָאט אוּנ עֶר וֶועט דִיר צוּ שִׁיקְן דַיין פַּרְנָסָה: (ב) הֲלֹא כָתַבְתִּי לְךָ שָׁלִשִׁים פַּר וָואר אִיךְ נָאט הָאט דִיר מֶעגְלִיךְ דָאךְ אֶן גִישְׁרִיבְן מַייְנֶע רַייד דְרַיי"א פַּאכִינְדִיג (פְּלוּמֶר הוֹרָה אוּנ נְבִיאִים אוּנ כְּתוּבִים) בְּמוֹעֲצוֹת יְדָעַת מִיט גוּטֶע עֲצוֹת אוּנ וִויסְן שַׁאפְט הָאט אִיךְ דִיר זַיי אֶן גִישְׁרִיבְן (כא) לְהוֹדִיעֲךָ קְשֹׁט אִמְרֵי אֱמֶת זָאל דִיךְ מַאכִין וִויסְן דֶעם אֱמֶת צוּ אַנְטְפֶּערְן דִיר וְאוּ דוּ גֶעפְרֶעגְט וִוירְסְט: (כב) אַל תִּגְזֹל דָּל כִּי דַל הוּא דוּ זָאלְסְט נִיט גֶוואלְט טְרֵיבְן מִיט דֶעם אָרְמֶען מֶענְטְשֶׁן וְוַיי עֶר אִיז אָרוּם אוּנ קַאן נִיט בַּאשְׁטֵיין אֲנְטְקֶעגְן דִיר וְאַל תְּדַכֵּא עָנִי בַּשַּׁעַר אוּנ דוּא וָאלְסְט נִיט צוּ שְׁטוֹסְן דֶעם אָרְמֶען אִין טוּער פוּן מִשְׁפָּט (וְוָען עֶר הָאט אִיין מִשְׁפָּט מִיט דִיר) דְהֵיינוּ דוּ וָאלְסְט נִיט טַעֲנְין פַּאלְטְשׁ: (כג) כִּי ה' יָרִיב רִיבָם וְקָבַע אֶת קוֹבְעֵיהֶם נָפֶשׁ וָוארוּם וָאט קְרֶיגְט זִיךְ זַייעֶר קְרִיג אוּנ נַוֶּלְט דָאם וֶועט עֶר אוּיךְ נֶעמְען דִיא נֶפֶשׁ פוּן זַייעֶרע גַוֶּלְגִים פְּלוּמֶר עֶר נֶעמְט עִם צוּ: (כד) אַל תִּתְרַע אֶת בַּעַל אַף דוּ וָאלְסְט דִיךְ נִיט גִיזֶעלְגֶען אוּנ בָּאגֶעפְטֶען מִיט אִין צָארְנִידִיגְן מַאן וְאֶת אִישׁ

חמות

בַּעַל אָף וְאֶת־אִישׁ חֵמוֹת לֹא תָבוֹא׃
כה פֶּן־תֶּאֱלַף אָרְחֹתָו וְלָקַחְתָּ מוֹקֵשׁ
לְנַפְשֶׁךָ׃ כו אַל־תְּהִי בְתֹקְעֵי־כָף
בַּעֲרֵבִים מַשָּׁאוֹת׃ כז אִם־אֵין לְךָ לְשַׁלֵּם
לָמָּה־יִקַּח מִשִּׁכְבְּךָ מִתַּחְתֶּיךָ׃ כח אַל־
תַּסֵּג גְּבוּל עוֹלָם אֲשֶׁר עָשׂוּ אֲבוֹתֶיךָ׃
כט חָזִיתָ אִישׁ מָהִיר בְּמְלַאכְתּוֹ לִפְנֵי־
מְלָכִים יִתְיַצָּב בַּל־יִתְיַצֵּב לִפְנֵי

תרגום אונקלוס

בַּעַל אָף וְאֶת־אִישׁ חֵמוֹת לֹא תָבוֹא׃
כה פֶּן־תֶּאֱלַף אָרְחֹתָו וְלָקַחְתָּ מוֹקֵשׁ
לְנַפְשֶׁךָ׃ כו אַל־תְּהִי בְתֹקְעֵי־כָף
בַּעֲרֵבִים מַשָּׁאוֹת׃ כז אִם־אֵין לְךָ לְשַׁלֵּם
לָמָּה־יִקַּח מִשִּׁכְבְּךָ מִתַּחְתֶּיךָ׃ כח אַל־
תַּסֵּג גְּבוּל עוֹלָם אֲשֶׁר עָשׂוּ אֲבוֹתֶיךָ׃
כט חָזִיתָ אִישׁ מָהִיר בְּמְלַאכְתּוֹ לִפְנֵי־
מְלָכִים יִתְיַצָּב בַּל־יִתְיַצֵּב לִפְנֵי

ארמית קדמאה

רש"י

(כה) פן תאלף. פן תלמד: (כו) אל תהי בהוקעי כף בערבים משאות. הלוות כמו משאת מלוכה (דברים כ"ד): (כח) אל תסג גבול עולם אשר עשו אבותיך (לקמן כ"ג): (כט) חזית איש מהיר במלאכתו. לעשות מלאכת המשכן ומלאכת בית עולמים. ומי"ט במלאכי בימין כ': (כט) לפני מלכים. במהירות וכשרון:

מנחת שי

(כה) תאלף. הלמ"ך בחטף קמוץ כמוהו אחריתו. מהתיו קדמ' (כו) אל תהי בהוקעי כף. פ"ה דפיהם מי שחוגו אנשי את העניים ללקוט וכי הרי זה גוזל את העניים על זה נאמר אל תסג גבול עולם. כלומר אל תקבץ עולם אלא עולים וכי מיחה בידם יענשו כוף בד' ויטלה ועיין בפירוש המצות להרמב"ם ובספר מרדכי ותוספת יו"ט ומ"ם במלאכי בימין כ': (כט) לפני מלכים. במהירות וכשרון:

מצודת ציון

(כה) האלף. תלמד כמו כי אלף עוקץ פיך (לעיל ל"ו): (כו) משאות. ענין הנושא כמו משאת מלוכה (דברים כ"ד): (כח) תסג. ענין המזוזה למחוג כמו לחוד מסיג גבול (שם כ"ג): (כט) חזית. ענין ראיה ושם ומזה נאמר נקמן כ"ד): חשבים. שפלים ופחותים כי כמו שנקראים הבזים חוזים מלשון חיוב ונוכן כן יקראו הפחותים הכזובים מלשון חוכך וכהנות:

מצודת דוד

(כה) האלף. תלמד כמו כי אלף עוקץ פיך (לעיל ל"ו): (כו) משאות. ענין הנושא כמו משאת מלוכה (דברים כ"ד): (כח) תסג. ענין המזוזה למחוג כמו לחוד מסיג גבול (שם כ"ג): (כט) חזית. ענין ראיה ושם ומזה נאמר נקמן כ"ד): חשבים. שפלים ופחותים כי כמו שנקראים הבזים חוזים מלשון חיוב ונוכן כן יקראו הפחותים הכזובים מלשון חוכך וכהנות:

בעל חמה אל תבוא עמו ואל תכוונו לילך עמו בדרך פן תתחייב נפשך בדמיו: (כה) פן תאלף. פן תלמד דרכיו ותחטא כמוהו: (כו) אל תהי בתוקעי כף. להכנים עצמך בערבות בתוך חובן והם נתחייבו בתורת ערבות ואתה בעבור אחרים: (כז) אם אין לך לשלם. בעוון הערבות שהתחייבת בו למה תניח עליך מלוה שתתבע ממך ולא תהא יכול לשלם ותלקח ממך מטתך מתחתיך: (כח) אל תסג גבול עולם. כ"ל אל תשנה גבול שעשו אבותיך שהחלוקים בענין הקרקעות כדי לעשות מצותו ולקוימיה על הקרקע והוא ג"כ הטעם בלא יסיג גבול רעך אשר גבלו ראשונים כי בכלם הועילה (כט) חזית איש. תמה לשבח תכונת הזריזות והלהטיות העלמה הוא בשלמות מעלת בעל מלאכה ואמר והנדונים כי הם יקריבוהו למלכים מלד שיזיזוהו ולא יחילד לפני הקטן יותר והקודמים ולחלו כאלו הוא שזיזותו ועשה אותו לגדולה והשמיענו

בעל חמה אל תבוא עמו אל תכוונו לילך עמו בדרך פן תתחייב נפשך בדמיו: (כה) פן תאלף. פן תלמד דרכיו ותחטא כמוהו: (כו) אל תהי בתוקעי כף. להכנים עצמך בערבות בתוך חובן והם נתחייבו בתורת ערבות ואתה בעבור אחרים: (כז) אם אין לך לשלם. בעוון הערבות שהתחייבת בו למה תניח עליך מלוה שתתבע ממך ולא תהא יכול לשלם ותלקח ממך מטתך מתחתיך: (כח) אל תסג גבול עולם. כ"ל אל תשנה גבול שעשו אבותיך שהחלוקים בענין הקרקעות כדי לעשות מצותו ולקוימיה על הקרקע והוא ג"כ הטעם בלא יסיג גבול רעך אשר גבלו ראשונים כי בכלם הועילה (כט) חזית איש. תמה לשבח תכונת הזריזות והלהטיות העלמה הוא בשלמות מעלת בעל מלאכה ואמר והנדונים כי הם יקריבוהו למלכים מלד שיזיזוהו ולא יחילד לפני הקטן יותר והקודמים ולחלו כאלו הוא שזיזותו ועשה אותו לגדולה והשמיענו

פירוש ע"ט

חֵמוֹת לֹא תָבוֹא אוֹג מֵיתִ אִין גְּרִים אָרְגִּידִינְגֶּן מַאן
אָוֶועק גֶעמֶן דַיין גִיעֶער פּוּן אוּנְטֶער דִיר: (כח) אַל
תַּסֵּג גְּבוּל עוֹלָם דוּ זוֹלְסְט נִיט פֶּר רוּקְן אַהֲרִינְמֶר דֶעם
גְּבוּל פְּלֶעֶמֶר דֶעם מְנֶהֶג וָם פּוּן אַיבִּיג אָן אִין אֲשֶׁר
עָשׂוּ אֲבוֹתֶיךָ וָם דַיינֶע עֶלְטֶערִין הָאבִּין אִים גִיטָאן
אוֹג נוֹהֵג גִיוֶועזֶן: (כט) חָזִיתָ אִישׁ מָהִיר בִּמְלַאכְתּוֹ לִפְנֵי
מְלָכִים יִתְיַצֵּב וָעֶר דוּ וָעֶהְסְט אִירְן מַאן וָאס עֶר אִין
גִיאַיילְט אוֹג גִישִיקְט אִין זַיין מְלָאכָה וָאלְסְטוּ וִויסִין
דָאס עֶר וָועט לְסוּף שְׁטֵיין פַאר מְלָכִים זוּ בַּרִיגֶען
זַיִיא בַּל יִתְיַצֵּב לִפְנֵי חֲשׁוּכִים אוֹג עֶר וָועט נִיט דַארְפִין
שְׁטֵיין פַאר פִינְצֶטֶערֶע לַיים (כְּלוֹמַר פַאר שְׁפָּלִים

ונבזים

חֲשֻׁבִי׃ א אַיִן יְתִבְהָא
לְמֵיכַל עִם שַׁלִּישֵׁי
אֲתָבִין בְּמוֹ דְּשָׁיְמִים
קֳדָמָיְךָ׃ ג וְתָשִׂים
סַפִּינָא בְּלוּעָךְ אִין מָרָא
דַּנַפְשָׁךְ אִנְתְּ׃ ג לָא
תִתְרַגַּג לְבִישׁוּלוֹי וְהִגּוֹן
מֵיכוֹלְהָא דְכַדָּבוּתָא׃
ד לָא תִקְרַב לְעַהֲרָא
אֶלָּא בְּבִיוּנְהָךְ פְּרַק
מָנְיָה׃ ה אִין הִצַּר עֵינָךְ
בַּיהּ לָא מִתְחֲזֵי לָךְ

חֲשֻׁכִים׃ כג א כִּי־תֵשֵׁב לְלַחֹם אֶת־
מוֹשֶׁל בִּין תָּבִין אֶת־אֲשֶׁר לְפָנֶיךָ׃
ב וְשַׂמְתָּ שַׂכִּין בְּלֹעֶךָ אִם־בַּעַל נֶפֶשׁ
אָתָּה׃ ג אַל־תִּתְאַו לְמַטְעַמּוֹתָיו וְהוּא
לֶחֶם כְּזָבִים׃ ד אַל־תִּיגַע לְהַעֲשִׁיר
מִבִּינָתְךָ חֲדַל׃ ה הֲתָעוֹף עֵינֶיךָ בּוֹ

ת"א כי תשב, חולין ו' עקידה שבר כד (כי) ושמת סכין.(ג"כ אין). התעיף. כדכתי׳ פ' אגלה יח מניעה את פושה כ':

רש"י

כג (א) כי תשב ללחום. לאכול: בין תבין. תן לבך לדעת מי הוא שם עינו ראה לו יפה: (ב) ושמת שכין בלעך. כלחייך שם רחית עינו ראה אל תאכל ממנו: אם בעל נפש אתה. שם רעבתן אתה ואתה לאכול טוב לתחוב סכין בין שיניך. ורבותינו דרשו בתלמיד היושב לפני רבו שם יודע ברבו שיחזיר לו תשובה על כל דבר שיעמלהו למעלת מי הוא שיבקש ממנו דבר שאינו יודע ואם אל יתאוה למטעמותיו. אלא פרוס ממנו ולך לפני רב הגון ולא תבייסהו בשאלות אחר אלא ידע להשיב: (ד) אל תיגע להעשיר. לעשו׳ גירסתך מכילות תכילו׳ כי סוף שתשכחנו: (ה) התעיף עיניך בו. כדרגע שתכפול עיניך לעמלו ואין מותה נירסה מלויה כך. התעיף כמו וכפלת ת"ש ותעיף:

מנחת שי

כג (ב) את מוסך בין. המסורת בלפניהם מעבירים ומרבצ גדולה מלה בלעזיהם מכל מסורה כ"א קד עלמתי בן ג' כי הבר ומד מלה ובמון שם בן המות. דכתי לעיל בן יקה. בין תבין את אשר לפניך. ושמת סכין בלועך היה בן לילה אחד. וכל בן בן דכוותם וביין שוה שם בשתתי בעלמה בסימן י"ד: (ד) להעשיר. פלע"ז בגעל: (ה) התעיף. התעיף קרי: ואינו. הוס"ו כיוצ"ב בם"ם:

אבן עזרא

שמת חסוכת: כג (ב) כי. ושמת. אל. נ' דנקיש: ללחום. לאכל לחם. בין תכין לשון עיון וכן תכינה בכנים כלומר את העומדים לפניך להתפנג כמדת המתכל תכין בהם. ו"ו ושמת תחת או. כלומר הוא כית הכליעה כלומר או תשים סכין בלועך שם תהה בעל נפש המתאוה ומובל עליה והזכיר הלחם כי הוא עיקר המעודה או הוא כלל לכל המתכלים בענין ותן לחם לכל בשר. כוזכים. תשר חים כלומר שם הוא לחם חים מדבר כוב אל תתאו לחמו ומעמותיו: (ד) מבינתך. מתכון לקנן עובר הדל ממנה: (ה) התעיף. יתכן להיותו

רלב"ג

מהעוני והדלות כלומרש שתין בעין הוא כשאי ותכנה דאומנה לו חלוף: (א) כי תשב לאכול את מושל. והוא מזון המכמה שיזונו בו עם משובל כאדם והוא שכבל הגם יקבלו לך מהשבעתיך לקבל המכמה שתכין את אשר לפניך. אם בעל נפש אתה ללחום ולהנין ממזונו והוא בעל תאוות המושל בשכלו: (ב) ושמת. הגה חכים קוראים בעלייה בתחילת כתוב: (ג) אל תתאו למטעמותיו. ואם יגעם מרכים לפניך כי מזונו הוא לאם כזבים והכליה בתוכו כלו: (ד) אל תיגע להעשיר. לתת בתלמת מה שיספיק לך כי זה ימנע לך מביאתך בספת כלי אמך בענין המובר בכבך המכוון מעניין הנשוב כי הוא שיהיה בו עזר לאדם אל שיהיה לנגע סמי בבקשת המכמה והביאה: (ה) התעיף עיניך בו ואינו. ומה בלע בעניין המובר הגה כמו הביאור המעם מהזמן שתוכל להגיע

מצורת דוד

כג (ב) כי תשב ללחום. כאשר תבב לאכול לחם עם המושל בו הוא בעל הסעודה: בין תבין. תן דעתך להבין את הדברים אשר לפניך להתפונן בהם אם עינו יפה או רעה: (ג) ושמת. כ"ל אולי תתפונן בדבר ויהיה לך להם שכין בלועך שהוא משתאכל ממנו: אם בעל נפש אתה. אם יש בך נפש משתאכל למאכל בזה: (ג) אל תתאו. אל תתאוה לאותכיו המעטעמים ומוזגים: יהוא. כ"ל מאכלו מוזג משעוכתו כי דרך המאכל להכניא נוף האדם ולא כן הבא מאכל עין רעה: (ד) אל תיגע. להרבות עסק להרכות הון: מבינתך חדל. כ"ל ואם מבלי עלתי הדל מזה מביאת בלמך כי אם מועלת במדרגת הסוף: (ה) התעיף. כ"ל אם בלע בעופר וכי הוא דבר המתקרים הלא פעמים מצוקה בבעה קלה עולן תעבוד עיניך להשתכל בו ואינו

פירוש ע"ט

וְנִבְזִים צוּא בַּאֲרִיגָן זְיֵא):

כג (א) כִּי תֵשֵׁב לְלַחוֹם אֶת מוֹשֵׁל וְוָעַן דוּ וֶעֱעָטְ דִיךְ בִּין תָּבִין אֶת אֲשֶׁר

בְּרוּט מִיט אֵירִן גִיוְוָעלְטִיגִין בִּין תָּבִין אֶת אֲשֶׁר
לְפָנֶיךָ וְאַלְסְטוּ פַּר שְׁטֵיין דָם וָם פַּר דִיר אִיז (כְּלוֹמַר
גִיב דֵיין הָאֶרֶץ דוּא וְאַלְסְטוּ וִויסִין וֶעֶר דָעֶר מוֹשֵׁל
אִיז אוּב עֶר גִיט מִיט זַיין וִוילִין צוּ עֶסְן אֶדֶעֶר נִיט):
(ב) אוּג וָעַן דוּ פַּר שְׁטֵיסְטְ דָם עֶר אִיז נִיט גֶעֶרִן
צוּ גֶעבִּין דִיר עֶסְן וְאַלְסְטוּ נִיט עֶסְן מִיט אִים וְשַׂמְתָּ
שַׂכִּין בְּלֹעֶךָ וגו׳ אוּג וְאַלְסְטְ טָאן אֵיין מֶעסֶער אִין דַיינִי
קִין בָּאקִין וָעַן דוּ בִּיסְטְ אַנְדֶערְש אֵיין פְּרֶעסֶער אוּג
גְלוֹסְטְ צוּא עֶסְן אִיז בֶּעסֶער דוּ וְאַלְסְטְ דִיר אַרַיין
שְׁטֶעכִין אֵין מֶעסֶער צְוִישְׁן דַיינֶע צֵין אוּג וְאַלְסְטְ
וויי"ע

פירוש ע"ט

נִיט עֶסְן: (ג) אַל תִּתְאַו לְמַטְעַמּוֹתָיו דוּא וְאַלְסְטְ נִיט
גְלוֹסְטְן צוּא זַיינֶע גוּטֶע עֶסְן שְׁפַיין וְהוּא לֶחֶם כְּזָבִים
אוּג דָם בְּרוּט אִיז לִיגְנִיט כְּלוֹמַר דִי מֵיינְסְטְ אִז פוּן
דֶעם בְּרוּט וֶועסְטוּ הָאבֶּן אֵיין הֶנֶאה אִין לֶבְּסִיק
אִיז דָם לִיגְנִיט. עֶם וֶועט נָאךְ זַיין צוּ דִיר צוּ אֵיין
שְׁטְרוֹבְלוּגְן. בְּוַוייל וֶעגְעֶר פַּר גְנִיט דִיר נִיט: (ד) אַל
תִּיגַע לְהַעֲשִׁיר דוּ וְאַלְסְטְ דִיךְ נִיט מִיעֶן צוּ דֵייךְ וָעֶרִין
גִיךְ כְּלוֹמַר דוּא וְאַלְסְטְ נִיט לֶעֶרְנֶען פִיל מִיט אֵיין
כָּאל וְוָארוּם דֶר טוֹף וֶועט זַיין בִּינְתְךָ חֲדַל דָאם דוּ
וֶועסְטְ פַּר מִיטִין וְוָערִין פוּן דַיין פַּר שְׁטָאנְדִיקִיט
אוּג וֶועסְטְ פַּאר גֶעסְן וָואם דוּ הָאסְטְ דִיר אַרַיין
(ה) הֲתָעוֹף עֵינֶיךָ בּוֹ וְאֵינֶנּוּ דָעֶן אִין אַזוֹ אֵיין קְלֵיינֶע

וְאֵינֶנּוּ כִּי עָשָׂה יַעֲשֶׂה־לּוֹ כְּנָפַיִם כְּנֶשֶׁר
וָעֵיף הַשָּׁמָיִם׃ ו אַל־תִּלְחַם אֶת־לֶחֶם
רַע עָיִן וְאַל־תְּתְאַו לְמַטְעַמֹּתָיו׃ ז כִּי
כְּמוֹ־שָׁעַר בְּנַפְשׁוֹ כֵּן־הוּא אֱכוֹל וְשְׁתֵה
יֹאמַר לָךְ וְלִבּוֹ בַל־עִמָּךְ׃ ח פִּתְּךָ־אָכַלְתָּ
תְּקִיאֶנָּה וְשִׁחַתָּ דְּבָרֶיךָ הַנְּעִימִים׃
ט בְּאָזְנֵי כְסִיל אַל־תְּדַבֵּר כִּי־יָבוּז לְשֵׂכֶל

ת"א לא תלחם. פרוש לח תחלין ע' זהר תצא ודלין׃ פתח באתנח ישוף קרי מלין
רש"י

מטול דְּמֵעְבַּד עֲבַד לֵיהּ נַפְתָּא הֵיךְ נִשְׁרָא דְּמֵיתִם בְּשְׁמַיָּא׃ ו לָא תֵיכוֹל עִם נַבְרָא דְּבִישָׁא עֵינֵיהּ וְלָא תִתְרַגַּג לְבִישׁוּלוֹי׃ ז מְטוֹל דְּאִין הַרְעָא רְמָא הָכֵן הוּא רָם בְּנַפְשֵׁיהּ אֲכִיל וְאִשְׁתֵּי אֲמַר לָךְ וְלִבֵּיהּ נָכְיֵל צְדָדָךְ׃ ח וַלְמָא דַאֲכַלְתָּא כְּתִרְבָּה לֵיהּ וּמְחַבָּלַת מִלָּךְ דְּבַסְיָמִין׃ ט בְּאָדְנֵי דְּסַכְלָא לָא תְמַלֵּל מְטוֹל דְּיִשְׁט

(ז) כי כמו שער. שער זה נקוד חלין פתח וחלין קמץ וטעמו למטה לכך הוא פעל ולא שם דבר שאם היה שם דבר היה פתח וטעמו למעלה ככל שער שבמקרא ופתרונו כאלו

מנחת שי

ופיף. יעוף קרי: (ז) שער. חלין קמץ וחלין פתח וטעמו למעלה לכ"י וקי נמצר עליו ליח מלרע: מכול ופתח. בפסיק מדוייקים מלא

הוא הסר לחם וכן טוב עין הוא יבורך והרחיו לחם עוב עין. שער פועל עבר מן מאה שערים כלומר כאיש יביט שיעור נפשו לומר לך מכול ופתח כן הוא עושה. ולבו כל עמך אלא שיהיה כאכלך כאכלך להמו: (ח) התקיאנה. כי כעין רעה הכיט תקיך. ושחת שתחשב כולם ולא יהיו לפרקן הנעימים שאכלת מתוכה: (ט) אל תדבר.

רלב"ג

לחוקך כי יסור השוחר כי בקלה שבסבות יסור ימלאו סבות רבות מעכבינו׳ כפושר כי השוחר כעלמו יסור ועשה לו בימי׳ לעוף הסם מבית העשיר לעולמו בקלות הנכר לעוף בשמים. ואחר שהזהירנו מלאכת עם רע לאכל את לחמו אמר אל תלחם את לחם רע עין שהרע עינו כאה שתאכל ממנו ואל תחוה למטעמותיו כי כמו שער בנפשו כן הוא אכול ושתה יאמר לך ולבו בל עמך ואם"ם שיאמר בפיו שאכל ושתה כן הלחם שתאכל ממנו יקצה לו להחשבך כמעשך ויקצה לגלות דבר הסיח שהשבת הרעים שחשבך עמו על שלחנו. והנה יאמר והוא הכוון בקלה רע עין מי שיש לו עין רע ומוכל בדעות ולזה אמר שלא יתאוה למטעמותיו כי יש מדרך הכלי שיעשה מעשנים ואמר זה כי הנמולות שהחלות ובאחרים עלכוות מלך לפיש שיעיד לו בהשלות הטוף כמו שהזכיר באה שקדם והוא מעולה שלא המוון הזה אינו עמך כי הוא לא כוזכים ובכלים והוא יסבך שאה שתאכל פתך שתאכל מפתך בשוב תקיאנה ובאחרים דבריך הנעימים שבר גדלת על שהחמתך ואמר שלחם הים הרע העיון הוא כמו שער ופתח בעשו שלרע שיעיד פחות תניד כי מה שאמר שהחלות הסם להיותו מוכן על מלו שהחלות והשרשים יעשיכו תמיד על שהחלות הסם והיותו נלכים עניינו כאיזה שלא יחלוק על מה שהעשיכו והפך זה הוא בשרשים והחלות שתחלות כי מה שאמר שהחלות יעיד על מחוחת שהחלות וזה אמר כי ההחלה הכוזכת והיא לחם רע עין היא כמו שער ופתח והנה הוא יאמר לך לאכל ופתח בקיעיך שהחלה הזאת והיא שיעיד על מה שאמר שהחלה והלא זאת שהחלה תיעו עמך להיעיך על מה שאמר שהחלה: (ט) באזני כסיל. דברי תוכחה

מצורת ציון

(ז) שער. מלשון הסבורה ואומדן כמו מאה שערים (כתובות כ"ו); (ח) התקיאנה. הוא החזרת המאכל לפיו וכן קיא לוחה (ישעיה כ"ח); (ט) בליך. מפסידיך כמו לין מלא לבשוני (תהלים קל"ט):

מצודת דוד

כי פתהום יאכל ותקיאנו עשה כעלמו כאיש עשיר לעוף ממך חיים מכה כאיש הזה ממאכל לעוף לגד בשמים ובסוף מתבאן; (ו) אל תלחם. אל תאכל לחם ולא תחוש אליו לאכול עמו ואמר לך לחם וגו'; (ז) כמו שער. כמו המחשבה בלבו כך הוא עם אין לבו עמך וזה שם מעם כ"ש דמיון

ומחשבה בעלמה כן המאכל הזה לף כי יאמר לך לאכול ושתה הוא לבו כל עמך ולא יחשוך אחת ומן ממש כדבריו: (ח) פתך. הפת שאכל לך תשב תקיאנה מגופך כי הכיט עליך כעין כעת שעת אכלך. והנה אחת דברים הנעימים שאר דבריך שאמרת עמו כדבר שלא ישמע: (ט) אל תדבר. פרוש ע"ט

וַיֵיקֵע וּם דּוּ וְעֶטְם מֵאפֶלִין אוּג צוּ שְׁלִיסִין דַיִיגֶע אוּגִין אִין דֶם לְעֶרְגֶן וְוֵעט דָם לְעֶרְגֶן שׁוּן נִיט זַיִין אִין דִיר אַזוּ גִיךְ וְוֶעסְטוּ עִם פַאר גֶעסִין כִּי עֶשֶׂה יַעֲשֶׂה לּוֹ כְּנָפִים דֶעֶן דָם לְעֶרְגֶן וְוֵעט זִיךְ מַאכִין פְלִיגִיל אוֹוְעק צוּא פְלִיהֶעט צוּם הִימֶעל׃ (ו) אַל תִּלְחַם וְוִי אִיין אֲדֶלְעֶר פְלִיהֶעט צוּם הִימֶעל׃ (ו) אַל תִּלְחַם אֶת לֶחֶם רַע עִין דּוּא וְאַלְסְט נִיט עִסִין קִיין בְּרוֹט מִיט דֶם וּם הָאט אִיין בְּרִיי אוּג אוּג אִיז נִיט גְעֶרִין צוּא עֶטְם וּם הָאט אִיין בְּרִיי אוּג אוּג אִיז נִיט גְעֶרִין צוּא גֶעבְּעֶן עִסִין כִּי וְוִי הִיא לְסְטֶעטוּיְיו אוּג דּוּ וְאַלְסְט נִיט בְּלוֹסְטִין צוּ גֶיגֶע גוּטֶע עִסִין שְׁפַּיי׃ (ז) כִּי כְמוֹ שַׁעַר בְּנַפְשׁוֹ אַזוּ וְוִי אַ מֶענְטְש אִיז זִיךְ מִשְׁעֶר אוֹף אִיין זַאךְ

לְסַכְוְלָא דְמַלֵּיךְ: י לָא	בִּלֶּיךָ: י אַל־תַּסֵּג גְּבוּל עוֹלָם וּבִשְׂדֵי
תַּשְׁנֵי תְּחוּמָא דְמָן	יְתוֹמִים אַל־תָּבֹא: יא כִּי־גֹאֲלָם חָזָק
עַלְמָא וּבְחֶקְלָא דְיַתְמֵי	הוּא־יָרִיב אֶת־רִיבָם אִתָּךְ: יב הָבִיאָה
לָא תֵעוֹל: יא מְטוּל דִי	לַמּוּסָר לִבֶּךָ וְאָזְנֶיךָ לְאִמְרֵי־דָעַת:
פְּרוֹקְהוֹן תַּקִּיף וְהוּא	יג אַל־תִּמְנַע מִנַּעַר מוּסָר כִּי־תַכֶּנּוּ
נָדִין יָת דִּנְהוֹן עִמָּךְ:	בַּשֵּׁבֶט לֹא יָמוּת: יד אַתָּה בַשֵּׁבֶט תַּכֶּנּוּ
יב אָעוֹל לִבָּךְ לְמַרְדוּתָא	וְנַפְשׁוֹ מִשְּׁאוֹל תַּצִּיל: טו בְּנִי אִם־חָכַם
וְאוּדְנָךְ לְמֵימְרֵי	לִבֶּךָ יִשְׂמַח לִבִּי גַּם־אָנִי: טז וְתַעֲלֹזְנָה
דְּרִדְעָתָא: יג לָא תִמְנַע	כִלְיוֹתָי בְּדַבֵּר שְׂפָתֶיךָ מֵישָׁרִים: יז אַל־

ת"א לא מסג . סורוס י (פתח ינ) : מני אם חכם . בדרוס ד' בכם יד עיוונין נח : אל יקנא . בכרוס ח' מגלה ו' :

רש"י

ושחת דבריך הנעימים. חנות שהחזקת ודברת לו לכריס רכיס הכל לחדת : (י) **וכשדי יתומים.** נלקח אבן עזרא

ליסרו כי הוא יכוח לשכל מליך וסם דבריך הנעימי: (י) **אל תסג.** פעם שנית בעבור וכשדה יתומים אל תבוא ופירוש אל תבוא בשדהו לקנור תבואתו או לח תכנס בו בחזקה כי הסם שהוא גואלם מיגאל השדה מידך חזק הוא שלא תעמוד לפניו : (יב) **הביאה.** אל. אהה . ג' לדקיס . למוסר שתביאו למקום מוסר החכמה ושלא תמנע מנער מוסר : (יד) **תציל.** שלא תמות הנפש בחיתת הגוף. או תגיל שלא ימות טרם עתו : (טו) **כליותי.** מן כלתה לישועתך כי מדת

רלב"ג

כי הוא יכוח ויגבה שכל מליך והחכמה שבהם : (י) אל תסג גבול . הקדקעות להשמיע כי מסר מעשוק מהם הקרקע הם מלוים כי הם יתומים : (יא) כי גאלם חזק . כי ית' להם גואל חזק ממך יריב ריבם מחך כלומרו לעזר לעזך ושמעתי כי מנין מאי : (יב) **הביאה למוסר** לך . הביאה לך לקנין המוסר והוא הפילוסופיה המדיניית ואחר זה כישר חזק לשמוע ממני דעת החכמים הנכונים : (יג) אל תמנע מנער מוסר . אפשי לציותיך יעניו כי בהכלחך מוהו בשכר המשמיע שלא ימות ושלא ימות בחלוף חשב בו שתשבר שיגיע חיתת הגוף בשבר תכנו . ואיכל יפשו מהשבשך והכלניון והפחדון : (טו) **בני** אם חכם לבך ישמח גם אני . ●מייעיל חוזק על הכלימות : (טז) **ותעלזנה.** מרשמוהי כשמעי כי תדבירה שפתיך מישרים בדבר החכמה : (יז) אל יקנא לבך

מצודת דוד

לחסרון דעתו יכזה מחמיר הכתוים בהשכל : (י) **אל תסג.** אל תסג . אל תזיל לחחור סימן הגבול שכשדה מעולם לקחת מה שגבול לעך : **אל תבא.** לקנור תבואתם לעלמך בחשבון שחין לאל יד לעמוד למולך : (יא) כי גואלם חזק . הם הנה שמוסי כח כלה ה' שגואל מוחם הוא יריב ריבם : (יב) **הביאה.** הכנס לבך לשמוע אל המוסר ואזנך וגו' : (יג) מוסר . הכלח שבט מוסר : כי תכנו . אם תכנו בשבט אלה לא ימות בזה וכן הוא לשר בשלמה : (יד) אתה . הנה אתה תהר הלעגו בשבט ובזה תלילו מן הכאול כי יכניר מעשיו ומוסר לו לשר השבט מלשר השאול : (טו) **אם חכם.** כאשר יחכם לבך על כי תשבש שמרי אלה הנה אז ישמח לבי גם אני כשמחת לבבך הוא ומיהי כאם לך החכמה : (טז) **בדבר.** בעת

עי"מ

פְּרוּשׁ

לְאַכְרָזָה דָּת אוּג דַּיְינָא אוֹעֲרִין בְּרַעֲנָא צוּ הָעֲרִין דִּיא
זָאג פּוּן וִוּיסִין שָׁאפְּט: (יג) אַל תִּמְנַע מִנַּעַר מִיסָר דִּוא
זָאלְסְט נִיט פַּר מַיְידִין פּוּן דָעם יוּנְג קִיין שְׁטְרָאף כִּי
תַּכֶּנּוּ בַּשֵּׁבֶט לֹא יָמוּת דָּעַן וָוּעַן דּוּ וָוּעסְט אִים שְׁלָאגִין
מִיט אַיין רוּט וָוּעט עֶר נִיט שְׁטַארְבִּין: (יד) אַתָּה
בַּשֵּׁבֶט תַּכֶּנּוּ וְנַפְשׁוֹ מִשְּׁאוֹל תַּצִּיל דּוּא וָוּעסְט אִים שְׁלָאגִין
מִיט דֶעֶר רוּט אוּג זַיין לַייב וָוּעסְט דּוּ מַצִּיל זַיין פּוּן
דָעם גֵּיהֶנֹם: (טו) וְאָמַן נָאט בְּנִי אִם חָכַם לִבֶּךָ יִשְׂמַח
לִבִּי גַּם אָנִי מַיין זוּהֶן וָוּען דַיין הֵארְץ אִיז קְלוּג פְרֶייט
זִיךְ מַיין הֵארְץ אוֹךְ: (טז) וְתַעֲלֹזְנָה כִלְיוֹתַי בְּדַבֵּר שְׂפָתֶיךָ
מֵישָׁרִים אוּג מַיינֶי נִירִין פְרִייֶען זִיךְ וָוּען דַיינִי לִיפְּצֶן
רַייֶדֶן רֶעכְט פַארְטַיקֵייט דּוּרְךְ דָעם וָוּס דַיין הֵארְץ

מנחת שי

ומ"ו וכן מצורת יחזקאל כ' כמבר ה"ת לכול מלא וזה לאחד מהם : (יד) כשבט תכנו . כמי"ם לפוריא : (טז) ותעלזנה . הפי"ן כהקף

יִשְׂמַח אָבִיךָ וְאִמֶּךָ וְתָגֵל יוֹלַדְתֶּךָ: כו תְּנָה בְנִי לִבְּךָ לִי וְעֵינֶיךָ דְּרָכַי תִּנְצֹרְנָה: כז כִּי שׁוּחָה עָמֹקָה זוֹנָה וּבְאֵר צָרָה נָכְרִיָּה: כח אַף עָלֵיכֶן כְּחֵלֶךְ תֶּאֱרֹב וּבוֹגְדִים בְּאָדָם תּוֹסִיף: כט לְמִי אוֹי לְמִי אֲבוֹי לְמִי מְדָנִים לְמִי שִׂיחַ לְמִי פְּצָעִים חִנָּם לְמִי חַכְלִלוּת עֵינָיִם: ל לַמְאַחֲרִים עַל הַיָּיִן לַמְבוֹאִים לְחַקֶּר מָסֶךְ: לא אַל תֵּרֶא יַיִן כִּי יִתְאַדֶּם כִּי יִתֵּן בַּכּוֹס עֵינוֹ יִתְהַלַּךְ בְּמֵישָׁרִים: לב אַחֲרִיתוֹ כְּנָחָשׁ יִשָּׁךְ וְכַצִּפְעוֹנִי יַפְרִשׁ: לג עֵינֶיךָ יִרְאוּ זָרוֹת וְלִבְּךָ יְדַבֵּר תַּהְפֻּכוֹת: לד וְהָיִיתָ כְּשֹׁכֵב בְּלֵב יַמִּים וּכְשֹׁכֵב בְּרֹאשׁ חִבֵּל: לה הִכּוּנִי בַל חָלִיתִי הָלָמוּנִי בַל יָדָעְתִּי מָתַי אִקָּיץ אוֹסִיף אֲבַקְשֶׁנּוּ עוֹד: כד אַל תְּקַנֵּא בְאַנְשֵׁי רָע וְאַל תַּחְמֹד לִהְיוֹת אִתָּם: ב כִּי שֹׁד יֶהְגֶּה לִבָּם וְעָמָל שִׂפְתֵיהֶם תְּדַבֵּרְנָה: ג בְּחָכְמָה יִבָּנֶה בָיִת וְתִתְכּוֹנָן בִּתְבוּנָה: ד וּבְדַעַת חֲדָרִים יִמָּלְאוּ כָּל הוֹן יָקָר וְנָעִים: ה גֶּבֶר חָכָם בְּעוֹז וְאִישׁ דַּעַת מְאַמֶּץ כֹּחַ: ו כִּי בְתַחְבֻּלוֹת תַּעֲשֶׂה לְךָ מִלְחָמָה וּתְשׁוּעָה בְּרֹב יוֹעֵץ: ז רָמוֹת לְאֱוִיל חָכְמוֹת בַּשַּׁעַר לֹא יִפְתַּח פִּיהוּ: ח חֹרֵשׁ לְהָרַע יִקָּרֵא בַּעַל מְזִמּוֹת: ט זִמַּת אִוֶּלֶת חַטָּאת וְתוֹעֲבַת לֵצִים אָדָם: י הִתְרַפִּיתָ בְּיוֹם צָרָה צַר כֹּחֶךָ: יא הַצֵּל לְקֻחִים מָוֶת וְנִמְלָטִים לְטִבְחָה חָדָלְתָּ: יב כִּי תֹאמַר הֵן לֹא יָדַעְנוּ זֶה זֹּאת הֲלֹא תֹכֵן לִבוֹת הוּא יָבִין וְנֹצֵר נַפְשְׁךָ הוּא יֵדָע וְהֵשִׁיב לָאָדָם כְּפָעֳלוֹ: יג אֱכָל בְּנִי דְבַשׁ כִּי טוֹב וְנֹפֶת עַל חִכֶּךָ: יד כֵּן דַּע חָכְמָה לְנַפְשֶׁךָ אִם מְצָאתָהּ וְיֵשׁ אַחֲרִית וְתִקְוָתְךָ לֹא תִכָּרֵת: טו אַל תֶּאֱרֹב רָשָׁע נְוֵה צַדִּיק אַל תָּשֹׁד רִבְצָתוֹ: טז כִּי שֶׁבַע יִפֹּל צַדִּיק וָקָם וְרָשָׁע יִכָּשְׁלוּ בְרָעָה: יז בִּנְפֹל אוֹיִבְךָ אַל תִּשְׂמָח וּבִכָּשְׁלוֹ אַל יָגֵל לִבֶּךָ: יח פֶּן יִרְאֶה יְהוָה וְרַע בְּעֵינָיו וְהֵשִׁיב מֵעָלָיו אַפּוֹ: יט אַל תִּתְחַר בְּמְרֵעִים וְאַל תְּקַנֵּא בִּרְשָׁעִים: כ כִּי לֹא תִהְיֶה אֲחָרִית לָרָע נֵר רְשָׁעִים יִדְעָךְ: כא יְרָא אֶת יְהוָה בְּנִי וּמֶלֶךְ חֲלֹף אַל תִּתְעָרָב: כב כִּי פִתְאֹם יָקוּם אֵידָם וּפִיד שְׁנֵיהֶם מִי יוֹדֵעַ: כג גַּם אֵלֶּה לַחֲכָמִים הַכֵּר פָּנִים בַּמִּשְׁפָּט לֹא טוֹב: כד אֹמֵר לָרָשָׁע צַדִּיק אָתָּה יְקֻבֻּהוּ לְאֻמִּים יִזְעָמֻהוּ בְּלָאֻמִּים: כה וְלַמּוֹכִיחִים יִנְעָם וְעֲלֵיהֶם תָּבוֹא בִרְכַּת טוֹב: כו שְׂפָתַיִם יִשַּׁק מֵשִׁיב דְּבָרִים נְכֹחִים: כז הָכֵן בַּחוּץ מְלַאכְתֶּךָ וְתַקֵּן לְךָ בַּשָּׂדֶה וְאַחַר וּבָנִיתָ בֵיתֶךָ: כח אַל תְּהִי עֵד סָרָק בְּרֵעֶךָ וּפִתִּיתָ בִשְׂפָתֶיךָ: כט אַל תֹּאמַר כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לִי כֵּן אֶעֱשֶׂה לוֹ אָשִׁיב לָאִישׁ כְּפָעֳלוֹ: ל עַל שְׂדֵה אִישׁ עָצֵל עָבָרְתִּי וְעַל כֶּרֶם אָדָם חֲסַר לֵב: לא וְהִנֵּה עָלָה כֻלּוֹ קִמְשֹׁנִים כָּסּוּ פָנָיו חֲרוּלִים וְגֶדֶר אֲבָנָיו נָהָרָסָה: לב וְרָאִיתִי אָשִׁית לִבִּי לְמָשָׁל לָקַחְתִּי מוּסָר: לג מְעַט תְּנוּם מְעַט תְּנַמְנֵם מְעַט חִבֻּק יָדַיִם לִשְׁכָּב: לד וּבָא כְמְהַלֵּךְ רִישֶׁךָ וּמַחְסֹרְךָ כְּאִישׁ מָגֵן: כה גַּם אֵלֶּה מִשְׁלֵי שְׁלֹמֹה אֲשֶׁר הֶעְתִּיקוּ אַנְשֵׁי חִזְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה: ב כְּבוֹד אֱלֹהִים הַסְתֵּר דָּבָר וּכְבוֹד מְלָכִים חֲקֹר דָּבָר: ג שָׁמַיִם לָרוּם וָאָרֶץ לָעֹמֶק וְלֵב מְלָכִים אֵין חֵקֶר: ד סִיג מִכֶּסֶף וְיֵצֵא צוֹרֵף כֶּלִי לָפָיו: ה הָרְשִׁיעוּ מִלְּפָנָיו רָשָׁע וְיִכּוֹן בְּצֶדֶק כִּסְאוֹ: ו אַל תִּתְהַדַּר לִפְנֵי מֶלֶךְ וּבִמְקוֹם גְּדֹלִים אַל תַּעֲמֹד: ז כִּי טוֹב אֵמֶר לְךָ עֲלֵה הֵנָּה מִשְׁפִּילוּךָ לִפְנֵי נָדִיב אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ: ח אַל תֵּצֵא לָרִב מַהֵר מַה תַּעֲשֶׂה בָאַחֲרִיתָהּ בְּהַכְלִימֵךְ רֵעֶךָ: ט רִיבְךָ רִב אֶת רֵעֶךָ וְסוֹד אַחֵר אַל תְּגַלֶּה: י פֶּן יִחְסָדְךָ שֹׁמֵעַ וְדִבָּתְךָ לֹא יָשׁוּב: יא תַּפּוּחֵי זָהָב בְּמַשְׂכִּיּוֹת כֶּסֶף דָּבָר דָּבוּר עַל אָפְנָיו: יב נֶזֶם זָהָב וַחֲלִי כֶתֶם מוֹכִיחַ חָכָם עַל אֹזֶן שֹׁמַעַת: יג כְּצִנַּת שֶׁלֶג בְּיוֹם קָצִיר צִיר נֶאֱמָן לְשֹׁלְחָיו וְאֶת אֲדֹנָיו יָשִׁיב נָפֶשׁ: יד נְשִׂיאִים וְרוּחַ וְגֶשֶׁם אָיִן אִישׁ מִתְהַלֵּל בְּמַתַּת שָׁקֶר: טו בְּאֹרֶךְ אַפַּיִם יְפֻתֶּה קָצִין וְלָשׁוֹן רַכָּה תִּשְׁבָּר גִּרְמ: טז דְּבַשׁ מָצָאתָ אֱכֹל דַּיֶּךָּ פֶּן תִּשְׂבָּעֶנּוּ וְהָקֵאתוֹ: יז הַקַּר רַגְלְךָ מִבֵּית רֵעֶךָ פֶּן יִשְׂבָּעֲךָ וּשְׂנֵאֶךָ: יח מַפִּיץ וְחֶרֶב וְחֵץ שָׁנוּן אִישׁ עֵד שֶׁקֶר בְּרֵעֵהוּ: יט שֵׁן רוֹעָה וְרֶגֶל מוּעָדֶת בֶּטַח בּוֹגֵד בְּיוֹם צָרָה: כ מַעֲדֶה בֶגֶד בְּיוֹם קָר חֹמֶץ עַל נָתֶר וְשָׁר שִׁירִים עַל לֵב רָע: כא אִם רָעֵב שֹׂנַאֲךָ הַאֲכִלֵהוּ לָחֶם וְאִם צָמֵא הַשְׁקֵהוּ מָיִם: כב כִּי גֶחָלִים אַתָּה חֹתֶה עַל רֹאשׁוֹ וַיהוָה יְשַׁלֶּם לָךְ: כג רוּחַ צָפוֹן תָּחֹל גֶּשֶׁם וּפָנִים זֹעֲפוֹת לְשׁוֹן סָתֶר: כד טוֹב שֶׁבֶת עַל פִּנַּת גָּג מֵאֵשֶׁת מִדְיָנִים וּבְבַיִת חָבֶר: כה מַיִם קָרִים עַל נֶפֶשׁ עֲיֵפָה וְשֵׁמוּעָה טוֹבָה מֵאֶרֶץ מֶרְחָק: כו מַעְיָן נִרְפָּשׂ וּמְקוֹר מָשְׁחָת צַדִּיק מָט לִפְנֵי רָשָׁע: כז אֲכֹל דְּבַשׁ הַרְבּוֹת לֹא טוֹב וְחֵקֶר כְּבֹדָם כָּבוֹד: כח אִישׁ אֲשֶׁר אֵין לוֹ עַל רוּחוֹ כְּעִיר פְּרוּצָה חוֹמָה: כו כַּשֶּׁלֶג בַּקַּיִץ וְכַמָּטָר בַּקָּצִיר כֵּן לֹא נָאוֶה לִכְסִיל כָּבוֹד: ב כַּצִּפּוֹר לָנוּד כַּדְּרוֹר לָעוּף כֵּן קְלָלַת חִנָּם לֹא תָבוֹא: ג שׁוֹט לַסּוּס מֶתֶג לַחֲמוֹר וְשֵׁבֶט לְגֵו כְּסִילִים: ד אַל תַּעַן כְּסִיל כְּאִוַּלְתּוֹ פֶּן תִּשְׁוֶה לּוֹ גַּם אָתָּה: ה עֲנֵה כְסִיל כְּאִוַּלְתּוֹ פֶּן יִהְיֶה חָכָם בְּעֵינֵי עַצְמוֹ: ו מְקַצֵּץ רַגְלַיִם סְפוֹ חָמָס שֹׁתֶה שְׁאֵרוֹ מְלִיצֵי כְסִילִים: ז שׁוֹקַיִם נִבְלוּ מִפִּסֵּחַ וּמָשָׁל בְּפִי כְסִילִים: ח צְרוֹר אֶבֶן בְּמַרְגֵּמָה כֵּן נוֹתֵן לִכְסִיל כָּבוֹד: ט חֹחַ עָלָה בְיַד שִׁכּוֹר וּמָשָׁל בְּפִי כְסִילִים: י רַב מְחוֹלֵל הַכֹּל וְשֹׂכֵר כְּסִיל וְשֹׂכֵר עוֹבְרִים: יא כְּכֶלֶב שָׁב עַל קֵיאוֹ כְּסִיל שֹׁנֶה בְאִוַּלְתּוֹ: יב רָאִיתָ אִישׁ חָכָם בְּעֵינָיו תִּקְוַת כְּסִיל מִמֶּנּוּ: יג אָמַר עָצֵל שַׁחַל בַּדֶּרֶךְ אַרְיֵה בֵּין הָרְחֹבוֹת: יד הַדֶּלֶת תִּסּוֹב עַל צִירָהּ וְעָצֵל עַל מִטָּתוֹ: טו טָמַן עָצֵל יָדוֹ בַּצַּלָּחַת אֻמְלַל הֲשִׁיבָהּ אֶל פִּיהוּ: טז חָכַם עָצֵל בְּעֵינָיו מִשִּׁבְעָה מְשִׁיבֵי טָעַם: יז מַחֲזִיק בְּאָזְנֵי כֶלֶב עוֹבֵר זוֹעֵף עַל רִיב לֹא לוֹ: יח כְּמִתְלוֹצֵץ וְיוֹרֶה זִקִּים חִצִּים וָמָוֶת: יט כֵּן אִישׁ רִמָּה אֶת רֵעֵהוּ וְאָמַר הֲלֹא מְשַׂחֵק אָנִי: כ בְּאֶפֶס עֵצִים תִּכְבֶּה אֵשׁ וּבְאֵין נִרְגָּן יִשְׁתֹּק מָדוֹן: כא פֶּחָם לְגֶחָלִים וְעֵצִים לְאֵשׁ וְאִישׁ מְדוֹנִים לְחַרְחַר מָדוֹן: כב דִּבְרֵי נִרְגָּן כִּמְתַלְהֲמִים וְהֵם יָרְדוּ חַדְרֵי בָטֶן: כג כֶּסֶף סִיגִים מְצֻפֶּה עַל חֶרֶשׂ שִׂפְתֵי דֹלֵק וְלֵב רָע: כד בְּשִׂפְתָיו יִנָּכֶר שׂוֹנֵא וּבְקִרְבּוֹ יָשִׁית מִרְמָה: כה כִּי יְחַנֵּן קֹלוֹ אַל תַּאֲמֵן בִּי שֶׁבַע תּוֹעֲבוֹת בְּלִבּוֹ: כו מְכַסֶּה שִׂנְאָה בְמִרְמָה תִּגָּלֶה רָעָתוֹ בַּקָּהָל: כז כּוֹרֶה גּוּמָּץ בּוֹ יִפּוֹל וְגוֹלֵל אֶבֶן אֵלָיו תָּשׁוּב: כח לְשׁוֹן שֶׁקֶר יִשְׂנָא דַכָּיו וּפֶה חָלָק יַעֲשֶׂה מִדְחֶפֶת: כז אַל תִּתְהַלֵּל בְּיוֹם מָחָר כִּי לֹא תֵדַע מַה יֵּלֵד יוֹם: ב יְהַלֶּלְךָ זָר וְלֹא פִיךָ נׇכְרִי וְלֹא שְׂפָתֶיךָ: ג כֹּבֶד אֶבֶן וְנֵטֶל חוֹל וְכַעַס כְּסִיל מִשְּׂאֵיהֶם שְׁנֵיהֶם: ד אַכְזְרִיּוּת חֵמָה וְשִׁטָּף אָף וּמִי יַעֲמֹד לִפְנֵי קִנְאָה: ה טוֹבָה תּוֹכֵחָת מְגֻלָּה מֵאַהֲבָה מְסֻתָּרָת: ו נֶאֱמָנוֹת פִּצְעֵי אוֹהֵב וְנַעְתָּרוֹת נְשִׁיקוֹת שׂוֹנֵא: ז נֶפֶשׁ שְׂבֵעָה בּוּז לְנֹפֶת וְלִנְפָשׁ רְעֵבָה כָּל מָר מָתוֹק: ח כְּצִפּוֹר נוֹדֶדֶת מִן קִנָּהּ כֵּן אִישׁ נוֹדֵד מִן מְקוֹמוֹ: ט שֶׁמֶן וְקְטֹרֶת יְשַׂמַּח לֵב וּמֵרֹעַ עֵצָתוֹ נַפְשׁוֹ: י אֶת רֵעֲךָ וְרֵעַ אָבִיךָ אַל תַּעֲזֹב וּבֵית אָחִיךָ אַל תָּבֹא בְּיוֹם אֵידֶךָ טוֹב שָׁכֵן קָרוֹב מֵאָח רָחוֹק: יא הֱיֵה חָכָם בְּנִי וְשַׂמַּח לִבִּי וְאָשִׁיבָה חֹרְפִי דָּבָר: יב עָרוּם רָאָה רָעָה וְנִסְתָּר וּפְתָיִים עָבְרוּ וְנֶעֱנָשׁוּ: יג קַח בִּגְדוֹ כִּי עָרַב זָר וּבְעַד נׇכְרִיָּה חַבְלֻהוּ: יד מְבָרֵךְ רֵעֵהוּ בְּקוֹל גָּדוֹל בַּבֹּקֶר הַשְׁכֵּים קְלָלָה תֵּחָשֵׁב לוֹ: טו דֶּלֶף טוֹרֵד בְּיוֹם סְגֵרָה וְאֵשֶׁת מִדְיָנִים מִשֹּׁחֲרוֹת שָׁווֹת: טז צוֹפְנֶיהָ צָפַן רוּחַ וְשֶׁמֶן יְמִינוֹ יִקְרָא: יז בַּרְזֶל בְּבַרְזֶל יָחֹד וְאִישׁ יַחַד פְּנֵי רֵעֵהוּ: יח נֹצֵר תְּאֵנָה יֹאכַל פִּרְיָהּ וְשֹׁמֵר אֲדֹנָיו יְכֻבָּד: יט כַּמַּיִם הַפָּנִים לַפָּנִים כֵּן לֵב הָאָדָם לָאָדָם: כ שְׁאוֹל וַאֲבַדּוֹן לֹא תִשְׂבַּעְנָה וְעֵינֵי הָאָדָם לֹא תִשְׂבַּעְנָה: כא מַצְרֵף לַכֶּסֶף וְכוּר לַזָּהָב וְאִישׁ לְפִי מַהֲלָלוֹ: כב אִם תָּכַתֵּשׁ אֶת כְּסִיל בְּתוֹךְ הַמכתש [הַמַּכְתֵּשֶׁת] בְּתוֹךְ הָרִפֹת בְּעֶלְעוּל אִוַּלְתּוֹ לֹא תָסוּר מֵעָלָיו: כג יָדֹעַ תֵּדַע פְּנֵי צֹאנֶךָ שִׁית לִבְּךָ לַעֲדָרִים: כד כִּי לֹא לְעוֹלָם חֹסֶן וְאִם נֵזֶר לְדוֹר וָדוֹר: כה נִגְלָה חָצִיר וְנִרְאָה דֶּשֶׁא וְעֹשְׂבוֹת הָרִים נֶאֱסָפוּ: כו כָּרִים לִלְבוּשֶׁךָ וּשְׂעִירִים מְחִיר שָׂדֶה: כז וְדֵי עִזִּים לְלַחְמֶךָ לְלֶחֶם בֵּיתֶךָ וְחַיּוֹת לְנַעֲרוֹתֶיךָ: כח נָס רָשָׁע וְאֵין רֹדֵף וְצַדִּיק כְּכְפִיר יִבְטָח: כט בְּפֶשַׁע אֶרֶץ רַבִּים שָׂרֶיהָ וּבְאָדָם מֵבִין יֹדֵעַ כֵּן יַאֲרִיךְ: ל רָשׁ עֹשֵׁק דַּלִּים גֶּבֶר אֵין וְסֹחֵף לֶחֶם לֹא נִכּוֹן: לא עֹזְבֵי תוֹרָה יְהַלְלוּ רָשָׁע וְשֹׁמְרֵי תוֹרָה יִתְגָּרוּ בָם: לב אַנְשֵׁי רָע לֹא יָבִינוּ מִשְׁפָּט וּמְבַקְשֵׁי יְהוָה יָבִינוּ כֹל: לג טוֹב רָאוּשׁ מֵעָשִׁיר וְאֵין לוֹ וְנִכְלָל שִׁפְתַיִם מִכְּסִיל וְאֵין לוֹ: לד מַרְבֶּה הוֹנוֹ בְּנֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית לְחוֹנֵן דַּלִּים לְאֹסְפוֹ: לה מֵסִיר אָזְנוֹ מִשְּׁמֹעַ תּוֹרָה גַּם תְּפִלָּתוֹ תּוֹעֵבָה: לו מַתְעֶה יְשָׁרִים בְּדֶרֶךְ רָעָה בְּשַׁחַת הוּא יִפּוֹל וְתָמִימִים יִנְחֲלוּ טוֹב: לז חֲכַם לֵבָב יִקַּח מִצְוֹת וְאֱוִיל שְׂפָתַיִם יִלָּבֵט: לח הוֹלֵךְ תָּמִים בְּצֶדֶק יָשׁוּעַ עִקְּשׁ דְּרָכָיו וְנִפֹּל בְּאֶחָת: לט נֹצֵר מִצְוָה לֹא יֵדַע דָּבָר רָע וְעֵת וּמִשְׁפָּט יֵדַע לֵב נָבוֹן: מ מְהִירוּת לַעֲשִׁיר לְבַדּוֹ וְזֶה חֶלְקוֹ בְּשָׂכָרוֹ: מא מְכַסֶּה פְשָׁעָיו לֹא יַצְלִיחַ וּמוֹדֶה וְעֹזֵב יְרֻחָם: מב אַשְׁרֵי אָדָם מְפַחֵד תָּמִיד וּמַקְשֶׁה לִבּוֹ יִפֹּל בְּרָעָה: מג שׁוֹאֵג כְּאַרְיֵה וְנֹהֵם כְּדֹב מֹשֵׁל רָשָׁע עַל עַם דָּל: מד נָגִיד חָסַר תְּבוּנוֹת וְרַב עֹשְׁקוֹת שׂוֹנֵא בֶּצַע יַאֲרִיכוּ יָמִים: מה אָדָם עָשׁוּק בְּדַם בְּנֶפֶשׁ עַד בּוֹר יָנוּס אַל יִתְמְכוּ בוֹ: מו הוֹלֵךְ בְּתֹם יִוָּשַׁע וְעִקֵּשׁ בִּשְׁתַּיִם יִפּוֹל: מז עֹבֵד אַדְמָתוֹ יִשְׂבַּע לָחֶם וְרֹדֵף רֵקִים יִשְׂבַּע רִישׁ: מח אִישׁ אֱמוּנוֹת רַב בְּרָכוֹת וְאָץ לְהַעֲשִׁיר לֹא יִנָּקֶה: מט הַכֵּר פָּנִים לֹא טוֹב וְעַל פַּת לֶחֶם יִפְשַׁע גָּבֶר: נ אָץ לְהוֹן רַע עָיִן וְחֶסֶר לֹא יָדַע כִּי בָא עָלָיו: נא מוֹכִיחַ אָדָם אַחֲרֵי חֵן יִמְצָא מֵחֲלִיק לָשׁוֹן: נב זוֹבֵחַ לֵאלֹהִים יוּחָרָם בִּלְתִּי לַיהוָה לְבַדּוֹ: נג וְגַם אִמּוֹ וְאָבִיו יְקַלֵּל וְאָמַר לֹא פָשַׁע זֶה שׁוֹתֵף הוּא לְאִישׁ מַשְׁחִית: נד מַרְחִיב נַפְשׁוֹ כְּשׁאוֹל וְהוּא כַּמָּוֶת וְלֹא יִשְׂבָּע: נה מְגָרֶה מָדוֹן יַעֲלֶה וְכָל פּוֹשֵׁעַ עַל כָּל פְּשָׁעִים אַהֲבַת רִיב: נו מְשַׁבֵּר קַרְתּוֹ יִפֹּל בְּלֵב יַמִּים וְצַדִּיק כְּעָלֶה יִפְרָח: נז מְרַבֶּה לְהַכְעִיס בְּתוֹכֵחוֹת אֱמוּנִים יִפֹּל פִּתְאֹם אֵין מַרְפֵּא: נח מַרְבֶּה רְשָׁעִים בְּפֶשַׁע יִרְבֶּה פָשַׁע וְצַדִּיקִים יִרְאוּ בְנִפְלָם: נט מוֹכִיחַ אָדָם אַחֲרֵי לְשׁוֹן יִמְצָא מֵחֲלִיק לָשׁוֹן: ס מְגַנֵּב אָבִיו וְאִמּוֹ וְאָמַר אֵין פָּשַׁע חָבֵר הוּא לְאִישׁ מַשְׁחִית: סא מַרְחִיב נַפְשׁוֹ כְּשׁאוֹל וְהוּא כַּמָּוֶת וְלֹא יִשְׂבָּע: סב מְגָרֶה מָדוֹן יַעֲלֶה וְכָל פּוֹשֵׁעַ עַל כָּל פְּשָׁעִים אַהֲבַת רִיב: סג מְשַׁבֵּר קַרְתּוֹ יִפֹּל בְּלֵב יַמִּים וְצַדִּיק כְּעָלֶה יִפְרָח: סד מְרַבֶּה לְהַכְעִיס בְּתוֹכֵחוֹת אֱמוּנִים יִפֹּל פִּתְאֹם אֵין מַרְפֵּא: סה מַרְבֶּה רְשָׁעִים בְּפֶשַׁע יִרְבֶּה פָשַׁע וְצַדִּיקִים יִרְאוּ בְנִפְלָם: סו מוֹכִיחַ אָדָם אַחֲרֵי לְשׁוֹן יִמְצָא מֵחֲלִיק לָשׁוֹן: סז מְגַנֵּב אָבִיו וְאִמּוֹ וְאָמַר אֵין פָּשַׁע חָבֵר הוּא לְאִישׁ מַשְׁחִית: סח מַרְחִיב נַפְשׁוֹ כְּשׁאוֹל וְהוּא כַּמָּוֶת וְלֹא יִשְׂבָּע: סט מְגָרֶה מָדוֹן יַעֲלֶה וְכָל פּוֹשֵׁעַ עַל כָּל פְּשָׁעִים אַהֲבַת רִיב: ע מְשַׁבֵּר קַרְתּוֹ יִפֹּל בְּלֵב יַמִּים וְצַדִּיק כְּעָלֶה יִפְרָח: עא מְרַבֶּה לְהַכְעִיס בְּתוֹכֵחוֹת אֱמוּנִים יִפֹּל פִּתְאֹם אֵין מַרְפֵּא: עב מַרְבֶּה רְשָׁעִים בְּפֶשַׁע יִרְבֶּה פָשַׁע וְצַדִּיקִים יִרְאוּ בְנִפְלָם: עג מוֹכִיחַ אָדָם אַחֲרֵי לְשׁוֹן יִמְצָא מֵחֲלִיק לָשׁוֹן: עד מְגַנֵּב אָבִיו וְאִמּוֹ וְאָמַר אֵין פָּשַׁע חָבֵר הוּא לְאִישׁ מַשְׁחִית: עה מַרְחִיב נַפְשׁוֹ כְּשׁאוֹל וְהוּא כַּמָּוֶת וְלֹא יִשְׂבָּע: עו מְגָרֶה מָדוֹן יַעֲלֶה וְכָל פּוֹשֵׁעַ עַל כָּל פְּשָׁעִים אַהֲבַת רִיב: עז מְשַׁבֵּר קַרְתּוֹ יִפֹּל בְּלֵב יַמִּים וְצַדִּיק כְּעָלֶה יִפְרָח: עח מְרַבֶּה לְהַכְעִיס בְּתוֹכֵחוֹת אֱמוּנִים יִפֹּל פִּתְאֹם אֵין מַרְפֵּא: עט מַרְבֶּה רְשָׁעִים בְּפֶשַׁע יִרְבֶּה פָשַׁע וְצַדִּיקִים יִרְאוּ בְנִפְלָם: פ מוֹכִיחַ אָדָם אַחֲרֵי לְשׁוֹן יִמְצָא מֵחֲלִיק לָשׁוֹן: פא מְגַנֵּב אָבִיו וְאִמּוֹ וְאָמַר אֵין פָּשַׁע חָבֵר הוּא לְאִישׁ מַשְׁחִית: פב מַרְחִיב נַפְשׁוֹ כְּשׁאוֹל וְהוּא כַּמָּוֶת וְלֹא יִשְׂבָּע: פג מְגָרֶה מָדוֹן יַעֲלֶה וְכָל פּוֹשֵׁעַ עַל כָּל פְּשָׁעִים אַהֲבַת רִיב: פד מְשַׁבֵּר קַרְתּוֹ יִפֹּל בְּלֵב יַמִּים וְצַדִּיק כְּעָלֶה יִפְרָח: פה מְרַבֶּה לְהַכְעִיס בְּתוֹכֵחוֹת אֱמוּנִים יִפֹּל פִּתְאֹם אֵין מַרְפֵּא: פו מַרְבֶּה רְשָׁעִים בְּפֶשַׁע יִרְבֶּה פָשַׁע וְצַדִּיקִים יִרְאוּ בְנִפְלָם: פז מוֹכִיחַ אָדָם אַחֲרֵי לְשׁוֹן יִמְצָא מֵחֲלִיק לָשׁוֹן: פח מְגַנֵּב אָבִיו וְאִמּוֹ וְאָמַר אֵין פָּשַׁע חָבֵר הוּא לְאִישׁ מַשְׁחִית: פט מַרְחִיב נַפְשׁוֹ כְּשׁאוֹל וְהוּא כַּמָּוֶת וְלֹא יִשְׂבָּע: צ מְגָרֶה מָדוֹן יַעֲלֶה וְכָל פּוֹשֵׁעַ עַל כָּל פְּשָׁעִים אַהֲבַת רִיב: צא מְשַׁבֵּר קַרְתּוֹ יִפֹּל בְּלֵב יַמִּים וְצַדִּיק כְּעָלֶה יִפְרָח: צב מְרַבֶּה לְהַכְעִיס בְּתוֹכֵחוֹת אֱמוּנִים יִפֹּל פִּתְאֹם אֵין מַרְפֵּא: צג מַרְבֶּה רְשָׁעִים בְּפֶשַׁע יִרְבֶּה פָשַׁע וְצַדִּיקִים יִרְאוּ בְנִפְלָם: צד מוֹכִיחַ אָדָם אַחֲרֵי לְשׁוֹן יִמְצָא מֵחֲלִיק לָשׁוֹן: צה מְגַנֵּב אָבִיו וְאִמּוֹ וְאָמַר אֵין פָּשַׁע חָבֵר הוּא לְאִישׁ מַשְׁחִית: צו מַרְחִיב נַפְשׁוֹ כְּשׁאוֹל וְהוּא כַּמָּוֶת וְלֹא יִשְׂבָּע: צז מְגָרֶה מָדוֹן יַעֲלֶה וְכָל פּוֹשֵׁעַ עַל כָּל פְּשָׁעִים אַהֲבַת רִיב: צח מְשַׁבֵּר קַרְתּוֹ יִפֹּל בְּלֵב יַמִּים וְצַדִּיק כְּעָלֶה יִפְרָח: צט מְרַבֶּה לְהַכְעִיס בְּתוֹכֵחוֹת אֱמוּנִים יִפֹּל פִּתְאֹם אֵין מַרְפֵּא: ק מַרְבֶּה רְשָׁעִים בְּפֶשַׁע יִרְבֶּה פָשַׁע וְצַדִּיקִים יִרְאוּ בְנִפְלָם: קא מוֹכִיחַ אָדָם אַחֲרֵי לְשׁוֹן יִמְצָא מֵחֲלִיק לָשׁוֹן: קב מְגַנֵּב אָבִיו וְאִמּוֹ וְאָמַר אֵין פָּשַׁע חָבֵר הוּא לְאִישׁ מַשְׁחִית: קג מַרְחִיב נַפְשׁוֹ כְּשׁאוֹל וְהוּא כַּמָּוֶת וְלֹא יִשְׂבָּע: קד מְגָרֶה מָדוֹן יַעֲלֶה וְכָל פּוֹשֵׁעַ עַל כָּל פְּשָׁעִים אַהֲבַת רִיב: קה מְשַׁבֵּר קַרְתּוֹ יִפֹּל בְּלֵב יַמִּים וְצַדִּיק כְּעָלֶה יִפְרָח: קו מְרַבֶּה לְהַכְעִיס בְּתוֹכֵחוֹת אֱמוּנִים יִפֹּל פִּתְאֹם אֵין מַרְפֵּא: קז מַרְבֶּה רְשָׁעִים בְּפֶשַׁע יִרְבֶּה פָשַׁע וְצַדִּיקִים יִרְאוּ בְנִפְלָם: קח מוֹכִיחַ אָדָם אַחֲרֵי לְשׁוֹן יִמְצָא מֵחֲלִיק לָשׁוֹן: קט מְגַנֵּב אָבִיו וְאִמּוֹ וְאָמַר אֵין פָּשַׁע חָבֵר הוּא לְאִישׁ מַשְׁחִית: קי מַרְחִיב נַפְשׁוֹ כְּשׁאוֹל וְהוּא כַּמָּוֶת וְלֹא יִשְׂבָּע: קיא מְגָרֶה מָדוֹן יַעֲלֶה וְכָל פּוֹשֵׁעַ עַל כָּל פְּשָׁעִים אַהֲבַת רִיב: קיב מְשַׁבֵּר קַרְתּוֹ יִפֹּל בְּלֵב יַמִּים וְצַדִּיק כְּעָלֶה יִפְרָח: קיג מְרַבֶּה לְהַכְעִיס בְּתוֹכֵחוֹת אֱמוּנִים יִפֹּל פִּתְאֹם אֵין מַרְפֵּא: קיד מַרְבֶּה רְשָׁעִים בְּפֶשַׁע יִרְבֶּה פָשַׁע וְצַדִּיקִים יִרְאוּ בְנִפְלָם: קטו מוֹכִיחַ אָדָם אַחֲרֵי לְשׁוֹן יִמְצָא מֵחֲלִיק לָשׁוֹן: קטז מְגַנֵּב אָבִיו וְאִמּוֹ וְאָמַר אֵין פָּשַׁע חָבֵר הוּא לְאִישׁ מַשְׁחִית: קיז מַרְחִיב נַפְשׁוֹ כְּשׁאוֹל וְהוּא כַּמָּוֶת וְלֹא יִשְׂבָּע: קיח מְגָרֶה מָדוֹן יַעֲלֶה וְכָל פּוֹשֵׁעַ עַל כָּל פְּשָׁעִים אַהֲבַת רִיב: קיט מְשַׁבֵּר קַרְתּוֹ יִפֹּל בְּלֵב יַמִּים וְצַדִּיק כְּעָלֶה יִפְרָח: קכ מְרַבֶּה לְהַכְעִיס בְּתוֹכֵחוֹת אֱמוּנִים יִפֹּל פִּתְאֹם אֵין מַרְפֵּא: קכא מַרְבֶּה רְשָׁעִים בְּפֶשַׁע יִרְבֶּה פָשַׁע וְצַדִּיקִים יִרְאוּ בְנִפְלָם: קכב מוֹכִיחַ אָדָם אַחֲרֵי לְשׁוֹן יִמְצָא מֵחֲלִיק לָשׁוֹן: קכג מְגַנֵּב אָבִיו וְאִמּוֹ וְאָמַר אֵין פָּשַׁע חָבֵר הוּא לְאִישׁ מַשְׁחִית: קכד מַרְחִיב נַפְשׁוֹ כְּשׁאוֹל וְהוּא כַּמָּוֶת וְלֹא יִשְׂבָּע: קכה מְגָרֶה מָדוֹן יַעֲלֶה וְכָל פּוֹשֵׁעַ עַל כָּל פְּשָׁעִים אַהֲבַת רִיב: קכו מְשַׁבֵּר קַרְתּוֹ יִפֹּל בְּלֵב יַמִּים וְצַדִּיק כְּעָלֶה יִפְרָח: קכז מְרַבֶּה לְהַכְעִיס בְּתוֹכֵחוֹת אֱמוּנִים יִפֹּל פִּתְאֹם אֵין מַרְפֵּא: קכח מַרְבֶּה רְשָׁעִים בְּפֶשַׁע יִרְבֶּה פָשַׁע וְצַדִּיקִים יִרְאוּ בְנִפְלָם: קכט מוֹכִיחַ אָדָם אַחֲרֵי לְשׁוֹן יִמְצָא מֵחֲלִיק לָשׁוֹן: קל מְגַנֵּב אָבִיו וְאִמּוֹ וְאָמַר אֵין פָּשַׁע חָבֵר הוּא לְאִישׁ מַשְׁחִית: קלא מַרְחִיב נַפְשׁוֹ כְּשׁאוֹל וְהוּא כַּמָּוֶת וְלֹא יִשְׂבָּע: קלב מְגָרֶה מָדוֹן יַעֲלֶה וְכָל פּוֹשֵׁעַ עַל כָּל פְּשָׁעִים אַהֲבַת רִיב: קלג מְשַׁבֵּר קַרְתּוֹ יִפֹּל בְּלֵב יַמִּים וְצַדִּיק כְּעָלֶה יִפְרָח: קלד מְרַבֶּה לְהַכְעִיס בְּתוֹכֵחוֹת אֱמוּנִים יִפֹּל פִּתְאֹם אֵין מַרְפֵּא: קלה מַרְבֶּה רְשָ

אָמָךְ: כג קְנֵה אֱמֶת וְאַל תִּמְכֹּר חָכְמָה וּמוּסָר וּבִינָה: כד תָּבוֹז כִּי־יִזְקַן אָבִיךָ אִמֶּךָ: כג אֱמֶת קְנֵה וְאַל־
וּמַרְדוּתָא וְבִיעָא: כד מְדִין נְדוּץ אֲבוּי דְּצַדִּיקָא וְיַלִּיד חַכִּימָא נְחֵדִי בֵּיהּ: כה יְחֵדוּ אֲבוּךְ וְאִמָּךְ תִּמְכֹּר חָכְמָה וּמוּסָר וּבִינָה: כד גּוֹל יָגוֹל
יְהֵדוּן הוֹלְדָתָךְ: כו הַב לִי בְּרִי לִבָּךְ וְעֵינָךְ אָבִי צַדִּיק יוֹלֵד חָכָם וְיִשְׂמַח בּוֹ:
לִי בְּרִי לִבָּךְ וְעֵינָךְ הִנְטְרָן אָרְחָתַי: כו מְטוּל דְּנוּמְצָא עֲמִיקָא וְזָנְיָתָא כה יִשְׂמַח אָבִיךְ וְאִמֶּךְ וְתָגֵל יוֹלַדְתֵּךְ:
וּבִירָא דָּעֲקָא נוּכְרִיתָא: כה וְהֵיךְ מְטַרְפָּא עֵינָהָא כְּמָנָא וְצָאר אַבְנָא תְּנָה בְנִי לִבְּךָ וְעֵינֶיךָ דְּרָכַי תִּרְצֶנָה: כו כִּי־שׁוּחָה עֲמֹקָה זוֹנָה
וּבְאֵר צָרָה נָכְרִיָּה: כח אַף־הִיא כְּדֶרֶךְ

ת"א לאמת קנה.כמ ס' ע"ג ד' בכורות כ"ט)(ר"ה כט מגלה ע')(ב"ק יג:),יומר כמדבר: יסמח אבוך,כדפוס ויחמציית כג תשעית כו): תמה בני .(בכורות ג'): כי שוחה ב"קרוי:

רש"י

קרושים: (בג) אמת קנה. ואם לא תמצא ללמוד בחנם למוד בשכר ואל תמכר בשכר חכמה שלמדתני בחנם כך תלמדה

אבן עזרא

(כג) אמת. המלה חסרה ספרי אמת קנה ואל תמכור: (כד) וויולד חכם. מי שיוליד בן חכם ישמח בו על כן: (כה) ישמח אביך ואמך. ויולדהך.כפל הדבר: (כו) תנה בני. אף. ובחכם תזהיר להשמר מן הזונות. תנה בני היות כוונת הלב לקבל בדבור. תרגמה תרגמה כתיב ופירוש עיניך ירוצו דרכי המלות: (כז) שוחה. הסר כ"ף. זרה הפך רחבה והטעם שלא יוכל איש להתהפך ממך אל לך: (כח) כחוטף. כאשר היא תוכל לחטוף לו תחזיק. תיסף

רלב"ג

שתקנה ולמי לא יספר: (כג) אמת. הנה הכונת החמת קנה ואע"פ שהוא זה הענין מ"מ הנה לא יספר כמו שהבאנו הפילוסוף בכל זה שהוא שפסק שזה לא יוכל למכור והסיבה ממך קנין שקנית בכל הכמה ובפילוסופיא מדעית ובחכמה המלמדת אחר שקראת בזה כי אפשר שהקנה הוא נלמד כמו שזכרנו וכבר ביארנו שלא יתכן שיהיה הכוונה הכללית בממאמר ההיתכון מפסר מ"י ובדומיהם לספר הענין: (כד) גיל יגיל. ושהה לשלם מה זה הקנין אמר לא יסוד מבעלי ועוד ימשך לו מהשועלת שיגיל האיש בלדיק בדעותיו ובחכמותיו וע"ז שיולד בן חכם ישמח כי ליסוד בעולותיו ועניניו עם שבשבחו תתבדן בו הבנתו הש"י ושמחת בזה אינו ולמי יולדתו לפחה בעיניה אחר שיגיעה לעד ובמה נחת יהיה לאם הבן כשיל: (כו) תנה בני נגדך לי. בלא ספק יהיה כוונתך ולונתך כי אם נקנין השלימות ועיניך תלמדה דלכי אחר המיוחדים אליהם בזה הספר להרחיק ההפוות הגשמיות ולהנין בשלימות השכל ולפי שהתאוה אחר ימשך האדם יותר לשם הם הזונות ובחיות סיין הזכיר כאם יותר להתרחק ממם ואמר להשמיך מהזונה זאת שהיא עמוקה זאת וגו': (כח) אף היא. שהיא תתרוב

מצודת דוד

מבלי השכל: (כג) אמת קנה. למוד הוגה בשכר אם לא מלמח ללמוד בחנם ושכ"ז אל תמכור ללמדה לאחרים בשכר כ"ש למוד בחנם: חכמה וגו'. את אלה לא תלמוד בשכר כי המה תורה שבע"פ ואסור לקחת עליה שכר אבל לקנות מקנה יוכל לקבל שכר כן מרע"ך: (כד) ויולד. המוליד את החכם כ"ל המלמד ומוליד חכמה אלא להשמיד: (כה) ישמח וגו'. מוכח על המאמר למעלה אמת קנה לומד הלא גיל יגיל וגו' לזה קנה אמת ושמחת אביך וגו': יולדתך. המלמדך המוליד החכמה לבך: (כו) תנה. הבן לבבך להבין ממני ואז שיניך דרכי תלוכה כי תשכיל בדרכי דרך יושר: (כז) כי שוחה. כ"ל כי בחמדני תבין שהזונה כבור עמוק שקשה מלוט לעולת ממנו כי כן קשה להפרד מן הזונה לחמר שנכשל בה ונאמר למשל על העוונות: נכריה. זונה נכריה. ועם כי היא מכשול יכשלו ואינה נעלה כל כך עם היותה מוכיחים מ"מ כשאר נכשלים להתוך מי

פירוש ע"ט

אֶמֶךְ אוֹ זַאלְסְט נִיט מַבְזֶה זַיִן דַּיִין פּוּן דַּיִין מוּטֶער אֲפִילּוּ וָוען דַּיִין מוּטֶער אִיז אַלְט: (כג) אֱמֶת קְנֵה וְאַל תִּמְכּוֹר קוֹיף דֶעם אֱמֶת אוֹן זַאלְסְט נִיט פַּר קוֹפְּן פְּלוֹמֶר דוֹ זַאלְסְט דִיר קוֹיפֶן אַרְבֵּי עֶר זַאל מִיט דִיר לֶערְנֶן תּוֹרָה. אֶבֶּער דוֹ זַאלְסְט מִיט אִין אַנְדֶערִין לֶערְנֶן אוֹמְזִיסְט חָכְמָה וּמוּסָר וּבִינָה אוֹךְ חָכְמָה אוֹן שִׂכְרַאף אוֹן פַּאר שְׁמַאנְדִיקַיִים זַאלְסְטוּ דִיר קוֹפֶן וָוען דוֹ בְּקוֹמְסְט נִיט צוּ לֶערְנֶן עֶם פּוּן אַיינֶעם אוֹם נִיסְט אוֹן זַאלְסְט עֶם נִיט פַּאר קוֹפֶן נַייעֶרְט דוֹ זַאלְסְט אוֹם נִיסְט לֶערְנֶן צוּא אַנְדֶערֶע: (כד) גִיל יָגִיל אֲבִי צַדִּיק פְּרֵייעֶן טוּהְט זִיךְ פְּרֵייעֶן דֶער פָאטֶער פּוּן דֶעם צַדִּיק וְיוֹלֵד הֶם וְיִשְׂמַח בּוֹ אוֹן דֶער

כשכר: (כז) ובאר צרה. (תסטרייט"ל כלע"ז. כרש"י כ"י תסטרייט"ר כל"ז ענג שמאל): (כח) אף היא כחוטף.

מנחת שי

סוף ומל בי"ת בשבתי לו בשר קלי עד קלן): (כד) גול. גיל קלי: יגול. יגיל קלי כן הוא בכמה ספרים אבל בשבר ל' בתיבת זה מוכח יגיל בכתיב וכן נלפא ממסורת קנדול שמצדיקת לות היו"ד ולא נמצא ס"ת בית"ש בכתיב ואין בשמלע מיבוחה וקיימין יו"ד ולא נמצא שם קן מלא גול: יולד. ויולד קלי: ושמח. ושמח קלי עיין זהר פרשת במדבר דף קי"ח ובסוף ספר הזוהר בהגהת קלח עציית שבשלו בדפוס: (כו) תלבנה. תלבנה קלי: (כז) עמקה. מתחבאת

(כח) כחוטף. כאשר היא תוכל לחטוף לו תחזיק. תיסף

רלב"ג

סמקנה נלמי לא יספר: (כג) אמת. הנה הכונת החמת קנה ואע"פ שהוא זה הענין מ"מ הנה לא יספר כמו שהבאנו הפילוסוף בכל זה שהוא שפסק שזה לא יוכל למכור והסיבה ממך קנין שקנית בכל הכמה ובפילוסופיא מדעית ובחכמה המלמדת אחר שקראת בזה כי אפשר שהקנה הוא נלמד כמו שזכרנו וכבר ביארנו שלא יתכן שיהיה הכוונה הכללית בממאמר ההיתכון מפסר מ"י ובדומיהם לספר הענין: (כד) גיל יגיל. ושהה לשלם מה זה הקנין אמר לא יסוד מבעלי ועוד ימשך לו מהשועלת שיגיל האיש בלדיק בדעותיו ובחכמותיו וע"ז שיולד בן חכם ישמח כי ליסוד בעולותיו ועניניו עם שבשבחו תתבדן בו הבנתו הש"י ושמחת בזה אינו ולמי יולדתו לפחה בעיניה אחר שיגיעה לעד ובמה נחת יהיה לאם הבן כשיל: (כו) תנה בני נגדך לי. בלא ספק יהיה כוונתך ולונתך כי אם נקנין השלימות ועיניך תלמדה דלכי אחר המיוחדים אליהם בזה הספר להרחיק ההפוות הגשמיות ולהנין בשלימות השכל ולפי שהתאוה אחר ימשך האדם יותר לשם הם הזונות ובחיות סיין הזכיר כאם יותר להתרחק ממם ואמר להשמיך מהזונה זאת שהיא עמוקה זאת וגו': (כח) אף היא. שהיא תתרוב

מצודת ציון

(כד) גיל. ענין שמחה: (כה) כהתה. כמו כחוף. כמו כחוף ב"י"ת ושניהם מלרות הלקיחה כמו ותפשתם לכם (שופטים כ"ו):

ובוגרים

תֹּאַרֵב וּבוֹגְדִים בְּאָדָם תּוֹסִף׃ כט לְמִי אוֹי לְמִי אֲבוֹי לְמִי מְדוֹנִים וְלִמְי־שִׂיחַ
לְמִי פְּצָעִים חִנָּם לְמִי חַכְלִלוּת עֵינָיִם׃
ל לַמְאַחֲרִים עַל־הַיָּיִן לַבָּאִים לַחְקֹר
מָמְסָךְ׃ לא אַל־תֵּרֶא יַיִן כִּי יִתְאַדָּם כִּי־

שִׁבְרֵי׃ כט לְמַן יֵי לְמַן דַּיְוָא וּלְמַן תַּגְרֵי וּלְמַן שׁוּחָא וּלְמַן פּוּרְעָנָתָא כַּמָּנָן) וּלְמַן סוּמָקָנוּת עַיְנָוֵי׃ ל לְהַלֵּין דְּמַוְחֲרִין עַל חַמְרָא וְאָזְלִין וּמְעַקְבֵי בֵּית מִזְגָּא׃ לא לָא תֶחֱמֵי חַמְרָא דְּסִיקוּ/ וְיָהֵב בְּכָסָא עֵינֵיהּ

מדינים קרי

ת"א לְמִי הוֹי . סַנְהֶדְרִין פ': אֵל תִּקְרֵי , אֶפְתִּים קְרִי בְּמִי לֹז סַנְהֶדְרִין ע' מְנָחוֹת צז (פְּסָחִים נ): כִּי אָמַן . יוֹמָה עד עֲקִידָה ג, מז :

רש"י

פְּתוֹסִף : וּבוֹגְדִים בְּאָדָם הוֹסִיף . מַרְבֶּה בִּיסוּרֵי אָדָם כּוֹגְדִים לוֹ: וְעַל הַתִּיקוּרְסִין מְדַבֵּר : (כט) לְמִי אוֹי לְמִי אֲבוֹי . לְמִי עָשׂוּי לִהְיוֹת אוֹי וְאֲבוֹי : לְמִי מְדָנִים לְמִי שִׂיחַ . לְמִי שָׂם לוֹ מְדָנִים עִם הַבְּרִיּוֹת וְשִׂיחָה יְתֵירָה לוֹ לוֹי וְאָבוֹי כִּי בְּרוֹב

מנחת שי

עמוקה : (כה) תֹּאבֵךְ . בְּמַשָּׁךְ סְגוֹל הַמֵּ"ם כְּרוֹב סְפָרִים : בְּתַדְּ תּוֹסִף . בְּכָמָה סְפָרִים מְדֻיָּקִים תַּסֵּר יו"ד וּמִסֵּר עֵינָיו ג' סְפָרִים וְכֵן נִתְבָּאֵר זֶה הַעִנְיָן בְּעִמּוּם ס : (כט) לְמִי מְדוֹנִים . מְדִינִים קְרִי : (ל) לַמְאַחֲרִים . סִמָּ"ם רֶפֶשׁ וְהַכֹּ"ף מוּטְעֶמֶת בְּנַעֲיָ"ת . מִכְּנֶגֶד

(ל) לַמְאַחֲרִים . חֶסֶר וָכ"ו הוּא לַמְאַחֲרִים שֶׁכֵּן עַל הַיַּיִן . מִמְּסָךְ שֶׁהוּא מַעֲ"פ שֶׁהוּא מִתֵּן הַיַּיִן בְּכוֹס יָפֶה : עֵינוֹ . כְּלוֹמַר מַרְאֵהוּ . יִתְהַלֵּךְ . בְּכוֹס

אבן עזרא

דְּבָרִים רַע פֶּעֶם : לְמִי חַכְלִילוּת עֵינָיִם . מֵרוֹב יַיִן מִתְּדוֹמִין עֵינָיו וְנִכְהֵי הוּא : (ל) מְמֻסָּךְ . מְמֻזָּג . וְהוּא שֵׁם דָּבָר כְּמוֹ מִמְכָּר : לַחְקֹר מְמֻסָּךְ . מְחוֹקְרִין וּבוֹדְקִין הֵיכָן מוֹכְרִין יַיִן עָתִיק : (לא) אַל תֵּרֶא יַיִן כִּי יִתְאַדָּם . אַל

עַל הַבּוֹגְדִים מְהָרִים כְּמוֹתָם : (כט) לְמִי אוֹי . כְּלוֹמַר הַזְהֵר לְהַשְׁמֵר מִן הַיַּיִן לוֹ תִּזְקֹק עַל קוֹרוֹתָיו לוֹי . מִצְוִי שֵׁם דָּבָר מִן מְכַוֵּן : לְמִי שִׂיחַ . נִגְעִים : לְמִי פְּצָעִים חִנָּם . מֵיכוֹתוֹ חִנָּם : חַכְלִילוּת . לְשׁוֹן הָעֵינִים מְרוּב שְׁתִיַּת יַיִן :

רל"ג

לְמִי מְדוֹנִים וְשִׂיחָה יְתֵירָה לוֹ לוֹי וְאָבוֹי כִּי בְּרוֹב מִקְנֶה : לַמְאַחֲרִים . חֶסֶר וָכ"ו הוּא לַמְאַחֲרִים מַעֲ"פ שֶׁהוּא מִתֵּן הַיַּיִן בְּכוֹס יָפֶה : עֵינוֹ . כְּלוֹמַר מַרְאֵהוּ . יִתְהַלֵּךְ .

מצודת ציון

(כט) שִׂיחַ . עִנְיַן דִּבּוּר כְּמוֹ יִשְׂחַק עָלַי שִׂיחִי (תְּהִלִּים ק"ד) : פְּצָעִים . מַכּוֹת הַמּוֹלִידוֹת דֶּבֶר כְּמוֹ פֶּצַע מַכַּת פָּצַע (שְׁמוּאֵל ב' כ"ג) : חַכְלִילוּת . אֲדַמְּדְמוּת כְּמוֹ מַכְלִילֵי עֵינַיִם מִיַּיִן (בְּרֵאשִׁית מ"ט) : (ל) לַמְאַחֲרִים . מַלְבִּין מָחוֹר וְעִוְּתוֹ : מְמֻסָּךְ . עַיִן מִזִּיגָה הוּא תַּעֲרוּבוֹת הַמַּיִם בַּיַּיִן כְּמוֹ מְסֻכָּה יֵיִן כְּמוֹ מְסֻכָּה (מִשְׁלֵי ט') : (לא) יִתְאַדֵּם .

וְיֵשׁ לוֹמַר כִּי גַּם זֶה כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב עַל פָּנִים כִּי זֶה שֶׁכָּתוּב תְּחִלָּה לֹא מִדַּעַת עָשָׂה כִּי אִם לְהַרְאוֹת כִּי הַיַּיִן וְהַמַּיִם מְעוֹרָבִים יַחַד וְהוּא דֶּרֶךְ נָכוֹן : (ל) לַמְאַחֲרִים . עַל הַתִּן עִנְיַן בַּיִן מָמְסָךְ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב לְמַעְלָה וְנִתְמַךְ וּמְכוּוָן : כִּי יִתֵּן . כִּי מִי יִמְסֹךְ יִתֵּן מְכוּוָן

לְקוֹטֵי יְקָרִים

(כט) לְמִי אוֹי לְמִי אֲבוֹי וגו' . שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ זָאגְט מִיסָּר אִין דִּי שְׁכֵרוּת . וַיֵּיל שְׁכֵרוּת מַאכְט דָּעם מֶענְטְשׁ אוּמְגְלִיקְלִיךְ אוּיף בֵּיידֶע וועלְטְן . אוּיף דִּי וועלְט בַּאכְט דֶּר וַיין אוּמְגְלִיקְלִיךְ דָּעם מֶענְטְשׁ . וּוָארום דֶּר מֶענְטְשׁ וואס וועִרְם גְעוואהְנְט טִיף וַיין טְרִינְקְט . וועם זַיין דִּי עֶגְדָע אוּיב עֶר וועם נִיט הָאבְּן בַּעלְד צו קוֹיפְן וַיין וועם עֶר פַארקוֹיפְן אַלֶּע וואס עֶר הָאט אִין שְׁטוּב אוּן וועם קוֹיפְן וַיין צום טְרִינְקְן . אוּן דֶּר וַיין בְּרענְגְט אִים צו אַלֶּע עֲבֵירות . עֶר זָאל מְזַנֶּה זַיין אוּן זָאל לַיידִיגְן לָשׁוֹן הָרָע . עָם הָאט אַבְּהַאלְט נִיטְהַארְצִיגְקַיְט פַאלְגְט פַארקוֹיפְן זַיינֶע כֵּלִים פוּן שְׁטוּב אוּן פַלְגְט פַאר זַיי טְרִינְקְן וַיין . דִּי קִינְדֶער זַיינֶע הָאבְּן נִיטְאִם אַיינֶער צום אַנְדֶערִין אוּנְד פַאסֶט וועם אֶלֶץ פַארקוֹיפְן אוּן וועם פַאר אוּנְז נָאר נִיט לָאזְן . אִין בַּיי זַיי גֶעבְלִיבֶּן אַצְדָה זַיי הָאבְּן אִים אֲנְגְעשִׁיכְט אוּן אַרוים נִיטְהַאלְטְן אוֹיסֶער דִי שֶׁמַּאם אוּן הָאבְּן אִים גֶעזַיינְט אוֹיף אַבֵּית שׁוֹלָם . דֶּערְווַיילְ זָענְען גֶענַאנְגְן סְחוֹרָה גֶעבְן בַּיי

(ל) אַל תֵּרֶא יַיִן כִּי יִתְאַדָּם דוּ מֶענְטְשׁ זָאלְסְט נִיט זָעהְן וַיין וועם עֶר אִיז רוֹט כְּלוֹמַר דוּא זָאלְסְט נִיט גֶעבְן דַיינֶע אוּגְן אִין אִים צוּא מְרַינְקְן אִים כִּי יֵשׁ בְּכוֹס עֵינוֹ יִתְהַלֵּךְ בְּמֵישָׁרִים דֶּען וַיין אַיינֶער גִיט יָא אִין

כום

יתן בכים עינו יתהלך במישרים:
לב אחריתו כנחש ישך וכצפעני יפרש:
לג עיניך יראו זרות ולבך ידבר
תהפכות: לד והיית כשכב בלב־ים
וכשכב בראש חבל: לה הכוני בל־

עיניה ומהלך תריצאית:
לכ ואחריתא היך חויא
נבת וכחורמנא דפרים:
לג ויהון עינך
בנכריתא ולבך ימלל
התפוכתא: לד ותהוי
היך דשכב בלביה
דימא והיך מלח א
דרמד בראש
לה ותימר מחוגני ולא

בכום קרי רש"י

תתן כו עיניך: כי יהן בכום עינו יתהלך במישרים. המרכה שכרות כל עבירות דומות לו למיסר כל הדרכים ישרים בעיניו: בכום. ככים כתיב כלו' הכותה נותן עין ככום והמוני ככיסו של זה: (לב) יפריש. לשון עקיפה (פוויי"ש בלע"ז). בל"ת פענק שטעכט"ר) במלמד הנקר תרנוס בפרש תורי וכגמרא דיקיש פרשה (תגוויין בלע"ז).

אבן עזרא

במישרים יתכוב שהוא ישר ולא יזוז לו: (לב) אחריתו. לאחר שיכא כאתה ואחר אחריתו כנחש יכוך לותך ויפרש לותך כעיניו יכך ומזה העניו נקרא פרש בעבור הפריסין אשר כרגליו: (לג) זרות. אשר לעומר ירחו נשים זרות והעניו יקלו לרחותם: (לד) כשוכב בלב ים. כי יחשוב שהוא שוכב על חבל שקשור בכרוש שספינה והעניו שלא תרגיש עת חמותך ונסעך. והזהר כאשר יכך לותך היין הכוני מכים לו אלא עת חליתי מן המכות:

חליתי

כל"ת שמחכעל' נעווה:אנאייזען. וכן טופטים ג' ל"ת ס"כ ת' ת' ירמיה ל"ת י"ת) וים פותרין מפריסו מן החיוס: (לג) עיניך יראו זרות. כשתשתכר היין בוער כך ומביאך להביט בזוזות: (לד) והיית. משונע כשוכב כלב יס: בראש חבל. תורן הספינה נס לפול ממנו: (לה) הכוני בל חליתי וגו'. כשיקיץ מיינו לימו מרגיש

מנחת שי

קף י"ת: (לג) ככים. ככום קרי ומדקדק מגדה יס כוזקין רבה פרשה י"ד ובמדבר רבה פרש' י' ומדקדק מפסחי כיס פרשה ס' ומגדים מפלי קף ע"ב וילמדנו פרשת שמיני: (לד) ושכב כראש חבל. כמדבר רבה פרש' י' מכל כאיב זה היה יסון שנתקע כתוכל:

אבן עזרא

(לג) אחריתו. לאחר שיכא כאתה ואחר אחריתו כנחש יכוך לותך ויפרש לותך כעיניו יכך ומזה העניו נקרא פרש בעבור הפריסין אשר כרגליו: (לג) זרות. אשר לעומר ירחו נשים זרות והעניו יקלו לרחותם: (לד) כשוכב בלב ים. כי יחשוב שהוא שוכב על חבל שקשור בכרוש שספינה והעניו שלא תרגיש עת חמותך ונסעך. והזהר כאשר יכך לותך היין הכוני מכים לו אלא עת חליתי מן המכות:

רלב"נ

כזאת עלה יפתחו טוב מלחה היין ויוסר עיניו: (לב) אחריתו. כי אחריתו הוא לגרם לאחר יעשך כו כאשר יכוך האדם כעיניו עד שלא יפחוד כי יסכים המה כי לא יכחין מיד מעשהו: (לג) עיניך יראו זרות. להעיר על זה אמר לכה הסכרות ילחה לעיניך זרות כ"ל דכרים הטועים על המוח. ולבך ידבר תהפוכות ודכרים מוזרים לו דכרי שכעון לאחת הכהה כעיניה: (לד) והיית כשוכב כלב ים. כספינה שאוחז חבוחת כספינה ובלבל מומו ולחלה לו דכרים לא כן וכמי שהוכה כראש הספינה שיתבלבל יותר מאני לאומו היס ובולחה מהיות המהומה: (לה) הכוני. ולא

מצודת דוד

עיניו והפלו לכום היין הוא המיסרים. כ"ל אין דרך מפוקם לכניו על שלא יפחוד כי יסכים המה כי לא יכחין מיד מעשהו: (לב) אחריתו. כ"ל אם בעת הסמיי' יעשה לאיך הלא אחריתו מלא וסרי הוא כאחם ונוכך בעקב אים ולא יהניס ואחריתו יבוא מאד כי יבעבע ונופח עד בקרקוד: יפרש. המשיכים מיי מאדם ממנו ע"י אלכסו: (לג) יראו זרות. דכרים שאינם כאמת כי מיוה הסכרות ילמד שיהיה דבר מה ואין כל מלומה: תהפוכות. הפוך האמת ואינו כאמת: (לד) כשוכב כלב ים. אמני הספינה הכוזכת כאמלע ים כאמלע חזק דאכם לאיות אוכדים בעבור מוזק תנועת הספינה: בראש חבל. הוא תוכן הספינ': (לה) הכוני. שוזך מתנמנם יהיו ספאיך חוזקות על האמכל לאמר מה כאן שאכוני

מצורת ציון

מלשון מודם: (לב) ובצפעוני. הוא מין נחש: (לג) זרות. מלשון

פירוש ע"ס

כּוּם זַיִן אוֹג צוּ טְרִינְקֶען וַויִין דֶר גַיִיט אִין דֶעְמְט פַּאְרְטִיקְייט כְּלוֹמֶר אֲלָא עֲבֵירוֹת זֶעֶנֶען בַּייא אַיין שִׁפּוּר דֶעְמְט פַּאְרְטִיג צוּ טָאן: (לב) אַחֲרִיתוֹ כְּנָחָשׁ יִשָּׁךְ וְכִצְפְּעוֹנִי יְפָרֵשׁ: וְצְפְּעוֹנִי יַפְּרֵשׁ אוֹג דֶר סוֹף פּוּן דֶעם שִׁפּוּר אִיז בִּיטֶער גַלַייךְ וִוי אַיין שְׁלַאנְג וָאם בַּייסְט אוֹג גַלַייךְ וִוי אַיין וִוילְדֶר שְׁלַאנְג וָאם שְׁטֶעכְט מִיט זַיין גִיפְט: (לג) אוֹג וַיין רוּ וִועְסְט דִיךְ אַן שְׁבֶּערְן וִועְט דִיךְ דֶר וַיין אַן רִיידִין עֵינֶיךָ יִרְאוּ זָרוֹת דָם דַיינֶע אוֹגִין זָאלִין זֶעהֶן דִי פְרֶעמְדֶע וַויִיבֶּער דִי זוֹנוֹת וְלִבְּךָ יְדַבֵּר תַּהְפּוּכוֹת אוֹג דַיין הַאֶרְץ וִועְט רִיידִין פַּר קֶערְטֶע וַאבֶּן: (לד) וְהָיִיתָ כְּשֹׁכֵב בְּלֵב יָם אוֹג רוּ וִועְסְט זַיין מְשׁוּגָע גַלַייךְ וִויא דֶער וָאם לִיגְט אִין מִיטֶן יָם וּכְשׁוֹכֵב בְּרֹאשׁ חֶבֶל אוֹג גַלַייךְ וִוי דֶר דָאזִיגֶער וָאם לִיגְט אוֹף דֶעם שִׁפִּיץ זֶעגֶלְט אוֹף דֶעם וְשֶׁאקְלִים עֶר זִיךְ דָאךְ אַרֶאפּ צוּ פָאלִין פּוּן אִים אַזוֹ וִועְסְט זַיין גַלַייךְ דוּ וִועְסְט דִיךְ אוֹךְ שְׁאקְלִין מַחֲמַת שִׁכְרוּת): (לה) אוֹג וַיען רוּ וִועְסְט גָּאךְ דֶרְמִיט אוֹף דֶעם שִׁפִּיץ וְיִיךְ גִיסְט וִוּעְסְט שוֹן זָאגֶען הִכּוּנִי בַל חָלִיתִי זַיי הָאבֶּן מִיךְ גִישְׁלָאגֶן אוֹג אִיךְ בִּי

חָלִיתִי הֲלָמוּנִי בַּל־יָדָעְתִּי מָתַי אָקִיץ
אוֹסִיף אֲבַקְשֶׁנּוּ עוֹד: כד א אַל־תְּקַנֵּא
בְּאַנְשֵׁי רָעָה וְאַל־תְּתָאֵו לִהְיוֹת אִתָּם:
ב כִּי־שֹׁד יֶהְגֶּה לִבָּם וְעָמָל שִׂפְתֵיהֶם
תְּדַבֵּרְנָה: ג בְּחָכְמָה יִבָּנֶה בָיִת
וּבִתְבוּנָה יִתְכּוֹנָן: ד וּבְדַעַת חֲדָרִים
יִמָּלְאוּ כָּל־הוֹן יָקָר וְנָעִים: ה גֶּבֶר־חָכָם
בָּעוֹז וְאִישׁ דַּעַת מְאַמֵּץ־כֹּחַ: ו כִּי

בתחבולות

אִתְרַחֵית וּבְוֻנְגִי וְלָא
יְדַעִית לְאִימָת אֶתְעַר
וְאוֹסִיף אֲבָעְיָנֵיהּ עוֹד:
א לָא תְּהֵוֵן בְּמָרֵי בִישְׁתָּא
וְלָא תְּתַרְגַּז לְמֶהֱוֵי
עִמְּהוֹן: ב מְטוּל דְּרְפּוּנָא
רָגֵן לִבְּהוֹן וְעַוְלָא
שְׁפָוָת תְּהוֹן מְמַלְּלָן:
ג בְּחָכְמְתָא מִתְבְּנֵי
בַּיְתָא וּבְבִיוּנָא מִתְקַן:
ד וּבִידִיעָתָא קָיְטוּנֵי
מִתְמַלְּיָן כָּל מָזָן
יַקִּירָא וּבְסִימָא: ה טָב
גְּבַר חַכִּימָא מִן עַשְׁיָנָא
וְגִבְרָא דִידְיעָתָא מִן
הוּא דְיָרֵי בְּחַיְלֵיהּ:
ו מְטוּל בְּמַדְבְּרְנוּתָא

ת"א וגדעת. מכדרין נד: כי בתחבולות. סנהדרין מג ושבת ויצא:

רש"י

כל הרעות שעברו עליו ומוזר לעתות: כד (ה) גבר חכם בעו"ה. לים חכם הוא תמיד בעוז:

מנחה שי

כד (ד) ימלאו. כתי"ו יְמַלְּאוּ, ואין נחוש עליו דכהיא כתב ד"ק במלעיל דף ע"ג שכאחר עם הבוא כאשר כיה בלתי הפסק והלאו בליה"י: (ה) בעוז. הכי"ת קטופה בדוב

אבן עזרא

(לה) הלמוני. הולמי' ולא הרגשתי ההולם. מתי אקיץ מייני חוסיף לבקשו לגלה: כד (א)אל. כי. כהם הוהיר מן המיושים הרעים. בלתכי רצה. לעשות כמעשיהם. כי לעשות שוב יקשה

לבם: (ג) בהכמה. הזהיר להלבב בחכמה כי בעבורה יתלא הבית והחדרים מכל הון: (ד) יקר. והון נעים: (ה) גבר.

רלב"ג

ממר סמוני מכים. כל מליתי. כי השכרות יתנו השכרות בלתי שכיתי מכים וסולעים ולא ידעתי מפני השגד השכיגם מן שמיכר היין מליו עד שתאמר מתי אקיץ מזה השכרות שאוכל לחוסיף ולבקש היין עוד כי זה דרך השכורים: (א) אל תקנא. ותחמוד בלתכי רצה השכורים תמיד לעשות רצה לאנשים ולא תחתי להיות אתם כי לבם לא התעסק כי אם לשכור האנשים ודבריהם תהיינה בעמל: (ב) כי שוד. ר"ל שלא ידברו כי אם דברי שקר אשר יוליכם השוד מפיו בעמל גדול מפני שהמחשבה אשר בלב המקבלים למה שבפיו אל האמות והשוד מהרע והשפך: (ג) בחכמה. ושוכם בחכמה יבנה בית בנין השוד כי כיון אליו ומלו ומלאו והשפחר ממנו אחר שמלאו והשפחר ממנו כיון היופי והשלימות בבית הזה: (ד) ובדעת. השקופים ימלאו חדרי זה הבית והוא השכל. כל הון יקר ונעים. כי זה השלימות עניב היופי ויקר לפי שיגיעו השלימות אל הון יקר ממנו שקנם: (ה) גבר. שגבר יקנה החכמה בעוז שיהיה נשלט לכבוש תאוות החומר ולגלה לוחו. ולים בעת הוא מחזק ומאמץ ידי שכם אשר יעבוד להכניע שאר הכחות לעבודתו והוא כי למעלת הידיעה והשכל הנפלא שאר לבשליה לשקוד בה תהיה כל השתדלותו בה וכזה השופון יכנעו שאר הכחות אל זאת הדרישה: (ו) כי בתחבולות תעשה לך מלחמה עם היצר הרע והוא הכוח המתעורר אל התאוות

מצודת ציון

זר וכלר: (לה) חליתי. מלשון חולי: הלמוני. עניין מכות המשכרות כמו יהלמני לדיק (תהלים קמ"ו): אקיץ. לשון מן השינה: כד (ב) יהגה. יחשוב כמו והגיון לבי (מש י"ט): (ה) מאמץ. מחזק:

מצודת דוד

כמעשיהם: (ב) כי שד. כי מחשבותם על הגזל ומדברים עמל ע"כ הלמוני בלי ידעתי זייא ולא הרגשתי כלום ולא ידעתי מתי אקיץ משכרותי לבקש עוד יין: (ג) בחכמה. בעבור שהחכמה יבנה בית שלום ובעבור התבונה יתקיים הבית: (ד) ובדעת. בעבור שהעת ימלאו החדרים כל טוב וגו': (ה) בעוז. פירוש כחזקו בדבר ילחם ס': ואיש דעת. בעל העת העדיף מחכם הוא ממנו כח בכולחמה ומוסיף ואומץ: (ו) כי

פירוש ע"ט

גיט קראנק גיוואריין דער פון הלמוני בל ידעתי זייא האבין מיך ניקלאפפט אוג איך ווייס עם הייבט נאר
גיט. דרום מתי אקיץ אוסיף אבקשנו עוד ווען וועל איך
מיך אויף ואבין פון מיין שלאף ועל איך מערין
אוג ועל נאך זוכין דעם ווייך צו טריינקען אים נאך
אזו ווערטו ואגין (דרום ואג איך דיר אן דו ואלסט דיך
דיך היטין פון שכרות):
כד (א) אל תקנא באנשי רעה דוא מיינסט ואלסט דיך
גיט מקנא יין אן דיא בייזע לייט ואל תתאו
להיות אתם אוג דו ואלסט גיט גלוסטין צו יין מיט
זיי: (ב) כי שוד יהגה לבם דען אירן הרעכינעש טוט
מראכטען זייער הארץ ועמל שפתיהם תדברנה אוג

דער

רלב"ג

ממר סמוני מכים. כל מליתי. כי השכרות יתנו השכרות בלתי שכיתי מכים וסולעים ולא ידעתי מפני השגד השכיגם מן שמיכר היין מליו עד שתאמר מתי אקיץ מזה השכרות שאוכל לחוסיף ולבקש היין עוד כי זה דרך השכורים: (א) אל תקנא. ותחמוד בלתכי רצה השכורים תמיד לעשות רצה לאנשים ולא תחתי להיות אתם כי לבם לא התעסק כי אם לשכור האנשים ודבריהם תהיינה בעמל: (ב) כי שוד. ר"ל שלא ידברו כי אם דברי שקר אשר יוליכם השוד מפיו בעמל גדול מפני שהמחשבה אשר בלב המקבלים למה שבפיו אל האמות והשוד מהרע והשפך: (ג) בחכמה. וזולם בחכמה יבנה בית בנין השוד כי כיון אליו ומלו ומלאו והשפחר ממנו אחר שמלאו והשפחר ממנו כיון היופי והשלימות בבית הזה: (ד) ובדעת. השקופים ימלאו חדרי זה הבית והוא השכל. כל הון יקר ונעים. כי זה השלימות עניב היופי ויקר לפי שיגיעו השלימות אל הון יקר ממנו שקנם: (ה) גבר. שגבר יקנה החכמה בעוז שיהיה נשלט לכבוש תאוות החומר ולגלה לוחו. ולים בעת הוא מחזק ומאמץ ידי שכם אשר יעבוד להכניע שאר הכחות לעבודתו והוא כי למעלת הידיעה והשכל הנפלא שאר לבשליה לשקוד בה תהיה כל השתדלותו בה וכזה השופון יכנעו שאר הכחות אל זאת הדרישה: (ו) כי בתחבולות תעשה לך מלחמה עם היצר הרע והוא הכוח המתעורר אל התאוות

מצודת דוד

כמעשיהם: (ב) כי שד. כי מחשבותם על הגזל ומדברים עמל ע"כ הלמוני בלי ידעתי זייא ולא הרגשתי כלום ולא ידעתי מתי אקיץ משכרותי לבקש עוד יין: (ג) בחכמה. בעבור שהחכמה יבנה בית שלום ובעבור התבונה יתקיים הבית: (ד) ובדעת. בעבור שהעת ימלאו החדרים כל טוב וגו': (ה) בעוז. פירוש כחזקו בדבר ילחם ס': ואיש דעת. בעל העת העדיף מחכם הוא ממנו כח בכולחמה ומוסיף ואומץ: (ו) כי

בְּתַחְבֻּלוֹת תַּעֲשֶׂה־לְּךָ מִלְחָמָה
וְתִשׁוּעָה בְּרֹב יוֹעֵץ: רָאמוֹת לָאִוִּיל
חָכְמוֹת בַּשַּׁעַר לֹא יִפְתַּח־פִּיהוּ:
מְחַשֵּׁב לְהָרֵעַ לוֹ בַּעַל־מְזִמּוֹת יִקָּרֵאוּ:
זִמַּת אִוֶּלֶת חַטָּאת וְתוֹעֲבַת לָאָדָם
לֵץ: הִתְרַפִּיתָ בְּיוֹם צָרָה צַר כֹּחֶכָה:

ת"א המלחים. בכוונה סב שוכר ויעלת ויאלת:

הצל

רש"י

(ז) ראמות לאויל חכמות. מין חגן יקרה שחיטה מניו כמה לתימה רמות וגבים (ליוב כ"ח) כלומר כל חכמה דומה לכסיל כתן יקרה וכמרגליות לקנות לומר לית לטעסק בתורה מתי תעלה בידי תכל החכם שוה היום טעם ולמחר מעם: (ח) מחשב להרע. חורש תחבולות רמס: לו בעל מזמות יקראו. גורס לו רעה שהכריות קורחים לו בעל מזמות עלת רמעים: (ט) זמת אולת. עלת חולת: חטאת. לבעליה: והועבת לאדם לץ. ליגלות היא המחעבת את האדם על הקב"ה ועל הבריות: (י) התרפית. מהתורה. כיוס צרה לך כוחכה. מלחכי הסרת לך יהיו מחמין כחך זה מדרש הכתוב ולפי פשוטו התרפית ביום צרת תהוכך לעמוד מגבך:

מנחת שי

הספרים ופיין מה שכתבתי במלחכי ב' מגל ומה שהגה כחכה: (י) לך מגל ס"ם בקוף מיכה ובזוהר פרשת ויגש קנ"ג ופרשת ויגש

אבן עזרא

(ז) ראמות. מאמן. פועל יוצא כלומר חיש חים לו דעת הוא מחמן: (ז) ראמות. מלא יוכל להגיע לליסם. כשער שהם החכמים: (ח) מחשב להרע לו. ב' דבקים. כלומר מי שיהשוב רע יקראו הקורחים לו בעל מזימות בעניו ויקרא לו אל אלהי ישראל והטעם יקראו את שמו ויקרא כן כי מזמת חים חולת ומחבתו לעשות חטאת והו זמת חולת חטאת. והועבת נסמך כמו שכת לעיני ופי' לבני חדם חים לן תועבת שהם יתעבוהו: (י) התרפית. הצל. כי, ג' דבקים. התרפית ביום צרה הכחה על חכרך ולפ הללחו: צר כחכה. בעת צרתך פי' הצל שם

רלב"ג

סגופיות והסגופה ממנו מהיש בכבוש היופן לחת עלם על זה לו יהיה הלמן בלמען בבד יופן בכבוד היופן וגדולתו כי לו הדבריש יופר בממעים ויחחכם יופר להמלית התחבולות שאר יופלח בהם היולר הרע עם שלו יקר יופר לנלחם בה המגות התכמות והפרטיו' הנפלאה שאר בהשגחה יכניע הכחמות הגופיות כלם וכאה זה הפסוי מבאר שאמר שאמר ולים דעת ממחן כח: (ז) ללמות. כאה התכמות רמות לחויל לא יוכל בעלמו שיוכל להשיג ולזה לא יפתח פיהו בהיותו בשער לת התכמים ובלר שאר זה הסבה ואמר מהשב להרע בהם הלים מחשב בעלמו שיוכל להרע לו בהם המחבות ולחבהם חניו יחחבל בזה המופן שיהיה בעל המחבות הנופלות בזה בללם בהה התכמות יקראו חליו בעל מזימות בעניו ויקרא לו חל חלהי ישראל והטעם יקראו את שמו ויקרא כן כי מזמת חים חולת ומחבתו לעשות חטאת והו זמת חולת חטאת. והועבת נסמך כמו שכת לעיני ופי' לבני חדם חים לן תועבת שהם יתעבוהו: (י) התרפית. הצל. כי, ג' דבקים. התרפית ביום צרה הכחה על חכרך ולפ הללחו: צר כחכה. בעת צרתך פי' הצל שם

מצודת דוד

בתחבולות. ע"י מחבולות שהעם מוכל לעשות מלחמה מול היל"ר כמעם לעבילה: ותשועה. מהשועה ממנו היה לחה ברבות מעלה סיועו בגבולתו בדעת ולזה מאמן כח בלל עשם למחר יחמהם בדעת

מצודת ציון

(ז) ברוב. עיניו גדולה ומחיבות כמו לרבי המלך (ירמי' מ"ב): (ז) ראמות. שם חגן יקר וכן לחמות וגבים (ליוב כ"ח): (י) התרפית. המכחב: (ז) ראמות. מהכמות שהם לשהיל כאגן יקר שאר מהשה שהשגתו וחלל מכם לזה לא יפתח פיו בשאר מקום שהם מהכמים כי לזה לא יגיע מאומה: (ח) מחשב להרע. "שם כי לא עשה הרעה מוף יגולה קלונו ויקראו לו בעל מחבות רעות: (ט) זמת. מחבשה מולת וכעש מחבשת כחטאת עם כי לא עשה מעשה: ותועבת וגו'. כ"ל הכילומות מחעבות את האדם בעיני כל עם כי אין בה כ"ש שיעשו בפועל: (י) התרפית. שם היום מלשה יהי מחשכך מלעזור לו ביום לחתו אוי יהיה כאך לר ותאוך מלעזור לעלמך בעת

פירוש ע"ט

דַּר וְיִסְּרוּ שַׁאֲפְטִינֶעֶר מַאן וָם עֶר אִיז בֶּעֶאֶר פּוּן יִפְתַּח פִּיהוּ אֵין טוֹעֵר וּואוּ דִי חֲכָמִים יְצִיץ אוּג לְעֶרְנֶן אַיִן חָכָם דֶּעֶר שַׁאַרְקֶט אִיטְלֶעכֶם מָאל מֶעֶר כֹּחַ עֶפְּיגֶט עֶר נִיט זַיִן מוֹל צוּ לֶעֶרְנִין אוּג בֶּלֶייבֶט אַיִן אֵין נָאטָם פָּארֶכְט אוּג וֶועֶרְט אִיטְלֶעכֶם מָאל עִם הָאָרֶץ: (ח) מְחַשֵּׁב לְהָרֵעַ דֶּר וָם טְרַאכְט צוּ בֶּייזִין פָּרִיטֶעֶר: (ו) כִּי בְתַחְבֻּלוֹת תַּעֲשֶׂה לְךָ מִלְחָמָה דֶּען דּוּרְךְ דִּיא טְרַאכְטוּנְג פּוּן דֶעם וִויסִין שַׁאפְט וֶועְסְטוּ דִיר קֶעגֶען טָאן אַיין מִלְחָמָה אַנְטְקֶעגְנִין דֶעם יֵצֶר הָרָע תִּשׁוּעָה בְּרוֹב יוֹעֵץ אוּג דוּ הִילְף פּוּן אִים קוּמְט דוּרְךְ אֵיל קְלוֹגֶע יוֹעֲצִים: (ז) רָאמוֹת לָאִוִּיל חָכְמוֹת גְּלַייךְ וִוי צוּ קוּפִין טַיי־עֶרֶע שְׁטַיי־גֶּר אַזוֹ אִיז שְׁוֶוער צוּם נַאר צוּ לֶערְנֶען דִי חָכְמָה פּוּן דֶער תּוֹרָה דְרוּם בַּשַּׁעַר לֹא

דיין

א הַצֵּל לְקֻחִים לַמָּוֶת וּמָטִים לַהֲרֹג אִם־
תַּחְשׂוֹךְ: ב כִּי־תֹאמַר הֵן לֹא־יָדַעְנוּ
זֶה הֲלֹא־תֹכֵן לִבּוֹת ו הוּא־יָבִין וְנֹצֵר
נַפְשְׁךָ הוּא יֵדָע וְהֵשִׁיב לְאָדָם כְּפָעֳלוֹ:
ג אֱכָל־בְּנִי דְבַשׁ כִּי טוֹב וְנֹפֶת מָתוֹק
עַל־חִכֶּךָ: ד כֵּן דְּעֵה חָכְמָה לְנַפְשֶׁךָ
אִם־מָצָאתָ וְיֵשׁ אַחֲרִית וְתִקְוָתְךָ לֹא
תִכָּרֵת: ה אַל־תֶּאֱרֹב רָשָׁע לְנְוֵה צַדִּיק

ת"א כגל. (בבא מציעא י'):

ציום פורעניותך דכתיב ואם התרפית ביום צר וגו' (משלי כד): (יא) הצל לקוחים וגו'. להציל את הלקוחים למות: ומטים להרג אם תחשוך. מלהציל על זה נאמר כאן כתוב: (יב) כי תאמר. אמת תאמר והוא כי מעשים בל

מנחת שי

לקח קע"ד נדלה לה כמ כה: (יב) הלא תכן לבות. הס"ל בגעיל

רש"י אל

דילמא: (יג) אכל בני דבש. כלו' דרך בני אדם לאכול דבש כי טוב הוא לף כן דעה הכמה לנפשך וכשם שאתה רוצה לאכול דבש כן תהא רוצה לדעת חכמה: (יד) אם מצאת. אותה יש לו תקוה:

אבן עזרא

תחשוך מן הלקוחים למות כאל נרחם שתאמר לא הייתי יודעים עת נלקחו למות הלא תוכן לבות למעלה רואה ונותן נפשך ממות הוא יבין וירע שלא תכלת להציל ויאמר לא הייתי יודע להציל כמוך כפעלך אתהיה בצרה כמוהו ולא תמלט מליל: (יג) אכל. (יד) כן דעה. לוי והרמוי בקמץ כמו דה בת בסגול כמו ידמה סלה. וכן הפירוש אכל דבש והנופת שהם מתוקים לחיך גם כן דעה החכמה בעבור נפשך שתחיה: אם מצאת. חכמה: ויש אחרית. רמז לזקנה לו לבניו שיאחרו אחר עוזו ולא ילמדו להחריבו. ותקותך. להציל לך הנפש: (טו) אל תארוב. אל תאות לרשע שיהא חורב לנוה לדיק. פ"ח

רלב"נ

כשחכמה הנה בבח יום לדיה לו כחך לב ולבך ממשוך בכנף הלדה הסוה: (יא) הצל. שם ממנע מלמך להציל הלקוחים למות ומטים להרג. וסם הכמות השכליות כי שלמם תהיה בקיון החכמה והשלימות וכזולתם זה ימותו ויספדו: (יב) כי תאמר. הן לא נוכל לדעת אלו המחשבות שאבר קבונם מביא לקיון המחשבה הלא הש"י שהוא תוכן הלבות ומשלים אותם והוא שומר נפשך הוא יודע שם שהחלבת בזה הקיון לשאר מעלת ידך והוא יביא לאדם גמול כפעלו: (יג) אכל. אל כן כשחדל לאכול זה העיב לנך בדבש ונופת אל הניך והוא החכמה: (יד) כן דעה. כן ידיעת החכמה ימתק מאד לנפשך שם מלאת החכמה מביא בזה אחרית טוב והוא ההצלחה האמיתים. ותקוותך לא תכרת כי היא חייך האחיים הנאמר אצר זה ינוגם מוס: (טו) אל תארוב. אותה האים הרשע אל תחשוב ואל תתחבל לעשות לו ולשולחו אל תחדל

מצודת ציון

מלמון לסיון: כהחבה. כמו כחך: (יא) רבמים. מלמון רמיה: תחשוך. תמנע: (יב) תוכן. מלמון תוך: (יג) ונופת. עסין הולה וטעימה כמו ונופת טופים (תהלים ס"ח): חכך. מלמון

מצודת דוד

טוב לנפש עליך: (יא) הצל וגו'. מוכיח על שם מחמין המעות בסוף המלכות לומר שם תחמוך להציל הלקוחים למות והמטים להרג: (יב) כי תאמר. כי תכחש לומר שם ידעתי שם לקוחים הנה למות: הלא. כ"ל לא יועילו דבריך כי הלא ה' שהוא תוכן לבות הוא יבין ויודע שם לא ידעת: ונוצר וגו'. כפל הדבר במלות שונות: והשיב. הוא יביא גמול האדם כמעשלו ופם ידעת והחפרסת יסיה לך כתך מדה כמדה: (יג) אכל. כשם שמתוקל דבש טוב הוא וכשם שהשם עסיס מדבר ממוק על תכך: (יד) כן דעה. כ"כ דע תכמה לתקן לנפשך שם מלאת תאחה ויש לך לב מגיע: ויש אחרית. כ"ל ועוכה היא מן הדברים כי בזה יש תקוה טוב לאל הדבים לשמרים יסיה כלתחלונה: ותקותך. הגמול שתחה מקוה בעבודה הנה לא תכרת כי בזה יבוה וכפל הדבר במלות שונות: (טו) אל תארב רשע.

פירוש

דַּיִן חֲבֵר אִין דְּעֵם טָאג פּוּן זַיִן צָרָה וְוֵעט דַּיין כֹּחַ אוֹךְ עֶנֶג אוּג שְׁלָאף זַיִן אִין דְּעֵם טָאג פּוּן דַּיין פּוּרְעַנְיוּת: (יא) הַצֵּל לְקוּחִים לַמָּוֶת וּמָטִים לַהֲרֹג אִם תַּחְשׂוֹךְ צוּ מַצִּיל זַיִן דִּי לַיִים וָוָם וְוֵעַרֶן גִינוּמֶן דוּרְךְ גַוַלְגִים צוּם טוּט אוּג זָאגַן גִינַיגִיגְט צוּ גִיהַרְגִיט וְוֵעַרִין זָעַן: (יב) כִּי תֹאמַר מֵיידִין פּוּן צוּ מַצִּיל זַיִן זִיי זָאג אִיךְ דִיר דָם אִין דְּעֵם טָאג פּוּן דַּיין פּוּרְעַנְיוּת וְוֵעט זַיִן דַּיין כֹּחַ עֶנֶג אוּג שְׁלָאף: (יב) כִּי תֹאמַר הֵן לֹא יָדַעְנוּ זֶה אוּג אוּב דִּיא וְוֵעט וְוֵעַרְן זָאגַן נוּן מִיר הָאבִּין דָם דְּאוּיגֶע גִיט גִיוּוָאוּסְט הֲלֹא הַתּוֹכֵן לִבּוֹת הוּא יָבִין וְנוֹצֵר נַפְשְׁךָ הוּא יֵדָע וְוֵאר נָאט וָוָם עֵר צִייגְט

אַל־תְּשַׁדֵּד רִבְצוֹ׃ טז כִּי שֶׁבַע | יִפּוֹל
צַדִּיק וְקָם וּרְשָׁעִים יִכָּשְׁלוּ בְרָעָה׃
יז בִּנְפֹל אוֹיִבְךָ אַל־תִּשְׂמָח וּבְכָּשְׁלוֹ
אַל־יָגֶל לִבֶּךָ׃ יח פֶּן־יִרְאֶה יְהוָה וְרַע
בְּעֵינָיו וְהֵשִׁיב מֵעָלָיו אַפּוֹ׃ יט אַל־
תִּתְחַר בַּמְרֵעִים אַל־תְּקַנֵּא בָּרְשָׁעִים׃
כ כִּי לֹא־תִהְיֶה אַחֲרִית לָרָע נֵר רְשָׁעִים
יִדְעָךְ׃ כא יְרָא אֶת־יְהוָה בְּנִי וָמֶלֶךְ עִם־

זְלָא תַּרְכִּין בֵּית מַשְׁרְיָה׃ טז מִטּוֹל דְּשׁוּבְעָא זְמִנִין
נָפֵל צַדִּיקָא וְקָאֵי וְרִשְׁעֵי
סְתַּתְקְלִין בְּבִישְׁתָּא׃ יז בְּמִפָּלוּתֵיהּ דְּבָעֵיל
דָּבָרְךָ לָא תֶחֱדֵי וְכַד
יִתְקַל בְּבִישְׁתָּא לָא יְדוּץ
לִבָּךְ׃ יח דִּלְמָא יַבְאֵשׁ בְּאַפּוֹי
דַּאלָהָא כַּד יֶחֱזֵי וְיֵהַפֵּךְ
רוּגְזֵיהּ מִנֵּיהּ׃ יט לָא
תִתְחַסַּם בְּבִישָׁיָא וְלָא
תְּסַן בִּרְשִׁיעָיָא׃ כ מִטּוֹל
דְּלָא יְהֵוֵי אַחֲרִיתָא
טָבָא לְבִישֵׁי וּשְׁרָגְהוֹן
דִּרְשִׁיעֵי נְדָעֵךְ׃ כא דְּחַל
מִן אֱלָהָא בְּרִי וּמִן
מַלְכָּא

ת״א כי שבע , סנהדרין ז׳ : נפיל לסיוק , בכתוב זה מעלה יו בכתיב ע׳ לפנות יש ; ירא אלהים כ׳ . פסוקים כב :
אריבך קרי רש״י

(טז) אל תשדד , להיות כמותם כמו אין תתהרה (ירמיה י״ב) כי אתה מתמרה כתרגו (תה כ״ב) :

אבן עזרא

אל תחרוש את הרשע ליזה הנדיק להרגו. רבנו. מקו׳ שירבצו שם מדריו : (טו) שבע . כשיעו רעות לדיק . וקם . נגד מכלם יעלנו ה׳. יכשלו ברעה. מחושבים על הנדיק : (יז) אל תשמח . הזהיר פלת שלא ישמח פלס על נזרת הש׳ שלולו יהיה לויוז : (יח) ורעז בעיניו . כלומר אינו חפץ שתשמח כשתקה נקמה ממנו . והשוב מעליו חפו . כשתשמח בהכשלו והכעות החף שיכעל הנזרה וילקה עליו כאשר לא תרחמהו : (יט) תתחר . תתערב בהם לעשות כמעשיהם : (כ) כי לא תהיה אחרית . וסוף לרע ולמעש לא יצלח לו כן וכל מחרי מותו . נר . שתמות נפשם שרם קלם : (כא) ירא . עומד במקום שנים . שוטים מן ישנא הכתוב

רלב״ג

במקום שהנדיק מזכן שם : (טו) כי שבע . וזה כי אם שתכוב לעשות זה לא יעלה בידך כי הנדיק יפול פעמים רבות ויקום וכל כפל שפם יפעם ותדבק השנאה הש״י בו לך הרשעים יכשלו ויפלו ברעה פתה לבד : (יז) בכפול תוילך על תשמח . כשיפול תוילך על תשמח בשמחתי ולא יגל נפך בהכשלו : (יח) פן יראה ה׳ . רוע מכוונתו זאת הענין ויסיר מעל תוילך הפל ויביאהו עליך מפני רוע מכוונתך כי אין לתו׳ שיפעם כרע כי הש״י הכתיק מלילותו לפי מה שתשפר ומה שיעים יניע במקרה ושנים כמו שבתבתר בתקומותיו : (יט) אל תתחר . בתרשיב תרעים והמתמידים לתתקוטט עמהם אין יתמיהון ואל תקנא בהצלתה שתמלא להרשעים לקמוד ללכת בלכיהם : (כ) כי לא תהיה אחרית . והשלמות נפלים הרע . על לרשעים ידעך ויכלה . תו׳ יהיה הלזון בתוארו על תתחר בתרשעים שלא יתערב בהם ללכת בדלכיהם ותוע יותר

גמון : (כא) ירא את ה׳ בני ומלך . כשתור תפתיו ותיראו ויכת עם זה תמלך לעשות תלותו ולא תקל בו תך יראתך תמלך תהיה נשפטת

מצודת דוד

תתה כשם שלאותך כי תשפ יי שלדיק על תלכיב על תדוכו ואל תגזול תקום שלנו כתושבך שלשכר תפל לנפול לא יוסיף לקום : (טז) כי שבע . כי אף שם שלדיק נופל שבע פעמים יתזור ויקום שבל הרשעים הם הנכשלים שבלי תקומה שבוא עליהם פתאם : (יז) ובכשלו וגו׳ . כשל שדבר שמלות שופש : (יח) ורע בעיניו . של שתאוה שמת שתקלתו : והשיב מעליו . כ״ל שלין יביא שלף תעליו כי ממנו יסור ושלין יסיה שתבדים כמו שרשעים כי שופש יבא עליהם : (כ) לא תהיה אחרית . כ״ל לא יסיה לו אחרית . של תתערב עם תרעים לעשות כמעשיהם ושל תקנא שהצלחת הרשעים : (כא) ירא וגו׳ . אתה כי מתמילה ילא שת ה׳ ותמר כך את תמלך

פירוש ע״ט

אוג בֵּיין הָאפּוּנְג וּוָעט גִיט פַּר שְׁנִיטִין וּוֶעלֶן : (טו) אַל תְּאֶרוֹב רָשָׁע לְנְוֶה צַדִּיק דוּ רָשָׁע נָאלְטְט גִיט לִיגִין צוּם וּוֹאנוּנְג פּוּן דֶעם צַדִּיק אַל תְּשַׁדֵּד רִבְצוֹ דוּ נָאלְטְט גִיט כַּארוֹבִין זַיין הוֹעֲרִיג וּוֹאוּ עֶר רוּעט וּוען דוּ וְעהְסְט פַיינְט זַיין צָאהְרִין אוֹף דִיר : (טז) כִּי שֶׁבַע יִפּוֹל צַדִּיק וָקָם וְרִשְׁעִים יִכָּשְׁלוּ בְּרָעָה : (יז) בִּנְפֹל אוֹיִבְךָ אַל תִּשְׂמָח וּוֶעט אוּם קֶערִין פּוּן דֵיין פַיינְט זַיין צָאהְרִין אוֹף דִיר : (יט) אַל תִּתְחַר בַּמְרֵעִים דוּ זָאלְסְט דִיךְ גִיט רַייצִין אִין דִי שְׁלֶעכְטִקֵיט צוּ זַיין אַזוֹ וִוי זַיי אַל תְּקַנֵּא בָּרְשָׁעִים אוּג זָאלְסְט דִיךְ גִיט מְקַנֵּא זַיין אִין דֶר הַיְנְטָה פּוּן דִי רְשָׁעִים : (כ) כִּי לֹא תִהְיֶה אַחֲרִית לָרָע נֵר רְשָׁעִים יִדְעָךְ עָם וּוֶעט גִיט זַיין אַיין גוּטֶר סוֹף צוּם בֵּייזִין נֵר רְשָׁעִים יִדְעָךְ אוּג דִי לִיכְט פּוּן דִי רְשָׁעִים וְוֶערְט אוֹועק גִישְׁטְרִיקְלְט : (כא) יְרָא אֶת ה׳ בְּנִי וָמֶלֶךְ הָאב מַיין זוֹהן מוֹרָא פַּר גָאט אוּג פַּר אַיין כֶּלֶךְ עִם שׁוֹנִים

שׁוֹנִים אַל־תִּתְעָרֵב׃ כג כִּי־פִתְאֹם יָקוּם
אֵידָם וּפִיד שְׁנֵיהֶם מִי יוֹדֵעַ׃ כג גַּם־אֵלֶּה
לַחֲכָמִים הַכֵּר־פָּנִים בְּמִשְׁפָּט בַּל־טוֹב׃
כד אֹמְרוֹ לָרָשָׁע צַדִּיק אָתָּה יְקֻבֻּהוּ
עַמִּים יִזְעֲמוּהוּ לְאֻמִּים׃ כה וְלַמּוֹכִיחִים
יִנְעָם וַעֲלֵיהֶם תָּבוֹא בִּרְכַּת־טוֹב׃

מַלְּבָא וְעִם שַׁמֵּי לָא
תִּתְחַלַּט׃ כג מְטוּל
דִּבְשִׁלְיָא אָתֵי תְּבָרְהוֹן
וְסוֹפָא דִּשְׁנֵיהוֹן מַן
יָדַיע׃ כג אַף הָלֵין
לְחַכִּימֵי אֲמִרָנָא לְמִסְבַּ
אַפֵּי בְּדִינָא לָא שַׁפִּיר׃
כד דַּיְיסַר לְרַשִּׁיעָא צַדִּיק
אַנְתְּ יְלִישׁוּנֵיהּ עַמְמֵי
וְיִבְרוּנֵיהּ אוּמָנָא׃
כה וּלְסַכָּנֵי יִתְסַם
וַעֲלֵיהוֹן תֵּיתֵא בִּרְכְתָא

ת"א לאוזר לרגש . שם מן עקידה ג' מב : ולמוכיחים . תמיד נה :

שפתים

רש"י

קולמת: עם שונים אל תתערב. המומרים שתי רשויות הן: (כב) ופיד שניהם. שכר ע"ז מעכו"ם עמה ושכר

סנחת שי

פ' ט"ו ותתקומם וכן הוא בתרגום ומפקפקים רבים מכל בלבל בספרים הוא בלא ו"ו וכן בשרשים ומיתר נתיב ובמסורת בויים כ' בחכי ליבני ומלא וסימנהון עם בויים של תפעיל וכלים מכלים בויים: (כג) הכר פנים. במקלת ספרים הכר פנים בלי"ף הכ"ף בספרים הם"ן ו"ו"ם הכר פנים בטעם הכ"ף ופירן לקמן בסימן כ"ח: (כד) אמר לרשע. במקלת ספרים יחסים שלמ"ד לפניו: ולמוכיחים. ל' דבריס. גם אלה לחכמים. גם אלה הדברים ידועים לחכמים הם חכמי המשפט כי הכרת הפנים במשפט לא טוב הדבר והנופע המומר לרשע נראין לדיק לחה יקבוהו עמים בעבור שלא עשה משפט כמשפט. ולמוכיחים הרשעים על רשעם יבא להם נועם ה'. ברכת טוב ינגד יקבוהו ונעם ברכת טוב שברכתו תבא עליו. ומשיב דברים ישרים

רלב"ג

לילמת ה' לא מולקת עליו ר"ל כמו שהוא כנגד ילמת ה'. ועם סלכשים הטובים מלות הם"י ומלות המלך ר"ל שהם מוכיחים על מלותיהם ומוכיח הסך מה שלוו לל מתעורב: (כב) כי פתאם יקום פידם. וזה מבואר בטוכיחים על מלות הם"י כי ימהמו לסם מזה רעות מפלאות פתאומיות ומהם בטוכיחים על מלות המלך יתפלר זה ג"כ לפי שכל הכר לא יכחד מן המלך לרב החכמים הנכספים להיות מוכיחים למלות וכם יגלו לו הדברים הטעשים כנגד מלותיו למלא מן בעיניו. וה"ת שכבר תקח עלה להמלך מהכיר הטוב הנה לא תוכל כי אי יודע הפיד והכעס הבא מה' למוסר סיוכל הכתוב להגלל ממנו וכן הטעין ביה הבא מהמלך לעובר על דבריו כי לא תהיה לתוכח בזה הקפעת טודעה לכל יעיטהו מכח בדבים הלטוכים עד שיתפלר משפטו: (כג) גם אלה. להזהיכות הם לתכמים הנה הכר פנים במשפט להטות הדין מפני המקופה הוא הכר לא טוב ל"ל שהוא הכר לא טוב ר"ל: (כד) אומר לרשע. וכן הדבר כמו שהוא שופט הם יאמר לל לד המקופה לרשע שהוא לדיק יקללוהו עמים ויבעטוהו רבים כי זה יהיה התכמים להוא הרשע ולטוא הלדיק ולוהב למוכיחים הרשעים על רשעם ומיוכיחים הופה לל הטוב עליהם יהיה נועם ומן מהתכמים ומהם מהתכמים ברכה טוב ולשפלר שכל זה דבק לל הטופטים שיאמרו לל מי שהוא רשע בדין שהוא לדיק ויהיה הכבה פנים במשפט נחיתם כבוד למאד מהתלקים הכפרים לדין כי זה מעט שיבא לאחת המשפט מעוקל כי בזה יפחתמו מפעות החוקן עמו למבוז מדעת סדיין קרובה לל שכשגה. ול ילמה בזה ולמוכיחים יעשה כמו הטיב המציא דבלים נוכחים ויבעים הוא שהוא מלוה כמילו נעקם בפיהם כי השקר אוהב והאמת תשוב והם המכוון בזה בלמוהב בזה המאמר הוא לזהיר שלא יביא פנים לאחד מהלכי הטופטים כדי שלא ימעבוהו זה מלהקול מקריב הטופר שליאמר שכר שיקבל לרב המפתחיו ומשבחו ושהבו מחד מהלכי הטופר. ושם בזה הטופן מהתקיבה יאמר לדעת שהוא שהוא מעת תביאה קללה ומאבר בע הטופר ויכעסו הטעם בדיעם בהקבים בזה מאחד מהם יעשה ויעבד מה שיבינהו ויבינהו בבלים מהביים בהוטים דבריהם כשנתנו לאחד בהקבים מאחד שלא:

מצודת ציון

(כא) שונים. מלשון השתנות וחלוף כמו ולתיהם שונות (לעיל ג'): תתערב. מלשון תערובות: (כב) אידם. ענין שבר ומקרם כמ כמו שמח לאיד (לעיל י"ז): ופיד. ענינו כמו לוד וכן שם כפילו להן שוא (לעיל ו'): (כד) יקבוהו. יקללוהו כמו מה אקוב (במדבר כ"ג): יזעמוהו. מלשון זעם וכעס: לאומים. לוומות: (כה) ינעם. להזהירו מכל מקום ממוריס המה גם לתכמים. וסם יוסיפו לקח לתכמים. ולומר להיותם זכאים ולא יחשבו שהם מרשיעים את הרשע בעבור שלא עשה משפט כמ שראוי לדיק אפס רק כדברים ממדים משבח גדול שכר ממך גם את חלו: ועליהם. על המוכיחים שהם תכות ברכת טוב כי המיבו לעשות כי

פירוש ע"ט

אַל תִּתְעָרֵב אוֹג מִיט דִי וָום פַּר עֲנֶרְעֶרְן אוֹג זֶעֶנְן נִיט
נִיטְרֵייא דֶעם קִינְיג זָאלְסְטוּ דִיךְ נִיט אוֹם מִישְׁן׃
(כב) כִּי פִתְאֹם יָקוּם אֵידָם דֶעֶן פְּלוֹצְלִינְג שְׁמֵייט אוֹף
זַייעֶר בְּרָאךְ וּפִיד שְׁנֵיהֶם מִי יוֹדֵעַ אוֹג דֶר בְּרָאךְ פוּן זַיי
וָועֶר קָאן עֶם וִוִיסְן וִוי גְרוֹס זַייעֶר בְּרָאךְ וָועט זַיין׃
(כג) גַּם אֵלֶּה לַחֲכָמִים אוֹךְ דִיא זָאכְן וָום רֶא וַוייטֶער
שְׁמֵייצֶן זֶעֶנְן אוֹךְ נִיטָאנְט צוּ דִי חֲכָמִים וָום זִיצִין אֶן
דִי וָום שְׁטֶרָאפֶן לִיים וָועט זַיי זַיין עֶם וְעֲלֵיהֶם תָּבוֹא
ברכת.

כו שִׂפְתַיִם יִשָּׁק מֵשִׁיב דְּבָרִים נְכֹחִים׃
כז הָכֵן בַּחוּץ וּמְלַאכְתֶּךָ וַעֲתָדָהּ בַּשָּׂדֶה
וְאַחַר וּבְנֵית בֵּיתֶךָ׃ כח אַל־תְּהִי עֵד־
חִנָּם בְּרֵעֶךָ וַהֲפִתִּית בִּשְׂפָתֶיךָ׃ כט אַל־
תֹּאמַר כַּאֲשֶׁר עָשָׂה־לִּי כֵּן אֶעֱשֶׂה־לּוֹ
אָשִׁיב לָאִישׁ כְּפָעֳלוֹ׃ ל עַל־שְׂדֵה

תרגום

מְבָרְתָא׃ כו שְׂפָתַיִן יְשָׁקוּן מְתִיבִין פִּתְגָמִין דִּקְשׁוֹט׃
נְגִישְׁנָן דְּאַיְתִין דְּמַהֲפְכִין׃ כז אֲתַקֵּן
מִלֵּי תְּרִיצָתָא׃ כז אַתְקֵן
לְבָרָא עֲבִידָתָךְ וַעֲתָדָה
לָךְ בְּחַקְלָא וּבָתַר כֵּן
בְּנִי בֵּיתָךְ׃ כח לָא כח
תֶּהֱוֵי סָהֲדָא רַגְלָא
בְּחַבְרָךְ וְתִשְׁרֵג
בְּשִׂפְוָתָךְ׃ כט לָא תֵימַר כט
הֵיךְ דַּעֲבַד לִי כֵּן אֶעְבֵּד
לֵיהּ וַאֲהָפֵךְ לֵיהּ הֵיךְ
עוֹבָדוֹי׃ ל עַל חַקְלֵי

ת"א בשפתים ישק . גיטין ס' : הכן בחוץ . סוטה מד אהר הולנות : על שדה . סנהדרין קנ עקידה שמר סה :

רש"י

כמשפט כי לא טוב : (כו) שפתים ישק . רמוזים כל שפתים שבתורה : (כז) הכן בחוץ , זה מקרח : ועתדה בשדה . זו משנה ; אחר ובנית ביתך . זה גמרא . ד"א כתהלה קח לך שדות וכרמים ואח"כ ועתדה לבון עתודים לעבודתך בחוץ והוא מלאכת בחוץ ואחר כך בנין בתך . לפסל כוכבים בספורני הלמוד' להייסיר על לבבי החכמות כי כוזב החסמות כמכשים כדעות וכן אם תמלא דעת לקודמים כלתי יכל בעיניך אין לחוש שתמלא ספורים כשפתיך כלתי לוקים לשכר הדעת ההוא וכן אם יעזר בעל הדעת ההוא בספורים כוזבים אין לחוש שתעשה כן כמו שתבין מהמוסתות לסחר דעתו כי זה יגלגל המעיינים כוזבת התחילה בלבול חזק : (כט) אל תאמר . ולזה אין לחוש שתאמר כשכר עשה לי לתת דעתו בספורים כוזבים כן תעשה לו לנטל דעתו לשכיל כשבעל שיתחזק היותו דבר לחוי . והנה השיב עם זה להרחיק מצדות בקר לשכר תכיהו בשפתיו שיתחזק שלין בו תעש כי הוא מיום שובב בעצמות דבר לנגדו לך יאמר לו הבע מדבקו ואח"כ שגמלו רע תאבך יעיד עליו מדות שקר אין לחוי לו שיקח קצתו ממנו כזה החופן ואח"ז הזהיר מהעלה בשמועות ובפיון כי העלה בשמועות תשמית קלייני המדם ותהיה סבה שלא יהיה לו תחב שני והעלה בשקצם הציון תפסב שיהיו הקלקים הציונים מחופים ומזיקים במלנגת הקונים מזיקו לכל הקרב אליהם : (ל) על שדה איש . ולזה אמר על שדה איש שלא עבריתי אמלוד העלה לא יחמול לתיקון ולזוזון והנה עלו זו משבים רעים וקוצים ונדל תכיו שכבית ומשים והוא הכשל הפיולאני תשב כי כח לבשיג המוסלות והנה לעלותו בשקצם התפסב לא טוב לו כי אם דעות כוזבות ומזיקות

מצודת דוד

לם יאמרו לו כפה מלא רצם אחה בן יוצי שכיו לומר שהדין עמו . מכל מדברים כלתה יתמוך לבבו תליו לשמוע בקולו : (כו) שפתים ישק . כי עתה מדבקם בדבריו כתלה לא הרשע הזה יבק אפס העליונה בהתחוזה לא יפתחם לדבר מזות מול המוכיחים ומדבקם יהיה עוד מביב להם דבריו נכוחים לומר גם מדבריו הלזה תשבה : (כז) הכן . בתחילה הכן מלאכתך בחון וכם מלאכת שדה וכרם : ועתדה . בזמן לך בשדה כי מתסוכך תחב זה בנה ביתך לשבת בו כי אם לא תכין כי ממסוכך לא תוכל שבת בית כי הוא כדבר נודע לעולם : (כח) עד חנם . כ"ל דבר שלא ידעתו ועם כי היה בדבר חיזק ממון : ברעך . בעבור תמיכת לעך כ"ל על כי ידמת שדבריו אמת : והפתית . כ"ל לף אם בשום פעם פתית אחה לרעך בשפתיך לעשות כזאת עם כל זה אחה לו תעשה כן : (כט) אל תאמר . אל תחשוב תביב להיות כזה כשעלו כתב המשל אשיב לאיש כפעלו ואל תחשוב כן כי אם הכן בחוץ ומלאכתך בשדה ואחר כך בנין ביתך :

פירוש ע"ט

בְּרֶכֶת טוֹב אוֹג אוֹף דִּי שְׁמָרַאפְּעֶר וְוָעט קוּמֶען אַיין
גוּט בָּעְנֶמְשׁוּנְג : (כו) שִׂפְתַיִם יִשָּׁק מֵשִׁיב דְּבָרִים נְכוֹחִים
עֶם אִין רַאוִי אֵלָע לֶעפְצִין נָאלֶסְט קוּשִׁין רָעם דָאזִיגִין
וְוָאם עֶנְטְפֶּערְט אָפְּ בַּאוּוֹרְטֶעט רֶייד : (כז) הָכֵן בַּחוּץ
מְלַאכְתֶּךָ כְּלוֹמַר קוֹף דִּיר פְּעלֶדר אוֹג וְוַיין גַעְרְטְנֶער
וְעֲתָדָה בַּשָּׂדֶה לְךָ אוֹג דָר נָאךְ מַאךְ דִּיר בָּעק אוֹג אוֹף
אַנְדֶערֶע בְּהֵמוֹת צוּ דִּיר אִין פְּעלֶד אַחַר וּבְנֵית בֵּיתֶךָ
דָּעֶר נָאךְ נָאלֶסְט דִּיר בּוֹעֶן דַיין הוּז בְּוַוייל אַז דִּיא
וְוָעסְט דִּי אַלֶע זַאכֶן גוּט הָאבֶּן וְוָעסְטוּ גוּט קֶענֶן
זִיצִין אִין דַיין הוּז בְּמָנוּחָה : (כח) אַל תְּהִי עֵד חִנָּם

(כז) הכן מלאכתך בחוץ והוא מה שילמדך לך להקדים מהמוסתות והכן בשדה לך מה שעתיד להלעדך לך בתקיכותך על המוסתות ואח"ז ומלאכתך בחוץ לגבות כיתך בתיובות : (כח) אל תהי עד חנם כלתך . לפסל כוזבים בספורים הלמוד' להייסיר על לבבי החכמות כי כוזב החסמות כמכשים כדעות וכן אם תמלא דעת לקודמים כלתי יכל בעיניך אין לחוש שתמלא ספורים כשפתיך כלתי לוקים לשכר הדעת ההוא וכן אם יעזר בעל הדעת ההוא בספורים כוזבים אין לחוש שתעשה כן כמו שתבין מהמוסתות לסחר דעתו כי זה יגלגל המעיינים כוזבת התחילה בלבול חזק : (כט) אל תאמר . ולזה אין לחוש שתאמר כשכר עשה לי לתת דעתו בספורים כוזבים כן תעשה לו לנטל דעתו לשכיל כשבעל שיתחזק היותו דבר לחוי . והנה השיב עם זה להרחיק מצדות בקר לשכר תכיהו בשפתיו שיתחזק שלין בו תעש כי הוא מיום שובב בעצמות דבר לנגדו לך יאמר לו הבע מדבקו ואח"כ שגמלו רע תאבך יעיד עליו מדות שקר אין לחוי לו שיקח קצתו ממנו כזה החופן ואח"ז הזהיר מהעלה בשמועות ובפיון כי העלה בשמועות תשמית קלייני המדם ותהיה סבה שלא יהיה לו תחב שני והעלה בשקצם הציון תפסב שיהיו הקלקים הציונים מחופים ומזיקים במלנגת הקונים מזיקו לכל הקרב אליהם : (ל) על שדה איש . ולזה אמר על שדה איש שלא עבריתי אמלוד העלה לא יחמול לתיקון ולזוזון והנה עלו זו משבים רעים וקוצים ונדל תכיו שכבית ומשים והוא הכשל הפיולאני תשב כי כח לבשיג המוסלות והנה לעלותו בשקצם התפסב לא טוב לו כי אם דעות כוזבות ומזיקות

מצודת ציון

מלמון נעימות ויופי : (כו) ישק . מלמון נשיקה וכ"ל מנוח השפתים וכן לדק ושלוש נשקו (תהלים פ"ה) שכ"ל שלוים ומתוכנים זה זה : נכוחים . ממיתים ויפיים כמו וכוכח לא מוכל לנוף (ישעי' נ"ט) : (כז) ועתדה . ענין הזמנה כמו התעתדו גוים (יואל ד'י) .

מצודת דוד

לם יאמרו לו כפה מלא רצם אחה בן יוצי שכיו לומר שהדין עמו . מכל מדברים כלתה יתמוך לבבו תליו לשמוע בקולו : (כו) שפתים ישק . כי עתה מדבקם בדבריו כתלה לא הרשע הזה יבק אפס העליונה בהתחוזה לא יפתחם לדבר מזות מול המוכיחים ומדבקם יהיה עוד מביב להם דבריו נכוחים לומר גם מדבריו הלזה תשבה : (כז) הכן . בתחילה הכן מלאכתך בחון וכם מלאכת שדה וכרם : ועתדה . בזמן לך בשדה כי מתסוכך תחב זה בנה ביתך לשבת בו כי אם לא תכין כי ממסוכך לא תוכל שבת בית כי הוא כדבר נודע לעולם : (כח) עד חנם . כ"ל דבר שלא ידעתו ועם כי היה בדבר חיזק ממון : ברעך . בעבור תמיכת לעך כ"ל על כי ידמת שדבריו אמת : והפתית . כ"ל לף אם בשום פעם פתית אחה לרעך בשפתיך לעשות כזאת עם כל זה אחה לו תעשה כן : (כט) אל תאמר . אל תחשוב תביב להיות כזה כשעלו כתב המשל אשיב לאיש כפעלו ואל תחשוב כן כי אם הכן בחוץ ומלאכתך בשדה ואחר כך בנין ביתך . הוא ענין מליצה

עָצֵל עָבַרְתִּי וְעַל־כֶּרֶם אָדָם חֲסַר־לֵב׃
וְהִנֵּה עָלָה כֻלּוֹ קָמְשׁוֹנִים כָּסּוּ פָנָיו
חָרְלִים וְגֶדֶר אֲבָנָיו נָהָרָסָה׃ וְאֶחֱזֶה
אָנֹכִי אָשִׁית לִבִּי רָאִיתִי לָקַחְתִּי מוּסָר׃
מְעַט שֵׁנוֹת מְעַט תְּנוּמוֹת מְעַט חִבֵּק
יָדַיִם לִשְׁכָּב׃ וּבָא־מִתְהַלֶּךָ רִישֶׁךָ
וּמַחְסֵרֶיךָ כְּאִישׁ מָגֵן׃ כה א גַּם־אֵלֶּה

ת״א פתח באתנח משלי

דַּעֲבָרְתִּי עַצְלוּתָא וְעַל כַּרְמָא דִּבְנֵי אֲנָשָׁא חַסִּיר לִבָּא׃
וְהָא סְלִיקוּ כֻלְּהוֹן קִמּוֹנִין כַּסּוּ אַפּוֹי חוּרְלַיָּא וְסִיָּגָא
דְּגֹפֶן חוּרְבַיָּא אִתְעֲקַר׃ וַחֲזֵיתִי אֲנָא וְשַׁמְתִּי
לִבִּי חֲמֵית וְקַבֵּילִית מַרְדוּתָא׃ לג קַבֵּיל תְּנוּם
קַבֵּיל תִּדְמוֹךְ קַבֵּיל תְּשִׁים יָדִיךְ עַל חַדְיָךְ׃ וְתֵיתֵי
וְתִדְמוֹךְ׃ לד וְתֵיתֵי מְסַכְּנוּתְךָ כְּרַהֲטָא וְצַרִיכוּתָךְ הֵיךְ גַּבְרָא
טַבְלָאָה׃ א אַף אִלֵּין

ר״ש״י

(לא) קמשונים. חוחים: כסו פניו חרולים. גדולים מקמשונים וכרי הם חדים כקוצים: וגדר אבניו נהרסה. כך מי שחוזר על תלמודו מתחלה משכח רמזי פרקים וסוף מחלף דברי חכמים מזה לזה שחומר על טהור ממא

מנחה שי

(לא) קמשונים. במקלט ספרים מסר ומ״ו: נהרסה. בכוב הספרים סס״ם במקף גדול: (לב) ראיתי. בזי״ת. בזי״ד ומיין מם שבתפלי בסימן ו׳:

כה (א) גם אלה משלי שלמה וגו׳. בספרים המדוייקים זה סוף חפרם החלק השלישי זה החלק יתכן להיותו חלק ספר בפני עצמו ביחות ספרי שלמה ואנשי הזקיהו החכמים העתיקו מכליו הנעימים וחברום עם אלה:

כה (א) גם אלה משלי שלמה. זה הפסוק הסופר חתרו ויתכן שהיה שבוש כי הוא היה כופר המלך

רלב״ג

לפרש בפלאתמו המדעית והמדיונית והוסיף הגדל שיש סביבו בדרך שיאמר ל׳ מדברו לשאר הנשש: (לב) ואתנה אליו. וכאשר ראיתי זה הרע הזה מן הפלאה בפעולות ובדמות שמתי לבי אל זה ולקחתי מוסר: להמלט מהעלה הזה שלא ימשך ממנה זה הרע ולחיותי שהפלאה הכוונה בזה לפני בוילה להמלט ממנה הוא שייפול מעט ומעט ויתחק ידיו לשכב לעת מעותה לחיבים וכאשר הפשה בן לא יהיה לך רים ומסרון מתמיד כי המחיות יהיה סבה להמליה לך מזוק בקלות ולהמליה לך מהדוק שכר שהדוק בהשגתי: (לד) וכא מהלכך היטב. ולזה כשיזוק לך היש ומסרון יבא מהלכך עליך כמו שיבוא בחיש מגן שכיון בא מהלכך. וכאלו משל שנשלנו בלורו בזה המקום. והתועלות המגיעות ממנו הם מבוארים מדברינו: (א) גם אלה משלי שלמה אשר העתיקו

מצודת ציון

(לב) קמשונים. חרולים. מיני קוצים כמו קמוש ומוש במצלריס (ישעי׳ ל״ד) וכמו תחת תחול יעלה תחת (שיר ג׳): וגדר. כותל: נהרסה. מלשון הריסה ותילה: (לג) ואחזה. עניין למיה כמו מדים מים מסיל (לעיל כ״ג): (לג) תנומות. סיח סלישה סקלה: (לד) מהלך. הלמוי כמהלכך ומסכך הכ״ף: רישך. מלשון רש ומפי:

כ״ל שם כן מעשה זו אף שם מעשה תמוה לך הפוני לא מתמיד כי אלך כדרך שמלכך ומסכך זמן לך בוקים אחד ומחסרך. אף שם יהיה לך מסרון מה שעשר לא יתמיד להסכיון וכדרך שיש שמלכך בדרך שפיו מתעכב זמן לך בוקים אחד להתעכב במקום מהמקומות וכפל הדבר במלות שונות: כה (א) גם אלה. יתלה כי מתחילת הספר עד סוף היה מועתק

פירוש ע״מ

אִיבֶּעֶר גִיפָארִין אוּנ אוֹף דֶעם וַויין גָאנְצִין פּוּן אַיין
מַאן וָום אִיז גִיכִיינְערְט אַיין קְלוֹג הָארְץ׃ (לא) וְהִנֵּה
עָלָה כֻלּוֹ קָמְשׁוֹנִים אוּנ נוּן אִיז דָר גַאנְצֶער וַויין נָאוְטָן
אוֹף גִיגַאנְגֶען מִיט קְלֵייְנֶע דֶערְנֶער כְּסוּ פָּנָיו חֲרוּלִים
אוּנ זַיין פָּנִים אִיז בֶּאדֶעקְט גִיוָואחְרִין מִיט גְרוֹסְע
דֶערְנֶער וְגֶדֶר אֲבָנָיו נֶהֶרְסָה אוּנ זַיין שְׁטֵיינֶערְנֶע צָאם
אִיז צוּ פִירְט גִיוָואחְרִין׃ (לב) וָאֶחֱזֶה אֲנִכִי אָשִׁית לִבִּי אוּנ
אֲז אִיךְ שְׁלֹמֹה רָאהְ דָם גִיזֶעהֶן רָאהְ אִיךְ גִמָאן מַיין
הָארְץ צוּ שֵׂר שְׂטֵיין וָום עֲצָלוּת מַאכְט רָאִיתִי לָקַחְתִּי
מוּסָר אִיךְ רָאהְ דָם גִיזֶעהֶן אוּנ רָאהְ מִיר דָר פּוּן אַרוּם
גִינוּמֶן אַיין מוּסָר נִים צוּ זַיין קֵין עֲצָל׃ (לג) נִיעֶרְט

וועל שמא טהור והוא מחריב את העולם: (לד) מתהלך. רישך. הלבריש שאתה רם מהם יבואו לך במרוצה:

כה (א) גם אלה משלי שלמה אשר העתיקו. חזר לדורשם כשהתמנה חזקיה למלך והוא הוסיף

אבן עזרא

יפתה את לחמך: (לג) עלה. בלשון יחיד על כל אחד מהקמשונים ידבר. קמשונים וחרולים לשון קוצי: (לג) מעט. פירשתיו: (לד) מהלכך. חסר ו׳ ומשרת כי כ״ף כלים משרת במקום כ״ף כנגד הבן המחוכר:

כה (א) גם אלה משלי שלמה. זה הפסוק הסופר חתרו ויתכן שהיה שבוש כי הוא היה כופר המלך

מצודת דוד

לומר הנם התעצלתי במעשה הטלה: (לא) כלי. על כל הסדה עלו הקוצים כי בעצלה הטלוות לא עשה כלומר לתקון הכרם הקוצים לכל יגילו: וגדר. גדר סלבנים שהיה סביב הכרם נהרסה כי הטלה סר הסגנתו: (לב) ואחזה. ואסכל לראיתי לשון לא כל זה שעתי לבי והבין מה הטלות עושה ואסכל לראיתי לקחתי מוסר לעזוב את דרך העצלות: (לג) מעט שנות. כ״ל לראיתי כי דרך הבטון למעט בשינה ותנומה וגו׳: חבק ידים. דרך הסובב לנוח מתחבק ידיו זה בזה: (לד) ובא. כאלו לא תעשה זו אלא אם תהיה לך כדרך שמהלך בדרך שפיו מתעכב זמן לך בוקים אחד להתעכב במקום מהמקומות וכפל הדבר במלות שונות: כה (א) גם אלה. עד כאן היה מועתק

איבער גיפארין אונ אוף דעם וויין גארטין פון איין
מאן וום איז גיכיינערט איין קלוג הארץ׃ (א) והנה
עלה כלו קמשונים אונ נון איז דר גאנצער ווין נאוטן
אוף גיגאנגען מיט קלייע דערנער כסו פניו חרולים
אונ זיין פנים איז באדעקט גיוואחרין מיט גרוסע
דערנער וגדר אבניו נהרסה אונ זין שטיינערנע צאם
איז צו פירט גיוואחרין׃ (ב) ואחזה אנכי אשית לבי אונ
אז איך שלמה האב דם גיזעהן האב איך גמאן מיין
הארץ צו שר שטיין וום עצלות מאכט ראיתי לקחתי
מוסר איך האב דם גיזעהן אונ האב מיר דר פון ארום
גינומן איין מוסר נים צו זיין קין עצל׃ (ג) נייערט

וו ייטר

מִשְׁלֵי שְׁלֹמֹה אֲשֶׁר הֶעְתִּיקוּ אַנְשֵׁי א
חִזְקִיָּה מֶלֶךְ־יְהוּדָה: ב כְּבוֹד אֱלֹהִים
הַסְתֵּר דָּבָר וּכְבוֹד מְלָכִים חֲקֹר דָּבָר:
ג שָׁמַיִם לָרוּם וְאֶרֶץ לָעֹמֶק וְלֵב מְלָכִים
אֵין חֵקֶר: ד הָגְּעוּ סִיגִים מִכֶּסֶף וְיֵצֵא

מתלוי דשלמה עמיקו דכתבו רחמוי דחזקיה מלכא דיהודה: ב יקרא דאלהא מן דמטשי מלתא ויקרא דמלכי מן דבצי מלתא: ג שמיא רמין וארעא עמיקא ולבא דמלכי לא מתבצאי: ד דגו סיגין מכספא סולאנא מן סומא דנפוק מאן מן צרפא:

לצרף

ת"א כבוד אלהים, שבח קנו: משלי כה, שבח ניחום. שבח יח:

רש"י

תלמידים ככל פיר כדתמרינן בפרק הלק בדקו מדן ועד באר שבע ולא מצאו עם הארץ: העתיקו. התזיקו: (ב) כבוד אלהים הסתר דבר. כגון מעשה מרכבה ומעשה בראשית: וכבוד מלכים חקר דבר. כמאמר דורש בכובד קכמים וכסייעים שמעו לתורה וכנגזרות שנזרו בהם יש לך לקרוב ולדרוש ולשאול טעם לדבר אבל כמתדרוש במעשה מרכבה ומעשה בראשית ובהוקים הכתובים בתורה כגון חוקים ולדברים שהשטן מקטרג עליהם ומשיב עליהם בהלכות הויר וכלאי כרם ושעטנז אין לך לחקור רק להסתיר ולומר גזרת מלך היא: (ג) אין חקר. לרום שמים ולעומק הארץ ולב מלכים אין חקר שכמה דיעות בחים לפניהם וכמה מלחמות ודיבים לתת לב לכולם ואם כל הלשונות מדברים וכל היצים כותבין אינם יכולין לכתוב הלבה של רשות: (ד) הגו סיגים מכסף, משוך כמו כאשר הוגה מן המסילה (שמואל ד' כ') כשם שאין הכלי של כסף יוצא למלאכת צורף עד שיוציאו ממנו סיגים של נחשת שכן

אבן עזרא

וספר בו שכת ההשתק' ותלת גם לרבות הרחשוני': העתיקו. לוה להשתיק המשלים ההלה מספריו להיות מהכרת תחת ותחלת זה החלק היה כבוד אלהים: (ב) כבוד. שמים, הגו. ד' דבקים, וכן הפירוש כבוד אלהים דבר כבודו בספור מעשיו הנברחים יש מאין הסתירהו כי מי יוכל למלל כבודו ולהגיע לל תכליתו ואין לתמוה אם מלאנו ספרו בגויים את כבודו והגידו את כבודו בעמים כי זה

רלב"ג

המשלים שהיו בזמנו של חזקיהו וימשה שבעבור זה הפירוש מהמשלים שהתחילים כי אלו המשלים לקטום ממשלו המשלים ההם ואולם המשלים שקדם זכרם ממלאו בתוכן בדברי שלמה: (ב) כבוד אלהים הסתר דבר. כ"ל כי כמה שיבקשו ממנו לא יהיה כבוד הש"י שיודיע שלמה, כי הש"י יודע הכל ולזה שלמה כי אמר וכבוד מלכים חקר דבר, ואולם כבוד מלכים היה מתנכרת בבואה אל המשילו ובפרט לדבר שמגדה לו דבר שיודיע שלמה את דבר בקשתה כאשר גלה אותו הש"י ואולם כבוד מלכים הוא בהפך זה כ"ל לחקור הדבר הנה בפניהם כחותן שלם כדי שילא משפט ממה כי הם מינים יודעים מהדברים רק מה שיודיעום הפך מה שמלאו כזה הש"י: (ג) שמים לרום. הנה המשלה והמשפט ומעשים שמדים מלד עכשו הקו הישר שיהייב זו התוספת בל' נלדיו וזה תמיד הנה המלילות יגלילם ושם השמים המשלה אשר בחכלים ומכוכו החלק שם המשה אשר בחכלית ואמנם לב מלכים ובקשתם במה שילכבו שיחקלו זו מהמעיינים הנאים בפניהם הוא למין קן כי יתחלפו הנוסאים ויתחלפו המעיינים במין החחד מהדברים ויחחדכו מזה מעיינים רבים למין קן במין החחד בעניין מהדברים' כדי שיוכל החלק לכל אחד מהדברים לו: (ד) הגו סיגים. הנה כמו שבאשר יוליאו הסיגים מהכסף יצא ממנו לגלוף כלי כסף לדוף כן כשיסירו מחבכת המלך הרשע מהיה לפניו ויהיה מלכיו עלמו לז יכון כסאו לדק והנה אחר זה כי לריך למלך ליזהר שלא יהיה כמלכותו הלחוני שהוא עלמו רשע לז כשאר מי שיבחרו להיות משפט לדק והוא לפ יודע והנה אשר שהעיר בלאו הפסוקים על דבר הכסל הלחוני שהוא למלך

מצודת דוד

כיד הכל ומכלן ועד סופו לפ היה מועתק כי אם בידי מלכי הזקיה מלך יהודה אשר העתיקו הדברים האלה מספרי שלמה שנמלאו בידם שכל מלכ מקום גם אלה דבריו אשר העתיקו אנשי חזקיה: כבוד אלהים. כבוד ה' הוא להסתיר דבר גדולה כיומנות וכי מי יוכל עד הסלולים ומועד להמצות מלאכות וכמו שכתוב לך ויעשה תהלה (תהלים ס"ה) אבל כבוד מלכים הוא לחקור דבר גדולה ליומנות כמו שכתוב ועד תסלולים אם כן המעיינים יתבר כאלו בכל עד ואשר לבוא עד הסלולים אם כן המעיינים יתבר כאלו בכל עד עד הסלולים ומועד להכרות מלהמעיינים: (ג) אין חקר. כ"ל אלו שלמה הדברים הנ"ל זה שאי אפשר לחקור ולדעת כוס הסמים ומועד סלרן ולרחב לב המלך כי הרבה מהמעיינים בזה לפניו ואלו עיני כני אדם ולריך לחת לב לכולם: (ד) הגו. כמו כאשר יוסר הסיגים מן הכסף יצא מזה כלוף כלי מהודר כי יוכל אז לשמחו ולייפרו כפי לוף

מצודת ציון

בה (ג) העתיקו. כותב הדברים מספר אל ספר ולקח מעתיק לפי שהלקה כאלו מעתיק ומסיר הדברים מפה לחתם בחתם ומפה כי כשאמרו גם בהלחון אל מקום כלקה הוא כאלו מסיר משם: (ב) חקור. ענין חפוש ודרישה: (ג) לרום. מלשון כרמה וגבהות: (ד) הגו. ענין הסלה כמו כאשר יוסר הסיגים מן המסילה (שמואל ב כ'):סיגים.

פירוש ע"ט

וַיְיַסְּעֵר שִׁסְיַיעֲן וְעָנָן אוֹף דִּי מְשָׁלַיִם פּוּן שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר הֶעְתִּיקוּ אַנְשֵׁי חִזְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה וְוַאם רַיִא לַיְיסְט פּוּן חִזְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה הָאבֶּן זִיךְ גִישְׁטַארְקְט צוּ דַרְשֵׁיעֲן זַיי הָאבֶּן גִידְרֻשִׁינְת דִי מְשָׁלִים וָואם דָא וַייְסְטֶעֵר שְׁטַייעֲן: (ב) אוֹנ אַוו הָאבֶּן זַיי גִיזָאגְט כְּבוֹד אֱלֹהִים הַסְתֵּר דָּבָר וָועַן דוּ בִיסְט עוֹסְק אִין נָאטְט כָּבוֹד אוֹנ דִיא דָּעַר צַיילְסְט זַיין כָּבוֹד זָאלְסְט רַיא בַּהַאלְטִין אִין דִיר דִי רַייד בָּוויי וָום מָעַר דִי וַוועסְט פְּסוֹלֶת פּוּן זִילְבֶּער אוֹנ דָר נָאךְ גַיים עֶרֶשְׁט אַרוֹם

(ג) שָׁמַיִם לָרוּם וְאֶרֶץ לָעֹמֶק וגו' צוֹא וְוִיסְן וְוִי הוֹךְ דָּעַר הִימֶעל אִיז אוֹנ וְוִי טִיף דִי עֶרד אִיז אִין דֶם הָאָרֶץ פּוּן דִי מְלָכִים צוּ דִי דְּבָרִים וָאכְן אִיז קֵין אֶרְשְׁטוֹנְג גִיט דָא דֶם הַיימְט אֶמֶעְנְטְשׁ קֶען דָם גִיט עֶרְקְלֶעבֶן:

(ד) הָגוּ סִיגִים מִכֶּסֶף אָזוֹ וְוִי מֶען מוּז אוֹס צִיהֶען דִיא פְּסוֹלֶת פּוּן דֶעם זִילְבֶּער אוֹנ דָר נָאךְ גִיים עֶרְשְׁט

לַצַּדָּק כֶּלִי׃ הָהָנוּ רָשָׁע לִפְנֵי־מֶלֶךְ וְיִכּוֹן
בְּצֶדֶק כִּסְאוֹ׃ וְאַל־תִּתְהַדַּר לִפְנֵי־מֶלֶךְ
וּבִמְקוֹם גְּדֹלִים אַל־תַּעֲמֹד׃ כִּי טוֹב
אֲמֹר־לְךָ עֲלֵה הֵנָּה מֵהַשְׁפִּילְךָ לִפְנֵי
נָדִיב אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ׃ אַל־תֵּצֵא
לָרִב מַהֵר פֶּן מַה־תַּעֲשֶׂה בְאַחֲרִיתָהּ
בְּהַכְלִים אֹתְךָ רֵעֶךָ׃ רִיבְךָ רִיב אֶת־

ת"א כני רשע . זהב שמיני : כי טוב . מ"ק כח : לל תלת . סנהדרין מד : ריבך . שם :

ה גְּנַתְמְרִיד רַשִׁיעָא מִן
קֳדָם מַלְכָּא וְיִתְקַן
בְּצִדְקְתָא כּוּרְסְיֵהּ׃
ו לָא תִשְׁתַּבְּהַר קֳדָם
מַלְכָּא וּבְדוּכְתָּא
דְּרַבְרְבֵי לָא תְקוּם׃
ז מְטוּל דְּטָב דַּנְיְמַר לָךְ
סוּק הָכָא מִן דַּמַּשְׁפֵּלָךְ
קֳדָם שַׁלִּיטָא מִן דְּחֵזַיִן
עֵינָךְ׃ ח לָא תִפּוֹק
בְּרִיעָא מְסַרְהֲבָאִית דְּלָא
תֵרוּן בְּאַחֲרָיָתָהּ כַּד
יַחְמִין יָתָךְ חַבְרָךְ׃
ט דִּינָךְ דִּין עִם חַבְרָךְ

רשי"

כך אין נכנסין מעומד עד שיאמרו מתוכם הרשעים ויעמדו משם דין: (ו) אל ההתהדר לפני מלך. להרחות כבודך ולהתגדות לפני מי שגדול ממך כי טוב שיאמרו לך

מנחת שי

למען הפליגה: (ז) אמר לך. בספרי ספרד המל"ך בגעיה ובספר אחד כתיב יד אמר לך בחולם תמ"ם ואין לפעמך עליו כי בספרים מחכים בקמץ חטוף: עלה הנה. בספרי ספרד העי"ן בגעיה: (ח) אל תצא לריב. פיקחתבי כמה נוסחי דדוסקא דכתיב כאן לריב מלא יו"ד אבל בכולהו נוסחי כתיבת יד מסר ומסורת כוותייהו מזלת וכי תימא בספיקתא אל תלת לריב מהר. לריב

נדיב כלומרו לך סור מעלי. רצו השפלתך. רצו. תחת ירצו: (ח) אל. ריבך. פן. חפוחי. נזם. ה' דנקיש. תפניו

רל"ב

בכמות הפלגים הנפעלים לפי מה שיסד הש"י למדם ביום הבדלו ואמר בכלן דבר פעמון אחד מכמודות הפלגים והוא כי אפני שהיום הנעלמות ובדבר ובשבם המשכיל בעצם הש"י ידענו בלך אחד הוא כי אחד' מה' ובכתבון ממנו לא בלך אחד הוא כי רבים שיתלוך המציאות ואמר מה שאינו מתלוך אלא בלך ליוך הש"י הוא מבחוך שבכוך הש"י במשכיל בכל דבר מפלגו הוא בשאר דבר כי לא ירצה ויתבדר המושכל בהוא מהשכיל בלך הש"י אין שאר מהשכל בלא אחד שם כי אחד שילך מהם מהלך הבלימות והלוכם. ואמנם בכוך עלינים הוא לחקור דבר ודבר ביחוד מחקר שלם בהוא שיוכרו ממנו על המחשבות המתבדלות לו והוא מבחוך שבכוך אחד בשכל החוכני על הענין המשכלות הוא עלום ובפלא עד שלגודלו יאמר שחין לו קץ: (ה) הגו רשע . ואמר שכמו שילת לחלך כלי לחלי כשיכוכו הפיגים מהכסף כן כשיסר הרשע שהוא לפני מלך והוא שכא מהמשוכך בדבך שיכבע לשבודת הכשכל עד שלא יתפוח לחמוות הגופיות לא יכון כסאו בלבק ויהיה שבא שיגיע לו בחמת בלבוניו: (ו) אל תתהדר לפני מלך. להת מעלה ובדולה בשלמך אבל בחמוד לפני הגופות בשפלות. ובמקום גדולים לחת לשלמך מעלה ממעלתם לשבת שמבם במקומם כי טוב שיאמרו לך עלה הנה מיוב בשפילך עלמך מהשפילך לפני נדיב ובדול אשר ראו עינך ודבוק אשר לחו עינך ואוזנלם עמו מקבם ואולם אמר זה כי מי שבוכל עם אדם ואח"כ עלה במעלה יחיבם לשלמו להתבכש עמו בכאחבונה ואין זה ילחו לו שיחלוק בכוד לפי מה שהוא שפה: (ח) אל תלת לריב מהר . ואמתלוקת אבל לחלי לך להכחיק עלמך מזה לפי מה שאשר אתה עושה בחביים הריב בשילים אולך רשך בחמרו דבריס מגוים כשגדך או בהסמוכו אולך מלת טוב לך להשמר שלת תבא לזה הפלגים ואחכוכה: (ט) ריבך ריב אם רעך . כשיקרם שיהיה לך אחלוקת אם שיך אחייחה דבריך עמו

פירוש ע"ט

אַרוּם דִּי כֶּלִי צוּם נָאלְד שְׁמִיד דָּאם עֶר זָאל פּוּן אִיר
מַאכְן אֵין רִיגָע זִילְבֶּערָגָע כֶּלִי׃ (ה) הָנוּ רָשָׁע לִפְנֵי
מֶלֶךְ וְיִכּוֹן בְּצֶדֶק כִּסְאוֹ אַזוֹ מוּז מֶען אוּם צִיהֶען דֶעם
רָשָׁע פַּר דֶעם מֶלֶךְ אוּז בֶּעד נָאהְ וְוערְט עֶרְשְׁט אֶן
גִיבְּרִייט מִיט דִיא רֶעכְטִיקְייט זַיין שְׁטוּל׃ (ו) אַל
תִּתְהַדַּר לִפְנֵי מֶלֶךְ דוּא זָאלְסְט דִיךְ נִיט־בֵּאשִׁיינֶען אוּז
חָשׁוּב הַאלְטֶן פַּר אֵיין מֶלֶךְ וּבִמְקוֹם גְּדוֹלִים אַל תַּעֲמֹד
אוּז אוֹיף דֶעם אֶרְט פּוּן גְּרוֹיסֶע לֵייט זָאלְסְט נִיט
שְׁטֶיהֶן׃ (ז) כִּי טוֹב אֲמֹר לְךָ עֲלֵה הֵנָּה דֶעֶן עֶם אִיז בֶּעסֶר
דוּ זָאלְסְט דִיךְ שְׁטֶעלֶן אִין אֵיין גְּרֶעֲרֶע אֶרְט אוּז
דַּהֲיינוּ בְּהַכְלִים אוֹתְךָ רֵעֶךָ וְוען דַיין חֲבֵר וְוערְט דִיךְ

פר

המלחמה: (ה) הגו רשע . כ"כ כמאכר יוסר הרשע מעומד לפני המלך יכון מז כסאו נכון בלבק מם שלין כן כשהרשע לפניו עומד ומעמיד לת המלך לעומת לת פני המלך: (ו) אל תתהדר . לל תעמד לפני מלך ואל תדמוק מקום גדולים שהגדולים עומדים שם: (ז) כי טוב . יותר טוב לך לשבת במקום השפלים ושתומר לך עלה הנה לשבת במקום הגדולים משתגביה לשבת ויאמרו לך השפל מעלה יפה לך מלהשפיל אותך ויהי לך לכבוד לפני כל המסובין עמך: (ח) אל תלת לריב מהר . ומתלוקת אבל לחלי לך להכחיק עלמך מזה לפי שאשר אתה עושה בחביים הריב בשילים אולך רשך בחמרו דבריס מגוים כשגדך או בהסמוכו אולך מלת טוב לך להשמר שלת תבא לזה הפלגים ואחכוכה: (ט) ריבך ריב אם רעך . כשיקרם שיהיה לך אחלוקת אם שיך אחייחה דבריך עמו

מצודת דוד

וכל לפני הנדיב ואל תשב במקומו: אשר ראו . תשב כן לפו עיניך שיקרם ויזחה תשב תומרים להעולה לדם: (ח) אל תצא . אל תחגלם במריבה משב על תשב תאולב אם יש בזה דבר לחשמם על שבגדך כי פן לא תדע מה תעשה בחחרית כשיכלימך חבירך בפני יכלים לוחך כשר לומר אלא אין לחשמם בחחרית ואמה השבלת עמו להתקומם עד לא תקדים לחשמת: (ט) ריבך ריב . לף אם אלחת בו לחשמם בו אל תגלה סוד של אל תגלה לו אם יש לך עדים שיכלימך ויבזך

רֵעֲךָ וְסוֹד אַחֵר אַל־תְּגַל׃ י פֶּן־יַחְסִדְךָ
שֹׁמֵעַ וְדִבָּתְךָ לֹא תָשׁוּב׃ יא תַּפּוּחֵי זָהָב
בְּמַשְׂכִּיּוֹת כֶּסֶף דָּבָר דָּבוּר עַל־אָפְנָיו׃
יב נֶזֶם זָהָב וַחֲלִי־כָתֶם מוֹכִיחַ חָכָם עַל־
אֹזֶן שֹׁמַעַת׃ יג כְּצִנַּת־שֶׁלֶג בְּיוֹם קָצִיר

(בַּ אַ חֲרִ יתָ א) וְרָגְזָא
אוֹחֳרָנָא לָא תְגַלֵּי׃
י דִּלְמָא נַחְסְרָךְ מַן דְּשָׁמֵעַ
וְטֵ יבָךְ לָא הֲפִיךְ׃
יא חִוְּרֵי דַּהֲבָא בְּגֻוְדֵי
דְּסָמָא מְלֻלָּא דְּמַלֵּל
פְּסָיְאִית׃ יב קָדָשָׁי
דַּהֲבָא וּמָנֵי דְּמַרְגְּלָא
מַכְסְנוּתָא דַּתְבִיכָא עַל
אוּדְנָא דְּשָׁמְעָא׃ יג אֵיךְ
קְרִירוּתָא דְּתַלְגָא בְּיוֹמָא דְּחַצְדָא הֵיכְנָא אִגַּרְתָּא

ת״א פלגת . שהר שלח׃ ציר

רש״י

את רעיך. ולפי על כרחך תתה נריך לריב ולהוכח עם רעך. מ״מ: וסוד אחר אל תגל. לא תזכיר לו דופי לבזיונו שמתו שאין הכל יודעין אותו ואתה מגלהו: (י) פן יחסדך שומע. חרפת מגריס(יהושע ה׳)כתרגומינן חסודת דמגרמי פן יחסדך השומע ויקראוך מוציא דבה: (יא) הפוחי זהב. כעין כפתורים מצוירין על מסכיות כסף: במשכיות. כלים המטופין בכסף כמו ומכותי כפי (שמות ל״ג): דבר

אבן עזרא

התל״ף מוכף כתל״ף מי שפסים חזרות או היה ערם מן תופן ענלה והעטם על סכוכו ומסכיות מלפונות ומחתרים. וכן הפירוש אל תגל מהר לריב כמריבת תהריס פן תהיה נכלם. מה תעשה כאחרית המריבה להכלימך רעך ויחפרך תכל ריב שלך ריב עם רעך. וסוד שהודיעך אחר על רעך אל תגלהו כמריבתך: (י) פן יחסדך. יחרפך שומע ויקראך רכיל ודבת הסוד שנלית לא תשוב כלומר שלא תשוב מה שגברת: (יא) הפוחי זהב. כלומר כלורת תפוחי זהב כמלפוני כסף כלומר שהם גמוזים עם הרתוי להם כן דבר שהוא דבור על הפנים הרתויים ולא לגלות סוד אחר. פ״ש הרתויים ולא לגלות. דבור תרגוס ויהנה כלומר נהוג על אפניו וכנזם זהב וחלי כתם כן מסים התוכחות על אזן שומעת: (יג) כצנת שלג. קרירות ויתכן להיותו מן לנה ושוחרה בעבור שהנין על החלד בעת קציר מפני החום כן ליר נאמן: ונפש. תסר

רלב״ג

כדבקי רייבך לבד ולא תגל סוד אחר לביישו פן יתפדך בעת שתריב לך זה למרפה מהשומע דבריך בגלותך הסוד והדפה שתשיגם מזה לא יתכן שהשוב לאחור: (יא) תפוחי זהב. והכה אחר שהזהיר מהלבזיל המגונה הזהיר על הדבור המשובח ואמר כי כמו תפוחי זהב במשכיות כסף שים להם נקבים דקים ילאה דק העיון מהם תפוחי הזהב כן הדבר שהוא דבור על מחניו כי כן מועלת בשיון ממנו בתחלת העיון ובתאר יפליג להתבונן בו בהיות דק העיון יפלא בחוכו תפוחי הזהב. וזהה יבואהו רבים מפסוקיו זה הפסוק לפי מה שהזהיר מסם: (יב) נזם זהב. הנה כמו נזם זהב שימות להבליט הקוסם מי שים לו חלי זהב על בלא יחות זה בלא זה לן בחוכחה הישרה השומעת לחזון שומעת כי החוכחה הנה״מ הבליט הקוסם השומע למוסר ובזולת החזון השומעת לא יחות החוכחה ולא יועיל כלשבו אל תוכח לן פן ישנאך: (יג) כלנת שלג. הנה בלנת שלג ביום קציר שהיה עדבה מאד ושומרת החום הטבעי שלא יתפזר מפני חום החויר בעת החיה

מצודת דוד

אחר להסיל פנס בתכוניו כדבריס שתים יודעים לכל כי מה לך להם לנזותם: (י) פן יחסדך. פן כל השומע יתקוף לקרות לך חולך לריל: ודבתך. הדבה תשר הולמת מעיך לא תוכל להשיב תחול אחר זה ותתבהם ולא תוכל לתקן: (יא) תפוחי זהב. כמו ליולי תפוחי זהב תשר תשר מקוקים על מכסה בל כסף שהוא דבר מפותך כן הוא דבר המדובר על מופניו ר״ל דבר הלמוי לעניניו ומוזר תלוי למופן המגולה המתנלגל ומוזר למקומו: (יב) נזם זהב. כמו נזם זהב עם עדי הכסף שהוא יפה היא לבדה הן יפה הוא תוכחת החכם על אזן שומעת כי אם אין מי שומעו לה לא טיכר יפיה: (יג) כצנת. כמי קרילת השלג הוא לנחת אם מי שמלאו בעת הקציר לתקר בו אם הגוף כן ליר נאמן הוא לנחת למשלחו

פירוש ע״ט

פַּר שֶׁעְמִין אִין דֵּר קְרִיב׃ (ט) אוֹג אוֹיב דוּ מוּזְט דִיךְ
אַנְדֶערְש יוּא קְרִיגֶען מִיט דַיין חַבֶּר זָאג אִיךְ דִיר
דִיךְ רִיב אֶת רֵעֶךָ דַיין קְרִיב קְרִיג דִיךְ מִיט דַיין חַבֶּר
וְסוֹד אַחֵר אַל תְּגַל אוֹג אִיין אַנְדֶערִין סוֹד זָאלְסְטוּ נִיט
אַנְפֶּעֶלְקֶן דַהֵיינוּ דוּ זָאלְסְט אִים נִיט הֵר מַאכֶּן דִי
בֵּייזֶע מַעֲשִׂים פּוּן זֵייעֶר אָבוֹת וּם זֶעֶנֶן נִישְׁטָאבְּרִין
דָם נִיט אַלֶע וֶויסִין דֵּר פּוּן׃ (י) פֶּן יַחְסִדְךָ שׁוֹמֵעַ וּוֹארוּם
קָאסְטֶער וֶועט דִיךְ שֶׁעְנֶען דֵּר וּם וֶועט הֶערֶן דַיינֶע
דֵייד וְדִבָּתְךָ לֹא תָשׁוּב אוֹג דַיינֶע וֶועט זִיךְ נִיט
אִים קֶערֶן כְּלוֹמַר דוּ וֶועסְטוּ זִי שׁוֹן נִיט קֶעֶנֶן צוּרִיק
חַאבֶּן׃ (י) תַּפּוּחֵי זָהָב בְּמַשְׂכִּיּוֹת כֶּסֶף אַזוֹ וִוי נִימָאלְטֶע
דִּבּוּר עַל אָפְנָיו. על כנו, ודומהו כמלחי לימיך תפוכ (תהלים פ״ח) מכוסכת ומיוסכת בקרבי ותין זה מגזרת חופן וגלגל (ישעיה כ״ח) שלנו כך היה נקוד פת״ח תחת הס״ת כמו (יחזקאל ו׳) החופנים ולא יפול בו נקודת חטף קמון: (יב) נזם זהב וחלי כתם. עדי קנולת זהב וחלי כמו (הושע ב׳) ותעד נזמה וחליתה וכמו (שיר ו׳) הלמיס: כתם. לשון תכסיס זהב וכן כתם פז (שם ה׳): (יג) כצנת

מנחת שי

כתיב. לשולם אל תהי כן לאחר כשבירה למה לך מה תעשה כאחריתם וגו׳. למאר בלים ושולחים לך שלוחי מה תאת משיבה: (יא) על

צִיר נֶאֱמָן לְשֹׁלְחָיו וְנֶפֶשׁ אֲדֹנָיו יְשִׁיב׃
יד נְשִׂיאִים וְרוּחַ וְגֶשֶׁם אֵין אִישׁ מִתְהַלֵּל
בְּמַתַּת־שָׁקֶר׃ טו בְּאֹרֶךְ אַפַּיִם יְפֻתֶּה
קָצִין וּלְשׁוֹן רַכָּה תִּשְׁבָּר־גִּרֶם׃ טז דְּבַשׁ
מָצָאתָ אֱכֹל דֵּיֶךָ פֶּן־תִּשְׂבָּעֶנּוּ
וְהֵקֵאתוֹ׃ טז הָקֹר רַגְלְךָ מִבֵּית רֵעֶךָ פֶּן־יִשְׂבָּעֲךָ
וּשְׂנֵאֶךָ׃ יח מַפִּיץ וְחֶרֶב וְחֵץ שָׁנוּן אִישׁ עֵד שֶׁקֶר
בְּרֵעֵהוּ׃ יט שֵׁן רוֹעָה וְרֶגֶל מוּעָדֶת בֶּטַח בּוֹגֵד
בְּיוֹם צָרָה׃ כ מַעֲדֶה בֶגֶד בְּיוֹם קָר חֹמֶץ עַל־נָתֶר
וְשָׁר רָע עַל־לֵב נְתוֹנִים׃ כא אִם־רָעֵב שונאך
הַאֲכִלֵהוּ לָחֶם וְאִם־צָמֵא הַשְׁקֵהוּ מָיִם׃
כב כִּי גֶחָלִים אַתָּה חֹתֶה עַל־רֹאשׁוֹ וַיהוָה
יְשַׁלֶּם־לָךְ׃ כג רוּחַ צָפוֹן תָּחֹל גֶּשֶׁם וּפָנִים
נֶעֱזָבוֹת לָשׁוֹן סֵתֶר׃ כד טוֹב שֶׁבֶת עַל־פִּנַּת
גָּג מֵאֵשֶׁת מִדְיָנִים וּבֵית חָבֵר׃ כה מַיִם קָרִים
עַל־נֶפֶשׁ עֲיֵפָה וְשֵׁמוּעָה טוֹבָה מֵאֶרֶץ מֶרְחָק׃
כו מַעְיָן נִרְפָּשׂ וּמְקוֹר מָשְׁחָת צַדִּיק מוֹט
לִפְנֵי רָשָׁע׃ כז אֲכֹל דְּבַשׁ הַרְבּוֹת לֹא־טוֹב
וְחֵקֶר כְּבֹדָם כָּבוֹד׃ כח אִישׁ אֲשֶׁר אֵין־לוֹ
מֹשֵׁל עַל־רוּחוֹ כְּעִיר פְּרוּצָה חוֹמָה׃

צִיר נֶאֱמָן לְשֹׁלְחָיו וְנֶפֶשׁ אֲדֹנָיו יְשִׁיב׃
יד נְשִׂיאִים וְרוּחַ וְגֶשֶׁם אֵין אִישׁ מִתְהַלֵּל בְּמַתַּת שָׁקֶר׃
טו בְּאֹרֶךְ אַפַּיִם יְפֻתֶּה קָצִין וּלְשׁוֹן רַכָּה תִּשְׁבָּר־גִּרֶם׃
טז דְּבַשׁ מָצָאתָ אֱכֹל דֵּיֶךָ פֶּן־תִּשְׂבָּעֶנּוּ וְהֵקֵאתוֹ׃
יז הָקֹר רַגְלְךָ מִבֵּית רֵעֶךָ פֶּן־יִשְׂבָּעֲךָ וּשְׂנֵאֶךָ׃
יח מַפִּיץ וְחֶרֶב וְחֵץ שָׁנוּן אִישׁ עֵד שֶׁקֶר בְּרֵעֵהוּ׃
יט שֵׁן רוֹעָה וְרֶגֶל מוּעָדֶת בֶּטַח בּוֹגֵד בְּיוֹם צָרָה׃
כ מַעֲדֶה בֶגֶד בְּיוֹם קָר חֹמֶץ עַל־נָתֶר וְשָׁר רָע עַל־לֵב נְתוֹנִים׃
כא אִם־רָעֵב שונאך הַאֲכִלֵהוּ לָחֶם וְאִם־צָמֵא הַשְׁקֵהוּ מָיִם׃
כב כִּי גֶחָלִים אַתָּה חֹתֶה עַל־רֹאשׁוֹ וַיהוָה יְשַׁלֶּם־לָךְ׃
כג רוּחַ צָפוֹן תָּחֹל גֶּשֶׁם וּפָנִים נֶעֱזָבוֹת לָשׁוֹן סֵתֶר׃
כד טוֹב שֶׁבֶת עַל־פִּנַּת גָּג מֵאֵשֶׁת מִדְיָנִים וּבֵית חָבֵר׃
כה מַיִם קָרִים עַל־נֶפֶשׁ עֲיֵפָה וְשֵׁמוּעָה טוֹבָה מֵאֶרֶץ מֶרְחָק׃
כו מַעְיָן נִרְפָּשׂ וּמְקוֹר מָשְׁחָת צַדִּיק מוֹט לִפְנֵי רָשָׁע׃
כז אֲכֹל דְּבַשׁ הַרְבּוֹת לֹא־טוֹב וְחֵקֶר כְּבֹדָם כָּבוֹד׃
כח אִישׁ אֲשֶׁר אֵין־לוֹ מֹשֵׁל עַל־רוּחוֹ כְּעִיר פְּרוּצָה חוֹמָה׃

מְהֵימָנָא לְמִשְׁדְּרוֹהִי וְנִפְשָׁיָה דְמָרֵיהּ מְהַפֵּךְ׃
יד לְיוֹמָא דַעֲנָנֵי וְרוּחָא דְמִטְרָא לֵאוֹת מְדֵמֵי נְבִרָא דְמִשְׁתַּבְּהַר בְּמָהוּבְהָא דְשִׁקְרָא׃
טו בְּגִנְדּוּתָא דְרוּחָא מִשְׁתָּרְגָא וּמְלֵתָא רְכִיכְתָא תָּבְרָא גַּרְמָא׃ טו דְּבַשׁ אִי מָצֵית אֱכוֹל מִדַּמָּךְ דִּלְמָא תִּשְׂבַּע וְתִתְרְעִינֵיהּ׃
טז מְעַט עֲבוֹר רַגְלָךְ מִבֵּי חַבְרָךְ דִּלְמָא יִשְׂבַּע מִנָּךְ וְיִשְׂנָאֲךָ׃
יח מַפִּיץ וְחֶרֶב וְחֵץ שָׁנוּן אִישׁ עֵד שֶׁקֶר בְּרֵעֵהוּ׃
יט שֵׁן רוֹעָה וְרֶגֶל מוּעָדֶת בֶּטַח בּוֹגֵד בְּיוֹם צָרָה׃
כ מַעֲדֶה בֶגֶד בְּיוֹם קָר חֹמֶץ עַל־נָתֶר וְשָׁר רָע עַל־לֵב נְתוֹנִים׃
כא אִם־רָעֵב שונאך הַאֲכִלֵהוּ לָחֶם וְאִם־צָמֵא הַשְׁקֵהוּ מָיִם׃
כב כִּי גֶחָלִים אַתָּה חֹתֶה עַל־רֹאשׁוֹ וַיהוָה יְשַׁלֶּם־לָךְ׃
כג רוּחַ צָפוֹן תָּחֹל גֶּשֶׁם וּפָנִים נֶעֱזָבוֹת לָשׁוֹן סֵתֶר׃
כד טוֹב שֶׁבֶת עַל־פִּנַּת גָּג מֵאֵשֶׁת מִדְיָנִים וּבֵית חָבֵר׃
כה מַיִם קָרִים עַל־נֶפֶשׁ עֲיֵפָה וְשֵׁמוּעָה טוֹבָה מֵאֶרֶץ מֶרְחָק׃
כו מַעְיָן נִרְפָּשׂ וּמְקוֹר מָשְׁחָת צַדִּיק מוֹט לִפְנֵי רָשָׁע׃
כז אֲכֹל דְּבַשׁ הַרְבּוֹת לֹא־טוֹב וְחֵקֶר כְּבֹדָם כָּבוֹד׃
כח אִישׁ אֲשֶׁר אֵין־לוֹ מֹשֵׁל עַל־רוּחוֹ כְּעִיר פְּרוּצָה חוֹמָה׃

משלי חכמים

(יד) נְשִׂיאִים וְרוּחַ וְגֶשֶׁם אֵין אִישׁ מִתְהַלֵּל בְּמַתַּת שָׁקֶר. אַנְבִּיר הָאִם אַסְאֲרֵךְ? נָעוֹאַנְט פַּאר סָענְטְשֶׁין עֶר וְועֶט גֶעבֶּן אַרְדִּישֶׁע נְדָבָה זַיין קֶרוּב זַיין נָאכְּפֶּן פְּרַיינְד. דָּער קְרוּב הָאט גֶיזוּאַרְם אַפֶּאר וַיאכֶן אוּן דֶער נְבִיר הָאט אִים דִי נְדָבָה נִים זִיינֶען. אִיז דֶער קָרוּב נָעקוֹמֶען צוּם נְבִיר אוּן הָאט אִים גִיבֶּמֶען עֶר זָאל אִים נֶעבֶּן דִי נְדָבָה וָאס עֶר הָאט צוּ נִיוָאנְט צוּ נֶעבֶּן. אוּן דֶער נְבִיר הָאט אִים דִי נְדָבָה נִים גִינֶעבֶּן. הָאט דֶער קְרוּב זִיךְ נֶעקֶרֶנְקְט מִים דָּעם נְבִיר פַּאר וָאס עֶר גִים אִים נִים דִי נְדָבָה. הָאט דֶער נְבִיר גִיוָאנְט צוּם קָרוּב זָאל מִיר וָאס מַאנְקְט מִיךְ. אוּן אַז אִיךְ וִויל דִיר נִים נֶעבֶּן דִי נְדָבָה

פירוש ע"מ

זִיךְ אָפּ פּוּן דִי הִיץ צִיר נֶאֱמָן לְשֹׁלְחָיו אַיין בַּאגְלוּיבְּטֶר שְׁלִיחַ צוּא דִיא וָואס שִׁיקֶן אִיהֶם וּנֶפֶשׁ אִידְוִיג יָשׁוּב אוּנ דָאס לַייְב פּוּן זַיין הַאר דֶער קְוִויקְט עֶר גְלַייְך וִוי אַיין קַאלְטֶי זַאךְ עֶרְקְווִיקְט אִייגְעם אוּם זוּמֶער: (יד) נְשִׂיאִים וְרוּחַ וְגֶשֶׁם אֵין אִזוֹי וִוי עֶם קוּמְן וְואלְקֶנֶם אוּנ בַּאדֶעקֶן דֶעם הִימֶעל אוּנ אַיין וִוינְט וְוִייעְט אוּיךְ כְּמוֹ־כֵן הָאפְּט דָאךְ אִיטְלֶעכֶע דֶער דֶעגֶן וְוִועט בַּיין אוּן וְוֶען עֶם גַייט פָּארְט גִים־קַיין דֶעגֶן וֶעגֶן דָאךְ דִיא מֶענְטְשֶׁן זִיךְ מְצַעֵר אַזוֹיא אַין אִישׁ מִתְהַלֵּל בְּמַתַּת שָׁקֶר וֶוען אַיין מַאן בַּאריְמְט זִיךְ מִיט אַיין פַאלְשֶׁער נָאב דַהַיינוּ עֶר וָאנְט עֶר וְועט צוּא מַיילֶין אַסאך גֶעלְט דִיא אַרְיכְטֶע לַייט וְלִבְסוֹף נִיט עֶר נִישְׁט אַזוֹי וֶעגֶן זִיךְ מְצַעֵר דִיא אַרְיכֶע לַייט: (טו) בְּאֹרֶךְ אַפַּיִם יְפֻתֶּה קָצִין מִים דָעם דֶערְלֶענְגֶערוּנְג פּוּן צָארִין וְועֶרְט דֶער הַאר אִיבֶּער גִירְעט. כְּלוֹמַר אַז דֶער מֶלֶךְ אֶעֶרִינְט אוֹיף אַיין מֶענְטְש אִין אַיין אַנְדֶערֶער רֶעט אִים אִיבֶּר וְועֶרְט דֶר הַאר אִיבֶּר גִירְעט וְלָשׁוֹן רַכָּה תִּשְׁבָּר גֶרֶם אוּנ אַיין וַוייכֶע צוּנְג צוּ בְּרֶעכְט דֶעם בֵּיין פְלוֹמֶרְטִים וַוייכֶּי רֶייד וָואס דֶער מֶענְטְש רֶעט אִיבֶּער צוּא בְּרֶעכְט עֶר דָעם צָארִין: (טז) דְּבַשׁ מָצָאתָ אֱכֹל דֵּיֶךָ אַוואיא וויא דוא גִיפִינְקְט

האניק

וְהַקְּאֹתוֹ׃ יז הַקַּר רַגְלְךָ מִבֵּית רֵעֶךָ פֶּן־
יִשְׂבָּעֲךָ וּשְׂנֵאֶךָ׃ יח מַפִּיץ וְחֶרֶב וְחֵץ
שְׁנוּן אִישׁ־עָנֶה בְרֵעֵהוּ עֵד שָׁקֶר׃
יט שֵׁן רֹעָה וְרֶגֶל מוּעָדֶת מִבְטָח בּוֹגֵד

יא כְּאֶגֶל רַגְלָךְ כֵּן בְּיֵתֵיהּ
דְּרַחֲמָךְ דְּלָא נִסְבְּעָךְ
וּמְסַנְיָךְ׃ יח אֵיךְ פְּרִיעָא
וְסַיְפָא וְנִירָא שְׁנִינָא
נַכְרָא דְּמַסְהֵד עַל
חַבְרֵיהּ סַהֲדוּתָא
דְּשִׁקְרָא׃ יט אֵיךְ שִׁינָא
בִּישְׁתָּא וְרִגְלָא מוּעָדָא
הֵיכְנָא סַבְרֵיהּ דְּבָזוּזָא

ת"א הוקר רגלך . תפיץ וחרב . סהדותא כד :

ביום

רש"י

וחצלה : ולשון רכה . כתפלה ותחנונים : השבר גרם . עצם קושי הגוף:(טז) דבש מצאת וגו':(יז) הוקר רגלך . כשם שאם תלמד דבש והוא מתוק להכך תחה לריך שלא תאכל ממנו פן תשבענו והקאתו כך הוקר רגלך מבית רעך . לפ"י שהוא מקרבך מנע מלבא שם יום יום פן

אבן עזרא

כי הדבש חם והגוף לא יכילנו על כן תקיאנו : (יח) מפיץ . מסר נו"ן, וקונמת מפץ תחה לי והוא שם כלי וכן נו"ן נפיחני טובה ואור ילדך תני והרחוי תכני ע"מ תעטי : עד שקר . עדות והוא שם דבר ויתכן להיות שם התואר כלומר חיים על שקר : (יט) שן . מענין חן שנן ונאמר שניס כי שם שתי מערכות : רועה . שם מן תרועה : מועדת . ע"מ יוכבת והשורק תחת חולם כמו נשבר בעת האוכל או כרגל מועדת בעת המרוצה כן מבטח הבוגד בעת צרה הבוטח בו , פ"ח נכון להיות שן כמו הפלט ויהיה שן ורגל

רלב"ג

להבינו שמא מביאך זה להקיא מה שבטנת מפני השבוע שיקרה בזולת שבטנת והמשיל זה שעניין בדבש כי כן דרך הדבש כמו שזכר שכח כאמור כי מי שיאכל ממנו כלאחר יקח כו תועלת ומי שיוסיף לקחת ממנו יותר ממה שלאחר יאכל לו מזה שיקיאנו מגד קלקול התאוטכח : (יז) הקר רגלך מבית רעך . שלא שכניתו יותר מן הלראוי כי זה יהיה סבה שישבעך ותסוב אהבתו ממנך וזה מבואר כי מה שיקור מדם בו מיונו תשוב בשיניו שלא שם יהיה לעתים לחולים . והנה במשיך זה הספוק לספוק הקודם להתימהות מאד ביניהם וידמה שבו הטבה ג"כ לנקמה החמתה שלא יפגיד חמדם בו מיזה יותר ממה שלאחר כי יגלו כחותיו ויהיה זה סבה לו שיתאבד שבאותו : (יח) מפיץ וחרב . הנה לית עוזה בהשוו בעבור עד שקר דומה בזה הפועל לנפל מפיץ וחרב שנון שיהיזונו הלהלים : (יט) שן רעה . הנה בעשותו כבלתי הקר : מועדת . שן רעה . כמו שן הנשבר בעת האוכל

פירוש ע"ט

הָאנִיק פּוּן דֶעסְט וועגְן דאר־פִּסְטוּ דאזְ נאר עֶסְן
פּוּן אִים דיין גִינוּגְן אֶבֶּער נִיט קִין אִיבֶּעריגְם פֶּן
תִּשְׂבְּעֶנוּ וְהַקְּאתוּ וְוארום מאֶמֶער וְועסְטוּ דִיךְ אִיבֶּער
וְעסְטִין מִיט אִים אוּן וְועסְט אִים אוֹיס מִיְיקְעגְן׃
(יז) הוֹקר רַגְלְךָ מִבֵּית רֵעֶךָ אַזוֹיא מַאך מַיְיעֶר דַיְינֶע פִּים
פּוּן דַיין חַבֶּרם הוּיז דּוּא זָאלְסְט אַהין נִיט גִיין אַלֶע
טָאג אֲפִילּוּ וְועֶן דַיין חַבֶּר הָאט דִיךְ לִיב אוּן אִיז
דִיךְ מְקָרֵב פֶּן יִשְׂבָּעֲךָ וְשִׂנְאֶךָ וְוארום מאֶמֶער וְועט עֶר
זִיךְ אִיבֶּעֶר וְעסְטִין מִיט דִיר אוּן וְועט דִיךְ פִּיינְט
קְרִיגִין׃ (יח) מַפִּיץ וְחֶרֶב וְחֵץ שָׁנוּן אִישׁ אֲשֶׁר יַעֲנֶה בְרֵעֵהוּ
אוּן אַיין שְׁוּוערְד אוּן אַיין גִישַׁארְפְּטֶע פַיְיל אִיז דֶר
מַאן וָואס זָאגְט עֵדוּת אַיין זַיין חָבֵר אִין פַאלְסְטֶשֶׁע
עֵדוּת דֶער הֶרֶגְט זַיין חָבֵר דוּרְך דֶעם עֵדוּת גְלַיְיךְ
וויא דִיא כְּלֵי זַיין וָואס דָא שִׁטַיְיט : (יט) שֵׁן רוֹעָה
וְרֶגֶל מוּעָדֶת אַזוֹיא וויא אַיין צוּא בְּרָאכְעֶנֶער צָאן אוּן אִיין אוֹיס גִיגְלִיטְשְׁטֶע פּוּס פֶּעלְשִׁין אִין מֶעְנְטְשִׁין
אַזוֹיא אִיז מִבְטָח בּוֹגֵד בְּיוֹם צָרָה דָאס פַאר זִיכֶערוּנְג פּוּן דֶעם פֶּעלְשֶׁער אִין דֶעם וָואס אִים אִ"ז אִיין
צָרָה דֶעְנְסְט מָאל פֶּעלְשְׁט זַיין פַאר זִיכֶערוּנְג אִין אִים : (כ) מְסַלֵּה בֶּגֶד בְּיוֹם קָרָה אַזוֹי וויא אֵיינֶער שׁוֹט

מצורת דוד

כי כשתאכל הרבה כדי שקיבוה פן תקיא ולא תאכל גם כשאכל מאכלת בחחלה: (יז) הקר . כן עשה לא רגליך יקרים ומטוסים מכלי יכולו תדיר בבית כפך כי פן ישבע ממלליה פניך ויהנא מוחך כי המוכר הנמלה לפרקים מהוב ביותר וכשימהר להמלות מאכל כשהכה הרפתנות : (יח) מפיץ וגו' . המעיד בחביבו עדות שקר הורגו בעומרו בכללי קרב : (יט) שן רעה . כמו שן הנשבר בעת

מצורת ציון

מיכם גכה (לעיל י"ז) וכ"ל הקוטי : (טז) והקאתו . מגין בחזרת המאכל מן הגוף וכן ובספק מוהב בקיאו (ירמי' מ"ח) ; (יז) תוקר . מלשון יקר : (יח) מפיץ . שם כלי המשבר וכן מפץ תחה לי (שם כ"ג) : שנון . מגין חדוד : ענה . מעיד כמו לא תענה (שמות כ') : (יט) רעה . מגין שבירה כמו תרועם בשבת בחצל (תהלים ק') : מועדת . מגין המלקה והמשקם כמו ולא מעדו קבולוי (שם י"ח) :

משלי חכמים

וָואס קוּמְט טִיר. פַּאר דֶעם צוּזָאג . זָאז דִיךְ דַאכְּטְסְט אִיךְ דָאס
דִיר נִיט צוּגִיזָאגְט , הָאס דֶער קָרוּב נִיזָאגְט אַז דוּ וָואלְטְסְט טִיר
נִיט צוּגִיזָאגְט וָואלְטְסְט מִיךְ נִיט פַּאר־שָׁטַנְדְּן פַּאר פֶּעגְנְשְׁטְן .
אִיצְט אַז דוּ הָאסְט נִיזָאגְט פַּאר פֶּעגְנְשְׁטְן דוּ וָואסְט טִיר נִיט
אֲרַבֶּה וַוייטֶען שׁוּין אֶלֶע פֶּעגְנְשְׁטְן אַז אִיךְ בִּין אֲמֶרִם טָאן .
בִּין אִיךְ שׁוּין פַּאר־שָׁטַנְדְּן גִיוָוארן . קְרִיג אִיךְ מִיךְ טִיט דִיר פַּאר
וָואס הָאסְטוּ מִיךְ פַּאר־שָׁטַנְדְּן אוֹיסְגִיטָאן . אֲדֶער גִיב מִיר דִי גַּבָּה
אֲדֶער דוּ הָאסְט מִיךְ נִיט גְעדַארְפְט פַּאר־שָׁטַנְדְּן . דָאס וָואלְטְסְט
אִיז מִיט דֶעם רַעגְן . וָואן עֶס רַעגְנְט נִיט אִיז נִיט גוּט . אֲבֶּער
וַוייטֶענְסְטוּנְם אִיז לִיכְטִיג דִיא זוֹן שַׁיינְט . עֶס אִיז אַנְגְּטֶער
וְועֶטֶער . אֲבֶּער אַז עֶס וועֶרְט פַּארְוואלְקְנְט אוּן אַוויְיגְם אוּן
עֶס גַייט קִין רַעגְן . נִיט גֶענוּג עֶס אִיז קִין רַעגְן אִיז מִינְסְטֶער
פּוּן דִי וָואלְקְנְט אוּן עֶס אִיז קָאלְט פּוּן וִינְטְם . וָואן עֶס וָואיְט
נֶעדֶרְעגְנְט וָואלְט נֶעוואלְטְם צוּ לַיידְן דִי פִּינְסְטֶערְנִיס טִיט דֶעם
וִינְטְם . אֲבֶּער אַז עֶס רַעגְנְט נִיט צוּ וָואס הָאסְט טָאן נֶעדַארְפְט
דִי וָואלְקְן טִיט דֶעם וִינְט :

מנחת שי

ה"ל"ף בחטף פגול בדוב ספרדים : (טז) והקאתו . במקלת ספרים ה"ל"ף בחולם ובמדוייקים קמה : (יז) פן ישבעך . הש"ן בחטף פתח בכל המדוייקים ופשוט נפל בכל הדפוסים שהש"ן בסגול :

בְּיוֹם צָרָה: כ מַעֲדֶה־בֶּגֶד | בְּיוֹם קָרָה חֹמֶץ עַל־נָתֶר וְשָׁר בַּשִּׁרִים עַל לֵב־ רָע: כא אִם־רָעֵב שׂנַאֲךָ הַאֲכִילֵהוּ לָחֶם וְאִם־צָמֵא הַשְׁקֵהוּ מָיִם: כב כִּי גֶחָלִים אַתָּה חֹתֶה עַל־רֹאשׁוֹ וַיהוָה יְשַׁלֶּם־ לָךְ: כג רוּחַ צָפוֹן תְּחוֹלֵל גֶּשֶׁם וּפָנִים בְּיוֹם עָרָה דְּעָקְתָא: כ דְּשָׁקֵל מַרְטוּטָא מִן חַבְרִיהּ בְּיוֹם דְּקָרְתָא הֵידֵהּ הוּא דְּרַמֵּי חֵילָא עַל נִתְרָא וּמְצָרַף לְפָנָא כֵּיבָא הֵידֵהּ סָמָא לְמָנָא וְאִיהּ מַלְּשִׁיתָא בְּקִיתָא הֵיכְנָא בְּרִיוּתָא מְחָרָא לְגֵבֵיהּ דְּנַבְרָא: כא אִין קְבֵּין סָנְאָךְ אוֹכְלֵיהּ לַחְמָא וְאִין צָחֵי אַשְׁקֵיהּ מַיָּא: כב מְטוֹל דְּגוּמְרֵי דְּגוּרָא חָתֵי אַנְהּ עַל רֵישֵׁיהּ וַיְיָ לְמֵיהּ לָךְ: כג רוּחָא נַרְבִיתָא בְּמָנָא מְמָרָא הֵיכְנָא אַפֵּי בְּנֵיסְתָּא וְלִישָׁנָא

ה"א מעדה . חולין קלג : לחם רעב . פרוס נב מגלה סו זוהר פנחס : כי גחלים . סוטה מח : רוח צפון . תענית ז :

רש"י

כו ביום נרתו כמן רטלה ומועדת : (כ) מעדה בגד ביום קרה . בגד עדים בגד מוסר בלוי שהוא ריזוי להסירו מעליו לפי שהוא בלוי כלתמרגמין ויסר ויעדי וזה, פתרונו בגד בלוי הרי הוא ביום קרה כחומץ על נתר : נתר . מין לחמה דכה כגון לחמה שלנו הנקרא (קריי"ס) והיו מוקקין אותה ושופין כלים ואם יפול בו חומץ ממשמשו ונשחת. ף"ח : ושר בשירים על לב רע . דומה למניחם ואם הוא שר בשירים זה המלמד תורה לתלמיד רשע אשר אין בלבו לקיימה :

מנחת שי

(כ) מעדה בגד . במקום אין שפוי המלות : (כא) האכילהו לחם . במקלת מפרים מלא י"ד : (כב) תחולל גשם . מלת תחולל נפעל

עדה עליו אחל ביום קרה וחומץ על נתר מדוגים וכן שר בשירי שמחה על לב רע . ונתר ויסר ולא המים יפרפרוהו כל אכן החומץ כלומר מסיר או מעביר נגדיו מעליו וחולה מדומה לשניהם ומלת רע מן תרומם כלומר שכור וזה דרך מוסר אלא יכעיס החולה ולא יכניל עליו בשיריו ודבריו : (כא) רעב . וצמא . מיבריח : שנאך . נפתח בעבור אות הגרון : (כב) כי גחלים . נזכרו המאכל והמשקה שניתת לו תשרפנו כלומר נהלים הבאת על ראשו לשרפו ויעשור מעשות לך רע : ישלם לך . נמול טובתך : (כג) תחולל . דבק כפסוק פנים ואחור והוא מן

רלב"ג

בשהוא בשלא יהיה כשזר בו בעת קרה : (כ) מעדה בגד . פעם עדי הבגד וקשוטו לא יועיל להניל מקור ביום קרה וכן לא יועיל חומץ אחר הנתך בהניל כפי הנגדים לו ילקח זה שהחומץ בשיעור פעמים ואע"פ שכל אחד מעבירי הכאב בפני עלמו כשיתערבו יפסיד האחד את האחר וזה דבר לחוי שיתבאר מן הפעים אשר אר בשירים אצל לב רע שהוא גמול טוב רע שהוא מועיל להרחיק לבו בשירים כי אין לו בשיריו מועלת אל זה ילקח זה שכאשר מי שיש לו קור ביום קרה וילבש על בגדיו בגדי עדי וקשור אשר בכם ג' חוטות להשניש ההלזה מהקור ולהסתפקאו וכמו מי שיעביר חומן על הבגד שיש בו כאשר הוא נתאר שיש בו חומלת להשניש העברת הכאב ולהקטות לבגד שהוא בית החומץ אשר הוא מעביר הבגדים מן מי שאר בשירים רבים על לב רע כי השיר הבשר יפליט הולמת היגון מהלב ויקבה עוד שאמר בעפא וזה אפי' בשני שהוא הכאון לפי מה שפירשנו הוא הכאון לפי מה שפירשנו (כא) אם רעב שונאך . לפי שמעבר מלהון לשניאת לאתם ואם הוא נמנע השקהו מים כי זאת מדה משובחת מאד לשיפיע לב האנשים לאוהבה ואם יבא לבך מיך תשיב לו אמתה לשנאתך לא תעשה כן אבל תשיב לו טובה תחת רעתו : (כב) כי גחלים . הנה כמו שהחזרת הלשונות תגביה בשבילם כי היא מביא אם האדים העולים מהם

מצורת ציון

(כ) בעדה. מל' עדי וקשוט : קרה. מל' קרירות : נתר. מין מלחמה ככתוב עשוי לכבס בו כמו אם תכבסי בנתר (ירמי' ב') : רע. מוכיר כמו מן רוצה : (כב) חותה . שינוי שתיבות הפעל כמו שיקוד כמו לתקוח אם מיקוד (ישעי' ל') : (כג) תחולל . מגין הכ"ית וכולדה כמו הן בעון חוללתי

רכוש הנתך ומזוג המומן יוסדק סדקים ממעל לגל יגבר כח המומן להלקו לחלקים מפוכדים כן הוא הבר בשיני שמחת על לב כשבר המלמה לה מוגה . כי אף אם יפתח פיו למלת שחוק מקום מכל מקום למבר במוך בלבו ולא הלך לו : (כא) האכילהו . ואל תפול לו שמלה : (כב) כי גחלים . במה שתמכיר אותו יגר לו כלפי שחמה מן הקיר שגרם לו שיבא מזה שמעול לו טובה על הרעה. ומה שי תאמר זה לנקמה מכל מקום ישלם לך ה' שכך לדקה : (כג) רוח צפון . כמי שיוה לשוני מוליד את הגשם כן לשון הרע

פירוש

זִיךְ אֶהָן אֵין זַיירִין קֶלֶייד אֵין אוֹס גִיצִיעֶרְט אֵין אֵיין קָאלְטֶן טָאג הִיט עֶם אִים גִיט אֶפּ פּוּן דִי קֶעלְט אוּנ גְלֵייךְ הוּפְּן עֶל נָתֶר וְוִיא עֶסִיק קוּמְט אוּיף אֵיין קְרֵיידִיגֶעֶר בְּלִי אִין גִיט גוּט פַאר דֶעֶר בְּלִי וְוֹארוּם זִיא וֶוערְט צוּא וְוייקְט וְשָׁר בַּשִּׁרִים עַל לֵב רָע אַזוֹי דֶר וְואם וְינְגְט מִיט גִיזַאנְג אוּיף אֵיין בִּייז הַאֶרְץ אִיז

(כא) אם רעב שונאך . כשמעמו ורבותיו פירשוהו על ילר הרע שם רעב הוא ואומר לך להשביעו בעבירות משוך את עלמך לבית המדרש והמכילתו מלהמה של תורה וכן השקהו מים מימיה של תורה : (כב) כי גחלים . הם לו שתתה אותה ושופך מן המדורה לתת על ראשו : חיותה . כל שחיבת נהלים מחוך ההסק קרי אותה כד"א לחתות שם מיקוד (ישעיה ל') : וה' ישלם לך . יטלימנו עמך שלא יתנכר עליך : (כג) רוח צפון החולל גשם . תוליד ותנרה

אבן עזרא

מבל אהב והטעם כמן כבכרת ותמעד הרגל הכושל' עליה כן מבטח הכוזב : (כ) מעדה בגד . תרגום ויסר ולא המים יפרפרוהו כל אכן החומץ כלומר מסיר או מעביר נגדיו מעליו וחולה מדומה לשניהם ומלת רע מן תרומם כלומר שכור וזה דרך מוסר אלא יכעיס החולה ולא יכניל עליו בשיריו ודבריו : (כא) רעב . וצמא . מיבריח : שנאך . נפתח בעבור אות הגרון : (כב) כי גחלים . נזכרו המאכל והמשקה שניתת לו תשרפנו כלומר נהלים הבאת על ראשו לשרפו ויעשור מעשות לך רע : ישלם לך . נמול טובתך : (כג) תחולל . דבק כפסוק פנים ואחור והוא מן

מצורת דוד

יומון כו המאכל וכמו כגל הבזומסת ומתלקח בעת יכון בדבק כן הוא מבטח המוגד בכוזב עת לבה והיה בעת הלליך אל הבטחון והוא כוגד אל כו כמו בן וכגל הבוגדים בעת הלוכך : (כ) מעדה . כמו המפלם על גופו בגד מקושה כיום קרה וגמצד הוא לשמלה בעת קרה אל מין זה יועיל לחזק אחר המכה ובמו המשך חומן על נתר בשביל שיתחמם ויעשה כמו שנתבאר : (כב) כי גחלים . כמו שתשליך אותו המשך חומן על ראשו לשרפו כן תשליך אש הכעס על לב רע שיכעס עליך ויתחמם בכעסו ויעשה לך רע :

קולין

נְוָעִמִים לְשׁוֹן סָתֶר׃ כד טוֹב שֶׁבֶת עַל־
פִּנַּת־גָּג מֵאֵשֶׁת מִדְיָנִים וּבֵית חָבֶר׃
כה מַיִם קָרִים עַל־נֶפֶשׁ עֲיֵפָה וְשֵׁמוּעָה
טוֹבָה מֵאֶרֶץ מֶרְחָק׃ כו מַעְיָן נִרְפָּשׁ
וּמָקוֹר מָשְׁחָת צַדִּיק מָט לִפְנֵי רָשָׁע׃
כז אָכֹל דְּבַשׁ הַרְבּוֹת לֹא־טוֹב וְחֵקֶר

כד טב למיתב
על קרנא דאגרא מן
דלעיבד עם אתתא
תגרניתא ובי תרעא׃
כה מיא קריבי על נפשא
מסכלא הדא
שמועתא טבתא מן
ארעא רחיקתא׃ כו הי
דסבר אניש מיגנא
ומבוא מחבל צדיקא
דנפיל קדם רשיעא׃
כז למיכל דובשא סגי לא

כבדם קדי : כדידים : מדינים : ת"א מים קרים . יומא גז זוהר לחודי מות : מעיין נרפש . עקרים מ"ה קיטרא :

רש"י

לשכיחה : (כה) על נפש עיפה . עכוים להשיב נפש עיפה: ושמועה טובה . לף היה בית להם וכן כיעקב ותהי רוח יעקב אביהם (בראשית מ"ה): (כו) מעין נרפש . עכור ברגליו: צדיק מט לפני רשע . כשהצדיק מט לפני הרשע וירא להוכיח על פניו דרכו שכאותו הדב' כמעין נרפש ומקור נשחת : (כז) אכול דבש . לאכול דבש יותר מדאי. רמז

מנחת שי

לתת הגבס : ופנים נזעמים . תהולל לשון סתר . לשון הרע גורם שיהיו פני הקב"ה נזעמים וכן תמיון פתרון המקרא רוח לשון עכו"ם להולל גבס ול' כתר עכויה לפנים נזעמים : (כד) טוב שבת על פנת גג . על סליק הסכינה נאמר : מאשת מדינים . כגמת יתרו"ל מהרשיעו את מעשיהם והקשיעו להקב"ה : ובית חבר . בית בהכנו כו ע"ז

אבן עזרא

הלילה כלומר תמנע . פ"ת מן חולל לחלות כעניו תכליכו כתבניים רחמה ותהל הארץ יהיל ה' מדבר קדם כלו' לחמה היל וכן פירוש רוח לשון היה תכיה היל לגבם ותכריעהו עד בילולו ולא ירד על הארץ כי חפזר העכיים לפחות וכן פנים נזעמים יהוללו לשון סתר שמדבר הרכילות בסתר יתני לה הפנים היל בהרחות הזעם כהם עד חבר ימנענה מן הרכילות וזה דרך מוסר שלא יקבל אדם לשון הרע : (כה) מים קרים . מדומים לתועלת הגוף ורחוי כל אדם לבבר טובות ולהשמע מבשורות רעות : (כו) מעין . אבול . כ' דקדוק . מעין ומקור כפל דבר כלומר כשמעין שהרגש תרפסהו ומקור המים שהוא מכהת כך הצדיק שימוש לפני רשע ודומהו למעין כי פיהו מקור המוסריס ולא נכון שירפשו תוהו הרפעים : (כז) אכול . לוי כלומר שכל אדם הכל הרבות

רלב"ג

כי היש הוא לפוני לא כן לשון סתר . דומה שהוא יכלה פנים נזעמים ויתהדם ובכה הוסיף בכלון שיש הדבור המעורה בזה המופן : (כד) טוב בצבה . טוב לאיש מיושב בלא תבונים על פנת גג מביאב עם אשת מדיונים שתשובר ביתו וקבצה לו תמיד והביים שהוא בפינת בית בצבה מפני שבית

כְּבֹדָם כָּבוֹד׃ כה עִיר פְּרוּצָה אֵין חוֹמָה
אִישׁ אֲשֶׁר ׀ אֵין מַעְצָר לְרוּחוֹ׃
כו א כְּשֶׁלֶג ׀ בַּקָּיִץ וְכַמָּטָר בַּקָּצִיר כִּי
לֹא־נָאוָה לִכְסִיל כָּבוֹד׃ ב כַּצִּפּוֹר לָנוּד
כַּדְּרוֹר לָעוּף כֵּן קְלָלַת חִנָּם לֹא תָבֹא׃

ת"א מיה פרולה . עקידה ס' חי דב' ל' : כלפוד . מנוס יה (מנוס יה) : לו קדי שוט

שַׁפִּיר אַף לָא לְמִבְצְיָא
מִלֵּי מְגַרְגְּרָתָא׃ כה הֵיךְ
קְרָקְפָא דְתַרְעָא וְלָא אִית
לָהּ שׁוּרָא הֵיכְנָא נְבָרָא
דְּלָא מְצַעַר רוּחֵהּ׃
א אֵיךְ תַּלְגָּא בְּקֵיטָא
וְהֵיךְ מְטָרָא בְּחַצְדָּא
הֵיכְנָא לָא יָאֵי לְסַכְלָא
יְקָרָא׃ ב הֵיךְ צִפְּרָא דְטָאֵס
וְהֵיךְ פְּרָחָא דְּפָרְחָא
הֵיכְנָא דְּטָהָא דְּמִנָּן לָא

רש"י

הדבר לדורם כמשפט מרכבה וכמעבה ברזלות לגלות לרבים ועניי החרן מלגלגים על הדברים ובוחלים מה למעלה מה למטה : יחקר כבודם בבוד . והיכן החקר רמוז להיות בדברי הכמים חבר כבודם בבזירותיהם ים לפלפל מה טעם נזרו כך ולמה סיימו בכל בזירה ובזירה :

כנחה שי

להדו : (וכך) מעצר . כבוד הסכמים הע"ן בבוא לבדו ולפרי מקנן : (ב) לשוף כן . הכ"ף בלע"ז מפוזיקים : קלת חנם . למעד בבוא לבדו כמו שכתוב בפרשת כי תלה ופופים והם ג' במסורת : לא תבוא . גז קרי ובוחר פרשת ושלח דף קע"ב רבי יוסי חמר כתוב קללה חנם לא תבוא ומקומות גז בוא"ן ולא בלמ"ד לדקדק הוא אם יבוא לו ללא חשיבות הוא כיון דבקה מפומיה נעיל לא תהוה לדיק כרם ובקנה כה בבעתה הסכנה כמו שלימים לעיקב כשחמר עם הבר תבוא לא תלכון לא ימי' ונו' בדלתיה בבלתיהם כפה ס' ע"ד סימן ג' ומדקם קללת פסיק כשגר מיומה מלפני הבלים . ושיון פרק ב' דמכות ובמכירת הכלבים תוכיחה לחנם שלא יקללו אם תמיכו שוחלי לו למקלל תבוא לו מי שמי שיומה שלא יקללוהו חנם ודו תבוא כמחמתם ל"ל אל תהי קללת הדיוט קלה בעיניך שהרי שום . אל . ענה . ד' דכקים . וטעם שמות העופות והבהמות חבר פירוש הרחבונים הם בהלומות כלי פתרון

רלב"ג

שהבחלות בדעת הקדמונים יי יספיק פילוסף מהמכמה על שהם נמלמים לא שיפליג לחקור מה הם ולפי מעניים כי הקדמונים בחקר בחוקם מימו בכוד כי לא יוכל הכשל המחשבי להשיג על אמתת זה כחוקן שלם : (בח) עיר פרוצה . הנה הדמים אשר לא יוכל לעמוד בו כחלומו חומה לעיר פרוצה מהן לה חומה לשמור העיר שלא יכנסו בה מהמזיקים והם שלא ישמור בחלומו מוקן לכעות בעבי המעשים בזה תהיה הלומו והמלים בחתיכותו הוא כמו חומה לשמור שלא יעלה שם הפוכן מעבי תלחוקי המעונות : (א) כשלג . הנה מיבידת השלג בקיץ שהוא מזיק שלא יכון לפי המזיקה המעשי ומעשי בקיץ שהוא מזיק ובלבי לחות בן לא יחות לכשיל כבוד כי אין מקבן לפי הנהוג אף הכשיל בכבוד לו הוא דבר מזיק להנון הנם יבא לכבוד שהן יחריון לחכם על הכשיל : (ב) כלפור לנוד . הנה כמו הלפור שהוא בד מעקומי בקנים

מצודת ציון

כם . מלכון כעיים : (חמ) פרוצה . אין שכירים : כעצר . אין מניעה כמו ועצלה המעצה (משלי י"ט) : לרוחו . אין דבור כמו וכרוח בפתיו (ישעיה י"ח) על שם שהוא כרוח הפה :
כו (ו) בקיץ . הוא את בעיתת התמרים ליבש כמו בקץ ובקיץ ומוקץ (בלפשית מ') : נאוה . לשון כמו נאות תהלה (תהלים ל"ג) :
(ב) כדרור . הוא עפלור והקרוי דחוך על שם שמקנות בכתים כאלו כיתה מבשים שכני חדם כי דחוך הוא עוף ענין מילות כמו וקלחתם

התמרים והקטורה כן לא נאה לכבד את הכסיל שלא ישמח שלון יתרון לחכמה : (ג) כצפור . כמו לשון הפוקם מקנו לשון נוד ענין מלמול ענין הדמיה הפוקם עקנו לעיף בשמים כיה הם מוכיים וכלים לקום כן קללת חנם מוכיים וכלים הם המקבל עליו

פירוש ע"ט

בַּוַויי֫ל עֶם טוּיג נִישְׁט צוּם גוּף אָבֶּער דָאם מֶעֶרְינֶג
פוּן פָּאַרְשְׁטָעֶן דָעם כָּבוֹד פוּן צַדִּיקִים אִיז דָאם
גֵּירְעֶכְטִיגְט פַּאר אַיין כָּבוֹד כְּלוּמַר וְואם מֶעֶר מֶען
קְלָעֶרְט אִין זִייעֶרע חָכְמוֹת אִיז בְּעִסֶּער׃ (כח) עִיר
פְּרוּצָה אֵין חוֹמָה אַזוֹיא וְויא אַיין שְׁטָאט וְואם אִיר
מוּרעֶר אִיז אוֹים נִיבְּראכְן אִין אַיין אֶרְט אִיז דָאךְ
דוּרְךְ דָעם קָאלֶע דָאם הִיטְונְג פוּן דָעֶר שְׁטָאט
בַּוַויי֫ל מֶען קֶען זִיךְ אֲרַיין גֵיין דוּרְךְ דָעם לָאךְ
אַזוֹי אִיז אִישׁ אֲשֶׁר אֵין מַעְצָר לְרוּחוֹ׃ אִיין מַאן וְואם הָאט
נִיט קֵיין אוֹרְךְ הָאלְטוּנְג צוּ זַיינֶע רֵייד נַיירֶט עֶר

עמ"ן

ג שׁוּט לַסּוּס מָתָג לַחֲמוֹר וְשֵׁבֶט לְגֵו כְּסִילִים: ד אַל־תַּעַן כְּסִיל כְּאִוַּלְתּוֹ פֶּן־ תִּשְׁוֶה־לּוֹ גַּם־אָתָּה: ה עֲנֵה כְסִיל כְּאִוַּלְתּוֹ פֶּן־יִהְיֶה חָכָם בְּעֵינָיו: ו מְקַצֵּה

ג שוט לסוס מתג לחמור ושבט לגו כסילים: ד אל תען כסיל כאולתו פן תשוה לו גם אתה: ה ענה כסיל כאולתו פן יהיה חכם בעיניו: ו מקצה

תעוֹל: ג שׁוֹטָא לְסוּסָא מַתְגָּא וְטַגָּרָא לְחַמְרָא וְשׁוּבְטָא לְגוּשְׁמֵיהוֹן דְּסַכְלֵי: ד לָא תְתַל פְּתָגְמָא לְסַכְלָא הֵיךְ שְׁטוּתֵיהּ דְּלָא תִדְמֵי לֵיהּ אַף אַנְתָּ: ה אֱלָּא מַיְּל עִם שְׁטוּתָא בְּחָכְמוּתָךְ דְּלָא נִסְבַּר בְּנַפְשֵׁיהּ דַּחֲכִימָא הוּא: ו מִן

ת"א לא תען . בגיד ל' מגיעת ל"ד : כן תהוה . פקידה ס' ל' : עמה . אצל כה : כן יהיה . פקידה כה :

רש"י

בירמיה מ' ז' לרגידעל"ע כל"ח שוחלפע) ועקרת דרור בדרך בבית כבכרה. (ג) שוט לסוס. הוא עשוי ולף כבצ וכן לגו כסילים, יסורין מוכיחים לרשע: (ד) אל תען כסיל. כדברי ריב ומה כן תשוה לו: (ה) ענה כסיל. הנה להסיתך לשכוחת כוכבים ומזלות הודע לו חולשתו: פן

אבן עזרא

והזכיר הכֹּפר והדרור כי הם דרות נבחרים עם בני אדם וגריכין לעוד מהרה ממקום למקום מפני העוברים והסכים כן מהרה קללת הגם לו לכסיל המקלל תכזי והעד לא תען כסיל וכתיב לא כאולך להודיע כי למקלל תכזי ולאחר יקולל לא תכזי: (ג) שום. כמו שבט. ומתג ידוע להודיע כי ג' רחוים להכותם: (ד) אל תען כסיל. כאחר יקולל: תשוה. כמו תדמה: (ה) ענה כסיל. כדבר הכתוב כנגד הוולתו והודיעהו שכלותו שלא יהיה חכם בעיניו: (ו) מקצה. ר"ל אין ענין אחד כמו שוגג ומבגה כותת רגליו ושותה ממס ביחמתו הכסיל. פ"א מקצה מן קצה האחד ואחרי הקלות את הכית הסר הקלוות והוא הטיט אחר על החכנים ופי' מקצה מרחיק אל הקצה רגליו ואינו הולך לצדכו ושמא הטם שותה מהמם שותה בשלוה ביד כסיל דבריו יאתמו:

רלב"ג

ובדומה לעוף אל הבית שיהא ממנו כן קללת חנם לא תבוא אל המקולל כמו כן תהיה הדא ממנו ותשוב לאחר ולא תחל הקללה מפיו כמו שבארנו בשורש הדומה בפרשת אחר: (ג) שוט לסוס. הנה הכסילים דומים לבהמות שלבבות מתלוסם ילמדך האדם בהכנעתם להמותם כי האדם יהיה האוס בהם אחר ילמד כשיהיה לו שוט וכה זו ויהיה המשוך כשיעקרו אותו אחדם במתג אחר במכלא המעכבים כן יהיה האדם הכסילים בחמר ילמד אחר יכה אותם בשבט בדרך מיקבלו מוסר: (ד) אל תען כסיל כאולתו. כמה שיזים בנגדך מהכסילים לחסרון דעתו כי אין ראוי שתהא אתה מוכך לבעשותיו. כן אמרו ז"ל שהיה זה סלות ממך אם תצריך דבריו באותן שתתעצל מהם: (ה) ענה כסיל כאולתו. לחסידו מהעצות בעבל זו בדברי מכעיס. כן יהיה מכח בעיניו כמה שמעלת מזה ויאחר עם הדעת בהפך הסוג והכח הזה אין ראוי לך לעשות כי הוא הראוי שתעשה המכעיסים בחזקת היד: (ו) מקצה וגו'. הנה מי שמולת דבריו ביד כסיל קולן הלבלים לאחר בעשו לעצת ולא יאחר לו כלי יכך לו כן אין כלי לכסיל להוליך הדברים שנאמת בפיו אל המקום לאחר הוא שולחו

מצודת דוד

מפיו יאלו ואל קרבו יבואו: (ג) שום. הכה בשוט הוכן להכות בו את הסוס להשיבהו להדך ומתג הוכן למשוך למכהו בו אל מקום הכולים ובשבט הוכן לנוף בשבט הכסילים לייסרו לשוב אולתו כי לא יוסר בדברים: (ד) אל תען. אל תשיב לכסיל כאחר יאבר אולתו בדברי ריב ומלה כי בהשיבך לו תהיה דומה לו בעיני הבוחנים כי אין הפרש בין מאמריו למאמריך ויחשבו גם אותך לכסיל כמוהו כי בודאי לא יתאוו שיהיה החכמה זה בזה. (ה) ענה כסיל. אם תשיב לו מעט מדברי ריב ומלה כי אפשר שהמקנא יבין שהוא כסיל כאחר בדברי אולת והדרך בהשיבו להראה לו בעשותו כי אין יהגיון עלמו למהם כי יאמר שלא מלאת מעמם ולכך עכהו ולא תאחר זה כדומה כי הכל ילמו

רַגְלַיִם חָמָס שֹׁתֶה שֹׁלֵחַ דְּבָרִים בְּיַד־
כְּסִיל: זֹ דַּלְיוּ שֹׁקַיִם מִפִּסֵּחַ וּמָשָׁל בְּפִי
כְסִילִים: ח כִּצְרוֹר אֶבֶן בְּמַרְגֵּמָה כֵּן
נוֹתֵן לִכְסִיל כָּבוֹד: ט חוֹחַ עָלָה בְיַד־
שִׁכּוֹר וּמָשָׁל בְּפִי כְסִילִים: י רַב מְחוֹלֵל

ת"א מלרוי . מולין קלג פקידה ס' נב :

דְּרַהֲטָא בְּרַגְלוֹי שְׁתֵי
חֲטוּפָא מַן דְּמְשַׁדַּר מִלֵּי
בְּיַד סָכְלָא : זֹ אִין תְּהַל
הַלְכְתָא לְחַגִּירָא תְּקַבֵּל
מִלָּתָא מִן פּוּמֵיהּ
דְּסַכְלָא : ח הֵיךְ נְקָצָא
דְּטָמְא בְּקְלָעָא הֵיכְנָא
מַן דְּעָבֵד יְקָרָא לְסַכְלָא :
ט פּוּבָא סָלֵק בִּידָא
דְּרָגִין אוֹשְׁטִיוּתָא
בְּפוּמֵיהּ דְּסַכְלָא : י סַגִּי חַיִּיט בְּשֻׁרְיֵהּ דְּסַכְלָא

רש"י

שלהו כתהלה ושותה חמס שמכירו זופף עליו על שליחות כסיל : (ז) דליו שוקים מפסח . נגהו כמו (ישעיה ל"ח) דלו עיני . השוקים של כל אדם נרפין לפסח נבוהים ממנו. ודבר זה משל בפי כסיל החומר לותו על לשון החכמה ליך תמו כחים ללמוד חוקים מפסח: (ח) במרגמה. (פרונדול"ה בלע"ז). מלה נוספת בלשון . פרמנדעל"ע בל"ז לשון

ורויא

שלייד־ער) פתכן שמירתן כה לא להתקיים היא כם שעומד להזרק כך המיתן לכסיל כבוד תימו כל קיומיו. ורו"ל דרכו של המלמד תורה לתלמיד בתיני הנון כהוא כוזק תכן למרקוליס: (ט) חוח עלה ביד שכור . כהוח שהיא נדבק ביד שכור כן המשל הזמיר למשה נדבק בפי הכסיל להיות כהם לתוח ולקוץ מכאוב. ומהי המשל: (י) רב מחולל כל. הקב"ה ברח את הכל וזן את הכל בכסיל כתכם . כן תנו

מנחת שי

לב"מ : (ז) דליו . בספר שפתי יכן כ"י מלפתיהו קמיץ וכן כתבו כי יהודה מיוג עם העובדים בצפון הלך ודר"ק כתב בשבם דלה ומקורו מלשמואל שתם הדל"ת . וכן כתבו רבי יוסף קרא בן מלישזר ושם כן הוא לוזי מדבעוג בספרון הלש"ד ומשפעו להדגיש : (י) מחולל כל . בספרי עשמים :

אבן עזרא

(ז) דליו . מן כי דליתני בטעמו הרימותני והוא הפך ס"ת התימה כלומר הדליו והרימו השוקים מפסח אחר שהיו רגלים כלומר משל כני אכל כנוף כלי רגל . ס"ת דליו כמו דללו ויו"ד דליו כתל"ף בזתו כהרים כלומר דללו השוקים מהפסח מכלי רגלים וכן משל כלי שכל : (ח) בצרור אבן . תיגמ רחויה יקרה בעבור שתינה מתותרת ביוקר. ומרגמה . דבר מוכח והכרו מרגמן וכן רגמתם בטעמו תפקרהם וכן פירוש כלרור שלרור לדם תכן דקה במרגמה כתוך כלרור כן נותן לכסיל כבוד מדמה כלרור כנגד הנותן והחכן כנגד הכסיל ומרגמה כנגד הכבוד : (ט) חוח . שעלה ביד שכור להכאיב בו בני מדם . ומשל בפי כסילים . מדמה להוח המכאיב בעבור שיכור משל וחין לו שכל : (י) רב . מן רבי המלך כלומר כי הרב והגדול בעם הוא מחולל הכל ומוכל ונותן שכר לכסיל ומכריחו בעבודתו וכן

רלב"ג

שם כי אין לו דעת לעמור לוכח הדברים הנם כאותן שנותם חמס בתוכם בפיו והוא שולח חמס בתוכו ביד הכסיל מהדברים וזה משל לדברים רעים שלא יתכסיל לא יאמר הדברים כאותן שנותם חמס בתוכם ויהיה זה סבה לו שלא יעשה אותם ולזה אמר כי הכסיל לא יביא הדברים כאותן שנותם המביא ויהיה זה סבה לו שיעשה אותם כי המביא על לא חמס יבקיש כי הכסיל שכב זה ולכך אמר כי הכסיל לא יביא הדברים כאותן שנותם המביא ויהיה זה סבה לו שיעשה אותם בנותו חמס ובלתי כאותם : (ז) דליו שוקים . נגהו מפסח אפשר שהוא נגזר מהכאיב כו ואפשר שהוא מהפך הדברים בנותו חמס ובלתי כאותם : (ח) כצרור אבן במרגמה . שתינה יקרה בעבור שתינה מתותרת ביוקר ונגזר מהכאיב והוא נגזר מלשון כאבן מאן יקדה בגוד מכני מרגמה שתינה כאחד מהדברים בזתם כן ראוי לתתו לכסיל כבוד והוא החכמים כי ראוי לתתו לו ובקרלת החכמה כבוד כי הוא כבוד החכמים והוא ראוי לאחד מהדברים יחתיו: (ט) חוח . שם כמו שניך שכור עלה חוח בידו ולא ידע ולזה אחד מהדברים יחתיו: (י) רב מחולל כל . שם כמו שניך שכור עלה חוח בידו ולא ידע ולזה אחד מהדברים יחתיו: (י) רב מחולל כל . שם כמו שניך שכור ביוקר בו לא יכאיב אותם הכסילים כך אמר שיוקר בו : (י) רב מחולל כל . שם כמו שהוא כעל קשת ומחלוקת מצות הכל ומשפטים פרוסה

מצודת ציון

מלשון קלילה וקלותה : חמס . דברי סחס וקרוב לעניין ותמסו עוקבין (ירמי' י"ג) בחוזק הסבים : (ז) דליו . ענין הרמה כמו דלו עיני לשמים (ישעי' ל"ח) : שוקים . שוקי הרגלים : פיסח . מתגר : (ח) בצרור . ענין קשיר כמו לצרור כספו (בראשית מ"ב) : במרגמה . כן יקרא הקלע על כי בו רוגמים ומשליכים מהבנים והוא מלשון בתוכן רגמנו (ויקרא כ') : (ט) חוח . מין קוץ כמו החוח אשר בגנתון (משלי כ"ב) : (י) רב . מלשון מרובה : מחולל . מלשון הלל

מצודת דוד

מלשון לגלוג ושחוק תמכיו ביד כסיל הוא כסיל שהוא כדעת ידבר ומתקן הכסיל בס"ל לפיך הוא לפתח היללו לשון מהרה ינתן מה שהכסיל הכסיל . ושותה עוד משם כי תכיאו יזוק עליו כעבור שכבר הלומים הלמתים אלו דעת כי יחשוב שכן יללו מפי המשלח : (ז) דליו . כמו שהשוקים מן הפסח הנה נפולים זה מזה וכוח יפסח כן המשל בפי הכסילים לא תבוא אל השכל : (ח) כצרור . כמו לשומר אבן הנכי הקלע שומן משום שאר בתוכו כי הוא עומד לזרוק כן המותן לכסיל כבוד כי משם ומן שאר בכבודו כי מהכ יזוק לעשות ולהחריס : (י) רב . פיש ביא יכבד הללוים על הקהל ואין מי יגיד מהו מעל שכיר את הכסיל ואת העוברים על דת נמשל

פירוש ע"ט

אוג טרינקט רויבונג דר ום שיקט ריידט דורך איין שלייד־ער בן נותן לכסיל כבוד אזוי אויך דר ום גיט צו
נאר : (ז) דליו שקים מפסח אזוי ווי די שענקלין פון דעם איין נאר כבוד בלייבט דער כבוד גיט בייי איהם :
היינקעדיגען ווענין דער הויבין איינם פון אנדערען (ט) חוח עלה ביד שכור אזוי ווי איין דארין גייט אויף
אוג די פלייצי קען גיט זיין גלייך ומשל בפי כסילים אזוי איז דם משל פון מויל פון די נארין גיט גלייך
צום נמשל : (ח) כצרור אבן במרגמה אזוי ווי איינער בינט איין שטיין אין שלייד־ער צו ווארפן מיט
אם שטיינער בלייבט דאך גיט דער שטיין אין די נארין שאט אים אין עם שאט אנדערע : (י) רב
מחולל כל דער קרידיגער מענטש מאכט פאלין מיט

זיינע

כְּלֹ֗ וְשֹׁכֵ֣ר כְּסִ֣יל וְשֹׁכֵ֣ר עֹבְרִ֣ים׃ כְּצִפּ֣וֹר לָ֭בָב
שָׁ֣ב עַל־קִ֑אוֹ כְּסִ֥יל שׁוֹנֶ֖ה בְּאִוַּלְתּֽוֹ׃
רָאִ֣יתָ אִ֭ישׁ חָכָ֣ם בְּעֵינָ֑יו תִּקְוָ֖ה
לְכְסִ֣יל מִמֶּ֣נּוּ׃ אָמַ֣ר עָצֵ֣ל שַׁ֭חַל בַּדָּ֑רֶךְ
אֲרִ֥י בֵּין הָרְחֹב֖וֹת׃ הַדֶּ֣לֶת תִּסּ֣וֹב עַל־
צִירָ֑הּ וְעָצֵ֖ל עַל־מִטָּתֽוֹ׃ טָמַ֣ן עָצֵ֣ל

וְרוֹגֵז עָבַר נָפָא׃ יא הֵיךְ
כַּלְבָּא דְּהָפֵךְ עַל הֵיבוֹהִי
הֵיכְנָא סָכְלָא דְּתָנֵי
בְּסָכְלוּתֵיהּ׃ יב אִין
חֲזֵיתָא גַּבְרָא דְּחָכִים
בְּעֵינוֹי נְפִישִׁין סָכְלָא טָב
מִנֵּיהּ׃ יג אֲמַר עַצְלָא
שַׁחְלָא בְּאָרְחָא אַרְיָא
בֵּינָת שׁוּקֵי׃ יד הֵ֫יךְ
הַרְשָׁא דְּמִכְרַךְ עַל
צִירָתָהּ הֵיכְנָא עַצְלָא
עַל עֲרֵסֵיהּ׃ טו עַצְלָא
כַּטְשֵׁי אִידֵיהּ בְּשַׁחֲקָא

ה״א כלב. יומא פו א (יומא פה:)

ידו

רש״י

לריכין לכוס חכמה: וישכר כסיל. לח כשכר ודם שלח יכיר לח פיעלים בקיחים ולח יסבור להח השיסקים במלחכתו לכל הקב״ה מהולל כל ובוכר הכסילים ושוכר עוברי דרכים הבטלנים מכל מלחכה. ימחרים לנבה ושוכר כסיל. מלמען ויכסרו מעיניות הים (בראשית ח׳) ול׳ עוסי

אבן עזרא

שוכר עוברים והם הסרבנים כמו מקוע תמה עוכר. פ״ח זה הפסיק לבך בעליון ומלת רב הרבה כמו רב לכם יש פי׳ הכסיל המשכל משלים רבים מחולל כל חדם כהוה ביד עבור ומי בשוכר הכסיל יהיה שכר לעוברים עובד מלות שחין יכולת להכריחם ידומה וכן עברו ועשבו: (יח) כבלב. לחר ביקיחתו יהוב ולח כלמו כן הכסיל שוב פעם בנית לבשות חולת ולח יתבייש: (יב) חכם בעיניו. למרחה עיניו והוח העלל והעד חכם על בשיניו. תקוה טעמו יקוה להיות בכסיל. ממנו מן העלל, פ״ח יש לבסיל תקוה שיכיחהו מה ביקיה לחל יותר מן העלל: (יג) שחל בדרך. שילה ותוחמה כדי שלח יגח להתעסק במלחכה והוכיר ענין העלל לגלגלי הדמוות חלינו: (יד) הדלת. התי״ו כרם כתי״ו קבת חו התי״ו תחת ה״ח. הכוכ. דבק בפסוק פנים ומהור. לירה. מן תרגים תרתין לירין והם הפותות וכן הפירוש הדלת הסוב על לירה בהסג׳ וכהפת׳ וכן עלל יסוב על מטתו מלד על לד

רל״ב״ג

לך הוח משיב לכסיל ולנבלי עבידתם כדי שיתבהכו עמהם חו יכלה בזה הדבה ימלח מי שיבוח לבך וכחב לכך המשבים והוח עם זה משיב לכסיל ולנבלי עבידות לריכות לחומים שלח ביחין מבדים לל יכלה בזה הבלים שהוח משיב לל המשבים משיב הבישוך הבבר יבין לבם ידמה הכסיל ולנבלי העבידות שבוח בוכר חומם שמהבתם לידי חלתם ולח יבינו בהם ינוקו ג״כ בו והם ממה שיתבדבם בו מהבין דעתם ובוע הבוכרים: (יא) בכלב בב לל קחו. הבה כמו הכלב בבב לחכל המחכל שהקיח חוהו ולח יבינם בי קבה בו ממנו היוק כחמת הבה יש קבוה בכסיל שהוח בוכר חומלתו לחר שהבהכ לו בב יבינה: (יב) בחים מים. שהוח חבם בעיניו וחם תיהו חבם בפי בעבוה טוב פעולה ולח יתבהל בעיניו ודמה חלין בסיבותיהו הבהנו לנחת חבינה ושהבהל בקבון החבמה: (יג) חמר עבל. הבה בעלבת העבל לח יכלה לנחת מביתו כחמת הבה יש קבוה בכסיל שהוח בוכר חומלתו ממנו לקבות קבון החבמה כי מהבהמה בפי דעתו ולח מהבהל לקבות ממנה עוד ומהם הכסיל שהוח בוכר חומלתו ממנו לקבות קבון החבמה כי הבהב בעיניו יסביק לו מה שהוח בו מהבהמה בפי דעתו ולח מהבהל לקבות בעבוה טוב פעולה ולח יתבהל בעיניו ודמה חלין בסיבותיהו הבהנו לנחת חבינה ושהבהל בקבון החבמה: (יג) חמר עבל. הבה בעלבת העבל לח יכלה לנחת מביתו ובוא לח יכלה בהבו בכיבה כי עבלה חביל תבדמה ומחר על לד בהפבבה כי לעבלות העבל לח יתן ידו אל פיו להביח בו מוון בלגו טתן ידו בלגומית

מצודת דוד

יהיו הם בהבדתו לבסילים שמהם לח הבריות: (יח) בכלב. כמו בכלב שבר דבכו בהוזר ולבסול לח בשמבל שבר קלה מנופו ולח יבין כי בשבור רוב המשבל קלה מוחו ומה לו לשבול בוב בן בסיל בוסה בשבור בוב מוחו שבר לבבל על ידו ולח יבין: (יט) ראית. בשבר בבלה היב בובד עליו בעיניו לבבס ולח בן הוח הבה יש בקוה להשתוין עליו יותר ממנו כי הוח יעמד ויתהבם שבל בשבר בבלה היב בובד עליו בעיניו לבבס ולח בן הוח הבה יש בקוה להשתוין עליו יותר ממנו כי הוח יעמד ויתהבם שבל (יד) הדלת. כמו הלות השבל עליה על בליר הבה והבה ולח תלח ממבה בן העבל יתבסף על מטתו ולח יבוח: (טו) טמן. הבה העבל

מצודת ציון

והבל: עוברים. ר״ל בשבי שביבה שוברים על דת: (יח) קאי. מלבון הקלה: שונה. משנה. בם מבמות הלויה: (יד) צירה. בגל הלות הסתון בחור המסתן וכן לתצר

פירוש ע״ס

זַיְינֶע רֵייד אַסָאךְ דֶער שְׂלָאגְעִי אוּג דוֹרְךְ דָעם דוּ וְעָהֶסְטּ אַיין מַאן וָום אִיז קְלוּג אִין זַיְינֶע אוּיגֶן
וְוִיל קֵיין קְלֵיגֶער זִיךְ נִיט מִיט אִיהֶם בַּאהֶעפְטֶן תִּקְוָה לְכְסִיל מִמֶּנּוּ: טז אֶפֶר עָצֵל שַׁחַל בְּדַרְכּוֹ דֶער פַּוֶל אִיז שְׁטַארְק אִין זַיְינֶע אוּיגֶן
וְשׂוֹכֵר כְּסִיל וְשׂוֹכֵר עוֹבְרִים נֶאר עֶר דִינְגְט אִיין נַאר אוּג פוֹן אִים: (יז) אֹחֵז אָזְנֵי כֶלֶב עֹבֵר עַל רִיב לֹא לוֹ יוֹנְגֶער לֵייב אִיז אוּיף דֶעם וֶועג אִרְי בֵּין הָרְחוֹבוֹת אוּג
דִינְגְט דִי וָום פָּארִין אִיבֶּער דֶעם רַת זִיי זָאלְן זִיךְ מִיט אֵיהֶם בַּאהֶעפְטֶן: (יח) כְּצִפּוֹר לָבָב שָׁב עַל קִאוֹ אָזוֹי אֵיין אַלְטֶער לֵייב אִיז צְווִישֶׁן דִי נַאסְן דְרוֹם קָאן
גַּלַייךְ וִוי אֵיין הוּנְט קֶערְט זִיךְ אוּם אוּיף זַיין אוֹיס מֵיקֶענֶן אוּג עֶסְט אוּיף וָום עֶר טָט אוֹיס נִיטְוִיקִיס אִיהְ נִיט גֵּיין אִין דִי הֵרָה אִיבֶּער אִיהְ וָום עֶר רִינְגִילְט זִיךְ אוּיף אִיר אַנְגֶעל
אָזוֹי אִיז נַבְלוּת בְּכְסִיל שׁוֹנֶה בְּאִוַּלְתּוֹ וְוֶען אִיין נַאר חֲזֵרָת הִין אוּג הֶער אָזוֹי רִינְגִילְט זִיךְ דֶער עֶצֶל אוּיף זַיין
אִיבֶּער אִין זַיין נַאכְעֶשְׁקִיט אוּג טוּט עֶם נָאךְ אִיין בְּעֶסְט אוּג קֶערְט זִיךְ הִין אוּג הֶער אוּג וְוִיל נִיט אוּיף
מָאל: (יב) רָאִיתָ אִישׁ חָכָם בְּעֵינָיו תִּקְוָה שִׁטְיין: (טו) טָמַן עָצֵל יָדוֹ בַּצַּלַּחַת דֶר עֶצֶל בַּהאלְטְט זַיין

האנט

יָדָו בַּצַּלָּחַת נִלְאָה לַהֲשִׁיבָהּ אֶל־פִּיו׃
טז חָכָם עָצֵל בְּעֵינָיו מִשִּׁבְעָה מְשִׁיבֵי
טָעַם׃ יז מַחֲזִיק בְּאָזְנֵי־כֶלֶב עֹבֵר
מִתְעַבֵּר עַל־רִיב לֹא־לוֹ׃ יח כְּמִתְלַהֲלֵהַּ
הַיֹּרֶה זִקִּים חִצִּים וָמָוֶת׃ יט כֵּן־אִישׁ
רִמָּה אֶת־רֵעֵהוּ וְאָמַר הֲלֹא מְשַׂחֵק
אָנִי׃ כ בְּאֶפֶס עֵצִים תִּכְבֶּה־אֵשׁ וּבְאֵין

ידו בצלחת נלאה להשיבה אל־פיו׃
טז חכם עצל בעיניו משבעה משיבי
טעם׃ יז מחזיק באזני־כלב עבר
מתעבר על־ריב לא־לו׃ יח כמתלהלה
היורה זקים חצים ומות׃ יט כן־איש
רמה את־רעהו ואמר הלא משחק
אני׃ כ באפס עצים תכבה־אש ובאין

ריש"י

להורות היך יתקן ויהיך ים לו לפטול. ודבר ריק הוא ויהיו עין כלן: (טז) בצלחת. כיוצה ממנה נותן ידו מפני הקיר: (טז) משיבי טעם. הכמים: (יז) מחזיק באזני כלב. העובר להתעבר על ריב לא לו הרי הוא כמחזיק בשתי אזני כלב הנורס בשכבו על הגם: (יח) כמתלהלה. כמתיגע לירות זיקים של גם. כמו וכזיקות בערתם (שם כ') מלשון זקוקים

מנחת שי

(יח) כמתלהלה. כגיבוי הכ"ף בספרי ספרד: (יט) הלא מבחן הוי. על שיפתהו הדלתות לנחת הים והים למלחכתו ועדיין העגל על מיטתו: (טו) נלאה. מריוב הפום כדי ביכיבה של פיהו ולא יחלה מלחומה על כן לריך החלם לבקם מזונותיו: (טו) משבעה. יחכן שהם רוחו פני המלך. משיבי טעם. לחר שהמלך יחלי דברו יהן ללמוד ממנו: (יז) מחזיק באזני כלב. הסר כ"ף כמחזיק בחזי כלב שהן רחוי לעשות כן מדומה להתעבר על ריב לא לו ומתעבר כועם כמריבה ומדת עברה בעברה על מדת הרגוך: (יח) כמתלהלה. כמתעה כמו יתלה לרך מגריס כלומר נסתכל' עלתם כלומר כמתעה היורה זקים כלומר מבלוך גילוחות והים וכלי מות: (יט) משחק. לחריס כן המריבה הכרו ותחר לרעהו המתרעם ממנו מבחן לני ממך רמיתיך והין נכון לעבדות כן: (כ) באפס. פרחם. בחפס. בחין.

רלב"ג

קטנם בלא יוכל לסולימם מבם וכלילו בלבד כזה כי תפילו לנוכך מ.וגו לא יצטכיכו ידיו להוב עלמותו: (טז) חכם בעיני עצמו. הנה הכסיל העצל הוא חכם בעיניו יותר מבדיקים מן החכמים ביותר טעם לכל מה שיכולו מבם: (יז) מחזיק וגו'. מי שהוא עובר ומתעבר על ריב לא לו דומה לעני שיקבל מזון מבלב ויחזיק מבני זה בלזוני הכלב כלילו מבקש שיבבהו כמו מי שמבלוש עלמו כלילו הוא לוחם ובלבו יכול לעשות דבר רע: (יח) כמתלהלה. ולמה"ר: מלה מקומו יוכל זיקי גם וחלים ומות כלומר ידבה יכוח ובפל בעלוניו מלבלים: (יט) כן הוא האיש אשר רעהו. וידין להכוד בכל מה בעבר עבה על דרך הבחוק ולבסוף: (כ) בחסר עלים. הנה כמו בכלבר יעביר הפלים מבבה בח כן

מצודת ציון

כדרך שלמה נפשכו עליה ליריה (במדבר ל' ד'): (טו) בצלחת. פה כלי בכול כמו ובדודים ובללחות (דברי הימים ב' ל"ה): נלאה. עניו עייפות כמו ונלאו מלריח (שמות ז'): (יח) כמתלהלה. עניו יגיעת ועייפות כמו ותלה בהן מלרים (בהלבות ע"ז): היורה. עניו הפלבה כמו ירה בים (שמות ט"ו): זקים. ניצולות כמו מזוני זיקוק (יבעיה כ'): (כ) באפס. הוא בעניו לא כמו ואחפס בחמיו (בס

לעלמו נסיבת הכלב בן המתעלה עברה ומפה להתעבר ולכעוס על ריב בתין נוגע לו בלבר הוא מתעבר הוה הוא גורם: (יח) כמתלהלה. כמו המתיגע לזרוק לזולים של תם הבכוים ברם יבולו ולא יזיקו אותו ברם עבין לא יגע לריק כי כיוצאו למען יגיע ולזרוק בו לזים ודבריו הממיתים: (יט) כן האיש. הוא המבעה את רעהו ואומר אליו בדבר ריב לומר הלא משחק אני ואין בדבר ממש כי דעתו בכאות בלבר ימלא ידו: (כ) באפס וגו'.

פירוש ע"ם

האבט פר קעקט אוג וואריפט זיך אין דעם קעסקיל
נלאה להשיבה אל פיו אוג ער איז מיד צו אום קערן
די האבט צו זיין מויל בלומר ער פוילט זיך אפילו
צו עסן: (טז) חכם עצל בעיניו משבעה משיבי טעם ער
עצל איז קלוגע אין זיינע אויגן מער פון זיבן
קלוגע האבן וום זיצען פר דעם מלך צו ענטפערן
איין רייד אויף אלימען וואס טען פרעגט זייא:
(יז) מחזיק באזני כלב עובר מתעבר על ריב לא לו גלייך ווי
אוג ער איז פון דיר אויערן פון איין הונט טוט אים אזוי
ער האלט גורם דם ער הונט טוט אים איין בים אזוי
העט איהם צוא צו דיר ווענדן פון דעם טויט ואסר
הילא משחק אני אוג זאגט פאר וואר איך שפעט אוג

נְרֹגָן יַשְׁתִּיק מָדוֹן׃ כא פֶּחָם לְגֶחָלִים
וְעֵצִים לְאֵשׁ וְאִישׁ מְדוֹנִים לְחַרְחַר־
רִיב׃ כב דִּבְרֵי נִרְגָּן כְּמִתְלַהֲמִים וְהֵם
יְרְדוּ חַדְרֵי־בָטֶן׃ כג כֶּסֶף סִיגִים מְצֻפֶּה
עַל־חֶרֶשׂ שְׂפָתַיִם דֹּלְקִים וְלֵב רָע׃

נרגן מדינים קרי בשפתיו

למיתה: חררי בטן. היא מיתת הדרוקן: (כג) מצופה על חרש. כסיגי כסף המדיבקים על החרס שטרפין אותו בו והוא מכהיה הכלי כאלו הוא כסף ואין כו תועלת כן בשפתים דולקים ולב רע הרוחפים לחתר הבריות להסיתם בהלקות ומדברים לחתך כפה ואחד בלב: ולב רע. גרמין

מנחת שי

הם"ו נגעית בספרי ספרד: נרגן ואיש מדונים. מדינים קרי:

כך כיון נרגן בלבבו הרע המשכיח בעלי ריב ישתוק מדון: (כא) פחם לגחלים. ועצים לאש. פחם בל תם עבור להבעיר גחלים עתומות ועלוש עבוין להסיק תם ותים מדין להחתר ריב: (כב) במתלהמים. לי מתלחמים. ורז"ל פרשו כמתלהמים כאדם לתם דברי המרגלים היו לתם

אבן עזרא

ישתוק הרגיש מהרים שתיק כלומר ישתוק תים מדון: (כא) פחם. מן ימשר על הפעים פחים ופחים על מקל לתחים ויה הפסוק הכך הרמבון: לחרחר. מן לל התחר ויהוה לל תתעבר: (כב) במתלהמים. הפוך מן הלמה סיסרת והוא פועל יולא כמו התגלחו מת גזרו פירוש כמוכים כן דברי הנרגן והוא הרכיל כעניו לכו ונכתבו בלבון והם הדכריס: בטן רמז לגב: (כג) כסף. בשפתיו. כי. תכסה. כודה. כ' דבקים. כסף סמוך לל סיניס: דולקים. מן דלקת והזכיר הכסף כי לכת הדולקת היא במדמה הלוי והחרס מדומה לתחבת הכשלה וכן הפירוש ככסף מזוקק מסיגים שהוא מלופה על החרס כן בפתים דולקים ובוערים מדומים לכסף כלומר ככסף שהוא נכר כשהוא מלופה על החרס כן בשפתיו הדולקים נכר שוא. ובקרבו כלי בקרב לבו ובו. המלמה שיהבוב לרמות רעהו. וכי יתבר תהנוים הטוב לל תתמן כיכי שבע תיעבות שיהעשה הכסה הם הלבי לעשיהם והם המזכרים למעלה בפסוק שם הנה. ותפכה הכשלה בלב הטוב בעבור משחון שיכוונהו יכסה ויעלים הכשלה כי לז תגלה רעתו הנגזרת עליו בתוך קהל בגלוי והשפל בורה בתת לה יפיל והגולל תכניס להסית תחר תלין הטוב כי הכם יפיבה תלין ע"י להר ויהיה מוכה כה. פ"ח גולל כמו ועגלו את התכן כלומר וגולל תכן גדול

רלב"ג

בהעדר הכרון המשורר מדיבים יבחוק המדון ויעים: ובאו פחם לגחלים. הנה כמו כהפחם מוכן להיות ממנו נחלים בשמתיתים ובוערים כל אשר ידבקו בו ויכן הצלים מוכנים להיות לב להבעיר כן שוכן תים מדונים לחחדר ריב בין התנשים להבעיתם: (כב) דברי נרגן כמו שמבארים כי כן דרך הבעלים והמשבעים בדיהו שלמה להלני יבחנדו דבריהם ומומריהם לא תשמר לך בכל מו לא תומר נרגן הם כמו מ

כד בְּשִׂפְתָו יְנַכֶּר שׂוֹנֵא וּבְקִרְבּוֹ יָשִׁית
מִרְמָה: כה כִּי־יְחַנֵּן קֹלוֹ אַל־תַּאֲמֶן־בּוֹ
כִּי שֶׁבַע תּוֹעֵבוֹת בְּלִבּוֹ: כו תְּכַסֶּה
שִׂנְאָה בְמַשָּׁא תִּגָּלֶה רָעָתוֹ בַּקָּהָל:
כז כֹּרֶה שַׁחַת בָּהּ יִפֹּל וְגֹלֵל אֶבֶן אֵלָיו
תָּשׁוּב: כח לָשׁוֹן־שֶׁקֶר יִשְׂנָא דַכָּיו וּפֶה

כד בשפתיו יקרי הלק

ת"א מסס , סופס מ' ; וגלו . פקידה שער בב :

רש"י

כלוהכין יהם מייבים : דיולקים . כמו דלקת לחרי (פרש' ל"ח) : (כד) ינכר שונא . כדמורו מתנכר הסונא בלא יכירנו שהוא סונא יכר (דיסקניים"ם בלע"ז). וכל"י רמ"ה דיסקוטיר"ח בל"ז פרסקעגנען יכן כתב הרל"ק ענין ההכחשה והזרות והוא הפך ההכרה) : (בו) תכסה שנאה . השוסה מעבה במהנך ומכסה במקום שהוא בוחת בחך הדבר הנגלוי להקב"ה סוף שהקב"ה מגלה רעתו בקהל מיבורו כו שהוא רבים : (כז) בורה שחת . הגין

מנחת שי

(כד) בשפתיו . בשפתיו קדי : (בו) תכסה . במקלת ספרים בחוב תכסה בכו"ף הת"ו ובס' הק"ף ובשנות וכל כי הוס מהכחפצל והלולו תהכסה וכן כתב הד"ק בשרשו : בקהל . יש ספרים בהכו"ף בפתח והיינו בשו"ת : (כח) לשון בקר . בענית הלע"ז בספרי ספרד : לי בקר . בדשום נלפולי כתוב ס בקר ושקר הוא הוסר :

אבן עזרא

סביב תשוב מליו ג"כ מכעב רעה לרעהו מליו הפוב : (כה) ישנא דביו . דבר בפסוק פנים והאחר לומר לבן לבור בקר ובגלל מיב לביו ויבטח פה בובר הלקות אחר ועבד מדתה לחמות אחר :

רלב"ג

מאוב יבחינו עם בתן בו תוכלת ודבריו הם נכזבים בכסף בכסף יחם בסך בעים מעלת בירות בן : ובחו בשפתיו יכבר . בזה הפעות יפבד בשפתיו עלת יכירנו בעלתו לך בקרבו יבית מרמה : (בה) כי יחנן קלו . כי יתחנן קלו . כי יתחנך הבני בן אל תחמן בו אחר בודעת בהוא פוהב כי בעבו תועבות בלבו : (בו) תכסה שוהב . לפני שתכסה השנאה בעזוב בתן בי"ל בהוא מקום בהתלהבו בלבן פוהב ומעוהה ולא יעשים מעמו בעזוב ביוהו ובחזקתו ולא ילמד מהם הנה הכוי יפבד באת בעבם בפתח יגלה במקום הוהים ובקהל ויקח עבמו הכהוי בו על עם בעבה בפתח לו ילמד הוא בהכוי יעניבהו בביבית עניו בם בתוך עם בתבב הוא בפתח לו בפעמים בהם בעזוב בתן אחר לא יעבר אחד בם ובבי יהיה לעב בגלות בגל במקום הוהים . לו ילמד הוא בהם"ו יפבד בתעתי אבד מבם להניח בבעתי לבניהו תגלה ובחוב בקהל : (בו) בורה שחת . יהיה בבית בחתת אבד אחר בהוא בחוב בו בוהו ולא יתפבד בגל כי בבהו להפיל בו בוהו ובחוב בתן אחר בחוב עלי להפיל בוהו הוא הגלות הבאו לו על ידי : ובחו לבן בקר ובגל . לים לבן בקר ישנא הפלהים בבקריו אם"ם בגל בעזוב בם לך יבחוב לבי אחר

פירוש ע"ט

זיי פֿייגט): (כד) בְּשִׂפְתָיו יְנַכֵּר שׂוֹנֵא מיט זיין לעפֿצן אין זאמלונג פון לייט דען וואס ווערט פֿאר אלע דאס ער איז רשע: (כו) מכסה שנאה וועלט פֿר פֿרעמד דר שונא פלומרד שונא רעט מיט זיין מויל גוטע רייד ובקרבו שית מרמה אבר אין זיך טוט ער דם פאלטשקייט אוב טראבט בייו אוף יענעם: (כה) דרום כי יחנן קולו אל תאמן בו ווען ער וועט דיך בעטין מיט זין קול ואלמטו ים גלייבן אין אים כי שבע תועבות בלבו ויארום זיבן ערליי אום ווערדיקייט איז אין זין מאדרין: (כו) תכסה שנאה בשיאה דר וום הם פֿייגט צו די זאך וום איז גיפֿיינט צו נאב אוב טוט ויא אין דער פיינטשאדניש מיט זיין מויל דאס מאכט בזהה ועשה בלבו פֿייגט אוב איין גאנץ מויל דאס מאכט

חָלָק יַעֲשֶׂה מִדָּחָה: כז א אַל־תִּתְהַלַּל בְּיוֹם מָחָר כִּי לֹא־תֵדַע מַה־יֵּלֶד יוֹם: ב יְהַלֶּלְךָ זָר וְלֹא־פִיךָ נָכְרִי וְאַל־שְׂפָתֶיךָ: ג כֹּבֶד אֶבֶן וְנֵטֶל הַחוֹל וְכַעַס אֱוִיל מִשְּׁנֵיהֶם: ד אַכְזְרִיּוּת חֵמָה וְשֶׁטֶף אָף וּמִי יַעֲמֹד לִפְנֵי קִנְאָה:

רַקוּשְׁתָּא וּפוּמָא דְּקַיָּיג עְבִיד לַהֲרְכוֹנְתָא: א לָא תְשַׁבַּח בְּיוֹמָא דְּמָחָר דְּלָא יָדַעְתָּ מָא יְלִיד יוֹמָא: ב וְשַׁבְּחָנָךְ חִלּוֹנֵי וְלָא פּוּמָךְ נוּכְרָאָה וְלָא שִׂפְוָתָךְ: ג יְקָרָא בְּיָקָא וּנְטוֹלָא חָלָא וְרוּגְזֵהּ דְּשַׁטְיָא נַקְרָ מִן תַּרְוֵיהוֹן: ד נְכָרְיוּתָא הִיא חֵיטָתָא וְחֵימָא הִיא רוּגְזָא וּמַנּוּ קָאֵם קֳדָם קְנָאָתָא:

ת"א יחלדין יוֹ. נחלים סם כיהודין מם יוחד פלק:

טובה

רש"י

לדוד והרג גוב: ופה הקך. פה של הלקוחות: יעשה בדחה. שיבה דהוי בדוחה לת מקבלו מעל הקב"ה: כז (א) אל תתהלל. חל תתפאר עכשיו כדכר שעתיד להיות ליום מחר: כי לא תדע מה יולד יום. מעמ לא יהלך. כ' דכקוש. פי' חל תחבלל על מעשה הלקוה כעבור יום מחר שתאמר מחר אעשה: ילד. כמו תילדות יעקב עגין קורות וכן זה כחילי היה גולד המקרה שגו כי לת תדע מה יקרך מקורות היום ולת תוכל עשוהו ביום מחר כעגין חס לת עכשיו לימתי: (ב) יהללך זר. לחר המעשה: ולא פיך. קודם המעשה. נכרי. כפל דכר: (ג) כובד. כמיך. ונטל. תרגוס ויסת פי כובד הגן ומכת הגול מדומה בכבדו. וכעס חויל יותר ככך: (ד) אכזריות. לבקה זחת המלה בהמה כי היא יולאה מהמה. ובתך רמז למעשה העושה בחמו שהוא כחיס טועפים כלומר מכזריות גן החמה ובטף גן החף מדומים סהם קשים ויש יוכל לעמוד לפני חיס קנאה שהיא קשה ועזה מכולם. כי היא היולדת חותם והעד כי קנאה חמת גבר

רלב"ג

הזהיר בעבור להם לחבבו בהם טועלים חותו על סרע בעגלם לך סם לא חלך יעבה מדחה לוחת הכעלה ויסיר ר"ל כשיבבו הכזבים דבכי חלקות לחבר הדע להם ודחלה בהם טועתים חו וכטיחם חו בכזבים טבים ביחים הוא סבת שפילת הכבו עליהם: (א) אל תתהלל. ממה שלת תדע מה יקרה ביום חמחרו לך מקרים טוגעים מהביחת מהשבתך לפועל: (ב) יהללך זר ולא פיך. וזה כמו בעבור הגן יהלו בחללו עלעגך כי יהת הטוזה פחותה טוב ביהללך זר ולת פין נכלי ואל בשפתיך: (ג) כובד חבן. היה המבן יכבד מאד לבשאו וכן הענין במעשה החיל לך יהת בשם חויל חת כבד מבניהם: (ד) אכזריות. הנה המחמה תביח לאכזריות כי בעל המחמה יכבד על הבר בשם ביהו ויהלך כמו בעגך מיס טיבחית הכל לך הקנאה היא יותר קבה מאיזו כי בעל הקנאה יהיה בלת בהשאר טוב לזולתו לך יקשה על הבר בשם ביהו ויהלך כמו בעגך מיס טיבחית הכל לך הקנאה היא יותר קבה מאיזו כי בעל הקנאה יהיה בלת בהשאר טוב לזולת

ה טוֹבָה תוֹכַחַת מְגֻלָּה מֵאַהֲבָה
מְסֻתָּרֶת: ו נֶאֱמָנִים פִּצְעֵי אוֹהֵב
וְנַעְתָּרוֹת נְשִׁיקוֹת שׂוֹנֵא: ז נֶפֶשׁ
שְׂבֵעָה תָּבוּס נֹפֶת וְנֶפֶשׁ רְעֵבָה כָּל־מַר
מָתוֹק: ח כְּצִפּוֹר נוֹדֶדֶת מִן־קִנָּהּ כֵּן

ה טָבְתָא מַכְסְנוּתָא
דְּמִנַּלְיָא מִן רַחֲמוּתָא
דְּמִסְתַּשְׁיָא: ו שַׁפִּירִין אִנּוּן
פּוּרְעָנֵי רַחֲמָא וּבִישִׁין
נ ו שׁ ק ו ת א דְּסָנְאָה:
ז נַפְשָׁא דְּשָׂבְעָא דָּיְשָׁא
כַּבְרֵיתָא וְנַפְשָׁא דְּכָפְנָא
כָּל מְרִירָא דְּמָרִיר חֲלֵי
לָהּ: ח הֵיךְ צִפָּרָא
דְּמִשְׁנָא מִן קִנָּהּ הֵיכְנָא

ת"א נאמנים, מעניים כ' סנהדרין קו: נפק בעשה. בנפ קמץ נפ: נפשה, בדגוש ה תניינא ט':

הוא

רש"י

נפש. תכוס ניפת. לך השעתי המיובכי' על הלב לוים השוכי' עליו. והמתוקה לה לפילו דבריס הכאים לו כמרירות וכיניעה הם מתוקים לו: (ח) נודדת מן קנה. כהולכת ומשלטלת כן האים הנודד מחקומו ת"ה הנידד מן הלמוד

אבן עזרא

והטעם כי הקנאה מולדת האחוז: (ה) טובה הוכחת מגולה. מלת תוכחת עומדת במקום סגים. כלומר תוכחת מגולה שיוכיחוהו בגלוי טובה מתוכחת מהבה מסותרת כלו' שמוהביו יוכיחוהו בסתר טובה ממנה המגולה כי בגלוי יתבייש ויוסר: (ו) נאמנים. חזקים הם פעלי אוהב שיפלא וידבק בגלוי הרחוי להוכיח עד שיוסר והנושק נשיקות הזקות ונעתרות ולפ שיוכיחהו כדי שילבל בפשעו. ופירוש נעתרות עבות. פ"פ נעתרות הזקות כנגד נלחמים כמו העתרתם עלי: (ז) תבום. תרמוס: ונפש. סגיש רעבה כל מר מתוק הוא לה. על כן כאשר הנפור שגיש נודדת מקנה אחר מחייתה כן הים נודד ממקומו לבקש

רלב"ג

(ה) טובה. המוסר והקנאה שיעשה האדם את רעהו בגלוי יותר מהאהבה שהיא מסותרת ולפ יהיה אמתת הדבר בגלוי כי לפ יהיה מועלת בזולת האהבה: (ו) נאמנים. הנה פלעי אוהב הם נאמנים וישרים כי הם נאמנים שיוכיחוהו בגלוי כמו שיקרה לאדם בלחלתו כי אחיו או קרובו הפניע לעשות רע לאחרים או יומר מדעות קשות כנגדם והם ידעו לקחת נקמתם ממנו ולפ"ז אינם יאהבו להודיעו בפניהם על מה שעשה או אמר כנגדם ובזה יתפייסו ויאמינהו מדעתם אך בגלוי אומרים הם להפניהו מי שהוא לו לאהבה להכעיסו לפ שילו בדבת לשונו: (ז) נפש שבעה. בעל נפש שבעה והוא הלוש המתפנק בשתי ולבן הדברים המתוקים כלל בעיניו נכבל לאכול ולפ יפנה לקנין הזה לפי' כמה שיהא ממנו דברים ערבים ומתוקים ויאכלם. ואולם בעל נפש רעבה הוא נכבל לאכול הזה מחוץ עד שתמלאו מה שיוכל ממני במרירות ובקושי ובעבודה הוא מתוק לו לשולם שבוקשו ולאו הקלניים והכח זה המתוק לפי שבוקשו היה מבולר השתוקקות ולאלו העבה הוא שלא יחבל האדם לקחת ממעון ביעור כל הממות כי זה יכיאהו למחום הפ' הדברים הטעבים ובזה ידעיה עלינו מאד כי זה יכיאהו למחוק בם בדברים הממולעים וידמה שקבר זה הפסוק לפסוק הקודם לפסוק כי נביקות טובה ומוסיף לנקימת מופת נפש בעשה שיהיה סבה להקיש המזון אבל בעבור שלפי שהוא דומים לנקימת המזון הנה בזה מופת נפש בעשה כי מלד הרעב לפ יוכנס במרירות ויניע ממנו המוטלת שבכל יזון ממנו ויחיה זו בהפך העניין בלחמת הטופה בהם בעשה: (ח) לפפור

מצודת ציון

(ו) פצעי. הם מכות המוללות דם: ונעתרות. ענין רבוי כמו ומאד ענק הקטורת (יחזקאל ח'): (ז) תבום. ענין למיסה כמו יבום לגיבו (תהלים ס'): נופת. ענין הלה והמתה וכן נופת לופים (שם י"ט) ומתכר מלא לופים והוא מוכן מעלמו: (ח) בן קנה. מן מהוכר:

מצודת דוד

(ה) תוכחת מגולה. לפ השוכח בפלסוף ומלים למוכה מלל מקום מיכה היא לפ שהוא מתכוין המתוכח בלב המוכיח ומוכיחו ליכר המוך ולפ לקלנסו: (ו) נאמנים. המוכה הפוגע לפוכחו למען יכר לכל היה לפלעים הם נלחמים המה כי עכו עליהם והוכילו לוה כי בעבורם יעשיו דבר לכל מן הבינה פלילו הכשיקות מכוונות המה וכם נמצא הוא לו ולין כהם מועלת: (ז) תבום. (ה) כלפור

בעבור שבעה תרמוס לפ יופפ לופים: כל מר. כל דבר מר נחשב לה למתוק. כמו שיקשה לעפור מה בעולה בן

לקוטי יקרים

(ח) כְּצִפּוֹר נוֹדֶדֶת מִן קִנָּהּ. אַזוי וויא אַפוגיל ווערם פֿאַרוואנדילט פון זיין נעסט אזוי ווערם אַפֿטנעמש פֿאַרוואנדילט פון זיין אָרט. דוד המלך האם גיזאגט דמיתי לקאת מדבר. איך בין גיוואן גלייך צו דעם פויגיל קאת וואס ער וואהנט אין דער מדבר. הייתי ככוס חרבות. איך בין גיוואהרן ווי דער פויגיל כוס וואס וואהנט אין די פוסטע הייזער. שקדתי ואהיה כצפור בודד על גג. איך בין געוואהנט גיוואהרן אוג בין גיוואהרן ווי אפויגיל וואס איז אליין אויף דעם דאך. דיא דרייצהלי פייגיל זינגן טיט פֿערשידענע נאמהרן. דער פויגיל קאת וואהנט אין דער מדבר אוג ער לעבט נאר פון הפקר וואס ער בעפינט אקערעגדיל. דער פויגיל כוס איז אנאנצע טאג בעהאלטין אין די פוסטע הייזער מאס ער בעפינט. בני נאכט אין דער פינסטער פלידהט ער ארוים זיכצן עסין אוג ער נעמט עסין וואס ער בעפינט צו גנבגן. ער גנבגט זיין דערשטיל ווען עס זיצן בין פענשטין. אוג דער פויגיל צפור זיצט שטענדיג

ממקומו אזו ווי איין פויגיל וום זיי איז פֿר וואגילט פון איר נעסט אזו איז גלייך איין מאן וואס ער איז פֿר

אִישׁ נוֹדֵד מִמְּקוֹמוֹ: ט שֶׁמֶן וְקְטֹרֶת
יְשַׂמַּח־לֵב וּמֶתֶק רֵעֵהוּ מֵעֲצַת־נָפֶשׁ:
י רֵעֲךָ וְרֵעַ אָבִיךָ אַל־תַּעֲזֹב וּבֵית
אָחִיךָ אַל־תָּבוֹא בְּיוֹם אֵידֶךָ טוֹב שָׁכֵן
קָרוֹב מֵאָח רָחוֹק: יא חֲכַם בְּנִי וְשַׂמַּח

תרגום

דוא גַּבְרָא דְמִשַׁנֵי דוכְתֵיהּ: ט מִשְׁחָא וּבוסְמָא דְמַחֲרָן לִבָּא הֵיכְנָא גַּבְרָא דְמִבְּסִים לְחַבְרֵי בְּתַרְעֵיתָא דְנַפְשֵׁיהּ: י חַבְרָךְ וְחַבְרֵיהּ דַּאֲבוּךְ לָא תְשִׁבּוק וּבֵיתָא דַּאֲחוּךְ לָא תֵעוֹל בְּיוֹמָא דְתֶבְרָךְ טַב שְׁבָנָא קָרִיב מֵאָה רָחִיק: יא אִתְחַכַּם בְּרִי

ת"א טוב שכן . כנפ' מליטה קה: מכס כני . כמשלי ד' כנפ יד שיהיהן נפ (ישעיה ג' סימה יח קדמין ה):

רש"י

מלהזור על גרסתו: (ט) שמן וקטורת. ריח שמן מפרסמין וריח קטירת מסמהין לב: ומתק רעהו מעצת נפש. מי שהברו מקרבי ומתוק לו כדברי הוא טוב ממה שנפשו יועלתו, ד"ח ומתק רעהו. המכניר מעשיו שכן מתוקין להקב"ה טוב לו ממה שהוא ממלא תאות לבו: (י) רעך וריע אביך. הקב"ה אמרתי ריע ליזרעאל וריע לאביך מהבב את לכיתיך: אל תעזוב. ואם עזבת יבא עליך פורעניות:

אבן עזרא

ונחייתו ויהיה שבע: (ט) שמן. למשחה. וקטרת להריח וכן ממה לב וכן ימתק לב מתק רעהו מעלת נפש כיעלתו מתק הפרי יותר לנפשו המתק יפהדהו כמתיק סוד נתייעץ מתק סוד: (י) אל תבא ביום אידך. כי יפלאך כעיון כל אחי רש בגאולתו: טוב שכן קרוב. מיהיה קרוב לעזרך מאח רחוק מחידך על כן אל תעזוב ריעך: (יא) חכם. ללמוד חכמה: חרפני. כעבור אלה היה

רלב"ג

יודעת מן קיא. לפשה מוקה בשלא מוכל להיות בחלן מפני מוזן הקור כן מים יודע ממקומו כ"ל במין כלו מיים יודע ממקומו אם לא להיות השכה הזאת כמו שמלאנו בשדותיו ולילה שהשתדרו להפתר ממקומם לפשה מוקה והיא השכה אפיים שם הוא יולה הוא שכמו בהלפוש יודע ממקום מעלת בני קן והצפרך לפעמים כן מוד עודד ממקומו יפסד לו כל: (ט) שמן וקטרת. הנה הפשם בשמן והריחות הקטורת יוד הריח ישמח הנפש וכפי דברים בשים מהן כן מתק הרעים הטעם שהיו רוצה לקיים הטעם יוד מהטעלה שיקה ההם בנפשו כי יוד יוכח לו מאד: (י) רעך וריע אביך. מי שהיה רעך וריע אביך אל תעזבהו כי טובה לך מהשכחו מאד ולא השכן הקרוב מאד לא יוכל לעזור לך מיום אידך ותבטח הוא לשוב אל מחשבת הכתוב רוצה לומר לך שכן קרוב יותר מאחיך רוצה לומר לך שיהיה המקום הקרוב לך מיום המקום הרחוק ממנו שיעמוד בקר המחשבה ומוסיף הכתוב הקרוב יהיה מוכן לך תמיד לעזור ולהועיל בכל מעיניך: (יא) חכם בני. לפתם בני החכמה ותשמח בזה בעצין לבי ותוכיחני בזה בשוכל להשיב דבר נמחרף אותי מה הפרשים שיחרפוני לך מה שיוכל להשיב מוכיחי דבר מוכיחני

מצודת דוד

יקרה לאיש הנודד ממקומו: (ט) ישמח. ל"ח משמח את הלב: להתוך ולעומת: (י) רעך. הכתוב מוסיף ואם את חברך ומהעלמה שכשכרה אהבתם ולזה לא תעזוב את אהבתו. ולזה תוכיחנו ויראה בזה בעלי יום ליל תמיד שלא יעזוב את חברו כי יותר טוב שכן הקרוב ממנו עזרה כי יותר טוב שכן הקרוב ממך בכל עת לבעיה אחיך ואל תבטח בו: (יא) חכם בני. כן ראוי שלמה לבני לבעיה בדבר תרפה ממך: ויתחדר ממך ולא יתפדר ממך: (יא) חכם בני. כן ראוי שלמה לבני להשיב בדבר תרפה להשר

מצודת ציון

(ט) וקטורת. עשן בשמים: (י) אידך. מלשון הוד יקרה יש:

פירוש ע"ט

וְאַגִּילֶט פּוּן זַיִן אָרְט: (ט) שֶׁכֵּן וְקְטֹרֶת יְשַׂמַּח לֵב דֶּר רֵיחַ פּוּן גוּטֶן בּוֹשְׂמֶל אוּן פּוּן קְטֹרֶת טוּט דֶּר פְּרֵייֶען דֶּעם מֶענְטְשֶׁינְס הַאֶרְץ וּמֶתֶק רֵעֵהוּ מֵעֲצַת נֶפֶשׁ אוּן דָּם וֶיבְּקֶייט פּוּן זַיִן חָבֵר כְּלוֹמֶר דֶּר וָוּם זַיִן חָבֵר אִיז אִים מְקֹרָב אוּן רֵייד צוּ אִים וִיבֶּע רֵייד אִיז דָּם בְּעֶסֶר פַּר אִים פּוּן דֶּר עֲצָה וָוּם זַיִן לַייב נִיט אִים: (י) רֵעֲךָ וְרֵעַ אָבִיךָ אַל תַּעֲזֹב נָאט וָואס אִיר בָּבָיכול דִּין גִּיזֶעלִין אִין דַּיינֶע פֶּעטֶערס גִּיזֶעלִין נָאלָטטוּ אִים נִיט אַף לָאזִין וָוארוּם אַז דִּיא וֶועלְט אִים אַף לָאזִין וֶועט קוּמֶן אוֹף דִּיר יסורים וּבֵית אָחִיךָ אַל תָּבוֹא בְּיוֹם אֵידֶךָ אוּם אִין דִּין בְּרוּדֶערס הוּיז נָאלָטטוּ נִיט קוּמֶען אִין דִּין בְּרָאךְ מַאנ דִּי נָאלָטטּ רִיךְ אִין אִים נִיט פַּר זֶעבֶּרִין טוֹב שָׁכֵן קָרוֹב מֵאָח רָחוֹק דֶּען עִם אִיז בֶּעסֶער עִם זָאל רוּעֶן צְווִישִׁין אֵייךְ יִשְׂרָאֵל נָאט וָום עֶר אִיז נָאהֶנט צוּא דִּי וָואס רוּפֶן צוּ אִים אֵיידֶער אִיר זָאלְט קוֹמֶען צוּ דֶּעם בְּרוּדֶער וִים עֶר הַט נִיט דֶּר וַוייטֶערְט פּוּן בְּרוּדֶער שַׁאפְט: (יא) חֲכַם בְּנִי וְשַׂמַּח לִבִּי וְאֶעֱנֶה חֶרְפִּי דֶּר וִיא קְלוֹג מַיין זוהן וֶועט וִיךְ מַיין הַארְץ

לִבִּי וְאָשִׁיבָה חֹרְפִי דָּבָר׃ יג עָרוּם רָאָה
רָעָה נִסְתָּר פְּתָאִים עָבְרוּ וְנֶעֱנָשׁוּ׃ יג לְקַח
בִּגְדוֹ כִּי־עָרַב זָר וּבְעַד נָכְרִיָּה חַבָּלֵהוּ׃
יד מְבָרֵךְ רֵעֵהוּ בְּקוֹל גָּדוֹל בַּבֹּקֶר
הַשְׁכֵּים קְלָלָה תֵּחָשֹׁב לוֹ׃ טו דֶּלֶף טוֹרֵד

ת"א מגדר דשמו. עכשין דלף טורדי. ירמיה ל"ח:

בְּקִידוּמָא לֵן טָא תְּתַחֲשֵׁב לֵיהּ׃ טו אֵיךְ דַּלְפָא דְּמָטֵי בְּיוֹמָא

רש"י

וישוח לבי. ותהא לבי שמח כך׃ (יב) ערום ראה רעה. ריחה פירעות הבא על הקרן ויסתיר היזעה שמכך ידו מן המלאכה ופתח' לפ נסתרו ללמ עכרו כדרך רשה: ונענשו. כשמדרש ר' תנחומא כעבד כלעס שהיה מברך את ישראל בקול רם כשמחמר ויש מקלו ונו' (במדבר כ"ג) לשון בעיות קול וסופו יען להתעלס׃ (טו) דלף טורד. נפש העוף מן הגג לתוך הבית וטורד את בני הבית: ביום סגריר.

דמגרירא

ותהון כממיו ועשיר והכל כחין ושיחלים ממנו והמלכת מתגרת בו לגבות ממון כך נדרם כמסכת ערכין. עיד יש כמדרש ר' תנחומא כעבד כלעס שהיה מברך את ישראל בקול רם כשמחמר ויש מקלו ונו' (במדבר כ"ג) לשון בעיות קול וסופו יען להתעלס׃ (טו) דלף טורד. נפש העוף מן הגג לתוך הבית וטורד את בני הבית: ביום סגריר.

אבן עזרא

לו כן מכעיל׃ (יב) ערום. פתאים עברו. הוק מליה על כן יענשו הפתאים וימותו בלא עתם׃ (יג) קח. מברך. מים דבקים. מברך רעהו הוא שהיה ערב בעבור זר ומברך רעהו המלוה בקול גדול כדי שישמעו מהרים הברכה למען

רלב"ג

ן כעיניו בלא יקה נגדו בבקר השכם שיכעיס למלכתו ויברכהו יחשוב לו רעהו המברך כחלו קללו ולא יתמול מיקחת נגדו: (טו) דלף. היא טפת המטר כמו ידלוף הבית: טורד. מגרש תרגום ירגרוש וטרדינון: סגריר. כפול הלמ"ד

רלב"ג

סיפור מעיף׃ (יב) ערום. מי שהוא ערום ומכם לקח דעת הנוף והכלים ומסתר מהשכם הרעה מאבדו על התחזותיו לך הפתאים הנפתים נלחמות עבדו בהשכם לע והוא בטוחם עדב בלעם על הנפש המתחזה ונוקה מהשכמל לנפשו וקבושו והוא מה שיש לו כח עליו מהשגת המיבעליות׃ (יג) מברך רעהו. מי שמברך רעהו בקול גדול והוא ביגל בקן ושכים לברכו בבקר יום יום זה הענין יחשוב לו לקללה מאת הב"ר כי שוטה מהדם כמו מלוה ויותן לו החוזה וכבדכה דמיון מם שלחוי לאת לע"ו לו יגלה מבשמר יברך את רעהו בקול גדול על השוטה בחשבו שהוא מברכו מיוחד בחשבון ויהיו בדבר מיוחד לבדכו ולא יבין כי הוא מבשמר בקול גדול כדי שישמעו מהרים הברכה למען רעהו המלוה בקול גדול כדי שישמעו מהרים הברכה למען

מצודת ציון

(יב) נענשו. גם הפסד ממון נקרא עונש וכן ושנאו אותו מכה כסף (דברים כ"ב)׃ (יג) חבלהו. ענין משכון כמו אם חבל תחבול שמות כ"ב)׃ (יד) מברך. ענין התפארות כמו כאשר התהלכו נתיון (ישעיה ס"ה)׃ (טו) דלף. ענין שפיוף כמו

מצודת דוד

(יב) נענשו. גם הפסד ממון נקרא עונש וכן ושנאו אותו מכה כסף (דברים כ"ב)׃ (יג) חבלהו. ענין משכון כמו אם חבל תחבול שמות כ"ב)׃ (יד) מברך. ענין התפארות כמו כאשר התהלכו נתיון (ישעיה ס"ה)׃ (טו) דלף. ענין שפיוף כמו

לקוטי יקרים

קָטָן אִם שְׁפִיוֵּין אֲפִילּוּ אֵין עַיִן מְכֻשָּׁם עִם פִּי . . . כֵּן אִישׁ נִדְהָר כְּקִדּוּבוֹ. אַזַּי אֵין אָז מִיר וְנִקְן אֲמַעְטְשׁ וָאוֹ נַיִּים אַוּעֶק פּוּן זַיִן אָרְט אֵין אִיר־עֶץ נָעְנַדֶּער צוּ וּוּקְן פַּרְנְקָה. אֵין אַזַּיְיכֶער אַז אֶר קָאם . . . , פַּאר־זִיכְּערוּנְג אוֹיף גָּאם אוֹג גְּלוּיבִּם נִים אַז הַקְּבוּ"ה קָען אִים שְׁפִיוֵּין אִין דְּעִרְהֵיים אוֹיף׃

פירוש ע"ט

פְּרִייֶען מִיט דִּיר וְאֶשִׁיבָה חֹרְפִי דָּבָר אוֹג אִיךְ וֶועל אוּם קֶערְן מַיין שְׁעַנְדֶער אֵין עֶנְטֶגֶער׃ (יב) עָרוּם רָאָה רָעָה נִסְתָּר אֵיין קְלוּגְער וְעָקט דָם בֵּייז אוֹג דָעם פּוּרְטֶגְיוֹת וּוּם גָאט שִׁיקְט אוֹף דֶר וֶועלְט אוֹג וֶועלְט פַאר בְּאַרְגִין דֶער פּוּן וּואַרוּם עֶר צִיהְט אַוּועק זַיין הָאנְט פּוּן אֵיין עֲבֵירָה שֶׁבְּרוּ נַעֲנָשׁוּ אוֹג דִי נַאֲרֶן פַארְן אִיבְּער אֵין בִּייזִין וֶועג אוֹג וֶועלְן גְּשׁטְרָאפְט׃ (יג) דֶער וּוּם וֶועלְט אֵיין עֶרֶב פַאר אִיגְעם אִיז עֶר גוּרם דָם דֶר דַיין וְאגְט צוּם מַלְוֶה קַח בִּגְדוֹ כִּי עָרַב זָר גַעם זַיין קְלֵייד וַוייל עֶר הָט עֶרֶב גִיוֶועלְן פַּר אֵיין פְּרֶעמְדִין וּבְעַד נָכְרִיָּה חַבָּלֵהוּ אוֹג פַאר אֵיין פְּרֶעמְדִין מְשַׁכֶּן אִים: (יד) מְבָרֵךְ רֵעֵהוּ בְּקוֹל גָּדוֹל דֶער וּוּם בְּעַנְטְשְׁט אוֹג לוּבְט זַיין חֲבֵר מִיט אֵיין גְרוּם קוֹל בַּבֹּקֶר הַשְׁכֵּים קְלָלָה תֵּחָשֹׁב לוֹ וּוען מֶען פְּרֶעדְרְט זִיךְ אִין דֶר פְרִיא וֶועלְט דִי בְּרָכָה גֶיךְעכְט צוּ אִים פַאר אֵיין קְלָלָה וְעָווארוּם וַוייל עֶר לוּבְט אִים אַזוֹ אָפְּן וּואַרְלִיךְ דָאם עֶר אִיז אֵיין עוֹשֶׁר אוֹג אֵיין וַוהְרְן אוֹג דְרוּם קוּמְען וַיֶיא אוֹג בָּעֶטֶן פּוּן אִים גָעלְט): (טו) דֶּלֶף טוֹרֵד בְּיוֹם קָרִיר וְאִשָּׁה מְדְיָנִים נִשְׁוָוִים דֶער רֶעגֶן יוֹם טְרִיפְט אֵין

שטוב

דְּסַגְרִירָא הֵיכְנָא אִתְּתָא תַּגְרָנוּתָא דְּנָצְיָא: טז מַן רוּחָא גַּרְבֵּיתָא קָשְׁיָא וּבְשְׁמָא דִּימִינָא מִתְקָרְיָא: יז פַּרְזְלָא בְּפַרְזְלָא מְשַׁיש וְגַבְרָא לְמִשַׁיש אַפֵּיהּ דְּחַבְרֵיהּ: יח דְּנָטֵר תֵּינְתָא אָכֵיל פֵּרְיָהּ וְדָהִיר בְּמָרֵיהּ נְתַקַּר: יט הֵיךְ מַיָּא לְאַנְפִּין כֵּן לִבָּא דִּבְנֵי נָשָׁא לְבֵית הֵיכְנָא לְבֵיהּ

בְּיוֹם סַגְרִיר וְאֵשֶׁת מְדוֹנִים נְשִׁתָּוָה: טז צְפִנֶיהָ צָפַן־רוּחַ וְשֶׁמֶן יְמִינוֹ יִקְרָא: יז בַּרְזֶל בְּבַרְזֶל יְחַד וְאִישׁ יַחַד פְּנֵי־רֵעֵהוּ: יח נֹצֵר תְּאֵנָה יֹאכַל פִּרְיָהּ וְשֹׁמֵר אֲדֹנָיו יְכֻבָּד: יט כַּמַּיִם הַפָּנִים לַפָּנִים כֵּן

ת"א בגוא . בפגרא ז' : גליר חלמה . בגוונוי מי מיזמנין מי :

רש"י

יום הגשם שהכל נסגרים בבתיהם: ואשה מדינים נשתיה. שיושבת בין: (טז) צופניה צפן רוח. מי שסבור לכומרה מתצניעים לצפות רוח הוא כשם שמי שמפר לצפן הרוח כן היה לו תלכנה: ושמן ימינו יקרא. קורה הוא הנרפת לבע עליו עד שיגרגרנה כמיודע המטיר בצמן בכהן ידו

אבן עזרא

על מנקל וזריף כלומר ביום שיסגרו כני אדם מפני דלף המטר העושר והמנרש מוזהב. ולו המטר נקרא סגריל. ואשת מדינים כשתוא לדלף שהיא מגורשת מבקניה והרוזה לנפון לוזה שלא יהלה לבלה מדנים יפפון רוח והבל תפילו שמן מור שתמצא ימינו המשה, יקרא לה לפתוזה רוח הוא כי לא יוכל ליסרה והשוכות הרוח רבות וחין יכולת בחדם לתחוז בה על כן דמה המשה לרוח ובעין שהימין מוכנת לכל דבר חמר ושמן ימינו וכמוהו הגה ימיקך: (יז) ברזל בברזל. כי"ת בברזל מוכנת במקום שנים והעשם בפני רעהו ועשם הכי"ת בעבור, יחד. שנים שרשים חדד יחד ובקרח העשם פנים בעבור בירחה בחם כמו שמלינו פני ה' הלקח ופניה לא היו לה עוד ועלינו ושם והיון וכן פי' ברזל בעביר ברזל הוא מהודד וכן הוא שים יחד בעבור פני רעהו כעומר שהוא מהדר לריב עמו בעבור המות רעהו: (יח) נוצר תאנה. יחכן פיריה דבק למעלה שתין ריחוי להתחדד עם חדניו כמו עם רעהו ומי שסמרהו מכל דבר רע המדען יכבדהו: (יט) כמים. שאול. פירוש כמים שנכרו בעבור

רלב"ג

שיקבץ ביום שיעבוך המדם לעשות בסגל בביתו משולם כמעכ כביתיהם הלוך בביתו עד בלא יוכל לצאת עליו מחמעכ כן השעין בחשם מדינים כי המדם יעבוך בבולי לביתו כי שם יוכל לו ויהיה מעבדת לוחו ומלחמת נפו בלך שתין לו בתחלה מלעשוך עניים: (טז) צופניה. מי שיהיה בחשם לבשות קלוכה לא יוכל על זה כי היה תגלי נבלות: כמו שלא יוכל המדם לצפון הרוח שלא יודע בחשם שהוא בו כי בחשבתו הוא יודיע מלילותיו ומעשיו: ושמן ימינו יקרא. שלא יוכל לצפון שמן מבר שיוסשתו ידו כי ימינו יקרא לחבשים שים לו שתן שמני כוכם השמן שים בו: (יז) ברזל בברזל יחד. כמו שמברזל מתחדד ברזל כן המבריש מתחדדים זה שת זה בדבר העיון: (יח) נוצר תאנה. כמו כמו בעלי המדם יאכל פריה ועלי שמירתו לוחם יאכלו חלבים שיהיה כן בי שכוחר לחזיון ושמירה שמתו הבדי הלחזו ומשכיר בחמירה שמתו בלחזיון לא המלך המוכר בחשם וזוח הבעל כי בשבר יאבר לוחו שלא יעבדו בו שבר בחזה הנשבר ושחשבה: (יט) כמים הפנים. יקרי כחבור ושחשבה. כמו כמו שהוכבה

מצודת דוד

המעבר שבר דבר בני חדם לגיות נשבחים בחוך הבית כי חז יעשבוך בחוץ בשדה: (יז) ברזל בברזל. שנים ברזלים חת חת כי הבית חשבים לשקוח חבל בשתין בחוץ בשדה ושניהם חת חת בי חשבים לשקוח חבל בשתין בחוץ בשדה. חבל חבת חדנים בשתוח בשל השנים להבדיל חת בשלה: (יח) נוצר תאנה. המוסב להסתיר בדבר בפני הבעלים דומה הוא לעשבדיל חת הזמה לשלח לוחו בל יעשבו בו שבר בילחה וכן בשלה חדנים בקולות וכן בשלה חדנים בשלה בשלה לשמוח חת הדבר בשבר: (יט) כמים הפנים. יקרי כחבור ושחשבה. כמו כמו שהוכבה

מצודת ציון

דלפה עיני (לעיל ע"ו): שרר. ענין גמשלים בחוך הבית כי חז יעשבוך בחוץ בשדה (דניאל ד'): סגריר. מלבון סגיעה: נשתיה. מלבון השוחה והמיון: (יז) יחד, מלבון הדוד וכמיון:

פירוש ע"ט

דִּיא עֲבִיטָא הֵיכְנָא פִּילְטָא אִיתַּיְקָר רַעֲמָא רֵיחַ אֲוִי קְרִיגִיגְדִּיגָא אִשָּׁה קָעֵן קֵיגִין אוֹךְ גִּיט קָעֵן אוֹךְ גִּיט פַּר הוֹלְעֵן דְּעֲמָאלְט הָאבֶּן זִיי צַעַר. אָבֶּער אִין קְרִיגִיגְדִּיגָא אִיהר קְרִיג: (יז) בַּרְזֶל בְּבַרְזֶל יָחַד אִיין אַיְיזִין וְוֶערְט גִּישׁאַרְפְּט אִין אַנְדֶערְן אַיְיזִין וְאִישׁ יַחַד פְּנֵי רֵעֵהוּ אוֹג אִשָּׁה אִיז שְׁטֶענְדִּיג שׁלָעכְט: (יח) נוֹצֵר תְּאֵנָה יֹאכַל פְּרִיָהּ וְשֹׁמֵר אֲדֹנָיו יְכֻבָּד: אִיין מַאן וֶערְט גִּישׁאַרְפְּט דּוּרְךְ דָּעם פְּנִים פּוּן זַיין חֵבֶר וְדַהֲיְינוּ דִּי תַּלְמִידִי הֲכָמִים שֶׁאַרְפִּין אַיְינֶער דָּעם אַנְדֶערְן אִין דֶּר הֲלָכָה: (יח) נוֹצֵר תְּאֵנָה יֹאכַל פְּרִיָהּ אַזוֹ וְוִי מֵען קֵיגִין זוֹגָה אוֹךְ גִּיט בַּהַאלְטִין זִי זָאל גִּיט מְזוֹנָה זַיין) וְשֹׁמֵר אֲדֹנָיו יְכֻבָּד אִין אַזוֹ וְוִי אַ שְׁטֶענְדִּיגְט וְוִם אִירֶע פֶּרְיוֹת וְשׁוֹמֵר אַזוֹ אוֹךְ דֶּר וְוִם הִיט שְׁבִירְט זִיךְ מִיט בּוּטִיל קֵעֵן עֶר זִיךְ גִּיט בַּהַאלְטִין מֵעֵן זָאל גִּיט וְוִיסִין בְּוַויְיל אַזוֹ וְוִי עֶר שְׁטֶענְקְט אוֹם (יט) כַּמַּיִם הַפָּנִים לַפָּנִים אַזוֹ וְוִי אִין פָּנִים וְוִי אִיינֶער

לֵב הָאָדָם לָאָדָם: כ שְׁאוֹל וַאֲבַדּוֹן לֹא
תִשְׂבַּעְנָה וְעֵינֵי הָאָדָם לֹא תִשְׂבַּעְנָה:
כא מַצְרֵף לַכֶּסֶף וְכוּר לַזָּהָב וְאִישׁ לְפִי
מַהֲלָלוֹ: כב אִם־תְּכַתֵּשׁ אֶת־הָאֱוִיל |
בַּמַּכְתֵּשׁ בְּתוֹךְ הָרִפֻיוֹת בַּעֲלִי לֹא־
תָסוּר מֻעָלָיו אִוַּלְתּוֹ: כג יָדֹעַ תֵּדַע פְּנֵי

דִכְנֵי נָשָׁא לָא דָמְיָן חַד
לְחַד: כ שְׁיוֹל וְאָבַדְנָא
לָא סָבְעָן וְעֵינֵי דְגַבְרָא
לָא סָבְעָן: כא צָרְפָא
לְכַסְפָּא וְכוּרָא לְדַהֲבָא
וְגַבְרָא מִן פּוּמָא
דְמְשַׁבְּחָנוּי: כב אִין
מְחָתֵי לֵיהּ לְשָׁטְיָא
בְּמַכְתְּשִׁי בְּגוֹ סָרְעָתָא
וּבְאוּרְדָּךְ לָא תַעְבִּיר
מִנֵּיהּ שָׁטְיוּתֵיהּ: כג מָה
דְּרַעְיָי אַנְתְּ דַּע אַפֵּי עָנָךְ

רש"י ואבדו קרי

טוב מם רע: (כב) הריפות. העיס הנדיוקים במכתש: בעלי. הוא בוכנת פולין (מורטי"ח בלע"ז. כך"י רמ"י פילו"ן. בל"ח בעלמעל. וכן פי' רש"י תהלים י"ב ז'). על שם שמעלין אותו ומכין בו תמיד נקרא עלי: (כג) פני

אבן עזרא

מים להריס שיתערבו נס כן הפעים בעבור הפעם והטעם ממות כמים כן לב האדם מלא רע בעבור שיתאוה והוא פי' נכון והזכיר שאול ואבדון כי השונאים רעיהם בלבבם הנם יורדים אליהם והם לא תשבענה ועיני האדם כמו כן לא תשבענה לראות כי כתחזינה הילכן לאבדון לא

תאמר שבענו מרמותו וגומר: (כא) מצרף. אם. ריפות העיס הכתושים וכן הפי' מצרף יש לכסף לצרפו וכיר לזהב לזקקו. ואיש כלומר כל ליחד לפרוף ויזקוק לפי מהללו כלומר לפי מה שהכתוב להללו. הכל שם הכתוב את החויל בתוך המכתשת כחזקה לא הסור אולתו מעליו כלומר תסיר קליפת הריפות, ואיש כמו ואיש לא נעדר ואינו כן לעדר: (כג) ידוע. רלב"ג

פעים מפני המעים שם ויתפעל הכתוב הזה על רוחותו כדרך שירגיל בדרך משל פניו כן האדם כי האדם יביא מכוח לירחתו ואיש בשבעם לו ממנה ומהשבעם הזה יבוד לב האדם לעשות בו עשנו זה מיהותו מדבריהם בשם' ובמאמר הש' שמשר מלשמוח ס' וכשם שהמשר לאיך יכניל האדם זה שכתב לו להשבע המשכלות מופשטו ושרים מהמושכלות: (כ) שאול והאבדון. והוא הנומר שאר הוא שהם הרשעה לא ישבעו בלבותיהם שלמות כי תמיד יבקשו לזרות תחנות בשבע השכות כמתפעלות שהם על השכות השפעלות וכן כל האדם לא תשבעה מהמשכלות וכזה כיוצא כמו שהביאנו ערוך מלה עליונו מהשכות ולו כח על קבולם עליו עד שיהיה השיולי על השכות הוא יהם שכבל השלמתי על המושכלות: (כא) מלקח לכסף. היה יש לכסף מלקח לזקק ממנו כיוצא הוא יודע לזקקי' ולזהב כור מיוחד ג"כ לבחר ממנו סיגיו וכן השנים כשאר הדברים על אחד מהם בדרך המשובו כי הוא בשאר הדברים ביותר בהשרה בהשוה שהוא מבחינה לאין מתבחנה שהוא בה לבחר סיגיו ל"ל שולתו כי הוא יבחר סיגיו בשבח ביותר: (כב) אם תכתוש. ואיש הוא מבחר בהשוה בהשוה שהוא במכתש כתוך הריפות שיתבחו זו בעזי לבחור קליפתם ושיגם לא תוסר מעליו אולתו ואם זאר זה הוא המקום לפי שאולם שכה חזקה למעוך השגת הבלמות כי המוכל יסתבק כמה שיתחה לו מהעיסים בתחנות המתבשה: (כג) ידוע

מצודת ציון

(כ) שאול. בור הקבר: ואבדון. הוא"ם: (כא) מצרף וגו' וכור. במות כלי המזקקים: (כב) הכתוש. עיין כתיתה ותחוקל: במכתש. שם הכלי שכותשים בו: הריפות. מלשון ריפון ול"ל התעיס הנלעסים הנקלפים מקליפותיהן וכן ותשבר פלג הריפות (ש"ב י"ז): בעלי. הוא יד המלכה בחוכן כי וכן והעלות ובפיו(דברי הימים ב' כ"ד): (כג) שית. עיין פרשה:

יכוף ובקבר נקי וזכה יתמן הכל והמים יתמן לפי מהללו כמו שמכתשים אותו בעי לאדם כן הוא: (כב) אם תכתוש. אם תכתוש את החויל במכתש בתוך התעיס הנלעסים ושמרם תשמוד אותו ביד המכתש על"ז לא תסור ממנו אולתו כי לא יוצנח: (כג) ידע.

פירוש ע"ט

וַיְיִיטֵּי אִין דְּעֵם וַאֲסָעֶר אַזָּ אִיין פָּנִים שַׁיינְט אִים אַנְטְקֶעגְּגִין כֵּן לֵב הָאָדָם לָאָדָם אַזָּ אִיז אוֹךְ דָּם הָאָרְץ פּוּן אִיין מֶענְטְשִׁין אֲקֶעגְּגִין דֶּעם אַנְדֶערְן מֶענְטְשִׁין זַיין חֲבֵר: (כ) שְׁאוֹל וַאֲבַדּוֹן. לֹא תִשְׂבַּעְנָה דִי גְרוּבּ אוּנ דָּר גִיהֶנֹם וֶוערִין נִיט זָאט צוּ מְקַבֵּל זַיין דִי רְשָׁעִים אִין זִיךְ אַזָּ גְלַיִיךְ וְעֵינֵי הָאָדָם לֹא תִשְׂבַּעְנָה דִיא אוּנְן פּוּן אִיין מֶענְטְשִׁין אִיין רָשָׁע וֶוערְן נִיט זָאט צוּא נָאךְ גִיין נָאךְ זַייְנֶע הַאֲוּוֹת: (כא) מַצְרֵף לַכֶּסֶף וְכוּר לַזָּהָב אִיין מֶענְטְשׁ אִיז גִימַאכְט צוּ לַיימְערְן אוּנ צוּ פְּרוּבִּין אִין אִיר זִילְבֶּער אוּנ אוֹךְ אִיז גִימַאכְט אִיין וויסִין דֶאם פְּנִים פּוּן דִיינֶע

שאה

וְשָׁיִם לְבָךְ עַל קְוְטִין: צאנֶךָ שִׁית לִבֶּךָ לַעֲדָרִים: כד כִּי לֹא כד מְטוּל דְּלָא לַעַלָם הִיא אֲחֲסָנָא אַף שֻׁלְטָן דָּרָא לְדָרָא: כה נִגְלָה כה עַמְרָא וְאִתְחֲמִי דְּתָאָה וְאִתְכְּנָשׁ עִשְׂבָא דְּטוּרֵי: כו אִמְרֵי לְכֻבְשָׁךְ וְנַדְיָא לְהַגְרוּתָךְ: כז וְסִפְקָנָא דַּחֲלָבָא דְּעִזֵּי לְמֵיכוֹל לְהָךְ וְלִמֵּיכוֹלְתָּא דְּבֵיתָךְ וְחַיֵּי לְנַעֲרוֹתָיךְ:

ת"א כי לא . ירמז מי סיכוכין
ז' : כעניים לעושר . חציר
יג הילין פד : ודי חלב . כתרגום מ
חלין עם כתרגום ו' :

יחזור קרי רש"י נסו

צאנך . על יקלו בעיניך להתבונן כמ תמיד מה הם לריכים: (כד) כי לא לעולם הוסן. שאם תתה עשיר בכסף וכזהב אמת לא יהקיים לעולם. לכך אל תבזה דברים קטנים לך: (כה) נגלה חציר . כשגלה החציר בימי ניסן

אבן עזרא

חסן. גלה. כבשים. ודי. ה' דגיקים. חוסן. חומר. מחיר כסף הלוף כמו כסף מחיר זה ולפי דעתי ממנו מחיר כלב הלוף ותמורה. וגרסה מכיוס שעבר וכן הפירוש פני לאחר חבר כמו פניהם ללכת עם שית לבך אלו תשכחם ואל תשת לבך אל מעלה גדולה כי לא לעולם קיימים התורה והמלוכה גרסה הרשלי והעבדים יאספו עמך ויהיו מחכל לנאחך והכבשים יהיו בשבור מלבושיך ועתודים חלף שדה והחלב כשעין מאכלך ומחכל בני ביתך והיים מתחייבת בו נערותיך:

רלב"ג

תדע . הנה כאשר תלוה לקחת המוכלות מהחנם דע פני נאחך ושם המוחנות אשר יבואך מליהם . ויש לכך לעדרים כ"ל למוחנות המפרסמות אשר יבלו בהם שהשגחת כי מהם תעמוד על המוכלות הממחיות ולא תסתפק במה שתעיש מהחנם בזולת שהשגחת בהלוי בו יקרה מזה בשעות הרבה יקנין המוכלות כמו שהסתלנר בתקופותיו והנה נתחת הכבה המעיל זה נלמד כמו שאמר בספר איוב הקדימים בעבור הנחלים לפי מה שביארנו שם : (כד) כי לא לעולם חוסן . ולחלו שחזדרז יקנין המוחנות בזה הלאון כי לא יחמיד לאדם לעולם חוסן והוקף ובח להשתדל בלאו הנשגות ולקוחים כי בעות האדם יסור ממנו זה הבח אשר לו מלד החומר ולחע"ם שהמוכלות מיחים לכבל במה שקנה מהמוכלות הוא מתמיד לו לדור ודור כי השכל הנקנה הוא נלחי ויהוא יודע כי המוחנות יניעו תמלה לחובים ולחר יניע למוכלותם לל החוב המכוהף ומדלגת' זו קבוצה לל המדינה שביהיה להם בחוב חוב מלא בלא יחבטל החוב המשוהף מהם בחובן הפעולות החובים ממוחנים ולחר זה יקבלנו לל הנשגות לל הבוחנות ויוסיפו מהם הבבה מהקליפות בהגיעם לל הוכר והבשחר והמדינין כמו שהתבחר בספר החוב והמוחנם : (כה) גלה חליך . ולזה חמר שהתבר גלה חליך וסר והוח הנשב שיולח חוב ממוחנין לו ולפי דעת הנשגות תבוחת שדה יניעו לך עשורים שהם יותר נכבדים מהבוחת השדה לחין שיעור : (כז) ודי חלב . ויגיע לך מהם לכל לבוח שדיו וחמזרת בבוחת שדה יניעו לך עשורים שהם יותר נכבדים מהבוחת השדה לחין שיעור : (כז) ודי חלב . ויגיע לך מהם

מצודת דוד

תן לבך לדעת בפלמך פני נאחך מה הם לריכים: שית לבך לעדרים. נאחך להם כי מהמזון וכל הדבר בח"ם: (כד) כי לא וגו'. עם כי הוא מלאכה יקר מ"מ גם משה לל תמיד ידיך כי לא לעולם יהקיים חוזק העושר ותפיה לז טובה בעבדי המלך: ואם נזר. וכי נזר העושר הוח דבר המתקיים לכל ימי הדורות ומבל הדבר בח"ם: (כה) נגלה. לפעמים נגלה החליר ונראות דשא וספומים נאספו ונלו עבבות ההרים ויהה מן דשאך לבהמת עמך חמלה: (כו) כבשים. ניזה הכבשים יהיה על לזוך מלבושך והעתודים יהיה לך בשכר שדה כי כמו מבוחת השדה יקבלת בכל שנה ושנה והחלן לשולם עומדת כן ניזה בעתודים תמיד והבעודים קיימין ומעבירין נקבוחיהם ומולידים ולדות הרבה ולף המה קיימים לבעליהם: (כז) ודי חלב עזים. יהיה לך די מהמזון חלב עזים לשלחנך ולמחלב לנבי ביתך וכזה יהוה לשמה בדבר והוה לשמה לומר לף אם

מצודת ציון

(כד) חוסן. ענין חוזק ויחמר על העושר וכן הוסיף ויקר יקחו (יחזקאל כ"ז): נזר. כתר: (כה) ונאספו. ענין כליון כמו אספה תסיפם (ירמיי' מ'): (כו) ובחירי. ענין שלך הדבק וביחו כמו יקחו במחיר (דברי הימים ב' ט'): עתודים. עזים זכרים: (כז) ודי. ענין פסוק למוכך: לחזיקך. למחלבך: לחלם ביתך. כאו ולנחם ביתך בניי:

פירוש ע"ט

שָׁאף אוג וָאם וַיי דַאַרְפִין שִׁית לִבְּךְ לַעֲדָרִים אוג טוּט דַיין הָארְץ צוא דִי סְטַאדָעם כְּלוֹמֶר זָאלְסְט גֶעבְּן זַיי זַיידֶר בַּאדָערְפְּנִישׂ: (כד) כִּי לֹא לְעוֹלָם חוֹסֶן דָּעם גַיט בִּיז אַיבִּיג אִיז דָאס שְׁטַארְקַיט כְּלוֹמֶר דַיין עֶשְׁירוּת אִיז גַיט אוֹף אַיבִּיג וָאם נֵזֶר לְדוֹר וָדוֹר אוג וָעָן דִּי בִּיסְט שׁוין גִיקְרֵיינְט מִיט עֶשְׁירוּת וַיי סְטוּ דָאךְ נִיט אוּב עָם וָועט בַּיי אַיר גִיוֶוערְען צוּ דוֹרוֹת וְדוֹרוֹת וְדְרוֹם זַיי גִיט מְבַזֶּה דִי קְלֵייגְע זַאכֶן וָועט דִיר גוּט זַיין פוּן זַיי: (כה) נִגְלָה חָצִיר וְנִרְאָה דֶּשֶׁא וְנֶאֱסְפוּ עִשְׂבוֹת הָרִים אוג זַיי וָועלְן אַיי גִיזַאמִילְט וָועלְן דִי גְרָאזִין פוּן דִי בֶּעֶרְג צוּ שְׁפָּרַאצְן דֶעמְט מָאל וָועט דִיר גוּט זַיין: (כו) כְּבָשִׂים לִלְבוּשֶׁךָ וְאַרוּם דִיא וָואל פוּן דִי שָׁאף וָועסְטוּ גִיצִין צוּ דַיינֶע קְלֵייְדֶער וּמְחִיר שָׂדֶה עַתּוּדִים אוג גְלֵייךְ וִוי דָם פַּר בַּיטוּגְ פוּן דֶעם פֶּעלְד וָועלְן צוּ דִיר זַיין דִי בֶּעק כְּלוֹמֶר דוּ וָועסְט פוּן זַיי אֲזוֹ פִיל הָאבְּן וִוי פוּן אַיין פֶּעלְד: (כז) וּדֵי חֲלֵב עִזִּים לַחְמְךָ לְלֶחֶם בֵּיתֶךָ אוג דוּ וָועסְט גִינוּג הָאבְּן דִי מִילְךְ פוּן דִי צִיגִן צוּ דֶעם בְּרוּט פוּן דַיין הוּז גִיזִינְד וְחַיִּים לִנְעָרוֹתָיִךְ

כח א נָס וְאֵין רֹדֵף רָשָׁע וְצַדִּיקִים
כַּכְּפִיר יִבְטָח: ב בְּפִשַׁע אֶרֶץ רַבִּים
שָׂרֶיהָ וּבְאָדָם מֵבִין יֹדֵעַ כֵּן יַאֲרִיךְ:
ג גֶּבֶר רָשׁ וְעֹשֵׁק דַּלִּים מָטָר סָחֵף וְאֵין
לֶחֶם: ד עֹזְבֵי תוֹרָה יְהַלְלוּ רָשָׁע וְשֹׁמְרֵי תורה

ת"א (ד) וְשׁוֹבְרֵי תוֹרָה ; כתובות ז' מגלה ו' :

חֲרִיפָא דְּלֵית בֵּיהּ יִתְרָן : ד דְּשָׁבְקִין נְמוֹסָא מִשְׁתַּבְּחִין בְּרִשְׁעָא וְאִלֵּין דְּנָטְרִין אוֹרַיְתָא

מלילתו, והמשל כן הוא. פני נתנך הרב המתמנה על הצבור ישמח בחיקו ויהלם לחט. כי לא לעולם מוסן. וכומת יחכם כ

תּוֹרָה יִתְנַגְּרוּ בָם׃ ה אַנְשֵׁי רָע לֹא יָבִינוּ מִשְׁפָּט וּמְבַקְשֵׁי יְהוָה יָבִינוּ כֹל׃ ו טוֹב־
רָשׁ הוֹלֵךְ בְּתֻמּוֹ מֵעֻקָּשׁ דְּרָכַיִם וְהוּא
עָשִׁיר׃ ז נוֹצֵר תּוֹרָה בֵּן מֵבִין וְרֹעֶה
זוֹלְלִים יַכְלִים אָבִיו׃ ח מַרְבֶּה הוֹנוֹ
בְּנֶשֶׁךְ וְבַתַּרְבִּית לְחוֹנֵן דַּלִּים יְקַבְּצֶנּוּ׃
ט מֵסִיר אָזְנוֹ מִשְּׁמֹעַ תּוֹרָה גַּם תְּפִלָּתוֹ

מְתַגְּרִין בְּהוֹן דְּיִתְעַבְּרוּן׃ ה גְּבַר נְשָׁא בִישִׁין לָא
מִתְבַּעְיָן דִּינָא וּדְבָעֵי
מִן קֳדָם יְיָ מִתְבַּעְיָן
פּוּרְקָנָהּ׃ ו טָב
מִסְכֵּינָא דְּמַהֲלַךְ
בְּתַמִּימוּתֵיהּ מִן הוּא
דְּמְעַקְּמָן אָרְחָתֵיהּ וְהוּא
עַתִּיר׃ ז דְּנָטַר אוֹרַיְתָא
בְּרָא הוּא דְּמִתְבַּעֵן
וּדְמִתְחַבַּר לְזוֹלֵלֵי מַחְמִין
אֲבוּי׃ ח דְּמַסְגֵּיעַ מָזוֹנֵיהּ
בְּגַבְרָתָא וּבְרִבְתָא לְמַן
דְּמְרַחֵם עַל מִסְכֵּנֵי
מְסַכְּנֵישׁ׃ ט דְּמַסְכֵּיר אוּדְנֵיהּ דְּלָא נְשַׁמַּע אוֹרַיְתָא אַף צְלוֹתֵיהּ

ת״א מפנה הוא, מליעז ע׳ :
מסיר הוא, קנח ר׳ :

רש״י

(ה) אנשי רע לא יבינו משפט. לפיכך מבקשים לך לפורענויות העתיד׳ ואיתכוונו בה ויפוזו מדרכם ויגלו: (ו) טוב רש. לף עני שכתורה: הולך בתומו. כמעשים טובים: (ז) ורועה זוללים. מהכר לזוללים והוא לי רשיע: (ח) מרבה הונו בנשך ובתרבית לחונן דלים. הרשות מומתין עליו כשלא מתעשר כלל מפשט ויש׳ל׳ן ממונו וכיוצא בו

מנחה שי

כלא ומ״ו החכור: (ה) ובמדרש. ואתכדים קרי בן אות בספרים מדוייקים ומשמה כמשמה עם ה׳ מלין יתמין ל׳ יגיל קיימין: יקבצנו. יש ספרים יקבצנו ומתוייקים בשני שוטין ומחוק בכתבים שהוא מחלוקת ב״מ ופ״ל. ולפ״ז מן הקל וכ״ש מן הגזה ולפי׳ה יש לתמוה על מה שכתבו בשני שוטין:

אבן עזרא

רשע. כעבור שלך בדרכיהם: יתגרו בם. כעוזי התורה: (ה) אנשי רע. ביתפסקו במעשה הרע לא יבינו מכפני ה׳: ומבקשי ה׳. כבית תפלתו לו יבוקש המשפט מפיהו ע״י נביא הם יבינו כל דבר טוב: (ו) בתומו. בדרך תומו: (ז) ורועה. מן רעה המלך: זוללים. המתגוים לאכל כסף והעד זוללי כסף: יכלים. יתן כלימה: (ח) לחונן. לחים ביחון הדלים: (ט) גם תפלתו. ביתפלל

רלב״ג

כמוזכר ויכלולו לכסף מומם: (ה) מפני רע. ולפיכך הסכים הש״י למבקשים הפורענות כדי לא יבינו מבקשי המשפט ומבקשי ה׳ הם שומרי התורה יבינו בשלום לא מה שבושבע בו מעשיהם הרע וזה יסיח מהם שלא יעמדו על אמתת בדבריהם העיוניים לך מבקשי ה׳ והם שומרי התורה יבינו כל הדברים על אמתתן כי לזה נכסה הש״י מהמבקשים המקריבים בדבריהם לך יסיח להם עוד מהתורה עוד ובזה יבינו בעמוד על הדעות ממחיות כמו שהתפלך מדבריהם: (ו) טוב רש. טוב מי שהוא רש ובוזה לעושר ובוחר בעוני מי שהוא עשיר ולמד בזה המופן הכתוב מהלכים בתמימותם וזה מבוזר בדבריו: (ז) נוצר תורה. הוא מי שמשמר התורה בלבו שלא ישכחנה: ורועה זוללים. הוא מי שמשמר התורה הוא בן מבין כי הוא מי שהוא מבין ומשכיל בתורה ויתחבר עם הזוללים להשפיל לב תלות התורה הוא יהיה בטל ומבזה בעיני כל: (ח) מרבה הונו. מי שרבה ממונו בנשך ובתרבית יכלימהו בזה מי שמרחם על העניים ונותן להם: (ט) מסיר אזנו. מי שמסיר אזנו משמוע תורה גם תפלתו תועבה

מצודת דוד

וכמ״ש כי״ל שוטה ופרש יותר מבולם: יתגרו בם. יעשו מריבה עם הכתובים לף אם רבים הנה לא יתגברו לחטיאו לחטא: (ה) לא יבינו משפט. לף בכולם עליהם משפט פורענות לף יבינו שבגמול בחם כי מובטחים הכל למקרא: יבינו כל. כל דבר הפחם מן הממים יבינו למה בחם ועל מה בחם ולחם תועים שום דבר במקרא: (ו) הולך בתומו. שמרחם בפיו לחטוח הון ואהי הוא בעיני: מעקש. ממי שמעקש דרכיו לרמות את הבריות להרבות הון והכי הוא עשיר: (ז) נוצר. הפומר את התורה יתחייב עליו. פשוט כמו על שם בחם ועל שם בחם ולחם תועים הולכים בחמימות: (ח) מרבה הונו. אפילו מרבה הונו בנשך ובתרבית לחונן דלים יקבצנו לאחר שיחונן לעניים: (ט) מסיר אזנו. מי שמסיר אזנו משמוע תורה גם תפלתו תועבה. על כי אינו

פירוש ע״ט

וּם הַיְטִין דִּי תּוֹרָה טוֹעֲן זִיךְ בְּיֵי־צִין אוּנ קְרִיגִין מִיט דִּי רְשָׁעִים: (ה) אַנְשֵׁי רָע לֹא יָבִינוּ מִשְׁפָּט דִּי בְּיֵינִי מַאֲנֶן פַּר שְׁטַיִיגֶן נִיט אוּנ גִיבֶן נִיט זַיְיעֶר הַאַרְץ צוּ דֶעם מִשְׁפָּט וְאִם אוֹף זַיְי וָועט קוּמֶען (וּמְבַקְשֵׁי ה׳ יָבִינוּ כֹּל אָבֶּער נָאטְם פָּארְשְׁטֶהֶן פַּר שְׁטַיִיגֶן אַלֶּין סַיי גוּטֶם אָדֶער בֶּיי: (ו) טוֹב רָשׁ הוֹלֵךְ בְּתֻמּוֹ עֵם אִיז בָּעסֶער אֲפִילוּ דֶר וָום מֵעֶרט אִין הוֹרָה אוּנ גֵייט אִין זַיין נַאנְצֶקְיִים (כְּלוֹמַר עֲר טוּט מַעֲשִׂים טוֹבִים) מִעֶקֶש דְּרָכַיִם וְהוּא עָשִׁיר פּוּן דֶעם וָואם אִיז פַּאר קְרִימְט אִין בֶּייזֶע וָועג אוּנ עֲר אִיז רֵייךְ אִין הוֹרָה: (ז) נוֹצֵר תּוֹרָה

וָואם

תּוֹעֵבָה: י מַשְׁגֶּה יְשָׁרִים | בְּדֶרֶךְ רָע
בְּשַׁחוּתוֹ הוּא־יִפֹּל וּתְמִימִים יִנְחֲלוּ־
טוֹב: יא חָכָם בְּעֵינָיו אִישׁ עָשִׁיר וְדַל
מֵבִין יַחְקָרֶנּוּ: יב בְּעַלֹּץ צַדִּיקִים רַבָּה
תִּפְאָרֶת וּבְקוּם רְשָׁעִים יֵחָפֵשׂ אָדָם:
יג מְכַסֶּה פְשָׁעָיו לֹא יַצְלִיחַ וּמוֹדֶה וְעֹזֵב
יְרֻחָם: יד אַשְׁרֵי אָדָם מְפַחֵד תָּמִיד

תרגום

מְרַחֲקָא הִיא: י דְּמַשְׁגֵּי
תְּרֵיצֵי בְּאָרְחָא בִּישְׁתָּא
בְּגַמּוּצָא הוּא נָפֵל
וּשְׁלֵימֵי וּתְמִימֵי נַחְתּוּן
טָבְתָא: יא נַבְרָא עַתִּירָא
חַכִּים הוּא בְּעֵינּוֹי
וּמִסְכֵּנָא סוֹכְלְתָנָא כְּסַר
לֵיהּ: יב כַּד יֶחֱדוּן
צַדִּיקַיָּא סַגִּיעָא שֻׁבְחָנָא
וּבְקוּמָא דִּרְשִׁיעֵי מִתְבְּצֵי
בַּר נָשָׁא: יג דְּמְכַסֵּה
חוֹבוֹי לָא נָצְלַח וְדִמְוֹדֵי
חֲטוֹי וְשָׁבַק נִרְחַם עֲלּוֹי
אֱלָהָא: יד טוּבוֹהִי דְּבַר
נָשָׁא דְּמִדְּלֵיחַ לְהֵוֵי

ת"א ומתימים, לתום יב: חכם בעיניו, (הושעיה תת): מבשר, יומא מו פקידה ב' סט קדושים בכ"ו שבר מלאים: ומודה, תענית טז: לחכי לחוש, בראשית מ"ו עיקרים יב:

רש"י

נסרים ומתקנין כו הדרכים וזהו הגיגת לשים כך דרכו ר' ועל ידו הרבה מתחכם: (יב) יחופש אדם, יתחפש כאלו מיני עליות: (יג) ומודה ועוזב. מודה בפעיו ועוזבם מעט כח עוד: (יד) מפחד תמיד. דואג משום וכך

אבן עזרא

לשם בעלותו יתעב: (י) משגה. מדרכם חולי יכשלו בדרך רע: בישחותו. בעשה לנכדם הוא יפול: ינחלו טוב. מהרי מות המבגה: (יא) ודל מבין. יוכל להקור בדבר

רלב"ג

לתקון הפעולות לך גם תפלתו מיחסות ביותר מעבודת גם"י היא מתוכחת התורה ומהנביא כדכתיב גם יתן בתפיה כוותו כה למורה: (י) מבגה ישרים. מי שמבגה ישרים ומשנה מהם כדי שילכו בדרך רע מאד מאד כו שחת להפילם כמה יפיל הש"י גמולו שהוא יפול בכוונתו והתמימים יזכו בהפך מה שכוון המבגה מהם לו יקלה כזה כי התמימים ביתנו לכל מיש עלה הוגמת כדי שיגיעו הטוב יגללו הם בעלמם הטוב וכזה התחכמו שמה שיקוים במקום שיגלו כהגיע לגללו טוב מו כש כמוהו יגיע לו: (יא) חכם בעיניו. הפיש בעשיר הוא מכם בעיניו מפני בחוכתו בגללת דבריו. ולזל מבין יחקרנו מלה מבמתו ויסבב עילות העביר בפיו מה שיתבאר מזמו ומסכון מדעו ממו שעיין בחקרות הבדים שהוא לעמוד על מה שבדברים מהמומים ואז יחתאר לעביר כי לא יוכל להמעד מעמוק על הלב המבין מה שהתבאר בו מום בללו וכזה גיב העבה להיעיר היודעים לעמד מהמעם לזולתם וזה פלים העשיר בדעתו יקבה לו למחיות שללו לעמוד על הדברים בקלות וזה יהיה מכה שלא יעמיק להפליע בהם להתיר כל הספקות המופלות בהם וכשיבא לפניו תמיד קל ההבנה יתקרנו ויספק לו מפקות יתחלל הלב בחתיכים וזה יהיה מכה להשלמת מידיעה כזה הדבוק ללמד שלא יהיה מכם בעיניו: (יב) בעלון לדיקים ובהלותם רבה תפארת בעולם כי מה יהיגיעו בחדם הרבנה יבחה ומשוכחת ובתקומת. בהשבים וביממותם יבבה בלות בעולם כי מעלי יהיפחם פיך יפעו הבהמות ובחללו בהם ובהלותם כי גם השוביב עושים לותם הפעולות כי מתבחבם שהיגיע הנהגת עולמם בהתנהג בחמרו ומוכיח לדעת מומו לו יבלה בזה כי בקום לפעים יחופש אדם לפי בבבר יפתר מפחדו לתומו בקום בפעים יפתר אדם ולזה יחופש בתקומו: (יג) מכפה פפעיו. מי מפכפה פפעיו ומעלים לותם כשיתקבו לותם מהם לא יצליח כי זה יהיה פהם לא פיפיגיהו בוסת בשמלה בהם בפך דבריו ואמנם מי בבבר תעב ומודה ועוזב דבריו בפעים יחומם ויהיה פיגיע עלמו לתפם מבל בא כן הוא מה שבפעם בו בלותו לותו ולא יפבע עוד יחומם מה' ומעביר פפעיו: (יד) מפחד תמיד. לעני בלהי אדם מפפחד תמיד. לעני בלהי לפחד ממנו כי הם

מצורת ציון

וגו' מלכן (ויקרא ל"ב): לחנון. מלשון מלוה ומתנה: (י) משגה. מלשון שגגה: בשחותו. מלשון שחת ובור ור"ל חלקה ובכנה: (יב) בעלון. עניין שמחה כמו תעלון קדים (בראשית י"ט): רבה. גדולה כמו מל מרן כתם (מלכים ק"ו): יחופש. עניין בקוד ודבישה:

מצורת דוד

מחביא את דברי הזולת ולכן יכונה מדה כמדה כי המקום נ"ה מחשב תפלתו ואינו מחביבה ולא ללמון תפיה: (י) משגה. המכבל את הישרים לשגות ללכת בדרך בכבה הוא המכביל עלמו יפול בהכפיה בהיות לאל המתימים המולידים בדרך יפר גם הם יאהלו טוב: (יא) חכם. הפיבר מחזיק עלמו לחכם אבל לא כן הוא כי אם הדל אם הוא מבין יתקור בדברי החכמה יותר ממנו כי אין העושר סיבה אל החכמה: (יב) בעלון. בעת ישמחו הלדיקים אל כי גדלה הלפחם ואל דבר נעשה על פיהם אז כבה תפלחת המקום כי לא ישמע בם קול וגם ומעוקות אבל בעת יקומו רבעים נמשל כם אז יחופש האדם כי הרבעים הכה יתפשום לעשות אותם בלבד: (יג) מכפה. המכסה פפעיו לעמוד לא יצליח מלומה רע. ומודה ועוזב. המודה פפעיו ועוזב אותו ולא יפבע עוד יחומם מה' ומעביר פפעיו: (יד) מפחד תמיד. מהדבר המפחיד נמצר

פירוש ע"ט

וָם טוּב אַף זַיִן אוֹעֶר פוּן צוּ הֶעֶרִין תּוֹרָה אִיז זַיִן אִים: (יב) בְּעֲלוֹץ צַדִּיקִים רַבָּה תִּפְאֶרֶת וְוָען דִי צַדִּיקִים
תְּפִלָּה אוֹךְ אוּם וְוֶערְדִיג אוּנ גִיפַיינְט צוּא נָאט: פְֿרֶייען זִיךְ אִיז גִימֶערְט נָאכְּט שַׁיינְקֵייט וּבְקוּם רְשָׁעִים
(י) מַשְׁגֶּה יְשָׁרִים בְּדֶרֶךְ רָע בְּשַׁחוּתוֹ הוּא יִפֹּל דֶּר וָם מַאכְט יִחוּפֵּשׂ אָדָם אֲבֶּר וְוֶען דִי רְשָׁעִים שְׁטֶייען אוֹף וְוֶערְט
כִּיסְט גְּרֶייפִין דִי רֶעכְט פַֿארְטֶיגְע זֶיי זָאלָן נֶיין אִין אִיסְלִיכְער מֶעֲנְטְש גִיזוּכְט צוּ בַּאֲנַאלְיזִין אֵיהֶם:
בֶּייזָען וּוֶעג דֶער פַֿאלְט אֲלֶיין אַרֵיין אִין זַיין גְרוּב (יג) מְכַסֶּה פְשָׁעָיו לֹא יַצְלִיחַ דֶר וָם דֶעקְט צוּ זַיינֶי זִינְד
וְתְמִימִים יִנְחֲלוּ טוֹב אֶבֶּער דִי נַאטְּעָע פְֿרוּכְט לַייט וָם דֶר בֶּגְלֵיקְט נִיט וּמוֹדֶה וְעֹזֵב יְרוּחָם אֶבֶּער דֶר וָם אִיז
פִֿירִין אַנְדֶערֶע אִין גוּטִין וְוֶעג דִיא יַרְשִׁינִין גוּטֶם: מוֹדֶה אוֹף זַיינֶע זִינְד אוּנ זַאךְ לָאזְט זִיי נָאךְ דֶעם
(יא) חָכָם בְּעֵינָיו אִישׁ עָשִׁיר אִיין רַייכֶער מַאן אִיז קְלוּג וְוֶערְט דֶר בָּאַרִיכְט פּוּן נָאט אִיז אִים מוּחָל
בַּיי זִיךְ אִין דִי אוֹגֶן אֶבֶּער בֶּאֱמֶת וַדַל מֵבִין אִיז אִיין אוֹיף וּואל דֶעם אִרְיכְמַאן אַפֶּער שְׁטַאנְדִיגֶער עֶר טוּט קְלֵיינִין מֶער פַּר (יד) אַשְׁרֵי אָדָם מְפַחֵד תָּמִיד וּואל דֶעם מֶעֲנְטְשֶׁין וָם הָאט הָמָיד מוֹרָא פַּר אִיין עוֹנְש אוּנ

טוּט

הֵידָא וְכֵן דְּמִקְשֵׁי לְבֵיהּ נָפֵל בְּבִישָׁתָא : טו אֲרִינְהוֹן וְדָבָא נְהֵם וְדוּבָא מְצָרֵחַ עַל רְשִׁיעָא דְּמִשְׁתַּלִּיט עַל עַמָּא מִסְכֵּנָא : טז שִׁלְיָטָא חֲסִיר הַוְיָא סַגִּי עֲוָן עוֹשְׁקוֹן וְאָמָא דְּשָׁנֵי טוֹלַמֵּיהּ נְגִדּוּן יוֹמוֹי : יז בַּר נָשָׁא דְּחָשִׁישׁ בְּרַמָּא דְּנַפְשָׁא עַד גּוּבָא נָעֲרוֹק לָא יְצוּרוּנֵיהּ דְּמֵהֲדָךְ בְּתִמִּימוּתָא נְתָפֵרֵק תִּ"א לְהֵי מִכָּאן , מִגְּלָה יח : מִכָּאן עַד , יוֹמָא זֵן אֲשֶׁר מִמְּצְרַיִם : שְׁנָא קְרֵי דֵ' וְכִירָא יִפּוֹל

וּמַקְשֶׁה לִבּוֹ יִפּוֹל בְּרָעָה : טו אֲרִי נֹהֵם וְדֹב שׁוֹקֵק מוֹשֵׁל רָשָׁע עַל עַם דָּל : טז נָגִיד חָסַר תְּבוּנוֹת וְרַב מַעֲשַׁקּוֹת שֹׂנֵא בֶּצַע יַאֲרִיךְ יָמִים : יז אָדָם עָשֵׁק בְּדַם נֶפֶשׁ עַד בּוֹר יָנוּס אַל יִתְמְכוּ בוֹ : יח הוֹלֵךְ תָּמִים יִוָּשֵׁעַ וְנֶעְקָשׁ דְּרָכַיִם

יפול

רש"י

יתרחק מעבירה : (טו) ארי נוהם . הוא להם : ודוב שוקק . מיתיה לתרי ובקיקה לדוב בניהם לבון נשקה : (טז) חסר תבונות . מתוך שהוא חסר הבנה הוא רב מעשקות כי תינו נותן לב על חייו ומרבה לעשוק סחרי

אבן עזרא

התיר . מן הסם ולא יפצע : ומקשה לבו . לבלתי הכין התוכחות : יפול ברעה . מהסם לעשות : (טו) ארי . נגיר. הסר כ"ף : שוקק . מן שוק כלומר דורס כן משל שהיה רבץ על עם דל.וכן : (טז) נגיד שהוא חסר תבונה נמשל לתרי ולדוב כעשקו העניים . שונאי ביו"ד להורות כי על המושל והנגיד יכבר : (יז) אדם עשוק בדם . כמו עושק וכן תגור

כמו תוגר המדוכה כמו המודכה הסכוי כמו הסוכן מי שהוא עושק כדם נפש רוצה שומתיו יכיאוהו לגרה שילך אל הבור למיתת נפשו ולהכליכה במקום רע ולא ימלט מי שיכונו . פ"ת אדם עשוק מממונו ומעלמו בעבור דם נפש בשפך עד רדתו לבור הוא יום ממקום למקום כי הוא מפחד על נפשו והבור רמז לקבר : אל יתמכו בו . דרך מזהרה כלומר שלא יסמכוהו תחריס בעפלו ולא ירחמו עליו בשביל שהמושל המוכר כללם אלהים : (יח) הולך . בדרך תמים

רלב"ג

כאשר הלא יתכן שלקיחת הממון ההוגנת להמלט ממנו מהרע הנמשך מאבד הוא מפחד ממנו ומהם מי שהוא מקבל נתנו ומכה לנפשו שלא יפחד מהם ויפול בהם ויפיל בהם הרע אשר לא יוכל להמלט ממנו ולזה אמר כי הקפדתם כלא תחליפה כי הקפדתם כ"ש הכחלטן ומסורי נפש שהם לא היו לוקחים מקבלה נתנו והיה מעשים שלמו תמת מהם הוא יפול בהיותו כלא תחליפה כי הקפדתם כ"ש הכחלטן ומסורי נפש שהם לא היו לוקחים מקבלה נתנו והיה מעשים שלמו תמת מהם הוא יפול בהיותו כלא תחליפה כי הקפדתם כ"ש הכחלטן ומסורי נפש שהם לא היו לוקחים מקבלה נתנו והיה מעשים שלמו תמת מהם

מצודת דוד

ומקשה : ומקשה . כמתחזק לא לבבו ולא ירא מדבר המפחיד ולא כבשר ממנו הנה הוא יפול בהכשלה הרעה : (טו) ארי . כמו שתגת הרי ודוב מפחיד לא הבריות כן מפחיד ממשלת הרשע על עם דל כי דומו להזיק תמיד הנה : (טז) נגיד . לשבר יסיר המושל חסר תבונה יכבר מעשקות עם כי שונא הבצע מאריך ימים כי הכשיל לא יבין לא יחת : (יז) אדם עשוק . מי שנפשו עשוקה בעון שפיכת דמים עד כי יעות ויקבר יום מן פחד הורגים ולא יעזרו לו אל יתמכו בו : (יח) יושע . מן הצלות הרעות שיבואו לעשות : (יט) יעבד

מצודת ציון

(יז) ומקשה . מלשון קשה ומזק : (טו) נוהם . שמגת הארי בקולות להימיר ובמגת הדוב שקיקה : (טז) נגיד . שר ומושל : בהשקות . מלשון עושק וגזל : בצע . עושק וגזל : (יז) עשוק . גזול ובמתת בצון : יתמכו . עיין סמך : (יח) ונעקש . עיין עקש

פירוש

מוּם דְּרוּם קֵיין עֲבֵירָה נִיט וּפְקֵשָׁה לִבּוֹ יְשׁוּל בְּרָעָה אָבֶר דָּר וָוּם מַאכְט הָאַרְט זַיִן הָאַרְץ אוֹג הָט קֵיין מוֹרָא נִיט פַּר קֵיין עוֹנָשׁ אוֹג מוּם אַיין עֲבֵירָה דָּר פַּאלְט אִין בַּיי : (טו) אֲרִי נֹהֵם וְדוֹב שׁוֹקֵק גַּלֵיִיךְ וַוי אִיז לַייֵב בְּרוּמְט אוֹג אַיין בָּעֵר שְׂרַיִיס אוֹן מַאכְט אֲמוֹרָא אוֹף מֶענְטְשֶׁן אַזוֹ אִיז מוֹשֵׁל רָשָׁע עַל עַם דָּל וָוען אִין רָשָׁע גִיוָועלְטִיגְט אִיבֶּר אִין אָרוּם פָאלְק שְׂרַיִיס עֶר אוֹף אוֹף זַיי אוֹמְזִיסְט : (טז) נָגִיד חֲסַר תְּבוּנוֹת וְרַב מַעֲשַׁקּוֹת דָּר הָאר וָוּם רוּבְט פִּיל רוּבוּג דָּר אִיז גִימִינְגֶערְם פַּר

הוֹלֵךְ

יִפּוֹל בְּאֵחָת׃ יט עֹבֵד אַדְמָתוֹ יִשְׂבַּע־
לָחֶם וּמְרַדֵּף רֵיקִים יִשְׂבַּע־רִישׁ׃ כ אִישׁ
אֱמוּנוֹת רַב־בְּרָכוֹת וְאָץ לְהַעֲשִׁיר לֹא
יִנָּקֶה׃ כא הַכֵּר־פָּנִים לֹא־טוֹב וְעַל־פַּת־
לֶחֶם יִפְשַׁע־גָּבֶר׃ כב נִבְהָל לַהוֹן אִישׁ
רַע עָיִן וְלֹא־יֵדַע כִּי־חֶסֶר יְבֹאֶנּוּ׃

ת"א לית לתמוני . שהר חוץ׃

וְדַמְעַקְמָן אַרְחָתֵיהּ
גַּפּוֹל בַּחֲדָא׃ יט דְּפָלַח
בְּאַרְעֵיהּ נִסְבָּע לַחְמָא
וּרְדָדַךְ סְרִיקוֹתָא נִסְבַּע
מַסְכְּנוּתָא׃ כ גַּבְרָא
מְהֵימְנָא סַגִּיאִין בִּרְכָתֵיהּ
וְדַחֲטֵי בְּעָלָא דְּנַפְשֵׁהּ
לָא יְזַכֵּי׃ כא מָסֵב
בְּאַפַּיָּא לָא טָב וְעַל
פִּתְקָא דַּלְחָמָא נְחוֹב
גַּבְרָא׃ כב דְּמִסְתַּהֲבֵ
לְמֵיזַל גַּבְרָא דְּבִישׁ
עַיְנַיהּ וְלָא יְדַע דְּחוּסְרָנָא אֲתֵי עֲלוֹי׃

רש"י

ומרבה לו ברכה : ואין להעשיר . דיוק הפעה להתעכר בכל עניני׃ (כא) יפשע גבר . המיטה מכשיל : (כב) נבהל להון . ממהר להרבות הון וגזל הרומיתיו ומעשרותיו : כי חסר יבואנו . הפרון יבא לו שהמהרה מפתלחת

דמכם

אבן עזרא

והעד ונעקם דרכים מלד לרכיו המעוקמי׳ . דרכים חוקם בתים לכד והעד בחתת שהכי״ת נקודה כשבא כלומר בחתת מכן : (יט) ומרדף . פועל יוצא ללא . וריקים הם המירדפי׳ והרדיפה היא המהירות ללכת חיסה ריקים שהם רצים שהן להם מחומה וכן עשיר וריק : (כ) איש אמונות . שיעשה אמונות הוא רב ברכות כלומר ביכרכותיו תהרים לו הש והוא הכנון ושוף הפסוק לעד : ואץ . ממהר להעשיר לא יהיה נקי מן העכר : (כא) לא טוב . דבק בפסוק פניס ומחור וכן הוא הפירוש ובעבור פת לחם יפשע ויתרוד גבר לא טוב : (כב) נבהל להון . כפי׳ וחן להעשיר כלומר נבהל

רלב"ג

מצודת ציון

(כ) ואץ . ענין מהירות כמו ועלה אין לאל (יהושע י׳) : (כא) גבר . כלי חקומה : (יט) עובד אדמתו . מתקיים : ומרדף . כחולך תמיד דבריס ריקים בלתי מועלת יתרבה כו השוני צד כי יבטח ממנו לעזרו והוא ענין מלילה : (כ) איש אמונות . המתעסק בחמונה לא ילמוה מה הבריות מצויחה הוא לרב בברכות לסבל המתהר להעשיר את עלמו ולא יחבל מלחמות לא יהיה נקי מן הענוש המגיע : (כא) הכר . לא טוב להיות פני מחתה ולבכרו כי כזה יפחתנו בעבור בעל דינו בחתבו שהעד הדיין קרובה אלו ויחתיין לו ויזכהו בדין : ועל פת לחם . ל״ל היתכן בשביל פת מוטעת שמוסב הדיין לקבל ממני ממליר לו פניס ביפשע בשביל פרוטה המגיעה מעוקל : (כב) נבחל . הבחול להרבות הון בזולתי

פירוש ע"ט

(יח) חֹלֵךְ תָּמִים יִוָּשֵׁעַ דָּעֵר וְם גֵּיט אִין נַאֲנְצִין וְוָעֵג
דֶּר וְוָעֶרְט גִּיהֶאלְפֶּין וְנֶקֶשׁ דְּרָכִים יִפֹּל בְּאֶחָת אֶבֶּעֶר
דָּר וְם אִיז פֶּר קֶרִימְט אִין וַיינֶע וְוָעגֶן דָּר פַּאלְט
אִין אֵיין בֵּייז אוּג שְׁטֵיינִים נֵיט אוֹף פּוּן אִיר : (יט) עוֹבֵד
אַדְמָתוֹ יִשְׂבַּע לָחֶם דָּר וָואם אַרְבֶּעט זַיין עֶרְד דֶּר וָעט
זִיךְ אִן מִיט בְּרוּט וּמְרַדֵּף רֵיקִים יִשְׂבַּע רִישׁ אֶבֶּעֶר דָּעֶר
וָואם יָאגְט נָאךְ לֶיידִינֶע נָאכְן דֶּר וָעט זִיךְ אִן מִיט
אַרְמְקֵייט : (כ) אִישׁ אֱמוּנוֹת רַב בְּרָכוֹת וְאָץ לְהַעֲשִׁיר לֹא
מַאן וָום גֵּיט זַיי מַעֲשֶׂרוֹת בָּאֱמוּנָה דָּר אִיז גִימֶעֶרְט
מִיט בְּרָכוֹת פּוּנְקְאט וְאָץ לְהַעֲשִׁיר לֹא יִנָּקֶה אֶבֶּר דֶּר וָום
אִיז גִיהֵיילְט צוּא רֵייךְ וְוָעֶרְן מִיט אֲרִיסֶע לֶיימֶם
עֶר וַויסְט נִיט דָּם מֶענְשֶׁרוּנְג וְוָעט אִים קוּמֶן דּוּרְךְ
דָּעם דָּען נָאט וְוָעט דֶּר פֶּר שִׁיקֶן אִין קְלֶלָה אִין

דער

מצודת דוד

מצודת ציון

כי יבטח ממנו לעזרו והוא ענין מלילה : (כ) איש אמונות . המתעסק בחמונה לא ילמוה מה הבריות מצויחה הוא לרב בברכות לסבל המתהר להעשיר את עלמו ולא יחבל מלחמות לא יהיה נקי מן הענוש המגיע : (כא) הכר . לא טוב להיות פני מחתה ולבכרו כי כזה יפחתנו בעבור בעל דינו בחתבו שהעד הדיין קרובה אלו ויחתיין לו ויזכהו בדין : ועל פת לחם . ל״ל היתכן בשביל פת מוטעת שמוסב הדיין לקבל ממני ממליר לו פניס ביפשע בשביל פרוטה המגיעה מעוקל : (כב) נבחל . הבחול להרבות הון בזולתי

כג מוֹכִיחַ אָדָם אַחֲרֵי חֵן יִמְצָא מִמַּחֲלִיק
לָשׁוֹן: כד גּוֹזֵל אָבִיו וְאִמּוֹ וְאֹמֵר אֵין
פֶּשַׁע חָבֵר הוּא לְאִישׁ מַשְׁחִית:
כה רְחַב־נֶפֶשׁ יְגָרֶה מָדוֹן וּבוֹטֵחַ עַל־

כג דְּמוֹכִיח לְבַר נָשָׁא
לְבָתְרוֹי חֶסְדָּא נְשַׁכַּח
טַב מִן הוּא דְּמַפְלֵיג
בְּלִישָׁן: כד דְּגָזַל לַאֲבוֹי
וּלְאִמֵּיהּ וַאֲמַר לֵית
חוֹבָא חַבְרָא הוּא
לְגַבְרָא מְחַבְּלָנָא:
כה נַפְשָׁא רְחַב מְגָרֵג
הֲגָרֵי וְדָמַסְבַּר בַּאלָהָא

ת"א מוכיח לאדם, תמיד כה: גוזל לאביו, כתרגום לה כאבותיו קה ואקודי ואמרוני:

רש"י

כמעשה ידיו: (כג) מוכיח אדם. על עבירות שבידו ומפרישו ממנו: אחרי כן. לאחר זמן כן ימלא בעיניו יותר ממחליק לשון. מלשון כברחבית רצה כל מקיש שבאמור אחרי תיבי הלא מופלא. תהר סמיך. כתרגומו כל תלה הדברים. מוכיח לאדם בסוף. וזה משה שהוכיח את ישראל אחר ת"ר הקב"ה שקרקפו אדם בגיד' (יהושע ל"ד) אדם לתם. ומהלילי לבן. זה שלשה המוסר לישראל דברים מתוקים מה טובו והלוך

אבן עזרא

ולא לקבל הון יקרה מיד רע שיש בשיטו רעה כמו ורעה עיניך: הסר. כמיקצנו ולא יהן לעני ממנו: (כג) אחרי המר בלשה מי שיוכיח לאדם אחר מלותו הן ימלא בעין כל רואיו יותר מן המחליק לו בשמו: (כד) אין פשע. אין עלי פשע כי יאמר שלי הוא כאמת: חבר הוא לאיש משחית. הוא כי הוא יסיתהו לגנוב אביו: (כה) רחב נפש. כעין בעכבו רחבה ואיה מפחדת מהשם: יגרה מדון. יערה:

כנחת שי

עליו לית כותיה פתח. נפקל לגזל. ביומוי כי הוה קאזל והכי"ת משוחר בקצץ הסוף על גלן בשיו. וכן כתב הרמב"ם ז"יוכח בספר הקנאה: ולא ידע כי מסר. מלת מסר בכ"ם הוא בכוב והולכתו. לבוזזיו מעבי שמוש הדפוסים שמוש בלילת וקולא לפי מנר על המדפיסים שבזוכן שהם הולכים לפם מסר ובשמות רבה פרשה ל"ח כתיב' בפרשת מי חוא בהם על פסוק ויקבל מכלכם לשפרן. ע"ין שם: (כג) מוכיח אדם למחר. בשמים ולחבא גדול כתיב למחר פליט"א הכ"ם וגם בפופחות וכמות הכלות מפסיד כתיב כן בחמלה לפי שלחרי כן הפליגו פלינ"ו לפתה ומי יודע מי היה יותר מכם בחרי כן הפליגו פלינ"ו לפתה ומי יודע מי היה יותר מכם

מהם. ולפרי רב"ע ז"ל בכוחים בכוח קוכח למחר פלינ"ו ומי מכני בלמה למחר הבדוים לת מחר כתר עשו ומכלכם הגחון כני שעירים וכני יוכך קמני וכני חד בנו ומחרים לנים מכחשבים בכוח פילכו למחר בפחם הכ"ם ומלחתי לנים לכם ממדכם. דכריס נכה ריש פרשת ל' כני פוחם בכם כני מלה כר מגילה מוכים זה מכה. למה לו יוכיחנו בפלחי מן בשיני. מהלילי לבן זה בלעם שהקלל ביכוחות ולא הקלל הקדוש בעוך הוא בכבול להפיחן למחר. הן יאמלה זה משה דכתיב ובא משיני. מהלילי לבן זה בלעם שהקלל ביכוחות למחר למחר הקדוש בעוך הוא בכבול להפיחן למחר. הן יאמלה זה משה דכתיב ובא משיני. מהלילי לבן זה בלעם שהקלל ביכוחות ובכה לכם וכפנו בכשים. דבר למה מוכיח מדם למחר ס"ל יהודה בר סימון מכו למחר למחר הקדוש בעוך הוא בכיכול מכא הכוכיחו לפרעה למחר. ובחומש ליבחל למחר. ליבחל למחר מחם מבפחם. להקדוש בעוך הוא בכיכול בר למחר בשמואל בר בחמיו למחר בני בעבריות. ועיין עוד בכיכו בפוי ים פרשת דכרים. וחו נדפיון בגמלא פרק קמא דחמיד למחר בני בשמואל בר בחמיו למחר בני

מצודת דוד

כוח רע עין כי יכם עיכו לחת לדקה מהוכו ולא יחן לב לגחת בחבוכו מגיעת הלדקה יכוח מסרון בעבכיו: (כג) מוכיח. המוכיח את חבירו: אחרי כן. (כה) אין מי שיעיז פנים בעבירה כגד חבירו כמו מי שמוכיחו: (כד) גוזל אביו. מי שגוזל לאביו ואומר אין בזה חטא כי הוא שלו: חבר הוא. מ"ע הוא מכיכו לב חטא שהוא מחבר עמו: (כה) רחב נפש. המתרחב לתאות יגרה מדון בעבור שמקיים מה שאמר לו ויעשה כדעתו ולא יחוש לדבר אחר: ובוטח על ה'. בעבור שבטח בה' יעשה כל מה שיאמר לו ולא יחוש לדבר אחר:

מצודת ציון

ים: (כה) יגרה. מלשון חגר ומריבה: ירושן. מלשון דשן ושמן

פירוש ע"ט

דר אַרבעט פון זיינע העגט): (כג) מוכיח אדם אחרי חן ימצא ממחליק לשון: (כד) גוזל אביו ואמו ואמר אין פשע חבר הוא לאיש משחית דר אז איין חבר צום מאן דעם פר עברות וואס אין זיין האגט איז אוג שייר אים אפ פון זי ניפיגט ער דר נאך חן אין דעם וואס מאכט גלאט אויגן מער ממחליק לשון פון דעם וואס מאכט גלאט צו אים מיט זיין צונג אוג דעט אים גוטע רייד אוג זאגט אים דם ער טוהט דעמט: (כד) גוזל אביו ואמו ואומר אין פשע חבר הוא לאיש משחית דר איינער בלומר דר סוף זיינער ועט זיין ער וועט זיין אנגזלן גלייך מיט אלע גנלגים: (כה) רחב נפש יגרה מדון דר וום הם איין בריית הארץ צו בקומען אלע זיינע תאוות דר רייצט אן אוף זיך דעם מדה הדין ובוטח על ה' ירוישן אבער דר מענטש וואס פאר

יְהוָה יִרְשָׁן׃ כי בּוֹטֵחַ בְּלִבּוֹ הוּא כְסִיל
וְהוֹלֵךְ בְּחָכְמָה הוּא יְמַלֵּט׃ כז נֹתֵן
לָרָשׁ אֵין מַחְסוֹר וּמַעְלִים עֵינָיו רַב־
מְאֵרוֹת׃ כח בְּקוּם רְשָׁעִים יִסָּתֵר אָדָם
וּבְאָבְדָם יִרְבּוּ צַדִּיקִים׃ כט א אִישׁ
תּוֹכָחוֹת מַקְשֶׁה־עֹרֶף פֶּתַע יִשָּׁבֵר וְאֵין

גְּדָהוֹן׃ כי דְּבָטַח עַל
לִבֵּיהּ סַכְלָא הוּא
וְדִמְהַלֵּךְ בְּחָכְמְתָא
יִתְחַמֵּי מִן בִּישׁ׃ כז דְּיָהֵב
לְמִסְכֵּנָא לָא נְחַסַּר לֵיהּ
וְדִמְחַמֵּי עֲנָיוֹהִי מִן
מְסָכְּנָא סַגִּיאִין לְוָטָתֵיהּ׃
כח בְּקוּמָא דְּרִשְׁיָעֵי
מִתְטַשְׁטַשׁ בַּר נָשָׁא
וּבַאֲבָדֵיהוֹן צַדִּיקַיָּא
א נִסְגְּרָא דְּלָא מְקַבֵּל
מַכְּסָנוּתָא וּמִתְקַשֵּׁי קְדָלֵיהּ
בְּעָגְלָא נִתְתַּבַּר וְלָא תֵּהֲוֵי לֵיהּ אֲסוּ׃

בסוגיא

(כז) נותן לרש. נדקה : (אין מחסור. להרבות לו נדקה פס"ח). וכן הרבה שחינו מוצא תורה ופיו התלמוד :

כט (א) מקשה עורף. מלמוד : פתע ישבר. מהר ישבר :

מנחת שי

יזמתן כל המוכיח את חבירו בשם אומר לשם שמים ולשון נקיה (ב"מ לא:) לכן מקום שהחמר מוכיח מהם מחמי כן ומלא. ואפי' המקבל ואם בעלמה כל מקום שמחמיר מוכיח מהם שנו בחוך מחלוקו כבן נחמר מוכיח מהם ואפי' הוא חלמי לעומר עמי . לכון מחמר מהם מחמרי . המוכיח יהיה מחכיו . לכון מחמר ממפרש קדמון המוכיח יהיה חבירו . לשון אלף כפיוכוחים מכוונים לפעמים אחד אלף ממחמצים בפיוכוחים מכולם למדנו דקריכה מחת להם מחמרי ומחיתי גם כן לכעול כחב שבח בפקדן קשה דמעמיד הלכה בפסרים מדוייקים כחיב מוכיח מהם מחר. ומח מחמרי . כן מלחתי כחוב בפסרים הוספת מד כחן . ומכי חמור לי דמלוף בפסרים בפיהם חיפוש בהוחות כך בקבוחות כין פחה ניקוי"ו כמו בפיהם ומפתיע בפסרים שמו הוא לפי שלח מלו בקבוחות ולח ידעו להבחין כין זה לזה כמו שגם מלמנו לח כדע מהם בוחב התוספות מהיכה הפיהם בפסרים מדוייקים כך ידוע בפסרים מדוייקים כמו הוא בפיהם ומפתיע בפסרים מדוייקים כקו מוכיח מהם מחר. ומח מחמרי . כן מלחתי כחוב בפסרים הוספת מד כחן . ומכי חמור לי דמלוף בפסרים בפיהם חיפוש בהוחות כך בקבוחות כין פחה ניקוי"ו כמו בפיהם ומפתיע בפסרים שמו הוא לפי שלח מלו בקבוחות ולח ידעו להבחין כין זה לזה כמו שגם מלמנו לח כדע מהם בוחב התוספות מהיכה הפיהם

ב בְּסוֹגְאָא דְצַדִּיקִין חֲדֵי עַמָּא וְכַד שׁוֹלְטָנָא דְרַשִּׁיעִי נְהֵי עַמָּא׃
ג גְּבַר דְּרָחֵם חָכְמְתָא נַחֲדֵי אֲבוּי וּדְמִתְחַבַּר בְּזָנְיוָתָא מוֹבֵד מַלְיֵהּ׃
ד מַלְכָּא בְּדִינָא נוֹקִים אַרְעָא וְגַבְרָא עָוְלָא עָקַר לָהּ׃ ה גַּבְרָא דְמִתְפַּלֵּג עַל חַבְרֵיהּ כְּמִצּוֹדְתָא פָּרַס עַל הֲלָכְתֵּיהּ׃ ו בִּגְבַרָא בִּישָׁא בְּחוֹבֵיהּ מְתָצִיד וְצַדִּיקָא דִּין

כַּרְמֶל׃ ב בִּרְבוֹת צַדִּיקִים יִשְׂמַח הָעָם וּבְמֹשֹׁל רָשָׁע יֵאָנַח עָם׃ ג אִישׁ־אֹהֵב חָכְמָה יְשַׂמַּח אָבִיו וְרֹעֶה זוֹנוֹת יְאַבֵּד־ הוֹן׃ ד מֶלֶךְ בְּמִשְׁפָּט יַעֲמִיד אָרֶץ וְאִישׁ תְּרוּמוֹת יֲהָרְסֶנָּה׃ ה גֶּבֶר מַחֲלִיק עַל־ רֵעֵהוּ רֹשֶׁת פּוֹרֵשׂ עַל־פְּעָמָיו׃ ו בְּפֶשַׁע אִישׁ רָע מוֹקֵשׁ וְצַדִּיק יָרֹן וְשָׂמֵחַ׃

ת"א ברבות . מעלי יח : ורועה עמה . שיתעבד כד מיתה לו : מלך במשפט . בתורות קא מיתה מה מיהדין ל' יד זיהר תקן ובמיני : רש"י

(ג) ורועה . מהבר לו זוגות כמכעטו . ורבותיו ממרו להמור במיתה זו כלה מבעבר וזו היתה נתה לה מבעבר . וסיום במקרא בתין זוגות במקרא מלא כלה זה בלבד : (ד) יעמיד ארץ . הם בופט מתת הוא יעמיד לרן : ואיש הרומות . לים גיות שתיהו הם להיות מהון בדין .

אבן עזרא

ערפו פתחו יבבר ולא יהיה לו מרפא: (ב) ברבות צדיקים . כשיון רבה תפארת : (ג) איש . ישבח . בן שמחה לאביו : ורועה . מן רעך לו משיון כמרעיהם ויבבעו כלו' מפרנס הזונות והבל יאבד הון : (ד) ואיש תרומות . ידעתו כי תרומות הבניין בהוא ליקח מעט בחרן היא בבית המיפה כלומר מלך בעבור משפט ביעבה יעמיד החרן ולים לוקה התרומות רבות יותר מן המדה הידועה יהרוס לוהה : (ה) גבר . בפשע . מהליק . מדבר הלקות על רעהו לולי יוכל לרמות לותו : פעמיו . דבק עם גבר מהליק כשון ורבת מבר שתן תלכדו והפסוק הפה לעד כלו' בפשע פשע יוקש רע מוקש לו מוקש רע מחד : (ו) וצדיק

רלב"ג

כתב ואמר יבא לו רע לא יוכל להפלט ממנו : (ב) ברבות לדיקים . בשבות הלדיקים יבמח העם כי הם מוהיבים המוהבים מהם וישמהו בתקוותם לפי מה שהשבר עם במלבם יהיו מוהבתים מהש"י והבך זה כמו במובול לבעל השיון שבתוב : (ג) לים מהב מבמה יפמח הבי . לשול מוסרו ועניני ומי שמעבך לל התאוות ובוזבה אהוב הוא לבבך הון והבבך ממנו קיון לל הון ולל שלימות מעשי : (ד) מלך . המלך יעמיד הרן במשפט כי זה יהיה סבה להבטחת הקון המדינה בלא יעשקו לולתה והם הלשול משה במשפט בעבור הדומה שיפריש לו מהבר הפועל בישבו בהמר בלא היה יפיר לחוקן לשמעון ק' מלא יפיר וישים לו מהר' מלא סך מה הוא יהבום בחרן ויפסידנה כי זה יבמוס להתבטל בזה המדינה כי כל ה' יעבוד בהבמחה בה ביתן לל השלשל יפקידהו והבה לא יקבל זה המים מלך כי אין לשומו לחוי לבעות מלך : (ה) גבר מחליק . גבר בהוא מהליק הדבר בעבור רעהו בישול בחלקלקות בהם הוא פולה רבה על פעמיו בשמעו התה זה בחבב להפיל רעהו : (ו) בפשע פשע . בעבור פשע הרן פים רע יהתדב יכבלו לביש עמו לוי לבשע ומוי

מצודת דוד

יתבה לשמוע יבבר פתחום ואין מי יפפא לו : (ב) ברבות . בעת גדלו הלדיקים ושובבים בעם לז ישמחו כי בעבותם יהיו מובבותים מר' : (ג) ורועה . המתבר עם פלטו לזונות מתבר הון : (ד) במשפט . בדין בתת לבן למתן ולעשר עוד עם מבין : (ה) במשפט . בעבור המבעב לבר יעבוב בין העם יתקיים המדינה כי יזדלו מעשקו ידיעים כי אם בבל יבין במשפט . לבל עם הוא מהוב התרומות כ"ל בהבבר לו חלק מן העושק מוזב המשפט והוא מבלם עם המדינה כי יתרבו העושקים : (ו) גבר בחליק . מי במחליק עם הדבר למען ישמעו בב בבלי לשהו ויבול לומר בעם בזה שוכב בבם על פשעי עלמו כ"ל הוא עלמו יוכבל בהלעבה לבר מבב על הזולת : (ו) בפשע . בעבור פשע אים רע יהוא לו מוקש לבל הלדיק בלח יגיח ורנן

מצודת ציון

כתב (ב) ברבות . ענין גדולה כמו ובלי המלך (ילמי' מ"ו) : יאנח . מלשון אהבה : (ג) ורועה . מלשון אהבה : (ד) התרומות . ענין הפלבה כמו ויקחו לי תרומה (שמות ל"ה) : (ה) פעמיו . ענין כמו פעמיך יהפן בדם הפלבע (תהלים ל"ה) :

פירוש ע"ב

דר ווערט פֿלוצלונג צוּ בּראכן אוּן עם איז ניט דא אין הילונג צוא אים: (ב) בּדּבות צדיקים ישׂמח העם כּאטש ער שטיין ריא עדר אויף איר בשׂטאנד ואיש תּרומות יהרסנה אבּער אין האפֿערדינג מאן וואם דאלט זיך גרוס דר צו פֿירט די עדר: (ה) גבר מחליק דם פאלק: (ג) איש אהב חכמה ישׂמח אבי דער וועדט דר מאן וום חס ליב חכמה דר פֿרייט זיין פאטער ורועה זונות יאבד הון וום באהעפֿט צו זיך זונות דר כּר לירדט דם רייכקויט פון זיין פאטער דען ער גיט עם זיי אוועק כּר מתּנות: (ד) מלך במשׁפט יעמיד ארץ

(ג) ורועה . מהבר לו זוגות כמכעטו . ורבותיו ממרו להמור במיתה זו כלה מבעבר וזו היתה נתה לה מבעבר . וסיום במקרא בתין זוגות במקרא מלא כלה זה בלבד : (ד) יעמיד ארץ . הם בופט מתת הוא יעמיד לרן : ואיש הרומות . לים גיות שתיהו הם להיות מהון בדין .

אבן עזרא

ערפו פתחו יבבר ולא יהיה לו מרפא: (ב) ברבות צדיקים . כשיון רבה תפארת : (ג) איש . ישבח . בן שמחה לאביו : ורועה . מן רעך לו משיון כמרעיהם ויבבעו כלו' מפרנס הזונות והבל יאבד הון : (ד) ואיש תרומות . ידעתו כי תרומות הבניין בהוא ליקח מעט בחרן היא בבית המיפה כלומר מלך בעבור משפט ביעבה יעמיד החרן ולים לוקה התרומות רבות יותר מן המדה הידועה יהרוס לוהה : (ה) גבר . בפשע . מהליק . מדבר הלקות על רעהו לולי יוכל לרמות לותו : פעמיו . דבק עם גבר מהליק כשון ורבת מבר שתן תלכדו והפסוק הפה לעד כלו' בפשע פשע יוקש רע מוקש לו מוקש רע מחד : (ו) וצדיק

כינוחת שי

כתב (ב) ברבות תרומות . זוהר שכתב בתיקוני דף מ' תרומות בתיב כל"ה ונתת התרומה וכו' וכתל הפסוקים בכמו תרומות בתיב בקרבנות ג' ב' מסר וחד מלא וסימן כל תרומה הקדשים הבי בבלבם (במדבר ה' ט') ולים תרומות מד בתורה מד בנביאים מד בבתובים וסימן כל טובות המלכת ותפסרים מדוייקים זה מתכלי מלת והמחרים תחרים : (ו) בפשע פשע רע מוקש . בעקבת פשע יוקש רע מוקש לו מוקש רע מחד : (ו) וצדיק

ז יֹדֵעַ צַדִּיק דִּין דַּלִּים רָשָׁע לֹא־יָבִין
דָּעַת׃ ח אַנְשֵׁי־לָצוֹן יָפִיחוּ־קִרְיָה וַחֲכָמִים
יָשִׁיבוּ־אָף׃ ט אִישׁ־חָכָם נִשְׁפָּט אֶת־
אִישׁ אֱוִיל וְרָגַז וְשָׂחַק וְאֵין נָחַת׃ י אַנְשֵׁי
דָמִים יִשְׂנְאוּ־תָם וְיְשָׁרִים יְבַקְשׁוּ
נַפְשׁוֹ׃ יא כָּל־רוּחוֹ יוֹצִיא כְסִיל וְחָכָם

דַּיָּן וְחָדֵי׃ ז יָדַע צַדִּיקָא דִּדְנָהוֹן דְּמִסְכְּנֵי וְרַשִׁיעֵי לָא מְהַבְּנִין יְדִיעָתָא׃ ח גַּבְרָא מְמַקְנֵי מְבַלְּלִין קִרְבָּא וְחַכִּימֵי מְהַפְּכִין רוֹגְזָא׃ ט גַּבְרָא חַכִּימָא דָּן עִם גַּבְרָא שָׁטְיָא וְרָגֵז וְחָאֵךְ וְלָא מִתְהַבַּר׃ י גַּבְרֵי דְאִשְׁרִין דָּמָא סָנְאִין לְחָה וְתַרְעֵי בְּעָיָן לַהּ׃ יא פּוּלָא חוֹכְמָתֵיהּ מַפֵּיק סַכְלָא

באחור

ת"א יהוי לניק . בעת קוה : לית מכס . מפקדין קב עקידה ב' לד :

רש"י

(ז) דין דלים . יסורי דליס ומה הס גריסיס ומוכן להס לב : (ח) יפיחו . יולימו כלהבת לס הגפוחה כרוח : (ט) איש חכם נשפט . מתוכח עם האויל : ואין נחת . בין מרמה לו פניס זועפות בין במרמהו פניס מוקחות אין נחת לו כזו ולא כזו אימו מולא קורת רוח. מלימו כלמליה שהרגיה לו

מנחת שי

כ"י מלא לים בעשם ובן מכעיס אבי הכמ"ע : ירון . בעל בכוכך תחת מולם . מלגלג קף קע"ו ובכיאים שכם בין : ובשכח . בכשלים שהרגים כחובי יד ושׁחח והיחו בן בשחר שפניס ל"ל בשכחים כי הוא : במקל פעל :

הפחים : (ע) איש . את . כמו עם כלומר הכם בינה למעכע עם אים לוחל : ורגז . יהריח לו יכחק בין בהם להכם עמו : (י) אנשי דמים . פיוסכו דס הס יכוחו החם ויהרגוהו : יבקשו נפשו . נפש החם ויהרגו דמו . פ"א נפשו דקה עם אחד מאנשי דמים וכן הוא ויבקשו יקבלו נפשו אים דמים להמיחס בעבור החם הו מלת נפשו דקה עם אחד מן ויבקשו ויהיה הענין כפול : (יא) כל . באחור . כמו עכשו אחור והוא עם דבר לו עם אחר הו עם והוא

רלב"ג

לבכות ואול' לחדים ואלו אים מכהם היות ויכון על המעכו ועל אחדן הדבר לחשוב לחומתו לחשוב לגריס עם לו בלבד הוא כי בעבור עכשו אים להחם לו אוקם אל יגיעו לו הצירוני ממנו עד שיבקשו אחרים לגזול אחריהם ולחרגם ולחרגם הפלגחים לחלגים כו : (ז) יודע לדין . הנה הצדיק יודע הדין והחוק אבל יחשבל לחת להם הקה כן מלחמות נפשו החכמים אם הבעל כחמרי וגועל נפשו אים מבך כן מחעניגים אבל יחבר להם לחם ובשלם והבעל לא יקבל לו לבעלו חוקו שהמלות הוא בעבך הענין בחדים כי הלדים יבוש מזוחו נחת להם חוקה וכחלקים הפחותים והבעל לא יתן חוקו גם לחלק הויחר אבל ממנו : (ח) אנשי לצון . החכמים הלדים שבעבו בהחבר ביד והבעים והם מבוללי מבוגעים ומולם החכמים הם בחבך זה כי הם בעה בויחפללו הלדים ויבעבו הבר ויבעבו הבר לבעבים לקלמם : (ט) איש חכם . הנה כשיבעו אים חכם אל אים לוחל ונכעו עמו בדברים הנה לא יעיח החכם את החכם לפני דבריו ולהשלימם לו אפי בעם יבעם על מה שיבעבו מדברי החכם ולא יעקשו בשלימם ובשם יבחק ויעבית ב' : (י) אנשי דמים . הם שוללים החום ויהיבהו כי הכעו בעך הבך הדבק והחום יבקשו לחזור בעבו עזו ודמחו בקלו : הם שהם החעבודה אפלה הבעל כי לין לו בחלוחיו כי הם בחעניגות ושלוות וכבר הביח הלדים מהבי בעבו ביבו ויהוה נפשו אבל הם הישרים יבקשו לחזור בעבו עד שיבעבו הם בחלוחיו ויהוה נפשו לשלום : (יא) כל רוחו . הבך הכסיל בעת יבעם החם לחיעיל בעמו :

מצודת ציון

(ז) דין . מבעם יסורים : (ח) יפיחו . עלין כאיבה כמו חופה בחם (בעבי ל"ד) : קריה . עיר : (ט) ואין נחת . אין לו עיכוח בעם וכן הוא לחלן

מצודת דוד

הבך בהדבין וכן ויהיה בחם כי לין עלין חיכם המוכח : (ז) דין דלים . יסורי הלדים והוכך עליהם : לא יבין . לא יבין לו לחבין (ובעבי ל"ד) : (ח) יפיחו . לשון כעיה כמו ולא יפיחו לו : (ט) נשפט . מתוכח : ואין נחת . אין לו עיכוח בעם וכן הוא לחלן

כמו הוא המפיח בחם להעלות הסלבחת כי דרכם לחלבח כיב בין החכמים : (ב) איש חכם . לחבר החכם יבוא בחעבח עם איש אויל והכעם יבעבו קף החכם מלחבר כי בעת בעם הוא גם החוא בעבעם ובעת בעם בעבו עלין בין בעם בחן בעוא לו עיח בחת : יבקשו נפשו . דורשים נפש החם להריגתו עמה : (יא) כל רוחו . דק הכסיל בעת יבעם הוא מוציא בן בפיו ובחן כל בבר

בְּאָחוֹר יִשַּׁבְּחֻנֵהּ׃ יט מְשַׁל מַקְשִׁיב עַל־
דְּבַר־שֶׁקֶר כָּל־מְשָׁרְתָיו רְשָׁעִים׃ כ רָאִשׁ
אָדָם מָלֵי דְשָׁקְרָא בְּהוֹן מִשְׁמְנוּ רַשָּׁעַיָּא׃
כא מְסָכֵּךְ וְנַבְרָא וְאִישׁ תָּכְכִים נְפָגְּשׁוּ מֵאִיר וְעֵינֵי
כִּצְעָרָא פְּגִיעוּ חַד בְּחַד וְאִלְּהָא מַנְהִיר עֵינוֹי
שְׁנֵיהֶם יְהוָה׃ כב מֶלֶךְ שׁוֹפֵט בֶּאֱמֶת דַּלִּים כְּסָאוֹ לָעַד יִכּוֹן׃ כג שֶׁבֶט
דַּרְגָּן לְמַקְבָּלָא דִּינָא קְשׁוֹט וְכָרְסְיֵהּ לְעָלַם תְּקִין׃ כג שִׁבְטָא וּמַכְתְּנוּתָא

ותוכחת

רש"י

הוא כמ"ם דוד לְהַכְיִיתֵר (שמואל ו' כ"ב) תֹּאחַר יִקְּחֵם אֶת נַפְשִׁי יִקְּחֵם מִי יְגַמֵּל לִי חֶסֶד יְגַמֵּל לְךָ וְתֵן נִבְּרֵי יִקְּחֵם אֶת נַפְשֵׁךְ מִי יְגַמֵּל לִי חֶסֶד יְגַמֵּל לְךָ וְתֵן הַפּוֹרְצִים מְדִיּוֹת לִי: (יא) בְּאָחוֹר יִשַּׁבְּחֻנֵהּ. כְּמוֹ לְעֵת אֲחוֹר (בראשית ל"ג) שֶׁיִּהְיֶה תָּכֵף לְאַחַר יְגִיעָתוֹ וְתַכְלִית: וְשִׁבְחָנָה. כְּמוֹ וְהַלְלוּ אֶת שֵׁם ה' (יואל ב') שֶׁיְּהַלְלוּ וְיוֹדוּ לְשִׁמְךָ עַל הַנִּסִּים שֶׁעָשִׂיתָ עִמָּנוּ: מַשָּׁל מַקְשִׁיב. שֶׁהַמּוֹשֵׁל מַקְשִׁיב לְדִבְרֵי שֶׁקֶר שֶׁאוֹמְרִים לְפָנָיו כְּדֵי לְהַרְשִׁיעַ אֶת הַנָּקִי וְלִזְכּוֹת אֶת הָרָשָׁע: כָּל מְשָׁרְתָיו רְשָׁעִים. שֶׁכָּל הַמְשָׁרְתִים לְפָנָיו הֵם רְשָׁעִים שֶׁאִם לֹא כֵן לֹא הָיָה מַקְשִׁיב לְדִבְרֵיהֶם: (יב) מְסָכֵּךְ וְנַבְרָא. מְסָכֵּךְ עַל בֵּיתוֹ וְנַבְרָא עַל בֵּית אֲחֵרִים: וְאִישׁ תָּכְכִים נְפָגְּשׁוּ. שְׁנֵיהֶם עֲשִׁירִים וְנִפְגָּשִׁים בַּשּׁוּק: מֵאִיר וְעֵינֵי כִּצְעָרָא. עֵינֵי הָעָנִי מְאִירוֹת כְּשֶׁרוֹאוֹת אֶת הָעָשִׁיר: פְּגִיעוּ חַד בְּחַד. כְּשֶׁפּוֹגְעִים זֶה בָּזֶה: וְאִלְּהָא מַנְהִיר עֵינוֹי שְׁנֵיהֶם יְהוָה. הַקָּבָּ"ה מְאִיר עֵינֵי שְׁנֵיהֶם לְהַרְאוֹת לָעָשִׁיר שֶׁיִּתֵּן לָעָנִי וְלֹא יַעֲשֶׂה עַצְמוֹ כְּאִלּוּ אֵינוֹ רוֹאֶה אוֹתוֹ: (יג) מֶלֶךְ שׁוֹפֵט בֶּאֱמֶת דַּלִּים כְּסָאוֹ לָעַד יִכּוֹן. אִם הַמֶּלֶךְ שׁוֹפֵט בֶּאֱמֶת וְדָן אֶת הַדַּלִּים בְּדִין אֱמֶת כִּסְאוֹ לָעַד יִכּוֹן: (יד) שֵׁבֶט דַּרְגָּן. שֵׁבֶט הַיִּסּוּרִין שֶׁהַקָּבָּ"ה מַכֶּה בָּהֶם אֶת הָרְשָׁעִים: לְמַקְבָּלָא דִּינָא קְשׁוֹט. לְקַבֵּל דִּין אֱמֶת: וְכָרְסְיֵהּ לְעָלַם תְּקִין. כִּסְאוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ הַשּׁוֹפֵט בֶּאֱמֶת לְעוֹלָם הוּא מְכוּנָן וְקַיָּם:

מנחת שי

(יב) מצא. מסר (ו"ו ע"פ המסורת): על דבר שקר. כן כתוב ולא על שפת שקר: כל מסרתיו. במ"א מלא כל במסרתי (ש"פ בהוספת מקף) וכן מלאתי בספר למד קדמון כתיבת יד ובשאר ספרים שלפני ליקוטינו אתם פי' ישקרו כלומר כל רוח דעתו יוליך כסיל ויודיעהו לאחרים כעין ויכרכך כסיליס תודע וחכם בלב תברוח מחר המיעלת ויכבוז רוח דעתו ויסקיטנה ולא יודיענה לכסיל כעין בלב נבון תנוח הכמה: (יג) מושל. כמיזרנו לי שקר ושמעם לו ישרתיהו רשעים: (יג) תבכים. שהלוות יאכזרהו כמו מתוך ומתמם ומזה הענין תוכו לרגליך נשברו ויהיה תכך ותכה: נפגשו. כי הרס והלוות כאחר יגורם הכם וירדו משמים כמעך היורך על הארץ יפגשו כם והם נפגשו: מאיר. כי הם הולכים בחשך הלילות והשם יאיר עיניהם למנוחת הסרוסס ולכל כפי המעשים. פ"ת תכים שגזלו לו היו כהוך ומרמה: (יד) מלך. כחמת מיולית דיכם בחמת המשפט ולא יהדר פני גדול: בטאו לעד יכון. לו ולזרעו: (טו) שבט. להכות והוכחת עם השבע יתן כל אחד מכמה לפתחים: משולח. שילך על פי רציו ולא

רל"ב

הקף שיתעורר אליהם מזולת שיתעשר בעיניהם אם הוא לפי שיעשך מהאיש אם לאו ומזה יקרו לו מזה רעות גדולות ומזולת הכאים יקרים התחיות המעוות בשעתה על כן אמר בחמת ר"ל בשיחתה הולחתה לשועל עד שיתעשר אם אם הוא לפי שהוא מזולת יקרים התחיה העגונה אליהם או יכלה בזה כי הכסף יקרשהוא בלתי מועיל כ"א בשיפוה מוקף ולא פניה על התכונה אליהם וירגיל עלמו בהפכה כי כן תרופה הזו החלים או יכלה בזה כי הכסיל יוליא בפיו על רוחו ולזולו מלין מעלמו בדיבו עם זולתו ואיה יאחר דברים רבים ומעוים ומזולם ההכם בשיקלה זה הענין מן הכסיל בדיבו ממו ישקיע רוח הכסיל בשיפוה אליו מוקף ולא פניה ויסוד מלפניו: (יב) משל מקשיב. הוא כשהוא המושל מקשיב על דבר שקר אז יהפכו כל משרתיו לדיום אנשי רשע כי המשרתים יתחלפו לעשות לפי מדעיהם ובשאר יהפו כי לזולו בהשע יתקרבו תזוגם הכשע ותשבר בחשיב במושל המקשיב על דבר שקר על הכף המתעוקר על התחלות הנעויות כי כשהוא מיכל בחדם הכף המכוון כי ויבוד בשכל להיות משכת לו עם שלר כחות הנפש הוא גם הכשל יהיה רשע כי כי הוא ישתרבו לקחת התחבולות הנה רשע יכלם הכם הנעות מה שיתחלה אליו: (יג) רש ודים פגשו. הוא הכם ויהוה האיר עיניהם שניהם: הנה הכם ויהוה האיר עיניו מאזנים אל

וְתוֹכַחַת יִתֵּן חָכְמָה וְנַעַר מְשֻׁלָּח מֵבִישׁ אִמּוֹ: ט בְּרִבּוֹת רְשָׁעִים יִרְבֶּה פָּשַׁע וְצַדִּיקִים בְּמַפַּלְתָּם יִרְאוּ: י יַסֵּר בִּנְךָ וְיָנִיחֲךָ וְיִתֵּן מַעֲדַנִּים לְנַפְשֶׁךָ: יח בְּאֵין חָזוֹן יִפָּרַע עָם וְשֹׁמֵר תּוֹרָה אַשְׁרֵהוּ: יט בְּדְבָרִים לֹא־יִוָּסֵר עֶבֶד כִּי

יהבין חָכְמְתָא וְשַׁלְיָא דְּלָא מְקַבֵּל בְּעָרָא מַכְהִית אִמֵּיהּ: מִן בְּסוּגְיָא דְּרִשְׁיעֵי חוֹבָא נְסָבֵי וְצַדִּיקַיָּא יְחֶמוּן בְּמַפַּלְתְּהוֹן: יְרַדֵּי בְּרָךְ וְנִיחֲךָ וְיִתֵּן הַפְנוּקִ לְנַפְשָׁךְ: יח בְּסוּגְיָא דְּעַוְלָאֵי מֵהְהַרַּע עַמָּא וּדְנָטַר אוֹרַיְתָא טוּבוֹהִי: יט בְּמִלֵּי לָא מִתְתַּדֵּי עַבְדָּא דְּיָדַע גִּיר וְלָא יבין

ת"א יסר נמ. פנוה מ': בדברים. כאומנות מן פקידה ע' קד:

רש"י

ורבותינו פירשו לתלמיד שאמר לרב הסניגי פרק ג' ומלמדו: (טו) ונער משולח. שמלוהו אביו ללכת בדרכי נכו. סיפו: מביש אמו. זה ישמעאל על שהיה רעש גרם לשרה שאמרה לאברהם גרש האמה וגו' (כראשית כ"א): (יח) באין מנחה שי

במ"ס ויש ספרים שכתוב בכ"ף ובספר אחד כתיבת יד מָאֵין ר כג' טעמים וכלם אין פוסק אחריו: (טו) משלח. בקמץ מלא"ף בספרים מדוייקים: (טו) מבשת אביו"ת: (יז) יִפָּרַע עָם. כן כתיב בכ' טעמים:

חזון יפרע עם. כשנורמין ישראל שהכיבילה מסתלקת מהם על ידי שהם מלינים בנביאים יפרעו כם פרעות ויולדים לתורות רעה: (יט) כי יבין ואין מענה. כיון שרואה שמוכיחו אותך הוא תוזר ומקבל לך צריך ליסרו במכות

אבן עזרא

ייסרהו מכיון הוא יתן בושה לאמו: (טו) ברבות. במפלתם. כענין פעמם. ילחו לזיקים ויאמינו: (יז) ויניחך. ויתן לך מנוחה: מעדנים. בקהתו מיסר: (יח) באין. אים חזון לעם להוכיח אותם לו יפרע עם ויגלה: אשרהו.

מחריס יאשרוהו כרכות מוכתו: (יט) בדברים. כלכד לא יוסר עבד בשבט ותוכחת רחוי ליסרו: כי יבין. משע"י

רלב"ג

בשבט ותוכחות יתן לעבד מכאשר כי בזה יקנה שלימות המדות ובזולתו אין לו דרך להגיע אל התכלית אשר בשבוע מבואר לרבותינו הוא עצמו שבעד המוסר והתוכחה והוא בזה מביא לאדם עניינו עם בעליו יותם הרבה מרוע תמונותיו כי יתגבו הלזיקים כי היה סבוב זה על כלם מקומותיו מוסר בקצותו: (טו) כרכות רשעים. כרבוי הרשעים יהיה פשע בעולם מקום על מה שהיה בחוי בעיבורו לו היה על אחד מהם כשכל מחבירו כי יזוזו קלת קלת ויעשו יתר פשע בעולם שלא יכלם בשבת קטנת בעולם והנה קלף על כי שהם מוכיחים לרשעים כמו שקדם ולפותרו אמ"ו ותוכחת רשע יכר דרך הנה לא יוכלו להזיק להם אך יתלוו אדים ויולחו בשלהם כי סוף הרשעים והלזיקים הוא לכלם: (יז) יסר בנך. בעודו קטן כדרך שתקנהו מוסר ויתן לך מנוחה רוח מבני טוב ומוסרו ויהן לנפשך מעדנים מרוב בשתתן בו עם מזה ייסיכהו לקנין החכמה וכח יתן לנפשך מעדנים בשה שתשמע מפיו ויכוחה: (יח) באין כחוזה יפרע עם ושומר. עמנו קנין המוסר וכ"ש בכוללות שהוא כי היה הגיעה בכוללה והו מיכרת לכל מקום שהמוסר והתוכחה הם הקנין הנכון הן בקנין המדות ואין דרך בזולתה להקנות המוסר: בקבוצים המדיניים כי המעים שהמוסר והתוכחה מזניחים יתחלשו הכוללות מהר ויתבלבל מעניי זה עניין קבוצם כולם הכוללה בחלוקותיהם יהי בהכרחה תמיד ובשום תחלי ומי שיסמוך שיכלה בזה כי בהעדר המוסר מתחלשים ותשבר שיכלה בזה כי בהעדר המוסר מתחלשים ותשבר החכמה והכיוה בשה שיתיסר מהחלוקים ותשבר שיכלה בזה כי בהעדר המוסר מתחלש

יְבִין וְאֵין מַעֲנֶה׃ כ חָזִיתָ אִישׁ אָץ
בִּדְבָרָיו תִּקְוָה לִכְסִיל מִמֶּנּוּ׃ כא מְפַנֵּק
מִנַּעַר עַבְדּוֹ וְאַחֲרִיתוֹ יִהְיֶה מָנוֹן׃
כב אִישׁ־אַף יְגָרֶה מָדוֹן וּבַעַל חֵמָה הַמְרֵבֶּה־
פָּשַׁע׃ כג גַּאֲוַת אָדָם תַּשְׁפִּילֶנּוּ וּשְׁפַל־
רוּחַ יִתְמֹךְ כָּבוֹד׃ כד חוֹלֵק עִם־גַּנָּב

תרגום

בְּלִישׁ׃ כ אִין חֲזֵיתָא
גַּבְרָא דְּמִסְתַּרְהֵין מִלּוֹי
סַפְרָא דְּטָב הוּא סָבְלָא
מִנֵּיהּ׃ כא מְהַפְנֵק מִן
טַלְיוּתֵיהּ לְעַבְדָּא נֶהֱוֵי
וּבְאַחֲרִיתֵיהּ יְהֵי מְנָצֵחַ׃
כב גַּבְרָא רַגְזָנָא מְגָרֵג
תִּיגְרֵי וְגַבְרָא חֲמָתָנָא
סַגִּי עָרִין חוֹבוֹי׃
כג רוֹמְתָא דְּבַר נָשָׁא
תַּשְׁפְּלִנֵּיהּ וְרוּם דְּסַבְיָא
רוּחֵיהּ גַּפֵּי יְקָרָא׃

כד דְּפָלֵג עִם גַּנָּבָא סָנֵי ת"א מפקן מתוסר , סותם יד : ונפיל חמת , מדניס כפ :

שונא

רש"י

ושוכחין ולא דבר על עבד ממש אלא על כל הממרים דבר הכופים : (כ) אין בדבריו . ממהר ונכהל להשיב : תקוה לכסיל ממנו . יש לכסיל תקוה יותר ממנו : (כא) מפנק מנוער עבדו . יגר הרש : מנון . שליט וכן

אבן עזרא

בוכין המוסר לא יועיל למייסר לומר כן מעשה : (כ) אין בדבריו , ממהר לדבר או ממהר כעיניו: תקוה לכסיל . מפורש בכמי עניים כפ' רחוק היום הכם בעיניו: (כא) מפנק . תחת מעדנים . ותתרגיזנו בחוש כאן יפקין יתפיק להיות כאן והוא מן ינן וגתמר פועל מזה הבם והוא יען שמו כלומר קרא ינן כעניין חמר אלי בני תחתי: (כב) איש אף . הוא יגרה בלפו ע"כ יקרא לף : יגרה . ישרג : חמה. קצה מלף והעד ותחתיו כשרה בו ולף בפניט נכד : (כג) יתמוך בכוד .

רלב"ג

יבין הדבר הנה לא ילמדך בקנין המוסר לפני מעשה ודבור כי יפסוק כי מעט כמו לו בעבד מפורש בלמדנו תחת בעבד במקצת : (כ) חזית . כשלמדים אותם מוסר בלמדנו בעבדות ובקצת מלות הנה עם תקוה יותר ממנו לזה אם לו בהסכלות בחוש העבד כי הוא מבאר כדבר שכלותו ומשני זה יבקש עוד בדברנו ואולם בלמן בדבריו ולא ישהל עליה : (כא) מפנק מנוער עבדו . אבר יהן לעבדו מעונג בקצתו הנה לא יקוה שיהיה מהן לו גם הענד שלא יהן הדבר מפורש בעת הקנין לכת המתחדש אל שחלוות הנעורים אבר הוא ללוי בויהיה עבד לבעל המעונג הן הנה יבוש העבד המלוכת והשכחה הנה בתחלת ויהיה בשכל שבדו תמת היותו ללוי להיות מושל עליון (בב) איש אף . שבד לגרות מהן לכעסו בחוש בעם מרוב הכרו ושכחתו אלה בעשו הם יהיה שבח להכעיסו בדעות גדולות וכמו בהעשה הוא שבח להשמיח גופו הן הוא שבח לה הוכל החורש לפניהו לעשות מה שיגיעהו הלוי בעשו ויכיהו זה שבח לה בעשות שבעים גדולים : (כג) גאות אדם . הוא גאות האדם שפילהו אל השפלה כי רק לעשו מדבקה בלוי ויכיה זה שבח לה בעשות שבעים גדולים אבר אם מעט ושפילהו יותר מהלוי נו הוא מפולח מלד מהשחים לפי בחוש בפל הנה בשפלהו ובעשותו יתמוך ויהזק השפלה לו כי יכניהו השבעים מלד ויעשלהו בהשלמו עלמו מלד בשניהם : (כד) חולק .

מצודת דוד

משוב דברי : (כ) חזית . הם לשון שם המתחיל בשניהו דע אשר יש לכסיל תקוה להלוים בשניהו יותר ממנו שם יעשה ניסוי להצליח : (כא) מפנק . המשנה את עבדו מנעוריו שיהו לה כיה עמו לשבול של עבדות הוא לאחריות יפיו יהיה הוא שר ושלים על הבתון כי יעשה נגו ויקבל מן המלבוש והוא מושל על הבתון נתת לו לי מהמונו : (כב) איש אף . הבעשן דלקו להקשיב ריב עם הבריות : רב פשע . כי בעת הכעס לא יכתוך בתקון מעשיו . ומ"ב כ"ל בכועס תפילו בשיעה מיום מבוכר יגרה : (כג) תשפילנו . יגרום

לקוטי יקרים

(כב) חולק עם גנב שונא נפשו וגו' . דער מענטש וואס מיילט זיך כיום אנים דער גנבה וואס ער האט גענטפֿערט איז ער פיינט זיין נשמה . אלה ישמע . ער הערט אפילו פֿרען אשבועה . מען ויטט אים בשוועדן . ער זאל זאגן פון די גנבה . ולא יגיד . וויסט ער אויך נים זאגן . הבי שמעון זאגט עס האט נישראאן אשר פון פֿלעכט בשאם פֿלעכט בשראאן היא מענטשן וואס קויפן די גבות פון די גנבים . אוב די מענטשן וואס נעמען אחלק פון די גנבים זיי בעטאלטן די גנבות . אוב די גנבים האט ער נים בשטראפט . די מענטשן פון שאם זיגען גיזען אויף דעם שר פאר וואס ער בשטראפט נים

שׁוֹנֵא נַפְשׁוֹ אָלָה וְשָׁמַע וְלֹא יַגִּיד׃
כה חֶרְדַּת אָדָם יִתֵּן מוֹקֵשׁ וּבוֹטֵחַ
בַּיהוָה יְשֻׂגָּב׃ כו רַבִּים מְבַקְשִׁים פְּנֵי־
מוֹשֵׁל וּמֵיְהוָה מִשְׁפַּט־אִישׁ׃ כז תּוֹעֲבַת
צַדִּיקִים אִישׁ עָוֶל וְתוֹעֲבַת רָשָׁע יִשַּׁר־
דָּרֶךְ

נַפְשֵׁיהּ נְפֵיק מִיכְתָּא
וְלָא מוֹדֵה׃ כה טְלוּמְיָא
דְּבַר נָשָׁא עֲבָדָא לֵיהּ
תְּקוֹלָתָא וְדָחֵיל מֵימְרָא
בֵּאלָהָא נְגֻשָּׁן׃ כו סַגִּיאֵי
דְּבָעָן אַפֵּי רַשְׁלִיטָא
וּמִן קֳדָם אֱלָהָא דִּינֵיהּ
דְּגַבְרָא׃ כז מְרַחֲקָתָא
דְּצַדִּיקַיָּא גַּבְרָא עַוְלָא
וּמְרַחֲקָתָא דְּרַשִׁ עַ י
נַבְרָא דְּתַרְצֵי אָרְחָתֵיהּ׃

מלוי

רש"י

יעכב על הכתיבות חרדה זו תתן לו מוקש והבוטח עיה לי׃
(בו) פני מושל, לדין לפניו: ומה׳ (כל) משפט איש.
אם יזכה או אם יתחייב ומלכי העיכדי כיכבים ומזלות
דבר הכתוב: (בז) ישר דרך. אדם שהוא ישר בדרכיו׃

אבן עזרא

החורדת תתן מוקש לנפשו: ישוגב. הנה ישגבהו מפני
המחריד. פ"א שיחרדהו הנה ויתן לו המוקש בימים ללכוד
העניים. פ"ח היש מפחד ולא יתן מבטחו בכח יכוליהו מה
עזרו ומחת הנה יכא מבשע מעלת חים כי בידו המערה

רלב"ג

מי שהוא מלוכן עם גזל הוא שונא נפשו ואע"פ שהוא לו פחד פתיעלות מה כי הוא גוזל וגונב והוא מקבל הוא אחתה שהוא מתגנב פחד יביאהו זה לתיעה עוים בכבד ישמע אלה שהוא מקבל ומי שיודע זה אם לא יגיד והוא יהיה לוקח הפחד הנמשך ממנו שיהיה לו הוא אם יגיד דבר הנמשך ממנו ישוגב ויהיה מתגבר ויקרה לו כזה מעלה ושובב עושה : (כו) מבקשים פני. פתח לחלי לפתח מאמו יגזור מוקש ומזון ומבטחל בחכמ ומלך הוא הנה בדבריו ויכיר שהוא מתפחד ומחד ממנו יתעיכר מפני יתת הפחד להזיק לו ולבזלנו להמיתו בדבר שיחליטו ויכבר יהיו המבקשים על זה ג"כ מלכדים בחרדה מזולת זה יחמיד פחים שהוא פח ומיהו מתפחד מדבר בעולם שהוא בחלוש ממה לפחד ממנו מהפוך מה שהוא הוא יבוזד ויתחזק להמלט מהרע הזולת בדוד שהתחזק בחלטיו לדחוף מחרי הגזלה הפח שהיו לקוח וכמו שהמלך בחזקתו על דבר מהחריב : (כו) רבים מבקשים פני מושל. כחלות פניו ויתיין במבקשים בחלטו וחם לא יביני מי׳ מבקשי חים לא שהמושל ילחם לעקר מהכיר זה כי המבקש למלכים הוא והמושל ישא לבו שהמבקש פלני מים לא חלק ביד כי אם בל יחפון יעשו ואחבשר בחשיב הוא אל הדבוזר בלא יחפן לעשות הוא אלא מחלוי מה שהוא חלכים שהוא ואמנם כי לכוח יבקשו פני המושל בחלט לבשיבם כי לא יכלם המבשע לחים חם מהי: (כז) תועבת לחיקוס. הוא כמו אחים עול הוא בוזא ומתושב אל הפחיקוס כן שכר הדך הוא מתושב אל הבחשיב והוא מבזוחב מן המוח וכלכן יבלם מה שהוא בחלוש וחם מתושב

מצודת ציון

כמו ושמעה קול אלה (ויקרא ה׳) : (כו) במשפט. עניני דבר הלמלו
וכן על העמוד במשפט (מלכים ב׳ י״ח) :

עמו לא יגיד ויבא עונו ומחכד נפשו : (כה) חרדת אדם. המחריד אדם : מוקש. לו יפול
לבו על עצמו לבזוח הוא באלהים ובכל בדבר קל. אבל הבוטח בה' ולא יפחד אפילו
(כו) מבקשים. יכמלו ויבקשו ממנו ליתן לפני שהיה בדבר מסור בידו אבל לא כן הוא כי אפילו
כולל המלכים הם בחיים עמו ביה : (כז) תועבת. כמו בחים עול הוא מתושב לחיקוס כן הוא יכר דרך הוא מתושב לרשע :

מצודת דוד

עלמה תחים סיכה לכבשיו לחיתו : יחבך. בחיון הוא המבוך
בגלח תאל ממנו : (כה) אלה ישמע. כ"ל לאחת שהוא שומע ואינו מגיד כי אלה
שמע המבקשים סיכולו היודעים ויעידו על העושה ואע"פ שהוא בלתי
(כו) מבקשים. יבקשו ממנו ליתן לפני שהיה בדבר מסור בידו אבל לא כן הוא כי אפילו
כולל המלכים הם בחיים עמו ביה : (כז) תועבת. כמו בחים עול הוא מתושב לחיקוס כן הוא יכר דרך הוא מתושב לרשע :

לקוטי יקרים

דו נַמָּם. הָאם דֶּער שֵׂר נִיטְאלֶם נִייטְן אוֹן עֶר אִיז עֶרְשְׁרָאקְן.
הָאם עֶר גֶּיהִיטְן אוֹיפְהוֹיבְן אִין שְׁטָאם אֶלֶע מֶענְשְׁטֶן זָאלֶן
בְּאַרְגְן קְרִיגְן צוּ אִים אִין זַיין גְּרִיטְן זָאגֶן. אוּנְד עֶר הָאם
גֶּיהִיטְן דֶּרְגֶעגֶן בֶּאלְקֶע קְרִיג אִין זָאגֶן. אוּנְד מֶען זָאגְן פַּאר
בָּאדֶן אֶבֶּער לֶעבֶּער וָאם וְעֶגֶן אִין דִּי וִוּיטֶע. אוּנְד מֶען זָאגְן אוֹיךְ
לֶיגֶן בֶּאלְקֶע שְׁטְרִיקֶער פֶּרֶיטְשׁ אִין זָאגֶן אוֹיף דִּי פַּאדְלָאגֶע
עֶם אִיז צְווִי גֶּשְׁטְרִיקְט גְּוֶוזִין. דִּי קְלֶיגְן הָאבֶּן גֶּיזָאגְט דִּי
שְׁטְרִיקֶער פֶּרֶיטְשׁ אוּנְד זָאגֶן גִּילָאגֶן צוּ דִּי לֶעבֶּער. זִי הָאבֶּן
גְּוִוסְט דִּי לֶעבֶּער זָאגֶן פַּארְבָּאכְט. וְעֶגֶן זַיי גִּילָאגֶן אִין דִּי
זַיטְע שְׁטוּבֶּן אוּנְד הָאבֶּן דָּאדְן אַוְועק גֶּשְׁלֶיפְּט דִּי פְּרֶיטְשׁ.
אוֹיךְ הֶירֶן וָאגֶן זָאךְ אַנְדֶּערְשְׁוֹ גֶּשְׁטְרִיקְט אֶבֶּר בֶּיזוּנְדֶערְשְׁ פוּן
שְׁטָאם אוּנְד קְלֶיגְן הָאם גֶּיבְּרָאכְט דִּי קְלֶיגְן אִין זָאגֶן אוּנְד בֶּיזוּנְדֶערְשְׁ
הָאם גֶּיטְרִיפְּט שְׁטְרִיקֶער פְּרֶיטְשׁ. אוּנְד מֶען הָאם פַּארְבָּאכְט אֶבֶּר
טִירְכֶן פוּן דִּי וִוּיטֶע שְׁטוּבֶּן. דִּי קְלֶיגְן הָאבֶּן גֶּזְתָּאפְּט דִּי
שְׁטְרִיקֶער פְּרֶיטְשׁ אוּנְד זָאגֶן גִּילָאגֶן צוּ דִּי לֶעבֶּער וִיא גֶּזָאגְט
פַּארְבָּאכְט. זִי זָאגֶן גִּילָאגֶן צוּ דִּי טִירְכֶן זִי זָאגֶן פַּארְבָּאכְט.
זָאגֶן דִּי קְלֶיגְן גֶּשְׁקְוֶוטְשְׁן מִים דִּי שְׁטְרִיקֶער פְּרֶיטְשׁ אוּנְד הָאבֶּן זִי
צוּרִיק גֶּטְרִיפְּט אוֹיף דִּי פַּרְשְׁטֶער וִיא גֶּזָאגְט.

קלין

דֶּרֶךְ׃ ל א דִּבְרֵי אָגוּר בִּן־יָקֶה הַמַּשָּׂא נְאֻם הַגֶּבֶר לְאִיתִיאֵל לְאִיתִיאֵל וְאֻכָל׃ ב כִּי בַעַר אָנֹכִי מֵאִישׁ וְלֹא־בִינַת אָדָם לִי׃ ג וְלֹא לָמַדְתִּי חָכְמָה וְדַעַת קְדֹשִׁים אדע

ת"א דמן תגיר . עקימה כ' מן על הדפוסים : כי בער . פוטיפרון נפ :

דמן תגיר . עקימה כ' מן על הדפוסים : כי בער . פוטיפרון נפ :

א מִלּוֹי דְּאָגוּר בַּר יָקֶה דְּקַבֵּל נְבִיאוּתָא וְאָמַר גַּבְרָא לְאִיתִיאֵל לְאִיתִיאֵל וְאוּכָל׃ ב כְּטוֹל דְּבוּרָא דְּבָנֵי נָשָׁא אֲנָא וְלָא אִית בִּי בִּינוּתָא וְלָא יְדַעְתָּא דְּאֱנָשָׁא׃ ג וְלָא יְלֵיפִית חָכְמְתָא וְלָא יְדַעְתָּא דְּקֻדְשַׁיָּא

רש"י

ל (א) אגור בן יקה. דברי שלמה מפני מה הכניסה והקיזה כך פירושו קבלתם: המשא. נבואה זו לאיתיאל ואוכל. כשכעל נפשו אתה חולי ואוכל לעשות ולא תאכל. לאיתיאל על שם אלי אלי ושם פרשה לנבי יכרחל (שמות י"ד) על נבי יכרחל: (ב) כי בער אנכי על שסכלתי בדבר בקב"ה דומה כמי שיש לו לידי עבירה: (ג) ולא למדתי חבטוה. ולא דעת קדושים

מנחת שי

ל (א) בן יקה. במחזק הכי"ת בספרים מדוייקים והמוסרת מוכיח כמ"ש בזה הספר סימן ל"ג וכן בתר ן עזרא ודו"ק: ומשל.

אבן עזרא

והנפלות: חלק רביעי ל (א) דברי אגור. היה בימי שלמה מפי דברי יודע דעת ונכבד בדורו על כן המלך שלמה מסר דברי הכמתו בספרו: בן. כתיב"קמו בער"י כמו רים ורם בן מון בן לילה בן הכות: המשא. הנבואה בעניין מכה הסה לכן מדם: נאום. על מנקל זכיו: הגבר. הוא מגיד בעניין שנבחרה מכמתו: איתיאל ואוכל. היו מכמים הכרי מגור הן תלמידיו:

רלב"ג

המשלים מאמר מפולסים בשעם עיון: (א) דברי אגור בן יקה וגו'. עד הכרי למולם דברי אגור ידעתם שבשלמה קבץ עלמו אגור מגד הדברים שבשל מוחם הוא הספר כמו שקבץ עלמו קהלת מלד הדברים שהלעים בספר קהלת והשם אגור הוא משניין הקבוץ והאסיפה וקבץ עלמו בן יקה כ"ל בן אבד יקה והכלון בהוא אגור בחוכו ומקובץ מהמחשבות הנמצאות בדברות הנמשלים וזולת לשקיל המעשים והמשא בן המחשבות הנמשלו לשקול כדי שיבחרו בו הנילוקות וספר שבחרו בו המאמר לכשם אחר שבשו איתיאל והאמרו ב"ל לו לאיתיאל בדרך שני הרמוז: (ב) כי בער. ולפי שאני בעל מחיר ואין לי בינת אדם בחילו הדברות השמוקות: (ג) ולא למדתי חכמה. ואין בי אלא דעת קדושים והם הנביאים אבל לגבורים השמיעני שלא הקבלי מלד מהבחורי מבוסה מוקה בחילו הדברים שהחיבור ובדומיהם שלו מה שיהיה הגיו כתוכם הלי הוא בספר יחול בספר כמו שבחפרסם שבספר יספענו כאות מהבמים יכלם בשם מה שבחבר כמו שבחלה בישפענו מהבמים

מצודת דוד

ל (א) דברי אגור בן וגו'. ר"ל הלא הם דברי שלמה אבל אגור הוא שאסף את הדברים ושפעסן אבל הכניסה הקיז את הדברים כי נקרא אגור, ר"ל על כי דברי הספר הוא שלמה הוא גם כן נאמר בשעמו: נאום הגבר. ר"ל כי דברי הספר הוא שלמה אבל הוא נאמר בשעמו לאיתיאל ואוכל ואמרם לומר שאמר בשעמו לאיתיאל ואוכל. ר"ל כי שעמו היה לו חכמה מפיו והוא מוכל לעשות מה שלבי הבן לחרבות כשים ולפף וזהב כי על כ"ו לא יסול

מצודת ציון

ל (א) דברי אגור בן וגו'. ר"ל הלא הם דברי שלמה אבל אגור הוא שאסף את הדברים ושפעסן אבל הכניסה הקיז את הדברים כי נקרא אגור, ר"ל על כי דברי הספר הוא שלמה הוא גם כן נאמר בשעמו: נאום הגבר. ר"ל כי דברי הספר הוא שלמה אבל הוא נאמר בשעמו לאיתיאל ואוכל ואמרם לומר שאמר בשעמו לאיתיאל ואוכל. ר"ל כי שעמו היה לו חכמה מפיו והוא מוכל לעשות מה שלבי הבן לחרבות כשים ולפף וזהב כי על כ"ו לא יסול

פירוש ע"ט

וְעַרְדְּיָקִיים כּוֹן דָּעֵם רְשָׁע אִי דָּעֶר וְאָס גִּיט אִין רֶעכְט פַֿאר־טֶּעגִען וְוִעג׃

ל (א) דִּבְרֵי אָגוּר בֶּן יָקֶה דָּם וָעגְען דִי רֶייד פּוּן שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ וְוָאס עֶר הָאט אִין גֵּיזָאמִילְט פַֿאר שְׁטָאנְדְיָקִיים אוּנ דָס עֶם וִוידֶר אוּם גִּישְׁפִּינְן הַמַּשָּׂא נְאֻם הַגֶּבֶר לְאִיתִיאֵל לְאִיתִיאֵל וְאוּכָל דִי נְבוּאָה דָס גִּיזָאגְט דָּר מַאן שְׁלֹמֹה אוֹף זִיךְ אִיבֶּער דָּעם וָואס עֶר הָאט גִּיזָאגְט מִיט מִיר אִיז נָאט מִיט מִיר אִיז נָאט אוּנ אִיךְ וָועל קֵעגֶן טָאן דִי זַאכֶן וִוִם דִי תּוֹרָה דָס אִין גִּיזָאגְט אִיין מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל זָאל זַיי גִּיט טָאן דְּהַיְינוּ עֶר זָאל זִיךְ גִּיט מֵערֶן קֵיין גָּאלְד אוּנ זִילְבֶּער אוּנ זָאל זִיךְ גִּיט מֵערֶן קֵיין וַוייבֶּער אוּנ זָאל זִיךְ גִּיט מֵיכֶּערן קֵיין פֶֿערְד וָואהרוּם דוּרְךְ דִי אֶלְע זַאכֶן קֶען אֶ קֶעמֶן פּוּן גָּאט וָועג דִי רֶדֶי זַאגֶן דָס שְׁלֹמֹה וִיא גִּימֵערְקְט אוּנ דָאס זִיךְ סוֹמֶךְ גִּיוֶוען אוֹף דֶּין חָכְמָה רָאט עֶר וָועט גִּיט זִיךְ־גִּין דָער מִיט אוּנ דָס גִּיפֶֿעלְט דְּרוּם דָס עֶר דִי גְּבוּאָה אוֹף זִיךְ גִּיזָאגְט: (ב) אוּנ אוּ דָס עֶר גִּיזָאגְט דַיינְט וָאה אִיךְ כִּי בַּעַר אָנֹכִי מֵאִישׁ דָּם אִיךְ גִּיזִידִיגְט פּוּן אִיר אִיז נִיט כַּאן אִין דֶּין כְּלוּגְר אִיךְ הָאב קֵיין שֵׂכֶל גִּיט וְלֹא בִינַת אָדָם לִי אוּנ גִּיט דִי פַֿאר שֶׁטֶאנְדְּ פּוּן אִין עֶרְגֶּענְדְּוִי אִיז צוּ מִיר דָּם אִיךְ הָאב נָאהְר גִּיט מִיךְ סוֹמֶךְ גִּיוֶוען אוֹף מֵין חָכְמָה: (ג) וְאוֹךְ בִּין אִיךְ גְּלִירְנְט וְלֹא לָמַדְתִּי חָכְמָה וְלֹא יָדַעְתִּי דַּעַת קְדֹשִׁים גְּלִירְנְט

לקוטי יקרים

קְעִין אִי דָּעֶר בֶּגֶב וָועט נִיט הָאבֶּן וְוִיסֶּען צוּ פֶֿאר־קִירְצֶען אוּנ נִיט בַּיי וָועמֶען צוּ פֶֿעהֶלְפֶֿען זִיךְ נֶעמֶען. וְוִיל עֶר נִיט נֶעכֶּען דִּרֵיבֶּער דָּאךְ מֶען בֵּייטְשְׁטֶעהֶען דִי מֶענְטְשֶׁען נָאהְ קֵיין גְּנָאדְ אוּנ דִי מֶענְטְשֶׁען וָואהְ מֶען נָעמֶען אַהֶּךְ פּוּן אִיהְם נָאהְ דִי גְּנָאדְ בֶּעהַלְטֶען זִיךְ נֶעמֶען. וְוִיל זִי בֶּאזִין בֵּייטְשְׁטֶען נָאהְ דִּרֵיבֶּער נָאהְ שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ דֶּער מֵיטְשְׁטֶען נָאהְ נָעמֶען אַהֶּךְ פּוּן אִיהְם אוּנ נָאהְ אִיהְם אִיז נִיט קֵיין נָאהְ אִיהְם נָעמֶען. וְוִיל עֶר פֶֿאהְנְדִיקְט זִין נְשָׁמָה. וְוִיל עֶר פֶֿאהְנְדִיקְט זִין נְשָׁמָה אַזוֹי וִוי דֶּער נָעב׃

אֵדָע׃ ד מִי עָלָה־שָׁמַיִם וַיֵּרֶד מִי אָסַף רוּחַ בְּחָפְנָיו מִי צָרַר־מַיִם בַּשִּׂמְלָה מִי הֵקִים כָּל־אַפְסֵי־אָרֶץ מַה־שְּׁמוֹ וּמַה־

דְּקָדִישׁ׃ ד מַן סָלֵק לִשְׁמַיָּא וּנְחַת מַן אֲחַד רְוֹחָא בְּחֶפְנָוֹי וּמַן צַר מַיָּא בְּשִׁיפָּא וּמַן אֲקִים כָּרְיָתָא דְּאַרְעָא מַן שְׁמֵיהּ וּמַן שׁוּם בְּרֵיהּ

ת״א מי עלה . מקדש שם שמה ויקבל׃ שם

רש״י

ידעתי. כנרעתי לו הוספתי על דכרי משה׃ (ד) מי עלה. מי הקים. את המשכן שבתקימתו נתכפרו כל שמים. כמשה׃ מי אסף רוח. פיה הכפכן׃ מי צרר. לפי שהכפכן׃ מה שמו ומה שם בנו. מים. קפלו תהומות (שם ט״ז) כלבו כמו נד (שם). כתפלתו

רש״י

תקופות היום ומקופת הקיצ שהכל לשם משמש ומאיר בתחלת גלגל היקף ומלמד כמו זה היקף ר״ל מקצה ארץ אחד עד קצה ארץ אחר כלשון הקף הקצה מקצותיהם ולפי הענין קלקלה ולפי הענין מקצה ויותר נגלה מקלה ומסך הוא על זה ההיקף׃ ורז׳ מי מלה מים. מי מהדרים המצלים עלה בשמים ירד להביא מיהם המתוקים בין הסנים ובין הסנים לתוכן מיהם המלוחים כדאמרינן בחולין מהדרים המצלים עלה בשמים ירד להביא מיהם המתוקים ומשופרת מזה מצינו בקרא שהרי מיהם המלוחים נקראו מלחמה שנאמר כל אלה חברו אל עמק השדים הוא ים המלח׃ מי אסף רוח. מי מהדרים המצלים עלה בשמים ירד להביא מיהם המתוקים ומשופרת מזה מצינו בקרא שהרי מיהם המלוחים נקראו מלחמה שנאמר כל אלה חברו אל עמק השדים הוא ים המלח׃ מי צרר מים בשמלה. מי מהדרים המצלים עלה בשמים ירד להביא מיהם המתוקים ומשופרת מזה מצינו בקרא שהרי מיהם המלוחים נקראו מלחמה שנאמר כל אלה חברו אל עמק השדים הוא ים המלח׃ מי הקים כל אפסי ארץ. מי מהדרים המצלים עלה בשמים ירד להביא מיהם המתוקים ומשופרת מזה מצינו בקרא שהרי מיהם המלוחים נקראו מלחמה שנאמר כל אלה חברו אל עמק השדים הוא ים המלח׃ מה שמו. מה הוא שמו של הקב״ה׃ ומה שם בנו. כמו כי תשאל בנך מחר (שמות י״ג) ומה שם בנו. ומה תאמר ממה שם בנו כמו מיהו מפשחה

ידעתי. כנרעתי לו הוספתי על דכרי משה׃ (ד) מי עלה. מי הקים. את המשכן שבתקימתו נתכפרו כל שמים. כמשה׃ מי אסף רוח. פיה הכפכן׃ מי צרר. לפי שהכפכן׃ מה שמו ומה שם בנו. מים. קפלו תהומות (שם ט״ז) כלבו כמו נד (שם). כתפלתו

מצודת ציון

ובשומו (במדבר כ״ו): (ד) ירד. תלבון ילידה לו הוא ענין ממשלה ובלעזות כמו וירד מים מד״י (תהלים ע״ח): בחפניו. עיונו מלוא קומת הילוד ממו ומלוא חפניו קטנות (ישעיה מ״ו): צרר. ענין קשור כמו צרור כסף (בראשית מ״ב): בשמלה. כסדין: אפסי. קצות כמו אפסי ארץ (ישעיה מ״א): מה שמו. מה הוא שמו של הקב״ה ומה שם בנו. מה תהיה שמו של בנו כמו כי תשאל בנך מחר (שמות י״ג) ומה שם בנו. ומה תאמר ממה שם בנו כמו מיהו מפשחה

מצודת דוד

דעת קדושים מדע כ״ל לפי שהיתה דעת מאדי קודם כמה שאחר החטוח ולא ידעה לו כשיש ולפי יסוד וגו׳ (תהלים י״ח) כי חץ הכוונה נותר כשיכוונו שאז ומלוא תפיו קטורת (ויקרא ט״ז): צרר. ענין קשור הילוד ומשופר לפי קטנות היולדת ומשופר לפי גדלות היולד ואין כמעט בין הגדלות לקטנות אלא כפי הרגילות שהיולדת מרגלת בלדת ולפעמים שהיולד מרגל בלדת ולפעמים

שֵׁם־בְּנוֹ כִּי תֵדָע׃ ה כָּל־אִמְרַת אֱלוֹהַּ צְרוּפָה מָגֵן הוּא לַחֹסִים בּוֹ׃ ו אַל־תּוֹסֵף עַל־דְּבָרָיו פֶּן־יוֹכִיחֲךָ וְנִכְזָבְתָּ׃ ז שְׁתַּיִם שָׁאִלְתִּי מֵאִתָּךְ אַל־תִּמְנַע

אין יָדַעְתָּ׃ ה פּוּלְחָן כְּיֵימְרוֹי דְּאֱלָהָא צְרִיפָן וּמְסַיַּעְלְאֵין דְּמִתְרַחֲצִין בֵּיהּ׃ ו לָא תּוֹסֵף עַל מֵימְרוֹי דְּלָא יַכְסְנָךְ וְתִתְכַּדַּב׃ ז תַּרְתֵּין שְׁאֵילַת מִנָּךְ לָא תְכַלֵּי

ת"א לא חיסף . מגלה ז׳ : ברכות ט׳ : סנהדרין ק׳ : מכילתא בשלח פיסקא שיר ט׳ :

ך הגרשה

ילפה ממנו ונדע מי הוא: כי תדע. הס תדע מי הוא וחין לך ירחה לעבור על דבריו. (ה) כל אמרת אלוה צרופה. מזוקקה ולא כתב דבר שלא לצורך והיה לי ליזהר: (ו) פן אבן עזרא

(ה) מגן. הי"ס סופה וכן מגנן כמו מבטחי אל: (ו) תוסף. מורכב מן יסף ופסח מהוא פעולת התשלית ושעד עליו הכתוב לבד תחת הסמ"ך והפ"ה יהמורכב הוא מן תוסף ומן תוכף

ע"מ ירד: ואתה תשוב לפרש ואימר כי דברי החכם הם ז' הלקיש וכולם ע"ד מוסר וכל הלך מד' דברים לבד שתים שאלתי וכן נהגו הז"ל באמרם ד' מידות בחדם ד' מידות בתלמידים ובתוך הלה שבה פסוקים הדבקים ספר ד' יסודי' והם שתים הן יסוד החם שהוא המה ויבשה ורוח יסוד הלחות והכוח ומים קרים ולחי' והרן יסוד הקיר והיבוש: וקרח פ'. דברי הגבר. יהכן בשלמותו דברי חכמי' להיות שיתיחל ואוכל ובגבר הכפיל עלמו ואמר להם לזה תבחלוני כי לזי בבר יותר מחים והפילו בינת חדם מהה מין לי. ולח למדתי החכמה על ענין התלמי ולח דעת של חדם לומר מין לי חכמה ודעת: מי הוא שעלה שמים וירד. לומר שים בו כח לעלות לל השמים הנבוחים ולרדת לל החרן שהיה לשומר לח חדעתו בחכמתי: בחפניו. כדי שיבין השומע כי הפניו וידיו הם רוחו או כללו. לומר שחוץ הרוח שלח תהיה נוספת: מי צרר מים. כלילו לרמז בשנים הדומים למלה להמשיר על החרן: כל אפסי ארץ. שלח יעמוד. והחפשים הם הקלוות העומדות על כלי מה. מה שמו ומה שם בנו שידעהו בחכמתו: כי תדע. חתה מיתיחל לדם לו בנו הגד לי שם חחד מהם שידעהו והשנים חינו יכול לדעתו ולין בנברחים שידעו בחכמתו: כל אמרת אלוה צרופה. כשנין חמרות ה' לחמרות טהורות והם המלות הלרופות כזהב המזוקק וכהם הכמת ירחת השם ולין רחוי להתעסק בזולתה. על כן לל תוסף על דבריו פחה שיתיחל כשנין לו תוכיח עליו ולל תגרע ממנו: פן יוביח בך. בשנים שבבר על מלוה לל תעשה: ונכזבת. חתי נכזב בהתעסקך בחכמה חחרת שזלח חכמת מלוחיו, ונכזבת כשנין בנים בחנים ונקרחו כן ממריס פי השם. פ"ת כן יקה כן יקחת עמים כי בשביל דוד נחמר נכן שלמה כן יקה וקהלת. ולחנור הוח נחש הנבר. לשיתיחל בדבר הבשי' והשוטים שחמר חרבה ולח תסיר לבבי ושוכל: כי בער. שיתיחל מתנחם חת"כ וחמר בשיתי כמי שלח למד חכמה ולח ידע דעת קדושים ונקם קהלת שידע במשפט להלדיק ולהרשיע ללח עדיים ולח חמרה תורה חלח על פי עדים ועל זה נחמר נקם קהלת וגו' שיעניה מן השמים ולח היה לו כן חו חמר ובחיב יוסר דברי חמת בשביל התורה כל חמרת חלוה צרופה לל תוסף וגו'. ואני לח שחלתי דבר נכון שחלתי דבר בלח היה לי ליכחל כילד היה לו למכה שעלה שמים וירד ואהרן שחסף רוח שבחמר וישמוד כין החייט וכין המחים ומיהו שברר מים בשמלה ויהושע שהקים כל חפחי חרן שתם בנבעון דוס: מה שמו. כי בניהם לח הגיעו לשמם ולדעתם. קף אני

רלב"ג

וכבר התבחר כל זה מדבריו כשחמר הס' וחו' מפסר מלחמות ה': (ה) כל. הנה כל חמרת הס"י לרופה ר"ל שהיח נקייה מן הספיים והדבקים שילכו בחדקות המות וחוח מגן למוסים בו לשחרם מהשעות ומהדבקים כמו שלו המחקימות לבר הטעות נחמיק בהם הדבק מהלחתו החמתים ולה יוכיו שלו הבחרים הגדולים בחולה ובדברי סופיות: (ו) לל תוסף. על דברי הס"י לך יחחזק בהם כחומן לה יעשך לחה בחוכיח חליך ונכזבת חתה ונכזבו דבריך ונכזבת. מלבון

מצודת דוד

מדבריו על ידי לימודן הדעת וחמר כחדבקים על עלמו ותוחה של הכחשומות ומלחד דעת לבל ילחו חי דיכו להבטח על חכמתו: (ה) כל אמרת. שתה כוחה חני חמרה חלוה צרופה מכל חמרת חלוה שיש לרופה ומזוקקת מכלי סיג ומכשול וכוח לנגן ולחסתה להגיל מן מכשול המעות הם המוסים בו ולח החוסים בחכמתם כמוני כי הם לח מבטיחי בחכמתם לומר חכמה ולח חסור מהם לח חייתי מכיר בעבירה כי לו הם כוונתם היה בחדבק תלו ומבוסק מכל מקום לין לכבון בחכמה ולבור ממנה: (ו) אל תוסף. כוחיל ותחמתו לרופה מבלי שיוכל עשות לזה חל תוסיף חה עליהם חן כשיבדל בדברך ימלחהו נכוב ומוטעה ולין ת"ל תחזר לחמתו חלוה הלרופה: (ז) שתים.

פירוש ע"ט

מָענֶטש וִוי מֹשֶׁה זָאג מִיר וִוי אַז עֶר הַיִיסְט אֶפְּשֶׁר גִיבְּענְקסְט גִיט זָאג מִיר וִוי אַז עֶר זוּכֶן הַיִיסְט. נָאר גִיווִיס איז גִיט דָא אֶמענֶטש עֶר זָאל זַיין גְלַייךְ צו מֹשֶׁה: (ה) נָאךְ זָאגט שְׁלֹמה כָּל אִמְרַת אֱלוֹהַּ צְרוּפָה אַלע פּוּן זָאגט זָענען גִילַייטשֶׁרְט אוּן עֶר הָאט גִיט גִישְׁרִיבֶּן אַיין זַאךְ אוּם וִיסְט דְרוּם הָאב אִיךְ גִיהָערְט וַיי צִי הַיסְטן מֶען הוּא לַחֲסִים בּוֹ זָאגט אִיז אַיין זָאגן הָאב אִיךְ גִיבָּעטן פּוּן דִיר גָאט אַל תִּמְנַע מֶמֶנִּי

בטרם

מְמֶנִּי בְּטֶרֶם אָמוּת׃ ח שָׁוְא וּדְבַר־כָּזָב
הַרְחֵק מִמֶּנִּי רֵאשׁ וְעשֶׁר אַל־תִּתֶּן־לִי
הַטְרִיפֵנִי לֶחֶם חֻקִּי׃ ט פֶּן אֶשְׂבַּע וְכִחַשְׁתִּי
וְאָמַרְתִּי מִי יְהוָה וּפֶן־אוֹרַשׁ
וְנָגַבְתִּי וְתָפַשְׂתִּי שֵׁם אֱלֹהָי׃ י אַל־
תַּלְשֵׁן עֶבֶד אֶל־אֲדֹנָיו פֶּן־יְקַלֶּלְךָ

מני עד לא אמות׃
הרחק ממני מכדבותא
וארחיק מני מסכנותא
ועותרא לא תהן לי זוני
לחמא מסתי׃ ט דלא
אשבע ואכפר ואימר
מנו אלהא ודלא
אתמסכן ואגנוב ואחליל
שמיה דאלהא׃ י לא
תלשין עבדא למריה
דלא נצערינך ותתחיב׃

תרא

ת״א הטריפני. שיכופני יתי ביה״א שבתורין קת׳ ; אל תלשן. אפתים פו עזיזה שער יט׳ : פתח באתנח אדוניו קרי רש״י

(ח) ראש . לשון מזון וכן טרף נתן לירתיו (תהלים קי״ח) : (מ) פן אשבע. מתוך טובר : וכחשתי. כהקדום כרוך הוא מרוב גתוה ומהו

מנחה שי

מלי המדקדק שער בבי : (מ) ודבר . הוא״ו כמאריך במדוקים : לפני . כמלפ״ן : (ט) וחפשתי . מלי בעבור היות וגג מלעגיל היה בבת מקדש מלעיל . הכלח״ש בספר מחוקים . ועיין מ״ש בימקוקל מ״ג : (י) תלשן . תדבק : ותאשמת . מן בוש״ו נגעת :

הכפם : (ט) וכחשתי . זהו ואמרתי מי ה׳ . כעניין לפ ידעתי לת ה׳ . ותפשתי שמצבע על הגנבה . ותתפש בשבועות שם אלהי לשקר והתפיסה בהזכרת השם : (י) אל תלשן . בפסוק הזה הזהיר מן הרכילות והזכיר עבד הבורח כי קשה מכל הרכילות . אל תלשן אל תגלגה ותודיעהו בלשונך והוא עבד הבורח מהלומות ע״ג לאדון ישראל להתגייר בלא יעכובו

רלב״ג

לדעתם קנין הכלימות שם לא כחיו : (ח) שוא ודבר כזב המנע ממני . כהצעותי שוא ודבר כזב שלא אשתמש ואתנהג בעיוני ובלא יהיה עיוני בדבר בטל ואין לו מציאות אחלה אחלה מחשבות רעיון במילות בלתי נמצאים כשוא או דבר כזב שלא אשתמש בהם אל שהוא שקר והדבר כזב אל שהוא שוא הכל אחד הנה זה הפרק זה והנה תפלה לאדם המקיים והעיון כמה שיעיון נמצא שיהיה לאמתו שם מציאי שמשם המדמה שם מציאי שהוא כזב קרקם לו שם מציאי דעות ילמו כזב מזולתו והמלאה רב׳ היה בלא תתן לי עוני ודלות בדעות לקלי בדעות מה שחשבה לאדם הבאתו ולא תתן לי ג״כ עושר לפעמים להתחכם כמה שתין לאדם שבאתו לך בדעות המיון הלמוי לכשכם לא שמות ולא יותר ושתא בחתם היה שלמה גדולה לא יתכן שיהיה שיש יגיע מלים בשלמים מן הכ׳ . אבל הוא לחוי שיבחדל על אחד מהחכמים המציינים כזב בחוקן כיוד : (מ) פן אשבע . להתחכם כמה בלא תוכל להביעו ותומר מי הוא שם ה״י כ״ל שם יתכן שיהא אלא בלא ב״י ולא תביא שלא המלים בא שתחכם ולא שתשבע תלוה מדבר בלתי שמלא כן כשתחייב לאחר שהוא כן ויבין זה לפעמים ולהתמין כזולתו ופן תרבה ותחקור מהחקור כמה שתחכם לאדם השבעתו ויבין זה שכם לא שלא תעמוד על חיוב היות שם אלוה הוא הכזוב לכל המציאות ויהיה קלקול שכם בהגזות שהוא מהבלות ותומר שתין שם אלוה כמו שהיה תומר מתיקומים ושיעתו ותחשוב כי לא תפשתי כזב כי שם הכם לבד לי המקרא זו אין לו מלומות ויבין זה יותר קצר כאומן שם אלוה כמו שהיה תומר מתיקומים ושיעתו ותחשוב כי לא תפשתי כזב כי שם הכם לבד והוסף לזהיר בנית על דבר התורה כלא יחטא בעיונו כשם ויבחכם ויחלה כזב בדברי תורה ולבי שהתורה הוא כמו עבד לא״י לבקרי כה כתפעת הבלומות כה לאדם הזהיר שלא יחלה בחדם בדעותיו המשוכות בדברי התורה כי כזב כלתי הלבין בעבד אל תזהיו לומר לי שהתחתם תומו עבדו ומתר שתם העבד כן תולי יקללך מדעיו והוא הש״י ותהיה לשמתה והפסד מפני היותך מיקל בתורתו ומחלל השם כי זה הפועל המעונה מהבלת דברי התורה כזה המוסן השם ידמה אל הדבור שמקלל הוריו ויבזיהו אל המלומות עלה שם

מצודת ציון מצודת דוד

כזב: (ח)ראש. עיין מזון וכמו טרף נתן לירתיו(תהלים קי״ח) והוא מלשון מלבין מזון המיה הבא על ידי טרף : חוקי. הקלוב לי וכמו (משלי לא) חק תוקף (כתיבת מ״ז) : (ט) ותפשתי . עיין תפוזה : (י) תלשן. מלשון מלשינות ובלון הלא : ואשבת . מלשון שמחה

(ט) פן אשבע . כ״ל כי כשיהיה לי שובר לב פן תסבב ביותר ותחטא כה׳ לומר מי ה׳ לומר מין לאדם : ופן אורש . ומה שהיה עני פן כשתהיה עם ביותר תגנוב כפי המצוה ותחטוף בני להזכיר שם שם ה׳ להשבעה בו על שקר : (י) אל תלשן . אל תדבר לרעך על העבד לפני מדוניו . ודבר כשהוא כי דרך בזיון הרבה לאמרו לפני מי שהוא יותר מיוחס ממנו ולזה יקללך . בן העבד יקללך ותהיה לשמתה . [ועוד אף כי לא יקלל עכשיו ישמע אל מקום ממשלתו ליפעל ע״י הפועל ומקבל]

מצודת ציון

בפֿרש עמ

בפֿרש אמות דוא זאלסמ זיי ניט פֿאר מיידין פון מיר נאמ וועל זאגן וועד איז נאמ ופן אייִדער איך וועל שטאַרבן : (ח) שוא ודבר כזב הרחק מִמֶּנִּי תאַטן אוג וועלט ניטשט פון מיר רֵאשׁ וְעשֶׁר אַל תִּתֶּן־לִי הַטְרִיפֵנִי לֶחֶם חֻקִּי אוֹרַשׁ וְנָגַבְתִּי וְתָפַשְׂתִּי שֵׁם אֱלֹהָי וועל פֿאר אריכט וועדן וועל איך נאבנעמן אוג וועל אן נעמן דעם נאמן פון מיין נאמ צו שוועדן זאלסמו מיר ניט געבן ייִעדט פֿאלטש : (י) אוג דם זאגט שלמה ווידער צוס מענטשן אל תלשן עבד אל אדניו דו זאלסט ניט מלשין זיין איין קנעכט צוס הער פֿן יקללך ואשמה ואורום טאמער וועט אר דיך שפֿלטן אוג דוא

וְאָשְׁמַתְּ׃ יא דּוֹר אֲבִיו יְקַלֵּל וְאֶת־אִמּוֹ
לֹא יְבָרֵךְ׃ יב דּוֹר טָהוֹר בְּעֵינָיו וּמִצֹּאָתוֹ
לֹא רָחָץ׃ יג דּוֹר מָה־רָמוּ עֵינָיו
וְעַפְעַפָּיו נָשְׂאוּ׃ יד דּוֹר חֲרָבוֹת שִׁנָּיו
וּמַאֲכָלוֹת מְתַלְעֹתָיו לֶאֱכֹל עֲנִיִּים
מֵאָרֶץ וְאֶבְיוֹנִים מֵאָדָם׃ טו לָעֲלוֹקָה ו

יא דָּרָא דַּאֲבוּהִי נְצַעַר
וְאִמֵּיהּ לָא נְבָרֵךְ׃
יב דָּרָא דְּדַכֵּי בְּעֵינוֹי
וּמְצָאֲתֵיהּ לָא אִשְׁתְּזַב׃
יג דָּרָא דְּרָמוּ עֵינוֹי
וְגַבְּרִין מָנְבְּלִין׃ יד דָּרָא
דְּסַפְסָרֵי אִינּוּן שִׁנּוֹי
וְחַרְמֵי פּוּמֵי אִנּוּן נַיְּבוּי
לְמֵיכַל מַסְכְּנֵי מֵאַרְעָא
וְעַלְעֵבֵי מִן בְּנֵי נָשָׁא׃
טו לַעֲלוּקָא תַּרְתֵּין בְּנִין

ת"א (משלי ל, ע"ג ח' מקראות לפנ
ובפנ"ד׃

סגול באתנח רש"י שתי

רמו עיניו. זה גסות הרוח: (יד) דור חרבות שניו. המיטות: מתלעותיו. שיניו הפנימיות: ומאכלות. סכינים: (טו) לעלוקה. מאחז פתר לעלוקה כמשמעו למדנו שהוא ערבי והפותרים חומרים שהוא לשון שחוט

מנחת שי

(יד) מתלעתיו. בגימ"ל המ"ם בספרי ספרד׃

היה רבע אחר מהני יקלל וכל התועבות החמורות כאלן כו זרחיה לדבר מהומע בן בתרי כדאיתא (בפסחים בפרק התכ)שהלשן את יחרחל ואחר החליפס בחומה אחרת אחר לו הקב"ה קח לך אשת זנונים (הושע ג'): (יג) דור מה

אבן עזרא

לו שהוא עמך יבא בתרך. עבד אל תדניו שיהיה אינס יבר' כענין לא תסגיר עבד אל אדניו ומס הזכיר אלא יקלל ומאתו לא רוחק ד' דברים הם להסות תחת כנפיו: (יא) דור דור. דור. דור. לעלוקה. מי דור תהיו יקלל ומאתו לא רוחק ד' דברים אלה דבקים בפי עם ד' בנות והעד על זה דור תהיו יקלל עין תלעג לאב לעלוקה כמו עוות ורחוי להיות עקולה מן משפט מעוקל והיא התכף כמו כשב ככם ירעף יערוף. ובתים ושלג. דרך תרויות. בנות. תולדות כלומר שהם הולידם וכן בנותיו. והן. טעמו ממון. פ"א כמו רב לך הוכ. ליקחת מן יקחת עמים וטעמו לתבור אס ופי' אם דור תהיו יקלל ורחוי לכבדו: לא יברך. כי גמלתו ורחויה לברכה אם דור שהוא טהור וכבד בעיניו. ומאותו לא רוחק כלומר ומי שלא יוכל לרחוק את בשרו מלותו ואי' יהיה לבבו מרעתו ויתחזק שהוא טהור רמז למתנאי': (יד) חרבות. העשוקי': (טו) לעלוקה

רלב"ג

ולפ יתן להם הכבוד הרמוי לך יקללם וכן העניין הזה המעיין עם התורה כי אלו היה נותן כבוד לדברי התורה היה מעניק בהכאתם בלומו לאור ו'ומר זה מהעצות נדבריה לך הוא מיקל בדברי התורה עם כוד העושה שהיא מעשה לו בחומר וכדעתם עד שהיא מגדל נפשו ועושה מהעונות שאר תקנה בהם למיים הלקויים: (יב) דור טהור. ומאר ממשל על מי שהכעם בעיונו טוב וכבר כזה שהוא דומה לו שהוא טהור בעיניו ולפ רומן ממנו והלבלוך היתר מעוה והיא הלוזה שיהיגיהו בעיפוזה כל הקרובים אליו וכן העניין הזה בעצם כי העוה וכבר כזה לפ מזון הכעב הוא כמו הלוזה לפ מזון כעוף כי פעוף יזון מהמזון וממזהר שלפ לחום ניזון ממנו היא הלוזה ובעב מזון מהעצות ותקנה האמת ותפלין העקר כי לפ לחום להזון ממנו ולמד ממשל על מה שיתחכם יותר ויעיין כמה פתין דרך לפ העצתו זה דומה לענין הזה שהוא מן פנים: (יג) דור שרמו עיניו ועפעפיו ישפלו בהסך מס שיעשה כפיונין והיא מדה מגונה מאוד מביאה לחטאים גדולים וכן זאת התכונה מביאה בדעות בחטאים כמו שקדם: (יד) דור חרבות. ומאר ממשל על מי שיוכח ונבב ותפש בס תלויה זה דומה לפ הדור שהיו בס כמו מרבות לחמוך ולהפשת הדברים ומזונות מהלטותיו וכס הפיגים הסוחטות בס לאכול עניים ולכלותם מן העולם ולכלות הגיונים מעין האדם וכן זה יאחיו הדעות כי יתחבאו בקלות בדעותם המסרות ואולם המחשים לפ יתכן שיוכן בכמו אלו הדעות הנפסדות ואמר עוד ממשל על פולם אבל ובהשתחו זה הדעת הנפסד רבים מהפרי הלב וזה אמיתי כי יאמלו שהי בעוה לעלוקה וכיא הפלוגות הנקראים הרעועים בע"ז שהוא מולן הדם מן האדם לפ יתכן לפ יתכן עד שיתמלא ממנו אולם נפלא ומחבר יפול ויקיא הדם ואחר כן יפול תמיד להשתמלא כזה המולן לפ יתכן לפ יתכן אחר אחלו הגלה הכפרות המולנים הם עד

מצודת דוד

(יא) דור וגו'. מוסב למעלה לומר שפילו הדור פרוע מאד יקלל מכי וגו' ופן מתחזק להשגיח בעיניהם למען יהיה מכל מיש בדעתו ויתנהג כעוזם עכ"ז אחזיק לך אל תלמן: לא יברך. לפ יזכיר בלשון ברכה אלא בלשון קללה: (יב) דור טהור. אף אם סהר בהוא מחזיק עלמו בלשון נקי ומעון ועי"ז לפ נקרא מפוף המעשים כי המחזיק עלמו בחוטף מהכלכר אפס בתכונה ולפ כן המחזיק עלמו

לפהור: (יג) דור מה רמו. אף אם הדור בהוא מס מאד רמו עיניו וגו' כ"ל המס נפי מכוח: (יד) חרבות. אף אם הדור בהוא עיניו בזעוי לפ מדעות ומחשבותיו למהלות לאכול בהם את העניים לבלותם מן העולם ובהשתמש את החיצונים מבני אדם כ"ל תולים בכל אם ומשתמשים בהיונים עד כי לפ יחשבו מן בני אדם ונדלה ס"ל לעשם עד מאד ואף אם כל אלה בהם אפ"ו אל תלמן בהיותם: (טו) לעלוקה. דימה דור הקבר לעלוקה כי מוללת ומוסצת לל בהיותה אליה כדרך העלוקה המוללת את הדם: שתי בנות. אם

פירוש ע"ט

(כְּלוֹמַר עֵר הָאֹכֶל זֶה הָאֹפֶעֶרְדִיג): (יד) דור חֲרָבוֹת
שִׁנָּיו וּמַאֲכֹלוֹת מְתַלְעֹתָיו אֲזוֹ אֵיזֶן דּוֹר וָאוֹ זַיְנֶע צַיְין
זְעַנֶּן גְּלַיְיךְ וְוִי שְׁוֶוערדין אוּג זַיְנֶע בַּאק צַיְין זְעַנֶּן
גְּלַיְיךְ וְוִי מֶעסֶער לֶאכוֹל עֲנִיִּים מֵאֶרֶץ וְאֶבְיוֹנִים מֵאָדָם צוּ
אוֹף עֶסְן מִיט זַיְי דִי אֶרְמֶע לַיְיט פוֹן דֶר עֶרֶד אוּג
דִי אֶבְיוֹנִים פוֹן דִיא מֶענְשְׁשֶׁן אֶפִּילוּ אוֹף אַזֶעלְכֶע
שֶׁלעכְטֶע דוֹרוֹת זְאלְסְט דוּא נִיט מַלְשִׁין זַיְן:
(טו) לַעֲלוּקָה שְׁתֵּי בְּנוֹת צוּא דֶעם גרוּב זְעַנֶּן צְוַוויי

מעכטער

שְׁתֵּי בָנוֹת הָאֲבִלָה הָב הָב שְׁלוֹשׁ הֵנָּה לֹא
תִשְׂבַּעְנָה אַרְבַּע לֹא־אָמְרוּ הוֹן׃
טז שְׁאוֹל וְעֲצֶר רָחַם אֶרֶץ לֹא־שָׂבְעָה
מַיִם וְאֵשׁ לֹא־אָמְרָה הוֹן׃ יז עַיִן תִּלְעַג
לְאָב וְתָבֻז לִיקְהַת־אֵם יִקְּרוּהָ עֹרְבֵי־

תרגום

הַב הַב תְּרֵין אִינּוּן דְּלָא שָׂבְעָן וְאַרְבַּע דְּלָא אָמְרִין מַסְתָּא׃ טז שְׁאוֹל וְאִתְרַת רַחֲמֵי וְאַרְעָא לָא שָׂבְעָא מַיָּא וְנוּרָא לָא אָמְרָה מַסְתָּא׃ יז עֵינָא דְמִצְרֵי לְאָב וְשָׁיְטָא דְאִמָּא נְחָצוּהָ עוֹרְבֵי רַנְחָלָא וְיֵסְמוּן יָתֵהּ בְּנֵי

ת"א שלש הנה . פרוש יד שמדברין לג שקורה בם : עין תלעג . שקורה עם אב (פתח שו קדושין נא) :

ב' זעירא פתח באתנח פתח באתנח

רש"י

ומורד וכן כמדבר תהלים למדנו כן שפותר שתי בנות נן עדן וגיהנם זו תומרת תמו לי לדיקים וזו תומרת תנו לי רשעים: ארבע לא אמרו הון. הרבה ים לנו: (טז) ועוצר רחם. תשמיש: (יז) ליקהת אם. לקמעים הקבלים ונקרין בפני אמו מל' יקהת עמים (בראשית מ"ט) קבוצת עמים והיו"ד יסוד כמו יפעת ויעלת חן: יקרוה. לעון תעקר נקרת הגור (שמות ל"ג. פרוש"ר כלע"ז. מקולקל בדפוס ל"ל כמו ספי' רמ"י במדבר כ"ד י"ז חוטב לי י"ין פרוש"ר כל"ל כחרטן גרחכטן) יכות השורב שהוא מקוברי על כניו ויקרוה ולא יתכלנה ולא יהנה בה ויכת בשר שהוא רחמני

אבן עזרא

כעניין העקולים והעוותי' שעוסקין הד' דורות יש בנות ומולדות ד' אבר כם ידיעם השם: (טז) שאול. שיקליכו

בו הדור המקלל ואמותו כלא עתם כעניין מקלל אביו ואמו מות יומת: ועוצר רחם. שיעצור הרחם מה הבטן ולא יוליד בעבור הדור שלא רוחן מעומחת זנות ושלא יהיה לו בנים ולא יהיה לו זרע: וארץ לא שבעה מים. כלומר מטר ויכבו זרועים ויהיו מוספלים הגשים והרמים ברעב: ואש. היא היורדת מן השמים לאכול הדור החוליים העשים ועוסקים התיועים כתם שירדה עליהם בימי חליהו וכן ותצת אש מלפני ה' ו' התם רמז לאחם המייבם כאחם ולא ירד הגשם והזכיר האב והאם פעם אחת כי זה הדור הלועג והמקלל רע מהג' דורות ועין שתלעג לאב המיבר אותו והכוון להכרת אם המיסרת אותו יהי חלל ויהרו עיניו עורבי נחל שתין מרחמין על כניהן ולא יחסף לקבורה כי המכבד אותם

רלב"ג

אב הב אמנם ג' הנה אבר לא תשבענה וד' אלא ממנו הון כי הון הוא שאול והיא הסיולי הכשחון ודמיונו על המעשה העומלם להיות מלאותו האבר שבמלאות הסיולדות והוא מבואר אלא שבא בלשון הפוכות ר' אמר אחם וכן עולה לחם והיא הכוונה כי אם יעלה הדבר בלחם ושולה פי רחם והוא לא ישבע מלא מבטנו כי תמיד יבקש הכהיות וכן הארץ לא תשבוע מים לשון הפעמים כי הם יעמד עליה תלבוך אחר זה למעבר וזה תמיד לא יעלה או יעלה כזה והוא יאמר כי תמיד יהיו המים בשפעה לא יכזבו מלהתהווה ממקוותיהם ואולם הד' היא היותר דומה לזה הענין הנמשל ולזה הבדילה מהשאר והיא האש בלא תוספה הון כל מה שיתעורר למעלה הנשם שהשבר זו בשפעה כי הם וכן הענין כאלו הדעות הנפסדות שאפשרות שלא יקנו מפני הדלות בדעות כי הם לא יכזבו מלהשתוות הנשמים כל מה שהתמיד להמלא מסר דעת יתקן שיעשה כהם: (יז) עין תלעג לאב. ואחר שהשלים זה המשל שב להשמיל בעיות על העושה בהוצות התועה מלך הקלות הם והוא שאר המשל בדוב מהיו קלל ואת אמו לא יכבד ואמר כי עין הלב שתלעג לאב והיא המועה ותבוז לקבון האם והוא ג"כ דברי התועה בלא ייעוד הענין כמה שיתבייש מדבר דבר מדבריה ומקבון דבריה ויסבול שלהם קלתם עם קלת עד שיסיח זה שהם לא בישעה כהוצותיה יקבו הענין הזה הועות הדומים הממחיים בלא מליה בקלות ר"ל שפחשום יבא מילו כמו

מצודת ציון

כי מתלמה כל גופה ובל' רבותינו ז"ל שכלת עוקה (ע"ז י"ב) : חב . תן עדן וגיהנם הגן עדן תומרת תן לי לדיקים והגיהנם לומרת תן לי רשעים . והוא ענין מליצה כאלו יאמר ה' יחזוק הלדיק כי יגיל ה' המקום בגן עדן ולא יחזוק הרשע שלא ישאר הרשעים בגיהנם כאל' מתלמה מפה אל פה ולא ימלא לו מקום כי לא כן הוא . כי כל אחת מהחוות עוד על חמשים כי הנה חמשה ידים ולכל אחד על מקומו : שלש הנה .. לשה לומר עם כי בלם הנה המשפעים הנזכרים אשר

מצודת דוד

גן עדן וגיהנם הגן עדן תומרת תן לי לדיקים והגיהנם לומרת תן לי רשעים . והוא ענין מליצה כאלו יאמר ה' יחזוק הלדיק כי יגיל ה' המקום בגן עדן ולא יחזוק הרשע שלא ישאר הרשעים בגיהנם כאל' מתלמה מפה אל פה ולא ימלא לו מקום כי לא כן הוא . כי כל אחת מהחוות עוד על חמשים כי הנה חמשה ידים ולכל אחד על מקומו : שלש הנה .. לשה לומר עם כי בלם הנה המשפעים הנזכרים אשר

פירוש ע"ט

טָעֲמְטַעֶר דַהֲיינוּ דֶער גֵיהֶנֹם אוּן דֶר גַן עֵדֶן אוּן זַיי (דָם אִי אַיין אִישָׁה וּם הָאט קַיין קִינְד נִיט) אֶרֶץ לֹא
בֵּייֵדֶע זָאגֶן הֵם הַב גִיב גִיב דֶר גַן עֵדֶן זָאגְט גִיב מִיר שְׁבָּעָה מַיִם אוֹךְ דִי עֶרֶד זָעְט זִיךְ נִיט אָן מִיט וַואַסֶער
צַדִיקִים אוּן דֶר גֵיהֶנֹם זָאגְט גִיב מִיר רְשָׁעִים שִׁיוּט אוּן בַּאגֶערְט אַלֶע צַיִיט נָאךְ וַואַסֶער וְאֵשׁ לֹא אָמְרָה
הֵנָּה לֹא תִשְׂבַּעְנָה דְרֵייא זָאכֶן זָעְגֶען נוּן וּם וְעָטֶען זִיךְ הוֹן אוּן פֵּייעֶר זָאגְט אוֹךְ קֵיין מָאל נִיט אִיךְ הָאב
קֵיין מָאל נִיט אִיךְ הָאב פֵּיהֶל אוּן דִיא פֶּערֶדֶע זָאךְ זָאגְט אוֹךְ קֵיין מָאל נִיט אִיךְ הָאב פֵּיהֶל אוּן
נִינוּוּ: (טז) אוּן דָם זָעְגֶן דִי זָאכֶן שְׁוּוֹל דִי נְרוּב פוּן אוּג וּם אִיז גְיזָאמִילְט אוֹף דֶעם פְּנִים פוּן
דֶעם גֵיהֶנֹם וְעֶרְט קֵיין מָאל נִיט זָאט פוּן דִיא זַיין מוֹטֶער יְקָרוּהָ עוֹרְבֵי נַחַל דָם אוּג וְוִילְן אוֹם פִּיקְן
דֶרֶשָׁעִים וְיוֹצֵר רָחֶם אוּג אַיין אוֹף גִיהַאלְטֶינֶר מְרַאבְּט אוּג לֶעֶבֶערִין דִי רַאבֶּן פוּן דֶעם טַייךְ אוּג וְוִעלְן

נָחָל וְיֹאכְלוּהָ בְּנֵי עֹרֵב: יח שְׁלֹשָׁה
הֵמָּה נִפְלְאוּ מִמֶּנִּי וְאַרְבָּעָה לֹא
יְדַעְתִּים: יט דֶּרֶךְ הַנֶּשֶׁר בַּשָּׁמָיִם דֶּרֶךְ
נָחָשׁ עֲלֵי־צוּר דֶּרֶךְ־אֳנִיָּה בְלֵב־יָם
וְדֶרֶךְ גֶּבֶר בְּעַלְמָה: כ כֵּן דֶּרֶךְ אִשָּׁה
מְנָאֶפֶת אָכְלָה וּמָחֲתָה פִּיהָ וְאָמְרָה

נשרא : יח תלת אינון דגניין מני וארבע דלא ידעית אינון : יט דרך נשרא בשמיא דרך חויא על טינרא ואורחיה רחוץ שוקא ואורחא דאלפא בלביה דימא ואורחא דגברא בעולמתא : כ היכנא ארחא דאתתא נייחא אכלא ומכפרה פומה ואמרת לא עבדית

ח"א אלפא חכמה . מעלין קלא : דרך סנונית . שנת שם : דרך נשר . קהלת ל : כן דרך . שם : מחלה ומחתה . יונק עם כשופות יג שם :

רש"י

על בניו ויאכלנה ויהיה כח. הצורב לאורי היה כמו בנחל (תהלים קמ"ו) לבני עורב תאר ירקרקו והוכיר רחמני שנתי יכאתו על מכרתו (דברים ל"ב) : (יח) נפלאו ממני . להתחר מן העין : (כ) ומחתה . כופה פיה שלמעשה כדכתיב כאשר יעשה הלוהת מתה והפך על פניה (מ"ב כ"ח) :

מנחת שי

לגזבה: ויאכלנה. נמצא הוא"ו: (יח)נפלאו. ולפלעה קרי: (ט)חנים. הלל"ך בתוף קמץ כחיב בספרים : (כ) ומחתה פיה : הפ"ה רפה :

אבן עזרא

יתריכון ימיו : (יז) בני נשר . כיהודעו על מכיותם וכיוסיף : (יח) שלשה . דרך . כן . ג' דכתיב : נפלאו . נעלמו :

(כ) ומחתה . מן מהיתי כעב. וכן הפי' ד' הם שנפלאו ממני ולא ידעתי אות' כחכמתי. הנשר לו מדע איך הוא משוף ברקיע כחוור השמים והוא לו ידע אמה יעוף על הסלע . והדרך נחש על הסלע . והדרך אניה בלב ים . התחכמת לעבור כלב ים ולא תדע לאי זה מקום יוליכנה הרוח : בעלמה . נזונתו עמה בלא ירוץ מהסס כעברו על מלות לא תנקף ולא יתכוון סופי . ג"כ דרך אשה מנאפת לתא תירוץ מהסס כי הנשים בכלל הזכרים וכאשר תאכלה ומחתה מאכל מפיה כדי שלא תדע שאכלה כן תזנה ותכחש ותאמר

רלב"ג

בשביל כמהו בן יקליך יהמאת תאר מאכל על זה הענין מהקל כדכתיב המהום עד ביעשה בדברים שלא יבינו בהוכוח לו זה הדרך עבר שם שמואלו הוא לה בהשגות : (יח) ג' כמה נפלאו ממני דלכליהם ואינם מאמינים כיושם בדרך הטוב . וד' הם שלא ידעתים ושלא שרי יהיו ממנו נעלמים ושם לא נודע ומהפשוטן הוא דרך שהוא בחוק שלא יוכל לחוק שהוא מהדרך הטוב והלכו לעמוק עמק . ושמי סוף דרך נקבע על זה לא יוכל שלא יהיה הכלו שהוא מאד דרך כח לא תמצאת ולכוונתי הוא לכוונתי הענין בשלא יוכל לחוק שהוא מהדרך הטוב ולא יוכל לעמוק עמק . ושמי כלב יש שלא יודע מי זה דרך שהוא מהסס בשעשוה כים . והכוונה הוא דרך נפלאה שלא יוכל שלא יהיה בה לא דרך שהוא מעלת הדרך הטוב כמו שהוא בשביל המהומה מהסס בעיניו מאד שהיה מדמיה ויקרה בעיניו וכן הענין בני בדרך בחקירותיו בדברי החכמה זה שהוא מהסס כי הוא יחלה בכח הטוב מהומה מהסס בדברים מהסס להיות תחלה שלא מהיה מאד מהסס : (כ) כן דרך מנאפת . ולזה המשל ואת העלמה למאפת ואינו ג"כ דומה מהסס בחלוף והוא מהסס בעלמה כי הוא מהסס בדברים מהסס בדברים מהסס בדברים

לֹא־פָעַלְתִּי אָוֶן׃ כא תַּחַת שָׁלוֹשׁ רָגְזָה
אָרֶץ וְתַחַת אַרְבַּע לֹא־תוּכָל שְׂאֵת׃
כב תַּחַת עֶבֶד כִּי יִמְלוֹךְ וְנָבָל כִּי יִשְׂבַּע־
לָחֶם׃ כג תַּחַת שְׂנוּאָה כִּי תִבָּעֵל
וְשִׁפְחָה כִּי־תִירַשׁ גְּבִרְתָּהּ׃ כד אַרְבָּעָה
הֵמָּה קְטַנֵּי־אָרֶץ וְהֵמָּה חַכְמִים מְחַכָּמִים׃
כה הַנְּמָלִים עַם לֹא־עָז וַיָּכִינוּ בַקַּיִץ

מַדַּעַם רַעֲוָא׃ כא תְּחוֹת
תְּלַת רוּגְזָא אַרְעָא
וְתְחוֹת אַרְבַּע לָא יְכִלָא
לְמִסְבְּרָא׃ כב תְּחוֹת
עַבְדָּא כַּד גְּמִלּוּךְ
וְסַפְּשָׁא דְיִשְׂבַּע לַחְמָא׃
כג תְּחוֹת שְׂנִיאָתָא
דְּהֲוָיָא לְגַבְרָא וְאִתְּתָא
דִּי יְרָתָא לְרִבּוֹנְתַּהּ׃
כד אַרְבְּעָא אִנּוּן דְּזְעִירִין
בְּאַרְעָא וְהִנּוּן חַכִּימִין
וּמִתְחַכְּמִין׃ כה שׁוּנְיָנֵי
לָא עְשִׁין עַמְּהוֹן וּמְכַנְּשִׁין
בְּקַיְטָא מֵיכָלְהוֹן׃

ת"א תחת שלש . שכר ותחתן עקירה שפי׳ סי : לנבל . עקילה כפי׳ פל : בניל באתנה לחכם

מנחת שי

(כא) לא פעלתי און . ליח מלעיל ונמצא כפוף מפורש גדולה כפשוטו : תחת שלש . לפי פשוטו להמר ממנה . ס"א דרך הגמר שלא יעזוב לחבריו דרך שירחם לחדם מלין עבר וכן כלם חסה מנפשת יכול בעלה מכפה דבר . בשתים ואחר בכלם והחר בחרבע : (כא) תחת . בעבור רגז הארץ רמז לעם הארץ : (כב) תחת עבד . שמליכו הגם עליהם בעבור העושה וחינו מרחם על מלכו ירגזו העם . וגבל בהיות בבע ומובל בעביר בפעם . ותחת חבה בחשר היה בעולה כי תבעה את שונאיה שמחמה ולח יכילוה על כן יפחדו ויתכן בגבעלה בעבור עין שונאיה . ובפחה . שהיה יורשת גבירתה ומובלת עליה בגלל פעם הגברת ע"כ רחוי לחדם להמר מעון ולח יתכלו הנבזים על הנכבדים : (כד) ארבעה . המעה פסוקי דנקים : קטני . קטנים מן הגבורים בארץ : מחוכמים . והגם ההכימה לעשות כן : (כה) לא עז . פתין כה שהם :

אבן עזרא

(כא) תחת ג'. כי תחת שלש מהדש ותחת ד' לח יוכל לשבול. הפ' הוח תחת עבד כי ימלוך. ופ' יתלון כי היו לחלי לחלוך כמו שהין לחלו למעון הקוד והבוח ויגיע לל הכבל לפי לחלי בילחה ויעבר ויגיע לל הכבל החמת לעבדו ויהיה השכל הוח כמו עבד ומבלת למלח החמת. והכ' הוח תחת החיש הכבל המלכתו בילחה כי יבבע לחם כי היו לחלי לפי כי דברי תחת לחלי מבחיתו על סדנות והמוני עד שיחבר לו לחם ומעלה למחתו ומדוקם בילחה שבבע בחיתו בעושר בילחה בעושר בחיתו שיהיה לו שוכח בילחה בבוח ודבר כזה בחיתו מיבוחו על מולם חבל הם דבריה בלחי בעלמים. והבעלי' הגם כי חין לחלי כי יתחבר החדם על החבה שהיה שנוחה לו וכן בעניו בחבוח בוח ודבר כזה על הבכל. ודו' חחת בעבד כי היה בעושר וגבירתה ומובלת בנבזה מבלתה לה כן בעניו בבוח ודבר כזה עם הבכל כי הדבת הכוזבה היה כמו בחבה ומבלתת על החמתית כמו בילחה ויהיה לחלי בחיתו בעיגל בבכל הדבת החמיתית ובפחתה תוליחה מהתבבה עם הבכל בלחן בבוח. ודבר כזה ובעיו יהיה גם כן בחמר ובפחה כי היה גבירתה והוח שבבר בילחה בלחבון מבפר מלמות כי בלילחה היה לבבל בבוחבלות הדבות חבר הבית מלח בבם הו חחר ויקבה מהתעבד המוחל הכוזב בבוחבלות החמיות בהיה לחבדות החמיות מבוחבלות דבר בילחה כן ובפחה הוח זחת הבלילחה הבבלחה המבעת לו מהבוחבלות בחה בהם בחת ויה עיון בפלא מחד ובעוק והוח מבוחר מחד מחה בביחה בעבוחות בח' מבפר מלמות כ' וחמר עוד מחה על הבפיר בדבת בייחבים יותר בני מבלים בעבל הרחבון בחר בהחבחה היה מחה בילחה בילחי מלין הקוטן : (כד) וחמר בחלבחה הם קטני חרן והם הבדים מחוכמים ביותר על חחר הבפלי מיום לבוחות לן החכם לרך חיבה קטן בפיני וזהו לחלי שיהיה מחקוח בדבים הגדולים חבר חין דרך לו להשחתה וזה יבחר מהבחיה יותר מהחלחו לו כי ילך

מצורה ציון

ממיה וקטוח כמו ממה וכסף על פניה(מ"ב כל): (כא)רגזה.חבד': שאת. מל'מבלו(בל): (כב) ונבל. ל"ם פחות וכזה : (כג) גברתה . החזיון מל' שלה: (כה) הנמלים. הם בריה קטנה: עם. יחבר כן דרך החלחה וכן

מצורה דוד

מכוח וחת: כמלכו כחלו מבלה דבר מה ומקבלת פיה לבל יהיה בחלה חם מלכה . ובחלו יבוה בחתם חלה על כי יהיו בדבר הבבחר על מלבת החלה מלחה בבם בעבית מעביהם והיה מה' לן יהיו עם כי חין בל דבר בעלם ממנו : (כחו) תחת . בעבור שלבת הבדים

יבגזו יובבי החרן ובעבור הבדיני לן תוכל לבבול הבוגז והחבדה כי בל הוח : (כב) תחת עבד . החבה שבבע בחבר יחלוך . כי לן יש תבבחיני המלוכה וכבעניון יבא : ונבל . הבבית בחבר החבל יבבע לחם כי בבים מחדים מחבעיו בחחבים הוח לן מבבל לחמו ובעבור זה יבחבה הבוגז והחבדה : (כג) תחת שנואה . הבלילית הוח בעבור המלוחה בחבעיה זוח מבחבר בחבר מבשם לבעל כי מז חוכל להלום בביילה בבעלה ותבבה לבחות מבבים לוחת חמה ובעבור זה יבחבה הבוגז והחבדה : ושפחה . בבבילית היה בחבר שבחה יוחבת מחבלת בבלחה לה ובעביר בחיבחת חחבלה וסבלות חבלה לה הבבילי לבבוד חם מי הימו לבבוד ויחבבה החבדה עד לחלוד כי זהו דבר בבוי יותר מחלוי הוחיל והיה חבה בלילה בחיבה ובל יבחה מה : (כד) קטני ארץ . בביות בחבות חבר בחרן : בחכמים . בלה לומר עם כי המה קטני חרן ומין חבמה גדולה רחוי להם לפי לוחך הבגת די מזוגם מבל מלוח המה מהולבים מן בהבגה בדבים לעתן יעמדו בעת חת העם : (כה) ובינו . עם כל מולבחם יחחזקו להכין מחבלם בעת הקין עם מלוח החבותם בבדה ולבבעתן על יומת החוכף והמה מלמדים בעת חת העלונים

פירוש ע"ט

פָּעַלְתִּי אָוֶן אִין לֵייקִינְטְ אוּנְ זְאגְטְ אִיךְ הָאבּ נִיט
נִיוּוערְנְטְ קִיין אוּם רֶעכְטְ: (כא) תַּחַת שָׁלוֹשׁ רָגְזָה אֶרֶץ
אִיבֶּער דְּרֵיי זַאכֶן טוּט צִיטֶערִין דִּי עֶרד וְתַחַת אַרְבַּע
לֹא תוּכַל שְׂאֵת אוּנְ אִיבֶּער דֶּר פֶּערדֶּרעֶר זָאךְ קָאן דִי
עֶרד נִיט דֶּר לֵיידִין: (כב) דְּהַיְינוּ תַּחַת עֶבֶד כִּי יִמְלוֹךְ
אִיבֶּער אִיין קְנֶעכְטְ וָוען עֶר קִיינְיגְטְ וּנְבָל כִּי יִשְׂבַּע לָחֶם
אוּנְ אִיין שְׁלֶעכְטֶער מַאן וָוען עֶר זָעט זִיךְ אִן מִיט
בְּרוֹט: (כג) תַּחַת שְׂנוּאָה כִּי תִבָּעֵל אוּנְ אִיבֶּער אִיין
פָאלְק פוּן רֶעכְט וָועגִין זָעגִין זַייא קְלוּג נִיבְיגִין בְּבִיין

לחכם

יג וְחָנָם דְּעִמְּהוֹן לָא לַחְמָם: כו שַׁפְנִים עַם לָא־עָצוּם וַיָּשִׂימוּ בַּסֶּלַע בֵּיתָם: כז מֶלֶךְ אֵין לָאַרְבֶּה וַקְמֵי דַמְלְכָא לֵית לְהוֹן וּמִתְפַּגְּשִׁין כָּלְהוֹן כַּחֲדָא: כח שְׁמָמִית בְּיָדַיִם תִּתָּפֵשׂ וְהִיא בְּהֵיכְלֵי מַלְכָּא: כט שְׁלֹשָׁה הֵמָּה מֵיטִיבֵי צָעַד וְאַרְבָּעָה מֵיטִיבֵי לָכֶת: ל לַיִשׁ גִּבּוֹר בַּבְּהֵמָה וְלֹא־יָשׁוּב

יג וְחָנָם דְּעִמְּהוֹן לָא לַחְמָם: כו שַׁפְנִים עַם לָא־עָצוּם וַיָּשִׂימוּ בַּסֶּלַע בֵּיתָם: כז מֶלֶךְ אֵין לָאַרְבֶּה וַקְמֵי דַמְלְכָא לֵית לְהוֹן וּמִתְפַּגְּשִׁין כָּלְהוֹן כַּחֲדָא: כח שְׁמָמִית בְּיָדַיִם תִּתָּפֵשׂ וְהִיא בְּהֵיכְלֵי מַלְכָּא: כט שְׁלֹשָׁה הֵמָּה מֵיטִיבֵי צָעַד וְאַרְבָּעָה מֵיטִיבֵי לָכֶת: ל לַיִשׁ גִּבּוֹר בַּבְּהֵמָה וְלֹא־יָשׁוּב

בצ"ל רש"י כפנקס

אב"ה. לבן נקוד דגר הכתוב: (כח) שמימית. (תרגום"ש כלבנ"ו. ל"ל הדיוט"ח כמו בתהלים ק"מ ד' כל"ת לויטע בפיוטים): בידים התפש. בידה היא לוחזת ומתדבקת בכותלים: (כט) מטיבי צעד. הילכי' ומלהיהם נאצותם:

אבן עזרא

ויבינו. מהכלס כפי יכלתם: (כו) לא עצום. טעמו רב כמו וירבו ויעצמו. כסלע ביתם. להסתר שם: (כז) חוצין. פועל שומר כמו יורד כמו הדבוי הוזלנו כלומר נקבלו ונתפשו כעניין כי מלמו ימי וכן ויולך הולך ולא מחוסף ומקוכן כעניין תסך הכסיל. פ"ת מן הללון תמר: (כח) שמימית. שם היה וייתכן שהיה המיה המסלת להדם כלורה וכדמות והטל שהי' היה בידיה תתפש כלומר שתופשת מה שיהנו לה היה נמלט כהיכלי מלך כעניין הכתוב וזלה הד' הם מהוכמים והוגר לחוי ללמוד מהם דרך מרן: (כט) ה' דבקים. ג' וד' דרך מריכות. צעד וגלת כפל כלומר שהולכים בהתם: (ל) ליש. מעיב לכת כעבור שהוא גבור ושיבו מפחד מבהמה

רלב"ג

בפשוטו ובדעתו קללה להבטיח זה הלשון הם המשלים בהם עם לא עז מיוחס אל בחר ח"ת ומע"ם בהם תקופים גיתם גודל נופש כי הם עובדים בהיכם כפלים רבים ממבקלם ובה מתבטחים להמליט הלכיך להם מזון בקיץ והוא הענין אשר ממנו יפלא בו לחם ומה ממנו שיעור החכם בלא יסתפל בתקופים כי אם בעת בהיכתן שימלא לו על כן שלח לחי יתרומל בתקופים בלא יתכן בחמלא בעת מבטחים וכבר זכר בלתה בעת מקום מוכן מבטח המלים בעת בהיכתו בקיץ לחמה לחמתו לך הל מלה אל הבני הם שפנים שהם עם לא עוזם ובחרו לשום בסלע בתים ובמקום הזה מבטחם ונזכר גם כן הענין הזה שיעזיק להם לקנות לך בתר בית בו חוקף ובחכמה לבניית ממקומו לא בעת בהיותם בתים בסלע לכל חולק יפה ויעלוק עליו כי אין לו מעצה לעזים יהפחל הם עשיה: (כז) מלך אין לארבה. בחלרבה לא מלך שיעזיד בהכחכמה מהת יהיה יולא בלו בעת מועבד אבל יתכן לו בכללות עבבי החבוחות לחיותם בו לענין זה ג"כ בעזה להבם שלא יפחדל למקור במוסבלות לך בעת הקלו וכבישור שמול שליהם: (כה) בממית. והוא הבעבים היא ג"כ בכיה קטנה וכתמתחה תעשה בידים ילישט סוף כמו רפת תתפש הם הזמורים והדמורים והולחם מהכ"ת אבר יהיה בחבאתו הם כי הוא תבית מזולה כמו בחוכר בספר ב"ח והיא בחה ג"כ בהילי מלך ומבא מפרה לחיל לה. וזה ג"כ בעזה לחבם בלא ריחת מחקור בדברים הנזולים אבר חפשר לו לעמוד על ממתחם כמו הבמנית לך מבו לא תירא מלבא בהילי המלך אחר שבבר מיכל להבינו מכם כי מלבה שנחמר כי ממנו בהילי מלך הוא לבחר כי עם

מצודת דוד

להבין כי מחסורם בעוד היות לחל ידם: (כו) וישיבו. עם כל מחכמתם יתחזקו לעשות מקום מזור בתוך הסלע כי תמצו בו מעט מעט עד כי יתחיבו מקום לבבת ובתה בלעמים דבת את בעם לבל ישובו הנמת החומה על כי תחזוק מאחן מדם בלה יבאה מעט מעט עד כי יגמור לח בולה: (כז) מלך אין לארבה. להחניעם יחד בלחפיקם אחת בדבר הנמנת המלך ואל כל זה בוחרים מעלמם ליחד בלחפיקם אחת ולא יפרדו מלה מחלה והלחיכוף היא בעי לחם לדעת בעם אחר לף אם לא מלאו מהניא לחיות בחבר יחד בעי המסחר בולם מחם הוחיל ואי הבבר לזוד את בעם ולעמדו דעת בעם אחר לף אם לא מלאו מהניא לחיות מתחברים על ידו בהכחכמה לחת מכל מקום בה מעלמם יתלחבו יחיים את אחיו ישובו: (כח) בידים. בחשבה ידים מלבד די מהבוחה כי לוחבת בעין ידישות והזוחזים בהבבים ובלבדים בהם והבה לה למחבל ולף כי היא בהילי מלך מקום ממלא בם בהבה מעבדים מכל מקום חבחר לחבול מחשבה ידים ולמעד דבת לבוות בהחם מון מניגע בפיו ולא לחזוח מבל מחבים: (כט) שלשה המה. בחזו בהבבה המה לעזים והולכים בעוד כ"ל בבחשון הוא מן המעיבים ללכת ולומם לפם בבחשון והלחם: (ל) ליש. הנמנים הגבור בבכל הבהמות והיחוש כי היה בכלל בהמה בעמוד זאת הבהמה וגו' מיל לפי ויחמוד (דבלים י"ד): ולא

פירוש ע"ט

לַחְמָם אוֹג בְּרַיִיטְעֶן אֶהְן אוֹם זוּמָער וַיִיעֶר שְׁפַיִיז: (כו) שְׁפַּיִים עַם לֹא עָצוּם אוֹךְ דִי קְרֵיאֶטְעֶם וְעֶנֶן אוֹךְ גִיס קִיין שְׁטָארְק פָאלְק אוֹג וְעֶנֶן דָאךְ קְלוֹג וַיָשִׂימוּ בַּסֶּלַע בַּיְתָם אוֹג טוּען אִין שְׁטֵיין זַיעֶר הוֹיז בְּדֵי מַעַן זַיי נִיט קֶעֶנֶן טָאן: (כז) מֶלֶךְ אֵין לָאַרְבֶּה אוֹךְ קוֹם קִיין מֶלֶךְ וַיֵצֵא הַצִין מְלוּכוֹתָיו אוֹג פּוּן דֶעסְט וַיְיטֶן עֶר אַרוֹם גִישׁאַרְט אַלֶע מִיט אַנאַנדֶער גְלַייךְ וַוי אִין חַיל אוֹג דָם אִיז דֶר שְׁטֵאךְקְסְטֶער צְווישְׁן דֶעם טִין בְּהֵמָה וְלֹא יָשׁוּב אִין חָכְמָה: (כח) שְׁמָמִית בְּיָדַיִם תִּתָּפֵשׂ אוֹךְ אֵיין שְׁפִּין כְּפָנִי כָל אוֹג קֶעֶרְט זִיךְ נִיט אוֹם פּוּן פֵאר קִיינֶעֶרְלַייא

זאך

מִפְּנֵי־כֹל׃ לא זַרְזִיר מָתְנַיִם אוֹ־תָיִשׁ
וּמֶלֶךְ אַלְקוֹם עִמּוֹ׃ לב אִם־נָבַלְתָּ

ת"א זרזיר . סנהדרין פא (ל"ה מ) : תם ונלע , בכורות סד: מה מו (יומא יז) : בההנשא

רש"י

(לא) זרזיר מתנים או תיש . לפי ידעתי מהו ולפי המשמע הוא קיה הבוכה מתנים : ומלך אלקום . לפי ידעתי מה היא לפי פשוטו. ומדרש מגדה פותרין המם פרשיות אלו של ארבע ארבע דברים בענד ד' מלכיות לפי שמתמלה ממשלתן על ישראל בשון שעברו על המשה הומשי תורה הזכירם המשה בפרשיה : שאול ועוזר רחם . שאול מלכות בבל שנאמר בנבוכדנאצר הרשע כשאול נפשו (חבקוק ב') ועזיאל רחם זו היא מדי שבימיהם עמדו רחמים מישראל בעיני להמשיל ולהרוג ולהכלד (אסתר ג'): ארץ לא שבעה מים . זו יון שלא שבעה מלנזור גזירות על ישראל : ואש לא אמרה הון . בענד שעשה בחמה בוערת על ישראל שאמר להשמיד שף ומשים ביום אחד. וכן : דרך הנשר, זו בבל הנשר הגדול ארך הכנפות: נחש . זו מדי: דרך איש בלב ים.זו יון שהיא קלה בנזרותיה: ודרך גבר בעלמה. זו מלום שהיא אמרה לעולם תהיה גבות : כן דרך אשה מנאפת. זו הרשה גרמה להם לבוסת ישראל שנאפפה בע"ז וכדי הוא הפורענויות לבא לה : ואמרה לא פעלתי און . כלומר הנני נשפע לחוף על לומרך לא הטחתי. ט"ס לשון רש"י שבמק"נ) : רגזה ארץ . ר"י : תחת עבד . זה נבוכדנאצר שהיה עבד למרודך בלאזן וכותב תגריתיו כדגרסינן בהולין : ונבל כי ישבע לחם . זה מהכורום

מנחת שי

דיומקל סימן ל"ג : (לא) תם ונלע בהמנוכה . תוי"ט בפרוש :

מלבם : (לא) זרזיר . שם היה סמוך למלת מתנים כלומר זרזיר ממתנים והזכירו כי הוא קל כרגליו וייעיב לבאר כי בשת העורף יוכל להכביע טרפו . פ"ת דבורים . פ"ת דבור . או תיש . יייעיב לעדו בלשון כי הלשון לה תעניומה לפניו והעניז כשתודים לפני לאן . אל תיגעו לי פיום . קום . פעול כמו סוג לב כלומר שאין לחדם קום להלחם עמו אז יייעיב לעדו כי בעבור לדקו אין בעון מוקם כנגדו : (לב) אם נבלת . לענד שיהיהל ואוכל דבר שאם זעות פיס יד לפיך והל תדבר.

רלב"ג

שמחמה תבעה בזה כי היה בוגה מה שלא יכלה לה מפני הועלה אחר הגדים לה בשות והבשבה כי היה בהיכלי מלך לא ישובו הנבהים ממקים לותם וישוע בעבדים לך ישבותם ויכותם זה לקדם לה מפני הבשה בשות לפני מלך והיה בחוץ בשות בפני מלך אין שתחם יותר ל"א בלה יגיע לו מזה כדי לך יבוים בעלמו בהשבה והמבה הבי זבר בו כי הוא מביהי בעבר בהם מעמדי בעבוה בכל הדברים מוגלת ביתקהו החזוי מבלתי להוי ול' הם מביהי לבם בהקדים בני הבלבלים יבוים בעבוה יותר הל המבל יהיה הביהי בדעת השתמבם יותר מהלחם בוה : הוא יהיה בחוץ בשות בפני מלך ובן לבחוץ מחוץ לבית מפני כל על כיוב בשתו על בזוהתו ובבר יהיה לו מזה רע בעיניו מה שהלחם לו בחוץ בשות לא יבוים בעבוה מפני והוא בלבב דק בחתים בויעלתו בחדים לזה שיהיה בחוץ בשות בפני מלך ובן לבחוץ מחוץ לבית מפני בעלמה בחדים הבי הוא מולתו הו הענין הוא בחבון ובבר יבוים לו מזה הבשה מבלתי להבשבה והל הוא בחוץ בן בחוץ בשות בפני מלך בחוץ מפני בעבוה בחדים בבר בעבוה בחדים בבר בעבוה בחדים בבר

בְּהִתְנַשֵּׂא וְאִם־זַמּוֹתָ יָד לְפֶה׃ לג כִּי־מֵיץ
חָלָב יוֹצִיא חֶמְאָה וּמֵיץ־אַף יוֹצִיא דָּם
וּמֵיץ אַפַּיִם יוֹצִיא רִיב׃ לא א דִּבְרֵי

תתרומם דלא תטפש
ולא תושיט אידך
לפומך׃ לג דמדינא
חלבא נפקא חמאתא
ומן כבושא דרוגזא נפוק
דמא ומן חרונא דאפי
נפוק דינא׃ א מלוהי

ת"א כי מיץ . מרוסת כן : דמרי למואל . שהכל ענין :

למואל

רש"י

נבזית בהתנשא. אם מתגבית על ידי דבורך שהורפת (ונפלת) את עצמך. סופך להכעיס בדבר: ואם זמות. בלבך להתקוטט איש על פיו ומחוק: (לג) כי מיץ חלב. כי כאשר תלח חמאה ע"י מיץ חלב ודם ע"י מיץ החוטם ייתר מדי כן ועל ריב ע"י מיץ אפים על כעס: מיץ. סחיטה (פרימיטור"ה בלע"ז). הוא לשון מיעקלי"ת. בל"ה. פרשפטן דרוקקן) כמו (בבבא קמא ו) ומיץ על ענו'.ורבותינו פירשו אם נבלת עצמך על דברי תורה לדרוש ולשקול ספיקותיה לרבך ואפי' נרחית לו כשופה בלע לב סופך שתהא מוטל ואם זמות אם במת זמם על פיך ואסמת לותו ולא שתלת לו הכל סופך כשיתלוך דבר הלכה תתן על לפה ותתלם בלא תדע לעשות כלום כו'. כתבר מין הלב יולא המוח כן מיץ חפיס שרבך כושם כך בלה הכיעות מהר ואתה מתגבל עליה סוף שלא תפיק תהר ומן הלכות רכות והורחות:

לא (א) דברי למואל מלך. דברי שלמה המלך שאמר למו הקב"ה ללומר בשביל שהעוה כעגל הקב"ה:

אבן עזרא

פ"ח אם נבלת הבלה לבון עבר תחת עתיד והטעם אם תהיה נבל כלומר אם העשה נבלה בעת שתתגאה למלוכה או אם זמות ותשבת לעשות נבלה פיס יד לפה ולא תעביד המזמה. פ"ח ואם עברת שהבבת להתגאת לפניו ואם זמות פיס יד לפיך. פ"ח אם נבלת הכוב בלבך כהתגאת בעוז הגבורה ואם זמות בעביר רבעך פיס יד לפה: (לג) מיץ. ג' הרגיש הוא לשון המן והב' יתלו והבליטי למען תהנו ומיץ בחלב והחף העשם בהמן תחף מחלה יצא מהם סדבר העומד בכח לעלות ע"י מעשה כהמחה ולפיס ולחפוש יקרקו ונהריס בעביר בירתו בהם ועשתו כן מיץ חפיי תיהרה חפו בכל עת כיולו ויתלונו המיץ ריב כלומר פיריב עם כני מדם ורלה לומר הזהר מן הבלות כי הוא גורר הבעם והבעם גורר המריבה:

לא (א) דברי למואל מלך משא אשר יסרתו אמו. בתחלת הספר הודיע כי יסרו אביו על החכמה וספר כאן שיסרתו אמו בת שבע אחר מות אביו ללמדו החכמה להתרחק מן הנשים ומן היין כי הם סבת הרשע והפשע ובעבור הבמתם וכבודם שבת המלך ההמון ע"ד הלפה ביתה

רלב"נ

פ"ח אם נבלת הבלה לבון עבר תחת עתיד והטעם אם תהיה נבל כלומר אם העשה נבלה בעת שתתגאה למלוכה או אם זמות ותשבת לעשות נבלה פיס יד לפה ולא תעביד המזמה. פ"ח ואם עברת שהבבת להתגאת לפניו ואם זמות פיס יד לפיך. פ"ח אם נבלת הכוב בלבך כהתגאת בעוז הגבורה ואם זמות כעביר רבעך פיס יד לפה: (לג) מיץ. ג' הרגיש הוא לשון המן והב' יתלו והבליטי למען תהנו ומיץ בחלב והחף העשם בהמן תחף מחלה יצא מהם סדבר העומד בכח לעלות ע"י מעשה כהמחה ולפיס ולחפוש יקרקו ונהריס בעביר בירתו בהם ועשתו כן מיץ חפיי תיהרה חפו בכל עת כיולו ויתלונו המיץ ריב כלומר פיריב עם כני מדם ורלה לומר הזהר מן הבלות כי הוא גורר הבעם והבעם גורר המריבה:

לא (א) דברי למואל מלך משא אשר יסרתו אמו. בתחלת הספר הודיע כי יסרו אביו על החכמה וספר כאן שיסרתו אמו בת שבע אחר מות אביו ללמדו החכמה להתרחק מן הנשים ומן היין כי הם סבת הרשע והפשע ובעבור הבמתם וכבודם שבת המלך ההמון ע"ד הלפה ביתה

מצודת דוד

בקנאתך ובקנאתם בדבר תחת תוכלים קל בעוד פתחי שיך בדרך מבני התעלה: ואם זמות. אם תהיה מלא מחבלות קשות וקשה בעיניך לעשות: (לג) כי מיץ חלב. כמו שמלילת חמאה ומחלת הלב מיץ האף כן מלילת הריב ומחלת הכעס מיץ הלב: (לא) דברי למואל. הוא שם אחר לשלמה ונקרא כן מלשון משל כמו שאמר (משלי כג כו) בני תנה לבך לי:

מצורת ציון

בקנאתך ובקנאתם בדבר תחת תוכלים קל בעוד פתחי שיך בדרך מבני התעלה: ואם זמות. אם תהיה מלא מחבלות קשות וקשה בעיניך לעשות: (לג) כי מיץ חלב. כמו שמלילת חמאה ומחלת הלב מיץ האף כן מלילת הריב ומחלת הכעס מיץ הלב: (לא) דברי למואל. הוא שם אחר לשלמה ונקרא כן מלשון משל כמו שאמר (משלי כג כו) בני תנה לבך לי:

פירוש ע"ט

זַאך אוּ שְׁוַיי ִיקְטַ אִים וְוַעְטַטוּ ֹסְוף ָך הוֹבְן וְוַעֶרְן
אִין דָּעֶר זַאך וְאִם זַמּוֹתָ יד לְפֶה אוּ וְוַען דוּ טָראכְטֶסְט
אִין דֵּיין הַאְרְצֶן זוּ קָרִיגֶן זִיךְ מִיט אִים טוּא לֵיכְטֶער
דַיין הַאנְט אוֹף דַיין מוּל אוּ שְׁוַיי ִיג׃ (לג) מִיץ
חָלָב יוֹצִיא חֶמְאָה דָען אוּ וואל וִוי פּוּן דֶעם קְוועטְשֶׁן
פּוּן מִילְקְ צִיהְט מֶען אוֹס פִּיטֶער וּמִיץ אַף יוֹצִיא דָם
הַאלְט אִין דַיין צָארְן׃
לא (א) דִּבְרֵי לְמוּאֵל מֶלֶךְ דָם וֶעֶגֶן דִי רֵייד פּוּן שְׁלֹמה
הַמֶּלֶךְ וּם עֶר הָט גִיהֶרְעט צוּ גָאט נִיילִ עֶר

האט

לְמוּאֵל מֶלֶךְ מַשָּׂא אֲשֶׁר־יִסְּרַתּוּ אִמּוֹ׃
ב מַה־בְּרִי וּמַה־בַּר־בִּטְנִי וּמָה בַּר־
נְדָרָי׃ ג אַל־תִּתֶּן לַנָּשִׁים חֵילֶךָ וְדַרְכֶיךָ
לְמַחֹת מְלָכִין׃ ד אַל לַמְלָכִים לְמוּאֵל
אַל לַמְלָכִים שְׁתוֹ־יָיִן וְלַרוֹזְנִים אֵי שֵׁכָר׃

דְּלְמוּאֵל מַלְכָּא נְבִיָּתָא
וּמְרַדְתָּא דְּרַדְתֵּיהּ
אִמֵּיהּ וְאַמְרַת לֵיהּ׃ בְּרִי
בְּרִי וּבַר בַּרְסֵי וּבְרִי בַּר
נִדְרָי׃ ג לָא תִתֵּן לְנָשִׁי
חֵילָךְ וְאָרְחָתָךְ לְבַנָּת
מַלְכִין׃ ד אִזְדַּהַר מִן
מַלְכֵי לְמוּאֵל מִן מַלְכֵי
דְּשַׁתִּין חֲמַרָא וּמִן
שַׁלְטוֹנֵי דְּשַׁתִּין שִׁכְרָא׃

ה״א תפר יסרתו . סהדין מ׳ שהר מלמדים : מה בני . סהדין בם : לחומים . בס מם : אי קדי

רש״י

לְמוּאֵל. לְאֵל כמו (לעיל מ׳) למו פי דברים לשמו של הקב״ה שמור המלך : משא אשר יסרתו אמו. כשהתחתן עם בת פרעה ביום קבוצת כהמ״ק והכניסה לו כמה מיני כלי זמר ועשר כל הלילה ויהן למהרת עד מרכז שעות כדליתת בפסיקתא והיו מפתחות כהמ״ק תחת מרפסותיו ועל אותה שעה שניגן על תמיד של שחר שקרק כל׳ שעות ונכנסה למו והוכיחתו כל המשא הזה: משא אשר יסרתו אמו. משא של משל יסרתו למו : (ב) מה ברי. מה זאת עשית והנדת שאתה בני ולא בן תפיך הכל יודעין שאינך לדיק

מנחת שי

לא (ו) משא יסרתו . המלך בנביאה : (ג) אלכין . במו״ן במקום מ״ם : (ד) אל למלכים למואל אל למלכים . בם״ם במקום הלמ״ד במדרש והמ״ם נלמד דגש וי״ם בדגש : למואל . בנביאה המלמד: אל שכר . אי קדי ובעל מכלל יופי קולה מהו במדרש בכן כתב אי שכר מכר מ״ן ומצאנו מן שכר ואם הוא במדרש כמו ואין ים אם תהא יתד ע״כ . ודבריו נקוטים מפשטים לפי מי

רלב״ג

התועלת וידמה שכבר ימר לה שלמה שתשמל ממנו ויעשה הפלה ויהיה לתועה : (ב) מה בני . מה מקום יהי לשכר גדלתך מה בן בטני סגיים במעי בטיותי מעשותיה ממך ומהולם לתמרה זה כי בשכר יקבלה בן מי שחיו בן בטנה להעמיד מלה בני מיכל בת שאול ע״ה שהיא גדלה מחתם ונע״ם שלא היו בניה כי אם בני מיכל מחותה ונעם שלמקום לך בן נדרי ר״ל במחות לתוקף חוקך היו על נדרי בן במשפט התוכחה ביחיד נדרי ובתשובותיו בחיי תחזקו מי ילמד בזה בשעשועו היו נדרים תמיד נפ׳ : (ג) אל תתן למלכים . מחשבת לך בדבריכם התשמה ובשנתה זה כי הוא כעסק עם הכסים יסיר המדם מהשקידה על החכמה ויהיה נבז בעוב בהם תמיד ולא יהיו דרכיך נתקות הפלות והמתשבות הרעות ממך ילמדו למי ביולה להקוד בחכמת מתקך לאל ומאל זה כי התשמדה עם הרעים תמיד התשבות מאלו המוגלות והמתשבות : (ד) אל למלכים . מחה בני שהוא למואל לא יהיו לדרכיך דומים למלכים מהכי התעוגים בהוגדים שתיית היין

מצודת ציון

לא (ו) למואל . המלה הזאת מורכבת משנים כמו אל לה לומר אל ה׳ כמו וידמו למו עלמי (תהלים ע״ג) : משא . נבואה : יסרתו . מלשון מוסר : (ב) ברי . הוא תרגום של בני : (ג) חילך . כח כמו חיל ביתך (תהלים ק״כ) : למחות . מלשון ממחה ומתיקה : מלכין . מ״ן במקום מ״ם כן לקן קימין (דברים י״ב) : (ד) ולרוזנים . עניין מושלים ושרים : אי . כמו מי׳ן וכן ואין מי נקי (לעיל כ״ב) :

מצודת דוד

לא (ו) למואל . המלה הזאת מורכבת משנים כמו אל לה לומר אל ה׳ כמו וידמו למו עלמי (תהלים ע״ג) : משא . נבואה : יסרתו . מלשון מוסר : (ב) ברי . הוא תרגום של בני : (ג) חילך . כח כמו חיל ביתך (תהלים ק״כ) : למחות . מלשון ממחה ומתיקה : מלכין . מ״ן במקום מ״ם כן לקן קימין (דברים י״ב) : (ד) ולרוזנים . עניין מושלים ושרים : אי . כמו מי׳ן וכן ואין מי נקי (לעיל כ״ב) :

בר בטני . לפי שפעמים יקרא בן לבני אלה יאמר כי אם נדלו כמו בשאר בניו לומר כמה בשבני היים אם בן לבני לומר בשבני היים בן בתקנתך : ומה בר נדרי . מה תעשה אחת מה בכל בלה לומר מרוב תחבתי בך היו כל נדרי עמך במשפט התוכח בכל נדליו ובכוונותיו כמה בחיי תוכחו : (ג) אל תתן . בלה לומר אל תחיים כחך בזוב תמשים עם הכשים (כי רוב החכמים מחלים בם הזכר ובחיים הכקים וכחלו זוהן מכומו להקוכם) : ודרכיך . אל תתן לבכיך לעתות ולהפחות דרכי המלכים ר״ל אל תעשה מפעל הלמלים לחיות זהירים במעשיהם על מד המוזי והכוון : (ד) אל למלכים למואל . מין דבר זה הגון למלכים שבר המה אל ה׳ ומפחיה : אל

פירוש עיט

הָאטוּ גִיזִינְדִיגְט פַּר אִים מָשָׂא אֲשֶׁר יִסְּרַתּוּ אִמּוֹ אוּג דָם
אִיז דִי גְבוֹאָה פוּן דֶעם מָשְׁל וָוס זַיין מוּטֶער הָאט
אִים גִישְׁטְרַאפְט דֶעֶן אִז שְׁלֹמֹה הָט גִינוּמְען בַּתְיָה
בַּת פַּרְעֹה הָט מָען דִי נַאכְט גִישְׁפִּילְט אַיין נַאנְצֶע
נַאכְט אִין אִז גִישְׁלָאפְּן בְּיִי פִּיעֶר שָׁעָה אוֹפְּן טַאג
אִין דִי שְׁלִיסְלָעֶן פּוּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָט עֶר גִיבַאט
אוּנְטֶערְן קָאפּ הָט מֶען גִישֶׁט מַקְרִיב גְוּוען דֶעם קָרְבָּן
הַכְּיוֹר הָאט אִים דִי מוּטֶער אֲזוֹ גִישְׁטְרָפְט: (ב) מַה
בְּרִי דִי מֵיין זוֹהֶן וּם אִיךְ הָאב דִיךְ אוֹף גִיהַאדְוִוינְט
וְוָאם הָאסְט דוּ אֲזוֹ גִיטָאן בַּר בִּטְנִי אוּג בַּר
נִדְרַי אוּג וָואס הָאסְט דוּ אֲזוֹ גִיטָאן אִים
זַיין דִי מֵיין זוֹהֶן וּם אִיךְ הָאב דִיךְ אוֹף גִיהַאדְוִוינְט
וָואם הָאסְט דוּ אֲזוֹ גִיטָאן בַּר בִּטְנִי אוּג בַּר נִדְרַי אוּג וָואס הָאסְט דוּ אֲזוֹ גִיטָאן

צו

ה פֶּן־יִשְׁתֶּה וְיִשְׁכַּח מְחֻקָּק וְיַשַּׁנֶּה דִּין כָּל־בְּנֵי־עֹנִי: ו תְּנוּ־שֵׁכָר לְאוֹבֵד וְיַיִן לְמָרֵי נָפֶשׁ: ז יִשְׁתֶּה וְיִשְׁכַּח רִישׁוֹ וַעֲמָלוֹ לֹא יִזְכֹּר־עוֹד: ח פְּתַח־פִּיךָ לְאִלֵּם אֵל־דִּין כָּל־בְּנֵי חֲלוֹף: ט פְּתַח־פִּיךָ שְׁפֹט־

ה לָא תִשְׁתֵּי וְתִשְׁבְּקִי מְחֻקְּקָא וְיַשְׁנִין דִּינְהוֹן דְּכוּלְּהוֹן בְּנֵי עֲנָיֵי: ו הַבוֹן שִׁכְרָא לַאֲבֵלֵי וְחַמְרָא לְמָרֵירֵי נַפְשָׁא: ז וְנֶשְׁתּוֹן וְנִנְטְעוּן מִסְּבֵינַהְהוֹן וְשַׁבְקִיהוֹן לָא נִזְכְּרוּן הוּבֵי: ח פְּתַח פּוּמָךְ לְהַלָּיָן דְּלָא מְסָטֵו דִּין וְדִינוֹן לְכוּלְּהוֹן בְּנֵי עֲוָלַיָּי: ט פְּתַח פּוּמָךְ וְדוּן

ה"א שנו שכר . נלמוד מ' פינחסין סה סנהדרין סב ע"ב : פתח פיך . ניתין לז (בהעלותך כג) :

רש"י

אי שכר . כמו יין שכר : וכל שכן מה שהוא כנרמז : לרבעים: למרי נפש . המצטערין על עניים ועל אבלים : (ח) כל בני חלוף . הלוז הן היתומים שחלפה עזרתם

(ה) מחוקק . הכתוב כתורה : (ו) לאובד. למי שאופו להכד

אבן עזרא

לוז נקי : (ח) חלוף. שם דבר מן כלול יחלוף יגזור וכן הפי': דברי למותל המלך דברי מטח ובכותה הם שיסרתו אמו : מה ברי . טעמו מה אתה כחשב ברי וכר בעבי שאמי ילדתיך: נדרי. שנדרתי בעת לדתי לותך אם אמלט מעיני יולדה על כן יסרתיך שלא תתן לבבים הילך ואל תתן דרכיך למחות דרכי המלכים כלומר שלא יהיה מהנהג למעות מנהג המלכים כי לא יאות להם זמות ושתות יין ושכר כן ישתה כל אחד מהם ויבכח מה שפי' מחוקה על ספר : עוני . שחחריס עמו לחותו : ויזו . שיהיו משמח הלב על כן אמלו לא יזכור עוד בהתעסקו ביין . ל"ת לאלם כמו בעבור . בני חלוף בני תמותה בעבור משפט המות ואמר שיחקרו עליו היטב :

רלב"ג

ושולאים לוס שכר לשתותו כי יין למלך ושרי עמוס לאל יכון לעשות כן : (ה) פן ישתה וישכח . מזה הדין הבא לפניו בחורה ויהיה זה סבה אל שיסה דין כל בני עולי לשכר הוא חטא גמלה כי בו נכלל חטא המשפט ותמא קרוע. בעני עפו וכל אחד אולאו הוא חטא גמלה ולזה זכר שיהיו דין כל בני עולי אלא שיאמדם מזה ג"כ שיהיו כדין המשפיעים לכל זכר עם שיחמדם יותר מכרע מוסא המחזיק כמחבא המוכיחים וכבאו זה במחבא ואם שנאמר בזולת החוכחות המגלגלות בזה הספר : (ו) תנו שכר לאובד . הנה השכר והיין לוא לאלו כי אם למרי נפש ולאובד בישכחת המר עפו לדין ולא ידע עדל טעותיו אלא שיתפוך מעשהו ודינו לאו שיתפוך פיו להיטיבו להגיד דברי ריבו והנה המלה הוא שלישי יודע להגיד כלל מדברי ריבו וביי חלוף הם בעלי התעוורה שיאמרו הפך מה שבלבם ולאוי לבוא ב' השלם שיסבב אלא יפקד מהם מעשהם מלד חטרונים בדבור והכנעת עניני ליבותם : (ח) פתח פיך . כעניין שחפשוח לזה על דין עני ו' . ין. ועל

מצודת דוד

לאבלים. הין הגון למבלים כלשה שחוח בה יין ולחוזי כשלה לין לאוי שכר . ויושנה . וכבר וכשל הדבר בשלות שוחה : (ה) פן ישתה . פן כשישתה ישתכר ויבוא לידי זה שיבא דין המעניים וכפולה לשכה דבר המקוח בחורה ואל ידי זה ישבא דין המעניים וכפולה לם כן חשתחו כי גוזל העניים ומפוחת הדין : (ו) לאובד . למי שחוא אבוד בבב העולמי : למרי נפש . למי שנפשו מרה לו בעבור מרבית העשל והיוקר : (ז) ישתה . כי כשאבר ישתכר וישכח ריבו ועניו והעשל אבר המר לנפשו לא יזכר עוד בה בעת השכלות כי היין מפיג לבבו : (ח) פתח פיך . אל כשאבה פיך ותחי' כדפתח מיושבים ופתח פיך בעבור השלם כלם לומר לם מי יבוח לם לדין ויהי' כלשן לבלי דעת לבדר בעבוחיו אבל פתח פיך בעבורו להסדיר בעבוחיו : אל דין . גם פתח פיך אל דין כל הבעים הספלים המלילים דבריהם ממה שבלבם בעבור שלוחים ופתח פיך להיטיבם אל הבוונה הכלה להם כמבר יחות לעשות לשופט לדק להוליא הדין למחיו : (ט) פתח פיך . בדיבות ומקילות ושפוט לדק והון דין

פירוש ע"ט

רָשָׁעִים יַיִן לְמָרֵי נָפֶשׁ אוֹג וַיַּיִן גִּיט צוּ דִי נִיבְטֶעְרְטִי דוּ הָאסְט נִיטָאן אַל לְמַלָּכִים שְׁתוֹ יַיִן עִם אִיז נִיט שַׁיִין צוּ מַלָּכִים צוּ טְרִינְקְעַן וַיַּיִן אוֹג צוּ אָן שִׁיקְעָרִין זִיךְ נִיט אִים וּלְרוֹנִים אִי שֵׁכָר אוֹג צוּ דִי רָאט הָאבִין אִיז גִּיט שַׁיִין צוּ טְרִינְקְעַן פִּיל אַלְטִין וַיַּיִן: (ה) פֶּן יִשְׁתֶּה וַיִּשְׁכַּח מְחֻקָּק וְוָארוּם וְוָעַן עֶר וְוָעט פִּיל טְרִינְקְעַן וְוָעט עֶר פָּאר גֶעסְען רָאט וָאס אִיז אוֹם גִּיקְרִיצְט אוֹג אָן גִּישְׁרִיבִּין אִין דֶּר תּוֹרָה וִישַׁנֶּה דִין כָּל בְּנֵי עִנְיִי אוֹג עֶר וְוָעט פֶּר גֶעסְעֶרְן דֶּעם דִּין פּוּן דִּי אָרְמֵי לַיִּיט כְּלוּכֶּר עֶר וְוָעט שֶׁלֶעכְט פַּסְקִינְיִן אִין בַּגְלֵיכְן דָּעם אָרְמֵאן: (ו) תְּנוּ שֵׁכָר לְאוֹבֵד גִּיט לְאוֹבֵד גִּיט אַלְטְען וַיַּיִן צוּ דָּעם וָוס וָעט לְסוֹף פֶּר לָאזִין וְוָעַרִין דָּם זָעגְען דִי עָפְּין דִּיין שֶׁפֶּס צֶדֶק עָפְּין דִּיין מוֹל אוֹג מִשְׁפָּט גִּירֶעכְטִיקְייט וְדִין עָנְי

(ו) תנו שכר . לאובד גיט אלטען ויין צו דם וועלכר וועט פר לאזין ווערין דם זעגען די

צֶדֶק וְדִין עָנִי וְאֶבְיוֹן׃ אֵשֶׁת חַיִל מִי
יִמְצָא וְרָחֹק מִפְּנִינִים מִכְרָהּ׃ בָּטַח
בָּהּ לֵב בַּעְלָהּ וְשָׁלָל לֹא יֶחְסָר׃
גְּמָלַתְהוּ טוֹב וְלֹא רָע כֹּל יְמֵי חַיֶּיהָ׃
דָּרְשָׁה צֶמֶר וּפִשְׁתִּים וַתַּעַשׂ בְּחֵפֶץ
כַּפֶּיהָ׃ הָיְתָה כָּאֳנִיּוֹת סוֹחֵר מִמֶּרְחָק

ת״א מסם חיל . עקידה שמר ס׳ זוהר חדש: דוסא . שהר קדושים ועקידה ס׳ כב : רוסה , מלוכת פר :

יד וַתְּהִי אֵלְפָּהּ דְּתִגְרָא דְּמִן רְחִיק

רש״י

והלכה לה : (יא) ושלל לא יחסר . כלומר לא יהסר טוב :

מנחת שי

(יד) היתה כאניות . הלמ״ך במקום קמץ לפי שהטף פתח :

אבן עזרא

(י) אשה חיל מי ימצא . חיל ממון כמו מכח מקרא חיל וממון כהכמתה מי יוכל למנות : מכרה . מן תמכרו מחכם : (יא) בטח בה . כעבור תכין : ושלל . שהיא קונה לא יהסר הכעל על כן יבטח בה : (יב) גמלתהו . תגיב לו גמול טוב . כעבור שבטח בה ולא נמלתו רע : (יג) דרשה . לקח׳ צמר ופשתים : בחפץ כפיה . כלומר הכפיים חפצות לעשות והפך זה כי מלאו ידיו לעשות : (יד) באניות . הסלעות

מצודת ציון

סתמלפות ותמוכה : (י) אשת חיל . כ״ל אשה ישרה : מפנינים . מהם המרגליות : (יא) ושלל . עניו ביתה המלחמה :

מצודת דוד

עני ואביון ולא יפקד ממנה מפקפים בעבור מלאכתה עם היות בעלה בחיכ : (י) אשת חיל . כהתיחסו לספר מעשי הנשי מזה לבחה הנה חיל לכבוד לתו למען היות לה לזכרון : מי ימצא . מי יוכל למנות

לקוטי יקרים

(י) אֵשֶׁת חַיִל מִי יִמְצָא וגו׳. דַּעַל יִלְקוֹט שְׁרִיבְטֵם עֵם הָאֵם גִּיסְהָאפְּן רַבִּי מֵאִיר אִיז גִּיוֹהְנְן שֶׁבָּת מֵאִר נַאכְט אִין בֵּית הַמִּדְרָשׁ אוֹג הָאֵם גִּיוֹאכְט אֲדֶרֶשָׁה. אִין דִּי צַיִיט זִיצְן בַּייא אִים אִין דְּרֶהַיִים נִישְׁמֵאדִיגְן צְוַוייא וִיהֶן · דִּי טוֹטֶער הָאֵם גְּכוּפְּטִין דִּי צְוַויי קִינְדֶער אוֹג הָאֵם זַיי בֶּעְלֵיינֶם אוּיף אֲבֶּעם אוֹג בֶּדֶקְט מִים אֲלֵיילִיךְ . בִּיי נַאכְט מוּצַאי שַׁבָּת אִיז רַבִּי מֵאִיר גִּיאכְט צוּם גְּעקוּקְט אֵהֵיים פּוֹן בֵּית הַמִּדְרָשׁ. הָאט רַבִּי מֵאִיר גִּיאכְט צוּם וַוייב וואו זְצְנְן סַייֶנֶ צְוַוייי קִינְדֶער. הָאט דָאס וַוייב גִּיאכְט זַיי וְצְנְן גְּאנְצְן אִין בֵּית הַמִּדְרָשׁ. הָאט רַבִּי מֵאִיר גִּיאכְט אִיךְ הָאב זַיי גְּטוּאכְט אִין בֵּית הַמִּדְרָשׁ אוֹג הָאב זַיי נִים גְּעטוּנְן. דָּעְרְוַוייל הָאט דָאס וַוייב אִים גִּיגְעבְּן אֶקְוָאוּ וַויין צוּ פַּאכְן הַבְּדָלָה אוֹג עֶר הָאט גְּעמַאכְט הַבְּדָלָה . רַבִּי מֵאִיר הָאט נִיךְ אַמַאהְל גִּיאכְט צִים וַוייב וואו זְצְנְן סַייֶנֶ צְוַוייי קִינְדֶער. הָאט זִיא גִּיאכְט זַיי גִּיבְּן אַבֶּאהְל צוּ אִינְעֶרע שְׁכֵנִים . זַיי גְּיהְלִין גְּעוּוִיס בַּאלְד קוּמְן . זִיא הָאט אִים גִּיגְעבְּן עֶסְן אוֹג עֶר הָאט אֲפְּגְעגֶסְן. הָאט דָאס וַוייב גִּיאכְט צוּא אִים אִיךְ וִוייל דִיךְ כְּלוֹמֶר זִי וַוארִים גִּישְׁט בִּיז מֶעְן וְוִעט אִיר בְּרֶעְנְגְן אִין שְׁטוּב אַרֵיין: (ד) הָיְתָה כָּאֳנִיּוֹת סוֹחֵר. הִיא הָיְתָה בְּאֳנִיּוֹת סוֹחֵר וְוִיל דִי שִׁיפְּן פּוֹן אִין סוֹחֵר וְוִם בְּרֶעְנְגְן סְחוֹרָה פּוֹן וַוייט מֵרָחֹק תְּבִיא לַחְמָהּ אָזוֹ בְּרֶעְנְגְט זִיא אִיךְ פּוֹן

תָּבִיא לַחְמָהּ׃ טז וַתָּקָם | בְּעוֹד לַיְלָה
וַתִּתֵּן־טֶרֶף לְבֵיתָהּ וְחֹק לְנַעֲרֹתֶיהָ׃
טז זָמְמָה שָׂדֶה וַתִּקָּחֵהוּ מִפְּרִי כַפֶּיהָ
נָטְעָ֥ה* כָּרֶם׃ יז חָגְרָה בְעוֹז מָתְנֶיהָ
וַתְּאַמֵּץ זְרוֹעֹתֶיהָ׃ יח טָעֲמָה כִּי־טוֹב
סַחְרָהּ לֹא־יִכְבֶּה בַלַּ֥יְלָה* נֵרָהּ׃ יט יָדֶיהָ
שִׁלְּחָה בַכִּישׁוֹר וְכַפֶּיהָ תָּמְכוּ פָלֶךְ׃

תרגום

מֵיתְיָא מְזוֹנָהּ׃ טז וְקָמַת בְּלֵילְיָא וְיָהֲבַת
מְזוֹנָא לְבֵיתַהּ וּפִתְגָמָא
לְטַלְיָתַהּ׃ יז וְאִתְחַשְּׁבַת
בְּתַרְעִיתָא וְנָסְבַת
חֶקְלָא וְזָרַע פֵּרֵי דִידָהָא
נְצָבַת כַּרְמָא׃ יח וְאִסְתְּרַת
בְּעוּשְׁנָא חֲרָצָהָא וְזִהֲרַת
דְּרָעָהָא׃ יט וּטְעֲמַת
מְטוּל דְּטָבְתָא תַּגְרוּתַהּ
וְלָא דְעִיךְ בְּלֵילְיָא שְׁרָגָהּ׃
כ יָדָהָא פָּשְׁטָא
בְּכוּשְׁרָא וִידָהָא לָבְּנִין
מְעוֹלָא

נטעה קרי בלילה קרי רש"י כפה

(טז) טרף . מזון : וחוק . נס היו מזון הקצוב להם : (יט) בכישור . סקורין (וויירטו"ל כלע"ו). כרם"י כ"י ניסף סקורין בל"ח ווירטי"ל) המכשיר את הפלך לעוות : פלך . (פיטו"ל כלע"ו פיטעל"ע כל"ח ספידעל' נוס ספיגנען) :

מנחה שי

(טז) נטע' כרם. נטעה קרי (ויתחזק בשוה מהניה, ממלת כפיה הוא ג"כ בלשון ערמית בשוה בעזרא ובדנ"ל ובדומה לזה בכתוב אחר) ובספר אמר בקיצור יד ימין מלאתי בי"ת בשוה וכן מכשיר מפירות ז' עונות ותרגו כן בכתוב ספרים כי שם כפיה וכן מלת המשורת בשמכר בפרה ג' הר מלא והר מכר וסימנך ומחר ובשב"ע ג' (מיכה כ'). מגרה בשוה מתניה : (יח) שעשה . פעל עבר ושעה מן שתה שעמה מפיק ק"ח וקמץ בהוה בה : בלילה נרה . בלילה קרי ובלילה בשוה ט' מלה בפרשה שהיתה בכוונה ובהצלחה בל מבה גילולה בחכמה לה יבחה בלילה נרה ויכה בלילה נרה ל"ל כתיב

אבן עזרא

למרחוק: (טו) לילה . קודם עלות השחר: לביתה . לבניה. והוק.מאכל כענין והלכו מחוק להם חק: (טז) זממה. הכתה לקנות שדה: מפרי . רמז להן יגיע כפיה כלומר מפרי כפיה נטעה ניטע לה כרם כי הן מנכג הגבי' לנטוע: (יז) בעוז מתניה. כאילו העוז הגרה: (יח) טעמה. כמו ברוך טעמך כלומר יפלה כי טוב להתעסק בסחורה על

רלב"ג

בדרכים יקבה לעמוד מן המוב מם לא בשוטח מהלוח לו בעודת מהקודמים אבר לאו לבשות בכם שיהיו המת: (טו) ותקם בעוד לילה. מהלוח הזהות בהת שלא ובוק בעבודתיה להעמיד בהלוח הנוף כי בו יעמוד בהלות הנוף והוא הנקי בשכל מהלוח בזמיין זה הענין קלתו לשהות בעלה וקלתו להעמיד בהלות הנוף שהוא גם כן לשמות השכל עד שהכל ומשה שהם קשה בדה וכשעה בכה לבולע מהר אלי השכל: (יז) חגרה בעוז מתניה. לרון בזהזות לחפליה ומלה זהזותיה בעשות פעולותיה בהלות: (יח) טעמה. בלילה כי סחרה טוב ג' מלה הפלי הע"ש עמו בשכל ולוה מגרית בזהזות בשלומו עד בלה יכבה נרו בלילה להתחזק מן העלה: (יט) ידיה

מצורת דוד

הכעל לאוכה: (טו) בעוד לילה . קודם עוד היום : ותתן . מפלקת מזון לבני ביתה : וחוק . מזון הקצוב לה לבן לשפחותיה : (טז) זממה . לשון הכתה על הדעת ומכה עליה כה לא תשקיע עד לאחר הקנה : מפרי כפיה . מהכל מעשה ידיה נטעה כרם : (יז) חגרה וגו' . מגדה מתניה ככח וגבורה ללה לומר שיהא מתגברת בעצמה לעשות מלאכתה : והאמץ . הזקה זרועותיה כמלאכה והוא לשון בעלות עין במלות טובות : (יח) טעמה וגו' . כלומר יפלה בעיניה כי טוב סחרה לאחרים גם ביום לא יכבה נרה בלילה ועוסקת בהחורה לא בלילה : (יט) ידיה . פס לי מושכת בהחורה מל מקום לה זה ידיה מעלמלת בדים והופכים ידיה לתקון בכישול ולסמון בפלך והם כלי הבגוד :

מצורת ציון

(טז) זממה . מחבבה כמו כלכל זממתי(תהלים ס"ח)(ו"מ) מעמה. ענין פלה כמו ושעה וקניט יקח (מיכה ו'ב)(ע"ש) שלחה. ענין הוכחה . וחוק מלגע (ישעיה ל"ח) : בכישור . הוא כלכי שהפקהן בלוך בו ותלן בו דומה : המכר. ענין הפעמה : פלך . הוא כלכי שנו המעוה ודומה לו

לקוטי יקרים

פירוש ע"ט

וַיָּקָם בְּעוֹד לַיְלָה וַתִּתֵּן טֶרֶף לְבֵיתָהּ
אוֹנְקְלוֹס זָיִא שְׁטֵיט אוֹף אַז עִם אִין נָאכְט נָאכְט אוֹנְ גִיט שְׁפַּיִין צוּא אִירְהֶר הוּז גִיזִינְד וְחוֹק לְנַעֲרוֹתֶיהָ אוֹנְ אִין גִיזֶעצְטִי שְׁפַּיִין גִיט יְז צוּ אִירִי יוּנְג פְרוֹעֲן׃ (טו) זַמְּמָה שָׂדֶה וַתִּקָּחֵהוּ יְז טְרַאכְט אוֹף אִיין פֶעלְד צוּ קוֹפֶּן עִם אוֹנְ קוֹפְט עִם כִּפְיָהּ נְטָעָה כֶּרֶם אוֹנְ פוּן דֶעם פְרוּכְט פוּן אִירֶע הֶענְט כְּלוֹמֶר פוּן דֶעם שֶׁכֶר פוּן אִירֶר אַרְבֶּעט פַלַאנְצְט זִיא אִין וַיין גָארְטִין׃ (יז) חָגְרָה בְעוֹז מָתְנֶיהָ וַתְּאַמֵּץ זְרוֹעֹתֶיהָ יְז גוּרְט אָן מִיט שְׁטַארְקְנִיס אִירֶע לֶענְדִין אוֹנְ שְׁטַארְקְט אִירֶע אַרְמֶען צוּא מַאן אִין מְלָאכְה אוֹנְ אִיז גִיט פוֹל׃ (יח) טָעֲמָה כִּי טוֹב סַחְרָהּ אִירֶע רַייר אוֹנְ אִיר עֶסֶן אִיז דֶאם אִיר הָאנְדֶעל אִיז גוּט אוֹנְ דְרוּם לֹא יִכְבֶּה בַלַּיְלָה נֵרָהּ וְוִערְט גִיט פַר לָאשְׁן בַּייא נָאכְט אִיר לִיכְט נִיישְׁרֶט וְיא זִיצְט אוֹנְ אַרְבֶּעט בַּיי דֶעם לֶעכְט׃ (יט) יָדֶיהָ שִׁלְּחָה בַכִּישׁוֹר וְיא אִין דֶעם קֶעטִיל וָואס דִי וואל לִינְט דְרוּף וְכַפֶּיהָ תָּמְכוּ פָלֶךְ אוֹנְ אִירֶע הֶענְט גְרִיפְן אֶהְנְדֶעם שפינדל

כ כַּפֶּה פָּרִשָׂה לֶעָנִי וְיָדֶיהָ שִׁלְּחָה לָאֶבְיוֹן: כא לֹא־תִירָא לְבֵיתָהּ מִשָּׁלֶג כִּי כָל־בֵּיתָהּ לָבֻשׁ שָׁנִים: כב מַרְבַדִּים עָשְׂתָה־לָּהּ שֵׁשׁ וְאַרְגָּמָן לְבוּשָׁהּ: כג נוֹדָע בַּשְּׁעָרִים בַּעְלָהּ בְּשִׁבְתּוֹ עִם־זִקְנֵי־אָרֶץ: כד סָדִין עָשְׂתָה וַתִּמְכֹּר וְחֲגוֹר נָתְנָה לַכְּנַעֲנִי: כה עֹז־וְהָדָר לְבוּשָׁהּ

ת"א לֹא תיזל, שהר ויתי וחקו: מדע בשעריס, שהר ויתיל: כדין עבדה. פשיטים ל:

כַּפָּהּ פָּרִשָׂה לְעַנְיָא וִידָהָא שְׁלַחַת לְמִסְכְּנָא: כא לָא תִּדְחַל לְבֵיתָהּ מִשַּׁלְגָּא כִּי כָל בֵּיתָהּ לְבִישִׁין תַּרְתֵּין תַּרְתֵּין: כב מַפְרְסָן עֲבִידַת לָהּ בּוּצָא וְאַרְגְּוָנָא לְבוּשָׁהּ: כג יְדִיעַ הֲוָה בַּיְנַת מְדִינְתָּא בַּעֲלָהּ כַּד יָתִיב הוּא עִם סָבֵי אַרְעָא: כד פָּתְגָּא עֲבַדַת וּזְבַנַת וְזוֹנָא יְהַבַת לְכַנְעָנָאָה: כה עוּשְׁנָא

רש"י

(כא) לא תירא לביתה. לבני ביתה: משלג. מגשם: לבוש שנים. כנגד לבושין: (כב) מרבדים. מלבות נתוח למעה כמו מרבדים רבדתי (לעיל ז'): (כג) נודע בשעריס בעלה. מיכר הוא בין הבריות מפני מלבושיו שהם נאים: (כד) לכנעני. תגר: (כה) ליום אחרין. ביום מיתה נפטרת כשם עוב: ותשחק. כל ימיה על יום אחרון.

אבן עזרא

כן לא יכבה: (כ) פרשה. להם לשני: לביתה. בניה כלומר לא תירא מקלג היורד על הארץ כי כל אחד מביתה לבוש מחולצת שני חו כל ביתה לבוש שנים שם ממין שבתים וחרגמן ממין הנבעים והוא חדום: (כג) זקני. הזקנים ויביו בשערים בעלה. ביכר הוא בין הבריות מפני מלבושיו שהם נאים: (כד) לכנעני. סוחר כמו כנעניס נכבדי חרץ: (כה) עוז. כחילו העוז והחדר לובשת: ליום אחרון. לעת זקנתה תוכל לעמוד משחקת ואינה מפחדת מן החסרון חו לעה"ב:

רלב"ג

סלחה בכישוב וכפיס ממנו פלך. נשוות הלשר ושפחתים: (כ) כפה פרשה לעני וידיה שלחה לאביון. וזה משלימות מריאותיה שתעשה מה שבשלם כה לשכל חוקי לקוחתו מהסון מה שיספיק לה וכביחה ולתת לעניים מוקם: (כא) לא תירא וגו'. כנגדי שני לשר לא תפ' לחוכו'על תרילות לקנות מה שיצרך מהסון ומלד לחר לשר לא תפ' זה לסיות מה שבתון כל השכל מהמוחשות למוק מלהשעות השכל וכה שבשם לה מהבדים יקבוצים במדו': (וכב) שם ולחרגמן לבושה. רוי' לומר כנגדי' ממודי' וכיניס במדות המשוכוחה לה כנגדים מוחים במדות המעוחות: (כב) נודע בשעריו. וזה בעלה הוא נודע בחכמה בשבתו עם חכמי מלן מלד רב להיותו שתיבלהו לקנין החכמה: (כד) סדין עשתה ותמכר וחגור נתנה לכנעני. שבר עשתה לשומר לעוכלו לו כדי שיביה לה סון לקנות בו כלל לשר תשל לשיבה. וזה ענין הדבר לשיבה. וזה ענין הדבר לשיבה. שבר לשומר הוא שה ר"ל שיעלם במדותיה היותי והחוקף להכניע תחוחים הגיעות. וזה ממה שיעלם בשתעבר בדברי הסוחה ותשחק ליום האחרון. ומפני שיעלם בלא יכדעו מן האות כי מין לשומר לחיות כי אם להבלי השכל ולחר שהשלמו בשעה שיתשלמו בעות ביחיו שהייה להם:

מצורת ציון

ומחזיק בשלך (שמואל ב' ג'): (כב) מרבדים. מלעות השעות וכן מרבדי רבדתי (לעיל ז'): שש. שבתן משובח: וארגמן. לשון בלעב הדום ושמו תרגמן כמו וחכלת ותרגמן וגו' ושם (שמות כ"ח): (כד) סדין. מין לשון עשוי להתעטף: וחגור. תגולם ותזור: כב ותרגמן לשר עשתה ממעטי ידיה: (כג) נודע. בעשור מלבושי השלר עשתה לשלר סוח נודע וכיכר בין תבריות בעת יושב עשתה בשערים מקום ישיבת הזקנים והשופטים כמו שתמוך ושלתה ישמחו השמשה (דברים כ"ח): (כד) סדין וגו'. מלבד מה שעשתה לשכיה עשתה למכור לסגרי: (כה) עוז והדר. מלבושה חזק ודבר שמתקיים ומשובח ביופי: ותשחק. כל ימיה תשמח על שכעוד טיסים לה

לקוטי יקרים

צוריק בענוטען. בעלויבם זאל זיין דער נאמען פון הקב"ה. כיס די ווערטער זיבט בי בי מיאיר בערויהיגם ניוואירן. רבי חמא ברבי חנינא האט גיזאגם פאר וואס זעגען גישטארבן בייד קינדער פון רבי מיאיר כיס איין פאחל. ווייל זיין זייער פאטער פלעגט זאגין די דבשה אין בית המדרש. זעגען זיי בענאגען אהיים בסין. אוב דאם איז גיוועז אחילוי השם. בעמפשין פלעגינן זאגין זיינע קינדער וויבען ניט הערן זיין דבשה. זאלין זיי הלא נתנה לכנעני: פירוש ע"ם

(כ) כפה פרשה לעני וידיה שלחה לאביון איר האנט פאר שפרייט זי צוא איין ארימאן אוב איר העגט שטרעקט זיא צו איין אביון צו געבין איהם צדקה: (כא) לא תירא לביתה משלג כי כל ביתה לבוש שנים זי הט קיין מורא ניט פר איר הוז גיזינד פון ווענין דער קעלט פון שנייא ואורם איטליכער פון איר הויז גיזינד איז אן גיקלייד כיט רוטע גיפארבטע קלייד: (כב) מרבדים עשתה לה שיין בעט גיוואנט מאנט זי צוא זיך שש ואדגמן לבושה לייגען אוב פירפל ואל איז איר קלייד: (כג) נודע בשעדים בעלה איר מאן וועדט דער קעגט אין די טוערין בשבתו עם זקני ארץ ווען ער זיצט כיט דיא אלטע אוב חשיבה פון דעם לאנד וויל ער גייט אין שייג קלייד ואם זיא מאנט אים: (כד) סדין עשתה ותמכר לאלעבער מאנט זי אוב פאר קופט כלומר זיא ארבעט אפילו טוער וויא זי דארף האבין אין הוז ארין והגור נתנה לכנעני אוב אין נארטל ניט זיא צום סוחר כלומר זי פאר קופט אים: (כה) עוז והדר לבושה שטארק אוב שיין איז איר קלייד ותשחק ליום אחרון אוב זי פריים

וְהַדְרָא לְבוּשֵׁהּ וְנָחֵכָא
בְּיוֹמָא אָחֲרָיְתָא׃
כוּ פּוּמָהּ פְּתַח
בְּחָכְמְתָא וְנִימוֹסָא
דְחֶסְדָּא עַל לִישָׁנָהּ׃
כז נְגַלְיָן אָרְחָתָא דְבֵיתָהּ
וְלַחְמָא חֲבִינָוּת לָא
אָכְלָא׃ כח קָמוּ בְנָהָא
וְיהַבוּן לָהּ טוּבָא בְּעָלָהּ
וּמְשַׁבְּחָהּ׃ כט סַגְיָן
בְּנָתָא דְקָנְיָן עָהְרָא וְאַתְּ
עֲבַרְתְּ עַל כֻּלְּהוֹן׃
ל כְּטוּפָּא דְשִׁקְרָא הוּא
חָנָא וְסָרִיךְ הוּא שׁוּפְרָא
אִתְּתָא דְחַלְתֵּיהּ דַּאלָהָא
הִוא מְשַׁבַּחְא׃
לא הַבוּ לָהּ מִן פֵּרֵי

תרגום יונתן

לְבוּשָׁהּ וְתִשְׂחַק לְיוֹם אַחֲרוֹן׃ כו פִּיהָ
פָּתְחָה בְחָכְמָה וְתוֹרַת־חֶסֶד עַל־
לְשׁוֹנָהּ׃ כז צוֹפִיָּה הֲילִיכוֹת בֵּיתָהּ וְלֶחֶם
עַצְלוּת לֹא תֹאכֵל׃ כח קָמוּ בָנֶיהָ
וַיְאַשְּׁרוּהָ בַּעְלָהּ וַיְהַלְלָהּ׃ כט רַבּוֹת
בָּנוֹת עָשׂוּ חַיִל וְאַתְּ עָלִית עַל־כֻּלָּנָה׃
ל שֶׁקֶר הַחֵן וְהֶבֶל הַיֹּפִי אִשָּׁה יִרְאַת־
יְהוָה הִיא תִתְהַלָּל׃ לא תְּנוּ־לָהּ מִפְּרִי

תרגום יונתן

ת"א פיה . בחכמה : קמי כניה . עקידה בעולת שעירים : ותורת חסד . סוגיה פט (שב ב׳) :
בית נעמן . סנהדרין כ׳ : שקר החן . תצניעות כו :

הליכות קרי רש"י

מיתתה שיהא נכנס בשם טוב : (כז) צופיה . היא כביתה נותנת לב על לורכי בני ביתה לדע יהנהגו בצניעות ובנקיות :

אבן עזרא

(כו) חסד . שהיא מוכנת לעשות חסד : (כז) עצלות . תאכל עצלות : (כח) קמו . בכבוד בניה כיון שהיא בלילה ביבה מרה : ויהללה . זה המהלל שיאמרו לה רבות בנות עשו חיל. קנו חיל : (כט) עלית . כמו ותעל אהל מנוריה כלומר גדלה על כלנה : (ל) שקר החן . גם זה הפסוק מהלל בניה הוא שהם אומרים לשקר תאת החן והבל הוא היופי : (לא) הבו . הנשי הבעל לומר לבניו תנו לה מפרי ידיה עד שיהללוה המהללים על מעשיה. הו מעשיה הם יהללוה והנחיצה נדבור כענין תנו לה׳ מלהיכם נכוד : נשלם ספר משלי

רלב"ג

(כו) פיה פתחה בחכמה. כי ממה שקדמו התחלותיה וגימתו המשל שעשה הש״י לנשמות יתבאר על נשואה כמה שיגיע אל מקום מזה הענין אשר הפליגה הש״י תשבחו בגימתו : (כז) צופיה . הוא לופיה . תמיד היא לופיה ומבטת הפלילות והדברים אשר יובילוה אל ביתה אשר תתחבר אותו השכל להסביע לו מהמזון המעניך לו בתקיות ולא תאכל מזון העצל שהוא משר תיקון אך כל מה שתקנה מאלו הלומות הדמיוניות יהיה שם תיקון לבניה אל השכל לכח שהוא אשר כח משפטה תשוכח מנד כחות הנפש ומנד השכל : (כט) לדבות בנות . ויאמרו כי בנות אלו עשו חיל אך מת עלית על כלנה : (ל) שקר החן . אשר כמה שהיין זה לאשה בדמיונים הטעמים אשר לא תמוכר להם יראת ה׳ : (לא) תנו לה . הנה לה לאשה אשר כוחות יותן מפרי ידיה כי יאשך מהשבחתה הדבקה בשכלה עוד לא גם דבריה הנעשים

מצודת דוד

ביום מותה : (כו) פיה פתחה . כל מעשיה הוא בחכמה : ותורת חסד על לשונה . ליעוד על אשר על לשונה ללה מלמדת ומזהרת לנשות חסד עם הבריות : (כז) צופיה . מבטת בהליכות אנשי ביתה ומייסרת דבקם בצניעות ובילקת ה׳ : ולחם עצלות ללה לומר לא תאכל אשה בהתעצל בה זמן רב אלא מעט מלאכת בה ומזהרת בהשכל : (כח) קמו . בשביל כל זה קמו בניה ובעלה ומשבחים ומהללים אותה : (כט) רבות . וכה יאמרו בן ממת יש בדבה בנות אשר קנו והכינו הון רב במעשה ידיהן אבל את האשה הזאת גדלת על כולנה : (ל) שקר החן . מתן החמה ויפיה הם שקר והבל . כי אין בהלה תועלת רב עד שתהא יראת ה׳ היא תתהלל : (לא) תנו לה . נותת תנו לה מפרי ידיה . כי אנשי בית נעמן היו מהללים אותה בשעה שהיתה מחלקת לעניים ולאביונים :

מנחת שי

כד"ק ליל שמוריס : (כז) לופיה . כפ"ת ס"א הלל"י גדולה וכן בשבר עליו לית לה"י גדולה ולא מלאתי כן בשאר ספרים ועיין מה שכתבתי בישעיה ס"ו : הילוכות קרי : (ל) אבל יראת ה׳ . נב"ת ס"א היו"ד במאריך ובמקרבה כ"י יראת ה׳ כבו"ש והבי"ת בשתה והמל"ף נמה והם שלש עשיות בתיבה אחת : (לא) תנו

יָדֶיהָ וַיִּתְמְכוּ כַפָּהּ בַּפָּלֶךְ׃ יָדָהּ פָּרְשָׂה לֶעָנִי וְכַפֶּיהָ שָׁלְחָה לָאֶבְיוֹן׃

דִּיהָא וּנְשַׁבְחוּנָא עוֹבָדָהָא בְּתָרְעֵי׃

חזק

סכום פסוקים של ספר משלי. תשע מאות וחמשה עשר ותשר דבורה סימן׃
וסדריו שמונה. אז הלך לבטח דרכך סימן׃

רש"י

הכל ומקר אבל אשה יראת ה' היא תתהלל׃ (לא) בשעריה. כשרון מעשיה מעיד עליה להללה בשער העיר כל יוֹדֵי וכל זו המלוכה שפירשתי. אבל לפי המשל על התורה ולומדיה הפרכה מתחלת׃ (י) אשת חיל. היא התורה׃ מי ימצא. משרי הזוכה למלוא לותה׃ מפנינים. מרגליות׃ (יא) ושלל לא יחסר. לוכל פירות בעוה"ז ובעוה"ב׃ (יג) דרשה צמר ופשתים. לפי שהמשילה לאשה דבר לפי המליצה כלרכי מלאכת הבתים והמשל כך היה. דורשת התורה מקרא מכנה מדרש ומהזרת מחריסה שהם ברכי התלמידים׃ (יד) היתה כאניות סוחר. מכיא׳ היא ללומדיה ברכה ומזון׃ (טו) ותקם בעוד לילה. מכבימים בתשמורות׃ ותתן טרף לביתה. שומה הרב לתלמידים החוק הקלוב להם׳ (טז) זממה שדה. זממה בזמם וברכן את עבו לים שהם׃ ותקחהו. מן העולם להחזירו׃ מפרי מעשיה נטעה כרם. ישראל לקיימם לחוי העולם הבא׃ (יח) טעמה. דבורה׃ לא יכבה בליל נרה. בליל כתיב הבר ה׳ בליל שמוריס שבנפו המלרים החזיה לומראל והגיה עליהם׃ (יט) בכישור. בכשרו מעשיה׃ המכו פלך. מסתן ומשענה כמו (שמואל ב׳ ג׳) מחזיק בפלך׃ (ב) בפה פרשה. כל מי שמשים עלמו עליה בעני כו היא מתקיימת׃ (בא) לא תירא לביתה משלג. שהיון בו הרשעים מתם לשלג׃ לבוש שנים. בריית דם מילה ד"ח מלובשים בכפל נתון תתן (דברי' ט"ו) פתוח תפתח (שם) העניק תעניק (שם) כל חלו מליון לחיון מעלג ניהנם כך הוא נלרם בתמומת׃ (בד) סדין עשתה. לדום תפחרת נותנת להכמים׃ וחגור נתנה לכנעני. למי שהוא חגור בסוחרתה נותנת חזור למתניהם׃ (בה) ליום אחרון. אין להם להתעלב מיום הדין כי יעלו ממנו וכל ימי חייהם ישחקו ליום הדין מי שחיו לריך לחלק עופל בדבר לשון לחוק כמו (חיוב י"ח) ויחק לרעם כיולן׃ (בז) צופיה הליכות ביתה. התורה מלמדתם דרך הטוב לפרוש מעבירה׃ (כח) קמו בניה. התלמידים׃ בעלה. הקב"ה׃ (ל) שקר החן. כמלכי העוב׃ והבל. נדולתן ויופן׃ (לא) תנו לה. לעתיד לבא׃ מפרי ידיה. תפחרת ונדולה עוז פחר וממלכה׃

מנחת שי

לה. בס"ת כ"י הפי"ו כנגיע ואין כן בספרי ספרד: בספרים. כפי"ת רפה׃ ספר משלי נשלם ונגמר. תהלות לאל אשר ברינתו שבר׃

רל"ב נ

כמו שביארנו בד' מספר מלחמות ה', ויהללוהו מעשיהם בשערים שהם יסופר ממם מדוקים ושוב מוסיפים ויהללוהו מהשי"ת והוא המובטח בזה המעמיד לפי המשל מכותר וכו מועלת עוד לפי המשל להיותיר החכם שהתחדל בעבודת בעלה ובתיקון ביתה בזה המופן׃

מצודת דוד

ויהללוהו וגו׳. כ"ל כשרון מעשיה יהללו אותה בשערים מקום מוסד המבוקים ופין ס"ב מהלוך לפרסם שבחה כי מעשיה הם מעידים עליה והם המהללים אותה. וכל העניו אמורה גם למשל על הפסח המבלבת שהיא עזר לבעליה בחכמה בעצה׃ (י) אשת חיל מי ימצא. דבר הכתוב והכבל ובאומר הלא זה קשה במליאות לדעת ולהבין מעלתו כל ותחבולה לדעת הכל ויש על כי מביאת פעולתה לתוקה היא מפחד הפיניים ופין לה ערך ודמיון עמה כי מוכר הפיניים יקח הממיר והמה יולדים מתחת ידו לכל המעמד תכמה לזולת בחמיר למוד תכמה החכם נכלתו שתהיון כיד כל אחד ואחד מ"ב בעל נפש יוכל להבין זה תכמות מרובות׃ (יא) בטח. בעל נפש מבלבת יבטח בה ולא יחסר מלבול בלל התכמות מן הזולת כי יש ללמד תמידון׃ (יב) גמלתהו. הנפש המבלבת מדבין בעליה בנפיכ יפר לעזר לו ולא תמיחו לנלח מרעתו עקבלות לרע לו ולל היעים לא יחרע לו בקלם על יהם׃ (יג) דרשה. הן תבליל לחקור מלפוני טעמי המלות שבבתון עשיר עליהם שלבושם מעטו׳ נאר ופשתים יחדיו והדומים ועם כי לא הבבילם עד החבלית עם כל זה תעשה בחפלה מבלי התרבלות׃ (יד) היתה. תבליל דבריה עיוניה קשי הסבנה ע"ם הלעות מרובות ולחיות מחולפות בספינה הזאת המביאים סחורה ממרן אלחך׃ (טו) ותקם. מודנה נבוהה ומשוערת בדבר המחקר עוד מבלו בעוהות הפילה ומבי הפפלה מעלה לו בדרך עיוניה דבריה מופלאים בחכמות מהרות׃ (טז) זממה. כל מה שתבקוש להבניל תבליל ותביע ותפחבה עוד לחבין דבר מתוך דבר ושופה עוד לילים ובפרים׃ (יז) חגרה. זריזה היא ומשתלחת מאד לחקור ולהבחיל דבריה מופלאים׃ (יח) טעמה. לחבל תחל לחקור בשוללה ותמלה מולה הדבר לז לה תרפה ידיה ולה תשקוט עד

פירוש

וְעֹרֵם גִּילוּבָהּ׃ (לא) תְּנוּ לָהּ מִפְּרִי יָדֶיהָ וְיִתְהַלְלוּהָ בַשְּׁעָרִים מַעֲשֶׂיהָ

פּוּן דִּי פֵּירוֹת פּוּן אִירָע הָעֶנְטְ וְיִהַלְלוּהוּ בַּשְׁעָרִים מַעֲשֶׂיהָ

אוּנְ אִירָע מַעֲשִׂים לוֹבִין זִי אִין דִּיא טוֹעֲרִין כְּלוֹבֶר אַיי חֶשׁוּבָע לַייט לוֹבִין זִי אוֹף אִירִי בָּשֶׁרָע בַּיעֲשִׂים׃